

VARSTVO SPOMENIKOV

XVII—XIX/1

UDK
UDC 749

VARSTVO SPOMENIKOV

MONUMENTS CONSERVATION

XVII—XIX/1

LJUBLJANA

1974

VARSTVO SPOMENIKOV je revija za teorijo in prakso spomeniškega varstva in izhaja dvakrat na leto. Izdaja in zalaga ga Zavod za spomeniško varstvo SR Slovenije v Ljubljani s podporo Kulturne skupnosti Slovenije in Raziskovalne skupnosti Slovenije.

VARSTVO SPOMENIKOV (MONUMENT CONSERVATION) is a periodical with studies in monument and site conservation, research and practice. It is published, as a rule, twice per year, by the Institute of Monument Conservation of Slovenia, with the financial assistance from the Slovene Culture Community and the Inter-disciplinary Slovene Research Community.

Glavna in odgovorna urednica   dr. Iva Mikl Curk, Ljubljana
Chief Editor

Uredniški odbor   Ivan Bogovčič, dr. ing. arh. Peter Fister, dr. Ivan
Editorial Board   Komelj, Helena Menaše, dr. Ivan Sedej, dr. Nace
   Šumi, dr. Sergij Vilfan, dr. Sergej Vrišer, Milan
   Železnik

Uredništvo in uprava   Zavod za spomeniško varstvo SR Slovenije,
Editors and Administration   YU 61000 Ljubljana, Plečnikov trg 2, p. p. 176

Naslovna stran: Pogled na del rimskega kastela na Hrušici med odkrivanjem
Cover: Hrušica. View of part of the Roman fort during the unearthing works

Objavo prispevkov v tem zvezku je odobril uredniški odbor na svoji seji dne 28. marca 1974. — Za strokovna mnenja in podatke odgovarjajo avtorji.

Članke je lektorirala prof. Alenka Logar-Pleško, bibliotekarka Fil. fak. Univerze v Ljubljani. V angleščino je prevedel izvlečke dr. Martin Briški, direktor ZAMP v Ljubljani.

Revija Varstvo spomenikov je po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo (št. 421-1/74 z dne 19. avgusta 1974) oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

VSEBINA

CONTENTS

ARHEOLOŠKO IZKOPAVANJE

- I. Mikl Curk: O strokovnem srečanju »Arheološko izkopavanje« januarja 1973 5
- V. Šribar: Ob dokumentaciji arheološkega odkrivanja freisingškega trga Otok pri Dobravi — Gutenwerth 7
- T. Bregant: O kompleksnem preučevanju kulture Ljubljanskega barja 19
- S. Gabrovec: Naselbinska izkopavanja v Stični (Metoda izkopavanja) 25
- P. Petru: Terenska arheološka dokumentacija — risbe in opisi 41
- A. Valič: Arheološka dokumentacija pri izkopavanjih staroslovanskega grobišča v Kranju 47
- D. Vrsalović: Podmorska arheološka istraživanja — metode rada i obrada dokumentacione gradje u SR Hrvatskoj 51

RAZPRAVE

- M. Slabe: Nekaj pripomb k prezentaciji nepremičnih arheoloških spomenikov 61
- I. Mikl Curk: Posebnosti rimskega municipija na naših tleh kot osnova za spomeniškovarstveno delo 71
- P. Petru: Blejski otok urejen 79

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATING

- I. Mikl Curk: On the Meeting »Archaeological Excavating«, January, 1973 5
- V. Šribar: On the Documentation of the Archaeological Discovering of the Freising Market Otok near Dobrava — Gutenwerth 7
- T. Bregant: On the Complex Examination of the Culture of the Ljubljana Moor 19
- S. Gabrovec: The Settlement excavations of Stična (Excavation Method) 25
- P. Petru: Archaeological Field-Work Documentation — Drawings and Descriptions 41
- A. Valič: The Archaeological Documentation Connected with the Ancient Slav Burial Complex at Kranj 47
- D. Vrsalović: Submarine archaeological Explorations, the Methods of Work and the Treatment of the Documentary Material in the SR of Croatia 51

ARTICLES

- M. Slabe: Some Remarks on the Presentation of the Immovable Archaeological Monuments 61
- I. Mikl Curk: The Special Features of the Roman Municipium in Our Territory as a Basis for the Monument Conservation Work 71
- P. Petru: The Isle of Bled Presented 79

IN MEMORIAM

Stanko Škaler († 1973)
Smiljka Zajc, roj. Jovanović († 1974)

KONSERVATORSKA POROČILA

- Arheološki spomeniki 1971-1972 89
- Arheološki spomeniki 1973 178

RESEARCH and WORK REPORTS

- Archaeological Monuments and Sites 1971-1972 89
- Archaeological Monuments and Sites 1973 178

ARHEOLOŠKO IZKOPAVANJE – ARCHAEOLOGICAL EXCAVATING

O STROKOVNEM SREČANJU »ARHEOLOŠKO IZKOPAVANJE«
JANUARJA 1973

Iva Mikl-Curk

Ljubljana, Zavod za spomeniško varstvo SR Slovenije

UDK 571.001.002(061.3)

ON THE MEETING
"ARCHAEOLOGICAL EXCAVATING",
JANUARY, 1973

IZVLEČEK

Avtorica predstavlja prizadevanja spomeniškovarstvene službe, ki je med drugim organizirala tudi posvet o arheološkem izkopavanju, da bi tako utrdila kar največ teoretičnih vodil za pravilno arheološko izkopavanje. Zato tu navaja še nekaj misli in zapažanj s slovenskih terenov, ki jih je dala razprava ob objavljenih referatih.

The author presents the efforts made by the Monument Conservation Service, having organized also a consultation on excavating, aiming at establishing as many as possible theoretical directions for a correct archaeological excavation work. For this reason she here quotes some more thoughts and observations, derived from the Slovene fields, offered by the discussion following the published papers.

Pravilno izkopavanje je vedno spet aktualna tema arheoloških razprav in razmišljanj. Prav gotovo tu še dolgo ne bomo znali dovolj, vsega pa najbrž nikoli.

Skladno z zakonskimi določili in newdelhijskim Unescovim priporočilom strokovna komisija pri Zavodu za spomeniško varstvo SR Slovenije dovoljuje izkopavanja oziroma spremlja način izkopavanja, dokumentacije in interpretacije najdb in najdišč. Zato se je v vrsto strokovnih razpravljanj, ki naj s konfrontacijo mnenj kar najbolj utrde našo spomeniškovarstveno in arheološko metodologijo, razumljivo kmalu uvrstila tudi tema Arheološko izkopavanje. Krivično bi bilo zamolčati dejstvo, da je dr. Vinko Šribar že pred leti vedno spet poudarjal, kako zelo tudi Slovenci potrebujemo svoj priročnik za arheološka izkopavanja. Sestanek, ki je bil 15. januarja 1973 v Ljubljani, je želel, ne nazadnje, pripraviti pot takemu priročniku tudi s serijo objavljenih referatov v svobodni obliki.

Naprošeni referenti so se vabilu odzvali in pripravili za razpravo referate, ki jih lahko beremo v pričujoči številki naše revije.

Razprava po branju referatov pa je navrgla nekaj zapažanj, ki se vedno ponavljajo in ki lahko koristijo vsakemu arheologu na slovenskih terenih. Kratek povzetek teh misli:

Vedno spet opažamo, da na večini naših terenov s sledovi naselij jarek ni priporočljiva oblika sondiranja. Drugače je seveda, kadar sledimo poteku vodovoda, ceste itd.

Tudi nove izkušnje kažejo, da je klasični način kopanja gomile, uporabljen v Stični in objavljen v Varstvu spomenikov VIII, brezhiben za vse vrste izkoriščanja rezultatov izkopavanja (prispevek Toneta Kneza v diskusiji).

Izkopavanja v jami se po načinu dokumentiranja itd. ne razlikujejo od izkopavanj na planem (diskusijski prispevek prof. dr. Franceta Osoleta).

Risani profili morajo biti dovolj gosti in prav tako tlorisi. Ti morajo biti, kjer je to le mogoče, posneti v logičnih stratigrafskih enotah, kjer to ni možno doseči, pa v umetnih, vodoravnih izmerjenih stratumih. Nikakor tudi ni mogoče dovolj poudariti, zlasti pri naselbinskih izkopavanjih, kako pomembno je dokumentiranje vsega kompletnega inventarja smiselnih enot skupaj — ognjišča, vsake plasti v vsem nekdanjem prostoru in ne le v okviru umetnih kvadrantov, notranjščine kanalov itd. Površinske fiksne točke, sedišča črt plankvadratne mreže, naj ostanejo nespremenjene s pripadajočim zemeljskim profilom čim bolj na gosto skozi vse izkopavanje, da omogočajo pregled in orientacijo tudi ob ne povsem idealnih vremenskih in drugih okoliščinah med izkopavanjem.

Vodja izkopavanj mora v dnevniku vedno utemeljiti način dokumentiranja in sistem izkopavanj. Kljub fiksnim normam je in ostane pravilno moduliranje raznih načinov dokumentacije in zaporedje odstranjevanja plasti in ostalin vedno spet domena znanja in sposobnosti arheološke ekipe, predvsem njenega vodje. Zato tudi ne sme biti izkopavanja brez posvetovanj ob odprtem terenu in pregledov odprtega izkopišča.

Spomeniška služba je dolžna vedno in delno še bolj kot doslej spremljati razvoj tehničnih in prirodoslovnih strok, ki bi utegnile pri izkopavanju pomagati. Dolžna je tudi posredovati arheologom-raziskovalcem pomoč teh disciplin.

OB DOKUMENTACIJI ARHEOLOŠKEGA ODKRIVANJA
FREISINŠKEGA TRGA OTOK PRI DOBRAVI — GUTENWERTH

Vinko Šribar

Ljubljana, Narodni muzej

UDK 930.26.001.3(497.12 Otok)

ON THE DOCUMENTATION OF THE
ARCHAEOLOGICAL UNEARTHING OF THE
FREISING MARKET PLACE OTOK
NEAR DOBRAVA (GUTENWERTH)

IZVLEČEK

Avtor poudarja potrebo po čimbolj eksaktnem in kar najmanj subjektivnem omejevanju rezov v arheološkem izkopišču ter reproduciranju podobe izkopišča v rednih razmikih napredovanja izkopa v grafično in fotografsko dokumentacijo o izkopavanju. Pri tem opozarja na tehnične pripomočke, ki jih je moč s pridom rabiti tudi na arheološkem terenu: koordinatograf, pantograf, in na opremo za fotogrametrijsko slikanje. Vse naprave je moč za arheološko delo privediti ali pa jih v nekaj poenostavljeni obliki tudi posebej narediti za potrebe izkopavanja. Vodja izkopavanja je s temi pripomočki razbremenjen kontrole dokumentacije in mu je moč že med izkopavanjem spremljati razprostranjenost najdb, kar zelo pozitivno vpliva na dokončno obdelavo najdišča.

The author points out the need for a most exact, and least subjective, possible limiting of the cuttings in an archaeological excavation and for the graphic and photographic documentation of the proceedings of the works in regular intervals. There he draws attention to the technical devices that can be usefully employed, also in the archaeological field: the coordinatograph, the pantograph and the equipment for photogrammetrical photographing. All the devices can be adapted to archaeological work, or else can be made, in a simplified manner, for our purposes. Through these devices the person in charge of the excavations is relieved from his checking the documentation and is enabled, already during the excavation work, to accompany the extent of the finds.

Arheološko raziskovalno delo na terenu obvezuje arheologa, da mora za vsako delovno operacijo in novo stanje narediti dokumentacijo, za katero veljajo le okvirni normativi. O obsegu, natančnosti in metodi dokumentacije pa odloča raziskovalec. Od tod tudi njena neenotnost in pristranost.

To ne velja le za dokumentacijo izkopavanja po planumih, ki jo uveljavljamo tam, kjer je mogoče izkopavati v horizontalnih plasteh. Skoraj praviloma so barvne spremembe posameznih materialov take, da jih lahko ločujemo. Stratigrafske spremembe, ki jim na ta način sledimo v posameznih horizontih, so tako jasno dokumentirane. Za osnovo takega izkopavanja uporabljamo koordinatni sistem oz. mrežo, ki je lokalna ali vključena v Gausskriegerjev koordinatni sistem. Celotno situacijo pred izkopavanjem in načrt, ki je skupek vseh izsledkov našega raziskovanja, dokumentiramo v merilih 1 : 100 ali 1 : 200, situacijo na planumih posameznih kvadrantov 1 : 20, razne detajle ali posamezne važnejše planume pa v merilu 1 : 10. Podoba enega planuma je horizontalni prerez skozi plasti, ki so nastajale istočasno ali pa v nekem časovnem

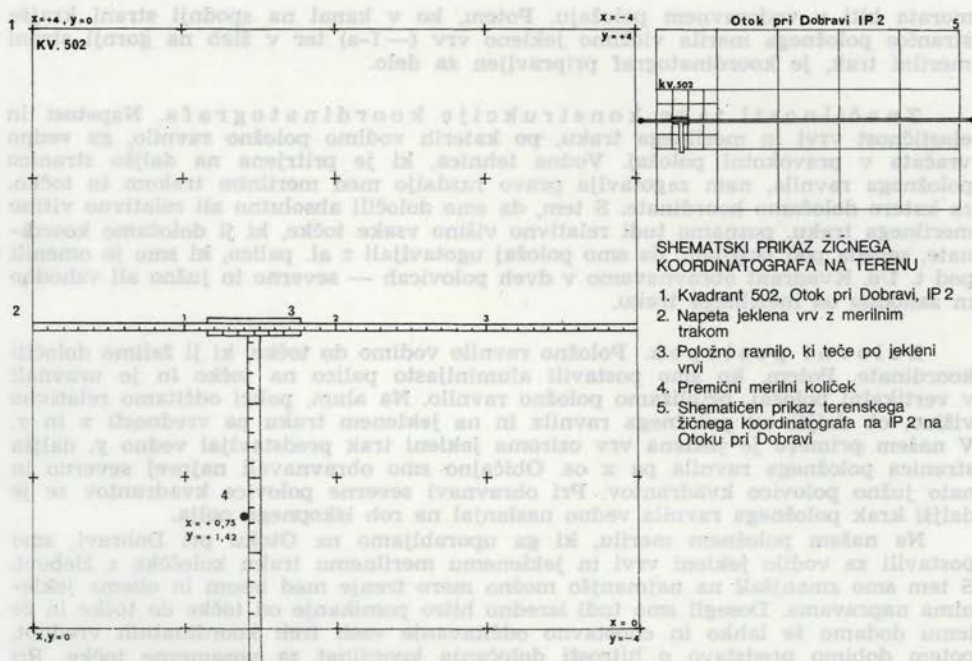
zaporedju. Le izjemoma predstavlja planum določen časovni horizont in sicer takrat, ko se planum ujema z neko hodno površino. Planum je torej le skupek podatkov nekega geometričnega prereza, ki nam rabijo za rekonstrukcijo lika oz. stanja. Oblika barvnih površin, njihova barva in velikost so podrobni dokumenti o nastajanju posameznih površin oz. plasti. Od točnosti prenašanja situacije s planuma na terenu na risbo je odvisna pravilnost podobe, ki si jo ustvarimo o grobišču, arhitekturi ali naselju oz. objektu, ki ga odkrivamo. Do tod sega nepristranost dokumentacije pri izkopavanjih po planumih, ki jo pri nas uveljavljamo že več kot 10 let a doslej še ni bila uradno sprejeta. Vendar je tudi pri tej, doslej najbolj nepristranski metodi izkopavanja nekaj pomanjkljivosti. Točnost prenašanja krivulje, ki predstavlja mejo neke barvne površine, kamna ali stavbne zasnove je med drugim odvisna od števila točk, s katerimi smo določili krivuljo oz. mejo objekta. Če izpolnimo tudi te pogoje, je naše delo še vedno odvisno od pravilnosti določanja koordinat za posamezne točke. To pa je odvisno od načina oz. od zanesljivosti pravokotnic X in Y osi. V dosedanji praksi so razdaljo od obeh koordinatnih črt določali z metrom. Določanje pravega kota pri tej meritvi pa se je vedno prepuščalo zanesljivosti oz. nezanesljivosti očesa. Le izjemoma so nekateri uporabljali preproste tehnične pripomočke za določanje pravokotnosti (šolski trikotnik ali prirobno ravnilo). Pri takem delovnem postopku, ki je med vsemi dosedanjimi metodami dokumentacije tehnično še najpopolnejši, ugotavljamo, da je bila točnost prenašanja situacije s terena na risbo odvisna od izrazito subjektivnih činiteljev: od števila točk, s katerimi določamo obliko nekega objekta ali površine in ki smo jih določili sami po trenutni presoji ter od naše optične sposobnosti za določanje pravokotnosti. Ta pa je v vsakem primeru, tehnično gledano, minimalna, ker nam manjka možnost primerjanja, ki je pri določanju vzporednic dana sama po sebi. Če ob omenjenih činiteljih upoštevamo še, da je natančno prenašanje vsakega kamna zamudno in neprijetno delo, dobimo približno predstavo o tem, kaj vse vpliva na točnost risbe detajla in s tem tudi cele situacije. Vsota napak pri neki situaciji, ki je nastala iz velikega števila detajlov, je lahko usodna. Ves postopek pri takem konceptu dokumentacije je poleg tega še zelo dolgotrajen in zato drag. Pri tem delu sodelujejo arheolog, risar ali študent arheologije in običajno en delavec.

V Varstvu spomenikov XIII-XIV, 1968-1969, 35, 36 sem z omenjenih zornih kotov obravnaval tudi dokumentacijo, ki jo vodimo pri arheološkem odkrivanju Otoka pri Dobravi — freisinškega trga Gutenwerth, kjer so vse možnosti za idealno uveljavljanje sistematičnega izkopavanja po planumih. To je površina, ki je skoraj ravna oz. izredno malo razčlenjena. Stratigrafija kulturne plasti je preprosta.

Po premislekih, ki smo jih navedli uvodoma, smo poskušali uveljaviti tehnične pripomočke oz. instrumentarij, ki bi:

1. zajamčil pravokotnost pri določanju koordinatnih vrednosti za posamezne točke,
2. omogočal verno prenašanje situacije s terena na risbo,
3. pospešil delovni proces arheološke dokumentacije na terenu in zmanjšal njene stroške,
4. bil po svoji konstrukciji in funkcijah tak, da bi onemogočil kakršnokoli nepristranost dokumentacije.

Sl. 1 Shema žičnega koordinatografa

Fig. 1 The schema of a wire coordinate graph

Po poskusih, ki smo jih opravili v obdobju med l. 1969 in 1971, smo izdelali sledeči instrumentarij:

1. Koordinatograf — priprava za določanje koordinat točkam na terenu in na risbi. Izvedba koordinatografa za določanje točk na terenu ima naslednje sestavne dele: a) jekleno vrv s premerom 3 mm, dolgo 25 m, z nateznima vijakoma na koncih, b) položno ravnilo, ki smo ga izdelali iz hrastovega lesa; daljša stranica ravnila je dolga 2,5 m, krajša pa 0,8 m; po sredi gornje strani krajše stranice ravnila teče 20 mm širok in 5 mm globok žleb, po sredini spodnje stranice pa 3,5 mm in 5 mm globok kanal. Ob daljši stranici položnega ravnila je mm razdelitev. Ničla, oziroma izhodišče mm razdelitve je ob žlebu na krajši stranici. c) Jeklen merilski trak dolg 20 ali 35 m. K jeklenemu merilskemu traku sodijo še tri sponke, ki služijo za pritrditev traku na jekleno vrv ter natezni vijak. d) Vodno tehtnico. e) 2,5 m dolgo okroglo al. palico, premer 8 mm s cm skalo.

Postavitev terenskega koordinatografa. Pri dokumentaciji situacije na planumu pri vrsti kvadrantov, ki si sledijo, napnemo jekleno vrv, ki smo jo omenili pod t. 1 — a) po sredini kvadrantov. Oba konca vrvi smo na Otoku pri Dobravi postavili na gornji rob izkopnega polja in jo napeli z nateznima vijakoma. V našem primeru je bilo to idealno, ker je bila srednja globina izkopa komaj nad 1,2 m. Na jekleno vrv pritrdimo jeklen merilni trak in sicer tako, da je izhodišče oziroma ničla traku na meji izkopnega polja. Trak pritrdujemo na jekleno vrv s posebnimi sponkami, le-to pa napnemo z nateznim vijakom. Vrv in merilni trak

morata biti v vodoravnem položaju. Potem, ko v kanal na spodnji strani krajše stranice položnega merila vložimo jekleno vrv (—1-a) ter v žleb na gornji strani merilni trak, je koordinatograf pripravljen za delo.

Značilnosti take konstrukcije koordinatografa. Napetost in elastičnost vrvi in merilnega traku, po katerih vodimo položno ravnilo, ga vedno vračata v pravokotni položaj. Vodna tehnica, ki je pritrjena na daljšo stranico položnega ravnila, nam zagotavlja pravo razdaljo med merilnim trakom in točko, za katero določamo koordinate. S tem, da smo določili absolutno ali relativno višino merilnega traku, poznamo tudi relativno višino vsake točke, ki ji določamo koordinate, seveda pod pogojem, da smo položaj ugotavljali z al. palico, ki smo jo omenili pod t. 1/e. Kvadrant obravnavamo v dveh polovicah — severno in južno ali vzhodno in zahodno od merilnega traku.

Delovni postopek. Položno ravnilo vodimo do točke, ki ji želimo določiti koordinate. Potem, ko smo postavili aluminijasto palico na točko in jo uravnali v vertikalni položaj, približamo položno ravnilo. Na alum. palici odčitamo relativno višino, ob daljši osi položnega ravnila in na jeklenem traku pa vrednosti x in y . V našem primeru je jeklena vrv oziroma jekleni trak predstavljal vedno y , daljša stranica položnega ravnila pa x os. Običajno smo obravnavali najprej severno in nato južno polovico kvadrantov. Pri obravnavi severne polovice kvadrantov se je daljši krak položnega ravnila vedno naslanjal na rob izkopnega polja.

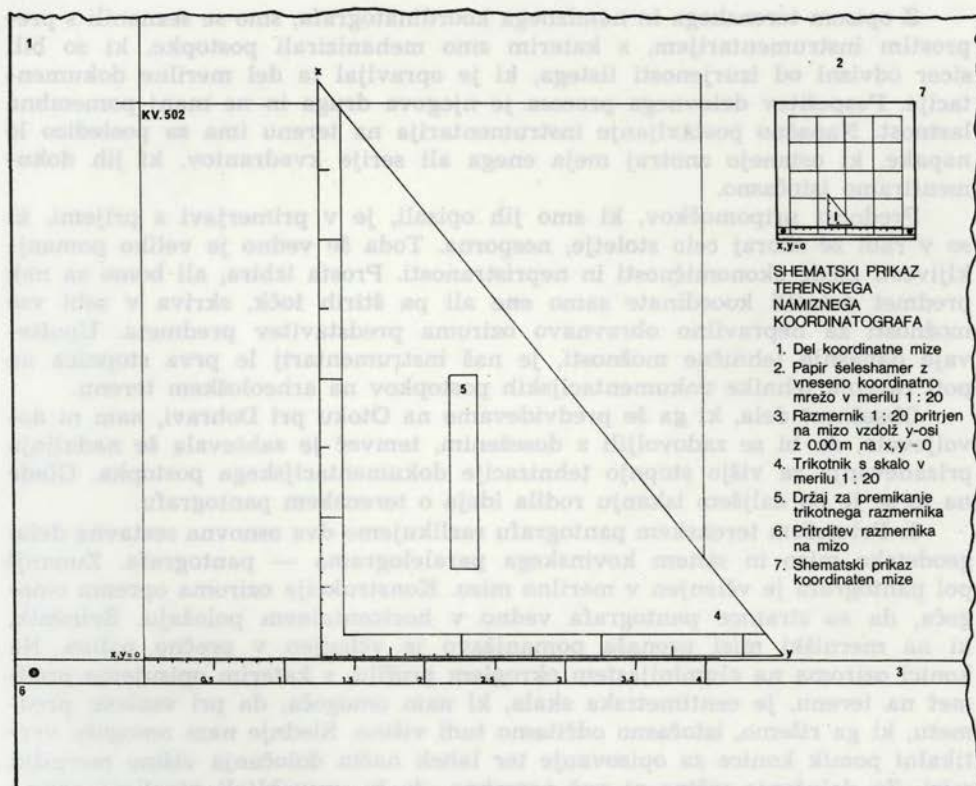
Na našem položnem merilu, ki ga uporabljamo na Otoku pri Dobravi, smo postavili za vodilo jekleni vrvi in jeklenemu merilnemu traku koleščka z žlebovi. S tem smo zmanjšali na najmanjšo možno mero trenje med lesom in obema jeklenima napravama. Dosegli smo tudi izredno hitro pomikanje od točke do točke in če temu dodamo še lahko in enostavno odčitavanje vseh treh koordinatnih vrednot, potem dobimo predstavo o hitrosti določanja koordinat za posamezne točke. Pri praktičnem delu smo ugotovili, da smo za kamen, pri katerem moramo določiti koordinate za tri točke, porabili samo eno minuto. K času za risanje neke situacije moramo dodati še čas za postavljanje oz. napanjanje jeklene vrvi in meriškega traku, kar tudi v najbolj neugodnih primerih ne traja več kot 20 minut.

Koordinatograf (terenski), ki smo ga pravkar opisali, je z ozirom na material, ki smo ga uporabili za njegovo izdelavo, zelo cenen, enostaven in natančen. Njegova uporabnost pride še posebno do izraza na ravnih terenih ali na tistih, kjer ni velikih višinskih razlik. Njegova vrednost pa je še večja, kadar istočasno obravnavamo večje število planumov. Iz naštetih prednosti te konstrukcije koordinatografa izhajajo tudi njegove slabe strani, in sicer: zmanjšana uporabnost pri terenih z večjo višinsko razliko ali pa tam, kjer je tehnično nemogoče pritrčiti nosilno jekleno vrv oz. jekleni merilni trak. Najneugodnejša pa je uporaba koordinatografa take konstrukcije v večjih naselbinskih kompleksih, kjer zaradi velikih razlik ni prave možnosti za pritržitev jeklene vrvi. Za take primere pripravljamo novo konstrukcijo koordinatografa, pri katerem bo edini pogoj, da izkopavamo po planumih.

Uporaba koordinatografa za določanje točk na terenu terja tudi pospeševanje nanašanja točk na papirju, oz. mm papirju, ki smo ga doslej uporabljali pri arheološki terenski dokumentaciji. Za to operacijo že obstajajo tovarniško izdelani koordinatografi, ki jih običajno uporabljajo geodeti. To je zelo precizen in sorazmerno drag inštrument. Na Otoku pri Dobravi smo izdelali v ta namen preprost, zelo učinkovit in za naše potrebe dovolj točen pripomoček.

2. Terenski namizni koordinatograf. Pri njem razlikujemo naslednje sestavne dele: a) miza s popolnoma gladko gornjo površino. b) Pomična mehanska os, ki jo poljubno postavljamo. c) Razmernik s skalama 1:20 in 1:50, ki je pod pomično osjo in ga lahko vzdolž pomične osi poljubno prestavljamo. d) Pravokotni trikotnik, pri katerem je daljša kateta dolga najmanj 20 cm. MM razdelitev na trikotniku je označena za merilo 1:20 in 1:50.

Značilnosti terenskega namiznega koordinatografa. Pomična os na mizi nam omogoča, da razmernik ustavimo in fiksiramo na poljubnem

Sl. 2 Shema namiznega koordinatografa

Fig. 2 The scheme of a table coordinatograph

položaju ob osi, ki predstavlja za nas izhodišče za meritve. Trikotnik, postavljen ob rob razmernika, nam omogoča, da lahko samo z njegovim premikom takoj odčitamo vrednosti obeh koordinat in fiksiramo točko.

Delovni postopek. Na mizo, ki smo jo omenili pod 3/a, pritrdimo vzporedno z njenim robom list mm papirja 58×60 cm in jo postavimo v neposredno bližino površine, ki jo dokumentiramo. Najboljše je biti na takem položaju, da vidimo vse točke, ki jih sodelavci merijo. Skozi vrsto kvadrantov, ki jih bomo dokumentirali povlečemo simetralo in na njo postavimo naš razmernik. Izhodišče, oz. ničla razmernika je na tisti točki na mm papirju, ki nam tudi na terenu služi za izhodišče naših meritev. Tako smo na mizi dobili situacijo, ki je identična tisti na terenu. Po odčitku na merniškem traku pri terenskem koordinatografu št. 1 ali na nepomični horizontali na koordinatografu št. 2, postavimo na to točko na našem razmerniku na namiznem koordinatografu trikotnik. Naslednji odčitek, ki smo ga odčitali na položnem ravniku pri koordinatografu št. 1 ali pa na pomični horizontali pri koordinatografu št. 2, prenesemo na skalo trikotnika na namiznem koordinatografu. Po tem drugem podatku fiksiramo točko. Tam, kjer nam je to potrebno, pa lahko ob točki pripišemo tudi podatek o absolutni ali relativni višini.

S postopnim nadaljevanjem tega procesa pridemo do zaželjenega števila točk, ki nam omogočajo rekonstrukcijo manjšega objekta, predmeta ali pa večje situacije.

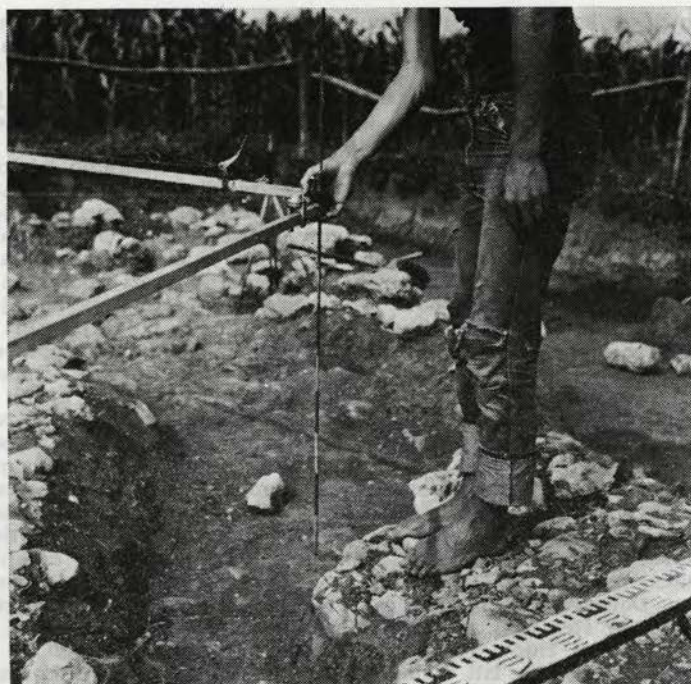
Z opisom terenskega in namiznega koordinatografa, smo se seznanili s preprostim instrumentarijem, s katerim smo mehanizirali postopke, ki so bili sicer odvisni od izurjenosti tistega, ki je opravljal ta del merilne dokumentacije. Pospešitev delovnega procesa je njegova druga in ne manj pomembna lastnost. Napačno postavljanje instrumentarija na terenu ima za posledico le napake, ki ostanejo znotraj meja enega ali serije kvadrantov, ki jih dokumentiramo istočasno.

Prednost pripomočkov, ki smo jih opisali, je v primerjavi s prijemi, ki so v rabi že skoraj celo stoletje, nesporna. Toda še vedno je veliko pomanjkljivosti glede ekonomičnosti in nepristranosti. Prosta izbira, ali bomo za nek predmet določili koordinate samo ene ali pa štirih točk, skriva v sebi vse možnosti za nepravilno obravnavo oziroma predstavitev predmeta. Upoštevanje današnje tehnične možnosti, je naš instrumentarij le prva stopnica na poti razvoja tehnike dokumentacijskih postopkov na arheološkem terenu.

Obsežnost dela, ki ga še predvidevamo na Otoku pri Dobravi, nam ni dovoljevala, da bi se zadovoljili z doseženim, temveč je zahtevala še nadaljnja prizadevanja za višjo stopnjo tehnicizacije dokumentacijskega postopka. Glede na to se je po daljšem iskanju rodila ideja o terenskem pantografu.

3. Pri našem terenskem pantografu razlikujemo dva osnovna sestavna dela: geodetsko mizo in sistem kovinskega paralelograma — pantografa. Zunanji pol pantografa je včlenjen v merilno mizo. Konstrukcija oziroma oprema omogoča, da so stranice pantografa vedno v horizontalnem položaju. Svinčnik, ki na merniški mizi prenaša pomanjšavo je včlenjen v prečno palico. Na konci oziroma na aluminijastem okroglem profilu, s katerim opisujemo predmet na terenu, je centimetrska skala, ki nam omogoča, da pri vsakem predmetu, ki ga rišemo, istočasno odčitamo tudi višino. Slednje nam omogoča vertikalni pomik konice za opisovanje ter lahek način določanja višine merniški mizi. Za določanje višine ni več potrebno, da bi uporabljali nivelirni aparat ali pa teodolit-tahimeter, zadostuje nam kipregel, ki sploh sodi k merilni mizi. S kipreglom lahko dokumentiramo tudi vse elemente končne situacije.

Značilnosti našega terenskega pantografa. Pantograf že dolgo poznamo kot instrument za povečevanje in pomanjševanje načrtov. Od dolžine stranic oziroma krakov je odvisno število meril, v katerih je možno izvršiti obe operaciji. Pri dosedanjih kabinetnih izvedbah pantografa je njegova stranica le v izjemnih primerih daljša od 60 cm. Če je pantograf bolj iztegnjen, oziroma če sta kota ob polu in vodilu manjša od 30° , je delo težje in tudi točnost tvegana. Pri razvoju našega pantografa smo preizkušali dve varianti: prvo, s katero je možno z istega položaja pantografa obdelati cel kvadrant (4×4 m), ter drugo, s katero smo z enega mesta obdelovali samo polovico kvadranta, tj. 2×4 m. Pri obeh konstrukcijah je bilo možno delati v merilih 1:20 ter 1:50. Preverjanje dimenzij in odnosov pri pomanjšavi je pokazalo, da so pomanjšave sorazmerne in odnosi med posameznimi objekti nepopačeni. Tudi če bi se pojavila kakšna napaka, se ne prenaša na sosednje kvadrante. Pantografska tehnika, tudi naša terenska izvedba, pozna dva načina prenašanja neke podobe. Pri prvem fiksiramo prelomne točke in šele nato te točke povežemo, pri drugem pa samo orišemo obliko. V obeh primerih je oris točen. Pri prvem načinu lahko kasneje izračunamo koordinate za posamezne točke pri nekem objektu. Pantografska tehnika prenašanja neke podobe nam ne dovoljuje subjektivnega oblikovanja. Obliko dosledno določa tlorisna situacija objekta, ki jo zaznamujemo z orisno palico. Če pri prenašanju neke situacije, ki je risarsko zelo zahtevna (na Otoku pri Dobravi je to npr. tlak iz oblic), določimo za kriterij dokumentiranje vseh kamnov, tedaj odpade tudi nevarnost, da bi zaradi subjektivne presoje nekaj opustili, kar bi se kasneje izkazalo za potrebno. Izredna

Sl. 3 Pantograf
Fig. 3 The pantograph

hitrost, s katero lahko brez zastoja delamo, nam vsekakor omogoča, da fiksiramo vse kar sodi v okvir določenega objekta. Ekonomičnost in objektivnost delovnega postopka s pantografom veča še dejstvo, da namesto študentov, ki so doslej izdelovali risarsko dokumentacijo, lahko zaposlimo pri pantografu le mlajšega delavca. Ta preizkus na Otoku pri Dobravi je pokazal, da se je delavec zelo hitro privadil na delo pri pantografu ter da je površino enega kvadranta na tlakovanem cestišču, na katerem je bilo čez dvesto kamnov (velikosti od 20×20 do 5×5 cm) narisal v treh urah.

Hitrost, točnost ter popolna objektivnost dokumentacije, ki jo dosegamo s tem inštrumentom, nam omogočajo, da pri enakih stroških povišamo število planumov in profilov, ki jih dokumentiramo. To pomeni, da situacijo med dvema planumoma lahko razčlenimo še najmanj za enega ali več planumov. To pa še povečuje objektivnost naše dokumentacije oziroma nam daje več elementov za rekonstrukcijo.

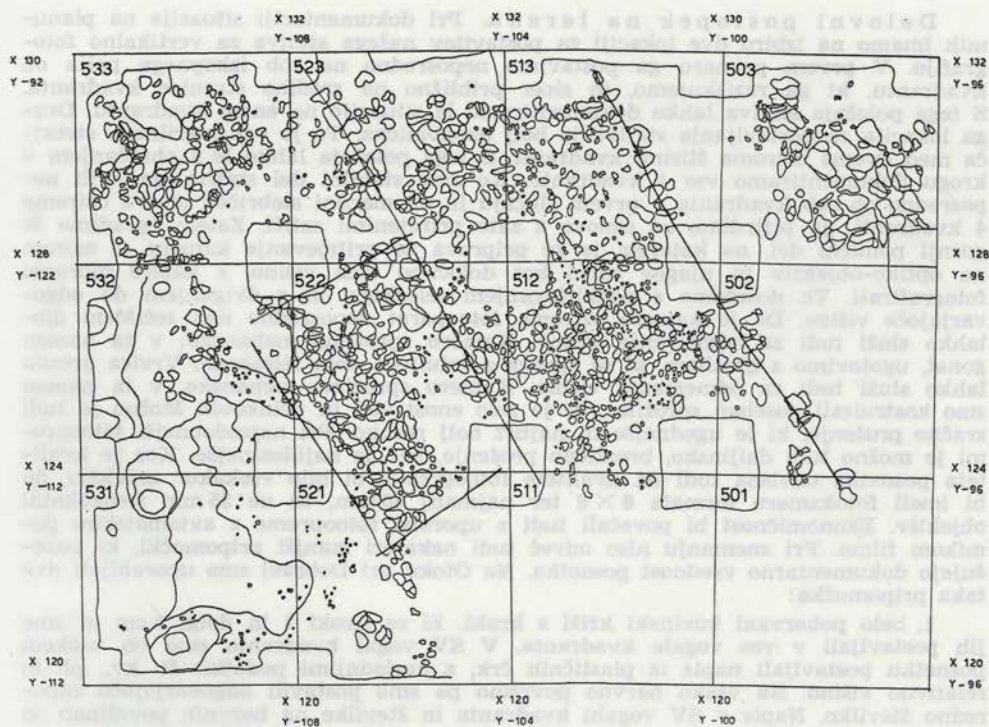
Postopek pri postavljanju pantografa na terenu. Konstrukcija merilne mize nam dovoljuje, da jo lahko osredotočimo na katerikoli točki in da njene robove postavimo vzporedno z daljicami koordinatnega sistema na terenu. V primeru, ko želimo s pantografom dokumentirati cel kvadrant, postavimo merilno mizo tako, da je središče neposredno nad simetralo stranice, rob merilne mize pa nad mejo kvadranta. Naša prva konstrukcija pantografa je omogočila, da s tega položaja fiksiramo situacijo na celem kvadrantu. V drugem primeru, ko z enega položaja dokumentiramo samo polovico kvadranta, je prvi položaj mize enak kot v prejšnjem slučaju. Za dokumentacijo druge polovice kvadranta pa postavimo mizo v središče kvadranta tako, da je njen zunanji rob neposredno nad simetralo kvadranta. Kadar delamo po prvem postopku, ostaneta pantograf in risba med celotnim postopkom v istem položaju. V drugem primeru pa to velja le za dokumentacijo prve polovice kvadranta, za dokumentacijo druge polovice kvadranta pa je treba postaviti papir oziroma osnovo, na katero rišemo, tako, da se z ozirom na nov položaj točki na papirju in na terenu ujemata. Ta navidezno majhen, v res-

nici pa kompliciran problem, smo na Otoku pri Dobravi rešili z dvema valjema, na eni strani je čista, na drugi pa že uporabljena površina papirja. Ta način dela ima tudi to prednost, da nam ni treba več uporabljati mm papir.

Pred začetkom dela moramo poskrbeti še za to, da je površina mize res v vodoravnem položaju. To operacijo oziroma horizontiranje nam omogočajo trije podnožni vijaki, na katerih leži miza. Z vijaki je možno postopek horizontiranja izpeljati z mikrometrsko natančnostjo. Nato moramo poskrbeti tudi za to, da je vertikala oziroma pol pantografa, ki je vpeta v meriško mizo v vertikalnem položaju. Višino mize in dodatno višino pantografa oziroma njegovih stranic določimo s kipreglom ali s katerim drugim instrumentom. Opisno palico iz aluminija s premerom 8 mm, dolgo 1,5—2 m, na kateri je označena cm razdelitev, smo že opisali pri terenskem koordinatografu. Le-to damo skozi vodilo, ki je na nasprotni strani kot pol pantografa. Vodilo je postavljeno vertikalno, na njem je vijak, s katerim lahko pritrjujemo opisno palico v različnih položajih. Pri opisu posameznih objektov, npr. kamnov, spustimo konico opisne palice neposredno nad objekt, ki ga želimo narisati. Konico vodimo vedno okoli florisne situacije objektov. Za vodoravni položaj stranic pantografa skrbi sistem anten, ki jih lahko uravnavamo. To kontroliramo na centrični vodni tehtnici, ki je vpeta ob vodilo za opisno palico. Za enakomeren pritisk konice, ki riše na mizi (svinčnik, rapidograf ali odgovarjajoč kuli) skrbijo distančniki med dvema zunanjsima stranicama pantografa in meriško mizo. Preden začnemo z dokumentacijo stanja znotraj kvadranta, fiksiramo najprej njegove vogale ter obe sečišči simetrale z bočnima stranicama. Pri drugem položaju mize nam za začetno kontrolo služita omenjeni sečišči ter oba nasprotna kota kvadranta. Šele takrat, ko smo tako omejili cel kvadrant, lahko začnemo s fiksiranjem stanja znotraj kvadranta. Pri delovnem postopku na Otoku pri Dobravi smo se držali pravila, da smo na vsako barvno površino vpisali zaporedno številko, njen opis v istem zaporedju pa opravili ločeno. Pri pantografskem orisu zidov, posebno v končni situaciji, vedno znova ugotavljamo, da krona zidu ni nikoli v isti višini. V našem primeru so višinske razlike med posameznimi kamni tudi do 60 cm. Prenašanje take situacije na eno risbo pa nujno terjata vnašanje višin na tiste dele zidu, kjer nastopajo večje razlike. Pomična opisna palica nam omogoča, da z enega položaja pantografa prenašamo na risbo tudi objekt z večjimi višinskimi razlikami, ki jih odmerimo z opisno palico in kot poseben podatek vnesemo na risbo. Pantografska metoda nas omejuje na dokumentacijski postopek znotraj enega kvadranta, ki ga je kasneje treba povezati s situacijo v naslednjem kvadrantu. Tisto kar povezuje kvadrante med seboj so črte koordinatnega sistema in pa situacija na nekem planumu, ki se nadaljuje v sosednji kvadrant. Da bi bilo povezovanje dveh situacij točno, moramo skrbeti, da je merilna miza pri dokumentaciji sosednega kvadranta postavljena tako, da se stični točki obeh kvadrantov na stari in novi situaciji ujemata. S tem je podana garancija za točno povezavo obeh sosednih kvadrantov. Zahtevano natančnost pa z ozirom na konstrukcijo merilne mize, kot smo jo opisali uvodoma, ni težko doseči.

Arheološka raziskovalna praksa na terenu je pokazala, da je zelo primerno, če na določen dan v tednu in tudi v določeni uri fiksiramo oziroma posnamemo celo situacijo. Ta sistematski posnetek v kronološko pravilno odmerjenih razdaljah so neposredni podatki o zgodovini raziskovalnega procesa. V isti namen bi lahko namesto navadnega fotoaparata uporabili filmsko kamero, ki nam enako kot navaden fotoaparat omogoča posamezne posnetke ali pa dokumentira tudi cele delovne procese.

O fotodokumentaciji pri arheološkem izkopavanju. Pri dosedanji dokumentaciji arheoloških raziskovalnih postopkov smo uporabljali tudi fotografijo. Z njo smo praviloma fiksirali neko stanje oziroma poglede, ki jih je obvladoval opazovalec z višine svojih oči. Pri takem fotografiranju je aparat v rokah oziroma pritrjen na višjem ali nižjem stativu. V nekaterih primerih, še posebno tedaj, ko želimo fiksirati večje komplekse, si zgradimo poseben foto-stolp ali pa v isti namen izkoristimo bližnje drevo ali stavbo. Toda ne oziraje se na način, kako smo posneli tako fotografijo, jo opravičeno smatramo le za turistični posnetek.

Sl. 4 Pantografska risba
Fig. 4 Pantographic drawing

Po svoji vsebini fotografija dopolnjuje opis in nam pokaže tudi tisto, kar nam opis ne more predstaviti. To so struktura tal in barvni odtenki. Taka uporaba fotografske opreme oziroma fotografije nam daje le malo tistih podatkov, ki jih lahko opredelimo kot elemente za rekonstrukcijo. Take podatke pa dobimo samo pri vertikalnem posnetku, ki smo ga naredili z normalno ali pa stereo opremo. Pri fotodokumentaciji, ki smo jo uveljavljali na Otoku pri Dobravi v l. 1970/71, smo k vsaki risbi planuma (ki smo jo narisali s pantografom ali pa po principu koordinatografa) naredili še normalen in v nekaj izjemnih primerih tudi stereo posnetek. Obe dokumentaciji se izredno dopolnjujeta. Fotografija je dala risbi vsebino, risba pa fotografiji dimenzije oziroma izmero.

Pri reševanju problema, kako omogočiti vertikalno fotografijo z različnih višin, se je rodila ideja o stativu, ki je po nekaterih vmesnih stopnjah dobil naslednje lastnosti:

Stativ ima samo eno teleskopsko nogo oz. ročico, ki jo lahko iztegnemo v dolžino do 10 m. Višino teleskopske ročice lahko menjamo od 0,5 do 10 m. To dosežemo z menjanjem nagiba ter s krajšanjem ali podaljševanjem ročice. Ročica se lahko obrne za 360°. Fotoaparatus katerekoli izvedbe in formata je vpet v nosilec kamere, ki je na notranjem oziroma najožjem členu teleskopa. Možna je uporaba tudi 16 mm smenalne kamere. Nosilec fotoaparata ali kamere se sam naravnava v vertikalni in horizontalni položaj. Proženje kamere opravimo z zemlje. Višino kamere in njeno zorno polje pa lahko določamo s pomočjo pregledne tablice, ki smo jo sami izdelali. Določanje višine kamere in njenega zornega polja je mogoče tudi z uporabo merilne late. Ta opis je veljal za vertikalne posnetke, možni pa so prav tako tudi panoramski posnetki.

Delovni postopek na terenu. Pri dokumentaciji situacije na planumih imamo na izbiro dve lokaciji za postavitev našega stativa za vertikalno fotografijo. V prvem primeru ga postavimo neposredno na rob izkopnega polja ob kvadrantu, ki ga raziskujemo, in sicer približno na sredino stranice kvadranta. S tega položaja stativa lahko dokumentiramo le situacijo na enem kvadrantu. Druga lokacija za postavljanje stativa je bolj ekonomična. To je vrh merilnega stebriča med dvema oziroma štirimi kvadranti. S tega položaja lahko le z obračanjem v krog dokumentiramo vse 4 kvadrante. Ko smo stabilni del stativa postavili neposredno ob rob kvadranta v prvem slučaju in na merilni stebriček med 2 oziroma 4 kvadranti, ga pritrdimo na osnovo z zato prirejenimi zatiči. Zatem vgradimo še gornji pomični del, na katerem je že priprava za pritrjevanje kamere. Z ozirom na optiko-objektiv in njegov zorni kot določimo tudi višino, s katere moramo fotografirati. To dosežemo s podaljševanjem teleskopa in z dviganjem do odgo-varjajoče višine. Da je kamera oziroma fotoaparāt neposredno nad sečiščem dialahko služi tudi za odmerjanje višine. Kamero sprožimo mehansko; v ta namen gonāl, ugotovimo z grezilom, ki se spušča z vrhnjega dela teleskopa. Vrvica grezila lahko služi tudi za odmerjanje višine. Kamero sprožimo mehansko, v ta namen smo konstruirali poseben sprožilec, ki je zelo enostaven in učinkovit. Možno je tudi zračno proženje, ki je ugodnejše in najbrž bolj mehko. Pri najsodobnejši fotoopremi je možno tudi daljinsko, brezžično proženje, kar je najidealnejše. Ker je kvaliteta posnetka odvisna tudi od kvalitete fotoopreme, bi bilo vsekakor zaželeno, da bi imeli fotokamero formata 6×6 ter najmanj 40 mm, če ne 35 mm širokokotni objektiv. Ekonomičnost bi povečali tudi z uporabo fotoopreme z avtomatskim pomikom filma. Pri snemanju niso odveč tudi nekateri manjši pripomočki, ki povečujejo dokumentarno vrednost posnetka. Na Otoku pri Dobravi smo uporabljali dva taka pripomočka:

1. belo pobarvani kovinski križi s kraki, ki so široki 2 in dolgi 5 cm in smo jih postavljali v vse vogale kvadranta. V SV vogal kvadranta smo ob vsakem posnetku postavljali napis iz plastičnih črk, z naslednjimi podatki: št. kv., pl. in relativno višino. Na vsako barvno površino pa smo postavili odgovarjajočo zaporedno številko. Napis v SV vogalu kvadranta in številke na barvnih površinah so orientirane proti severu. Barvne površine smo razmejili s poglobljeno črto ali z belo nitjo. Zadnjo metodo smo zaradi zamudnosti opustili, predvsem pa zaradi tega, ker se je izkazalo, da so v zemlji potegnjene meje dovolj izrazite. Na ta način je vsaka fotografija planuma že sama po sebi popolnoma dodelan dokument.

Že v času, ko smo uspešno opravili prve poskuse z vertikalnimi posnetki in smo pri tem uporabljali normalen fotoaparāt formata 24×36 in 60×60 milimetrom z odgovarjajočimi širokokotnimi objektivimi, smo se zavedali, da je to le prvi uspešno opravljeni korak na tej poti. V nadaljevanju smo predvidevali, da bo treba začeti v naslednji fazi z uveljavljanjem stereo posnetkov, ki povečujejo vizualno doživljanje posnetka in s tem omogočajo opazovanje in nudijo nove možnosti matematičnega vrednotenja posnete površine. Čeprav ne tako pomemben kot vertikalna navadna ali stereo fotografija, je več kot dobrodošel tudi posnetek iz kolikor se da višjega stojišča.

O UPORABNOSTI IN OBJEKTIVNOSTI DOKUMENTACIJE

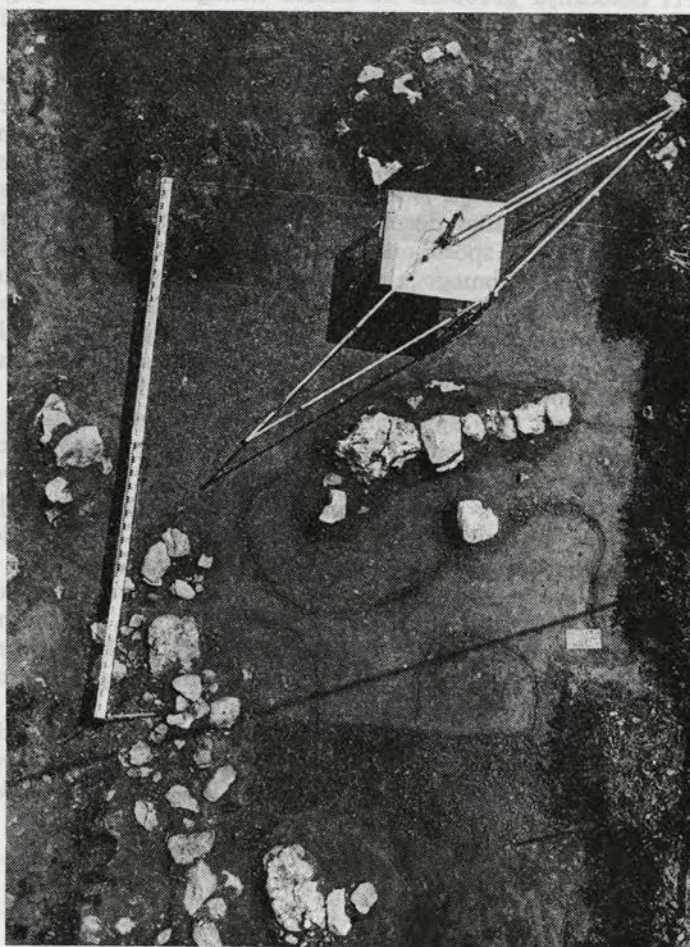
Dokumentacija kateregakoli objekta postane enotna, določena in za vsakogar čitljiva samo v primeru, da je sistem v celoti enoten. To pa dosežemo samo z doslednim izkopavanjem po planumih in profilih, ki se vežejo na koordinatni sistem. Tej matematični metodi bi lahko ugovarjali ob starih dokumentacijskih prijemih in pripomočkih, postane pa nam sprejemljiva ob uporabi naše konstrukcije terenskega koordinatografa ali terenskega panto-

Sl. 5 a, b Stativ, pri-
jen za verti-
kalno foto-
grafiranje

Fig. 5 a, b A rack,
arranged for
vertical
photograph-
ing

Sl. 6 Vertikalni
posnetek terena

Fig. 6 A vertical photo-
graph of the site

grafa in stativa za vertikalno fotografijo. Ugovor o dragi nabavi ni upravičen, kajti oba zadnja pripomočka sta nas stala manj kot dvomesečni zaslužek risarja na terenu.

Metodologija in pripomočki za dokumentacijske posege pri arheoloških izkopavanjih na terenu so imeli doslej značaj izvajalca. Ta subjektivnost se začenja že pri popolnoma preprosti nalogi, ko je treba pred izkopom postaviti koordinatno mrežo. To je samo po sebi izrazito geodetska oziroma matematična naloga. Če mrežo postavljamo na strmem terenu in zato nimamo odgovarjajočega instrumentarija in jo postavljamo z odmerjanjem po terenu, smo že pri izkopu drugega planuma dobili le še projekcijo kvadranta na površini. To ima dalekosežne posledice pri določanju oblike in položaja nekega objekta. Pri določanju oblike neke barvne površine ali objekta se vedno omejujemo na najmanjše možno število točk na objektu, kateremu določamo koordinate. Nedokumentiranemu delu med dvema točkama pa določimo obliko in merilo s prostim očesom. To je že naslednji element subjektivnosti. Pri določanju gradbene strukture nekega zidu ali njegove krone se določijo navadno le koordinate za izhodiščne točke. Vsa ostala situacija se interpolira. Potrudimo se le, da bi dobili isti vtis strukture, ki jo vidimo. To, v osnovi lahko zelo zmotno dokumentacijo, pa dopolnimo še s tekstom, ki ga oblikujemo na istih subjektivnih osnovah. Tak postopek dokumentacije izključuje možnost natančnega fiksiranja stanja, ki je pred nami na terenu, in vrednost te dokumentacije je lahko zelo realna ali pa dobimo zelo popačeno podobo. Iz vsega navedenega sklepamo, da bi proces dokumentacije morali objektivizirati. To pa lahko dosežemo samo s tehničnimi pripomočki, ki izključujejo naše občutke in sposobnost ali hotenje po načinu prenašanja. Le tehnični pripomočki lahko omogočajo popolno objektivnost in s tem tudi točnost tega procesa. Našemu subjektivnemu gledanju pa naj bi bilo prepuščeno le to, da instrument, s katerim delamo dokumentacijski postopek, postavimo v odgovarjajoč položaj, pa še to naše delo lahko sami ocenimo z dodatno tehnično kontrolo. Na ta način bi se v osnovi menjala vrednost arheološke dokumentacije in tudi zelo spremenil način dela. Menimo, da bi instrumentarij oziroma pripomočki, ki smo jih opisali, v celoti omogočali kvalitativno in kvantitativno spremembo arheološke dokumentacije in tudi procesa izkopavanja.

Ker smo se s posodobljanjem procesa dokumentacije in izkopa ukvarjali že pri nas, pa tudi drugod so se, menimo, da je to nujen postopek, ki se ne bo ustavil ob naših ugotovitvah in naših poizkusih. Že danes vemo, kaka bo razvojna pot, čeprav še ne vemo kakšna nova tehnična sredstva nam bodo na voljo. Nekatera od teh najbrž že obstajajo, nekatera pa se bodo še pojavila. Razvoj elektronike je na polju digitalnih koordinatografov dosegel že izredne rezultate. Že ta instrument bi lahko s pridom uporabili. Za merjenje razdalij in drugih koordinatnih vrednosti je v razvoju popolnoma nova metodologija. Najbolj prozaičen element, ki govori za to, da se bomo morali pri našem terenskem delu odločiti za tehnično postopkov, je ekonomika. Priprave, s katerimi bomo naredili več, lažje in bolj natančno, imajo vsekakor prihodnost.

O KOMPLEKSNEM PREUČEVANJU KULTURE LJUBLJANSKEGA BARJA

Tatjana Bregant

Ljubljana, Filozofska fakulteta, oddelek za arheologijo

UDK 571:551.312.2(497.12 Lj.)

ON THE COMPLEX EXAMINATION
OF THE CULTURE
OF THE LJUBLJANA MOOR

IZVLEČEK

Sestavek obravnava metodologijo arheološkega raziskovanja kompleksa Ljubljansko barje. Pomanjkljivost starih dokumentacij narekuje še posebno kategorijo pri spoznavanju terena, kontrolna izkopavanja. Celotna problematika pa zahteva obsežnejše sistematične odkope, manjši nikakor ne pojasnjujejo vrste zapletenih vprašanj v zvezi z nastanki kolišča v posebnih naravnih danostih barja ali jezera. Sistematični izkop zaradi specifične sestave tal narekuje velik izkop, ki vedno rahlo pada v smer, kjer je vdor talne vode največji in še ta včasih okrepljen s stranskim izkopom. Za kontrolo ne služijo celi profili (drsenje plasti!), marveč le stebriči ob križiščih kvadrantov. Arheološkemu raziskovanju pa je treba pridružiti še dobro sodelovanje vrste prirodoslovnih disciplin.

The deficiency of the old documentation claims for a special category in recognizing the terrain, the checking excavations. The entire set of problems, however, requires a more extensive systematic digging up, the smaller ones do not at all explain a series of the complex questions related to the occurrences of the fascine dwelling under the special natural circumstances of the moor or of the lake. A systematic digging out requires, on account of the specific composition of the soil, a large digging out, always slightly descending in the direction where the irruption of the sub-soil water is the greatest, itself, too, being sometimes strengthened by a lateral digging out. For checking do not serve the entire profiles (sliding of layers!), but only small pillars of soil at the crossing-points of the quadrants. The archaeological examinations, however, shall be joined by the co-operation of the natural sciences.

Če si zastavimo cilj rekonstruirati življenje na Ljubljanskem barju v prazgodovini, ko imamo opraviti z arhitekturo kolišč v še ne dovolj omejenem časovnem razdobju, potem moramo nujno problematiko zajeti z več vidikov. Tako bi ne bilo umestno, da bi se v tem premišljevanju omejili le na strogo obravnavo terena z aspekta tehničnih posegov, ki je le eden v široki problematiki raziskav, ampak moramo zajeti čim širše vse metodološke prijeme, ki bi nas pripeljali bliže k zastavljeni nalogi. Tako postaja nujna koordinacija strok ter programiranje raziskovanj v širšem obsegu in o tako zastavljenem programu bo tekla beseda.

Problematika se razveja še bolj z dejstvom, da raziskovanja arheoloških dob Ljubljanskega barja trajajo že stoletje in da so prvi posegi vsestransko preslabo dokumentirani in to do take mere, da danes vrste bogatega gradiva oziroma naselbin, katerim pripada, ne moremo več niti približno locirati. Nelahko tako rečemo, mikrostratigrafskih podatkov, ki so dani le pri enkratnem posegu na ozko določenem prostoru. Tako nam za stare raziskave ostaja le

možnost, da bomo z novimi izkopavanji našli prekopane areale, jih primerno dokumentirali in na isti način ugotovili obseg takratnih terenskih posegov. Delno so ti poizkusi že rodili uspeh pri lokaciji tako imenovanega prvega Dežmanovega kolišča, vendar pa ti posegi spričo sondažnega značaja niso mogli določiti vse površine, ki jo je prekopal Dežman. Take raziskave starih prekopanih terenov nam bodo dejansko odgovorile le na vprašanje, kje so se kolišča raztezala, ne bodo pa dale odgovora na notranja dogajanja v okviru ene naselbine in razumljivo tudi ne na vrsto elementov, ki bi govorili v prid rekonstrukciji arhitekture. Od ponovnega odpiranja omenjene, že raziskane površine v celoti si lahko zagotovimo le ponovno odkritje že takrat na terenu zavrženega gradiva in sicer grobo keramiko, za katero vemo, da jo je Dežman zatrpal na dnu izkopnih polj. Njeno ponovno odkritje in proučevanje bo lahko dopolnilo sliko tehnologije grobe keramike; na drugi strani bo lahko z njo dopolnjena statistična slika samo v kvantiteti tovrstnih kosov, ne bomo pa mogli ugotoviti njenega procentualnega zastopstva, ker nimamo na voljo podatkov o številu kosov fine keramike; za njen kvantum vemo približno vsaj s treh kolišč, ki jih je Dežman raziskal. Kljub tako omejenim možnostim za pridobitev bližnjih znanj o teh koliščih vsekakor ne smemo opustiti te vrste zbiranja podatkov z revizijskimi izkopavanji, zakaj na ta način bomo dobili odgovor o intenzivnosti poselitve na ožjem prostoru in o legi naselbin glede na takratne zajezeritvene razmere. Take podatke lahko z gotovostjo pričakujemo in njihova pomembnost se bo manifestirala v širšem poznavanju razvoja Ljubljanskega barja. Ta naloga, revizija starih terenskih del, ne more biti enkratna, niti kratkotrajna, saj so nam iz literature znani veliki terenski posegi. Potekati bo morala vzporedno z drugimi velikimi terenskimi deli in proučevanji, le-ta pa spričo zastavljene rekonstrukcije celotnega življenja in razmer na Ljubljanskem barju zahtevajo koordinirano sodelovanje raznih strok, pri katerih bo arheološka metoda v širšem pomenu besede imela le delež pri zastavljenem delu.

Zlasti po drugi vojni je načrtno zastavljeno proučevanje kulture Ljubljanskega barja privedlo do potrebe po prej omenjeni koordinaciji proučevanj več disciplin, delež pa, ki ga zagotavlja arheološka metoda, moramo oceniti z vidika dosedanjih izkušenj in bodočih potreb. Na prvem mestu moramo podčrtati zlasti potrebo po sistematičnih raziskovanjih velikih površin, katerih obseg se še povečuje spričo znane horizontalne stratigrafije, to je lege kliča drugega ob drugem, ponavadi tudi v kronološkem zaporedju. Znano je, da je graditvi novega kolišča pripomogel propad oziroma dotrajanost starega in zato so zgradili v bližini novega. Nikjer pa doslej ni bilo mogoče ugotoviti vertikalno naloženih plasti, ki bi bile posledica graditve naselij oziroma kolišč na istem mestu. Razumljivo je, da taka možnost eksistira, in eventualni kolišči na istem prostoru bosta gotovo v večjem kronološkem razmaku, oziroma so mlajše zgradili na istem mestu šele takrat, ko so bili zunanji sledovi prvega že povsem zabrisani. Tak značaj horizontalne rasti kolišč že sam po sebi zahteva odkrivanje večjih arealov. Isto obravnavo pa zahteva danes tudi poznavanje nekega kolišča v celoti, to je načina njegove gradnje, gradnje njegove fortifikacije, ki je, kakor je znano, odvisna od lege naselja glede na delovanje vode, bodisi tekoče ali stoječe; dalje raziskave funkcionalnosti posameznih stavb na ploščadi kolišča in vsaj tistih elementov, ki bi dovoljevali rekonstrukcijo načina gradnje in tipa teh stavb.

Za odgovor na vse tu navedene probleme pa dosedanja sondažna raziskovanja na Ljubljanskem barju ne zadoščajo več, oziroma so zahteve prerasle domet takih posegov. Zato je načrtovani in že zastavljeni sistematični odkop nekdanje poseljene površine ob Maharskem grabnu pri Igu posledica takih spoznanj. Taka sistematična raziskovanja, o katerih organizaciji bomo spregovorili še kasneje, pa ne morejo biti edini način proučevanja Ljubljanskega barja.

Vzporedno s temi morajo potekati zlasti manjša sondažna dela, s katerimi bi ugotavljali posamezna kolišča, njihovo razprostranjenost, smeri širitve in njihove okvirne kulturne in kronološke pripadnosti. Takšni sondažni posegi naj bi služili tudi pri ugotavljanju intenzivnosti poselitve na Ljubljanskem barju in s tem tudi pri izpopolnitvi njegove arheološke karte. Sondažna dela pa lahko odgovore tudi na vrsto drugih problemov. Po svojem obsegu zagotavljajo poznavanje nalaganja plasti in njihovega značaja, kar bo nedvomno v prid proučevanju odnosa kolišč do takratnih zajezeritvenih razmer v širšem vsebarjanskem obsegu ali na ožjem regionalnem prostoru. S takimi sondami, ki so se izkazale v velikosti 2×2 m najustrežnejše — njihova oblika naj se prilagaja sprotnim zahtevam terena — pa je mogoče na dokaj veliki površini opazovati tudi gibanje jezerskega dna, od katerega je bila odvisna intenzivnost stoječe jezerske vode in z njo tudi gradnja kolišč, seveda pa morajo biti te sonde med seboj v primerni razdalji, ca. 20 do 30 m in najbolje v cikcakaсти legi.

Za ugotavljanje samega gibanja jezerskega dna ter vodnih razmer, naj bo že jezera ali močvirja, pa se bomo posluževali tudi plitkejših vrtin v gornje plasti polžarice, ki sestavlja jezersko dno. Take vrtime so primerne že zaradi kratkotrajnosti postopka in omogočajo hitrejšo zbiranje podatkov te vrste, obenem pa omogočajo vsaj okvirna opazovanja posameznih plasti in morejo prispevati vzorce za druge analize prirodoslovnega značaja.

Tako smo sedaj obravnavali neposredne posege v barjanska tla od sistematičnih raziskav preko sondažnih in vrtin. Zlasti zadnja dva posega dajeta pobude za večja sistematična raziskovanja; izključujeta pa jih tam, kjer z njima pridobljene ugotovitve ne dajejo možnosti, da bi sistematična raziskovanja mogla dati vidnejše nove rezultate. S tem pa še nismo izčrpali vseh ukrepov, ki jih zahteva nek določen teren, zlasti nam ostaja še obravnava, ki ni vezana na konkretna zemeljska dela kot prej obravnavani trije posegi. Ostane nam tako še topografija celotnega terena z zbiranjem vseh s to metodo dosegljivih podatkov in ustrezno registriranje v smislu uveljavljenih načel terenske topografije. Neposredno v ta sklop sodi tudi že utečena kontrola nad raznimi zemeljskimi deli širom celotnega Ljubljanskega barja, ki imajo predvsem regulacijsko-izsuševalni in v manjši meri tudi gradbeni značaj. Kontrola nad raznimi zemeljskimi deli pa se podreja zahtevam spomeniško varstvene službe. Akciji, kot sta topografija in kontrola raznih zemeljskih del, morata teči vzporedno in neodvisno od vseh ostalih načrtovanih terenskih posegov.

Posebej se velja pomuditi pri organizaciji izkopavanj, to je zlasti pri velikih posegih, ki so spričo narave terena na Ljubljanskem barju nekoliko specifični v okviru tovrstnih del. Vso izkopno površino razdelimo po sistemu kvadratne mreže z oštevilčenimi kvadranti, njihova pri nas uveljavljena velikost je 4×4 m. Celotna mreža se sicer po orientaciji prilagaja terenu, na

Ljubljanskem barju pa jo je mogoče zaradi dokaj ravnega terena prilagoditi smeri S—J, pri kateri se koordinata »x« prilagaja tej smeri, koordinata »y« smeri V—Z, medtem ko koordinata »z« ustreza meritvam globine. Dosledno puščanje kontrolnih profilov med posameznimi kvadranti se nam iz več razlogov ni obneslo. Prvi je izredna drsnost težkih in po pravilu z vodo prepojenih plasti, tako da tak kontrolni profil, puščen tudi v širini 1 m, za globino 1 m več ne vzdrži. Poleg tega pa se s takimi pregradnimi profili bistveno zmanjša pregled nad terenom, ostanejo nam večje neprekopane površine, ki bi lahko bile usodne za opazovanje smeri poteka kolov ter tudi vsega drugega drobnega gradiva. Sicer bi lahko to pomanjkljivost zapolnili z naknadnim izkopom teh površin, vendar pa vemo, da se same plasti na barju ne menjajo hitro, gotovo ne na razdalji 4 m, zato smo se odrekli doslednemu puščanju takih profilov. Kot smotrnejši se je izkazal celotni izkop, že zaradi boljše preglednosti, kontrolo pa nam nudijo puščeni bloki (stebriči) na sečišču kvadrantov v velikosti 60×60 cm in 80×80 cm, oziroma se njih velikost prilagaja drsnosti plasti. Poleg tega pa s puščenimi kontrolnimi profili lahko spremljamo drobne stratigrafske spremembe. Te stratigrafske spremembe se pojavljajo predvsem pod plastjo s kulturnimi ostalinami in nad njo ter nam kažejo rast plasti in razmere pred poselitvijo terena ali pa dogajanja po propadu kolišča, s prenehanjem največkrat tudi vzročno povezana. Dolžina in širina teh kontrolnih profilov ter njihova lega se sproti prilagajajo potrebam. Ni treba posebej poudariti, da sodijo zemeljska dela na Ljubljanskem barju med najtežja, ker jih neogibno spremlja blato, ki večkrat zabriše razne spremembe, zlasti v plasti s kulturnimi ostalinami, in sicer takšne spremembe, ki bi utegnile biti usodne pri proučevanju nekaterih razmer iz časa življenja kolišča. Vsekakor se temu problemu v celoti ne moremo izogniti, lahko pa ga zmanjšamo na minimum. Zato se je uveljavila metoda izkopa pod rahlim kotom, to je pod rahlim nagibom terena v eno smer in to po pravilu v tisto, kjer je vdor talne vode v izkopno polje največji. Na tem mestu navadno teren poglobimo še s krajšim jarkom ali pa poglobljeno jamo, iz katere lahko s črpalko izčrpamo vodo. V primeru večjih izkopanih površin, to je v velikosti okoli deset kvadrantov pa vodimo nagib terena v dve strani, v smislu dvokapne strehe, pri čemer se izognemo pretakanju vode po površini več kvadrantov in tako tudi dosežemo hitrejši odtok in lokalno izsuševanje. V izjemno mokrih tleh se občasno po potrebi poslužimo tudi posameznih lokalnih poglobitev ob robovih izkopnih polj, ki se gibljejo v velikosti ca. 60 cm v premeru, v katere se iztekajo močnejši izviri in jih je sproti mogoče izčrpati. Ni treba posebej poudariti, da so terenska dela na Ljubljanskem barju sicer vezana na suho letno obdobje, vendar pa lahko močnejše deževje za več dni onemogoči dela še po tem, ko se je vreme že ustalilo. Za boljše izsuševanje izkopnega polja, zlasti pri velikih izkopih, eksistira še možnost izkopa daljšega jarka ob robu izkopnega polja oziroma v njegovi bližini, ki bi bil globlji kot izkopno polje in po katerem bi mogli odvajati vodo. Tak jarek bi bilo potem mogoče izpeljati v kak večji izsuševalni kanal, seveda pa le v primerih, če je tak kanal v bližini. Ta obravnava je zaenkrat še teoretična in še ni preizkušena, ima pa nedvomno neke prednosti, obenem pa tudi pomanjkljivosti. Izvedba takih del, ki sodijo med pripravljalna za večja izkopavanja, je nedvomno dokaj dolgotrajna, obenem pa z njimi vsaj do neke mere poškodujejo plasti okoli izkopnega polja zlasti na

terenih, ki so gosto poseljeni. Za izkop takega jarka, ki mora biti tudi dokaj globok, moramo zajeti veliko površino, oziroma mora biti dovolj širok in s poševno nagnjenimi bregovi, da bi bila njegova funkcija ustrezna. Zato je precejšnje uničenje terena neizbežno in tak poseg vprašljiv.

Tako smo se v kratkih obrisih dotaknili le nekaterih prijemov, ki v celoti oblikujejo terenska raziskovanja in pri tem zajeli tudi nekaj specifičnih posegov, ki jih narekuje narava terena na Ljubljanskem barju. Niso pa tu zajete vse interne oziroma laboratorijske obravnave gradiva, ki so izvedene delno že na terenu, delno pa pri kasnejšem proučevanju.

Ugotoviti smo mogli, da so zahteve proučevanja kulture Ljubljanskega barja prerasle posege arheološke narave in da je problematika dosegla tak obseg, da moramo računati le z večletnimi velikimi sistematičnimi raziskovanji in proučevanji. Poleg tega pa je jasno in razumljivo, da samo arheološka metoda tako pri pridobivanju kakor pri obdelavi gradiva ne more odgovoriti na vrsto problemov, ki jih zastavlja rekonstrukcija življenja na Ljubljanskem barju. Predvsem se nameravam pomuditi na tem mestu ob vseh posegih, ki naj jih koordinirajo druge prirodoslovno-tehnične discipline že pri samih delih na terenu in sicer ne samo v sklopu sistematičnih ali sondažnih raziskovanj, ampak naj se za ustrezna zbiranja svojih podatkov poslužijo postopkov, ki jim metodološko ustrezajo. Barjanska tla s svojo bolj ali manj neizpremenjeno stalno vlago varujejo ostanke organskega izvora in preprečujejo njihov propad. To je že sama po sebi srečna okoliščina, ki nam na najdiščih drugačne narave tal ni dana ali pa le delno. Tako nam biološke discipline nedvomno lahko odgovorijo na vrsto vprašanj o favni, flori in kulturi tal v času kolišč ter s tem tudi na vprašanja vseh vrst ekonomike. S pomočjo prirodoslovno-tehničnih znanosti bomo mogli odgovoriti na razne klimatske probleme in na vse spremembe v vegetaciji itd. Arheološka metoda sama nam najbrže tudi ne more odgovoriti na vprašanje, zakaj so bili, čeprav v določenem obdobju, veliki zajezereni ali zamočvirjeni tereni ne samo pri nas ampak tudi drugod po Evropi sploh naseljeni. Vprašanje je, če je ta pojav samo fortifikacijskega ali tudi ekonomskega značaja? Seveda pa v tem kratkem odstavku še zdaleč niso zajete vse možnosti, ki nam jih ponuja vključitev raznih vej navedenih disciplin, saj to tudi ni bil naš osnovni namen. Smoter tega razmišljanja je le orisati načrtovani program vsestranske raziskave Ljubljanskega barja.

Tak pristop nam v celoti zagotavlja le del odgovorov na zastavljeno nalogo, prišteti je treba še vsestranske tehnološke analize drobnega gradiva, ki nam bodo ponazorile obvladovanje, stopnjo in razvoj tedanje civilizacije v materialni in duhovni sferi.

NASELBINSKA IZKOPAVANJA V STIČNI

(Metoda izkopavanj)

Stane Gabrovec

Ljubljana, Narodni muzej

UDK 571.002(119.82)(497.12 Stična)

THE SETTLEMENT EXCAVATIONS
OF STIČNA (Excavation Methods)

IZVLEČEK

Prispevek naj bi v okviru posveta o pravilnem arheološkem izkopavanju prispeval nekaj smernic k izkopavanju velike prazgodovinske naselbine. Zato najprej predstavi arheološko problematiko velikega gradišča v Stični in zgodovino tovrstnih izkopavanj pri nas. Opiše položaj v Stični, pa tudi rezultate dosedanjih izkopavanj. Iz vseh teh osnov je zrasla natanko opisana tehnika izkopavanj v Stični. Kot vsepovsod tudi tu specifična problematika zahteva določeno moduliranje norm izkopavanja. — Celotna slovenska prazgodovinska zapuščina in stiške izkušnje pa opozarjajo, kako zahtevne in zamudne so naselbinske raziskave, zato jih je treba pretehtano planirati, zlasti tedaj, ko imamo zavidanja vredno možnost začeti sistematično izkopavanje in nismo prisiljeni k zavarovalnim izkopavanjem.

The article is aiming at contributing some directions for the unearthing of a big prehistoric settlement. Thus it first introduces the archaeological problems of the big hillfort at Stična, and the history of the excavations of the same kind made in this country. The author describes the situation at Stična, and also the results of the explorations made up to the present. Out of all these bases there has grown the accurately described technique of the excavations of Stična. As everywhere, here too, the specific problems require certain modulating of the excavation norms. The entire Slovene prehistorical heritage and the experience of Stična remind us of how pretentious and requiring much time the settlement examinations are, and for this reason they have to be planned in a well-founded manner, in particular when there is an enviable opportunity of starting a systematic unearthing and when we are not forced to make emergency excavations.

Sistematično raziskovanje naselbine pomeni novost v raziskovanju slovenske halštatske kulture. Vse dosedanje halštatsko gradivo poteka iz grobov, slovensko halštatsko kulturo poznamo le po grobnem gradivu. Šele izkopavanja Narodnega muzeja so dala prvi načrt grobov v gomili in s tem znatno poglobila povednost dosedanjega gradiva. Naselja pa so ostala še neraziskana. Namen naselbinskih izkopavanj, ki smo jih začeli v Stični, je, da dobimo odgovor, kako je bilo grajeno obzidje in utrdbeni sistem, kakšna je bila podoba v notranjosti naselja. Tu so se raziskovanja komaj začela. Iz jugovzhodnega alpskega področja ne poznamo podobe halštatskih hiš, ne poznamo sistema obzidja in njegove konstrukcije. Popolnoma neraziskano je še vprašanje, kako je naselbina reagirala na velike zgodovinske dogodke: vpad Skitov, Keltov in pozneje Rimljanov. In še prej: kdaj se začenjajo gradišča, ki so tako značilen pojav na Dolenjskem, kdaj prenehajo. Naša dosedanja gledanja na kulturnozgodovinska in socialnoekonomska vprašanja jugovzhodne halštatske kulture slone na dognanjih, ki smo jih črpali iz grobnih najdb.

Prvo večje naselbinsko izkopavanje v Stični želi odpreti še drugi, važnejši pogled, ki ga more dati le raziskana naselbina. Velika naselbinska izkopavanja, tako doma, kjer naj omenim izkopavanja Zemaljskega muzeja v Sarajevu — npr. Zecovi in Pod pri Bugojni¹ — ali Radovin pri Zadru,² ali pa še bolj izven meja naše države — tu naj omenim predvsem izkopavanja na Heuneburg³ ob Zgornji Donavi — naravnost nalagajo slovenski arheološki vedi dolžnost, da izpolni že občutno raziskovalno praznino.

Zaradi širše aktualnosti stiških raziskav in zaradi dobrih rezultatov dosedanjega dela v Stični je Narodni muzej lahko povabil k sodelovanju dve renomirani arheološki instituciji, Seminar za prazgodovino v Marburgu (Zahodna Nemčija) in Institute for Advanced Study v Princetonu (ZDA). Obe ustanovi sta sodelovanje sprejeli in sodelovali tri leta. Predstojnik Seminarja v Marburgu, prof. W. Dehn, je bil vodja izkopavanj v Heuneburgu in začetnik modernih naselbinskih izkopavanj,⁴ prof. O.-H. Frey je znan specialist za vprašanja halštatske kulture,⁵ dr. Foltiny iz Princetona pa za vprašanja panskih in stepskih kultur.⁶

Zgodovina naselbinskih izkopavanj

Čeprav so stiška naselbinska izkopavanja novost, pa so halštatska gradišča vzbudila pozornost že na samem začetku slovenske prazgodovinske vede. Začetnik znanstvene prazgodovine v Sloveniji Karel Dežman in njegov strokovni kolega na Dunaju, F. v. Hochstetter sta že leta 1878 v okviru pravkar ustanovljene Prazgodovinske komisije pri matematično-prirodoslovnem razredu dunajske Akademije znanosti obiskala slovenska prazgodovinska najdišča. Že na prvem potovanju je vzbudila njuno pozornost cela vrsta gradišč z ostanki halštatske naselitve. Leta 1879 sta predložila strokovni javnosti podroben opis teh gradišč in včasih tudi njihovo skico, ki je pogosto ostala še do danes edini načrt in opis naših halštatskih gradišč.⁷ V tem opisu dobimo tudi stiško halštatsko naselje z njegovo skico.⁸ Skoraj istočasno je objavil tudi A. Müllner skice in opise notranjskih gradišč,⁹ kvalitetno delo, ki ga prav tako še do

¹ Zecovi: A. Benac, Glasnik Sarajevo NS. 11, 1956, 147 ss. in 14, 1959, 13 ss. Pod pri Bugojni: B. Cović, Glasnik Sarajevo NS. 20, 1965, 27 ss.

² Š. Batović, Diadora 4, 1968, 53 ss.

³ W. Kimmig, Heuneburg an der oberen Donau (1968).

⁴ W. Dehn, Die Heuneburg beim Talhof. Germania 32, 1954, 22 ss. Die Heuneburg an der oberen Donau und ihre Wehranlagen. Neue Ausgrabungen in Deutschland (1958) 127 ss. Fundberichte aus Schwaben 14, 1957, 78 ss.

⁵ Cfr. Lucke-Frey, Die Situla in Providence. Röm.-Germ. Forsch. 26 (1962). Die Entstehung der Situlenkunst. Röm.-Germ. Forsch. 31 (1969). Številnih drugih pomembnih razprav na tem mestu ne navajam.

⁶ Zur Chronologie der Bronzezeit des Karpatenbeckens. Bonn 1955. Velemszentvid, ein urzeitliches Kulturzentrum in Mitteleuropa (1958). Athens and the East Hallstatt Region. Am. Journal of Arch. 65, 1961, 283 ss. Zur Frage des »skythischen« Einflusses in Oesterreich und in Slowenien. Arch. Austr. 33, 1963, 23 ss. In še mnoga druga dela, ki jih na tem mestu ne navajam.

⁷ Erster Ber. d. Präh. Comm. d. math.-naturwiss. Cl. Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. Akad. d. Wiss. 42, 1879, 30 ss.

⁸ O. c. Taf. 20. Sedaj glej AV 20, 1969, 177 ss. Sl. 1. in pril. 1. Germania 48 1970, 12 ss. Abb. 2 in Beilage 1.

⁹ A. Müllner, Mitt. d. Zentr. Komm. NF. 6, 1880, XXI ss.

danes ne moremo z ničemer nadomestiti. Tudi v drugi fazi slovenske prazgodovinske vede, ki jo zastopa v ljubljanskem muzeju A. Mjllner, v dunajskem J. Szombathy, naš arheološki teren pa je v rokah J. Pečnika, je ta vsepovsod videl »prazgodovinska stanovanja«. Svoja opažanja je tudi zapisal v dveh delih. Prvo, leta 1894 je posvetil gradiščem,¹⁰ drugo, deset let pozneje¹¹ pa vsem najdiščem, kjer halštatsko obdobje daleč prevladuje. V prvem spisu je celo že nekak poskus opredelitve gradišč. Pečnikova pogosto konfuzna opazovanja dajejo veliko dragocenega gradiva, ki je žal ostalo še do danes neprečiščeno. Pečnik pa je tudi po gradiščih malo kopal. Vzrok je razumljiv: Pečnik je potreboval na hitro pridobljene lepe, dragocene najdbe, teh pa gradišča niso dajala, na hitro roko še celo ne. Omenjajo se njegova kopanja na Magdalenski gori, kjer naj bi kopal jugovzhodno od cerkve »in našel med dvojnim plotom debele črepinje, uteži za statve, osle ipd.«¹² Kopanje je trajalo samo en dan in v tem stilu si moramo predstavljati tudi druga eventualna Pečnikova izkopavanja na gradiščih.

Za časa Pečnikovega dela na bivšem Kranjskem se je z neprimerno večjim znanjem in znanstveno resnostjo udeleževal na slovenskem Primorskem in v Istri C. Marchesetti, ravnatelj Naravoslovnega muzeja v Trstu. Primorska gradišča, »castellieri«, so pritegnila tudi njegovo pozornost. Z njimi se je na številnih potovanjih do dobrega spoznal. Svoja spoznanja je opisal v posebni knjigi,¹³ ki je prav tako še do danes nismo z ničemer nadomestili. Naselja pa je tudi Marchesetti bolj malo kopal.

Naslednji uspešni raziskovalec halštatskih naselij je bil W. Šmid. Kot deželni arheolog iz Gradca je že pred I. svet. vojno izkopaval naselja na Pohorju, med njo na slovenskem Krasu (predvsem Šmihel), po razpadu Avstrije pa je iz Gradca še naprej hodil v Slovenijo, kjer je dobival skromna sredstva za svoja terenska raziskovanja, ki jih je posvetil največ prav halštatskim gradiščem. Kopal je na Ulaki pri Ložu, Vačah, Kučerju pri Podzemlju, Gradišču nad Meniško vasjo pri Toplicah, v Mokronogu, v Selah pri Šumberku, v Bohinju (Ajdovski gradec, Dunaj pri Jereki). Tudi med drugo svetovno vojno je izvedel iz Gradca manjša izkopavanja, ki zadevajo naš čas in naše probleme (na Libni, Rifniku in v Ženjaku v Slovenskih goricah). Medtem ko je prva izkopavanja še razmeroma dobro objavljala,¹⁴ delno tudi po vojni,¹⁵ je vse drugo ostalo neobjavljeno, ali pa le na kratko omenjeno v strokovnem tisku.¹⁶ Nekoliko pogostejša so časopisna poročila iz časa njegovih izkopavanj, v katerih pa seveda ne moremo iskati znanstvene dokumentacije.

Čeprav je Šmid veljal za dobrega poznavalca arheološkega terena, svojih izkopavanj ni sistematično izpopolnjeval. Zato seveda tudi ni bilo mnogo možnosti: njegova zanimanja so bila preširoka, denarna sredstva preskromna,

¹⁰ IMK 4, 1894, 6 ss.

¹¹ IMK 14, 1904, 27 ss., 125 ss., 185 ss.

¹² Mitt. d. Zentral. Komm. NF. 18, 1892, 238; 21, 1895, 39 ss.; IMK 3, 1893, 1 ss.

¹³ I Castellieri preist. di Trieste (1903).

¹⁴ Pohorje: Die Ringwälle des Bacherngebietes. Mitt. d. Präh. Komm. 2, 1915—24, 229 ss.; 365 ss. Šmihel: Jahreshefte d. öst. arch. Inst. 21—22, 1922—24, 291 ss. 15 Ber. RGK 1295, 178, 180 ss.

¹⁵ Ulaka: Glasnik Ljubljana 18, 1937, 17 ss. Vače: o. c. 20, 1939, 96 ss.

¹⁶ Rifnik, Libna: Zeitschrift d. hist. Ver. St. 46, 1943, 141 ss. Podzemelj: Zupanič, Etnolog 5-6, 1933, 359 s. in 8-9, 1936, 128 ss.

Sl. 1 Stična. Načrt prazgodovinskega naselja z vrisanimi sondami
 Fig. 1 Stična. Plan of the prehistoric settlement showing the trial trenches

pa tudi sam njegov terenski temperament je bolj iskal potrditev za že izdelane in izoblikovane teze, kot da bi korak za korakom prodiral v neznano. Sicer pa čas med obema svetovnjima vojnama tudi v srednjeevropskem prostoru ne pozna mnogo sistematičnih tovrstnih del. Šmidova spoznanja hranijo vsekako še do danes predstave o halštatskem naselju pri nas. O samem sistemu obzidja je povedal malo; skromni tozadevni opis z Vač nam je delno razumljiv šele danes, ko poznamo Stično; tlorisi njegovih hiš so vsepovsod enaki in pogosto vidno skonstruirani, vendar ne brez bistrih opazovanj; njegova predstava o mešanju halštatskega in latenskega gradiva v isti hiši še danes usmerja naša gledanja. Šmid je vse premalo iskal stratigrafsko čiste situacije; zadovoljevala ga je že plitva, pomešana in s tem nujno nezanesljiva plast in mu narekovala hitre zaključke. V zadnji redakciji jih ni zapisal; njegova pogosto napovedovana knjiga o Noriku, ki naj bi strnila njegova gledanja in uporabila tudi rezultate njegovih izkopavanj, ni izšla. Tudi dokumentacije same pogosto ni objavil, niti se ni ohranila. Njegovi posnetki gradišč (npr. Vače, Libna) kažejo precejšnje pomanjkljivosti.

Na kratko se je dotaknil gradišč tudi Saria. V svojem prvem tozadevnem spisu¹⁷ je ločil gradišča severno od Save od dolenskih gradišč in želel videti v prvih mlajše utrdbe domačega prebivalstva, postavljene za obrambo proti Rimljanom. Svoja gledišča je pozneje previdneje formuliral.¹⁸ Sam je kopal v Velikih Malencah in pri raziskovanju rimske poznoantične utrdbe našel tudi halštatsko naselbino.

Po drugi svetovni vojni moramo omeniti le, prav tako neobjavljeno, Starretovo izkopavanje na Vinterjercu pri Šmartnem,¹⁹ Boltovo na Rifniku, Urlebovo na Notranjskem.²⁰ Le bolj na rob našega časa sodijo najbolj sistematična povojna naselbinska izkopavanja, ki jih je izvedel Pahič na Brinjevi gori,²¹ in izkopavanja važne žarnogrobiščne naselbine v Ormožu.²² V tej zvezi je potrebno omeniti tudi Koroščeva izkopavanja na Ptujskem gradu, ki so zadela tudi na žarnogrobiščno naselbino.²³ Zadnja izkopavanja bodo že bolj služila za ugotavljanje razlik kot za dopolnilo, ker stoje časovno in kulturno že izven stiškega kroga. Izkopavanje na Vinterjercu in Rifniku pa zopet ni dalo prave stratigrafije.

Tako predstavlja Stična dejansko nov poskus, ki želi na sodoben način storiti prvi sistematični korak v raziskovanju halštatskih naselij.

Opis in mesto stiškega naselja

Halštatsko naselje²⁴ leži na gorskem hrbtu tipično kraške formacije, ki je od severa porinjena v ravnico, kjer leže na zahodni strani zaselki Griže,

¹⁷ Carinthia I, 132, 1942, 98 ss.

¹⁸ Historia 1, 1950, 444. Südostforsch. 14, 1953, 11 in o. c. 15, 1956, 47 ss.

¹⁹ Izkopavanja omenja F. Starč, AV 2, 1951, 129; 4, 1953, 99.

²⁰ L. Bolta, Celjski zbornik (1959) 258 ss. M. Urleb, AV 8, 1957, 150 ss.

²¹ Kratka poročila v VS 5, 1953—54 do 9, 1962—64. Époque préh. et protohist. en Yougoslavie (1971) 206 s.

²² B. Perc, Ptujski zbornik 2, 1962, 202 ss. AV 13-14, 1962-63, 375 ss.

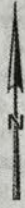
²³ J. Korošec, Predzgodovinsko naselje na Ptujskem gradu (1951).

²⁴ Cfr. AV 20, 1969, 177 s. in Germania 48, 1970, 12 ss.

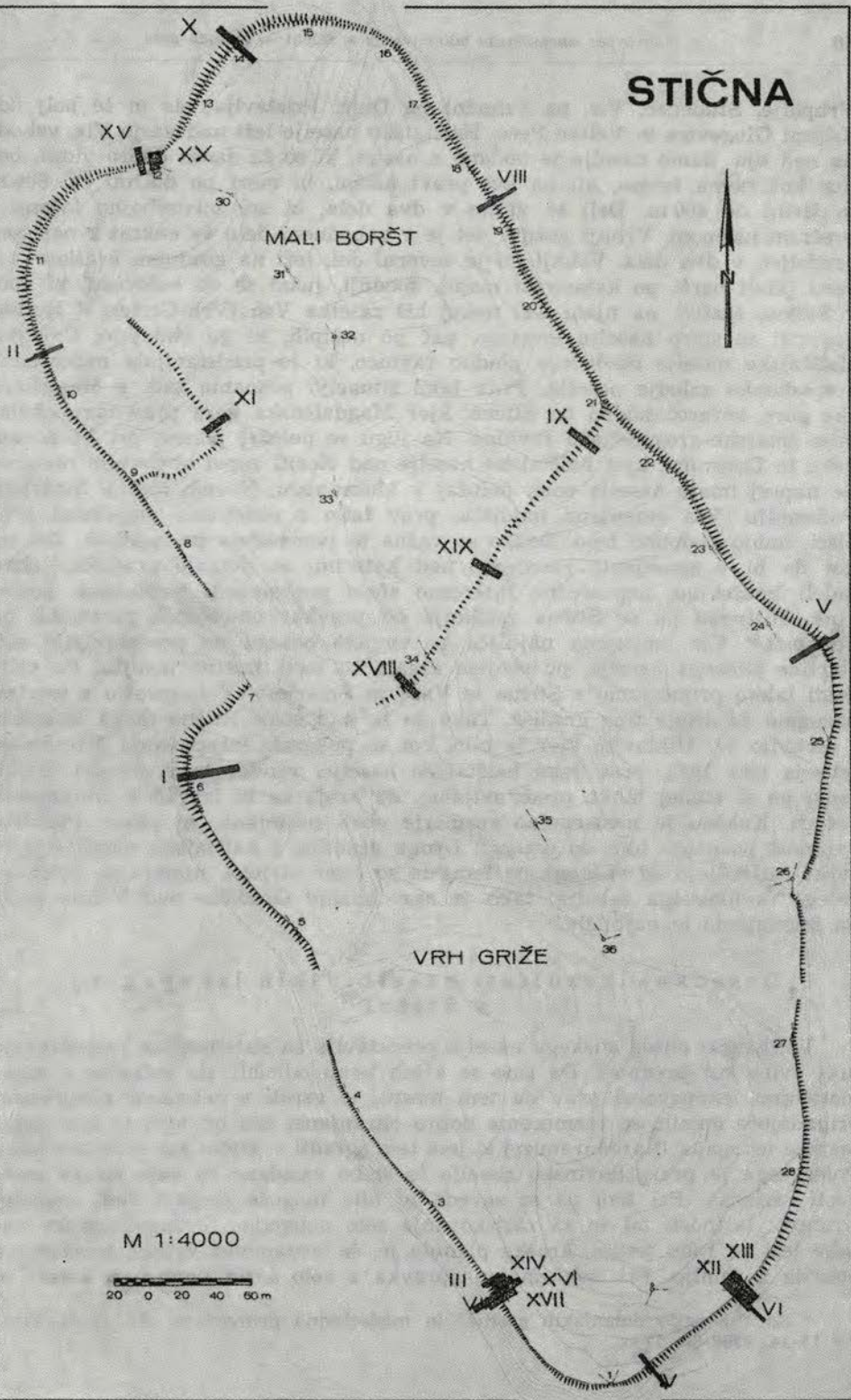
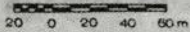
STIČNA

MALI BORŠT

VRH GRIŽE

M 1:4000

Vrhpolje, Studenec, Vir, na vzhodni pa Dule, Pristavlja vas in še bolj oddaljeni Glogovica in Velike Pece. Halštatsko naselje leži nad vasjo Vir, vzhodno nad njo. Samo naselje je obdano z nasipi, ki so še danes dobro vidni, bodisi kot ravna terasa, ali pa kot pravi nasipi, in meri po dolžini ca. 800 m in širini do 400 m. Deli se vidno v dva dela, ki sta medsebojno ločena s prečnim nasipom. Vrhnji gozdni del je v zahodnem delu še enkrat z nasipom predeljen v dva dela. Vrhnji, to je severni del, leži na gozdnem kraškem terenu (Mali boršt po katastrski mapi), spodnji, južni se ob kolovozu, ki vodi v Stično, razširi, na njem leži nekaj hiš zaselka Vrh (Vrh-Griže). V ljudski govorici se staro naselje imenuje, pač po nasipih, ki ga obdajajo, Cvinger. Halštatsko naselje obvladuje plodno ravnico, ki je predstavljala neposredno gospodarsko zaledje naselja. Prav tako situacijo poznamo tudi z Magdalenske gore, severozahodno od Stične, kjer Magdalenska gora prav tako obvladuje šmarsko-grosupeljsko ravnino. Na jugu se položaj ponovi pri Vinkovem vrhu in Dobrniču, kjer halštatsko naselje nad Koriti zopet obvladuje ravnino. Še naprej imajo naselja enak položaj v Mokronogu, Novem mestu, Šmarjeti, Podzemlju. Vsa omenjena najdišča, prav tako z obsežnimi gomilnimi grobišči, imajo podobno lego. Enako so važna in pomembna po najdbah. Zdi se, kot da bi v omenjenih ravninah, nad katerimi se dvigajo gradišča, lahko videli kneževino, neposredno interesno sfero posameznih halštatskih postojank. Bistveno pa se Stična razlikuje od pravkar omenjenih postojank po velikosti.²⁵ Vsa omenjena najdišča po svojem obsegu ne predstavljajo niti četrtine stiškega naselja, po svojem arealu so torej znatno manjša. Po velikosti lahko primerjamo s Stično le Vače in Šmarjeto. V nasprotju s tem pa poznamo še druge tipe gradišč. Tako se že nad samo Stično dviga Gradišče s cerkvijo sv. Miklavža, kjer je bilo, kot so pokazala izkopavanja Narodnega muzeja leta 1952, prav tako halštatsko naselje, vendar brez obzidja. Kljub temu pa si komaj lahko predstavljamo, da kraja ne bi izbrali iz obrambnih potreb. Kakšno je medsebojno razmerje obeh postojank, ni jasno. Podobno dvojnost poznamo tudi od drugod. Druga gradišča s halštatsko naselitvijo se zopet razlikujejo od stiškega po tem, da so sicer utrjena, nimajo pa pripadajočega ravninskega zaledja; tako je npr. bližnje Gradišče nad Višnjo goro, da imenujemo le najbližje.

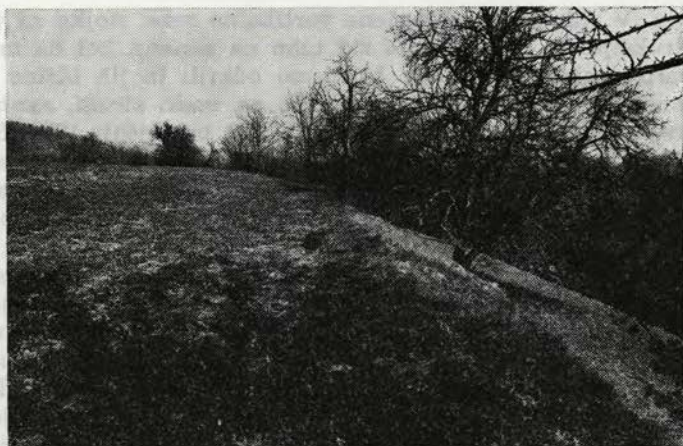
Dosedanji rezultati naselbinskih izkopavanj v Stični

Velikanski obseg stiškega naselja predstavlja za sistematično raziskovanje prej oviro kot prednost. Da smo se kljub temu odločili, da začnemo s sistematičnimi izkopavanji prav na tem mestu, je vzrok v celotnem kompleksu: pripadajoče gomile so razmeroma dobro ohranjene, ena od njih je bila sistematsko izkopana; Narodni muzej si je s tem zgradil v Stični raziskovalno bazo. Poleg tega je prazgodovinsko naselje le slabo zazidano in daje široke možnosti raziskav. Pri tem pa se seveda ni bilo mogoče izogniti tudi senčnim stranem: lastnosti tal so za raziskovanje zelo neugodne. Prazgodovinsko naselje leži na robu terase; kraška planota je, če izvzamemo vrtače, le skromno pokrita z zemljo. Pri tem imamo opravka z zelo kislo ilovico, v kateri so

²⁵ Za tipologijo dolenjskih gradišč in medsebojno primerjavo cfr. O.-H. Frey, VS 13-14, 1968-69, 17 ss.

Sl. 2 Stična. Pogled na rob prazgodovinskega naselja v južnem delu. Prazgodovinsko obzidje je ohranjeno kot terasa

Fig. 2 Stična. View of the border of the southern part of the prehistoric settlement. The prehistoric walls have been preserved under the terrace

Sl. 3 Stična. Pogled na prazgodovinsko naselje v severnem delu. Prazgodovinsko obzidje je ohranjeno pod nasipom

Fig. 3 Stična. View of the northern part of the prehistoric settlement. The prehistoric walls have been preserved under the rampart

spremembe, ki jih povzročajo kulturni ostanki, le slabo vidne, razlike med posameznimi sloji pa le slabo opazne; ilovica močno razje železo in bron, tako da v spodnjih plasteh skoraj ne dobimo kovinskih ostankov.

V šestih vsakoletnih izkopavanjih (1967—1972) smo do sedaj na področju zunanjih in notranjih nasipov izkopali 19 sond.²⁶ Zunanji nasip skriva ostanke treh mogočnih, časovno si sledečih utrd, medtem ko je prečni nasip nastal, kot je dobro pokazala sonda 19, šele v poznolatskem obdobju, tik pred koncem naselbine. Konstrukcija zgornjega notranjega nasipa je ostala še nejasna.

Zunanji nasip skriva v svojem spodnjem delu zid, ki je zgrajen iz nepravilnih apnenčevih blokov. Širok je 2 m, na izpostavljenih mestih tudi

²⁶ Predhodno poročilo o prvih osmih sondah glej v AV 20, 1969, 177 ss. in Germania 48, 1970, 12 ss. Za tem še: O.-H. Frey, Bericht über die Ausgrabungen im Ringwall von Stična (Slowenien). Symposium zu Problemen der Hallstattzeit. Smolenice 1970. V tisku. Tu je podano poročilo do leta 1970 (15 sond). Cfr. še: Etruscans 2, 1970-72, 24 ss. V omenjenih delih je dana tudi podrobna dokumentacija za ugotovitve, ki jih tu le navajam.

3 m. V zidu so še ohranjene vertikalne reže, stojke za vertikalno leseno konstrukcijo, ki je podpirala zid tako na zunanji kot na notranji strani. Prečnih horizontalnih opornikov še nismo odkrili in jih očitno ni bilo. V 4 m široki sondi 10 smo odkrili po eno režo na vsaki strani, razdalja med vertikalnimi lesenimi oporniki je torej morala biti precejšnja. Pobočje pred zidom na zunanji strani so nasuli z zemljo, ki je na eni strani spredaj ščitila zid, na drugi pa dosegla, da je bil dostop do zidu z zunanje strani še bolj strm in s tem teže dostopen. Drugi mlajši zid je bil podobno grajen. Širok je bil običajno 3 m in je bil prav tako ojačan z vertikalnimi lesenimi oporniki, in sicer spredaj in zadaj. Razdalja med temi oporniki je v sondi 13 znašala 3,4 m, v sondi 17 2,70 m. V vsem spodnjem delu naselja kažejo močno žgane plasti, ki se vlečejo pod drugi zid, da moramo pred postavitvijo drugega zidu računati s hudo katastrofo. Zelo dobro lahko tudi zasledujemo površino tal, na kateri so gradili obzidje. Ohranjen je pas kamnitih odkruškov, ki ga lahko zasledujemo še v notranjost. Tretje, najmlajše obzidje, je navadno slabše ohranjeno. V sondi 4 je dobro vidno v celotni spodnji legi kamnov, ki so ohranjeni še in situ, drugod so ostali nerazmetani le posamezni kamni. Jasno pa se zopet da ugotoviti površina, na kateri so zid gradili, označuje jo zopet do 5 cm debel pas kamnitih okruškov. Tudi obe mlajši zidni konstrukciji sta imeli podobno kot najstarejši zid na zunanji strani pred seboj nasutino zemlje. Nasutine k vsem trem zidovom skupaj delujejo danes kot nekak mogočen nasip. Seveda pa se je treba zavedati, da zemljeni nasip v višini, kot ga sedaj odkriva izkopavanje, ni nikoli obstajal, ker skriva v sebi tri časovne stopnje.

Opisano zaporedje treh halštatskih zidov pa nam je lahko ohranjeno še v drugi obliki. Zidove mlajših obrambnih konstrukcij niso postavili le nad najstarejši zid, potem ko so teren splanirali, ampak so notranjo fronto enostavno postavili pred starejši zid, jo pomaknili v notranjost naselja. Taka je bila npr. situacija v sondi 1 in 5.²⁷ V severnem gozdnem delu mlajše zidne konstrukcije sploh niso ohranjene, pač pa govore zemljeni nasipi o obstoju mlajših utrdbenih faz.

Keramični ostanki, ki so ležali v plasti prvega najstarejšega zidu kažejo, da sega utrjena naselbina že na sam začetek Ha C obdobja. V sondi 2 smo našli na ruševinah najstarejšega zidu, pred gradnjo drugega, nogo kačaste fibule. Na podlagi tega vemo, da je bilo drugo obzidje zgrajeno šele v Ha D, kar potrjuje tudi keramika, kolikor je pred obdelavo njeno pričevanje že zanesljivo. Najmlajše obzidje sodi po podatkih samostrelne fibule in keramike na konec Ha D obdobja.

V notranjosti še nismo začeli s sistematičnimi izkopavanji. V vseh sondah pa smo našli takoj za zidom kulturne sledove in ostanke različnih konstrukcij. Ker se dobe kulturni ostanki vsepovsod v notranjosti, moramo računati z gosto naseljenostjo celotnega utrjenega naselja.

Zaradi narave tal še nismo dobili celotnih hišnih temeljev. Dobro se vidijo posamezna ognjišča. Neposredno za zidom, v poprečni oddaljenosti ca. 2 m od njega, teče sklenjena vrsta temeljnih kamnov, ki očitno kaže na hodnik, na nek prost prostor za branilce. V močni plasti žganine, ki se vleče neposredno pod temelje drugega zidu, so bili odkriti tudi koli in deske neke

²⁷ Cfr. AV 20, 1969, 177 ss., pril. 3. Germania 48, 1970, 12 ss. Bl. 2.

Sl. 4 Stična. Sonda 10. Videti je najstarejši zid (prva faza), rezo na zunanji strani obzidja in ležišče za vertikalni leseni opornik zidu

Fig. 4 Stična. Trench 10 showing the oldest wall (first phase), a gap in its outer front and the post-hole of the vertical timber upright standing in the gap

konstrukcije, ki je bila direktno naslonjena na utrdbo. Podatke za velikost posameznih hiš dobimo le iz posameznih temeljnih kamnov, najboljše v sondi 3 in 7. Zelo številni so kosi ilovnatega ometa z jasnimi odtiski kolov, ki kažejo, da so bile v mlajšem halštatskem obdobju običajne hiše z vodoravnimi bruni na kamnitih temeljih — Blockhaus. Za starejši čas pa za to nimamo nedvomnih dokazov.

Stiško naselje s koncem halštatskega obdobja ne preneha. V gornjih plasteh, delno takoj nad opuščeni zidom, smo dobili latensko keramiko. Poleg žigosane keramike, ki jo lahko stavimo na konec Lt B in v Lt C stopnjo,²⁸ dobimo kmalu za tem glavničasto glajeno grafitno keramiko. Med najmlajše najdbe štejemo keramiko tipa Auerberg. Nekaj je tudi importirane rimske keramike. Po teh podatkih je živela naselbina vse do začetka našega štetja.

V poznem latenskem obdobju moramo računati s ponovno utrditvijo, ki je do sedaj v zunanjem nasipu ni bilo še nikjer možno jasno zajeti. Vse-

²⁸ Za žigosano keramiko v Stični sedaj: F. Schwappach, AV 21-22, 1970-71, 237 ss. Za drugo latensko gradivo: AV 20, 1969, 7 ss.

povsod pa se dobe takoj pod rušo veliki kamni, ki jih sedaj na podlagi izkušenj iz sonde 19 lahko tolmačimo kot ostanke latenske utrdbe. Prav tako smo odkrili jame za kole, ki so bili vkopani v ostanke halštatskih zidov. Gotovo sodi k kasnolatenski utrdbi kamnit tlak na zunanji strani pobočja. Nedvomno latensko obzidje pa je bilo odkrito v sondi 19, v prečnem zidu. Grajen je bil podobno kot halštatsko obzidje, le da se vidi naglica in površnost pri zidavi. Obrambni zid je ohranjen v višini do 1 m in leži jasno nad dvema latenskim slojema, ki sta s keramiko (žigosana in grafitna keramika) dobro datirana v zgodnji in srednji laten. Samo obzidje je torej mlajše in sodi v pozni laten. V okviru tega obdobja je bilo še enkrat dopolnjeno. Iz rimskega obdobja ni nobenih ostankov več. Področje sonde 19 je hkrati prvič dalo zelo dobro stratigrafijo latenskih slojev, prvič dobro razčlenjeno latensko stratigrafijo sploh. Prav tako smo v tej sondi naleteli na dobro ohranjene temelje latenske hiše, in sicer prvič tako dobro ohranjene in identificirane. Zato pomeni prostor sonde 19 dober obet za izkopavanje na široki površini na tem področju.

Tehnika izkopavanj

Po tem kratkem pregledu zgodovine naselbinskih izkopavanj v kovinskih obdobjih in rezultatov stiških izkopavanj, želimo pokazati še tehnično problematiko naselbinskih izkopavanj v Stični, kar je končno namen tega posvetovanja.²⁹ Kakšne so torej izkušnje izkopavanj v Stični?

Stiško naselbinsko izkopavanje je po svojem konceptu novo, zraslo iz izkušenj izkopavanj velike gomile in tudi inozemskih izkopavanj na Heuneburgu in v Manchingu.³⁰ Prenos teh izkušenj je bil še posebej olajšan, ker so sodelovali pri izkopavanjih aktivni sodelavci obeh izkopavanj. In končno je imelo izkopavanje na razpolago vsaj dve leti nekaj več denarja zaradi finančnega sodelovanja s Smithsonian Institution iz Washingtona.³¹ Kakšne so torej izkušnje izkopavanj?

1. Arheološko izkopavanje se začne z izbiro objekta, ki ga bom kopal. Kljub vsem naključjem, katerim prav arheološko delo ne more uiti, je izbira eden izmed najvažnejših dejanj izkopavanj. Izhajati moramo iz celotne problematike obdobja, ki ga raziskujemo, in iz celotnega slovenskega prostora. Izbira suponira poznavanje vseh obstoječih spomenikov, da lahko izberemo res takega, ki že po analizi zunanjih, brez izkopavanj ugotovljivih dejstev, obeta največje rezultate. Pri izbiri objekta morajo odpasti vsake regionalne — muzejske, zavodske, občinske — meje. Naselbinsko izkopavanje je lahko le republiška akcija, s čimer seveda ni rečeno, da je ne sme voditi tudi arheolog lokalnega muzeja ali zavoda, če ima potrebno bazo tako za terensko delo kot pozneje za obdelavo izkopanega gradiva.

²⁹ Naš članek je nekoliko spremenjeno predavanje s posvetovanja o tehniki izkopavanj, ki ga je pripravil Rep. zavod za spomeniško varstvo januarja 1973.

³⁰ Heuneburg: W. Kimmig, Heuneburg an der oberen Donau (1968). Manching: W. Krämer-F. Schubert, Die Ausgrabungen in Manching 1 (1970). V obeh delih je dana še nadaljnja literatura.

³¹ Leta 1968 109.950 din in leta 1969 138.300 din. S to vsoto je bilo treba plačati tudi ameriške sodelavce in goste. Morda je prav, da te številke enkrat navedemo, ker so nesorazmerno nizke, če jih primerjamo z vsotami, ki so jih dobila iz tega fonda druga izkopavanja v Jugoslaviji. Poleg tega je bila v Sloveniji Stična edina arheološka akcija, ki je dobila denar iz tega fonda (»žitni fond«).

Sl. 5 Stična. Sondri 12—13 z obzidjem druge faze. Spredaj sta dobro vidni stojki za vertikalne lesene opornike

Fig. 5 Stična. Trenches 12—13, showing the wall of the second phase and (foreground) two post-holes of the vertical timber uprights

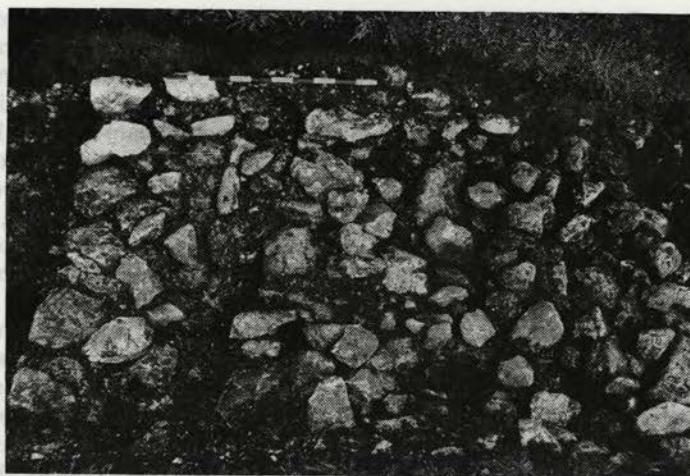

2. Ko je objekt izbran, je prav tako odločilen načrten izbor sond. Pri sistematičnem delu, ki je na začetku, kot je to primer v Stični, začnemo navadno z raziskavami utrdbenega sistema. Za zgodovinsko podobo naselja je obzidje značilnejše: njegov začetek in konec, njegovo porušenje in ponovna zgraditev neprimerno bolj odsevajo zgodovinsko dogajanje kot kronološke faze posameznih hiš, katerih porušenje je mnogo bolj izpostavljeno naključju. Preseke skozi obrambni sistem pa bomo vedno toliko podaljšali v notranjost, da lahko posamezne faze obzidja povežemo z naselbinskimi sloji v notranjosti. Stratigrafija plasti je za obzidjem tudi običajno najugodnejša. Pri izboru sonde mora odločati težnja po dobri stratigrafiji. Sonde morajo biti stratigrafsko čim povednejše. To samo po sebi razumljivo pravilo bo seveda dober poznavalec gradišč in izkušeni izkopavalec neprimerno boljše izpeljal kot začetnik in s tem prišel neprimerno hitreje in ceneje do rezultata. Drugič morajo sonde sistematično zajeti čim bolj ves objekt. Danes se ne moremo več zadovoljevati z naključnimi sondami, s slučajnimi rezultati, ki jih nato prenašamo na celoto in s tem posplošujemo. Izključiti naključje pa pomeni, da moramo svoje rezultate preveriti, napraviti več sond na različnih mestih. Šele preverjen rezultat je pravi rezultat. Za to sistematičnost je Stična lep primer in dobra osnova, ki bo olajšala in skrajšala bodoče delo. Razumljivo je, da je stiško izkopavanje le del večjega sistema. Stiške rezultate je potrebno preveriti najprej na Dolenjskem, da vidimo, koliko je Stična tipična za ves dolenjski facies jugovzhodne alpske halštatske kulture, tako po tipologiji utrdb kot po kronologiji naselja, drugič pa seveda na drugih faciesih jugovzhodne halštatske kulture, da bomo videli, koliko imajo kulturni prostori, ki smo jih izdelali na podlagi grobnih najdb, svojo potrditev tudi v naseljih.

Izkopavanje sonde ima že svoja izdelana pravila. Prvo, ki ga nikakor ne moremo zadosti poudariti, je zadostna širina sonde. Nobena sistematična sonda ne bi smela biti ožja od 3—4 m, pri čemer bi morali biti že trije metri le dobro utemeljena izjema. Kopljemo po planih oziroma stratih. Plana (planum) so horizontalne, idealno horizontalne ravne površine, ne glede na potek kulturnih plasti, strati sledijo kulturnim plastem. Idealna enota je strat, kulturni

sloj, ki sodi k istemu časovnemu obdobju in hkrati tudi k določeni prostorski enoti istega časovnega obdobja. Pri težkih izkopavanjih, kjer sloje ne moremo dobro razločevati, ali kjer strmo padajo, se izkopavanje po kulturnih slojih ne bo moglo izvesti. Takrat kopljemo po planih, ki imajo to prednost, da nam omogočajo skrbno glajenje na velikih površinah in se dajo fotografsko in risarsko neprimerno bolje in enostavneje dokumentirati. Dostikrat bo šele velika, dobro zglajena površina odkrila meje kulturnih plasti, vkope, ki jih pri samem kopanju še nismo mogli ugotoviti. Pri izkopavanju nejasnih planov je potrebno najdbe čim bolj diferencirano dokumentirati (vse važnejše s točnimi merami), da ne zamešamo njihove stratigrafske lege, ki bo postala razvidna šele pozneje. Vsak strat in planum je potrebno temeljito izdelati, to se pravi tako očistiti, izluščiti, razmejiti, da bo za risbo in fotografijo čim jasnejši. Izdelati strat je osnovno pravilo in naloga, ki je ne bi smeli zanemariti v še tako težkih situacijah, in za katero nam ne bi smelo biti žal nobenih naporov, sredstev in časa. Kaj nam pomaga še tako bleščeča dokumentacija, če se nanaša na izkopavalno neizdelan objekt ali celo napačno izdelan. S tem smo porabili svoj trud za nepotrebno ali celo v napačno interpretacijo zavajajoče delo. Prav v izdelavi strata, to je v skrbnem opazovanju in izluščanju plasti, ponovnem čiščenju, se kaže dober in spreten izkopavalec. Skrbno čiščenje in glajenje planov in konstrukcij, ki jih puščamo in situ, je vedno nujno potrebno. To velja tudi za ruševine: brez očiščenih ruševin ne bomo znali ločiti, kaj je še ruševina, kaj je že umetna konstrukcija. Odstranjevanje ruševin, ne da bi pri tem že rušili podobo prave konstrukcije, oz. puščali njeno podobo zakrito, je izredno odgovorno delo, ki kaže na izkušenega in strpnega izkopavalca, ali pa na neodgovornega nestrpneža. Za vsako tako delo ni priročnika, tu odloča izkušnja, dobro oko, naravni smisel. Tako izdelan planum, strat in profil narišemo in opišemo. Osnova je risba in natančen opis; opis predvsem tistega, česar risba ne more povedati. Bistveno dopolnilo je fotografija, vendar le dopolnilo, ker so točna merska razmerja praktično izvedljiva vendarle samo v risbi. Globinske razmake med plani narekuje situacija. V živi kulturni plasti ne bodo večji kot 15 cm, pogosto pa manjši. Seveda bomo tudi med plani izrisali posamezne detajle, ki bi se sicer izmaknili naši risarski dokumentaciji. Tako pri planih kot pri stratih puščamo vse umetne konstrukcije, ki segajo še pod izkopano globino, in situ. Prav tako je pravilo, da ne kopljemo lukenj v planum oz. v strat. Že pri kopanju stratov bomo pazili, da bodo profili strogo navpično odrezani in dobro očiščeni, saj nam močno pomagajo določati potek slojev, ne pa da se izkopavalna površina v večji globini vedno bolj oži. Na koncu bo profil potrebno ponovno očistiti in izdelati. Pri kompliciranih, težko ločljivih slojih si bomo lahko pogosto pomagali s tem, da bomo planum izkopali najprej le do polovične širine: s tem pogosto dobimo ključ za pravilno kopanje druge polovice. V Stični rišemo plane in profile v razmerju 1 : 20, detajle po potrebi tudi 1 : 10.

Takoj po izkopavanju ali že med njim bomo izvedli redakcijo in čistopis naše dokumentacije, pri kateri smo rekli, da temelji na risbah. V njen opis bomo vnesli še seznam fotografij, ki se nanašajo na opisano risbo, fotografije same pa uredili v fototeko, ki je povezana z našo osnovno dokumentacijo. V opisu bomo prav tako navedli številke najdbnih kompleksov, ki sodijo k planu. V uvodnih poglavjih tega čistopisa bomo opisali področje naše sonde pred izkopom in razložili vzroke, zakaj smo se odločili za izkop na tem me-

Sl. 6 Stična. Sonda 4 z
obzidjem tretje
faze

Fig. 6 Stična. Trench 4,
showing the wall
of the third phase

stu; opisali bomo merilni sistem, ki ga uporabljamo in opisali oz. vrisali vse fiksne točke, na katerih naš merilni sistem sloni; opisali in utemeljili bomo tudi izkopavalno tehniko, ki smo jo uporabljali.

Drugi čistopis obsega najdbne komplekse. Pod najdbne komplekse, združujemo vse izkopano gradivo, ki sodi v isti časovni, oz. časovno-prostorski kompleks. Pri izkopavanjih po planih bodo najdbe enega plana lahko pripadle različnim časovnim kompleksom, oz. obratno bodo najdbe iz več planov pripadale enemu najdbnemu kompleksu. Najdbne komplekse uredimo takoj, in če je le mogoče že v toku izkopavanja tudi dokončno. K tej ureditvi sodi tudi inventarizacija in statistična obravnava keramike. Oba čistopisa naj bi bila pri vseh izkopavanjih, ki se nadaljujejo in kjer dokončna obdelava še ni možna, glavni del poročila, npr. za Kidričev sklad.

Opisane sonde so del sistematičnega izkopavanja. Na področju, ki je stratigrafsko ali najdbno pomembno, bomo izkop razširili v veliko površinsko izkopavanje s sondami v neposrednem sosedstvu, profile med sondami pa na koncu po potrebi porušili, da imamo pregled nad celotno izkopano površino. Tak sistem smo v Stični uporabili v kompleksu sond 6, 12, 13 in 3, 7, 14, 16, 17.

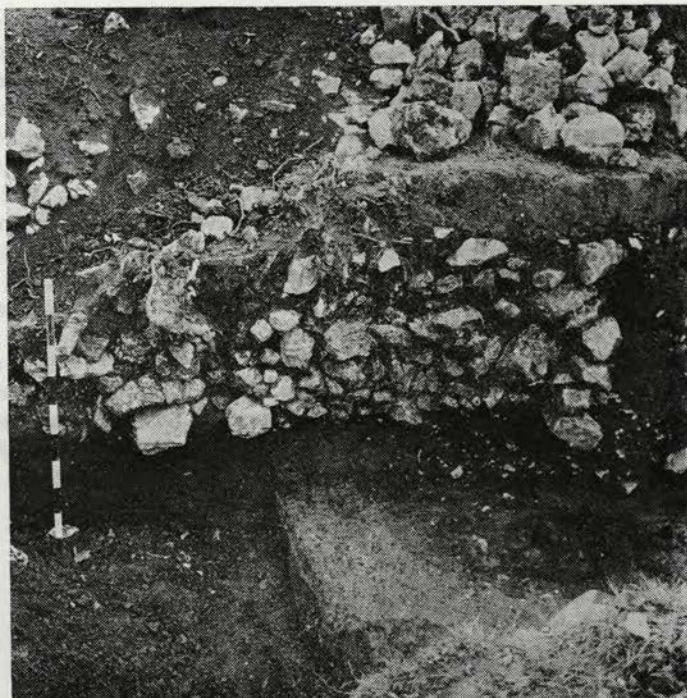
Omenili smo že težave s stiško talno površino, sestavom zemlje, ki ni ugodna za razločevanje plasti in ohranitev najdb. To razločevanje je na soncu, ko se plana in profili hitro sušijo, še posebej otežkočeno. Izkopavanje v Stični je s tem pokazalo na najbolj žgočo potrebo vseh naselbinskih izkopavanj, kjer smo nujno navezani na široko izkopavalne ploskve, potrebo, ki je do sedaj še nismo mogli uresničiti: streho za izkopavanje. Izdelana rešitev tega problema je rešljiva le z velikimi sredstvi, ki jih nimamo. V naših slovenskih razmerah bi bilo potrebno problem reševati skupno in centralno. Nujnost zahtevka je na dlani, saj je pogoj za dobro izdelavo plana, strata, profila v prej opisanem smislu, iz katerega vsa naša dokumentacija izhaja. Vsa dokumentacija visi v zraku, če ne temelji na skrbno izdelanem izkopu. Streha nam seveda tudi omogoča neprekinjeno delo v deževnem vremenu, kar je prav tako pomembno pri naši klimi. Izdelava strešne konstrukcije ostaja torej prva želja, nujni pogoj za vsa večja sistematična naselbinska izkopavanja.

Problema dokumentacije v ožjem smislu (načina merjenja, risanja, fotografiranja) se v tem sestavku ne dotikam. V okviru sonde, ki je naša izkopavalna enota, je prav dobro izvedljiva v starem klasičnem smislu, pri čemer bo konkretna situacija vedno zahtevala nove prilagoditve, ki bodo tudi pri nas z novimi tehničnimi možnostmi omogočale vedno hitrejše in preciznejše delo. Vseh teh možnosti, ki jih danes po svetu že v veliki meri uporabljajo, pri nas pa so pogosto še nedostopne, prav tako ne bom našteval. V danih možnostih jih bomo z veseljem sprejeli, čeprav velja, da ne smejo postati same sebi namen, da mora tudi tehnika ostati v službi tega, kar išče arheolog: ta pa ne išče dokumentacije zaradi dokumentacije, ampak zgodovinsko potredno dokumentacijo, to se pravi dokumentacijo, ki je naravnana na njegov cilj. Absolutne dokumentacije žal ni. Tudi najmodernejše izkopavanje išče harmonično sintezo možnega, pri katerem igrajo ljudje, sredstva, čas, dosegljivi pripomočki bistveno vlogo. Tako ostane izkopavalec s svojim znanjem in izkustvom, vestnostjo in temperamentom tudi v času moderne tehnike prvi akter. Predsednik nemškega Arheološkega inštituta in vodja izkopavanj v Manchingu, prof. W. Krämer mi je rekel: »Pri vseh finesah in rafiniranosti modernih izkopavanj pomislim na modernega zdravnika, ki me pošilja v deset laboratorijev, preden me je sploh dobro pogledal. Meni pa se toži po »starem zdravniku«, ki je mojo bolezen uganil že kar »po nosu«. Prav tako se mi toži po starem arheologu, ki mu že oko pove, kje in kaj mora zastaviti.« Vsi vemo: potrebujemo modre sinteze obojega. Gotovo pa je, da nam bodo vedno nove tehnične možnosti vedno bolj lahko pomagale tako pri izdelavi strata, oz. plana, kot pri sami njegovi dokumentaciji.

Sodelovanje s sorodnimi strokami

Sistematično izkopavanje nujno zahteva sodelovanja strokovnjakov sorodnih strok. Tudi tu se sodelovanje vedno bolj pogloblja in razširja, daje vedno nove možnosti za naša spoznanja. Interdisciplinarno raziskovanje postaja vedno večja potreba. Na tem mestu ne moremo niti približno naštetih vseh možnosti sodelovanja, omejujem se predvsem na strokovnjake, katerih sodelovanje bomo potrebovali že na terenu, da bomo lahko z njimi izmenjali mnenja ob odprtem terenu. Najbolj si želimo slišati mnenja in izkušnje geologa in pedologa. Pri tem ne mislimo samo na geološki, geografski opis zemljišča, ki bo v uvodu naše publikacije, ampak na sodelovanje, ki ga narekujejo konkretne potrebe in na katere lahko odgovori le med našim delom, le s podatki, ki mu jih nudi naše izkopavanje. Tu jih lahko samo naznačimo z vprašanji, ki smo jih v Stični zastavljali geologom in pedologom:

S kakšnimi spremembami tal, talne površine smemo računati od časa prazgodovinske naselbine do danes? Kako močna je bila erozija in na katerih področjih? S kako močnimi naplavinami smemo računati in kje? V gozdnem delu stiškega prazgodovinskega naselja imamo danes kraško zemljišče, kjer skale odprto štrle iz zemlje skoraj na vsej površini, tako da se nam danes zdi nemogoče za poselitev. Je bilo tako že v prazgodovinskem obdobju? So skale tudi takrat pokrivalo večino površine? Se dado v naših arheoloških slojih pedološko oz. geološko ločiti naplavine, umetno planiranje? Ali moramo računati s planiranjem naravne površine in kje? Danes v prazgodovinskem na-

Sl. 7 Stična. Sonda 19 z poznolatskim obzidjem

Fig. 7 Stična. Trench 19, showing the Late La Tene walls

selju ni vode; je bilo nujno tako tudi v halštatskem obdobju in so bili navezani znotraj obzidja le na nabiralne vode? S kakšnimi spremembami moramo računati v okolici, v dolini, ki sodi k naselju? Gomile so pogosto ležale globlje, na drugem nivoju kot danes. Koliko smemo tudi tu računati s spremembami tal? Opis lastnosti tal: v plasteh pogosto dobimo konkrecije, žindre, za katere nam bo lahko le strokovnjak povedal, koliko so umetne tvorbe in koliko le naravne. Prav tako nam bo moral strokovnjak določiti tuje kamnine in jih razmejiti od lokalno dostopnih.

V Stični smo dali analizirati tudi posamezne vzorce zemlje, vzete iz različnih stratov, ki smo jim pripisovali različno pripadnost in nastanek. Iz pedološke analize, ki nam jo je ljubeznivo napravil dr. Albin Stritar, je razvidno, da arheološko jasno različne plasti niso vedno tudi pedološko jasno različne, da pri arheološko težko ločljivih plasteh tudi pedolog ne bo mogel dati vedno odločilnega argumenta. Tu naj podam le zaključke analize vzorcev iz sonde 14, iz katerih je dobro razvidno, da smo pri skupnem delu šele na začetku, da je tudi medsebojno sodelovanje še potrebno »izdelati«. »Pedološke analize talnih vzorcev, odvzetih v sondi 14, le delno kažejo spremembe, ki so se v določenem zgodovinskem obdobju izvršile pod vplivom človeka. Če primerjamo dobljene rezultate iz sonde 14 z rezultati analiz, ki nam jih nudi profil prirodnih tal na apnencih in dolomitih, opazamo nekatere razlike, ki govore o deformaciji prirodnega profila. Najbolj vidne razlike se pojavljajo v pogledu mehanske sestave tal, v količini humusa, delno pa tudi v pogledu reakcije tal. Ni pa opaziti razlik v pogledu vsebnosti fosfora, kalija in natrija.

Pričakovali smo, da bodo kulturne plasti vsebovale znatno večji delež teh elementov v primerjavi z naplavinjskimi, predvsem pa, da se bodo dobljeni rezultati bistveno razlikovali od sterilne, prirodne plasti, na kateri počivajo izkopanine v celoti. Obravnavani primer kaže, da je možno s pedološkimi raziskavami zajeti neke spremembe v tleh in zato se toliko bolj kaže potreba po nadaljnjem sodelovanju.« Tako dr. Albin Stritar, avtor analize.

Te skromne opombe k tehniki izkopavanj bi rad končal z eno mislijo. Naselbinska izkopavanja so zelo zahtevna. Posebno v modernem času jim tehnika daje prej neslutene možnosti. Te tehnične možnosti so v naših razmerah le skromno dostopne. Seveda pa tudi najdražja tehnika ne naredi avtomatično dobrega izkopavanja in tudi ob skromnih možnostih je možno dobro izkopavanje. Primerjava med modernim zdravnikom, ki ima na razpolago laboratorije, in »starim« zdravnikom ostaja v veljavi. Vsak ima svoje prednosti. Objektivno pa ima zdravnik z dobro opremljenim laboratorijem večje možnosti. Če pa jih bo znal tudi najbolje uporabiti, seveda ne vemo. Skromna sredstva pa še toliko bolj zahtevajo osebno odgovornost, izkušnje, poznavanje doseženega. Želel bi, da bi bilo stiško izkopavanje dosežek, ki bo plodno vključen v novo rast.

sejtu in vode; je bilo najino tako tudi v histološkem obdobju in so bili navezani na različne obdobje in na različne vode. S takimi spremembami moramo računati v okolici, v dolini, ki vodi k mestu Comille so pogosto našli različne ravnanje na drugem nivoju kot danes. Koliko namreč tudi in računati s spremembami? Opis lastnosti tal v plasteh pogosto dobimo konceptualno. Študije za katere nam bo lahko le strokovnjak povedal, koliko so umetne teorije in koliko iz narave. Prva tako nam bo moral strokovnjak določiti tiste kumulacije in jih razmejiti ob izdajno dostopnih.

V študij smo dali analizirati tudi posamezne vzorce zemlje, vrate iz različnih stratos, ki smo jim pripisovali različno pripadnost in nastanek iz pedološke analize, ki nam jo je ljubimiro napravili dr. Albin Stritar, je razložil, da arheološko jama različne plasti niso vedno tudi pedološko jama različne, da pri arheološko težko ločljivih plasteh tudi pedolog ne bo mogel dati vedno edinstvenega argumenta. Tu naj podam je takojšnje analize vzorcev iz zemlje, iz katereh je bilo razvidno, da smo pri skupnem delu šele na razložit, da je tudi metodološko sodovanje še potrebno »izdelati«. Arheološke analize talnih vzorcev, odzvali v sonci, iz je delno katere spremembe, ki so se v dolžnem zgodovinskem obdobju izvršile pod vplivom človeka. Če pa mehanizma nastane iz sonci iz rezultati analize, ki nam jih naši predci priredili, tal na splošno in dolžnost, opazimo nekatero razliko, ki govore o delavnosti prirednega profila. Najbolj vidne razlike so izvirajo v pogledu mehanizma nastane tal, v količini humusa, delno pa tudi v pogledu razložit, tal. Ni pa opazili razlik v pogledu vsebnosti fosfora, kalija in natrija.

Dr. V. Kolar, študija iz 1954
Pedološka analiza
obdobja
1954
Dr. V. Kolar, študija iz 1954
Pedološka analiza
obdobja iz leta
1954

TERENSKA ARHEOLOŠKA DOKUMENTACIJA — RISBE IN OPISI

Peter Petru

Ljubljana, Narodni muzej

UDK 930.26.001.3

THE ARCHAEOLOGICAL
FIELD-WORK DOCUMENTATION —
DRAWINGS AND DESCRIPTIONS

IZVLEČEK

Sestavek v kratkem nakazuje strokovne in znanstvene naloge vodje izkopavanj na terenu. Posebej se je avtor ustavil pri risarski dokumentaciji in nakazal rešitve iz svojih izkušenj. Pri tem poudarja, da mora vodja izkopavanj vedno gledati na celoto in na splošno risbo izkopanih arhitektur. Za vse podrobnosti pa je po njegovem neprecenljivega pomena verna pomanjšava (steingerecht) zatečenega stanja, ker lahko iz take risbe črpamo zares uporabne podatke za pravilno znanstveno razlago izkopanin. Iz take risbe je namreč moč razbrati vse kasnejše dozidave ali prezidave arhitektonskih objektov in tudi vse tehnološke podrobnosti same gradnje. Zato je lahko taka verna risba zidu najboljši dokument in opora opisni dokumentaciji, ki ji avtor posveča zaključni del svoje razprave.

The article is indicating, in short, the technical and scientific tasks of the person in charge of excavations and of his collaborators in the field work. The author deals in particular with the drawings documentation indicating the solutions taken from his experience. There he points out that the excavator has always to take care of the general drawing of the architectures excavated. For all the details is, in his opinion, of an invaluable significance a true diminution ("steingerecht") of the situation, as really utilizable data can be collected from such a drawing for a correct scientific interpretation of the excavations. From such a drawing can be namely seen all the later additions and rebuilding as well as all the technological details of the construction itself. For this reason such a true drawing of the wall can be the best document and basis for the descriptive documentation, to which the author devotes his final part of the paper.

Namen tega sestavka je, iz izkušenj dopolniti strokovne in znanstvene naloge vodje izkopavanj in njegovih sodelavcev pri raziskavah na terenu. O tem namreč v zakonu o spomeniškem varstvu (Ur. list SRS 26/1961 in 11/1965) ni posebej govora, vendar pa so te naloge še posebej važne, ker naj bi vsakomur tudi kasneje omogočale izčrpno proučevanje odkopanih ostalin. Zato sta po mojem — in isto sem ugotovil tudi pri delu ostalih kolegov — pomembni predvsem dve vrsti dokumentacije: čim bolj podrobna risba in temeljit stvarni opis stanja.

Verjetno so moji pogledi pri tem nekoliko samosvoji, ker sem med izbirom ustreznih dokumentacije planuma, profila, objekta ali neke posameznosti vedno premišljeval tudi, kako se bodo ti dokazi vključili v končno ali začasno poročilo o izkopavanjih. Pri tem je delo vodje izkopavanj na rimskih ali kasnejših spomenikih, večinoma zidanih, dosti lažje kakor pa pri izkopavanjih ostalin iz prazgodovinskega obdobja. To bodo pokazali tudi drugi re-

ferati na tem kolokviju. Izkopavalec zidanih ali drugače nespornih arhitektonskih spomenikov ima v mnogih pogledih res-da lažje delo, ker je tak spomenik po svojem obsegu določen. S tem, ko smo z lopato in krampom zarežali v tak spomenik, smo do takrat po obsegu in tudi po časovni pripadnosti neznan arheološki spomenik v teh sestavinah opredelili. Kolikor gre samo za eno fazo, je naše delo lahko. V takem primeru lahko zadostuje talni načrt in ustrezen lapidaren opis pa je delo v bistvu opravljeno. V nasprotnem, ko pa nastopijo plastevanja in mešanja stratumov pa je odločitev dosti bolj zapletena. V takem primeru moramo paziti, da dobimo poleg talnega načrta še vse tiste profile, ki časovno zaporedje posameznih faz najboljše dokumentirajo. Danes postaja vse bolj jasno,¹ da je čitanje — in s tem risanje in opisovanje — profilov prvenstvena naloga arheologa. Glede stratov je naša naloga dosti lažja, saj je obseg našega dela skrčen le na opis ene faze in njenih ostankov oz. objektov.² S tem seveda ne želimo zmanjšati pomena horizontalne stratigrafije, prej obratno. Toda nesporno je, da mora biti pri tem in celo pred horizontalno stratigrafijo opravljena tudi vertikalna, da bi sploh mogli razločevati posamezne časovno in drugače deljive strate oz. faze. Do polne veljave prideta obe posodi le, če ju razumno povezujemo. Pri večplastnih lokalitetah oz. izkopavanjih na takem terenu je raziskovalec postavljen pred odgovorno nalogo; izločiti mora tiste profile, ki mu najboljše dokumentirajo to zaporedje.

Arheološko enostavno stratigrafijo, v bistvu dokumentiranje enkratnega dogajanja v preteklosti, predstavljajo izkopavanja v Šempetru.³ Kakor je vsem znano, je bila pred vodstvom izkopavanj zelo zahtevna naloga, zakaj z gruščem zasuto rečno korito je onemogočilo stratigrafska vrednotenja in ugotavljanje, kje leži in do kod sega kulturna plast. Zato je bilo treba določiti med drugim tudi mejo območja z najdbami in ugotoviti antično dno struge. Medtem ko smo na prvo vprašanje lahko odgovorili v celoti, je drugi rezultat verjetno še nepopoln. Že v starem veku so se namreč za nakopičenimi kamni v strugi Savinje sčasoma izoblikovali tolumni, v katere se je mogel kasneje skotaliti tudi marsikateri izmed danes pogrešanih odlomkov. Že zaradi tega smo tudi tu posneli čim več profilov, da smo tako mogli dokazovati te čisto naključne terenske izoblike v rečnem koritu in s tem istočasno dokazati, kako so se spomeniki sesuli. Tako se na šempetrskem primeru vidi, kako pomembno je uporabljane vertikalne stratigrafije. Po drugi strani pa bi prav na tem najdišču ne mogli dobiti zelenih rezultatov z izkopavanji po stratumih. Zato je moral vodja izkopavanj še tem bolj paziti, da je izbral za risarsko dokumentacijo čim bolj zgovorne profile, od katerih je mogel potem za končno objavo izbrati tiste z največjo izpovednostjo. Tako se torej znova vračamo k mojemu izhodišču v tej razpravi, da mora vodja izkopavanj že med samim delom prav načrtno preiščevati, kaj naj se izriše, in imeti pred očmi končno obliko publiciranega dokumenta o svoji izkopanini v njeni čim manj okrnjeni podobi.

Spričo tega je jasno, da bo vodja izkopavanj poleg običajnih risb stratumov in mnogih drugih dokumentarnih risb pozoren predvsem na tisto, kar bo tudi v zaključni objavi vsekakor moral uporabiti: tloris (npr. hiše, grobišča, cisterne, vodovoda, svetišča itd.) in stranski pogled (npr. profil, presek objekta itd.).

Tako smo delali tudi pri izkopavanjih v Ajdovščini⁴ in na Ajdovskem gradu pri Vranjem nad Sevnico.⁵ V trenutku, ko smo prejšnje strate očistili

in prišli do prvobitnih tlakov in temeljev, smo še intenzivirali očiščevalna in druga podrobna arheološka dela, da so zares izstopile vse posameznosti, kot npr. razne vzdane spolije, zazidane odprtine, plast ometa, fugiranja, spoji zidov (posebno pomembno!) oz. prehodi kanalov skozi temelj itd. Drugo nič manj pomembno delo pa je, da se pred pričetkom risanja izsledkov v natančni pomanjšavi (»Steingerecht«) znova preveri in premeri merske iztočnice in vse pomožne merske točke. S tem so avtomatično odstranjeni morebitni zahrbtni razlogi neskladij, ki često ogrozijo tudi samo delo. Saj je jasno, da nekaj centimetrski odkloni — in celo manjši — sprožijo verižno reakcijo, pri kateri se nam neskladje iz kvadranta v kvadrant povečuje. Zato je koristneje pred pričetkom risanja opraviti kontrolo vseh točk oz. merskih fiksnih točk.

Predno preidemo na samo risarsko snemanje situacije, je zelo koristno, da opredelimo in določimo skalo, s katero poudarjamo oz. izničimo podatke. Tako smo v Ajdovščini pri nekem risanju zatečenega stanja določili, da imamo tri vrste izkopanin. Najbolj pomembni so bili ostanki zidov, zato smo zanje določili najmočnejšo grafično obliko. Drugo nekoliko manj poudarjeno skupino so tvorili posamezni oporniki stebrov v atriju, tlak iz opek, ognjišče iz tegul ter več mest, na katerih so se pojavili sledovi apnenega estriha. V tretjo skupino pa smo uvrstili podatke v spremembi zemlje, kjer smo se držali ustaljenih norm za označevanje stratumov in plasti, vendar s pridržkom, da smo vse še omilili. Kaj smo s tem dosegli? Tako nam je uspelo zagotoviti, da bodo najbolj pomembne sestavine v naši dokumentaciji izstopile in dobile takoj svojo polno izpovednost. Pri tem je postranska stvar, ali riše tak tloris le eden ali pa je risarjev več.

Morda izgleda to modrovanje odveč in se morda komu celo zdi, da vodim razpravo mimo bistva. Vendar ni tako. Odkar smo v VS 8, 1960, 100 objavili skupno določene znake za arheološke izkapanine oz. plasti, so se mnogi zadovoljili s tem, da so te znake — ali njim prilagojene — prevzeli in jih prenašali v svojo dokumentacijo. Tako smo dobili vrsto sicer točnih, a neizpovednih profilov, tlorisov itd., kjer ni bil podan poudarek na arheološko zanimivih plasteh ali podrobnostih, ki zaokrožajo celoto. Značilen tak primer je pedantno in minuciozno narisani tloris cerkve na Otoku pri Dobravi, objavljen v VS 13-14, 1968-69, na str. 35, kjer si je avtor moral pomagati tako, da je naknadno izrisal obod cerkve z močno črto in prek samega zidu šel s pikčastim vzorcem. Do tega je prišlo očitno samo zaradi te malenkosti, ko se ni dovolj upošteval sistem grafične govorice in valorizacija sestavin kompleksnega arheološkega objekta glede na te možnosti in izpovednost. Podobno velja za verno izrisan južni del temelja v najnovšem katalogu Šempeter na str. 10, kjer zid ni omejen ne ob straneh ne na dnu. Tu je sicer podana izstopajoča stopnica z močnejšo črto, vendar pa celota ne daje tistega grafičnega vtisa kakor bi to želeli oz. kakor bi to moralo biti. Kot primer pravilnega poudaranja pa lahko omenimo grob zgodnjerednjeveškega bojvnikarja v zadnjem Arheološkem vestniku, risbe talnih načrtov in profilov odkopanih rimskih gomil iz Slovenskih goric ali lončarske peči iz Drnovega in Ptuja. Povsem neustrezne pa so risbe skeletnih grobov iz Most pri Žirovnici v VS 13-14, 1968-69, 190 ali talni načrti oz. pogledi na nekatere cerkve v Istri ali ostanke na ptujskem gradu, saj bi bila za take poglede fotografija ustrežnejša.

Če smo si torej postavili merila, po katerih naj se izriše najbolj pomembna faza, ki bo potrebna tudi pri končni publikaciji, se pripravimo za samo delo.

Najbolje je, da uporabljamo za to ob glavnih 4×4 m velikih kvadrantih še podrobnejšo delitev, ki jo narekuje dolžina metra oziroma merskega pripomočka. Običajno dobimo tako ris, velik 2×2 m, pri katerem so vse štiri stranice očrtane z merilom. Tako imamo možnost za vse vrste kontrolnih preverjanj. Ko je teren z merili omejen, preidemo na samo izmero. Pri tem se je meni vedno zdelo potrebno, da najprej določim najbolj značilne oblike — tako vogale, izstopajoče kamne itd., da dobimo prve sigurne in upadljive člene risbe. Nato sledi izris delov najbolj pomembne stopnje: torej zidov. Pri tem moramo dosledno paziti na vse podrobnosti, ker bo le tako že risba zgovorna in bo imela vso dokumentarno vrednost. Posebno so pomembne zazidave, v zidu ohranjene sledi starejših ometov, popravila zidu in podobne malenkosti, ker so dokaz prezidav in različnih časovnih horizontov, ki jih lahko kasneje točneje opredelimo še s profilom. Drugo, na kar velja pri zidovih paziti, so morebitna stopničasta zoževanja zidu, lahko so običajen gradbeniški utrjevalni poseg ali pa so lahko npr. podstavek za tubulaturu. V tem primeru je potrebno še posebej dobro opazovati omet. Prav v takih vogalih je običajno malta najbolj debela in pri večkratnih popravilih dokaz več za razločevanje posameznih gradbenih stopenj. To razširitev temeljev moramo na zunanji strani s svinčnikom okrepiti. Prav tako okrepimo vse naslednje rebrove zidov, ker tako krepimo naš vizualni vtis ob pogledu na risbo. Koliikor je v zidu reža ali zadelan starejši omet, ga na isti način okrepimo.

Pri risanju kamnov moramo paziti, da že z natančnim podajanjem in tehniko risbe ločimo obdelan kamen od lomljenca ali oblice. Zelo pomembno pri tem je, da sledimo kamen v notranjost, ker bo tako dokumentirana tudi sama tehnika zidave. Ob skrbnem in doslednem vnašanju podatkov bo samo na podlagi risbe moč sklepati, ali je bil zid grajen v plasteh ali na ribjo kost ali pa je bil le nepravilno polnilo. Za popoln učinek je zelo važno, da je tudi apneno vezivo dobro narisano.

Še k samemu postopku: ko smo iz meril naredili ustrezno velik ris, se postavi risar vedno zunaj risa, toda tako, da je pred njim zid oziroma objekt. Tako risar ne ovira merilca pri delu, Koliikor je potrebno, lahko vedno brez škode za delovni proces pogleda na objekt oziroma posameznost tudi iz navpičnega položaja. Merilec s svinčnico odčituje na vsakem vogalu elemente in jih vedno po istem ključu posreduje risarju. Najbolje je, da najprej odčita dolžinsko mero (koordinato) in nato razdaljo (absciso), ker je delo natančnejše, saj je dolžinska mera v tem primeru zanj znana vrednost. Seveda je delo v dvoje zelo enostavno, če je zid raven. Ko pa je treba izmeriti apsidu, kot je bil to primer v spodnji cerkvi na Ajdovskem gradu nad Vranjem, pa je mnogo bolje, če je še nekdo, ki drži grezilo. V tem primeru je bilo to tudi nujno, saj je bil zid visok več kot 1,50 m in je bilo tako odčitavanje edino mogoče.

Na Ajdovskem gradu smo se tudi prvič srečali s posebnim načinom senčenja kamnov, ki je dalo dosti bolj plastičen videz celotni risbi. Pokazal nam ga je kolega W. Zeller iz Halleina v Avstriji, ki pa je sam izvrsten risar. Bistvo tega načina podajanja je v izohipsah, s katerimi je bil na izviren način pokazan globinski vtis posebno pri baptisteriju in večjih gmotah. Podobno je pred kratkim s senčenjem ustvarila plastičen videz risbe tudi Tatjana Krasovski pri risanju kvadrata s polvalji neke antične ograje, ki so bili odkopani na Čemažarjevem vrtu pri šoli Majde Vrhovnik v Ljubljani.

Prednost takega risanja za pravilno znanstveno črpanje podatkov je zares velika, saj nam taka zvesta risba omogoča mnogo bolj dognana opazovanja gradbenih faz, samega načina gradnje zidu, konstruktivne podrobnosti in mnogo bolj jasen pogled na stopnjo ohranjenosti odkopanega spomenika.

Vzporedno s to dokumentacijo moramo zato voditi — poleg dnevnika — še posebne opisne knjige izkopanih arhitektonskih delov in drobnih najdb. Glavni dnevnik izkopavanj vsebuje potemtakem poglobitve opise dogodkov in izsledkov na terenu za vsak dan. To se pravi, da je v dnevniku poleg datuma in dneva v tednu še kratka oznaka o vremenu, številu sodelavcev ter delavcev in njihova razporeditev po sondah oziroma delovišču. Sledi kratek opis vsakodnevnega dela po sektorjih z značilnimi najdbami in opozorilo na morebitne posebne opise skupine najdb ali zaključenih arhitektonskih celin.

Drugi del dnevnika vsebuje naštevaje drobnih arheoloških dejavnosti, ki jih je opravila ekipa izven delovnega časa, tako topografska raziskovanja v okolici, opažanja v zvezi z izkopaninami itd.

Na koncu dnevnika sledijo splošni vnanji dogodki, tako obiski in njihova mnenja ter pogledi, ekskurzije, podatki o dogodkih v ekipi npr. bolezni, družabno življenje itd.

Pri ločeni knjigi ali mapi o izkopaninah pa je potrebno res skrbno voditi vse opise, ki pridejo v poštev pri kasnejši objavi. Zato mora dobiti vsaka sonda — tudi taka z negativnim rezultatom — ustrezen opis, ki se prične načeloma s splošnimi podatki, nato pa gre vse bolj v podrobnosti. Med splošne podatke štejejo opisi lege sonde v celotnem arheološkem arealu, opis objekta in nato same sonde. Nato priključimo mere oziroma velikost sonde, število stratumov in morebitnih izkopanin. Sledi opis podrobnosti — znova od velikega k majhnemu. Najprej morajo biti navedeni splošni podatki o legi in fazi, nato zunanje mere objekta (primer: opis V. Kolškove posameznih grobnic v Šempetru: širina, dolžina, višina, število kamnov oziroma členov). Nato opisujemo posameznosti (sobe, tlak, prekate v grobovih, oboke kurišča itd.). V primeru, da te podatke že vključujemo v opis strata, kar je sicer med izkopavanji pogosto nemogoče, ker nam objekti običajno še niso v celoti poznani, velja po mojem prepričanju in izkušnjah načelo, da je v takem primeru potrebno pričeti opis pri znanih elementih, torej arhitektonskih ostalinah. To je po mojem celo logično, ker je vsa stratigrafija končna posledica neke poprejšnje gradbene aktivnosti.

Knjiga z opisi posameznosti pa bo morala zajeti — v primeru, ko nimamo gradbenih ostankov — tudi opise vsakega stratuma. To je še toliko bolj pomembno, če vodimo, kakor je to običaj, tudi ločeno knjigo inventarja. S stratigrafskimi izkopavanji prihajajo torej drobne najdbe po ločenih startih, zato lahko izvrstno dopolnjujemo knjigo opisov z inventarno knjigo. Za kasnejša raziskovalna dela in sestavo končnega poročila so vzporedjanja posameznih faz in v njih odkritih ostalin naravnost idealna opora za časovno opredelitev celotnega objekta.

Kakor vidimo, so opisi gradbenih posameznosti navezani na inventarno knjigo, obojim pa je lahko pri kasnejšem delu v inštitutu v oporo predvsem verno posneta risba vseh nadrobnosti. Pravilna pot pri sestavi končnega znanstvenega poročila je torej lahko le ta, da gremo od posameznosti k celoti. Zato bo potrebno kasneje izdelati poleg splošnega načrta objekta tudi načrte z njegovimi posameznimi gradbenimi fazami, kar je v mnogočem lažje

oziroma z dokumenti le tako izvedljivo, da nam služi za podlago verna risba (steingerecht) najdenin.

Seveda pride do odstopanja od teh idealnih zahtev, brž ko je treba opraviti zaščitna izkopavanja. Tudi tu bo možno sicer izrisati bolj bistvene podrobnosti z vso natančnostjo. Kadar pa se vključi arheolog z reševalno akcijo, ko je bil odkrit poprej neznan spomenik, je njegova prva dolžnost ugotoviti celoto. Spominjam se takega primera ob delih za avtomobilsko cesto po Krškem polju. Tu so brigadirji posneli rušo s predvidene trase ceste. Po prvem pomladanskem dežju so se nato pokazali obrisi zidov in temelji hiš. Šlo je kar za osem objektov na kratki razdalji od Griča do Tomažje vasi in v območju Ribnice. V tem primeru je bila prva naloga članov arheološke ekipe, da je te ostaline posnela. Za določitev točne lokacije in postavitev plankvadratne mreže so bile fiksne merske točke geodetov samega gradbenega štaba izvrstna opora. Zato je bilo možno brez prevelikega napora zanesljivo posneti zatečeno stanje. Žal pa so bili ostanki često že s samim gradbenim posegom do take mere uničeni in oropani svoje izpovedne vrednosti, da tudi s poskusnimi izkopavanji ni bilo možno dobiti drugih dodatnih pričevanj. Vendar pa je bila prvenstvena naloga opravljena že s tem, da smo dobili pregled nad vsem, kar se je pri gradbenih delih odkrilo. Gotovo, da je bila to prvenstvena obveza arheološke ekipe.

To načelo pa nas hkrati poučuje, da so velike širše naloge arheologije in črpanje podatkov s pomočjo naših metod. Zato je danes jasno, da nam majhne sonde — in s tem tudi parcialni odgovori — ne morejo zadoščati pri pravilnem in dokumentiranem prikazu minulega življenja. Majhne sonde ne dajejo ustreznih rezultatov glede na vložena sredstva. Poslužujemo se jih le v sili, ko je potrebno raziskati kako ogroženo področje in ko želimo pred začetkom sistematičnih izkopavanj zvedeti, kakšno stratigrafijo lahko na določenem terenu pričakujemo. Ob takih prilikah smo veseli vsake dokumentacije in izhajamo iz vodila od splošnega k podrobnemu. Toda to so izjemna raziskovanja in okoliščine. Naš namen v tem sestavku pa je bil prikazati načela in izkušnje pri izkopavanjih — tudi zaščitnih — ko že na terenu opravimo vse potrebno v risarski in opisni dokumentaciji, da lahko na tej osnovi odčitamo in razberemo vse podatke, ki so nam potrebni za dokumentiranje naših arheoloških raziskovalnih del.

OPOMBE

¹ M. Wheeler, *Moderne Archäologie*, Rohwolt 111/112, 1960; G. Bersu, *Die Ausgrabung vorgeschichtlicher Befestigungen*, Vorg. Jahrbuch 2, 1902, 22.

² S. Gabrovec, *Tehnična metoda izkopavanj v Stični*, *Varstvo spomenikov* 8, 1962, 74.

³ J. Klemenc, V. Kolšek, P. Petru, *Antične grobnice v Šempetru*, *Katalogi in monografije* 9, 1972.

⁴ P. Petru, *Obnovljena antika v Ajdovščini*, *Varstvo spomenikov* 10, 1966, 131.

⁵ T. Ulbert-P. Petru, *Kasnoantične ostaline na Vranju pri Sevnici*, *Katalogi in monografije* 12, 1975.

ARHEOLOŠKA DOKUMENTACIJA PRI IZKOPAVANJIH STAROSLOVANSKEGA GROBIŠČA V KRANJU

Andrej Valič

Kranj, Gorenjski muzej

UDK 930.26.001.3(497.12 Kranj)

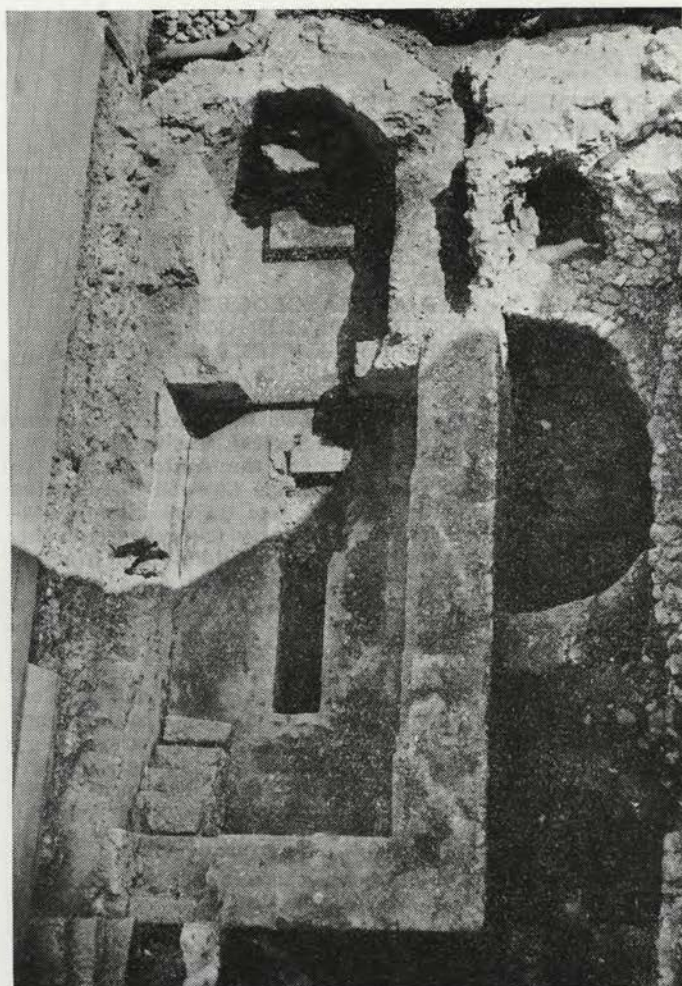
THE ARCHAEOLOGICAL
DOCUMENTATION CONNECTED
WITH THE ANCIENT SLAV BURIAL
COMPLEX AT KRANJ

IZVLEČEK

Sestavek kaže zapleteno situacijo na arheološkem najdišču sredi Kranja, kjer segajo najdbe od starejše železne dobe (grobovi) prek najbolj zgodnje antike (plast) v izrazito pozno antiko (sakralna arhitektura) in zgodnji srednji vek ((staroslovanski grobovi), srednji vek (romanska in gotska kapela) pa do 18. stoletja (konec pokopališča ob cerkvi). Situacija je zato narekovala velike kvadrante (gostota grobov), sestavljeno ekipo (vedno tudi dva antropologa), dobro geodetsko posneto situacijo ostalin (zaradi zelo različnih nivojev) in fotogrametrijski posnetek. Zadnji bo služil tudi pri konservaciji in prezentaciji in je stalni dokument stanja, ki se po končanem izkopavanju zaradi poškodovanosti ostalin brž spreminja.

The article shows the complex situation of the archaeological site in the centre of Kranj, where the finds reach from the Older Iron Age (graves) through the earliest Roman Age (layer) into the explicit Late Antiquity (church-architecture) and the Early Middle Ages (Ancient Slav graves), the Middle Ages (the Romanesque and Gothic chapel) up to the 18th century (the end of the cemetery alongside the church). This situation dictated large quadrants (the density of the graves), a composite team (including always two anthropologists), accurate geodetic recording of the situation (very differing levels) and a photogrammetrical record. The latter will be most useful in the conservation and presentation too, being a permanent document of the situation which is, after the finished excavations, on account of the damaged state of the remains, quickly changing.

Mineva dvajset let, odkar so se v Kranju začela arheološka izkopavanja okrog farne cerkve, torej v središču mesta; nadaljevala so se v presledkih (1964/65, 1969/70) in se končala leta 1972. Na skalnem pomolu nad sotočjem Save in Kokre so se nam odkrili sledovi materialne kulture Ilirov, tako grobišče kot naselbinski relikti iz prvega tisočletja p. n. št. z latenoidnimi infiltrati in zgodnjeantičnimi najdbami, kasnoantičnimi arhitekturnimiamenti in grobovi, veliko staroslovansko grobišče iz obdobja ketlaške kulture do romanskega spodnjega dela karnerja in gotske pokopališčne cerkvice iz 15. stol. s pripadajočim skeletnim grobiščem do 18. stol. Tenka plast kulturnega humusa na labornati skali, v kateri je bila nakopičena vertikalno in horizontalno oblikovno in časovno skromno ohranjena različna kultura na razmeroma majhni površini — to je narekovalo zahteven in dobro dokumentiran izkop. Veliko število skeletnih grobov in njihova izredna gostota ter mesto izkopavanja so bili glavni faktorji za dobro dnevno organizirano skupinsko izvajanje dokumentiranja. Osnovni pogoji so bili dani z izkušeno strokovno skupino, v kateri so sodelovali trije arheologi, med katerimi je bil

Sl. 1 Temelji gotske kapele iz ptičje perspektive

Fig. 1 A bird's eye view of the foundations of the Gothic chapel

arheolog konservator, 2 antropologa, 1 arhitekt konservator, tehnični risar, fotograf, občasno konservator in umetnostni zgodovinar. Vertikalno nakopičeni grobovi iz različnih historičnih obdobj so narekovali plankvadratno mrežo v velikosti treh grobnih dolžin, to je 6×6 m. Velikost pa je tudi pogojena z boljšim pregledom ekshumacije skeletov in njihovim medsebojnim položajem ter posebnimi okoliščinami. Meje kvadrantov so bili tudi vzdolžni in prečni profili. Izredna gostota grobov oziroma skeletov, številni prekopi in ponovni vkopi so narekovali vsakokratni izkop ob prisotnosti antropologov, tehničnega risarja, fotografa in drugih. Skeleti so bili vrisani v generalni plan v merilu 1 : 50 in posebej skeleti s pridevki v merilu 1 : 10, z njihovim položajem ob kosteh. Posebnosti in situacije skeletov v grobovih smo fotografirali v črno-beli tehniki, z barvnimi diapozitivi (6×6 cm) in jih posneli na 8 mm barvni film.

Sl. 2 Temelji zgodnje-krščanskega oktogona iz ptičje perspektive

Fig. 2 A bird's eye view of the Early Christian octogon

Posebnost arheološkega izkopavanja l. 1972 pa je bila odkrita arhitektura v samem grobišču, in sicer spodnji del porušenega romanskega karnerja iz 13. stol., gotska pokopališka kapela iz 15. stol. in v njej osilegij ter v njenem zahodnem podaljšku terena oktogonalni tloris baptisterija z apsidno na vzhodni strani in portikusom na južni strani, ki se vključuje v fundament obstoječe gotske arhitekture. Po tehniki zidave je starejše zasnove. V notranjosti baptisterija centralnega tipa je slabo ohranjen estrih, katerega izdelava je enaka tehniki iz kasne antike, v samem središču pa je kasneje ognjišče, obdano z večjimi kamni v tlak. Pomen, stanje ohranjenosti, lokacija in predstavitve odkritih objektov na terenu, začasna zaščita in vmesni čas, ko bodo objekti podvrženi nenehnim poškodbam, vse bo zahtevalo tehnično dovršeno sliko stanja po končanih izkopavanjih. Po strokovnem posvetovanju smo se odločili za fotogrametrijski posnetek v merilu 1 : 50. Izdelal ga je inštitut za geodezijo in fotogrametrijo v Ljubljani pod vodstvom ing. Dušana Mravlje.

Posnetek sestoji iz dveh delov, in sicer iz geodetskega posnetka v merilu 1 : 50 zaključene konfiguracije terena po končanih arheoloških izkopavanjih, na katerega so vnesene arheološke relativne globine v odnosu do relativne nadmorske višine repra, stilizirana oblika objektov in plankvadratna mreža 5×5 m. Na drugem načrtu je vzdolžen profil, na katerem so vnesene relativne globine objektov. Oba načrta služita kot okvirna osnova za natančno sliko stanja arheoloških objektov, in pravilno terensko vključitev fotomozaičnega posnetka.

Tretji del je fotogrametrijski posnetek izkopanega terena in arheoloških objektov na njem, ki ga sestavljajo fotoizseki ali fotomozaik v pravilnem in eksaktnem razmerju. V našem primeru 1 : 50 je vpnet v geodetski posnetek. Fotomozaični posnetek prekriva plankvadratna mreža 5×5 m, ki se ujema z mrežo na geodetskem posnetku. Za arheološko dokumentacijo je izredno pomemben in dragocen vir, ker iz njega lahko točno in resnično analiziramo na osnovi dejanskega stanja obliko objektov, strukturo materiala, razmerje objektov, globino, velikosti objektov, stanje ohranjenosti itd.

Poleg arheološkega pomena ima svoj velik pomen kot osnova za konservacijo in prezentacijo ter kot osnova za idejne načrte. Pri bodočih večjih arheoloških izkopavanjih in odkrivanjih arhitekture pa bo verjetno fotogrametrijski posnetek osnovni del arheološke dokumentacije in del dokaznega gradiva za arheološko interpretacijo odkritih najdb.

Naj omenim na tem mestu, da smo objekte narisali v aksiometrični skici v merilu 1 : 50 v njihovem medsebojnem razmerju z ene višinske točke. Na tem načrtu je nekoliko razvrednoten tehnični element, zato pa je poudarjen estetski in je načrt uporaben predvsem kot razstavni eksponat.

PODMORSKA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA — METODE RADA I OBRADA DOKUMENTACIONE GRADJE U SU HRVATSKOJ*

Dasen Vrsalović

Zagreb, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture

UDK 930.26.001/003(497.13:262.3)

THE SUBMARINE ARCHAEOLOGICAL
EXPLORATION, THE METHODS
OF WORK AND THE TREATMENT
OF THE DOCUMENTARY MATERIAL
IN THE SR OF CROATIA

IZVLEČEK

Sestavek opozarja, da je delo na hidroarheoloških objektih pri nas še vedno do neke mere pionirsko. V uvodu prikaže prizadevanje Republiškega zavoda za varstvo spomenikov v Zagrebu, ki je z letom 1969 prevzel organizacijo hidroarheoloških raziskovanj in zavarovanj. Nato navaja metode hidroarheoloških rekognosciranj in sistematskih raziskav. Obdelava dokumentacije je zelo komplicirana in sestavek sporča potrebni minimum. Vse tako gradivo zbira dokumentacijski center Republiškega zavoda v Zagrebu. Na ta način je bilo že moč dobiti precejšen pregled nad terenom in osnovno za najnujnejše zavarovalne ukrepe.

Our work on the hydro-archaeological objects is still, to some extent, pioneering. In the introduction is shown the effort made by the Republican Institute for the Conservation of Monuments, Zagreb, which has been in charge, since the year 1969, of the organization of the hydro-archaeological surveying and conservations. Then it indicates the methods of hydro-archaeological surveying and of systematic examinations. The treatment of documentation is very complex and the article states its minimum necessary. All such materials are collected by the Documentary Centre of the Republican Institute at Zagreb. In this way, it has been already possible to obtain a certain survey of the terrain and the basis for the most urgent conservation measures.

Iako smo još uvijek daleko od sanacije teška stanja našeg spomeničkog nasljedja, ipak se u poratnom razdoblju uočava sve veća briga naše društvene zajednice za kulturno-povijesnu baštinu, a u vezi s tim su i sve veća ulaganja novčanih sredstava u službu zaštite. Sve je to uvjetovalo i potrebu intenzivnije, suvremenije i studioznije obrade dokumentacione gradje, u cilju stvaranja što bolje evidencije i registracije spomenika kulture.

Dosadašnja praksa i postojeća metodologija rada omogućavala nam je samo grubi uvid u spomeničko nasljedje i nije nam mogla odgovoriti na sva traženja službe zaštite u današnjim našim prilikama i potrebama jedne svestranije i studioznije analize i znanstvene obrade. Naravno da je taj rad na obradi dokumentacione gradje kontinuiran i ne može nikada biti definitivno završen. Uvijek će se, naime, otkrivati novi spomenički elementi i novi podaci u toku istraživanja, a u metodama zaštite vršit će se dopune i

* Ovaj referat s nešto izminjenim sadržajem održan je na sastanku hidroarheologa u Rijeci 20. studenoga 1971. godine, koji je organizirao Republički zavod za zaštitu spomenika kulture na temu: »Pitanja zaštite hidroarheoloških spomenika kulture na području SR Hrvatske«.

ispravke u utvrđivanju spomeničkih svojstava i vrijednosti tih objekata. Prema tome sve je to moguće sprovesti samo jednom sistematskom i dobro smišljenom politikom vođenja evidencije i dokumentacije, zbog čega se taj rad postavlja kao primaran zadatak stručnih i znanstvenih institucija.

Rukovodeći se tim općim principima i metodama rada, otvarajući tako i šire mogućnosti znanstvenog korištenja spomeničke baštine naše zemlje, bez obzira u kojoj mjeri uspijevamo realizacijom tih zamisli i zadataka, moramo te metode i te principe primjenjivati na sve spomeničke kategorije, pa tako i na pomorske arheološke spomenike, koji bi nam mogli riješiti ili bar omogućiti rješenje mnogostrukih povijesnih pitanja, do kojih dolazi ili će doći ta najmladja grana arheologije u svijetu.

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture preuzeo je 1969. godine sistematsku organizaciju i realizaciju svih hidroarheoloških aktivnosti na području SR Hrvatske i to na osnovi Zakona o zaštiti spomenika kulture (»Narodne novine« br. 7/67) i na osnovi zaključaka i stavova dosadašnjih naših radnih sastanaka u Šibeniku (1969. g.), Puli (1970. g.) i na Rijeci (1971 g.), na kojima su prisustvovali predstavnici svih zainteresiranih organa, ustanova, organizacija i društveno-političkih zajednica. U tome radu Zavod se oslanja na neprekidnu suradnju i koordinaciju rada s arheološkim, pomorsko-povijesnim i gradskim muzejima na priobalju, sa zavodima za zaštitu spomenika kulture, s organima javne sigurnosti, tužilaštvima i sudovima, s lučkim kapetanijama i ronilačkim organizacijama, posebno pak s općinskim skupštinama. Nadalje se Zavod oslanja i na opšte usvojeni stav, da akcije istraživanja i zaštite hidroarheoloških spomenika kulture treba shvatiti kao široko nacionalne, odnosno opće društvene, a ne samo kao akcije jedne stručne službe, pa je s tim u vezi naišao na razumijevanje i kod republičkih organa, koji financijskim sredstvima omogućavaju provedbu programiranih zadataka.

Iz svega gore iznesenog u trogodišnjem razdoblju postigli su se i sasma odredjeni rezultati, iako se još uvijek osjećaju mnoge teškoće, što je donekle i razumljivo. No, to nas ne bi trebalo obeshrabiti, naprotiv potrebno je nastojati da se svi zainteresirani još više aktiviraju u istraživanju i zaštiti ugroženih hidroarheoloških područja. Svjesni smo, naime, činjenice da su naše hidroarheološke aktivnosti u SR Hrvatskoj još uvijek pionirskog karaktera, pri čemu s velikim teškoćama utiremo put jednoj potpuno novoj arheološkoj disciplini. Ne zaboravimo, da djelujemo u okvirima naših kadrovskih, stručnih, tehničkih i organizacionih mogućnosti, a one su još uvijek minimalne i dugo će vremena proći dok budemo primjenjivali strane metode rada u hidroarheološkim aktivnostima. Zbog toga su i svi propusti ujedno pouka za stvaranje vlastitih metoda rada.

U cilju izrade što potpunije evidencije i dokumentacije podmorskih arheoloških nalazišta i nalaza, njihova stanja, karaktera i stupnja ugroženosti, najintenzivnije su operativne akcije na terenu i to: podmorska arheološka rekognosciranja i sistematska istraživanja. U te akcije ulažu se i najveća financijska sredstva.

Rekognosciranja

U toku dosadašnje prakse hidroarheološka rekognosciranja provode se uglavnom dvojakim metodama rada:

— Jedni se rukovode već unaprijed pripremljenim planom sistematskih pretraživanja određenih akvatorija, ubicirajući pri tome sve one nalaze na koje rekognosciranjem naidju. To se uglavnom izvodi tzv. metodom češljanja pojedinih zaljeva, uvala, rtova ili predjela uokolo već poznatih kopnenih arheoloških punktova. Takav način rada dosta je skup i sporo se dolazi do rezultata na većim površinama, ukoliko nije osigurana brojnija ekipa, stručna sprema i oprema, ali su rezultati najpouzdaniji. Doduše i tu ima iznimaka jer su naknadne kontrole pokazale, kako su uslijed podvodnih strujanja neki prekriveni objekti otkriti, a drugi su opet doplavili na već pretražene površine.

Istraživačku ekipu mogu sačinjavati nekoliko sposobnih ronilaca predpa ronilaca koji su raspoređeni na vidnom odstojanju, a svaku grupu predvodi ronilac s busolom i rutnom tablicom. U grupi je neminovno prisustvo crtača-dokumentariste i snimatelja s podvodnom foto-kamerom.

Za svaki nalaz uzimlju se najnužniji podaci: geografska pozicija, maritimne osobitosti i karakteristike morskog dna, plan ili skica s opisom nalazišta te fotografski snimak;

— Drugi pak rekognosciranja izvode isključivo na pojedinim užim područjima, odnosno na punktovima koje indiciraju slučajni nalazi, razna obavještenja o mjestu i položaju nalaza, tragovi devastatora koji su te položaje slučajno ili putem raznih informacija otkrili.

Istraživačku ekipu mogu sačinjavati nekoliko sposobnih ronilaca predvodjeni hidroarheologom, koji provodi ustaljene metode detaljnije dokumentacione obrade, pomoću mjernih vrpca i kolaca s kojima se dobija presjek reljefa tla i razapetog mrežišta, koji nam pruža mogućnost da se razmještaj vidljivog dijela nalazišta prenese s fotografije na tehnički nacrt. Na taj način dobija se daleko preciznija slika jednog hidroarheološkog lokaliteta, koji mora biti upotpunjen dnevnikom istraživanja i opisom svakog pojedinog predmeta.

Metodologija rekognosciranja i jednih i drugih je ispravna, budući da im je zajednički cilj istovjetan tj. otkriti i spasiti što više hidroarheoloških lokaliteta, analizirati njihov karakter, stanje i stupanj ugroženosti. Pri tome se mora naglasiti da je obrada izvještaja i tehničke dokumentacije ipak ovisna o metodici rada. Nije, naime, svejedno vršiti rekognosciranja većih područnih kompleksa, gdje se mogu samo sumarno registrirati podmorska nalazišta uz najnužniju dokumentacionu gradnju, ili rekognosciranja vršiti na nekoliko strogo fiksnih punktova, izvoditi neku vrstu istraživačkih radova gornjih slojeva s daleko potpunijom dokumentacijom, koja traži i vremena i odgovarajuću opremu, nadasve pak sposobnost ronilačkih ekipa. Međutim kako smo očevici gorkih iskustava, da mnogi hidroarheološki lokaliteti, otkriveni našim rekognosciranjem, samo uz sumarno obradjene podatke, naknadno u toku vrlo kratkog vremena pljačkom i devastacijom potpuno nestaju, skloniji smo pledirati, gdje je to moguće i gdje postoje uvjeti takva rada, da se dokumentacija obavi što detaljnije. Tako bi nam pri eventualnoj devastaciji stala bar što kompletnija evidenciona i dokumentaciona gradnja, iz koje se mogu naknadno za arheologiju i za znanost općenito, izvući daleko veće koristi od onih sumarnih podataka.

Zbog navedenih pljačka i devastacija stalo se na stanovište, da je potrebno sve usamljene nalaze, koji su odvučeni morskim strujama iz svog izvornog ležišta, bezuvjetno vaditi, tim više što se najčešće nalaze na pri-

stupačnim mjestima na kojima je pljačka znatno olakšana. Smatramo da bi bilo potrebno zbog istih razloga, skidati i vaditi površinske nalaze s jednog tzv. kompleksnog »in situ« nalazišta, iako smo u početku naših akcija preporučavali da ih se ne dira i ostavlja za sistematske istraživačke akcije. Vadjenje površinskih slojeva zatvorenih hidroarheoloških cjelina (sidrišta ili brodoloma) potrebno je izvoditi prihvaćenim istraživačkim metodama i uvjetovati izradu sve potrebne i za znanost odgovarajuće dokumentacije, što je od interesa i za službu zaštite u spašavanju spomeničkog nasljedja. Jedino se na taj način i pod tim uvjetima može opravdati tzv. daljnja liberalizacija stručnog i znanstvenog eksploatiranja hidroarheoloških spomenika kulture na intaktnim položajima.

Sistematska istraživanja

U podmorskoj arheologiji sprovode se isti principi i metode rada kao i pri kopnenim istraživanjima, naravno uz izvjesne modifikacije, uvjetovane ograničenim zadržavanjem pod morem, slabim preglednošću (vidljivošću) i limitom od 40 do 50 m. dubine preko kojeg nam, barem za sada, tehničke mogućnosti ne dozvoljavaju rad.

Na osnovi dosadašnje naše prakse organiziranja i izvodjenja istraživačkih radova, koja su više nego skromna i neadekvatna stranim metodama rada, ispoljila se potrebna učestvovanja sve većeg broja stručnjaka (arheologa ronilaca, studenata arheologije, crtača i preparatora), koji bi stručnom i znanstvenom akribijom izvodili vse istraživačke faze rada na terenu. Pokazalo se nadalje, da zatvorene hidroarheološke lokalitete (brodolome) ni u kom slučaju ne možemo prepustiti nestručnim roniocima, pa makar oni u ronilaštvu bili čak i instruktori, jer su nam mnogi vrijedni ležajevi ostali bez odgovarajuće dokumentacione gradje. Zbog toga je Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, kao kreator, organizator i izvoditelj hidroarheoloških aktivnosti u Republici, preuzeo na sebe jednu od glavnijih akcija, osposobljavanje mladih arheologa za hidroarheološke zadatke na terenu. U suradnji s JRM (Vojno-pomorskom oblasti u Splitu) već treću godinu organizira ronilačke tečajeve u Centru podvodnih aktivnosti u Puli, na kojima je 12 arheologa dobilo zvanje »samostalnih ronilaca« i izučilo sve metode rada pod vodom.

Izrada dokumentacione gradje prilikom sistematskih hidroarheoloških istraživanja usmjerena je na to, da omogući kompletno izučavanje pojedinog nalazišta čak i onome, koji to nalazište nikada nije vidio. Za taj rad potrebni su određeni postupci, grupirani u nekoliko faza.

Potrebno je najprije izvršiti detaljni uvidjaj i uzeti osnovne podatke s nalazišta, koji su fiksirani metodom hidroarheoloških rekognosciranja. Na osnovi tih podataka, razradjuje se program istraživanja i određuju aproksimativna financijska sredstva.

Moramo naglasiti da su hidroarheološka istraživanja znatno skuplja od akcija rekognosciranja, pa je i to razlog da je u SR Hrvatskoj istraženo ili se istražuje samo nekoliko brodoloma (na pr. antički brodolomi kod Visa, Zlarina i nedaleko Vignja na Pelješcu, srednjovjekovni kod Rta Pernat na o. Cresu, te novovjekovne galije kod Gnalića i u uvali Sudjuradj na o. Šipanu).

Organizacione pripreme dosta su zamašne jer je potrebno osigurati kadrove i opremu. Tu ubrajamo: odgovarajuću stručnu i tehničku ekipu (hidroar-

heologe, dokumentariste i profesionalne ronioce), koja u potpunosti mora biti snabdjevana osnovnom ronilačkom opremom i kompresorima za punjenje boca; zatim odgovarajući plovni objekt većih dimenzija i najmanje dva čamca za pomoćno manipuliranje; balone za prostorno fiksiranje nalazišta, metalno mrežište s tablicama za numeraciju; mamut sisaljka za odstranjivanje muljevitih naslaga; košare od pletene čelične žice za vadjenje predmeta s nalazišta; padobrani za izvlačenje košara; improvizirani preparatorski i foto-laboratorij itd. U sastav svake ekipe neminovno je prisustvo liječnika, a po mogućnosti i dekompresiona komora za spašavanje ronilaca u eventualnim nesretnim udesima.

Nakon prostornog fiksiranja nalazišta, mjernom vrpcom i trasirkama, odnosno kolcima, izrađuju se uzdužni i poprečni presjeci tj. konfiguracija morskog dna, na osnovi kojih se dobiva plan sa svim geofizičkim podacima (mjerilo 1 : 100).

Postavljanjem metalne kvadratne mreže na odredjenim segmentima nalazišta, pristupa se izradi tlocrtne situacije i to fotografiranjem pojedinih kvadranta strogo ortogonalno s određene visine pomoću fototornja (sistem fotogrametrije). Kopirane fotografije u odredjenom formatu, precrtavaju se u generalni plan zatečenog stanja. Sve navedene radove prati dnevnik hidroarheologa u koji se unose opća zapažanja i detalji pristupačni samo oku stručnjaka.

U daljnjoj fazi pristupa se sondiranju ili sistematskom istraživanju po dubini nalazišta, upotrebom tzv. mamut sisaljke s kojom se mora doprijeti do sterilnog sloja, a iskopi moraju biti dovoljno široki, kako bi se pomoću mjerne vrpce i odredjenih točkaka mogla odrediti dužina i visina pojedinih sonda i kako bi se mogla izraditi situacija bočnih presjeka.

Preporuča se nadalje, ukoliko je to moguće i vjerodostojno, da se izradi idealna rekonstrukcija stanja hidroarheološkog ležišta, naročito ako je prije sistematskih istraživanja već bilo devastirano.

Foto-dokumentacija treba najprije registrirati situaciju i sve položaje i detalje podmorskog lokaliteta, a zatim pratiti tokove rada i sve ono što može dopuniti grafičku ili tekstovnu dokumentacionu gradju. Kino-kamera može se koristiti samo kao dopuna fotografiji, naročito pak za izradu reportaža u TV-emisijama.

Posebno je važno kataloški obraditi sve pronađene i izvadjene predmete i popratiti ih foto-snimcima.

Da bi se sprovele odgovarajuće mjere zaštite, potrebno je u opisu predmeta označiti koji se mora konzervirati, navesti mu stupanj ugroženosti i mjere koje se predlažu za konzervaciju.

Konzervacija predmeta i obrada izvještaja i tehničke dokumentacije, kao i izbor za prezentaciju, izvodi se kroz redovnu muzeološku aktivnost.

O svemu navedenom moglo bi se daleko više napisati, ali nam prostor to ne dozvoljava. Zbog toga ćemo samo naglasiti, da sve navedene metode rada hidroarheoloških rekonosciranja i istraživanja provode akcione grupe, koje je organizirao i dao im odgovarajuću fizionomiju Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, a djeluju sa centrima u Puli, Rijeci, Zadru, Šibeniku, Splitu i Dubrovniku. Republički zavod organizira i provodi sve hidroarheološke akcije na terenu preko tih akcionih grupa, a operativu za sada provode: Arheološki muzeji u Puli, Splitu i Zadru; Pomorski muzeji u Dubrovniku i

Rijeci; Gradski muzeji u Senju, Šibeniku i Zadru; Zavodi za zaštitu spomenika kulture u Dubrovniku, Rijeci i Zadru, te ronilačke organizacije Saveznog centra za podvodne aktivnosti u Rijeci i Saveza organizacija za podvodne djelatnosti u Zagrebu.

U tom radu iskustva nam pokazuju, da bi bilo potrebno za ovako složene poslove stvoriti dvije ili tri istraživačke ekipe s najboljim i najperspektivnijim hidroarheolozima, ronionicima i dokumentaristima, koji bi stečenom praksom i iskustvom zadovoljili sve potrebe stručne i znanstvene akribije i koji bi radili za potrebe pojedinih akcionih grupa na Jadranu.

Obrada dokumentacione gradje

Što bi sve trebala obuhvatiti dokumentaciona gradja hidroarheoloških rekognosciranja i istraživanja, pokušat ćemo na to odgovoriti u daljnjem izlaganju. Pri tome bi želili iznijeti više praktičnu stranu obrade izvještaja i tehničke dokumentacije, koju traži Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, što ni u kom slučaju ne mora biti pravilo od kojega se ne može odstupati, već naprotiv poticaj, da se dobiju još bolji i cjelovitiji rezultati. S navedenim traženjem želilo se, naime, obavezati izvoditelje istraživanja, da se bar okvirno unificira tekstovna i dokumentaciona gradja, da se utvrde odredjeni normativi, kako bi se izbjegle veće razlike u obradi rezultata i to ne samo u kvantitativnom smislu, što je manje važno, nego u kvalitativnom. A te razlike su se ispoljavale u dosadašnjoj praksi, što je donekle i razumljivo.

U izradi odredjenih normativa, koji su bili i predmet prošlogodišnjeg sastanka na Rijeci, rukovodili smo se našim stvarnim mogućnostima — i tehničkim i kadrovskim — kao i dosadašnjim iskustvima i praksom onih optimalno razradjenih izvještaja, koje smo dobili u toku naše aktivnosti.

Što se tiče metoda samih hidroarheoloških rekognosciranja i sistematskih istraživanja, postupaka izvedenih radova i svih ostalih stručnih i tehničkih zadataka, smatramo da su u tome kompetentni naši operativci, koji prate rad stranih istraživača, njihova iskustva i rezultate, i koji će u granicama svojih mogućnosti i naših objektivnih okolnosti, sve to primjenjivati na današnje naše prilike i na potrebe hidroarheologije u Hrvatskoj.

Financijska sredstva za hidroarheološka rekognosciranja i istraživanja dodjeljuju se na temelju ugovora, koji zaključuje Republički zavod s pojedinim muzejima ili zavodima za zaštitu spomenika na jadranskoj obali, i s kojim se povjerava organiziranje, rukovodjenje i izvođenje radova na terenu. Da bi se ugovor mogao zaključiti, potrebno je izraditi program izvedbenih radova i predračun troškova za izvršenje tih radova, pa je u vezi s tim potrebno opisati slijedeće:

Program izvedbenih radova:

- Područje hidroarheoloških rekognosciranja ili sistematskih istraživanja;
- Razlozi zbog kojih se akcija namjerava izvoditi na tom području, te cilj i opseg istraživanja, odnosno rekognosciranja;
- Organizacija i metoda rada;
- Potrebni kapaciteti i oprema, te
- Nosilac istražnog zadatka i sastav ekipe.

Predračun troškova:

- Cijena i troškovi efektivnih ronilačkih satova;
- Cijene i troškovi amortizacije ronilačke opreme;
- Troškovi za punjenje aparata;
- Naknada za prevozno sredstvo, gorivo i ostali troškovi;
- Dnevnice arheologa, liječnika i drugih učesnika ekipe;
- Troškovi za izradu izvještaja i dokumentacije (papir, foto-snimci, crteži, planovi i troškovi ličnog angažiranja u obradi izvještaja) i
- Ostali nepredviđeni troškovi.

Tekstovnom dijelu programa i predračunu troškova, potrebno je priložiti interni ugovor sa izvođačem radova tj. sa ronionicima ronilačkih organizacija, ili s pojedinim ronionicima ako sačinjavaju grupu koja garantira stručni i tehnički ispravan rad. Mora se naglasiti da arheolozi, kao nosioci i rukovodioci zadatka, na osnovi slobodne procjene sklapaju ugovor s onom organizacijom ili pojedincima, koji im mogu pružiti najpovoljnije uslove i rezultate u radu.

U ronilačkoj ekipi obavezno je prisustvo liječnika, koji će pružiti, kada to ustreba, medicinsku pomoć i zaštitu ronilaca. Za tehničku spremu ronilaca i dirigiranjem pod vodom, odgovoran je zaduženi ronilac, s kojim rukovodilac akcije najtješnije suradjuje. Pojedine članove ronilačke ekipe, ukoliko oni ne odgovaraju organizacijskim, tehničkim i sanitetskim normativima, organizator i rukovodilac hidroarheoloških rekognosciranja ili istraživanja ima pravo udaljiti. Sve te mogućnosti i prava treba fiksirati ugovorom.

Na osnovi takva programa, predračuna troškova i internog ugovora sa izvođačem radova, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture će izraditi ugovor i dati na supotpisivanje direktorima muzeja odnosno zavoda za zaštitu spomenika kulture. Po potpisivanju ugovora, Zavod će od ugovorenih sredstava dodijeliti 80 %, a ostatak po izvršenom zadatku i podnesenom izvještaju.

Izvještaj hidroarheoloških rekognosciranja odnosno sistematskih istraživanja sastoji se od tekstovnog dijela i popratne dokumentacije.

1. **TEKSTOVNI DIO IZVJEŠTAJA** sastoji se od stručnog i finansijskog dijela, a morao bi sadržavati slijedeće stavke:

a) Stručni dio

— Akcija rekognosciranja odnosno istraživanja — Tu bi trebalo iznijeti područje istraživanja, sumarni sadržaj programa, predradnje i rješenje za izvođenje akcije i sastav ekipe (ime i zvanje stručnog rukovodioca i stručnih suradnika, imena članova ronilačke ekipe s tehničkim rukovodiocem i s rukovodiocima ronilačkih grupa, ukoliko se ekipa sastoji od većeg broja članova);

— Cilj akcije rekognosciranja odnosno istraživanja — Tu bi trebalo navesti razloge na osnovi kojih se predložilo istraživanje određenog područja ili lokaliteta i njegove karakteristike; što se tim akcijama željelo postići na osnovi pojedinih indicija, usmenih ili pismenih obavještenja;

— Plan akcije rekognosciranja odnosno istraživanja — Tu je potrebno navesti program provođenja akcije, organizacionu shemu i metodu rada;

— Rezultati akcije rekognosciranja odnosno istraživanja — Tu je potrebno opisati: područje koje je faktički bilo obuhvaćeno istraživanjem; rezultate toga rada kroz opis rada na terenu; opis nalazišta unutar zahvaćenog pod-

ručja, te opis sadržaja nalazišta i najvažnijih nalaza s glavnim tipološkim i kronološkim karakteristikama (točno obilježavanje mjesta nalaza, utvrđivanjem udaljenosti od obale, aproksimativno ili točno mjerenje dubine nalaza ručnim dubinomjerom ili drugim pomagalima, obilježavanje kvaliteta morskog dna, površinsko prostiranje nalazišta, karakter nalazišta, zapažanja o karakteru i stupnju ugroženosti nalazišta, opće i posebne karakteristike itd.).

— Popis nalaza — tu je potrebno izraditi: popis izvadjenih predmeta sa sumarnim opisom i tipološkim karakteristikama i brojevima inventarske knjige u kojoj su zavedeni te opisati način, opseg i sadržaj izradjene dokumentacije o nalazima;

— Opća zapažanja i konzervacija spomenika — Potrebno je iznijeti sva ona zapažanja, koja bi bila putokaz daljnjim istraživanjima i predložiti odgovarajuće mjere zaštite. U popisu spomenika potrebno je označiti one koji se moraju konzervirati, posebno pak one na kojima je potreba hitna konzervacija. Poželjno je predočiti način i postupke u konzervaciji;

— Zaključak.

b) Financijski dio

— Potrebno je razraditi troškovnik s obrazloženjem za svaku pojedinu stavku, te u prepisu priložiti financijsku dokumentaciju (putne naloge, račune i potvrde ostalih troškova, kao i račune za nabavu i obradu izvještaja i tehničke dokumentacije);

— Potrebno je priložiti sumarni izvještaj s računom ronilačke organizacije ili grupe ronilaca s kojima je izvoditelj napravio ugovor za izvršenje usluga.

2. TEHNIČKA DOKUMENTACIJA trebala bi sadržavati sve ono što prati i dopunjuje tekstovni dio izvještaja, i glavni je dokumentacioni materijal za svako daljnje stručno i znanstveno izučavanje hidroarheološke gradje.

Tehnička dokumentacija se sastoji od nacrtne i fotografske dokumentacije:

a) Nacrtna dokumentacija

Čime je sve potrebno ukazati na hidroarheološka nalazišta, pokušat ćemo objasniti tzv. situacionim kartama:

— Situacija I: Tu je osnovno ukazati na geografski situacioni plan područja iz kojega se može čitati, koji su sve predjeli rekognoscirani ili istraživani, s kakvom se metodom radilo i na kojim su dubinama pojedini hidroarheološki nalazi pronađeni. Naravno da je sve to potrebno izraditi u odgovarajućem mjerilu. Pri tome je potrebno ili tekstom i crtežima na karti ili legendom pri dnu karte objasniti situaciju na terenu, crtanjem markirati istražena područja i znakovima obilježiti karakteristiku nalaza, kako bi se očitavanjem dobila što jasnija hidroarheološka situacija na terenu.

— Situacija II: Ukoliko se pojedina nalazišta detaljnije ispituju, što smatramo za potrebnim bar za ona najvažnija u rekognosciranju, a svakako u istraživanju, trebalo bi izraditi uzdužne i poprečne presjeke dna tj. terensku situaciju na kojoj se pronašlo hidroarheološko ležište. Presjeci bi sa strane trebali imati označene dubine, mjere rasprostrane nalazišta, a u legendi i konfiguraciju terena, da li je dno kamenito, hridinasto ili pjeskovito.

— Situacija III: Da bi se što bolje ilustriralo stanje i karakter spomeničkog nalaza, posebno je važno prikazati generalni plan hidroarheološkog nalazišta sa ucrtanim zatečenim stanjem, te stanjem pojedinih sonda ukoliko se to nalazište detaljnije ispituje, i to u omjeru 1:50 ili 1:100, već prema tome koliko je prostranstvo nalazišta.

— Situacija IV: Tu je potrebno iznijeti detalje hidroarheološkog nalazišta (brodoloma ili arhitekture, pojedine grupacije ili specifičnosti spomenika, kao na pr. ostatke drvene konstrukcije brodova, tlocrte zidova i njihov način gradnje, karakteristike pojedinih sidrišta itd. Sve je to potrebno, ukoliko je moguće, i rekonstruirati, kako bi se dobila što cjelovitija i preglednija slika nalazišta.

b) Fotografaska dokumentacija

Fotografaska dokumentacija trebala bi biti što potpunija, ali se pri tome ne bi trebalo snimati nasumce, već bi svaka snimka morala sadržavati određenu svrhu. U prvom redu potrebno je dokumentirati položaje, faze rada i razne detalje tokom rada i sve ono što može popuniti ostalu dokumentacioniu gradju. Potrebno je registrirati i faze rada na kopnu, svakako pak kabinetski, odnosno preparatorski rad.

Da bi se dao bar neki uvid u redosljed fotografske dokumentacije, iznosimo slijedeće grupacije:

— Grupacija I: Potrebno je, koliko je to moguće, snimiti hidroarheološko područje, odnosno pojedine položaje uokolo kojih su se izvodili radovi, kako bi se mogla dobiti slika geografske i geomorfološke situacije okoliša (na pr. snimci otoka, uvala i zaljeva, rtova, grebena i otočića ili kopna s nekom izrazitijom markacijom). To je neobično važno u analizi dokumentacione gradje.

— Grupacija II: Potrebno je dokumentirati plovne objekte s ronilačkom ekipom i opremom za rad s kojom se izvodilo hidroarheološko rekognosciranje, odnosno istraživanje.

— Grupacija III: Pronadje li se hidroarheološko nalazište, potrebno je snimiti taj lokalitet s raznih uglova i s različitih visina, kako bi se uočilo o kakvom se karakteru nalazišta radi, da li je to slučajni odnosno usamljeni nalaz, rasuti teret, sidrište ili brodolom, nalaz arhitekture stambena karaktera, pristanišni uredjaji, lukobrani ili slično.

— Grupacija IV: Potrebno je snimiti metodu rada hidroarheoloških istraživanja i tok istraživačkih radova po kvadrantima, odnosno pojedine profile po sondama, kao i sve važnije predmete »in situ«.

— Grupacija V: Potrebno je snimiti i sve karakterističke primjere nalaza, detalje njihovih tipoloških svojstava, naročito ukoliko se radi o raritetnim primjercima hidroarheoloških spomenika.

Na kraju spominjemo, da čitava ta gradnja mora biti sredjena odgovarajućim redosljedom, koji smo i ovdje pokušali sumarno iznijeti.

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture sve dobivene izvještaje podmorsko-arheoloških rekognosciranja i istraživanja sistematizira po vrstama i kategorijama, te ih prenosi u odgovarajuće fascikle i dosjee. Pri tome najsumarnije podatke o karakteru, vrsti i ugroženosti spomenika ispisuje u evidencione kartice, na osnovi kojih se nalazi i nalazišta ucrtavaju u opće i specijalne pomorske karte.

S rezultatima toga rada koriste se zavodi za zaštitu spomenika kulture u cilju izrade registracije spomenika, posebno pak Republički sekretarijat za unutrašnje poslove, koji ih distribuira organima javne sigurnosti na priobalju. Ti područni organi, na osnovi dobivenih konkretnih podataka, provode relativno uspješnu kontrolu u sprečavanju pljačke i nelegalne trgovine s tim spomeničkim grupacijama.

Smatramo da ovakovim sistemom istraživačkih radova i navedenom obradom dokumentacione gradje, dobivamo za naše sadašnje i buduće potrebe prilično cjelovitu sliku hidroarheoloških lokaliteta. Isto tako smatramo, da navedenim postupcima naša generacija hidroarheologa može dati osnove toj mladoj znanstvenoj disciplini, čije se metode ni u svijetu nisu još sasvim razvile ni iskristalizirale. Ako pri tome uspijemo ostalim metodama rada spriječiti ili bar svesti na minimum pljačku i devastaciju hidroarheoloških spomenika na Jadranu, što je znatno teže, naš bi zadatak u velikoj mjeri bio ispunjen.

RAZPRAVE — ARTICLES

NEKAJ PRIPOMB K PREZENTACIJI NEPREMIČNIH ARHEOLOŠKIH SPOMENIKOV

Marjan Slabe

Ljubljana, Ljubljanski regionalni zavod za spomeniško varstvo

UDK 719:930.26

IZVLEČEK

Vsaka ohranitev in prezentacija arheoloških ostalin in situ pomeni tudi začetno fazo vzdrževanja spomenika in terja zato veliko smotrnost. Valorizacija spomenika mora dati že tudi izhodišča prezentacije in mora upoštevati vrsto objektivnih in tudi lokalnih faktorjev prostora in časa. Arheološka spomeniška območja morajo tudi in situ dajati vizualno predstavo o zgodovinskem razvoju človekove materialne kulture na Slovenskem. Odločitev, kolikšen del arheološkega spomenika bomo ohranili, mora temeljiti na kar najpopolnejši dokumentaciji. Po današnjih izkušnjah pri nas arheološkemu spomeniku ni mogoče dati nove pomembnosti, pač pa je lahko da arheološki spomenik ne bi mogel biti tisti osrednji element, ki s svojo historično in kulturno veljavo prevrednoti tudi okolni prostor. Važno pri tem je vsekakor, da ni okrasni objekt in da ohrani bistvene posebnosti. Treba se je varovati surogatnih prezentacijskih posegov, imitacij. Izdelave prezentacijskega elaborata nikakor ni mogoče prepuščati posameznikom, ampak mora o njem odločati za to osnovana strokovna komisija.

SOME REMARKS ON THE
PRESENTATION OF THE IMMOVABLE
ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS

Any preservation and presentation of the archaeological remains in situ is also the initial stage of its future fate. The valorization of a monument has to give the starting-points of its presentation taking into consideration the objective and also the local factors emerging at a certain place and time. The archaeological monuments have to offer in situ, too, some visual idea of the historical development of the material cultures in Slovenia. The reasons for preserving only a part of a monument must be, of course, based upon a well prepared documentation. From our experience of today it is not possible, in this country, to give a new purpose to an archaeological monument, but it can be just that central element which, through its cultural and historical significance re-values also the surrounding area. In any case it is important that it does not play a subordinate decorative role and that it retains its essential features. For this reason it is evermore necessary to reject all substitutions and imitations. The presentation has to prepare a committee set up for the purpose.

Varovanje arheoloških nepremičnih spomenikov in situ in v novem okolju postavlja pred konservatorskega delavca včasih celo vrsto nepremostljivih težav. Vsako ohranjanje oziroma prezentacija arheoloških ostalin, tako zidnih ostankov ali kakršnihkoli drugih sledov starejših kultur sub divo, ne po-

meni namreč samo enkratnega in zaključnega prezentacijskega posega, marveč predstavlja tudi začetno fazo vzdrževanja oziroma ohranjanja spomenika. Zato je tudi vsa problematika vzdrževanja in ohranjanja odvisna predvsem od smotrnosti pri reševanju ključnih problemov že ob sami prezentaciji spomenika. Ta pa je, kot je znano, največkrat zelo kompleksnega značaja in nemalokrat presega tudi običajno delovno področje konservatorja oziroma nosilca prezentacijskih del. Le-ta se mora poleg opravljanja svoje temeljne konservatorske naloge soočiti z vrsto novih spoznanj, tako pri samem postopku konservacije — izbire načina ohranitve — pri urejevanju okolja spomenika, vključevanju spomenika v prostor itd. Praksa kaže, da je treba pri tem posvečati pozornost predvsem vrsti osnovnih nalog, ki so neposredno povezane s samo prezentacijo in bodo kasneje velika pomoč pri nadaljnjem ohranjanju in vzdrževanju spomenika.

Ne bom se spuščal v podrobnosti, zaradi pogostih pomanjkljivosti, s katerimi se srečujemo v praksi, pa bi vendarle želel nanizati nekaj misli, ki jih moramo oziroma bi jih morali upoštevati.

Znano je, da moremo le na podlagi arheoloških raziskav in njihovih rezultatov, kakor tudi dosedanjih eventualnih poznanih starejših virov določiti odkritemu spomeniku pravo vrednost in njegov lokalni oziroma širši pomen. Iz teh valorizacijskih meril pa izhajajo tudi vsa nadaljnja konservatorska izvajanja pri prezentacijskem posegu.

Ovrednotenje oziroma izdelava valorizacije nepremičnega spomenika, kakor tudi osnovnega arheološkega prezentacijskega programa bi morala biti vselej, kakor kaže praksa, prepuščena ne posamezniku, temveč skupini strokovnjakov, ki so eventualno spremljali arheološka raziskovanja ali pa so tako po specializaciji svojega dela ali sorodnosti teme, ki jo obdelujejo, najbolj seznanjeni z vso problematiko, ki se pojavlja z odkritjem določenih arheoloških ostalin. Seveda pa je potrebno v to komisijo kasneje, če se programira prezentacija, vključiti tudi strokovnjake s področja preparatorske dejavnosti, urbanistike oziroma arhitekture itd., ki bodo po svoji strokovni plati dopolnili osnove konservatorske dejavnosti pri prezentaciji in s tem omogočili, da bo spomenik prezentiran po najsodobnejših načelih in da bo predstavitev upoštevala vse ključne elemente, tako pri primernem estetskem izgledu, adekvatni vključitvi spomenika v okolje, pri primerni izbiri načina same prezentacije itd. Ta strokovni del, ki ga izdelajo strokovnjaki — nearheologi, pa je seveda le dopolnilo k osnovni predlogi, ki jo je predhodno izdelala ali potrdila samo arheološka komisija.

Danes pri mnogih arheoloških spomenikih oziroma najdiščih nemalokrat pogrešamo pravo valorizacijo, ki bi omogočala lažji pristop pri vključevanju v novo okolje ali v nov funkcionalni življenjski ritem. Za vsak spomenik je njegova valorizacija njegova osebna karta, ki ga spremlja pri vsej njegovi nadaljnji usodi, istočasno pa je njegov osebni dokument, na podlagi katerega je tudi pravno zaščiten.

Verjetno je eno najtežjih vprašanj, ki se postavlja pred arheologa in komisijo, kateri spomenik oziroma kateri del spomeniških ostalin naj bi se ohranil in predstavil. Gotovo je, da je komisija dolžna upoštevati vrsto faktorjev, ki bodo opravičevali ta nadaljnji poseg na spomeniku. V poštev za prezentacijo seveda ne morejo priti le spomeniki mednarodne vrednosti, marveč je treba pri tem izhajati s širših stališč — bodisi da gre za njihov pomen v

prostoru, v katerem stojijo, oziroma za čas, iz katerega izvirajo itd. Zgodi se na primer, da spomenik ni mednarodnega pomena, je pa za kraj, oziroma za lokalni historični razvoj nezamenljive vrednosti. Zato je nujno, da komisija upošteva tudi ta lokalni faktor in poskuša ohraniti spomenik prav zaradi tega. Po drugi strani pa bomo morali že zgolj z družbeno zgodovinskega stališča gledati na to, da bomo poskušali v bodoče ohranjovati pri nas tudi spomeniška območja oziroma njihove posamezne enote, ki bodo dajale tudi in situ neko vizualno predstavo prereza historičnega razvoja človeških materialnih ostalin na Slovenskem.

Vsakdanost nam kaže, da pri nas vse bolj ostajamo pri prvi fazi arheološke dejavnosti, to je pri raziskovanju spomenika, razmeroma zelo malo skrbi pa se posveča ohranitvi ostalin na njihovem prvotnem prostoru. Saj moremo naštetih vrsto arheoloških raziskav, ki so trajale po več let ali pa še trajajo, vendar ni nikjer sledov o kakršnemkoli ohranjanju nepremičnih materialnih ostalin. Največkrat se po izkopu in izdelavi potrebne dokumentacije te zasujejo ali pa kar prepuste času. V obeh primerih smo uničili ali okrnili celoto spomenika, ne da bi se zavedli, da bi ga bilo mogoče na ta ali oni način vsaj deloma ohraniti. Zato je komisija, poimenujmo jo konservatorska, dolžna vse bolj opozarjati vodjo arheoloških raziskav, da se izdelava vedno vsaj krajša okvirna valorizacija odkopanih ostalin, na podlagi katere se je mogoče opredeliti tudi za eventualno ohranitev.

Na Slovenskem doslej še niti v enem primeru nismo uspeli ohraniti sledov nekega prazgodovinskega objekta, čeprav so bili ti v več primerih sistematično raziskani. Prav tako danes ni mogoče pokazati strukture rimske ceste ali kakršnegakoli drugega antičnega komunikacijskega objekta (seveda ne posegam v prezentirane objekte urbanih celin), čeprav so bili najdeni in dokumentirani itd.

Seveda pa moramo zaenkrat v arheološki dejavnosti oddvojiti ostaline, ki jih na ravni današnjih zmognosti ni mogoče vključevati v sklop ohranjanja in situ. Med te moremo v prvi vrsti šteti različne vrste grobnih objektov, kjer imamo opravka npr. zgolj s preprostimi vkopi in kjer z odvzemom grobnih pridevkov in ostankov skeletov ter odkopom jame in zasipnega gradiva, porušimo celotno strukturo grobne celote, drugače rečeno, uničimo njegovo arhitektonsko zasnovo. Seveda je še vrsta podobnih arheoloških ostalin, kjer ni mogoče pomisliti na prezentacijski poseg na kraju odkopa in se moramo zadovoljiti le z muzejsko rekonstrukcijo.

Nemalokrat smo v dilemi, kaj in kateri del ostalin naj se ohrani in prezentira. Jasno je, da pri spomenikih manjše površine, kjer smo se odločili za prezentacijo, bodisi da gre za en stavbni objekt ali manjši kompleks, ni dosti dvomov. Vsekakor pa je drugače ob odkritjih večjih površin, zlasti v obstoječih urbanih celotah, kjer zaradi različnih objektivnih vzrokov ni mogoče ohranjovati celote. Tu mislimo predvsem na odkrite širše mestne četrti — insule in podobno, kjer je ohranjena množica gradbenih stavbnih ostankov, ki izhajajo iz različnih starostnih faz in so po svoji funkciji in pomenu zelo različni.

Doslej je včasih pri odločitvah o ohranitvi spomenika prevladovala kvaliteta njegove ohranjenosti in so na račun tega ostali elementi igrali le postransko vlogo. Ta izhodiščna točka pa je s strokovnega gledišča zelo nezanesljiva in jo je treba upoštevati le kot eno izmed ostalih meril, ki določajo

osnovo za ohranitev, saj ta izpolnjuje le posredno določena načela, ki jih navajajo mednarodna načela o spomeniškem varstvu. Zato je potrebno pri odločanju o ohranjanju spomeniških ostalin vse bolj izhajati iz celote, kjer prevladuje pomen oziroma historična in kulturna vrednost spomenika v ožjem in širšem smislu in ne nazadnje tudi realne možnosti za pravilno ohranitev itd. Zato naj bi bilo osnovno vodilo pri ohranjanju, da v pravilni meri izrazimo pomen posameznih ostankov v širšem kompleksu in poskušamo podati na manjšem arealu nekak prerez vseh historičnih gradbenih preobrazb v največjem možnem obsegu. Seveda bi vsa ta okrnjena slika odkopanega spomeniškega fonda morala temeljiti na predhodno dobro opravljene dokumentaciji, ki bo podajala resnični diagram vrednosti posameznega dela odkopanega kompleksa. Tako valorizacijsko sliko pa mora vedno, kot že rečeno, obravnavati tudi konservatorska komisija, ki bo s svojimi strokovnimi pripombami v največji možni meri dokončno potrdila predloženi program ohranitve oziroma predstavitve.

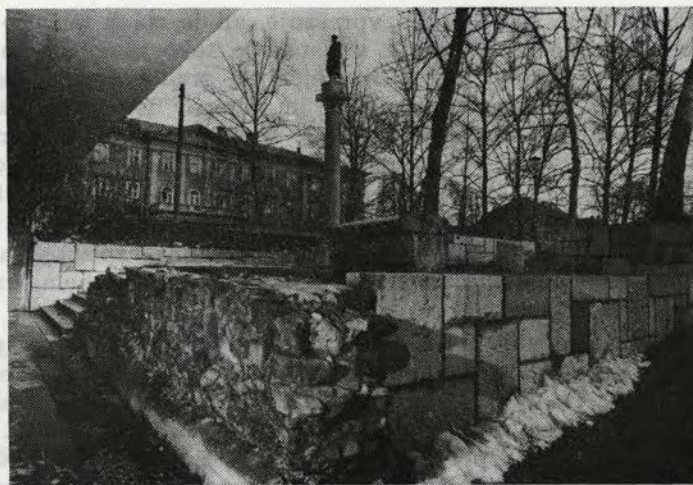
Tisti, ki mu je zaupana predstavitve spomenika, se mora vse bolj izogibati tako imenovanemu ad hoc reševanju zaradi laičnih okolnosti brez kakršnekoli tovrstne dokumentacije.

Ob tem naj omenimo tudi ohranjanje oziroma predstavitev spomenika izven njegove matične lokacije. Predvsem je govor o sepulkralni arhitekturi, kjer spomenik predstavlja največkrat le en sam kos, oziroma o spomenikih — grobnicah, kjer imamo opravka z vrsto gradbenih členov, ki so po rušenju objekta obležali na širšem arealu in za katere včasih ni mogoče ugotoviti njihove nekdanje lokacije, ali pa jih danes zaradi različnih objektivnih faktorjev ni mogoče postaviti na nekdanje mesto. Tudi tu bo moral arheolog oziroma komisija upoštevati vrsto različnih objektivnih momentov (primerjaj Šempeter), da bo lahko kar najustrezneje rešil nalogo, ne da bi zaradi tega moral spomeniku okrniti njegovo vrednost, ki ga ta kot celota v določenem prostoru in v primerni predstavitvi ohranja.

Izbira načina ohranitve oziroma konservacije in predstavitve je odvisna predvsem od stopnje ohranjenosti spomenika in njegove lokacije. Na podlagi predhodne dokumentacije je potrebno izdelati ta program v takem obsegu, da bo omogočal predstavitev ostalin v podobi, kot jo zahteva splošno veljavni konservatorski kanon.

Danes se npr. pri gradbenih ostankih zaradi splošnih klimatskih razmer pri nas vse bolj uveljavlja tako imenovana popolna ali delna obnova zidov, s tem da se stari originalni zid na podlagi strokovno utemeljene dokumentacije podre, koliko je zaradi propadlosti potrebno, in nato pozida najmanj do tiste višine, ki je bila ohranjena, z identično strukturo gradiva, le da se ga ojača z modernimi primesmi pred vlago in drugimi elementarnimi, za zid negativnimi elementi. Ob njem se navadno izvedejo še več ali manj zahtevna drenažna dela, ki onemogočajo stik s talno vlago.

Drug način, ki je bil uporabljen pri nas, a je zelo redek, pa je, da se v obstoječe ostanke zidu na podlagi predhodne kemične analize strukture jedra zidu injicira adekvatno malto oziroma cementno maso, ki so ji primešane prav tako razne kemične sestavine, ki dajejo trdnost in odpornost ter pravilno razteznost zidne strukture. Ta način je precej dražji in zahtevnejši, zato se ga poslužujemo le tam, kjer gre za ostanke manjših površin. Seveda je treba tudi pri tej konservaciji gornjo površino zidu še dodatno zaščititi pred atmo-

Sl. 1 Ljubljana, Trg revolucije, arheološki spomenik, vključen v novo okolje

Fig. 1 Ljubljana, Revolution Square, the archaeological monument included in the new environment

sferilijami. Pri tem postopku je pomembno predvsem to, da smo ohranili popolnoma nespremenjen zunanji videz spomenika-zidu, z vso njegovo strukturo in gradbenimi elementi, kar seveda pri prejšnjem načinu nismo mogli doseči, čeprav smo za gledalca predstavili v osnovi nespremenjen videz ostankov in situ.

Poznano je tudi dviganje stavbnih ostankov nad obstoječo površino, iz njihove prvotne lege. Ta način ohranjanja je zelo redek in pride v poštev prav tako le pri manjših stavbnih gmotah. Bistvo takega ohranjanja se odraža predvsem v kvalitetnejši zaščiti spomenika. Ob tem pa nastopi problem vključevanja zidu v nivo tal itd. Doslej se kljub nekaterim poskusom in določenim prednostim, ki so se pokazale pri taki predstavitvi, ta metoda opušča.

Ob konservacijskih posegih se moramo vedno zavedati, da morajo biti ostanki primerno zavarovani pred nadaljnjim razpadanjem, ki je pri nas, kot kažejo večletne izkušnje, zelo intenzivno. To pa povzroča vsakemu konservatorju nemalo preglavic. Zato je treba pri konservacijski izvedbi vse bolj uporabljati najnovejša sredstva predvsem za zaščito zidnih in kamnitih delov, sredstva, ki jih uporabljajo gradbeniki pri svojih delih, bodisi da gre le za utrjevanje strukture gradiva, bodisi za kakršnokoli drugačno zaščito (pokrivanje itd.). Zato je nujno, da navežemo boljše stike z institucijami, ki so pri nekaterih analizah na spomenikih dobile dokaj zadovoljive rezultate. Skratka, to sodelovanje je treba vse bolj razvijati in ga, kjer je le mogoče, tudi vključevati pri konservatorskem udejstvovanju. Jasno je, da ima pri tem glavno vlogo strokovnjak restavratorske delavnice, ki bi moral zavzemati vse bolj vidno mesto pri reševanju in zaščiti spomeniškega fonda, prezentiranega v različnih okoljih, s tem, da bi vodil tudi določeno evidenco ponašanja posameznih struktur materialov na določenih krajih in vpliva različnih zunanjih faktorjev na zgradbo zidnih ostankov — spomenika itd. Le tako sistematično strokovno delo je zagotovilo, da bomo sčasoma mogli uporabiti najbolj adekvatne prijeme pri zaščiti in predstavitvi tega tako občutljivega gradiva.

Skupno z reševanjem problematike samega načina ohranitve ostalin in situ, je potrebno izdelati tudi idejni program njihove vključitve v novo okolje.

Pogostokrat se postavlja vprašanje, ali je sploh mogoče primerno vključevati nek arheološki spomenik v današnje tako razgibano okolje. Saj imamo nič koliko primerov, ko z neurejenimi gradbenimi posegi, brez kakršnihkoli ustreznih programov zazidave in posegov v naravo, škodujemo samemu izgledu okolja. Ob takih prilikah si je res nemogoče predstavljati neko subtilno vzdušje, ki naj ga damo spomeniku. Vendar z nekoliko optimizma lahko ugotovimo, da obstaja še vrsta različnih možnosti, da izvedemo prezentacijo primerno in konservatorsko neoporečno.

Predstavitev arheološkega nepremičnega spomenika je mogoča v osnovi v dveh različnih prostorskih območjih: v zazidanem, urbanem kompleksu in v prosti naravi.

Vključevanje spomenika v naravnem okolju prav gotovo ne predstavlja neke težje naloge, saj moramo biti pozorni predvsem na to, da se spomenik po konservatorskih načelih primerno prezentira in zaščiti ter da se ga z ustrezno komunikacijsko ureditvijo približa obiskovalcu. Vsekakor je pri tem zelo pomembno, da pri predstavitvi ne posegamo ključno v naravo s takozvanim pretiranim kultiviranjem, ki navadno okolje spremeni v nek nestvaren milje, ki ga prej nikoli ni bilo, in da spomeniku ne damo nek romantičen videz razvaline, ki zakrije njegovo elementarnost. Okolju je treba dati spomeniškem območju primerno vzdušje. Osnovna »funkcija«, ki jo ima spomenik, je predvsem historično dokumentacijska in turistična.

Zahtevno in nelahko nalogo pa predstavlja za oblikovalca prostora vključitev spomenika v novo zazidljivo okolje — v urbano strukturo. Vsekakor mu je pri tem glavna opora strokovnjak-konservator (komisija), ki mu bo lahko največ pomagal z dokumentacijo in rezultati, ki jih je dobil ob raziskavah. Ključni problem pri rešitvi te naloge predstavlja prav gotovo pomen, ki naj bi ga spomenik imel v novem okolju in njegov estetski videz, ki naj bi se dopolnjeval z novo okolico.

Seveda je še vrsta drugih faktorjev, ki jih je oblikovalec prostora dolžan upoštevati.

Morda naj se bežno dotaknemo še vprašanja, ali je mogoče dati arheološkemu spomeniku neko novo uporabno funkcijo. Na splošno povedano — arheološkemu spomeniku vsaj pri nas ni mogoče dati neke nove uporabne namembnosti, s tem pa ni rečeno, da ne more biti arheološki nepremični spomenik tisti osrednji element, ki v novem okolju zaživi na tak način, da s svojo historično in kulturno veljavo prevrednosti nek prostor, ki ga obkroža. Vendar pa pri tem ne sme igrati podrejene vloge in mora zadržati svoje osnovno bistvo, kot to narekujejo konservatorska pravila.

Naj za jasnejšo predstavo o načinu prezentacije v urbanih jedrih navedemo nekaj primerov iz prakse v Ljubljani. Morda naj kot prvi primer omenimo prezentacijske posege pri podhodu na Trgu revolucije. Spomeniško območje sestavljajo poleg ostalin antične stavbe, ta je bila predstavljena v tehnični iniciranja zidne strukture, še kopija nagrobnika, ki je bila izdelana po študiji S. Petrujeve (glej str. 65!). Po arhitektovi zamisli je bil dodan še sarkofag, kasneje pa naj bi dopolnili to spomeniško celoto še z ostanki pokopališke ograje, ki so jih našli v Gledališki ulici, ter z mozaikom čebelic, ki je bil zaradi ogroženosti odvzet prejšnjemu lastniku Mercatorju, in bi zapolnjeval tla v prostoru antične stavbe.

Sl. 2-3 Ljubljana, severna emonska vrata v obdobju prezentacijskih del; na desni: detajl dekomprominiranega obzidja

Figs. 2-3 Ljubljana, the northern gate of Emona during the presentation works, and (right) a close-up of the partly reconstructed Roman wall

Takemu konglomeratu prave in posnemovalne prezentacije je mogoče z aspekta konservatorskih načel očitati vrsto nepravilnosti. Tega se je zavedala tudi Komisija za Emono. Vendar pa jo je k taki odločitvi vodila vrsta motivov, ki opravičujejo tako spomeniško predstavitev. Stavbni ostanki na tem mestu ponazarjajo npr. prisotnost izvenurbanega življenja pred samimi emonskimi vrati in s tem izpričujejo kulturno, historično vrednost. Na drugi strani pa vkomponiranje originalnih delov in kopij grobnega značaja označuje tudi začetek severno emonskega grobišča in sam kraj najdbe spomenika — Emonca itd.

Posebno mesto zavzemata prezentirani spomeniški območji na Jakopičevem trgu in na vrtu Osnovne šole Majde Vrhovnik, ki ju lahko smatramo za spomeniška rezervata in jima ne želimo dajati neke posebne »dodatne funkcije«, temveč sloni celotni predstavitveni program na poudarku njihove kulturne, historične in dokumentacijske pomembnosti. Edini problem, ki tu nastopa, je ureditev neposredne okolice in njihova vključitev v ostalo zazidalno območje, kakor tudi zaščita samega spomenika. Poudariti je treba, da sta spomeniški območji na takih lokacijah, da bi vsaka večja sprememba urbanističnega programa za ta predel, posegla tudi v sam spomenik.

Zelo občutljiv pa je predstavitveni prijem npr. pri severnih emonskih vratih in na Ferantovem vrtu, v kletih nove stavbe. Zaradi aktualnosti se zadržimo le pri prvem spomeniku.

Sama lokacija spomenika, ki sega pod današnjo glavno mestno magistralo, onemogoča vsakršno manipulacijo s prostorom. Zato je bil tu pač edini mogoč način prezentacije, da se zidne ostaline ohrani in situ pod cesto tako,

da se čeznje izdelata primerna betonska konstrukcija. Pereč problem pa je, kako približati spomenik obiskovalcu. Zdi se, da je tu Komisija za Emono našla popolnoma ustrežno rešitev, ko je poskušala za prostor, ki je nastal ob zidovih, najti še neko dodatno funkcijo. Kajti praksa uči, da se tak prostor, ki nastaja ob spomeniku in je ponavadi težko ali pa sploh nedostopen, pogosto spremeni v odlagališče smeti. Tako smo s tem, da smo prostor oživili (okrog zidov naj bi se odvijala kulturna in morda še kaka trgovska dejavnost), dobili na eni strani možnost za stalno negovanje, na drugi pa spomeniku omogočili centralno pozicijo v novo nastalem prostoru, okoli katerega se poraja nov življenjski ritem, ki oživlja sicer osamelo spomeniško vrednoto. Seveda pa bi bilo ob odločitvi za tak način vključitve spomenika v novo središče potrebno spregovoriti tehtneje in obširneje še o pravilnosti rekonstrukcije samega obzidja. Čeprav zahteva ta način podrobnejšo obravnavo, naj mimogrede poudarim le to, da je tudi dokomponiranje spomenika eden izmed bistvenih elementov pri predstavitvi in da mora tudi ta poseg obravnavati dokumentacija, ki jo je predhodno odobrila konservatorska komisija.

Več pozornosti bo potrebno v bodoče posvečati tudi tako imenovani lažni prezentaciji, bolje rečeno, posnemanju arheoloških ostalin na povsem novih območjih, ki nimajo nikakršne zveze s prostorom, od koder ostaline izhajajo. Tu gre največkrat za imitacijo posameznih arheoloških stavbnih elementov, ki so sicer originalnega porekla (mozaiki, hipokavsti, stebri itd.), zaradi različnih vzrokov pa niso bili vključeni v prezentacijski program in jih želi oblikovalec nekega prostora vkomponirati v novo okolje. S spomeniškega gledišča je jasno, da tak način prezentacije zaradi različnih vzrokov ni priporočljiv, največkrat pa se odločimo zanj zaradi pomanjkanja primernih muzejskih razstavnih prostorov. Taka predstavitev arheološkega gradiva nima razen pomena, ki ga daje originalnost gradiva, nikakršne historične ali druge vrednosti. Jasno pa je, da je s tem do neke mere podana spomeniškem fondu nova funkcija, ko spomenik s svojo historično vrednoto ali pa po likovni plati kot okrasni element daje neke nove kvalitete prostoru, v katerega je vkomponiran. Konservator se mora izogibati surogatnih prezentacij, saj v takem primeru spomeniku ne odvzemamo samo njegove spomeniške vrednote, marveč ga spravljamo v podrejeno vlogo, s tem pa mu odvzemamo njegovo bistvo.

Seveda ta ugotovitev ne velja, kadar želimo vključevati posamezne spomeniške kose v nek prostor, kjer spomeniku ne odvzemamo njegovih vrednot, marveč ga želimo prikazati na sodobnejši način in tako napraviti publiki dostopnejšega, z drugo besedo, vključiti ga želimo v lapidarij, ki pa ne nosi pečat klasičnega pojmovanja tega muzejskega razstavnega prostora.

Ob koncu naj poudarim, da se predstavitev arheoloških ostalin v dokajšnji meri razlikuje od načina prezentacije drugih kulturnih spomenikov, tako po svojem specifičnem pristopu, tehniki, načinu prezentacije, vključevanju v novo okolje itd., skratka v vsej svoji kompleksnosti in le v redkih primerih dovoljuje, da uporabimo identično, oziroma analogno metodo prezentacije. Prav ta ugotovitev pa obvezuje vse, ki se s tem delom ukvarjajo, da poskušajo pri svojem delu z vso poglobljenostjo posvetiti spomeniku tisto pozornost, ki spomenika ne bo negativno prevrednotila, če ga že ne bo po svoje obogatila.

Že iz površno navedene problematike pa je mogoče tudi izluščiti, kako pomembna je pravilna izbira načina prezentacije, saj ta v sebi združuje vse elemente, ki prihajajo v poštev pri nadaljnem vzdrževanju nekega spome-

nika. Izvedba primarne zaščite, poznavanje strukture gradiva, ki ga ohranjamo, poznavanje osnovnih izhodišč za prezentacijo in motiva za vključevanje v novo okolje in ne nazadnje sistematično spremljanje sprememb spomenika po prezentaciji, ki še dopolnjuje vso dokumentacijsko gradivo o spomeniku, omogoča ne samo lažji pristop k nadaljnjemu varovanju, marveč tudi možnost izbire najprimernejšega varovalnega posega, ki je v praksi dostikrat glavna ovira, da si danes le površno prizadevamo za prepotrebno konservacijo oziroma ohranitev v preteklosti prezentiranega spomenika.

LITERATURA

V tekstu sem se ponekod dotaknil tudi nekaterih vprašanj, ki so jih posamezni slovenski avtorji obravnavali v sorodnih tematskih zvezah zlasti v naslednjih svojih člankih:

J. Černigoj, Šempeter po osmih letih, *Varstvo spomenikov* 7, 1957-58, 89 ss.

P. Petru, Šempeter i problematika njegove zaščite, *Zbornik zaščite spomenika kulture* 12, 1961, 115 ss.

P. Petru, Upravičenost rekonstrukcije posameznih arheoloških spomenikov, *Varstvo spomenikov* IX, 1962-64, 3 ss.

P. Petru, Obnovljena antika v Ajdovščini, *Varstvo spomenikov* X, 1966, 131 ss.

J. Klemenc, Zakaj smo obnovili šempetrške spomenike, *Varstvo spomenikov* X, 1966, 145 ss.

Ljudmila Plesničar-Gec, Arheološki rezervat na Mirju, *Varstvo spomenikov* X, 1966, 150 ss.

Iva Mikl-Curk, Poskus rekonstrukcije rimske stavbe na Zg. Bregu v Ptuju, *Varstvo spomenikov* XI, 1967, 5 ss.

M. Slabe, Novo arheološko spomeniško območje v Ljubljani, *Varstvo spomenikov* XI, 1967, 10 ss.

A. Valič, Prezentacija staroslovanskih grobov na mestu odkritja, *Varstvo spomenikov* XI, 1967, 13 ss.

Iva Mikl-Curk, K prezentaciji arheoloških spomenikov — rimskih stavbnih ostalin, *Varstvo spomenikov* XV, 1972, 49 ss.

P. Petru, Spomeniško varstvena izhodišča osnove šempetrskih spomenikov, *Katalogi in monografije* IX, Ljubljana 1972, 20 ss z literaturo navedeno v opombi na str. 23.

POSEBNOSTI RIMSKEGA MUNICIPIJA NA NAŠIH TLEH KOT OSNOVA ZA SPOMENIŠKOVARSTVENO DELO

Iva Mikl-Curk

Ljubljana, Zavod za spomeniško varstvo SR Slovenije

UDK 939.85/86-201

THE SPECIAL FEATURES
OF THE ROMAN MUNICIPIUM AS A
BASIS FOR THE MONUMENT
CONSERVATION WORK

IZVLEČEK

Avtorica predstavi rimski pojem municipium in urbanistično podobo naselij na slovenskih tleh, ki so imela naziv municipija. — Ob poznorepublikanskem municipalnem teritoriju na Primorskem posebej opozori na zanimiv kompleks pojavov ob kolonizaciji in romanizaciji te dežele, ki nalaga spomeniški službi, da varuje materialne dokaze višinskih predrimskih naselij in ravninskih rimskih poselitvenih enot na tem municipalnem teritoriju. — Težišče Celeje (Municipium Claudium Celeia) se je skozi arheološke dobe postopno premikalo s hriba na jugu v ravnino ob bregu reke. S tem v zvezi opozori avtorica na najbolj vredne komponente in ostaline rimskega mesta v Celju in povzame iz tega izhajajoče smernice za spomeniško varstvo. — Enake obravnave je nato deležen Neviodunum (Municipium Flavium Neviodunum), ravninsko rimsko mesto ob glavni cesti in rečnem pristanu, kot tudi Nauportus, ki sicer ni bil nikoli municipij, a ga Tacit imenuje municipii instar.

The author first introduces the Roman notion of municipium and the town planning picture of the settlements in the Slovene territory having the name of municipium. When dealing with the late-republican municipal territory in the Littoral Area she reminds us of an interesting set of phenomena relating to the colonization and the Romanization of this country charging the Monument Conservation Service to preserve the material proofs of the hillfort pre-Roman settlements and of the plain Roman settlement units. — The centre of gravity of Celeia (Municipium Claudium Celeia) was gradually moving, from the hill in the south to the plain along the riverside. In this connection the author draws attention to the most valuable component parts of the Roman town of Celeia, deriving therefrom the directions for the monument conservation. — There follows an equal treatment of Neviodunum (Municipium Flavium Neviodunum), a Roman town on a plain, along a main road and a river port, and of Nauportus which Tacitus calls municipii instar.

Že več let se študijsko delo službe za varstvo arheoloških spomenikov v našem zavodu vedno spet vrača k preučevanju starih in novih podatkov o podobi naselij v raznih arheoloških dobah na naših tleh. Skladno z osnovno strokovno usmeritvijo zavodovih sodelavcev na arheološkem področju se je to delo osredotočilo zlasti na študij podobe naselij, katerih sledovi so pri nas ostali iz rimskega časa. Ob takšnem študiju skušamo vedno pripravljati tudi smernice za spomeniškovarstveno delo. Prve rezultate smo predložili v Varstvu spomenikov XIII-XIV.¹ Sedanji sestavek smo si zamislili kot organsko

¹ I. Mikl-Curk, Varstvo spomenikov 13-14, 1971, 23 ss.

nadaljevanje razmišljanja o rimski koloniji, da bi tako dobili čimbolj celovit pogled na značilnosti rimskih mest pri nas in na to, na kaj je treba pri ohranjanju in prikazovanju njihovih ostalin posebej paziti.

Vsa antična civilizacija in tako tudi življenje rimskega cesarstva je vedno slonelo na mestih, na mestih v pravem pomenu besede. Pa vendar manjka latinskemu jeziku idiom za mesto. Ime *urbs* so rabili skoro brez izjeme le za sam Rim. Skupno ime za vsa druga mesta, po Laciju in Italiji, nato pa še po vseh provincah, je pa vedno v direktni zvezi s posameznimi fazami razvoja v urbanizaciji dežele, z nastankom posameznih mest in z romanizacijo pokrajine. Latinski jezik tako nekako do konca republike uporablja za naselje z mestnimi funkcijami le oznako *oppidum* (v prvotnem pomenu gradišče, utrjeno naselje). Ob Cezarjevi reformi in s tem združeno romanizacijo vse Italije, pa se je ime *municipium* začelo vse bolj uveljavljati za mesto nasploh, da je v cesarskem času postalo pravo skupno ime za mesto.²

Po pomenu je sprva v državnem pravu kolonijo celo prekašal. V času cesarstva, torej v rimskem času tudi za naše kraje, pa so se ta prvotna razmerja med pojmom *colonia* in *municipium* zbrisala. Municipij je tedaj torej pomenil mesto nasploh, po drugi strani pa je bil, tako kot *colonia*, sestavni del uradnega naziva dovolj romaniziranega mestnega naselja, ki je moglo postati središče teritorialne enote državne uprave in nadomestiti vojaško upravljanje po prazgodovinskih plemenskih enotah zgodnjega okupacijskega časa. Strogo pravno vzeto je v zgodnjem cesarskem času pomenil municipij manj kot kolonija, saj je bil mesto državljanov z omejenimi državljanskimi pravicami, a v bistvu se mesta z nazivom *colonia* ali *municipium* ued seboj niso več razlikovala. Zgodovinarji menijo, da je bilo od navezanosti posameznega vladarja na preteklost odvisno, kateri naziv je skupno z državljanskimi pravicami podelil mestu. Klavdij je npr. pogosteje ustanavljal kolonije, Vespazijan pa municipije. A ravno za slovenski teritorij moramo opozoriti na izjemo, ki jo je tu v nasprotju s svojo običajno prakso naredil Klavdij. Prej formalno samostojno noriško kraljestvo je po pravni priključitvi v obliki province k cesarstvu vključil v italsko pravo in tako so vsa mesta starega noriškega teritorija pod Klavdijem dobila uradni naziv *municipium*.³

Ta kratki in močno poenostavljeni uvod o pojmu *municipium*⁴ naj nam služi za to, da vidimo v vsakem uradnem nazivu rimskega mesta pri nas odraz stopnje zgodovinskega razvoja in razvoja državnega prava v trenutku podelitve tega naslova. Sicer pa o tem velikem in zapletenem kompleksu pojmov in problemov tu ne bomo govorili, sicer bi morali razmišljati o napredovanju romanizacije pri nas in še o marsičem. Ogleдали si bomo le podobo naselij iz rimskega časa, ki nam je zanje preteklost posredovala ime municipij. Ugotovili bomo, kaj je za omenjena naselja v njihovi arheološki

² E. Kornemann, *Realencyclopädie des klassischen Altertums*, XV/1, 1933, s. v. *municipium*, 570 ss; isti. *RE* XVII/1, 1939, s. v. *oppidum*, 715.

³ Th. Mommsen, *Das römische Staatsrecht*, III/1, 793; E. Kornemann *RE* XV/1, 1933, 597.

⁴ V rimskem cesarstvu je torej municipij pomenil eno od osnovnih teritorialnih enot rimske države. Uprava v mestu in na njegovem teritoriju pa je bila v rokah po cenzusu odbranega premožnega sloja, ki je dobil nepopolne državljanske pravice.

podobi zlasti značilno in pomembno za arheološko vedo ter kakšni so iz teh značilnosti porojeni imperativi za delavca v spomeniškem varstvu.

Pisani zgodovinski viri nam mest s skupnim imenom municipium pri nas ne navajajo. Edina izjema je Tacit, h kateremu pa se bomo še povrnili. Označka municipium se pojavlja na epigrafsko izročeni uradni nazivih za mesta Celeia in Nevioudunum⁵ ter na napisu z Jelarjev pri Škofijah.⁶

Za zadnji uradni naslov na napisu še vedno ne vemo točno, na kateri municipij se nanaša. Vsekakor je bil teritorij omenjenega municipija ves ali vsaj delno na sedaj slovenskem prostoru. A v zvezi s tem napisom se pred nami odpre zelo zanimiv kompleks strokovnih arheoloških vprašanj in nalog za spomeniško varstvo. Napis sodi še v republikansko obdobje. Možno je, da govori o municipiju Tergeste ali pa o občasno samostojni Aegidi, ki je verjetno stala na Srminu.⁷ Zaradi velike starosti napisa je na napisu z Jelarjev vsekakor pred nami municipium v prvotnem pomenu besede. Pojav je torej trdno povezan z romanizacijo Istre. Arheološko raziskovanje nam torej tu ni predstavilo nekih konkretnih mestnih ostalin, katerih značilnosti zahtevajo od varstva spomenikov take ali drugačne posege, marveč sledove nekega zgodovinskega dogajanja, ki ga je treba razumeti v njegovi celovitosti, da si more spomeniško varstvo potem prav prizadevati za ohranitev najpomembnejših spomeniških sestavin v celotnem arheološkem spomeniškem patrimoniju našega primorskega prostora. Za evropsko staro zgodovino je srečanje prazgodovinskih, delno srednjeevropsko vplivanih kultur in rastoče civilizacije rimske države na istrskih tleh in v severnem zaledju Jadrana v zadnjih dveh stoletjih pred n. št. zelo važno. Preselitveno označuje to trenje pojav prazgodovinskih utrjenih višinskih naselij na eni strani ter vrsta obmorskih in nižinskih ekonomskih središč (tudi središč latifundij) iz rimskega časa na drugi strani. Nekatere višinske prazgodovinske naselbine so po rimski okupaciji dobile določeno vlogo v upravi ozemlja. Tak je bil brez dvoma tudi municipij, ki ga omenja napis z Jelarjev. Da bodo ostale priče tega starega zgodovinskega dogajanja prav vidne in spoznavne tudi zanamcem, je važna naloga naše spomeniške službe poskrbeti za to, da bo podoba našega obalnega pasu ohranila kljub sodobni izrabi prostora več prezentiranih obmorskih čisto rimskih poselitvenih enot, po drugi strani pa jasno vidne sledove prazgodovinskih višinskih postojank.

To izvajanje nas je navidez sicer zavedlo nekoliko stran od glavne teme našega sestavka, je pa v načrtanem okviru vendarle nujno, saj smo na napisu z Jelarjev, torej avtentičnem izročilu iz antike, srečali pravni pojem municipium v malone prvotnem pomenu in so zgodovinski sklepi na podlagi tega vira tudi smernica za ravnanje spomeniškovarstvene službe.

Druga dva municipija z naših tal sta nam pa dobro znana po svoji urbani podobi. Zaradi kontinuitete poselitve na istem kraju in njune vloge v stari evropski zgodovini ju je že leta 1961 strokovna komisija za izbiro najpomembnejših slovenskih arheoloških spomenikov uvrstila v prvo kategorijo spomenikov. Kot smo že omenili, mislimo tu na ostaline rimskega mesta

⁵ Npr. CIL (Corpus inscriptionum latinarum) III 5227, 3919.

⁶ A. Degrassi, *Il confine nordorientale dell'Italia Romana*, Diss. Bernenses, Bern 1954, 52; J. in A. Šašel, *Inscriptiones Iugoslaviae*, Situla 5, 1963, 449.

⁷ A. Degrassi, *Scritti varri II*, Roma, 1962, 790 ss; L. Plesničar, *Kronika* 14, 1966, 68 ss.

municipium Claudium Celeia v Celju in municipium Flavium Latobiorum v Drnovem pri Krškem.

Obe mesti doživljata v zadnjih letih nov razmah raziskovanj in izkopavanj. Za naš namen — skopo prikazati njuno mestno podobo pa povsem zadoščajo stari podatki in okvirne objave novejših izkopavanj, ki so nam že na voljo.

Celeia: Arheološki viri nam zdaj to mesto predstavljajo v največjem obsegu kot približen štirikotnik na cestnem križišču proti Emoni, odcepu dveh cest proti Poetoviju in ene proti jugu, proti sedanjemu Laškemu. Kraki tega križišča so orientirani približno po glavnih straneh neba. Po njem se je ravnala ostala mestna cestna mreža. Štirikotnik strnjenegega mestnega tkiva je pokrival površino današnjega starega celjskega mestnega jedra s tem, da je obsegal še vso strugo Savinje do spodnjih teras Miklavškega hriba.⁸ Vsaj na treh, naravno bolj eksponiranih straneh (zahod, sever in vzhod) je bilo mesto v času največjega razcveta tudi obzidano.⁹ Kanalizacija je sledila linijam pravokotno speljane cestne mreže.¹⁰ Zelo važna pa je ugotovitev novejših izkopavanj,¹¹ da je pravilna cestna mreža šele v antiki postopoma nastajala, in da se je mesto tudi skozi svoje življenje postopno razširilo na največji prostor. V to rast so mesto vodile spremenjene potrebe in spremenjeno gledanje na ugodnost lokacije, Celje pa v teku antike tudi prav prisilili izrazito in radikalno spremenjeni geografski pogoji, saj je v antičnem času Savinja preložila svojo strugo, bolj ali manj verjetno v enkratni poplavni katastrofi, in to s severa na južni rob rimskega mesta.¹²

Ko smo govorili o dveh drugih rimskih mestih pri nas, o obeh kolonijah,¹³ smo sledili, kako so v Emoni — Ljubljani stran od višinske prazgodovinske naselbine na Gradu Rimljani zgradili po enkratnem konceptu, ki je ostal nespremenjen do konca antike, v ravnici ob cestah mesto, ki pa se je po koncu antike počasi spet povrnilo na tedaj spet bolj varen prostor nekdanje prazgodovinske naselbine. Po drugi strani pa v Ptujju vidimo, da se je rimsko mesto Poetovio izoblikovalo spontano ob cestni in mostni povezavi dveh delov — stare naselbine okrog Gradu in Panorame, ki pa v antiki ni odmrila, ter dober kilometer oddaljenega vojaškega tabora (zgrajenega z določenim namenom v okviru spet drugega starega naselja) in da je pozneje to mesto spet razpadlo v skladu z geomorfološkimi danostmi na obe mestni enoti, od katerih se je ena razvijala naprej skozi srednji vek. V Celeiji pa srečamo v primeri z obema opisanimi spet povsem drug pojav. Tu je predrimska močna Celeia na Miklavškem hribu in ob njegovem vznožju, ki se postopno razširi na ravnino do tedanje Savinje in ostane v pozni antiki bolj na ravnem delu med staro in novo rečno strugo, a markantno zgrajena, da uporabi srednjeveško Celje ostanke njene cestne mreže za svojo. To dejstvo potiska morda ravno varovanje arheoloških spomenikov v Celju v primeri z Ljubljano, Ptu-

⁸ P. Petru, Arheološki vestnik 15-16, 1964-1965, 88; V. Kolšek, Celjski zbornik 1959, 230; ista AV 11-12, 1960-1961, 147 s; J. Klemenc CZ 1957, 92 in isti CZ 1961, 444; L. Bolta, AV 4, 1953, 109.

⁹ I. Orožen, Zgodovina Celja I, 1927, 65 s; A. Riedl, MZK 26, 1900, 32.

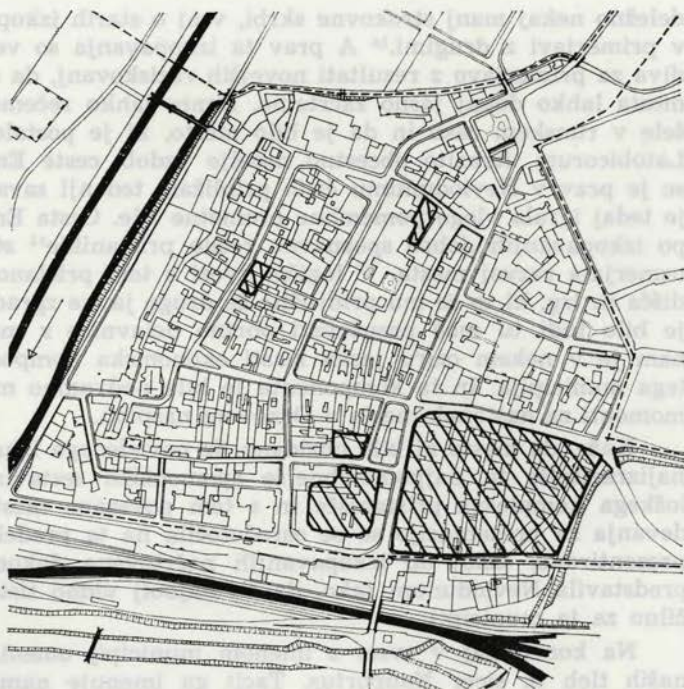
¹⁰ I. Orožen, o. c. 65 s, B. Perc, AV 2, 1951, 235.

¹¹ V. Kolšek, VS 13-14, 1970, 188.

¹² Glej opombo 8.

¹³ Glej opombo 1.

Sl. 1 Zavarovana arheološka najdišča Celja (Po Celjske mzborniku 13)

Fig. 1 The protected arcaelological sites of Celje (From Celjski zbornik 13)

jem ali Drnovim v nekem oziru na najbolj neugodno mesto. Ruševine rimske Celeje pokriva v primerjavi z vsemi drugimi naštetimi rimskimi mesti najbolj dragoceno staro in še danes živo mestno tkivo zgodovinskega spomenika par excellence, kar onemogoča večja sistematična raziskovanja ali še celo prezentacije, ki bi jih pospešila večja sodobna spreminjanja mestnega tkiva. Po drugi strani pa so antične ostaline Celeje spet v izjemnem položaju v primeri z drugimi obravnavanimi antičnimi in današnjimi mesti — staro težišče mesta in delno potek skozi vso mestno zgodovino ohranjenih ulic je identičen antičnemu, torej takorekoč neposredno ohranjen iz antike.

Ti dve dejstvi usmerjata varovanje in prezentacijo antičnih ostalin v Celju in sta že dobili svojo praktično veljavo v dosedanjem prizadevanju spomeniškovarstvene službe.¹⁴ Iz tega izhaja, da bo v Celju, kadar bomo prezentirali ostaline iz antike, vedno treba stremeti za prikazom žive kontinuitete v glavnih mestnih linijah, za prikazom postopne rasti rimskega mesta in glavnih stavb, ki so označevale mestne funkcije Celeje.

Nevidodnum: Ostaline tega mesta na Krškem polju je v postantičnih časih pokrila le manjša naselbina. To po eni strani omogoča manj ovirano arheološko raziskovalno delo, po drugi strani pa je že v preteklih stoletjih omogočilo bolj neovirano odvažanje gradbenega materiala in s tem vztrajno in dolgotrajno uničevanje ruševin. V zgodnjih časih arheološkega raziskovanja na Slovenskem je bilo morda to rimsko mesto v primerjavi z drugimi

¹⁴ VS 11, 1967, 193.

deležno nekaj manj strokovne skrbi, vsaj o starih izkopavanjih so manj pisali v primerjavi z drugimi.¹⁵ A prav ta izkopavanja so vendar dala dovolj gradiva za primerjavo z rezultati novejših raziskovanj, da sedaj tudi podoba tega mesta lahko dokaj jasno začrtamo. Danes lahko rečemo, da je mesto nastalo šele v rimskem času in da je bilo mesto, ki je postalo municipium Flavium Latobitorum, izrazito obcestno naselje vzdolž ceste Emona—Siscia. Ta cesta se je prav v Neviodunumu čisto približala tedanji savski strugi in tudi Sava je tedaj igrala vlogo pomembne prometne žile. Cesta Emona—Siscia in veliko, po izkopavanjih dobro spoznavno rečno pristanišče¹⁴ sta, kot se zdi, povsem usmerjala razvoj mesta. V logični zvezi s tem pristanom so bila javna skladišča in trg, ki so se mu pridružile še druge javne zgradbe.¹⁷ Lepše kot drugje je bilo tudi tu moč preučevati obrtne delavnice z mestnega roba, tako da nam je v nekem oziru jasna zlasti ekonomska komponenta mestne funkcije tega municipija. In ta komponenta je bila nedvomno med najbolj odločilnimi momenti za nastanek mesta v Drnovem nasploh.

Kaže, da mesto ni bilo obzidano. Iz navedenega izhaja, da valoriziramo za najizrazitejše in najpomembnejše spomeniške sestavine drnovskega arheološkega kompleksa pristanišče in s tem povezano mestno jedro. Tudi prizadevanja za prezentacijo so se osredotočila na ta predel. Ostaline so delno že prezentirane, takoj ob izkopavanjih načrtovana dokončna ureditev¹⁸ pa bo predstavila Neviodunum tako, da bo najbolj vidno tisto, kar je najbolj značilno za ta municipij.

Na koncu naj v zvezi z imenom municipij omenimo še eno naselje na naših tleh in sicer Nauportus. Tacit ga imenuje namreč municipii instar.¹⁹ Že iz duha tega citata, pa tudi iz na Vrhniki najdenega epigrafskega gradiva jasno vidimo, da je bilo naselje uradno vicus, upravno podrejeno, da pa je bilo veliko in pomembno kot pravo mesto. Pri Tacitu, ki nasploh ni posebno zanesljiv pri rabi terminov,²⁰ torej srečamo v tem primeru rabo skupnega imena municipium za mesto. Arheološke ostaline to oznako opravičujejo, zanimiva zgodovina in naselbinska podoba Nauportusa pa opravičuje dejstvo, da ga tu obravnavamo.

Stara in nova izkopavanja²¹ kažejo, da je bil trdni, nezamočvirjeni breg Ljubljance brž po njenem izviru zanimiv kot fiksna točka ob žili prometnici že ob koncu prazgodovinskih dob. Tam je zraslo ob koncu republike — kot drugje v Vzhodnih Alpah, tedaj za rimsko državo izredno zanimivih (npr. Forum Iulii in Magdalensberg na Koroškem) — utrjeno tržišče, ki so ga po požigu v letu 14²² počasi opustili. Z dokončno osvojitvijo in pomiritvijo de-

¹⁵ Npr. S. Rutar, MZK 17, 1891, 139 in 196.

¹⁶ P. Petru-T. Knez-S. Škalcer, Neviodunum, Novo mesto 1961, P. Petru, VS 8, 1960-61, 204 s in 241 s.

¹⁷ Isti, VS 10, 1966, 198; isti, VS 11, 1967, 123. Dokončno objavo vseh teh izkopavanj pripravlja prav tako P. Petru.

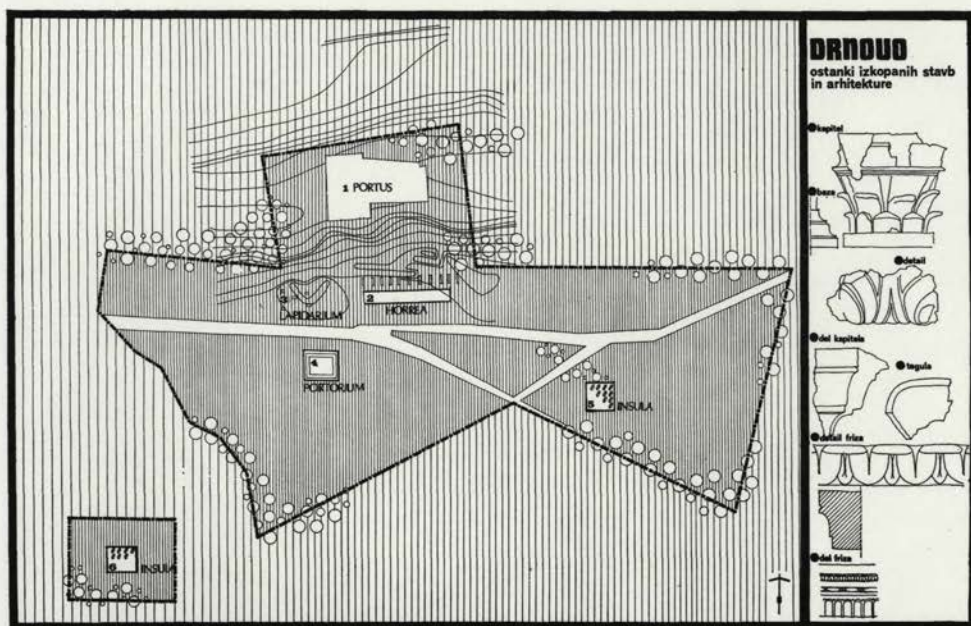
¹⁸ Program pripravila v Zavodu za spomeniško varstvo SR Slovenije ing. arch. N. Štupar-Šumi.

¹⁹ Tacit, Annales I, 20.

²⁰ E. Kornemann, RE XVI/L, 1933, 597.

²¹ B. Saria, RE XVII, 1935, s. v. Nauportus, I. Mikl-Curk, VS 13-14, 1971, 172 in 191; ista, AV 24, v tisku.

²² Ista, Živa antika 21/1, 1971, 273 ss.

Sl. 2 Predlog za ureditev središča Drnovega pri Krškem (po Varstvu spomenikov 14—15)
 Fig. 2 A proposal for arranging the centre of Drnovo near Krško (From Varstvo spomenikov 14—15)

žele namreč utrjeno tržišče s skladišči ni imelo več nobenega smisla. Naselbina je svojo ekonomsko vlogo prepustila bližnji Emoni in je skozi polno antiko živela kot manj pomembno občestno naselje. Šele v pozni antiki je naselbina postala spet pomembna, to pot strateško, saj so prvi vzpon ceste na kraške planote utrdili s kastelom na Hribu.

Tako sta za varovanje na Vrhniki torej važni predvsem dve arheološki sestavini: zgodnjericmsko tržišče z eventualnim pristanom in pozni kastel. Tema površinama posveča spomeniško varstvo posebno pozornost.

S tem prikazom lahko zaključimo naš pregled. Slične in še popolnejše valorizacije bodo morale biti sčasoma deležne vse naselbinske aglomeracije iz arheoloških dob na naših tleh, ker bo to nedvomno poenotilo tudi prizadevanja za varstvo sledov posameznih naselij iz daljnje preteklosti naše domovine.

BLEJSKI OTOK UREJEN

Peter Petru

Ljubljana, Narodni muzej

UDK 719:930.26

THE ISLE OF BLED PRESENTED

IZVLEČEK

Sestavek, ki razčlenjuje ureditev Blejskega otoka, najprej obravnava arheološke najdbe, arhitekturo in krajinsko podobo, vse danosti, ki jih je moral vključiti ureditveni poseg. Zatem ugotavlja, da je nova ureditev ohranila arheološke ostaline tam, kjer so bile izkopane, v prostoru pod cerkvenim tlakom. Obiskovalec jih lahko vidi skozi okna v tleh, od blizu pa si jih more pogledati v prezbiteriju. Sledi podrobna razčlenitev arhitektovne obravnave baročnega prostora z okolico vred in posegov vanj. Ti posegi naj bi bili ujeli sozvočje s starimi hotenji. Pri taki razčlenitvi je mogoče ugotoviti, da so bila izhodišča pravilna in vsebinsko prav izpeljana ter je treba ureditev ugodno oceniti.

The author in analyzing the presentation of the Isle of Bled first deals with the archaeological finds, the architecture, and with the landscape, with everything that had to be included in the arrangement interference. The architect has preserved the archaeological remains in situ, in the space under the church pavement. The visitor can, however, see them through the windows made in the floor and also have a close-up of them in the presbytery. The author then analyzes the architect's treatment of the given Baroque church with its surroundings. The interferences were aiming at reaching the harmony with the old intentions. The analysis shows that the starting points have been the right ones and the arrangement as a whole should be favourable estimated.

Med spomeniškovarstvene posege, ki so bistveno prispevali k prezentaciji pcsameznih spomenikov ali večjega urbanega tkiva, moramo šteti tudi obnovo spomenikov na blejskem otoku. Ta spomenik izjemne umetnostnozgodovinske in arheološke vrednosti je bil po končanih arheoloških izkopavanjih, o katerih je poročal vodja raziskovanj dr. V. Šribar (VS 10, 1965, 154 ss), celovito obnovljen. Predlog ureditve in prezentacije je izdelal prof. ing. arh. Tone Bitenc, izvajanje in skrb za sredstva pa je prevzel blejski Zavod za napredek turizma. Projekt je upošteval mnenja komisije Zavoda za spomeniško varstvo SRS, potrdil pa ga je tudi Zavod za spomeniško varstvo Kranj. Arhitekt je združil ohranjene spomeniške vrednote in na novo odkrite zgodnjerednjeveške in poznejše z arheološko metodo izkopane arhitektonske ostaline v skladno celoto.

Pri tem so prav v primeru blejskega otoka nastopile kot prvi zahtevni problem naravovarstvene komponente. Upoštevati je bilo treba sozvočje okolja in spomeniških objektov. Končno podobo so tej celoti dali že oblikovalci iz baročne dobe in je takšna zasidrana v stoletnih predstavah našega ljudstva. Spričo tega je bila celovita obravnava in ureditev te ubrane celote kar tvegana. Prekipevajoče zelenje, obogateno z vršički arhitekture, je značilno za pogled na jezero z vseh strani.

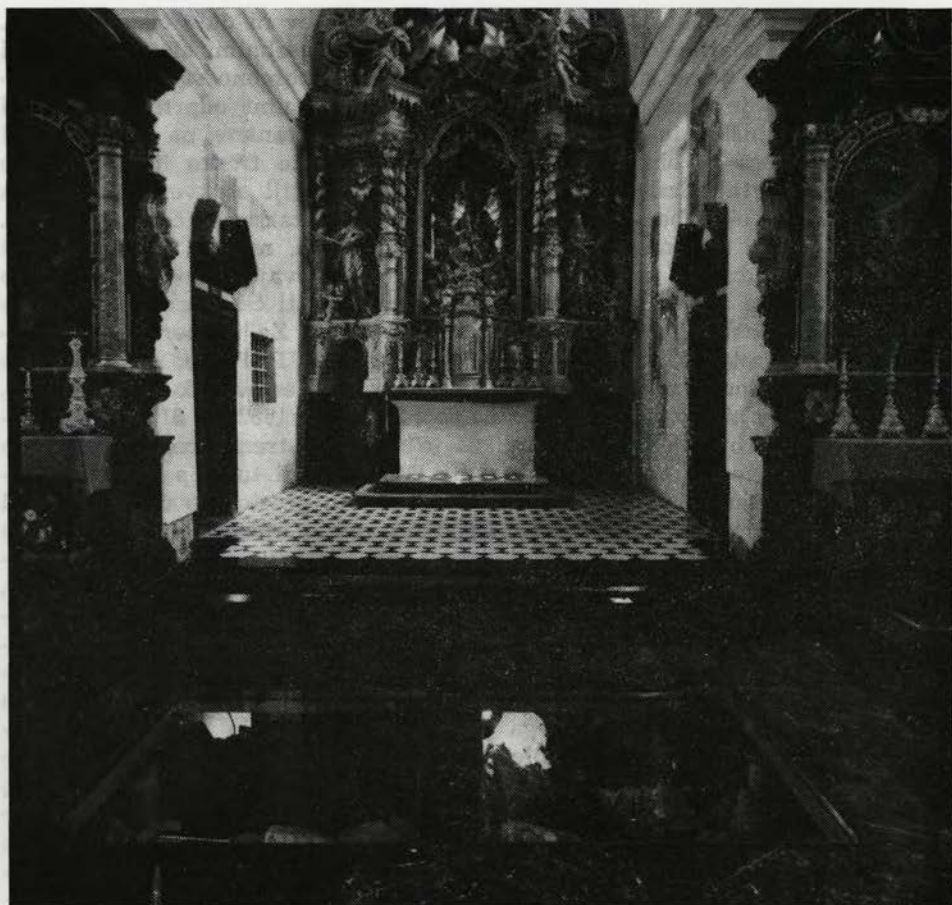
Drugi nič manj zahtevni problem je bila pravilna ureditev spomeniških stavb in ohranitev ambienta — ob upoštevanju dejstva, da je otok zaradi svoje lepote ostal »romarski« cilj. Izredna obiskanost je terjala tudi upoštevanje nekaterih potreb sodobnega turizma.

Poleg vsega pa so se z novoodkritimi temelji starejših stavb zaostri konsevatorski pogledi in zahteve. Izredna starost in nacionalna pomembnost odkritij je pripeljala razpravo v nekem trenutku vse do vprašanja, ali naj bi ohranili arheološke spomenike kot poglavitno in edino vrednoto, se pravi, da bi bile druge sestavine veliko manj poudarjene oziroma bi jih iz končne prezentacije celo izločili. Kmalu pa je bilo jasno, da bi taka enostranska rešitev pomenila bistveno okrnitev celovitosti spomenika. Vsak poudarek le ene sestavine oziroma faze bi izločil iz naših predstav vse druge vrednote. Tak pristop — ko bi ohranjevali eno sestavino na škodo drugih — pa bi ne bil v skladu ne z našimi družbenimi izhodišči ne z načeli varstva spomenikov. Naši družbeni pogledi na zgodovino so, da mora biti po vsebini stvarna in realna veda, ki proučuje vse bistvene silnice človeštva. Preneseno na konkreten primer blejskega otoka bi se reklo, da mora prezentacija upoštevati vse spomeniške sestavine in jih predstaviti v realnem odnosu. To pa je za arhitekta pomenilo, da mora spoštovati ohranjene mase in prostorske rešitve na eni strani, na drugi pa vključiti na novo odkrita dejstva. Slednje naj obogati in razširi zatečeno baročno stanje tudi v historičnem in estetskem smislu. To je edino načelo, ki ga lahko sprejme tudi spomeniško varstvo. Za osvetlitev teh pogledov naj navedem težave konservatorske službe v Splitu, ko je šlo takoj po vojni za to, ali naj izluščijo sestavine prvotne Dioklecijanove palače ali ohranijo zatečeno stanje z vsem bogastvom arhitekturnih dodatkov in prezidav kasnejših obdobj. Prevladalo je razumno in tehtno stališče, da se ohranijo tudi mlajše arhitektonske stvaritve. V nasprotnem bi namreč izločili iz območja palače samo življenje, ker bi ljudje izgubili svoja stanovanja, trgovine itd. Gotovo bi taka rešitev ne bila ne gospodarna ne smiselna. Zato se je postavila imperativna zahteva po ohranitvi vseh gradbenih slogov in izločitvi le tistih dozidav, ki so kazile ali potvarjale romanske, gotske in druge arhitekture.

Podobno je moral arhitekt tudi pri sanaciji in preureditvi blejskega otoka izbojevati marsikateri boj in od stotih možnosti povzeti tisto, ki pušča optimalne možnosti. Tako je bilo potrebno ohraniti ne le arheološke ostaline pod samo ladjo, ampak upoštevati še vse ostale arhitektonske detajle, ki so jih kasnejši gradbeniki ustvarili, njihovi nasledniki pa zakrili z ometom in beležem. Ob takih konservatorskih nalogah pa je zaznaven tudi lastni ustvarjalni prispevek, ki ga je arh. Tone Bitenc dal sami podobni blejskega otoka.

Prav to dejstvo je upoštevala posebna žirija Društva arhitektov Slovenije, ko mu je podelila prvo Plečnikovo nagrado. (V utemeljitvi nagrade pravijo njegovi stanovski tovariši med drugim: »Med njegovimi ureditvami spomeniških ambientov se posebej odlikuje prenova blejskega Otoka z njegovimi naravnimi lepotami in kulturnozgodovinskimi vrednotami. Nekdanji romarski center se je pod Bitenčevim vodstvom spremenil v privlačen, muzejsko urejen, a vendar živo dihajoč kompleks, kateremu je bilo treba taktno prilagoditi tudi potrebe kulturnega turizma vse do ureditve pristave, ogrlice luči, ureditve starih stavb za nove gostinske funkcije, ne da bi pri tem trpelo naravno okolje ali da bi prizadeli zgodovinsko aglomeracijo otoka.

Bitenčev poseg pri prenovi blejskega otoka je obnovitveno strokoven, pa vendar pri vsej oblikovni zadržanosti avtorsko ustvarjalen in občutljiv, tako da pride predstavitev historičnega gradiva do polnovredne funkcije, s katero se blejski Otok aktivno vključuje v sodobni utrip širšega blejskega okolja.«)

Sl. 1 Blejski otok, pogled proti prezbiteriju; v tleh cerkvene ladje so vidna okna, ki omogočajo pogled na arheološke ostaline

Fig. 1 The Isle of Bled. A view of the interior of the Baroque church, showing the windows in the floor which enable the visitors to see the archaeological remains

Gotovo predstavlja vrhunec na novo preurejenega Otoka obnovitev cerkve s prezentacijo arheoloških ostalin. Danost, s katero je moral arhitekt računati, je sama baročna stavba cerkve, njene gmote, prostori, arheološke gredbene in druge ostaline karolinške dobe v ladji, kor in predprostor z nekdanjim glavnim vhodom. Z analizo kvalitet historičnih sestavin in njihovo medsebojno valorizacijo je prišel T. Bitenc do svoje rešitve. Funkcionalno rekonstrukcijo celote je izpeljal zelo čisto s tem, da je poudaril sam prostor cerkvene ladje, pod tlakom oziroma na nižjem nivoju ohranil arheologijo, izločil pa sodobne legende in potrebne razlage historične rasti Otoka v predprostor in na kor. Tako je ohranil vse sestavine v vsej njihovi izpovedni vrednosti, hkrati pa izločil oziroma celo onemogočil, da bi vplivale ena na drugo. To je gotovo izhodiščna premisa Bitenčevega pristopa pri obravnavi osrednjega ob-

jekta na blejskem otoku. Jasno je, da se ta razdelitev ni dala čisto izpeljati. Zato je po izboru arheologov predstavil v tlaku s posebnimi steklenimi tlaki posamezne grobne jame staroslovanskih pokopov, s posebno stopnico na prehodu v oratorij je omogočil s prav takimi zasteklenimi odprtiniami pogled na preplet karolinških in romanskih arhitektonskih ostankov, na severni steni oltarnega prostora je ohranil na novo odkrite gotske freske itd. Toda vse upoštevanje dodatnih izsledkov v Bitenčevi prezentaciji cerkvenega prostora ni povzročilo preobrazbe. Dal nam je ali pa vrnil kakovost časa in okolja. Sodeč po bogatih meščanskih ambientih tistega časa, npr. v Nunki cerkvi in Stolnici v Ljubljani, smo poznali le poln prekipevajoč prostor, bogat po svojem okrasju in opremi. V nasprotju s tem pa je isti čas poznal tudi vedre in le z arhitektonskimi pomagali obogatene prostore. Za primer lahko navedemo sedanje razstavišče Arkade (glej o tem sestavek P. Petru: Arkade, novo razstavišče Narodnega muzeja. Argo 9/1970, 39) ali Mestno hišo v Kranju (C. Avguštin, Mestna hiša v Kranju. Varstvo spomenikov 9/1962-64, 61). Pri preureditvi Arkad je arh. Bitenc našel tudi za to stavbo ustrezno rešitev, ki bi jo mogli v mnogočem primerjati s posegi na Otoku. Tudi tu je s svojo pronicljivo iznajdljivostjo, s tenkih poslušom za obstoječo prostorsko ureditev našel najbolj primeren način prezentacije. Osnovno vodilo njegove zamisli je bilo izraženo v oblikovanju arhitektonsko čistega, na oko nevsiljivega, a zato močno zgovornega prostora. Historično lupino hodnika in sob je povzdignil tako, da jim je vzel kasnejše dozidave, olepšave in dopolnitve. Tako je zaživel enostavni baročni ambient v vsej svoji lepoti in komornem vzdušju. Ta primerjava nam tudi kaže pristop ing. Bitenca pri razreševanju najbolj delikatne naloge v arhitektonskem konservatorskem posegu: upoštevanje prostora in njegove izpovednosti. Zaradi tega gre priznanje čisti in nepotvorjeni resnični oživitvi baročne ladje na blejskem otoku tudi s stališča umetnostne zgodovine. Med številnimi značilno »baročnimi« prostori na Slovenskem smo na Otoku dobili sicer sočasen, vendar drugače zgovoren baročni prostor, čigar kakovosti je znal arhitekt pretanjeno dopolniti z originalnim — prav tako ob tej priložnosti konserviranim — inventarjem. S preparacijo prvotnega baročnega beleža, obnovo nekdanjih orgel na koru, konservacijo fresk ter prenovno tlaka in oken pa so bila opravljena velika konservatorska dela, kakršnih je bilo v zadnjem času malo pri nas. Vsa ta obsežna dela je znal arhitekt Bitenc podrediti svoji osnovni zamisli in ustvariti tako sozvočno in nepotvorjeno, prostorsko čisto vrednost.

Izkopani arheološki spomeniki in temelji arhitektur kasnejših obdobij so drugi akcentuirani del prezentiranega osrednjega dela Otoka. Arhitekt je pri tem upošteval vse ostaline tako, da je nad njimi zgradil posebni točkovni sistem nosilcev cerkvenega tlaka, ki prekriva te izkopenine. Posebno zanimive ostanke — po valorizaciji arheologov — so vključili v prezentacijo na ta način, da je v tlaku narejeno okno, ki omogoča vpogled v kontinuiteto arhitekture, kaže pa tudi posameznosti z nekropole, tako enojen oziroma dvojen pokop.

Najbolj impresiven je del v zakristiji, kjer je bilo možno prikazati na osnovi konsolidiranih temeljev stavbno zgodovino cerkve in stopnje poseljenosti otoka od predromanskega obdobja dalje. Vtis, ki ga daje tu odkrita in predstavljena arheološka ostalina, je čisto ustrezen pogledom in predstavitvam o sosledju stavb, gradbenih tehnik in veličini samih objektov. Obisko-

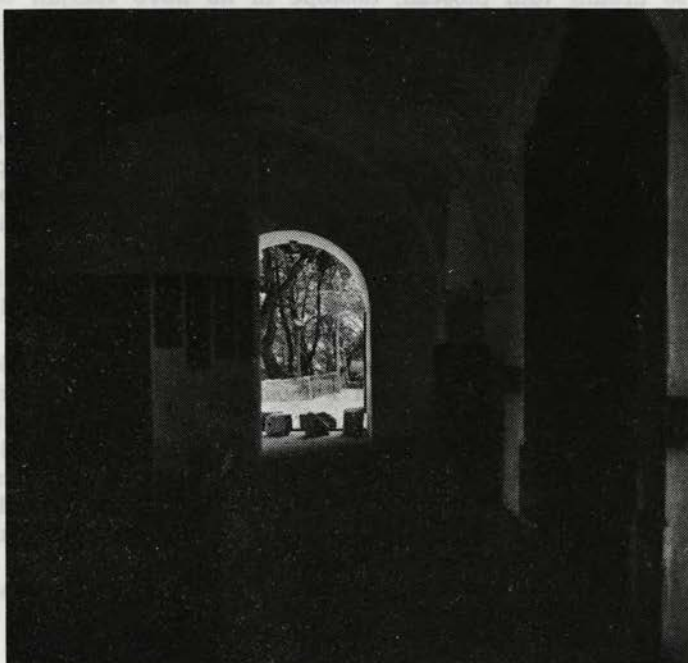
Sl. 2 Blejski otok, prostor pod prezbitrijem, od koder je videti arheološke ostaline iz manjše razdalje

Fig. 2 The Isle of Bled. The passage under the presbytery opens a close-up view of the archaeological remains

Sl. 3 Blejski otok, vhodni prostor z razstavo

Fig. 3 The Isle of Bled. The entrance room with the illustrations of the archaeological investigations

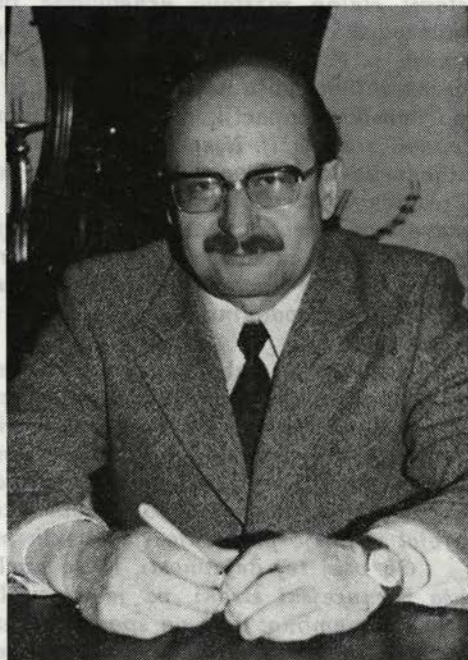
valec dobi tu slikovit prikaz o zaporedju cerkev in o izrednih gradbenih posegih, ki so bili potrebni, da se je cerkev mogla širiti v tej brežini, hkrati pa dobi tudi vpogled v metodo arheoloških sklepanj o starosti posameznih stavb. Sicer pa so prav to zaporedje in prezidave ter nadzidave povsem nasključne v zakristiji oziroma pred njo, vendar pa so omogočile s pogledom spremljati oziroma na mah dojeti posamezne gradbene sestavine.

Nazoren prikaz zaporedja gradbenih posegov na Otoku in ostale rezultate arheoloških izkopavanj so predstavili v na novo ustvarjenem zaprtem prostoru v nekdanjem odprtem predprostoru glavnega vhoda v cerkev. S tem je arhitekt dosegel, da ti člani ne obremenjujejo same ladje, ampak da so v samostojnem, prav tako arhitektonsko zanimivem ambientu. Tako je dal temu čisto funkcionalno zasnovanem prostoru nove dodatne vrednote. Razporeditev arheoloških dokazov je pri tem izpeljana tako, da dobi obiskovalec z najbolj izbranimi dokazili enostaven, toda jasen pregled nad zgodovinskimi dcgodki in ustreznim gradbeniškim sosledjem. Za obiskovalca je zunaj mikavno nastavljenih troje maket rasti stavb oziroma poselitve otoka. Od majhne predromanske cerkve, prek mogočnejše romanske nas z rekonstrukcijami popeljejo do gotske osnove cerkve, medtem ko je baročna faza ohranjena pred nami. Tako makete, ki jih vidi obiskovalec zunaj, v tem predprostoru, skozi šipo usmerjajo naprej na kor, kjer je v pultnih vitrinah razgrnjeno vse, kar dokazuje arheološko sklepanje o človekovih posegih na Otoku in o sosledju stavb na otoku.

Ob tej glavni in poglobitveni prenovitveni akciji so bili izvedeni še ostali konservatorski posegi. Niso bile le obnovljene vse stavbe, zvonik, Puščava, Proštija in nekdanje gostinsko poslopje v svojem prvobitnem izgledu, ampak so uredili tudi ploščad, dostope in na novo speljali ob vznožju sprehajalno pot. Oživitev vseh teh nalog oziroma objektov je narekovala v veliki meri prihodnja turistična izraba. Zato je moral T. Bitenc dobiti in omogočiti ustrezne rešitve. Po upravičenih predvidevanjih bo prišlo na Otok letno skoraj četrt milijona obiskovalcev. Ob novem režimu prevoza bo mnogim omogočeno posebej tudi daljše bivanje na Otoku. To pa terja večje gostinske kapacitete, da o sanitarijah in drugih s tem zvezanih potrebnih prostorih ne govorimo. V želji, da bi čim manj posegel v skladno in izročeno spomeniško enoto, je uporabil tudi dosedanjo proštijo za gostinstvo. Z nizkim neupadljivim paviljonom je spojil že obstoječe gostišče s proštijo in s tem dobil povezano celoto, postavljeno ob robu ostalega spomeniškega ambienta. Tako je zelo posrečeno in z najmanjšim možnim posegom uskladil današnje življenjske potrebe s pogledi spomeniškega varstva.

Obnovljeni blejski Otok, naš nacionalni spomenik, ki je po zaslugi našega poeta F. Prešerna povezan z našim najstarejšim narodnim zgodovinskim izročilom — Bogomilo in Črtomirom — je v še večji meri dokaz naše skrbi za dediščino. Istočasno pa pomeni novo in obogateno pridobitev za »pot v našo davnino« na črti Kranj—Bled—Bohinj. Nova staroslovanska odkritja v Kranju in njihova skorajšnja prezentacija ob obnovljenem Bledu imperativno postavljajo pred nas zahtevo, da proučimo možnosti, kako vključiti v ta krog prav tako legendarni Prešernov Ajdovski gradec v Bohinju. Če s tega vidika gledamo na veliko in kakovostno opravljeno prenovitev blejskega Otoka, potem gre arhitektu Bitencu in njegovim sodelavcem ne le priznanje arheologov, ampak celotnega spomeniškega varstva.

IN MEMORIAM

STANKO ŠKALER

29. 5. 1973

Nepričakovano in neizprosno je smrt pokosila našega prijatelja Stanka Škalerja. Slovenska spomeniškovarstvena in muzejska stroka je tako izgubila vnetega in nad vse predanega sodelavca, ki nam je bil vsem iskren tovariš. Kot ugleden družbenopolitični delavec je stroko podpiral tudi v vseh oblikah podružbljenja in napredne usmeritve za celovitejšo prezentacijo in vključevanje naše duhovne omike v življenje našega delovnega človeka.

Obogaten z mladostnimi izkušnjami človeka, pregnanega med nacističnim genocidom z rodne grude, je iz lastnega doživetja vedel, da je za naš obstanek prvobitnega pomena ustvarjalna kultura, saj nam daje narodnostno osebnost in nezlomljivo oporo, ker raste iz bogate dediščine in svetle zgodovinske preteklosti. Zato je svoje strokovno poslanstvo posvetil zgodovini našega naroda in njegovemu kulturnemu izročilu. Zavedal se je namreč, da bo z ohranjanjem pričevanj našega preteklega duhovnega in stvarnega ustvarjanja najbolje vključil humano izročilo v naš bogatejši vsakdan, saj je kultura prvisko spričevalo duha in osebnosti vsake skupnosti.

Rojen 1. decembra 1928 v Velikem Obrežu pri Dobovi je končal gimnazijo v Brežicah l. 1949 ter diplomiral za zgodovinarja na Filozofski fakulteti v Ljubljani 1955. Svoje študije je izpopolnjeval še na stolici za arheologijo Sveučilišta v Zagrebu, kjer je dokončal uvodne študije. Takoj po diplomi se je zaposlil kot kustos v Posavskem muzeju v Brežicah, kjer je po smrti akad. slikarja Franja Stiplovška prevzel mesto ravnatelja te ustanove 1. novembra 1962. V vsem času svojega delovanja v Posavskem muzeju je načrtno dograjeval muzejsko zbirko te naše vzorne ustanove. Povsem na novo je po-

stavil stalno razstavo arheologije in etnografije. Zbral, preučil, uredil in muzeološko je predstavil bogato dokumentarno gradivo o revolucionarnem gibanju v Posavju ter strokovno neoporečno razstavil pričevanja o narodno-osvobodilnem boju na tem ozemlju, še posebej razmere, ki so vladale v Posavju po nemški okupaciji, in življenje tamkajšnjega prebivalstva, ki so ga nacisti izgnali z domačij. Njegovo življenjsko delo pa je bila muzeološka predstavitev slovensko-hrvaškega kmečkega upora 1573, ki jo je izvedel že dolgo pred proslavami štiristoletnice tega upora. Ta samostojna in prva razstava našega starejšega revolucionarnega izročila je upravičeno pritegovala veliko pozornost in žela odobravanje v širših strokovnih krogih. Samo po sebi se torej razume, da je pomembno sodeloval tudi v pripravah za široko slovensko proslavo tega zgodovinskega dogajanja in muzeoloških obdelavah dokumentarnega gradiva.

Nasploh je treba poudariti, da je S. Škaler kot prvi slovenski muzealec in na izviren način uresničil zamisel zgodovinskega muzeja, po kateri je lahko samo človek merilo in vodilo minulih dogajanj. Bil je pionir pri uvajanju zgodovinskih pogledov v slovenske muzeje in nobeno naključje ni, da so se v Posavski muzej hodili zgledovat tudi drugi strokovnjaki. V tem je veličina njegovega osebnega deleža v slovenski muzeologiji in upravičeno je postumno prejel najvišje priznanje slovenskih muzealcev — Valvasorjevo nagrado.

Ob vsej tej dejavnosti, ki je uveljavila njegovo ime in strokovna dognanja v muzejski stroki, pa je razvijal še drugo, mogoče manj znano, pa nič manj pomembno: delo na spomeniškovarstvenem območju. Organiziral in omogočil je eno največjih povojnih konservatorskih akcij: konservacijo in restavracijo baročnih zidnih slikarij in dvorani, kapeli in na stopnišču brežiškega gradu, izrednega likovnega spomenika baročne dobe v Sloveniji. S pravočasnimi ukrepi je zavaroval eno največjih prazgodovinskih nekropol Evrope v Dobovi pri Brežicah, nadvse pomembne halštatske gomile na Libni, dalje Nevioudunum, upravno, politično in kulturno središče Dolenjske v rimskem času, in še mnoga manjša arheološka najdišča. Zavaroval je tudi nešteto etnografsko zanimivih domačij v Posavju in brežiški dolini. Kot redkokdo pa je skrbel tudi za pravilno hrambo muzejskih predmetov, poskrbel je za strokovno konservacijo in restavracijo nešteti likovnih del kot tudi vseh drobnih predmetov, ki jih je sam nabral ali izkopal, zaščitil mnoge zgodovinske dokumente itd. O vsem je vestno poročal tudi v Varstvu spomenikov in tako ohranil za naslednje rodove nič koliko podatkov, ki bi bili sicer izgubljeni.

Ob vsem družbenopolitičnem, muzejskem in spomeniškovarstvenem delu si je iztrgal še čas za pisanje. Med njegovimi številnimi daljšimi in krajšimi zapisi iz zgodovine in prazgodovine svoje ožje domovine lahko tu navedemo samo pglavitne: izredno občuteno knjigo BOJ ZA STARO PRAVDO (Ljubljana 1973), vodnik-uspešnico BREŽICE (Ljubljana 1968, 1971 in 1974), vodnik PO POTEH SLOVENSKO-HRVAŠKEGA KMEČKEGA UPORA 1573 (Ljubljana 1971), sodelovanje v vodniku MUNICIPIUM FLAVIUM LATOBICORUM NEVIODUNUM (Novo mesto 1961), uredil in s svojimi razpravami je obogatil zbornik POSAVJE I (Brežice 1957) pa še VIDEM-KRŠKO NEKDAJ IN SEDAJ (Krško 1957), posebej pa bi tu omenili še članek, ki ga je skupaj s Tonetom Knezom objavil v Klemenčevem zborniku (Arheološki vestnik 19, 1968, 239 ss) o svojih izkopavanjih na Libni.

SMILJKA ZAJC, ROJ. JOVANOVIĆ

26. 4. 1974

Globoko pretreseni smo obstali njeni seminarski kolegi sredi vsakdanjih obveznosti in sprememb pred še zdaj nedoumljeno novico, da je odšla za vedno. Odšla je, preden se je mogla svojemu osnovnemu poklicu arheologa posvetiti z vsem časom, z vso voljo in vsem žarom, ki ga je čutila do starin naše domovine. Čeprav je sodelovala, potem ko je diplomirala kot antični arheolog, sicer v prosveti kot predavatelj zgodovine, najprej v Savinjski dolini, nato pa v Slovenjem Gradcu, si je kljub temu, da je bila mati in še polno zaposlena na svojem delovnem mestu — vselej vzela čas za stike s svojo osnovno stroko. Ni je le spremljala, marveč je, kolikor je mogla, tudi aktivno delala, in sicer kot sodelavec na izkopavanjih ali pa s pripravljanjem tega in onega gradiva.

Vsa leta svojega življenja in dela v Slovenj Gradcu je sodelovala s spomeniškovarstveno službo kot zaupnik za arheologijo ter vestno opozarjala na vse novosti na bogatih slovenjegraških terenih. Pripravila je tudi pregled zemljiškognjižnih podatkov o arheoloških spomenikih, osnovo za registracijo in koristen prispevek k arheološki topografiji koroške regije, ki je v delu.

Za vse opravljeno in za enkratni zgled volje do dela storimo tudi slovenski konservatorji edino, kar moremo ob pretresljivem dejstvu, da je ni več: rečemo hvala!

Iva Miki-Curk

KONSERVAT. POROČILA — RESEARCH and WORK REPORTS**ARHEOLOŠKI SPOMENIKI
ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS**

Uredila J. Mikl-Curk

AVTORJI:

- A. Z. — Anja Zwitter, Ljubljana, štud. arheologije
 B. J. — Blagoje Jevremov, Ptuj, Pokr. muzej
 B. S. — Božidar Slapšak, Lj., Fil. fak.
 B. T. — Biba Teržan, Ljubljana, Fil. fak.
 D. B. — Dragan Božič, Ljubljana, štud. arheologije
 D. S. — Drago Svoljšak, Nova Gorica, Goriški muzej
 D. V. — Davorin Vuga, Lj., ZSV SRS
 E. B. T. — Elica Boltin-Tome, Piran, Pomorski muzej
 F. L. — dr. France Leben, Lj., SAZU
 F. O. — dr. France Osole, Ljubljana, Fak. za naravoslovje in tehnologijo
 I. H. Š. — Irena Horvat-Šavelj, Murska Sobota, Pokr. muzej
 I. M. C. — dr. Iva Mikl-Curk, Ljubljana, ZSV SRS
 I. S. — Irena Sivec, Lj., Mestni muzej
 J. D. — Janez Dular, Metlika, Belokranjski muzej
 J. K. — Josip Korošec ml., Ljubljana, dipl. um. zgodovinar
 J. O. — Jože Oman, Ljubljana, štud. arheologije
 L. B. — Lojze Bolta, Celje, Pokr. muzej
 L. P. — Ljudmila Plesničar, Ljubljana, Mestni muzej
 L. S. — Luka Strenar, Koper, Pokrajinski muzej
 M. B. — dr. Mitja Brodar, Lj., SAZU
 M. G. — Mitja Guštin, Brežice, Posavski muzej
 M. S. — Marjan Slabe, Lj., LRZSV
 M. T. J. — Marjana Tomanič-Jevremov, Ptuj, Pokr. muzej
 M. U. — Mehtilda Urleb, Postojna, Notr. muzej
 Mi. B. — Miha Budja, Ljubljana, štud. arheologije
 Mi. S. — Mira Strmčnik, Maribor, ZSV Maribor
 N. O. — Nada Osmuk, Nova Gorica, ZSV Gorica
 P. K. — dr. Paola Korošec, Ljubljana
 P. P. — dr. Peter Petru, Ljubljana, Nar. muzej
 S. C. — Slavko Ciglencečki, Lj., SAZU
 S. G. — dr. Stane Gabrovec, Ljubljana, Narodni muzej
 S. P. — Stanko Pahič, Maribor, Pokr. muzej
 S. Š. — + Stanko Škaler, Brežice, Posavski muzej
 T. B. — dr. Tatjana Bregant, Ljubljana, Fil. fak.
 T. K. — Tone Knez, Novo mesto, Dolenjski muzej
 Ti. K. — Timotej Knific, Lj., Fil. fak.
 V. Š. — dr. Vinko Šribar, Ljubljana, Narodni muzej
 Vl. K. — arh. Vlasto Kopač, Ljubljana, konservator
 Z. Š. — Zorka Šubic, Ptuj, Pokr. muzej

1971-1972

PALEOLITIK

CIGANSKA JAMA PRI ŽELJNAH.
 Izkopavanje je trajalo od 14. 7. do 3. 8. 1971. Ker je jama zelo velika, smo se omejili na levo polovico jame (gledano v

jamo), kjer je bila tudi pred nekaj leti izkopana sonda, na podlagi katere smo sploh začeli s sistematičnim izkopavanjem. Kopati smo začeli na pobočju pred

jamo približno 1,50 m pod nivojem jamskih tal. V tej globini smo nadaljevali izkopavanje meter za metrom (skupno 5 metrov). Profili so bil posneti in opisani. Rezultati so potrdili ugotovitve iz sonde. V kulturni plasti smo odkrili preko 100 artefaktov. Med njimi je nekaj dovolj tipičnih primerkov, ki nedvomno dokazujejo, da gre za gravetiensko kulturno stopnjo. Kostnih ostankov pleistocenske favne je le malo. Ker gre šele za začetek sistematičnega raziskovanja, še ni mogoče govoriti o podrobnostih. Poleg glavnega dela pred jamo smo izkopali še dve sondi velikosti $2,00 \times 2,00$ m v jami. V prvi približno 20 metrov za vhomom smo zadeli na kulturno plast in dobili nekaj sileksov. To pomeni, da je ves prostor od vhoda in vsaj do te sonde vreden raziskovanja. V drugi sondi precej dalje v jami pa je profil že bistveno drugačen in najdb ni bilo nobenih. Razen teh sond v jami smo z manjšimi izkopi pregledali ves rob doline, v kateri je jama. Vsi ti poskusi so bili negativni. — M. B.

MATJAŽEVE KAMRE PRI ROVTAH.

Po uspešnih sistematičnih izkopavanjih l. 1970 je sledil enoletni premor zaradi bolezni nosilca raziskovalne naloge. Delo smo nadaljevali šele 1972 (5. 7.—21. 7.). Vodil ga je dr. F. Osole ob sodelovanju asistentke ing. V. Poharjeve in štirih študentov. Kot član nadzorne komisije si je izkopavanja ogledal ing. dr. Mitja Brodar.

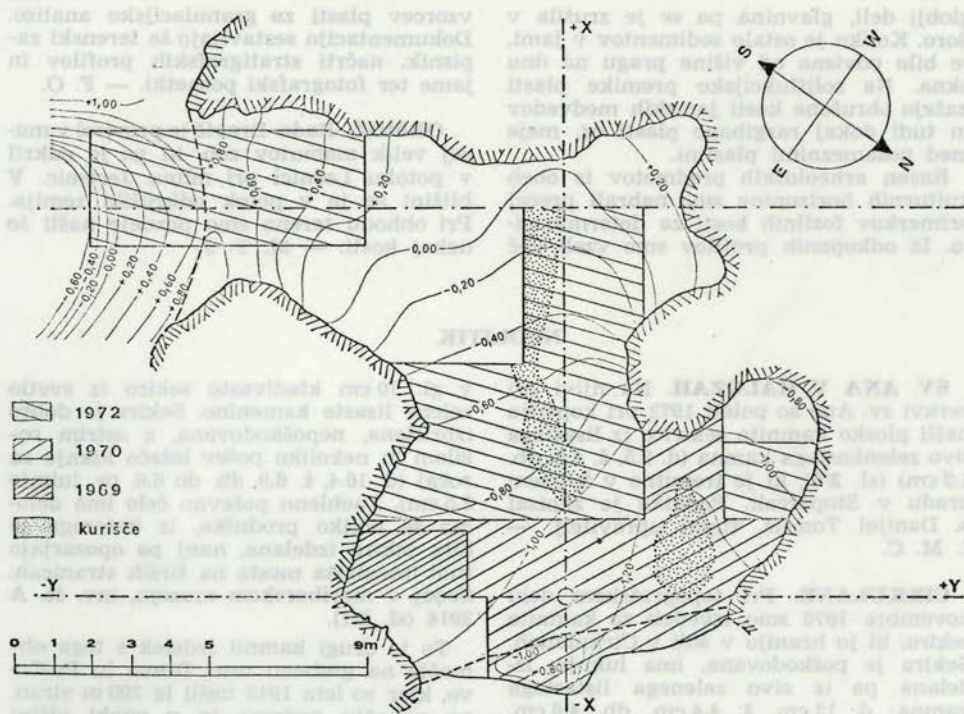
V II. odkopni fazi smo pričeli z delom na prečnem profilu $x = +2,00$ m pri velikem oknu nad Soro (glej sl. 1). Do omenjenega profila smo kopali namreč l. 1970. Profil pa je bil močno porušen, predvsem v zgornjem delu. Kolikor k temu ni pripomogla sipkost gruščnatega sedimenta, ki mu je primešano le malo ilovice, je svojo rušilno dejavnost pokazala zmrzal dveh zim. Kopalo se je kot prej v vsej širini jame do profila $x = +6,00$ m, to je v smeri v notranjost jame 4 metre. Na tem sektorju je segal odkop 1,10 do 1,30 m globoko, kar pomeni, da smo z odkopom segli globoko v 4. kompleks sedimentov. Zaradi skromnosti paleontoloških in arheoloških najdb ter pomanjkanja časa, smo s polovično ekipo nadaljevali delo na tem odkopnem sektorju. Odkopno širino smo zato skrčili na pčile tri metre. Prav tako smo tu zmanjšali odkopno globino na 0,50 m do 0,80 m, s čimer smo še zajeli zgornjo polovico 3. kompleksa plasti. V tako

zmanjšanih razsežnostih smo kopali do profila $x = +10,00$ m, to je v dolžino 4 m, do neposredne bližine zadnje jamske stene.

Z drugim delom ekipe smo odprli novo delovišče pri jamskem vhomu, ki pa je bilo v merskem oziru povezano z osnovnim koordinatnim sistemom. Namen tega odkopa je bil, raziskati še v tej fazi vhodni jamski prostor glede stratigrafijske in eventualnih paleontoloških in arheoloških najdb. Najprej smo podaljšali naš v jami zakoličeni koordinatni sistem do predjamskega prostora in zaznamovali predvideno odkopno površino na tem mestu. Z odkopavanjem smo pričeli 3 metre pred jamo ($y = -12,00$ m) v širini treh metrov. V tej širini smo kopali do jamskega vhoda in še štiri metre v notranjost ($y = -5,00$ m). Globina odkopa na tem sektorju se je močno spreminjala, od 2,00 m pa do nekaj decimetrov na mestu, kjer se je skalni prag jamskega dna visoko dvignil, skoraj do površine sedimentov. V celoti, to je na obeh odkopnih mestih skupno, se je kopalo na površini okoli 60 m².

Odkop je v globino zajel krovni grušč pomešan s humusom in pod njim ležeč kompleks 3, ki mu pripada več plasti sivorjavih odtenkov s spreminjajočo se debelino nekoliko korodiranega apnenčevega grušča. Drugi kompleks plasti, v katerem je bilo l. 1970 odkrito veliko kurišče, okoli katerega se je nahajala večina odkritih epigravetienskih artefaktov, smo v tokratnem odkopnem delu jame zasledili v prav skromnih ostankih. Z večjo oddaljenostjo od kurišča pa so tudi ti povsem izginili. Pač pa se je v tretjem kompleksu pokazala temna proga, ki je segala prav do krovnih plasti. V tlorisu je bila široka okoli en meter in tudi manj, zasledovali pa smo jo do zadnjega odkopanega profila ($x = +10,00$ metrov). Bila bi lahko tako obsežno kurišče, v katerem je ogleje popolnoma zdrobljeno in razpršeno. Kjer je odkop segal globlje, smo našli plasti 4. kompleksa, ki ima močnejše korodiran grušč in bolj rjavkasto ilovnato primes. Pri skalnem dnu, ki smo ga tokrat zadeli le pri jamskem vhomu, so se pokazale plasti z rdečo ilovnato komponento. Te plasti sodijo v najgloblje, bazalne komplekse, ki smo jih ugotovili v tem najdišču.

Tudi tokrat odkriti favnistični ostanki se močno razlikujejo med seboj z ozirom na kompleks, iz katerega izvirajo. V skromnih ostankih 2. kompleksa so bili

Sl. 1 Matjaževé kamre, jama pri Rovtah, situacija v notranjščini

Fig. 1 The Matjaževé kamre cave near Rovte. Plan of the excavated areas

ponovno odkriti predvsem kostni fragmenti alpskega svizca (Marmota marmota). Za globlje komplekse (3 in 4) pa je tudi tokrat značilen jamski medved, katerega kostni fragmenti postajajo z globino vedno bolj zaobljeni in bolj redki. Iz 3. kompleksa izvira nekaj še nedeterminiranih kosti večjih prežvekovalcev in verjetno tudi volka.

Ker smo imeli v tej odkopni fazi na razpolago le skromne ostanke plasti 2. kompleksa, na katerega je vezana epigravetijska kulturna ostalina, so bile to zadevne najdbe neprimerno skromnejše kot prvo leto. Vsega je bilo tokrat odkritih le 21 kamenih orodij in odbitkov, ki sodijo v zadnjo paleolitsko poselitveno fazo v Matjaževih kamrah. Pomembnejše kakor tokratne kasnopaleolitske najdbe pa je odkritje sicer le 7 kamenih orodij v zgornjem delu 3. kompleksa, torej v plasteh, ki so vsebovale kostne fragmente jamskega medveda. Najdbe sodijo tipološko brez dvoma v srednji

paleolitik, najverjetneje v pozni moustérien. S temi najdbami pa je bila potrjena domneva, ki je bila izražena že prvo leto ob najdbi enega samega artefakta (inv. št. 5), ki niti stratigrafsko, niti tipološko ni ustrezal epigravetijskemu inventarju, da obstaja v MATJAŽEVIH KAMRAH še en, mnogo starejši kulturni horizont kot tisti iz 2. kompleksa z alpskim svizcem kot spremljajočo favno.

Kakor so torej pokazale najnovejše ugotovitve, obstajata v našem najdišču dva kulturna horizonta: **srednjepaleolitski** (moustérien) in **kasnomlajšepaleolitski** (epigravetien). Oba loči dokajšnji časovni hiatus (veliki del würmskega glaciala) v katerem so se brez dvoma odložili debeli krioklastični sedimenti, ki pa so najverjetneje zaradi soliflukcijskih drsenj v smeri proti velikemu oknu nad Soro končali v njej, zaradi česar sta prišla oba kulturna horizonta v neposredni kontakt. Predvidevamo celo, da so od moustérijskega horizonta ostali le naj-

globji deli, glavnina pa se je zrušila v Soro. Koliko je ostalo sedimentov v jami, je bilo odvisno od višine pragu na dnu okna. Na soliflukcijske premike plasti kažejo obrušene kosti jamskih medvedov in tudi dokaj razgibane plasti oz. meje med posameznimi plastmi.

Razen arheoloških predmetov iz obeh kulturnih horizontov smo nabrali precej primerkov fosilnih kosti za determinacijo. Iz odkopanih profilov smo vzeli več

vzorcev plasti za granulacijsko analizo. Dokumentacijo sestavljajo še terenski zapisnik, načrti stratigrafskih profilov in jame ter fotografski posnetki. — F. O.

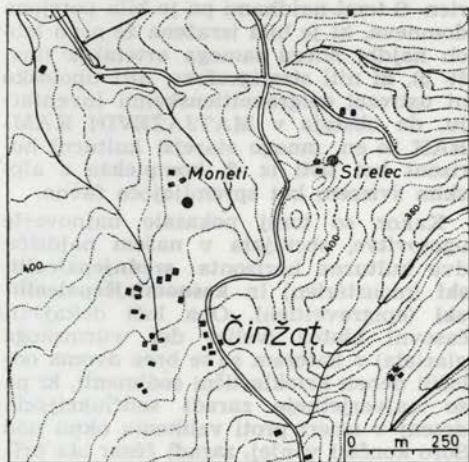
ORMOŽ. Rado Dravič je prinesel v muzej velik mamutov zob, ki ga je odkril v potoku Lešnici pri mlinu Jeremic. V bližini se je v potok odkrušila zemlja. Pri obhodu terena smo pozneje našli še nekaj kosti. — M. T. J.

NEOLITIK

SV. ANA V HALOZAH. Na njivi pri cerkvi sv. Ane so poleti 1972 pri kopanju našli plosko kamnito sekirico iz lisastega sivo zelenkastega kamna (d. 8,5, š. 4,8, db. 1,2 cm) (sl. 2/6), ki je trenutno v župnem uradu v Stopercah. Podatke je zapisal p. Danijel Tomšič, župni upravitelj. — I. M. C.

CIRKULANE. Pri topografskem delu novembra 1970 smo izvedeli za kamnito sekiro, ki jo hranijo v šoli v Cirkulanah. Sekira je poškodovana, ima luknjo, izdelana pa iz sivo zelenega listastega kamna; d. 12 cm, š. 4,4 cm, db. 4,6 cm. Najdišče ni znano. (sl. 2/1) — I. M. C.

ČINŽAT. Pri kopanju vodovodnega jarka pri Strelčevih v Činžatu št 31 so oktobra v. od hiše v sadovnjaku našli

Sl. 4 Najdišče v Činžatu

Fig. 4 Site map of the stone axe find at Činžat

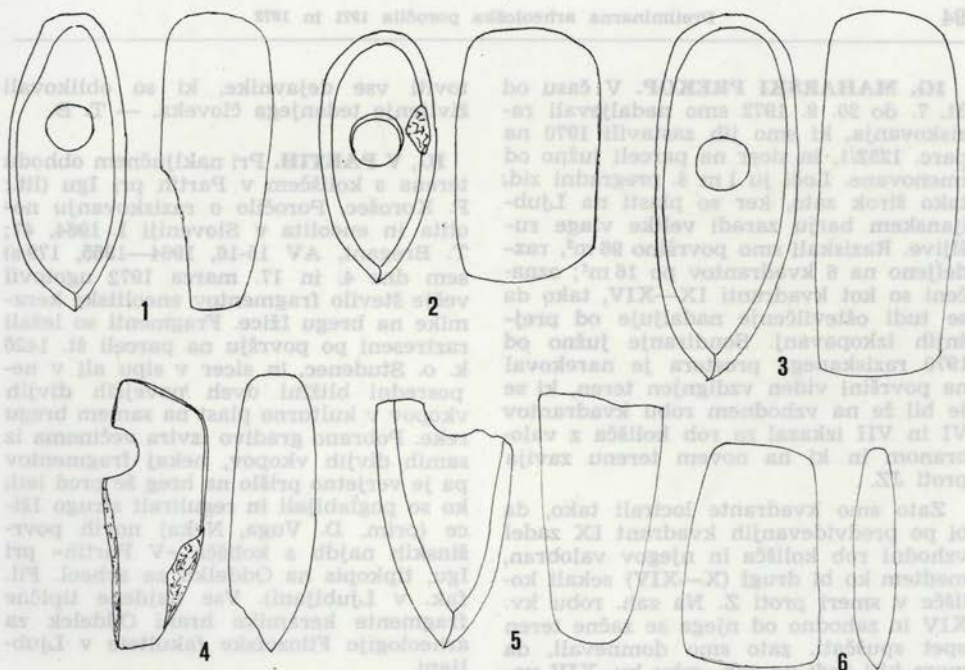
v gl. 70 cm kladivasto sekiro iz svetlo zelene lisaste kamenine. Sekira je dobro izbrušena, nepoškodovana, z ostrim rezilom in nekoliko pošev ležečo luknjo za ročaj (d. 16,4, š. 6,9, db. do 6,6, pr. luknje 2,5 cm). Zaobljeno poševno čelo ima deloma še obliko prodnika, iz katerega je bila sekira izdelana, nanj pa opozarjajo tudi brazdasta mesta na širših stranicah. Sedaj v mariborskem muzeju, inv. št. A 2914 (sl. 3/1).

To je drugi kamnit izdelek s tega območja na grebenu med Dravo in Pušcavo, kjer so leta 1943 našli le 300 m stran, na pobočju grebena in v enaki višini 420 m ploščato sekiro (v mariborskem muzeju, inv. št. A 29). Dvoje kamnitih orodij okrog grebena s prelazom Jodl sredi pokrajine, kjer daleč naokoli ni takih in tudi nobenih drugih najdb, opozarja na morebitno zgodnje selišče na območju Činžata oz. na s. pohorskih znožjih (sl. 4). — S. P.

DUH NA OSTREM VRHU (Vurmat). Pri gradnji krajevne ceste na zahodni strani zaselka so našli kladivasto sekiro iz zelenega, rjavo lisastega kamna (d. 6,5, š. 3,5, db. do 5, pr. luknje 1,7 cm), ki jo je shranil Branko Harnik v Sp. Selnici (sl. 3/2). — S. P.

HRASTOVEC V HALOZAH. Ob topografskem delu smo obhodili tudi hrib Vrhovec (parc. 461/1, 2, 453/1, 2, 3, 457/1, 2, 459/1, 2 k. o. Hrastovec), kjer sta bila pred časom najdena kamnita sekira (J. Klemenc B. Saria Archäologische Karte von Jugoslavien Blatt Ptuj, Zagreb 1938, 8). Na terenu pa danes ni spoznati niti nobene posebnosti v konfiguraciji niti ni bilo mogoče zaslediti kulturne plasti. — I. M. C.

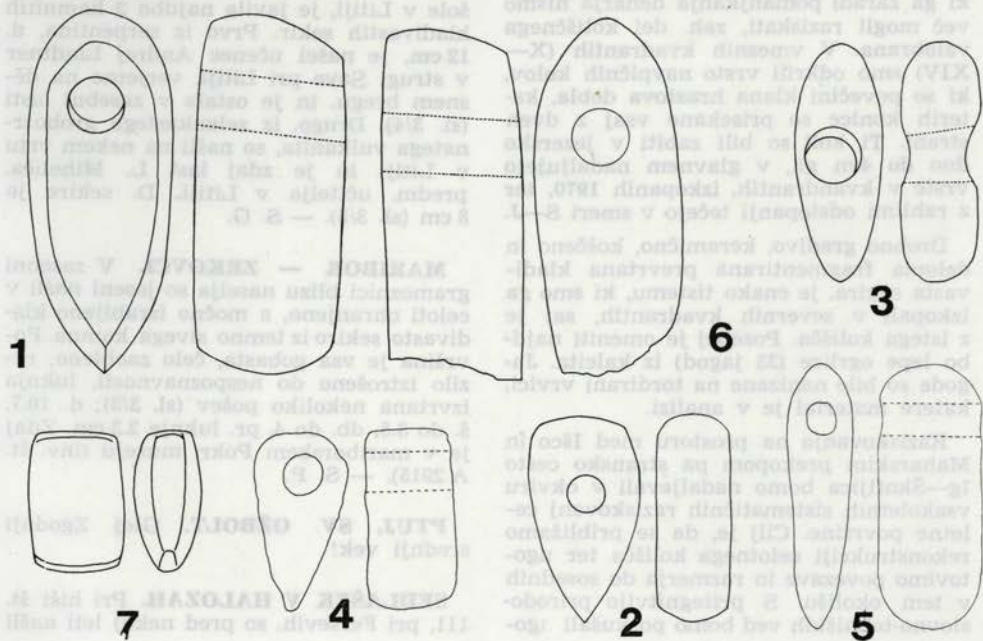

Sl. 2 Kamnite sekire iz Haloze: 1 Cirkulane, 2 Sedlašek, 3 Zetale, 4-5 Stoperce, 6. Sv. Ana nad Statterberkom

Fig. 2 Stone axes found in the hilly land of Haloze: 1 Cirkulane, 2 Sedlašek, 3 Zetale, 4-5 Stoperce, 6 Sv. Ana near Statterberk

Sl. 3 Kamnite sekire: 1 Cinžat, 2 Duh na Ostrem vrhu, 3 Maribor-Zrkovci 4-5 Litija, 6 Sp. Duplek

Fig. 3 Stone axes finds: 1 Cinžat, 2 Duh na Ostrem vrhu, 3 Maribor-Zrkovci, 4-5 Litija, 6 Sp. Duplek

IG, MAHARSKI PREKOP. V času od 31. 7. do 20. 8. 1972 smo nadaljevali raziskovanja, ki smo jih zastavili 1970 na parc. 1252/1, in sicer na parceli južno od imenovane. Loči ju 1 m š. pregradni zid, tako širok zato, ker so plasti na Ljubljanskem barju zaradi velike vlage rušljive. Raziskali smo površino 96 m², razdeljeno na 6 kvadrantov po 16 m²; označeni so kot kvadranti IX—XIV, tako da se tudi oštevilčenje nadaljuje od prejšnjih izkopavanj. Sondiranje južno od 1970 raziskanega prostora je narekovalo na površini viden vzdignjen teren, ki se je bil že na vzhodnem robu kvadrantov VI in VII izkazal za rob kolišča z valobranom in ki na novem terenu zavija proti JZ.

Zato smo kvadrante locirali tako, da bi po predvidevanjih kvadrant IX zadel vzhodni rob kolišča in njegov valobran, medtem ko bi drugi (X—XIV) sekali kolišče v smeri proti Z. Na zah. robu kv. XIV in zahodno od njega se začne teren spet spuščati, zato smo domnevali, da mora biti tudi na zah. robu kv. XIV valobran, ki je varoval zah. del kolišča. Ob zah. robu kv. XIV smo že zadeli na tri majhne kole z vsemi značilnostmi kolov v vzh. delu valobrana. Zahodno od kv. XIV, kjer teren naglo pada, lahko zanesljivo pričakujemo v tamkajšnjem kv. XV, ki ga zaradi pomanjkanja denarja nismo več mogli raziskati, zah. del koliščnega valobrana. V vmesnih kvadrantih (X—XIV) smo odkrili vrsto navpičnih kolov, ki so povečini klana hrastova debela, katerih konice so prisekane vsaj z dveh strani. Ti koli so bili zabiti v jezersko dno do 4 m gl., v glavnem nadaljujejo vrste v kvadrantih, izkopanih 1970, ter z rahlimi odstopanji tečejo v smeri S—J.

Drobno gradivo, keramično, koščeno in deloma fragmentirana prevrtna kladivasta sekira, je enako tistemu, ki smo ga izkopali v severnih kvadrantih, saj je z istega kolišča. Posebej je omeniti najdbo lepe ogrlice (33 jagod) iz kalcita. Jagode so bile nanizane na tordirani vrvi, katere material je v analizi.

Raziskovanja na prostoru med Iščo in Maharskim prekopom pa stransko cesto Ig—Škofljica bomo nadaljevali v okviru vsakoletnih sistematičnih raziskovanj celotne površine. Cilj je, da se približamo rekonstrukciji celotnega kolišča ter ugotovimo povezave in razmerja do sosednih v tem okolišu. S pritegnitvijo prirodoslovno-tehniških ved bomo poskušali ugo-

toviti vse dejavnike, ki so oblikovali življenje tedanjega človeka. — T. B.

IG, V PARTIH. Pri naključnem obhodu terena s koliščem v Partih pri Igu (lit.: P. Korošec, Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji 1. 1964, 47; T. Bregant, AV 15-16, 1964—1965, 179 s) sem dne 4. in 17. marca 1972 ugotovil večje število fragmentov eneolitske keramike na bregu Ižice. Fragmenti so ležali raztreseni po površju na parceli št. 1426 k. o. Studenec, in sicer v sipu ali v neposredni bližini dveh 'novejših' divjih vkopov v kulturno plast na samem bregu reke. Pobrano gradivo izvira večinoma iz samih divjih vkopov, nekaj fragmentov pa je verjetno prišlo na breg že pred leti, ko so poglobljali in regulirali strugo Ižice (prim. D. Vuga, Nekaj novih površinskih najdb s kolišča »V Partih« pri Igu, tipkopis na Oddelku za arheol. Fil. fak. v Ljubljani). Vse najdene tipične fragmente keramike hrani Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Najdišče ima na jugosl. special. karti M 1:50.000, list Cerknica 1, 1956, naslednje koordinate: »desno« — 5464,07 km, »zgoraj« — 5092,70 km. — D. V.

LITIJA. Tatjana Kordiš, učiteljica osn. šole v Litiji, je javila najdbo 2 kamnitih kladivastih sekir. Prvo iz serpentina, d. 12 cm, je našel učencen Andrej Lindtner v strugi Save pri Litiji, verjetno na desnem bregu, in je ostala v zasebni lasti (sl. 3/4). Drugo, iz zelenkastega grobozrnatega vulkanita, so našli na nekem vrtu v Litiji in je zdaj last L. Miheliča, predm. učitelja v Litiji. D. sekire je 8 cm (sl. 3/5). — S. G.

MARIBOR — ZRKOVC. V zasebni gramoznici blizu naselja so jeseni našli v celoti ohranjeno, a močno izrabljeno kladivasto sekiro iz temno sivega kamna. Površina je vsa gobasta, čelo zaobljeno, rezilo iztrošeno do nespoznavnosti, luknja izvrtana nekoliko pošev (sl. 3/3); d. 10,7; š. do 3,5, db. do 4, pr. luknje 2,3 cm. Zdaj je v mariborskem Pokr. muzeju (inv. št. A 2915). — S. P.

PTUJ, SV. OŽBOLT. Glej Zgodnji srednji vek!

SEDLAŠEK V HALOZAH. Pri hiši št. 111, pri Ferševih, so pred nekaj leti našli

IG, MAHARSKI PREKOP. V času od 31. 7. do 20. 8. 1972 smo nadaljevali raziskovanja, ki smo jih zastavili 1970 na parc. 1252/1, in sicer na parceli južno od imenovane. Loči ju 1 m š. pregradni zid, tako širok zato, ker so plasti na Ljubljanskem barju zaradi velike vlage rušljive. Raziskali smo površino 96 m², razdeljeno na 6 kvadrantov po 16 m²; označeni so kot kvadranti IX—XIV, tako da se tudi oštevilčenje nadaljuje od prejšnjih izkopavanj. Sondiranje južno od 1970 raziskanega prostora je narekovalo na površini viden vzdignjen teren, ki se je bil že na vzhodnem robu kvadrantov VI in VII izkazal za rob kolišča z valobranom in ki na novem terenu zavija proti JZ.

Zato smo kvadrante locirali tako, da bi po predvidevanjih kvadrant IX zadel vzhodni rob kolišča in njegov valobran, medtem ko bi drugi (X—XIV) sekali kolišče v smeri proti Z. Na zah. robu kv. XIV in zahodno od njega se začne teren spet spuščati, zato smo domnevali, da mora biti tudi na zah. robu kv. XIV valobran, ki je varoval zah. del kolišča. Ob zah. robu kv. XIV smo že zadeli na tri majhne kole z vsemi značilnostmi kolov v vzh. delu valobrana. Zahodno od kv. XIV, kjer teren naglo pada, lahko zanesljivo pričakujemo v tamkajšnjem kv. XV, ki ga zaradi pomanjkanja denarja nismo več mogli raziskati, zah. del koliščnega valobrana. V vmesnih kvadrantih (X—XIV) smo odkrili vrsto navpičnih kolov, ki so povečini klana hrastova debela, katerih konice so prisekane vsaj z dveh strani. Ti koli so bili zabiti v jezersko dno do 4 m gl., v glavnem nadaljujejo vrste v kvadrantih, izkopanih 1970, ter z rahlimi odstopanji tečejo v smeri S—J.

Drobno gradivo, keramično, koščeno in deloma fragmentirana prevrtna kladivasta sekira, je enako tistemu, ki smo ga izkopali v severnih kvadrantih, saj je z istega kolišča. Posebej je omeniti najdbo lepe ogrlice (33 jagod) iz kalcita. Jagode so bile nanizane na tordirani vrsvici, katere material je v analizi.

Raziskovanja na prostoru med Iščo in Maharskim prekopom pa stransko cesto Ig—Škofljica bomo nadaljevali v okviru vsakoletnih sistematičnih raziskovanj celotne površine. Cilj je, da se približamo rekonstrukciji celotnega kolišča ter ugotovimo povezave in razmerja do sosednih v tem okolišu. S pritegnitvijo prirodoslovno-tehniških ved bomo poskušali ugo-

toviti vse dejavnike, ki so oblikovali življenje tedanjega človeka. — T. B.

IG, V PARTIH. Pri naključnem obhodu terena s koliščem v Partih pri Igu (lit.: P. Korošec, Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji 1. 1964, 47; T. Bregant, AV 15-16, 1964—1965, 179 s) sem dne 4. in 17. marca 1972 ugotovil večje število fragmentov eneolitske keramike na bregu Ižice. Fragmenti so ležali raztreseni po površju na parceli št. 1426 k. o. Studenec, in sicer v sipu ali v neposredni bližini dveh 'novejših' divjih vkopov v kulturno plast na samem bregu reke. Pobrano gradivo izvira večinoma iz samih divjih vkopov, nekaj fragmentov pa je verjetno prišlo na breg že pred leti, ko so poglobljali in regulirali strugo Ižice (prim. D. Vuga, Nekaj novih površinskih najdb s kolišča »V Partih« pri Igu, tipkopis na Oddelku za arheol. Fil. fak. v Ljubljani). Vse najdene tipične fragmente keramike hrani Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Najdišče ima na jugosl. special. karti M 1:50.000, list Cerknica 1, 1956, naslednje koordinate: »desno« — 5464,07 km, »zgoraj« — 5092,70 km. — D. V.

LITIJA. Tatjana Kordiš, učiteljica osn. šole v Litiji, je javila najdbo 2 kamnitih kladivastih sekir. Prvo iz serpentina, d. 12 cm, je našel učencen Andrej Lindtner v strugi Save pri Litiji, verjetno na desnem bregu, in je ostala v zasebni lasti (sl. 3/4). Drugo, iz zelenkastega grobozrnatega vulkanita, so našli na nekem vrtu v Litiji in je zdaj last L. Miheliča, predm. učitelja v Litiji. D. sekire je 8 cm (sl. 3/5). — S. G.

MARIBOR — ZRKOVC. V zasebni gramoznici blizu naselja so jeseni našli v celoti ohranjeno, a močno izrabljeno kladivasto sekiro iz temno sivega kamna. Površina je vsa gobasta, čelo zaobljeno, rezilo iztrošeno do nespoznavnosti, luknja izvrtana nekoliko pošev (sl. 3/3); d. 10,7; š. do 3,5, db. do 4, pr. luknje 2,3 cm. Zdaj je v mariborskem Pokr. muzeju (inv. št. A 2915). — S. P.

PTUJ, SV. OŽBOLT. Glej Zgodnji srednji vek!

SEDLAŠEK V HALOZAH. Pri hiši št. 111, pri Ferševih, so pred nekaj leti našli

med prodrom pri vodnjaku kamnito sekuro z luknjo. Domača hčerka jo je nesla v šolo v Podlehniku, kjer jo hranijo. Vse te podatke je zbral in nam jih ob topografskem delu sporočil I. Tušek, ki predava na tej šoli zgodovino. Sekira je listasta, rjavkasta, d. 9,8, š. 4,8 in db. 5,8 cm (sl. 2/2). — I. M. C.

SPODNJI DUPLEK PRI MARIBORU.

Pri kopanju jarka za krajevni vodovod so domačini zadeli na kamnito sekuro (sl. 3/6) ter kos žrneljnega kamna, ki so ju shranili in o najdbi obvestili Pokrajinski muzej v Mariboru. Pri ogledu najdišča se je pokazalo, da gre za sledove selišča s kulturno plastjo v gl. 1,2 m, kjer je bilo poleg kamnitih predmetov najti tudi ostanke glinastih posod. Najdišče leži na sz. robu terase ob potoku, ki prihaja iz doline Ciglenc, na parc. 11/3, k. o. Ciglence ter je poleg podobne najdbe na višji terasi v Vumpahu 2,5 km odtod (Varstvo spomenikov 8 za 1960-61 [1962] 225) doslej že drugi dokaz zgodnje naselitve obrežnega predela Drave na tem obrobju Slovenskih goric. Zbrane najdbe hrani Pokrajinski muzej Maribor, inv. št. A 2945-2960. Prva omemba: Večer št. 220, Maribor 21. 9. 1972, str. 2. — S. P.

STOPERCE V HALOZAH. Na topografskem obhodu 1. 1972 smo izvedeli za 2 kamniti sekiri z neznanega najdišča, ki ju že dolgo hrani šolska zbirka v Stopercih. Obe sta zlomljeni in imata luknjo. Prva (sl. 2/4) je iz žilnatega zelenkastega kamna in je bolj ploščata (d. 11,5, ohr. š. 4, db. 3,4 cm), druga (sl. 2/5) pa iz bolj sivkastega kamna in zelo lepo zglajena (ohr. d. 10, š. 5,2, db. 4,8 cm). — I. M. C.

URH PRI TINJU NA POHORJU. Na posestvu Dovnikovih, p. d. Zg. Skerbinjek. Urh št. 3, so našli kamnito dleto iz sivkastega zelenega kamna. Rezilo ima odbito in ravno izglajeno. D. 6,2, š. 4,4, db. do 3 cm. Najdišče leži na pobočju grebena Sv. Urha med Tinjem in sotesko zgornjega dela potoka Bistrice v nadmorski višini 820 m in je tako za najdbo kamnitega klina pri Arehu (v graškem Joaneju) druga najvišja arheološka najdba na Pohorju. Ker je bilo v nižjih legah tinjskega okoliša najdenega več kamnitega orodja, pomeni ta najdba le sled za najvišjimi posegi ljudi na tem delu Pohorja. Ker podrobne najdiščne okoliščine niso znane, se ne ve, ali gre pri tem za naključno najdbo izgubljenega predmeta ali pa je pričakovati še drugih seliščnih ostalin. Dleto hrani Mestna knjižnica v Slov. Bistrici (sl. 3 f). — S. P.

VEČESLAVCI. Zobozdravnik Anton Mihalič iz Murske Sobote, Ulica oktobrske revolucije 12, je dobil od soseda neolitsko kamnito sekuro, ki jo je ta izkopal na neki njivi v Večeslavcih. Sekira z luknjo je iz sivo zelenega kamna in je bila že objavljena (S. Pahič, VS IX, 134, tab. 2, 16. Cf. id. AV 11-12, 115, n. 63). A. Mihalič je sekuro hranil najprej doma v Gornji Radgoni, nato pa se je preselil v Mursko Soboto. Ob selitvi jo je založil (zapisek 20. 11. 1972). — D. V.

ZETALE. Pri topografskem delu smo izvedeli, da hrani šolska zbirka dolgo kamnito sekuro z luknjo, ki naj bi jo bili nekoč prinesli učenci iz okolice Črmožiš. Sekira je iz sivo rjavega zrnatega kamna, na temenu so sledovi obrabe (sl. 2/3). D. 14,2, š. 6, db. 6,4 cm. — I. M. C.

BRONASTA DOBA

BUKOVEC NAD ZG. POLSKAVO. Pri sondiranju gomile št. 2 (sl. 5) v gozdu parc. 28, k. o. Bukovec (VS 10 za 1965 [1966] 210) je bil odkrit del pravokotnega groba s kamnito oblogo, sestavljeno iz naloženih debelejših oblic in ploščatih skrilavcev. Grob je bil nameščen na nekdanjih tleh, v katerih so bili drobcji oglja in ilnatega premaza. Na odkopanem delu razen ene zelo grobe in krhke rdečkaste črepinje ni bilo najdb, pač pa je mehkej-

ša, 10 cm debela plast med tlemi in zasipom spominjala na ostanek pokopa (prim. najdbo v sosednjem Morju — VS 9 za 1962-1964 [1965] 170). Dvoje fragmentov grobe rjavkaste posode je ležalo tudi v že prekopanem zasipu gomile. Pr. 11,5, v. 1,0 m, š. grobne jame 60-70 cm, smer SSZ-JJV. Grob oz. gomile na tem mestu bi tako mogle pripadati že srednji bronasti dobi. — S. P.

TOMAČEVO PRI LJUBLJANI. Dijak Ivan Kosovel je junija 1970 našel v strugi Save pri Tomačevem bronasto bodalo na toporišče (Stalbdolch), d. 21.50 cm (sl. 6/1) in ga podaril Narodnemu muzeju

v Ljubljani. Po poročilu najditelja sklepamo, da je bodalo prinesla Sava in gre torej za naključno najdbo. Datiramo ga v bronasto dobo A, tega tipa pa v Sloveniji skoraj ne poznamo. — S. G.

KULTURA ŽARNIH GROBIŠČ

ORMOŽ. Pri polaganju nove kanalizacije na **Glavnem trgu** pod današnjo cesto Maribor—Varaždin, na parc. št. 385/5 k. o. Ormož, smo odkrili nekaj črepov ostenj loncev. Tu še 20—30 cm db. kulturno plast je odrezala že cesta.

Pri razširjanju ceste Maribor—Varaždin smo na **Lentu** pri Ormožu našli ostanke hišnega lepa kot tudi ustij in ostenj ter posod ter plast žganine, v kateri smo našli nekaj človeških in živalskih kosti. — M. T. J.

ROBIČ. Marchesetti omenja v Robiču 2 prazgodovinski gradišči. Prvo je stalo na hribu **Der** (C. Marchesetti, Boll. d. soc. adr. d. scien. natur. in Trieste 15, 1893, 319) na levem bregu Nadiže na mestu, kjer reka v ostrem okljuku zavija na J. Nm. v. 282 m. Podolgovati, skalnati hrib stoji tik nad naseljem med Nadižo in cesto Kobarid—mednar. mejni prehod Robič. Gradišče je odlično obvladovalo vse pristope po levem bregu Nadiže navzgor (zapisek z dne 16. 6. 1970). Der ima naslednje parc. št. k. o. Kred: 250/1 (last Kristine Urbančič roj. Bon, Robič 40), 250/2 (last Cvetke Skočir roj. Benko,

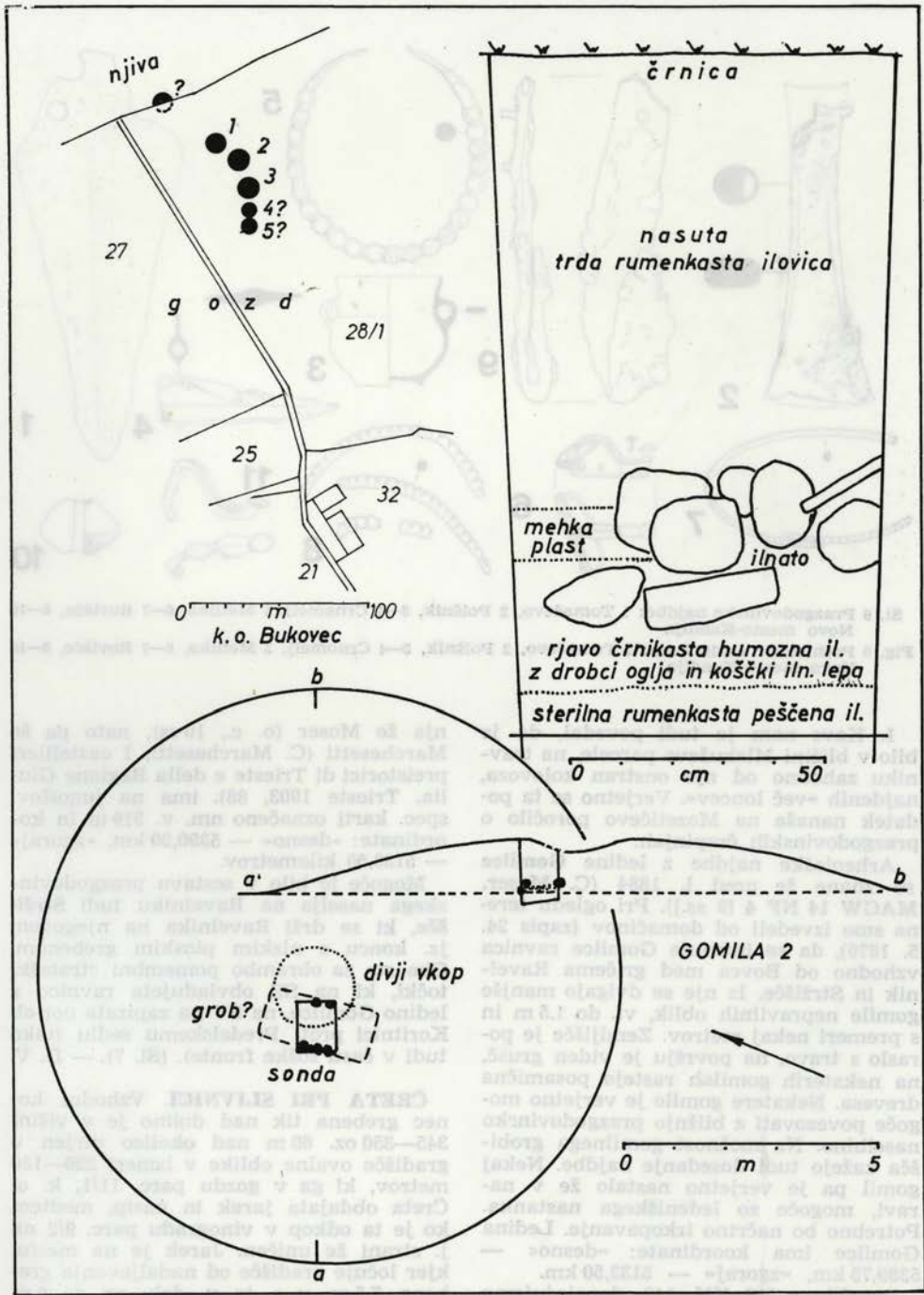
Robič 3), 250/3 (last Pavle Sivec roj. Sok. Kred 30), 251 (last občine Tolmin), 252 (last Jožefa Skočirja, Kred 18). Hrib ima na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Tolmin 3, 1957 koordinate: »desno« — 5385,10 km; »zgoraj« — 5123,35 km.

Drugo gradišče je stalo na hribu **Sv. Volar**. Je dobro ohranjeno in na njem je Marchesetti našel bronastodobne najdbe (C. Marchesetti, Bol. d. soc. adr. d. scien. natur. i. Trieste 14, 1893, XIV). Skalnat hrib z opuščeno zelo staro cerkvico sv. Volarja ali Jelarja (Hilarija) ima nm. v. 315 m in leži zahodno od Dera nad desnim bregom Nadiže. Obe gradišči sta na obeh straneh reke povsem obvladovali starodavno prometno zvezo ob Nadiži in zapirali vsak pristop iz Furlanske nižine v zgornjo Soško dolino. Sv. Volar ima naslednje parc. št. k. o. Kred: 245 (cerkvica sv. Volarja, last ž. urada Kobarid), 1757/4, 1757/22 (parcели okrog cerkvice, last Silva Žumbara, Potoki 4), 232/2 (občinska last). Sv. Volar ima koordinate: »desno« — 5384,65 km; »zgoraj« — 5123,40 km. Domnevamo, da je bilo okrog cerkvice tudi srednjeveško grobišče. — D. V.

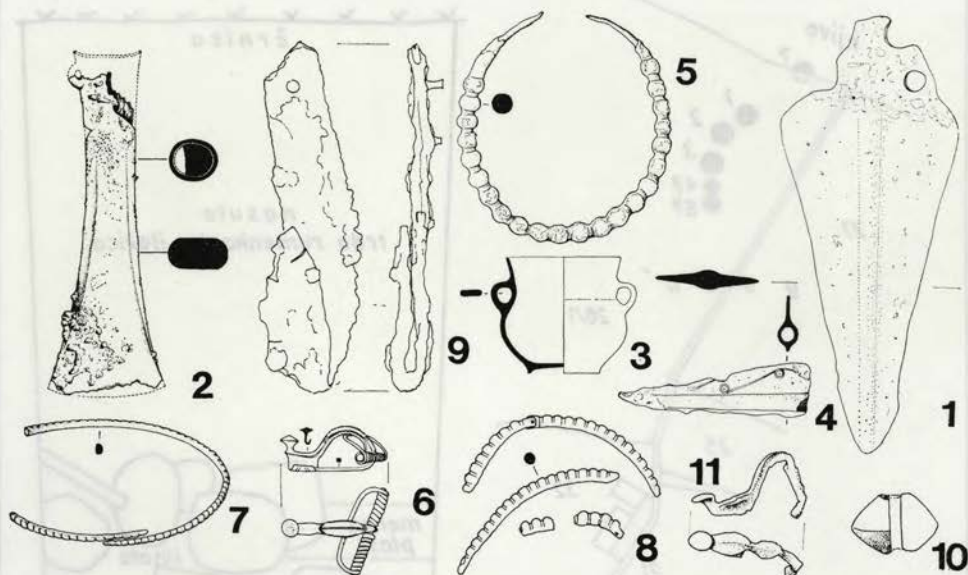
STAREJŠA ŽELEZNA DOBA

BOVEC. Mozetič poroča za l. 1956 in 1957 o najdbah iz Bovca (N. Mozetič, VS VII, 278 in 289). Pri ogledu terena nar. je Ivan Kavš, Bovec 15, povedal, da je Mozetič izkopal grob na terasi nad Dvorom, na parceli danes pok. Franca Mlekuža, p. d. pri Pičelnu (zapisek z dne 24. 1. 1970), ležeči na terasi z ledinskim imenom **Na Radoljah**. Na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Tolmin l. 1957, je ledina označena »na Redelje«. Mlekuževa parcela, tj. travnik, leži približno 500 m jugozahodno od križišča kolovoza s cesto

Kobarid—Bovec v zaselku Dvor, na levi strani ceste, gledano proti Bovcu, in sicer na terasi nad omenjeno cesto, 200 do 250 m od nje in dobrih 40 m nad njo. Mlekužovo parcelo seka kolovoz v smeri SV—JZ. Grob je bil najden na tisti polovici parcele, ki leži med kolovozom in cesto 2. reda, in sicer nekaj metrov proč od kolovoza, na ploski, s travo porasli terasi, ki se nekoliko dviga na SV in JZ, in ima koordinate: »desno« — 5387,50 km, »zgoraj« — 5133,00 km.

Sl. 5 Najdišče Bukovec nad Polskavo
 Fig. 5 Bukovec near Polskava. Plan and section of barrow 2

Sl. 6 Prazgodovinske najdbe: 1 Tomačevo, 2 Polšnik, 3-4 Črnomelj, 5 Metlika, 6-7 Rovišče, 8-10 Novo mesto-Kandija

Fig. 6 Prehistoric finds from: 1 Tomačevo, 2 Polšnik, 3-4 Črnomelj, 5 Metlika, 6-7 Rovišče, 8-10 Novo mesto-Kandija

I. Kavs nam je tudi povedal, da je bilo v bližini Mlekuževe parcele, na travniku zahodno od nje onstran kolovoza, najdenih »več loncev«. Verjetno se ta podatek nanaša na Mozetičevo poročilo o prazgodovinskih črepinjah.

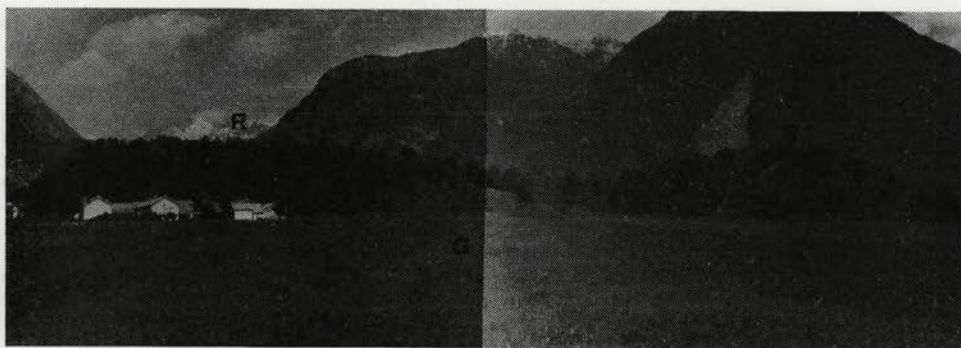
Arheološke najdbe z ledine **Gomilce** so znane že pred l. 1884 (C. Moser, MAGW 14 NF 4 [9 ss.]). Pri ogledu terena smo izvedeli od domačinov (zapis 24. 5. 1870), da se imenuje Gomilce ravnica vzhodno od Bovca med gričema Ravelnik in Stržišče. Iz nje se dvigajo manjše gomile nepravilnih oblik, vi. do 1,5 m in s premeri nekaj metrov. Zemljišče je poraslo s travo, na površju je viden grušč, na nekaterih gomilah rastejo posamična drevesa. Nekatere gomile je verjetno mogoče povezovati z bližnjo prazgodovinsko naselbino. Na možnost gomilnega grobišča kažejo tudi dosedanje najdbe. Nekaj gomil pa je verjetno nastalo že v naravi, mogoče so ledeniškega nastanka. Potrebno bo načrtno izkopavanje. Ledina Gomilce ima koordinate: »desno« — 5389,75 km, »zgoraj« — 5133,50 km.

Poročilo v VS XV, 143, dopolnjujemo z naslednjimi podatki. Prazgodovinsko gradišče na **Ravelniku**, ki ga prvi ome-

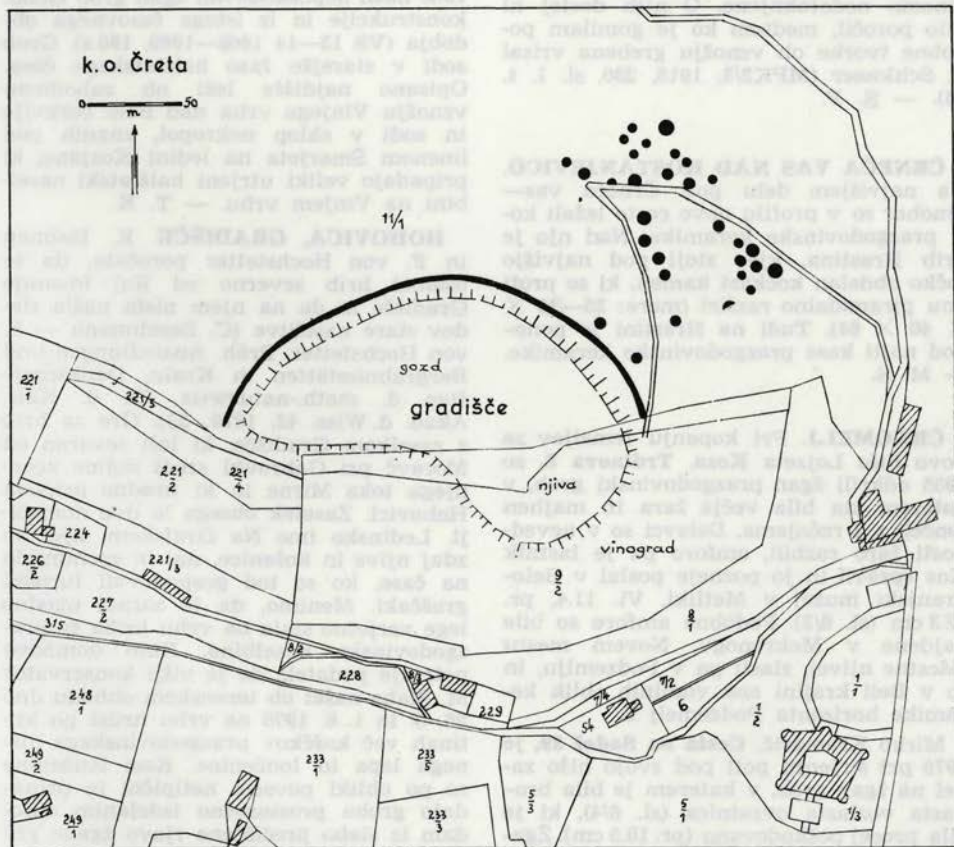
nja že Moser (o. c., 10 ss), nato pa še Marchesetti (C. Marchesetti, I castellieri preistorici di Trieste e della Regione Giulia, Trieste 1903, 88), ima na jugoslov. spec. karti označeno nm. v. 519 m in koordinate: »desno« — 5390,20 km, »zgoraj« — 5133,50 kilometrov.

Mogoče je bilo v sestavu prazgodovinskega naselja na Ravelniku tudi **Stržišče**, ki se drži Ravelnika na njegovem jz. koncu z nizkim ploskim grebenom. Oba sta za obrambo pomembni strateški točki, ki na SZ obvladujeta ravnico z ledino Gomilce, na SV pa zapirata pot ob Koritnici proti Predelskemu sedlu (tako tudi v času soške fronte). (Sl. 7). — D. V.

ČRETA PRI SLIVNICI. Vzhodni konec grebena tik nad dolino je v višini 345—350 oz. 60 m nad okolico utrjen v gradišče ovalne oblike v izmeri 220—130 metrov, ki ga v gozdu parc. 11/1, k. o. Čreta obdajata jarek in nasip, medtem ko je ta odkop v vinogradu parc. 9/2 na j. strani že uničen. Jarek je na mestu, kjer ločuje gradišče od nadaljevanja grebena, 7,5 m, v s. in v. delu pa do 9 m nižji od ravnice gradišča. Zaradi te višinske razlike je zemeljski nasip ob zu-

Sl. 7 Pogled na Bovec, Ravelnik — R, Stržišče — S in Gomilice — G
 Fig. 7 Bovec. General view from the NW of Ravelnik — R (prehistoric hillfort), Stržišče — S (probable prehistoric site), and Gomilice — G (probable prehistoric cemetery)

Sl. 8 Situacija v Čreti pri Slivnici
 Fig. 8 Čreta near Slivnica. Plan of the hillfort site

nanjem robu jarka le skromno oblikovan in sega v z. delu do 5, na S pa 2 m nad dno jarka, medtem ko na v. strani sedaj polagoma povsem izginja. Notranjost gradišča ima ostanke do 1,5 m vi. nasipa le v smeri proti z. nadaljevanju grebena. Ravnica je v z. delu precej ploska, v v. pa se pričinja nekoliko spuščati. Površinski sledov naselitve ni, pač pa prihajajo posamezne črepinje na dan na severnem robu v useku sedanjega kolovoza. Prav tako leže raztresene črepinje na površini v. dela njive tik nad vinogradom. Podatkov o morebitnem dosedanjem raziskovanju gradišča ni.

Na v. pobočju grebena tik pod gradiščem je pripadajoče grobišče s 30 še ohranjenimi gomilami (pr. 4.5 — 8, v. 0.3 — 1.1 m). Nekatere od njih so delno poškodovane od kolovozov, sicer so večinoma nedotaknjene. O njih doslej ni bilo poročil, medtem ko je gomilam podobne tvorbe ob vznožju grebena vrisal P. Schlosser (MPK2/3, 1915, 230, sl. 1, t. 16). — S. P.

ČRNEČA VAS NAD KOSTANJEVICO.

Na najvišjem delu poti Črneča vas—Šmohor so v profilu nove ceste ležali kosi prazgodovinske keramike. Nad njo je hrib Hrastina, kjer stoji pod najvišjo točko obdelan kockast kamen, ki se proti dnu piramidalno razširi (mere: 35—30 × 40 × 64). Tudi na Hrastini je ponekod najti kose prazgodovinske keramike. — M. S.

ČRNOMELJ. Pri kopanju temeljev za novo hišo Lojzeta Kosa, **Trdinova 8**, so 1955 odkrili žgan prazgodovinski grob, v katerem sta bila večja žara in majhen lonček z 2 ročajema. Delavci so v nevednosti žaro razbili, amforo pa je lastnik Kos spravil in jo pozneje poslal v Belokranjski muzej v Metliki. Vi. 11.4, pr. 12.3 cm (sl. 6/3). Podobne amfore so bile najdene v Mokronogu, Novem mestu (Mestne njive), zlasti pa v Podzemlju, in so v Beli krajini ena vodilnih oblik keramike horizonta Podzemelj I.

Mirko Kramarič, **Cesta na Sadež 39**, je 1970 pri širjenju poti pod svojo hišo zadel na žgan grob, v katerem je bila bronasta vozlasta ovratnica (sl. 6/4), ki je bila precej poškodovana (pr. 10.5 cm). Žgani grobovi so bili na tem prostoru že najdeni, tako da je registriran (VS VIII, 228, in VS IX, 138). — J. D.

DRUŽINSKA VAS. Dne 3. XI. 1971 je upravo Dolenjskega muzeja obvestil posestnik Alojz Kopina iz Družinske vasi pri Šmarjeti, da je pri oranju na svoji njivi našel kamnito ploščo, pod katero je domneval grob. Še istega dne smo si ogledali teren in ugotovili naslednje: kmet je s plugom zadel na neobdelano kamnito ploščo nepravilne oblike velikosti ca. 90 × 60 cm in debelo do 12 cm. Pod njo smo se lotili izkopavanja, pri čemer smo ugotovili, da je bil na tem mestu žgan prazgodovinski grob, ki pa je bil že zdavnaj z oranjem premaknjen in razbit. Našli smo le precej keramičnih črepinj velike črne žare z debelim ostnjem, ki pa je ni mogoče rekonstruirati. Pri dnu žare smo našli tanko plast nezgorelih drobcev človeških kosti, pomešanih z žganino. Na tej parceli smo že 1968 našli nepoškodovan žgan grob enake konstrukcije in iz istega časovnega obdobja (VS 13—14 1968—1969, 180 s). Grob sodi v starejšo fazo halštatskega časa. Opisano najdišče leži ob zahodnem vznožju Vinjega vrha nad Belo cerkvijo in sodi v sklop nekropol, znanih pod imenom Šmarjeta na ledini Kozjane, ki pripadajo veliki utrjeni halštatski naselbini na Vinjem vrhu. — T. K.

HOOVICA, GRADIŠČE. K. Dežman in F. von Hochstetter poročata, da se osamel hrib severno od Roj imenuje Gradišče in da na njem nista našla sledov stare naselitve (C. Deschmann — F. von Hochstetter, Präh. Ansiedlungen und Bergräbnisstätten in Krain, Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. Kais. Akad. d. Wiss. 42, 1879, 33). Gre za hrib z zaselkom Gradišče, ki leži severno od Moravč pri Gabrovki sredi doline zgornjega toka Mirne in ki uradno pripada Hohovici. Zaselek obsega le dve domačiji. Ledinsko ime Na Grajskem, kjer so zdaj njive in košenice, naj bi spominjalo na čase, ko so tod gospodovali turnski graščaki. Menimo, da je zaradi ugodne lege verjetno stala na vrhu hriba že prazgodovinska naselbina. Našo domnevo potrjuje podatek, da je višji konservator M. Slabe našel ob terenskem obhodu dne 26. 5. in 1. 6. 1970 na vrhu hriba po kratinah več koščkov prazgodovinskega hišnega lepa in lončenine. Kosi lončenine so po obliki povsem netipični in pripadajo grobo prostoročno izdelanim posodam iz slabo prečiščene rjave žgane glinice s srednje debelimi stenami in porozno površino. (Za podatek se mu najlepše zahvaljujem).

Sl. 9-11 Sv. Katarina-Kekec: zgoraj levo: sonda 1; zgoraj desno: sonda 2, del poznoantičnega zidu; spodaj: sonda 2, poznoantični zid na prehodu v stolp

Fig. 9-11 Sv. Katarina-Kekec. (Above left) Trench 1. (Above right) Trench 2 with part of a late antique wall, (Below) Trench 2: the junction of the late antique wall and the tower

Gradišče ima na jugosl. special. karti M 1:50 000, list Celje 3, 1956 naslednje koordinate: »desno« — 5498,00 km; »zgoraj« — 5095,85 km. — D. V.

SV. KATARINA — KEKEC NAD NOVO GORICO. Kopasta vzpetina (307 m), prislunjena ob južno pobočje Sv. Gabrijele (646 m), dominira nad stičiščem Soške in Vipavske doline. Bila je imenovana po cerkvi, ki je bila po 2. svet. vojni dokončno porušena. Ta čas je bil na hribu zgrajen planinski dom Kekec — od tod tudi današnje ime.

Vrh hriba je kopast, kraški ter je porasel s travo in grmičjem, skala na več mestih izstopa. Na severni strani ločuje Sv. Katarino od Sv. Gabrijele plitvo sedlo, v katerem so njive z ledinskim imenom Za gradom.

Sv. Katarina je zanimiva arheološka točka s sledovi prazgodovinskega gradišča, čigar obrambni nasip je bil kasneje ponovno utrjen. Frontna linija je v 1. svetovni vojni arheološke ostaline močno prizadela.

Sv. Katarina je v petnajstletnem programu raziskav zgodnjega srednjega ve-

ka v Sloveniji, zato so bila v času od 29. 9. do 21. 10. 1971 tod opravljena manjša sondažna izkopavanja s sredstvi kulturne skupnosti Nove Gorice in Goriškega muzeja. Izkopavanja je vodil Drago Svoltjšak, kustos Goriškega muzeja, sodelovali so študentje arheologije. Izkopavanja je bila sonda v sz. vogalu naselbine na mestu, kjer se obrambni nasip obraca proti J in ga preseka kolovozna pot. Sonda je bila izkopana do polovice, in sicer je izkop zajel notranji del ruševin prazgodovinskega in poznoantičnega obrambnega sistema. Vzhodno od sonde 1 je bila na površini 6×4 m odstranjena ruša in humusna plast (sonda 2) zaradi boljšega umevanja odkritih ostalin v sondi 1. — Sondiranje je imelo namen s prerezom skozi obzidje in plasti ob njem ugotoviti gradnjo obrambnega nasipa v prazgodovini in kasni antiki ter njuno medsebojno razmerje, poleg tega pa odkriti obema fazama pripadajoči kulturni plasti. Sonda 1 je bila velika $13,5 \times 3$ m, izkopana je bila pravokotno na nasip, odklon od smeri S-J je bil 54° . Kopana je bila po sistemu planumov, in sicer jih je bilo izkopanih pet (sl. 9).

Izkopavanje je potrdilo domnevo, da je na Sv. Katarini bilo prazgodovinsko gradišče, katerega točnejša datacija je še negotova. Sonda je pokazala precej borno kulturno plast z nekaj črepi grobe halštatske keramike. — Na precej debeli plasti ruševin prazgodovinskega obrambnega nasipa smo odkrili nekaj sledov poselitve v pozni antiki: slabo ohranjen bronast novc, drobce opeke in keramike. V ta čas sodi najverjetneje tudi obzidje, katerega sledovi so ohranjeni na prazgodovinskem nasipu in ki je nastalo v poznem 4. stol.

Brez prekinitive v plasteh sledi še 3. naselitvena faza, ki je zapustila: železno puščico z ostjo v obliki lastavičjega repa, železno kresilo, drobce stekla in keramike ter glinast hišni omet. Gradivo sodi v 7. stoletje. Najbližje analogije poznamo s Sv. Pavla nad Vrtovinom in iz Invillina v Italiji, hišni omet pa je bil v zgodnjeresrednjeveški plasti odkrit tudi v Ajdovščini. Antične in zgodnjeresrednjeveške ostanke pokriva enotna plast ruševin — v tem času torej verjetno ni bilo večjih rušenj.

Sondo 2 smo izkopali tik ob sondi 1, kjer so bili precej dobro vidni ostanki poznoantičnega zidu in stolpa. Zid, š. 1.40 m, je iz neobdelanih kamnov, vezivo pa slaba apnena malta, pomešana z drobci opeke. Fronti zidu sta precej skrbno obdelani, ohranjen pa je le do pol metra višine (sl. 10). Zamik v zidu povezuje s stolpom (sl. 11), katerega velikost še ni ugotovljena, ker je hudo poškodovan.

Najdbe so v Goriškem muzeju, inventarizirane s števil. 1—22 Kekec. — D. S.

KOLK NAD ZAGORJEM OB SAVI.

Kmetovalec Milan Garantini, Selce 2, je povedal, da je pri Kolku ledina Gradišče. Verjetno gre za teren prazgodov. naselbine. — D. V.

MAGDALENSKA GORA.

Magdalensko goro nad Šmarjem zaradi bogatih najdb upravičeno uvrščamo med eminentnejša slovenska prazgodovinska najdišča. Razmeroma majhno, toda z okopi dobro utrjeno naselje, ki je postavljeno na vrh hriba (501 m nadmorske višine), odlično obvladuje grosupeljsko kotlino in tako zapira pot proti Ljubljanskemu barju. Nesrečna slovenska arheološka preteklost pa je prizadela tudi to najdišče, tako da številne najdbe iz magdalenskih gomilnih nekropol hranijo razni

tuji muzeji. Zato je za arheološko značnost nadvse pomembna izdelava katalogov, ki jih za gradivo z Magdalenske gore pri Šmarju že dalj časa pripravljajo S. Gabrovec, H. Hencken in K. Kromer. Ob tem delu pa se je pojavila tudi potreba po natančnem geodetskem posnetku celotnega kompleksa, v katerega bi bila vnesena lega vseh gomil in seveda tudi naselbine. Za izdelavo takšnega načrta pa je treba najprej pripraviti skico najdišča, v kateri morajo biti označene vse tiste lokacije, ki naj bi jih kasneje vseboval tudi geodetski posnetek. Zato sva podpisana v juniju 1972. leta obhodila ves kompleks Magdalenske gore in ugotovila na terenu 40 bolj ali slabše vidnih gomil. Topografske ugotovitve sva vnesla v skico, za katero sva uporabila kot podlogo osnovno državno karto (M 1 : 5000), ki ima poleg plastnic vrisano tudi katastrsko parcelno razmejitve. Pri označevanju posameznih gomil sva se držala, kolikor je bilo mogoče, starega Rutarjevega poimenovanja (IMK 3, 1893, 1 ss; MZK N. F. 21, 1895, 39 s), ker bi lahko prišlo zaradi spreminjanja gomilnih oznak do neljubih pomot. Skica naselbine je prerasna z načrta, ki so ga izdelali poleti 1968 dr. O. H. Frey, M. Guštin in R. Lunz (glej VS 13—14, 1968—1969, 19). Pri topografiji je nekaj časa sodeloval tudi dipl. arheolog T. Knific iz Kranja, za kar se mu oba najlepše zahvaljujemo.

Seznam gomil na območju Magdalenske gore pri Šmarju (sl. 12).

- 1 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. I). Oblika gomile je zaradi prekopavanja komaj zaznavna, vidni sta le dve majhni vzpetini, d. 18 m, š. 10 m.
- 2 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. II). Velika gomila je ovalne oblike. Na j. delu je viden velik vkop; d. 42 m, š. 20 m.
- 3 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — III). Gomila je ovalne oblike in močno sploščena zaradi prekopavanja. Vkopi so dobro vidni; d. 20 m, š. 15 m.
- 4 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. IV). Gomila je slabo vidna, ker je prislomljena na pobočje; d. 16 metrov, š. 15 m.
- 5 — Parc. št. 1253/4 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. V). Gomila je velika in dobro vidna zlasti z z. strani, medtem ko je na s. strani zaradi vzvišenega terena slabše oblikovana. d. 30 m, š. 25 m.
- 6 — Parc. št. 1256 k. o. Sela (S. Rutar,

Sl. 12 Situacija gomil pri Magdalenski gori nad Smarjem
 Fig. 12 Magdalenska gora near Smarje. Site map of the barrows mentioned in the report

- MZK — gom. VI). Velika, verjetno še ne-prekopana gomila je ovalne oblike; d. 38 m, š. 24 m.
- 7 — Parc. št. 1255 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. VII). Gomila ima zaradi prekopavanja zelo razpotegnjeno obliko. Na z. strani je precej visoka, proti V pa se polagoma niža in oži; d. 45 m, š. 25 m.
- 8 — Parc. št. 1253/2 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. VIII). Gomila ima ovalno obliko in je zelo sploščena; pr. 23 m.
- 9 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — gom. IX). Gomila je okrogle, sploščene oblike; pr. 20 m.
- 18 — Parc. št. 1245 k. o. Sela (S. Rutar, IMK — gom. VIII). Gomila je zaradi oranja močno sploščena; pr. 10 m.
- 11 — Parc. št. 1238 k. o. Sela (S. Rutar, IMK — gom. XI). Sploščena gomila okrogle oblike; pr. 20 m.
- 12 — Parc. št. 1238 k. o. Sela (S. Rutar, IMK — gom. XII). Sploščena gomila je okrogle oblike; pr. 20 m.
- 13 — Parc. št. 1252/1 k. o. Sela (S. Rutar, IMK — gom. IX). Od gomile je danes viden le podolgovat, sploščen nasip.
- 14 — Parc. št. 1252/1 k. o. Sela (S. Rutar, IMK — gom. X). Zaradi prekopavanja je danes oblika gomile deformirana. Viden je le nasip.
- 15 — Parc. št. 1252/11 in 1252/12 k. o. Sela (S. Rutar, MZK — Schulzeva gomila). Velika ovalna gomila je bila po dolžini prekopana. Jarek je širok do 4 m; pr. gomile znaša 18 m.
- 16 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela. Gomila ima okroglo obliko, na njej so vidni sledovi vkopavanja; pr. 15 m.
- 17 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela. Gomila je prislonjena na gomilo 9, na njej so sledovi okroglega vkopa; pr. 15 m.
- 18 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela. Gomila je popolnoma sploščena; pr. 20 m.
- 19 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela. Rahla vzpetina daje videz prekopane gomile; pr. 20 m.
- 20 — Parc. št. 1253/2 k. o. Sela. Verjetno sta bili dve gomili, ker sta danes na tem mestu na terenu ohranjeni dve nizki vzpetini; pr. 10 m in 22 m.
- 21 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela. Gomila, ki je prislonjena na breg, je slabo vidna; pr. 12 m.
- 22 — Parc. št. 1253/3 k. o. Sela. Gomila je okrogle oblike in proti z. strani strmo pada, ker je prislonjena na pobočje; pr. 10 m.
- 23 — Parc. št. 1254/3 k. o. Sela. Gomila, ki je prislonjena na gomilo 6, je popolnoma prekopana in razvlečena, tako da se ne da ugotoviti njena prvotna velikost; d. 12 m, š. 10 m.
- 24 — Parc. št. 1254/5 k. o. Sela. Nizka ovalna gomila; pr. 10 m.
- 25 — Parc. št. 1254/5 k. o. Sela. Danes je na terenu viden le okrogel vkop že prekopane gomile; pr. 15 m.
- 26 — Parc. št. 1255 k. o. Sela. Gomila je na z. strani lepo izoblikovana, ker na tem mestu teren pada. Na v. strani gomilo ob robu prereže kolovoz; pr. 9 m.
- 27 — Parc. št. 1255 k. o. Sela. Gomila leži tik ob kolovozu, ki jo delno preseka. Sredi gomile je velik vkop; pr. 10 m.
- 28 — Parc. št. 1347 k. o. Sela. Gomila je zaradi prekopavanja sploščena in razvlečena: d. 11 m, š. 4 m.
- 29 — Parc. št. 390 k. o. Stranska vas. Velika gomila ovalne oblike, na sredini sledovi vkopa; d. 26 m, š. 16 m.
- 30 — Parc. št. 390 k. o. Stranska vas. Sploščena ovalna gomila; pr. 14 m.
- 31 — Parc. št. 390 k. o. Stranska vas. Okrogla, lepo oblikovana gomila, prislonjena na pobočje; pr. 8 m.
- 32 — Parc. št. 389 k. o. Stranska vas. Sploščena okrogla gomila; pr. 6 m.
- 33 — Parc. št. 388 k. o. Stranska vas. Sploščena ovalna gomila; d. 10 m, š. 7 m.
- 34 — Parc. št. 388 k. o. Stranska vas. Sploščena okrogla gomila; pr. 10 m.
- 35 — Parc. št. 387 k. o. Stranska vas. Sploščena okrogla gomila, prislonjena na rob pobočja; pr. 10 m.
- 36 — Parc. št. 386 k. o. Stranska vas. Srednjevelika okrogla gomila, prislonjena na pobočje. V sredini je velik vkop; pr. 15 m.
- 37 — Parc. št. 384 k. o. Stranska vas. Okrogla gomila ima v sredini velik vkop; pr. 12 m.
- 38, 39, 40 — Parc. št. 349 k. o. Stranska vas. Skupina treh prekopanih gomil, ki leže ob cesti v Hrastje; d. 35 m, š. 14 m. — J. D. in M. G.

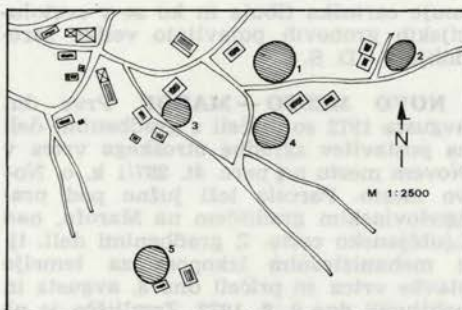
METLIKA. Avgusta 1971 je Jože Bucar iz Metlike, Navratilova pot (brez št.) našel na robu gomile, ki stoji nedaleč od njegove nove hiše, del bronaste sulične osti (sl. 6/5), d. 9,4 cm. List je okrašen z dvojnima vrezanima krožcema s piko, ki sta med seboj povezana z nekoliko usloščeno, prav tako dvojno tangento.

Gomilno grobišče na **Hribu** (nekd. Iva-tičevem vrtu) je znano že dalj časa in ga omenja tudi J. Pečnik (Izvestja 14, 1904, 189). Razprostira se na večji terasi prav ob vznožju Veselice, kjer je po vsej verjetnosti stala naselbina, ki so ji pripadale gomile. Danes je opaziti še 5 srednje velikih gomil, ki so pa zaradi erozije že močno zravnanane. Nekoliko bolje je ohranjena le gomila 5, saj je še vedno visoka okoli 3 m. Posamezne gomile merijo v pr. od 20 do 25 m. Ker je prostor, na katerem stoje, namenjen za nove gradnje, bo treba ogroženo območje spomeniško zaščititi (sl. 13).

Aprila 1972 smo si dr. S. Gabrovec, B. Teržan, M. Guštin in J. Dular med drugim ogledali tudi **Veselico** nad Metliko, da bi preverili, ali je bila na tem prostoru naselbina. Pri tem smo zasledili v kuru nagnjene zemlje tik za gostiščem (planiranje s stroji za parkirni prostor) nekaj netipičnih prazgodovinskih črepinj, ki jih sedaj hrani Belokranjski muzej. Kolikor se je dalo razbrati iz dokaj plitvega vkopa (ok. 40 cm), kulturna plast na tem mestu zaradi velike erozije ni močna. Prav tako pa je bil verjetno teren precej poškodovan tudi pri obdelavi vinogradov, ki so se v preteklem stoletju razprostirali po skoraj vsej Veselici. Zato je razumljivo, da so bile najdbe v izoranem kupu skromne. Kljub temu pa podpirajo domnevo, da je bil prostor na Veselici zaradi odlične strateške lege že v prazgodovini poseljen, čeprav danes ni mogoče ugotoviti nobenih utrdbenih ostankov. — J. D.

MOST NA SOČI. Pri gradnji novega vodovoda za Most na Soči in Modrej, katerega trasa je bila speljana posevno čez pobočje svetolucijske nekropole, je bila odkrita skupina sedmih grobov svetolucijskega tipa. Zaščitna izkopavanja smo izvedli v času od 15. 3. do 21. 3. 1972, in sicer na južnem robu parcele št. 941, k. o. Most na Soči, prav na meji Szombathyjevega izkopnega polja. Z izkopom vodovodnega jarka je bil del grobov precej poškodovanih in uničenih. Po obliki in po načinu pokopa se nova sedmerica grobov povsem vklaplja v veliko plano grobišče z doslednim žganim pokopom, kakršno poznamo svetolucijsko nekropolo. Po načinu pokopa se novi grobovi ločijo v grobove s pokopom v žari in grobove s pokopom v preprosti grobni jami brez žare.

Žare so bile v treh grobovih, od teh se je ohranila v celoti le velika žara iz

Sl. 13 Načrt gomilnega grobišča na Hribu v Metliki

Fig. 13 Metlika-Hrib. Plan of the barrow cemetery

groba št. 3, žari iz grobov št. 1 in 7 pa sta ohranjeni le v fragmentih. Žare so narejene iz slabo prečiščene, porozne gline, rdečkasto rjavo žgane. Površino imajo razdeljeno s horizontalnimi rebri na pasove. Posebna značilnost žare iz groba št. 3 je svinčeno dno in črno premazana vrat in rob ustja. Žganina je bila nasuta v žare in v grobne jame brez žar približno do polovice, primešane so ji bile drobne nedogorele kosti in pridevki, ki so bili skupaj z umrlim na ognju ustrine. Posamezni pridatki so bili tudi v grobnem zasipu. V grobu št. 7 sta bili na vrhu v žaro nasute žganine še dve keramični posodici, ki sta bili pa že razlomljeni pridani v grob. Grobovi so bili pokriti s kamnitimi ploščami (lapor) nepravilne oblike. V času uporabe grobišča so bile plošče na površju in zaznamovale lego grobov.

Za časovno opredelitev novih grobov je predvsem pomembno kovinsko gradivo, in sicer tri certoške fibule z groba št. 3, v katerem so bili poleg žare-dolja še ataša bronaste situle in nekaj njej pripadajočih drobcev bronaste pločevine, ter fragment loka kačaste fibule, poleg tega pa še tri kačaste fibule, ki so bile poleg bronaste zapestnice, s konci oblikovanimi v kačjo glavico, in petih steklenih jagod, pridevek v grobu št. 5. Vse fibule so mlajše variante certoških in kačastih fibul, majhne in krhke ter lahkotno izdelane, in so pogoste v gradivu mladohalštatskih najdišč Dolenjske, predvsem pa so domač element v svetolucijski skupini in v estenskem kulturnem krogu.

Kronološko sodijo novi svetolucijski grobovi v najmlajši fazi te kulturne skupine, fazi IIA in IIB, v čas, ki ga zazna-

muje certoška fibula in ko se v svetolucijskih grobovih pojavljajo velike žaredoliji. — D. S.

NOVO MESTO — MAROF. Prve dni avgusta 1972 so pričeli z gradbenimi deli za postavitev zgradbe otroškega vrtca v Novem mestu na parc. št. 287/1 k. o. Novo mesto. Parcela leži južno pod prazgodovinskim gradiščem na Marofu, nad Ljubljansko cesto. Z gradbenimi deli, tj. z mehaniziranim izkopom za temelje stavbe vrtca so pričeli dne 3. avgusta in zaključili dne 9. 8. 1972. Zemljišče je na tem mestu terasaste oblike in je rahlo nagnjeno od severa proti jugu. Do pričetka gradbenih del je bil na tej parceli zasajen sadovnjak, na severnem delu parcele pa je vkopan vodni rezervoar za oskrbovanje mesta s pitno vodo.

Pri odkrivanju terena se je pokazalo, da je humusna plast na tem območju zelo tanka, ponekod le še komaj 5 cm debela, nikjer pa ni presegla 25 cm. Takoj pod njo pa se začne plast rdeče rjave sterilne ilovke, ki je značilna za celotno novomeško področje. Po odstranitvi ruše in humusa smo našli že prve arheološke najdbe: črepinje prazgodovinske keramike. Pri nadaljnjem poglobljanju gradbene jame (45 × 12 m) smo našli vse več keramičnih črepinj. Razmeroma največ najdb je bilo v v. in jv. delu gradbene jame. Med delom smo lahko ugotovili, da so keramični fragmenti bili že v pretek-

losti (sami stari lomi!) iztrgani iz svoje prvotne lege in razmetani po vsej površini te parcele. Vzrok za takšno stanje je bila gradnja vodovodnega rezervoarja leta 1902 in ureditev intenzivnega sadovnjaka na tej parceli.

Po skromnih ostankih žganine in drobcih sežganih kosti sklepam, da je bilo na tem območju prazgodovinsko grobišče, ok. 15 žarnih grobov, ki bi tipološko in časovno odgovarjalo podobnemu grobišču na Mestnih njivah (Klemenčičeve njive), severovzhodno nad gradiščem na Marofu, ki sodi kronološko na zaključek žarnogrobiščne tradicije v fazo Ha B 3 ali Ha C 1 (po Gabrovcu).

Domnevo o obstoju žarnega grobišča na tej parceli potrjuje tudi najdena keramika, ki kaže naslednje značilnosti: daleč največ je črepinj sivo črne keramike, ki so pripadale velikim kroglastim žaram z debelimi stenami in plastičnim nazobčanim rebrom na trebuhu. Vmes so tudi tanke črepinje skledic z uvihanim robom, ki so služile kot pridatek v žarah. Našli smo pa tudi nekaj fragmentov debelih ročajev in zelo skromne sledove ožganega hišnega lepa, kar pa je oboje značilno za naselbinske ostanke. Ti so lahko z erozijo prišli na to mesto, saj je zemljišče vrtca le 60 m oddaljeno od višje ležečega gradišča. Kovinskih najdb nismo našli.

Najdbe s parcele št. 287/1 so nov arheološki podatek za področje Novega mesta, ki potrjuje domnevo, da je vse j. pobočje Marofa od roba gradišča pa do Ljubljanske ceste in Kettejevega drevereda bilo pokopališko območje, ki zajema časovno razdobje od začetka halštatskega časa pa do pozne antike. — T. K.

OSTROG. Ob gradnji nove hiše so 1967 poglobili prazgodovinsko gomilo, na kateri je že prej stala stara hiša, pri tem pa poškodovali vzhodni del gomile. Po pripovedi lastnika Martina Jereba, Ostrog 25, niso zasledili nobenih najdb (sl. 14). — M. S.

PODBELA, SV. HELENA. Marchesetti omenja v kraju Podbela prazgodovinsko gradišče na osamelem hribu Sv. Helena, katerega sledove naj bi bile poznejše gradnje skoraj popolnoma uničile (C. Marchesetti, Boll. d. soc. d. scien. natur. i. Trieste 14, 1893, XIV). Na jugoslov. special. karti M 1:50 000, list Tolmin 3, 1957, ima grič s cerkvijo označeno nm. v. 364 m in koordinate: »desno — 4312,15

Sl. 14 Ostrog, hiša št. 25 na prazgodovinski gomili (foto Slabe)

Fig. 14 Ostrog. The house No. 25 has been built on a prehistoric mound (Photo: Slabe)

km, »zgoraj« — 5123.20 km. Cerkev in zemljišče okrog nje imata parc. št. 2274/76 k. o. Sedlo in sta last ž. urada Kobarid: — D. V.

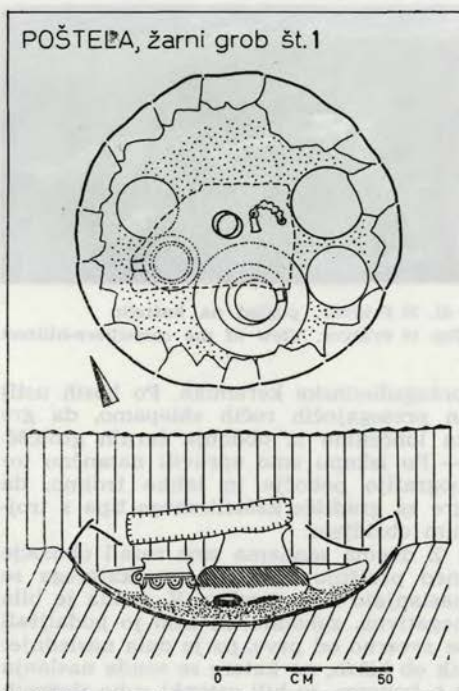
POLŠNIK. Pri kopanju temeljev za lovsko kočo na sedlu pod cerkvijo na Glinjeku so našli skelet odrasle osebe, ki je samo od nog navzdol slabše ohranjen. Po pripovedi dr. Lebingerja iz Litije je ležal 30 cm pod hodno površino. Ob njem so našli fragmentirano prazgodovinsko železno sekuro, ki jo je podaril Mestnemu muzeju v Ljubljani (sl. 6 b). — M. S.

POŠTELA PRI MARIBORU. Gozdno gospodarstvo Maribor je do ravnice »pri Habakuku« oz. Lepe ravne tik pod gradiščem Poštelo zgradilo novo cesto in uredilo obračališče. Ker je bilo tu, sredi gomilnega grobišča, pričakovati novih najdb, je Pokrajinski muzej Maribor nadzoroval dela ter v sodelovanju z izvajalci izkopal sedem planih žarnih grobov. Ta najdba je potrdila dvojni sestav pošteljskega grobišča v tem smislu, da so po nastanku naselbine tu najprej pokopavali v planih grobovih, pozneje pa so prešli na gomile. Najdbe iz dosedanjih planih grobov so pokazale, da imajo žare in druge pridevne posode še povsem žarnogrobiščni značaj, da pa se z njimi družijo kovinski predmeti mlajšega značaja: sklenjene bronaste zapestnice, železne zapestnice ter železna vozlasta fibula (sl. 15). Ti predmeti opredeljujejo doslej izkopane plane grobove v prehodno obdobje med čistimi žarnimi grobišči in pokopi v gomilah, torej v stopnjo Ha B 3 oz. Ha C 1, približno na konec 8. stol. pred n. št., s tem pa je nakazan tudi nastanek prve, še neutrjene pošteljske naselbine v sredini tega stoletja. Najdbe hrani Pokrajinski muzej Maribor, inv. št. A 4351—4382. Prva omemba: Večer, št. 95, Maribor 22. 4. 1972, str. 6. — S. P.

PRIDVOR PRI KOPRU, KORTINA. Pod vodstvom kustosa Luke Strenarja iz Pokr. muzeja v Kopru in s sodelovanjem dr. Vinka Šribarja iz Nar. muzeja v Lj. smo začeli ponovno sondirati na s. pobočju hriba, na katerem stoji zaselek Kortina (sl. 16).

S. pobočja hriba ni poseljena, na njej so bili nekdanji vrtovi in travniki. Naredili smo štiri sonde.

S. sondo 1 (ok. 50 × 2 m) prerezali greben hriba v smeri V-Z. V z. delu na koncu grebena smo našli sledove antičnih

Sl. 15 Poštela, žarni grob št. 1 (1972). Risal S. Pahič

Fig. 15 Poštela. Plan and section of the urn grave 1 (1972). Drawn by S. Pahič

zidov, zgrajenih v suhi tehniki in pove-zanih z antičnim vodnim zbiralnikom, ki smo ga našli z razširitvijo te sonde na vrhu grebena. Površina zbiralnika (1,5 ara) je tlakovana z laporjem in nagnjena od J proti S. Lapor je obdelan po površini in robovih. Voda se je stekala ob sv. delu. Štirikotno zajetje je obdano s 3 zidovi, odtod je speljan kanal, verjetno proti globljemu zbiralniku jv. od zbiralne površine. »Castellum aquae« nismo odkrili v celoti, z delj bomo nadaljevali.

V nadaljevanju sonde smo našli antični gradbeni material (rdečo žgano strešno in zidno opeko, nekaj koščkov lončnine in nekaj železnih predmetov). Ko sonda preide v vzhodno pobočje, se antične najdbe nehajo. Z zadnjim delom sonde smo prerezali 3 kamnite nasipe, ki — kot kaže mikrofiguracija v. pobočja — obdajajo hrib kot koncentrični obroči. Na tem pobočju smo pršli le do planuma 2 in odkrili samo krono nasipa, vendar so bili že v tej globini proti notranjosti nasipa našli številne koščke

Sl. 16 Pridvor, pogled na kaštelir
Fig. 16 Pridvor. View of the castelliere-hillfort

prazgodovinske keramike. Po kosih ustij in presegaajočih ročih sklepamo, da gre za lončenino iz obdobja žarnih grobišč. — Po izkopu smo opravili natančno topografijo pobočja in lahko trdimo, da gre za gradišče kaštelirskega tipa s trojnimi obzidjem.

Z dvema sondama smo rezali območje med prejšnjo in zidom, na katerega se naslanjajo hiše zaselka. V. sonda je bila negativna, zahodna, ki smo jo podaljšali še severno od prve, pa je dala naslednje: tik ob hišah, na katere se sonda naslanja z j. koncem, so bili ostanki suho zloženih zidov iz laporja (delno jih pokrivajo temelji današnjih stavb), med njimi pa veliko koščkov rimskih opek in lončenine. Suihi zidovi se ponovno pokažejo tik ob j. koncu 1. sonde. Zidovi tečejo v smeri V-Z. Značilno za stavbne ostanke je, da so bili v debeli plasti žganine. Po rimskem gradbenem materialu in številni lončenini sklepamo, da gre za zimskodobne stavbe. V s. podaljšku sonde smo zadeli na 2 kamnita nasipa s koščki prazgodovinske in rimske lončenine.

Četrta sonda teče po s. pobočju kortinskega hriba, začenši na vrhu grebena ob prvi sondi in se spušča po travniku in se konča tam, kjer trata preide v gozd; to je približno prostor, kjer je zunanji kaštelirski nasip. V tej sondi smo rezali dva nasipa, in sicer le do njihove krone. Tu smo našli veliko dobro ohranjenih kosov prazgodovinske lončenine iz obdobja žarnih grobišč in bronasto bodalo s štirimi zakovicami, ki izvira iz začetka bronaste dobe.

Ker v vasi živi izročilo, da so pri izkopu temeljev za posamezne hiše našli skelletne grobove, smo ob temeljih ene od hiš izkopali manjšo sondo, v kateri smo našli rimsko lončenino in gradbeni material. Na dnu sonde smo odkrili tudi neki sta-

rejši ožji vkop, ki bi utegnil biti del grobne jame v kamnu.

Površina vseh sond je ok. 500 m². Z njimi smo ugotovili prazgodovinsko gradišče (kaštelir) s 3 obzidji, ki je bilo poseljeno tudi v rimski dobi. Sondiranje pred pribl. 20 leti so dala tudi najdbe iz zgodnjega sr. veka, kakršnih v naših sondah ni bilo. — L. S. in V. S.

ROVIŠČE PRI SENCŽETIH NAD ZAGORJEM. Junija 1970 je V. Garantini, Zagorje, Cesta zmage 47, podaril Nar. muzeju v Lj. bronasto samostrelno cerotoško fibulo in narebreno nanožnico v dveh kosih (sl. 6/6,7), ki ju je že v preteklosti izkopal Martin Škufca iz Smartnega v halštatskem grobu pod hribom Rovišče tik levo nad križiščem poti Sv. Gora—Volše nasproti nekaj tam stoječega znamenja-križa. Nad potjo so še vidni sledovi kopanja. Najdbe je ohranila Slavica Bajec, Rovišče 2. — M. S.

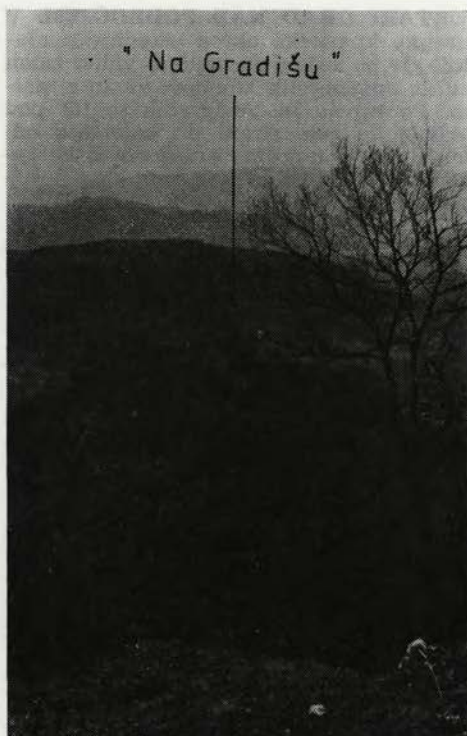
Pečnik omenja »prazgodovinsko stanovanje« pri Rovišču (J. Pečnik, IMK 14; 1904, 132 nr. 8). Očitno gre za hrib Na Gradišu, ki leži južno pod Sv. Goro, sz. od Rovišča in jz. od Roviškega vrha (932 metrov), na desni strani ceste Sv. Gora—Rovišče, gledano proti Rovišču. Ledinsko ime Na Gradišu uporabljajo domačini (povedal Franc Mozetič, župnik na Sv. Gori, Rovišče 10), v katastru (k. o. Rovišče) pa je zapisano Gradiški vrh. Na ta hrib moramo poleg prazgodov. naselbine locirati tudi razvaline visokosrednjeveškega gradu Roviških gospodov, ki je stal »na ristem hribu pri vasi« (KLDB, 322). V listinah je omenjen Dietrich Roviški, in sicer 9. 5. 1226 kot Dietrico de Rusch (F. Kos, Gradivo za zgod. Slovencev v sr. veku 5, 533, 221 nr. 441), 29. 10. in 5. 12. 1228 pa kot Dietricus de Rvscne (o. c., 243 nr. 488 in 245 s. nr. 490). Na Gradišu je menda 1932—1934 kopal neki Škufca, ki je živel pri Bajčevih, pd. Meklavovih iz Rovišča. Našel naj bi bil kamnite »mlince« (povedali Bajčevi, pd. Meklavovi). Hrib s prazgodovinsko naselbino in visokosrednjeveškim gradom (sl. 17) ima naslednje parc. št. k. o. Rovišče: 293/1 (last Bajčevih p. d. Miklavovih iz Rovišča), 293/2-3, 292/18, 292/11, 292/10, 292/8. Sam vrh hriba je last Avgusta Gričarja, p. d. Kaplarja, Rovišče 6. Na jugosl. special. karti M 1 : 50 000, list Celje 3, 1956 ima ledina »na Gradišu« koordinate: »desno« — 5492,05 km; »zgoraj« — 5108,80 km.

Pečnik nadalje poroča (op. cit.), da je zraven prazgodovinskega naselja tudi

plano grobišče. To najdišče je prav gotovo preiskoval v letih 1932—1934 že omenjeni Škufca, saj je bil po pripovedovanju Meklavovih izkopal blizu ledine »Na Gradišu« tudi »grobove, vsekane v skalo, in v njih skrčene okostnjake«. Našel naj bi bil »ob nogi enega okostnjaka obroček — odlomljen, na roki še en odlomljen obroček in broško«. »Broško«, tj. fibulo je dobil od Meklavovih, pri katerih so hranili omenjene najdbe, M. Garantini, Selca 2, (povedal 18. 4. 1970), zdaj hrani fibulo njegov sorodnik. Sled za drugimi predmeti se je izgubila. Mogoče pa se Pečnikovi in Škufčevi grobovi nanašajo na ledino **Prevala** (prim. najdbo fragmentiranih steklenih jagod iz ledine »Prevala« na Sentviški gori, Tolminsko [hrani muzej v Tolminu, inv. št. 131 a-d], ki leži neposredno ob grobišču iz starejše železne dobe na ledini »Ajdovski Britof«, cf. tudi D. Vuga, VS 15 [1970], 1972, 144 sq.), sv. od Gradiša in levo od ceste Sveta gora—Rovišče, gledano proti Rovišču. Ledina ima parc. št. 294/8 k. o. Rovišče in je last Bajčevih, p. d. Meklavovih iz Rovišča in leži v neposredni bližini Bajčeve parc. št. 293/1 »na Gradišu«. — D. V.

SELA PRI VOLČAH, GRAD. Marchesetti domneva na hribu Gradu prazgodovinsko gradišče, ki ga je povsem uničil srednjeveški grad, ki je zdaj razrušen (C. Marchesetti, I Castellieri preistorici etc., 90). Domačini imenujejo hrib tudi »Pavlinčev grad«, leži pa zahodno od zaselka Podsela (ob izlivu manjšega pritoka v Sočo, spada k Selom pri Volčah) in severozahodno od zaselka Gomile; visoko nad desnim bregom Soče. Na jugosl. special. karti M 1 : 50 000, list Tolmin 4, 1957 ima označeno nm. v. 687 m in koordinate: »desno« — 5399,40 km; »zgoraj« — 5110,75 km. Lastnik zemljišča na Gradu je kmetovalec Jelenčič, p. d. pri Pavlincu, Rute, ki ima domačijo tik pod vrhom hriba. — D. V.

SELCE, CELIŠKI HRIB. Dežman in von Hochstetter poročata, da je »med Rovišem in Tirno, vzdolž obrobne poti, ki je nekdanj vodila iz Vač proti Zgorju, troje jasno spoznavnih gomil; nadalje naj bi bil ploski hrib na Celiškem verhu na gozdni parceli, ki je last podružniške cerkve, obdan z gradiščnim nasipom« (C. Deschmann — F. von Hochstetter, Präh. Ansiedlungen und Begräbnisstätten in Krain, Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. Kais. Akad. d. Wiss. 42,

Sl. 17 Rovišče, pogled na teren prazgodovinske naselbine (foto: D. Vuga)

Fig. 17 Rovišče. View of the site of the prehistoric settlement (Photo: D. Vuga)

1879, 27). Po pripovedovanju kmetovalca Milana Garantinja, Selce 2, smo locirali to verjetno prazgodovinsko naselbino na Celiški hrib pri Selcah (kraj Tirna), kjer so starodavne »razvaline« (mati M. Garantinja, 85, še pomni, da je na hribu videla kamnite groblje). — D. V.

SPODNJA HAJDINA PRI PTUJU. Pri zaščitnem izkopavanju na parc. št. 1070/2 k. o. Hajdina, ki ga je vodila kustos Zorka Šubic, so zadeli tudi na črepe prazgodovinske keramike. Zato smo 9. in 10. 8. 1971 naredili tu 7 manjših sond; sonda 1: 2,25 × 1,30 m; sonda 2: 3,45 × 1,25 m; sonda 3: 2,8 × 1,10 m; sonda 4: 2,2 × 1,15 m; sonda 5: 3,65 × 1,30 m; sonda 6: 3 × 1 m; sonda 7: 2,30 × 0,60 m. Večjih sond nismo mogli napraviti zaradi zidov že prej izkopanih stavb. V sondah 1, 3 in 5 smo odkrili nekaj fragmentov ostenj posod (inv. št.: P. 31.737—P.31.745) in sledove kolov. — M. T. J.

STARI GRAD NAD PODBOČJEM. V nasipu, ki poteka okrog osrednjega platoja, je po sedanjem odkopu viden zidan zid iz apnenčastih kamnov, vezan z malto. Po njivah in vinogradih so tik pod vrhom na zah. strani pri rigolanju odkopali večje množine prazgodovinske keramike, vmes pa je najti tudi kose antične opeke. — M. S.

STIČNA. Skladno s programom smo na ilirskem prazgodovinskem naselju izkopavali od 6. 7. do 1. 9. 1972 in od 1. do 5. 10. 1972. Izkopavanja je vodil dr. Stane Gabrovec, sodelovali so B. Teržan, asistent Arheološkega seminarja, in študentje Arheološkega seminarja.

V letošnjem letu sta bili izkopani dve sondi, št. XVIII in XIX. Obe sondi sta bili izkopani v dolžini 18 m in širini 3 m, v globino do 2,80 m. V skladu s sistematičnimi deli sta bili planirani tako, da sta zajeli prečni obrambni nasip stiške naselbne, ki loči njen zgornji in spodnji del, in zgornjo naselbinsko teraso, tako da smo lahko dobili povezavo posameznih utrdbenih faz prečnega zidu in naselbinskih slojev.

Z letošnjimi deli je bila problematika prečnega zidu zanesljivo razrešena. Ugotovili smo lahko, da so postavili prečni zid šele prav na koncu prazgodovinske naselbine, tik pred prihodom Rimljanov, tako da je zid služil kot zadnja obramba proti Rimljanom. Grajen je bil podobno kot halštatske utrdbe, le da se vidi naglica in površnost pri zidavi. Obrambni zid je bil ograjen v višini do 1,5 m in leži jasno nad dvema latenskima slojema, ki sta s keramiko in fibulami dobro datirana v zgodnji in srednji laten. Samo obzidje je torej starejše in sodi v pozni laten. V okviru tega obdobja je bilo še enkrat dopolnjeno. Iz rimskega obdobja ni nobenih ostankov več. Tako je tudi letošnje izkopavanje utrdilo domnevo, da je s prihodom Rimljanov domače prebivalstvo moralo zapustiti svojo postojanko.

Izkopavalno področje za obzidjem pa je dalo prvič zelo dobro stratigrafijo latenskih slojev, ki smo jih doslej pogrešali, ker nam niso bili nikjer ohranjeni. V sondi XIX so se dali odlično ločiti trije latenski sloji, tako da imamo na našem prostoru prvič statigrafsko dobro razčlenjen objekt iz tega obdobja. Prav tako smo v sondi naleteli na dobro ohranjene temelje latenske hiše, prav tako prvič tako dobro ohranjene in indentificirane.

Zato pomeni področje sonde XIX izreden obet za izkopavanje na široki površini.

Obe sondi sta zadeli tudi na halštatsko naselitev in zajeli tudi halštatske hiše, ki so ležale pod latenskimi plastmi, delno pa na pobočju, kamor so bile vsekane terase, na katere so postavili hiše.

V internem delu je bilo inventarizirano izkopavanje iz leta 1970 in 1971, urejena je bila dokumentacija, gradivo pa pripravljamo za publikacijo. — S. G.

British Museum v Londonu hrani pod inv. št. 1964, 12—6, 116 dobro ohranjen jezičastoročajni bronast meč z deino ohranjeno nožnico. Meč je dolg 42 cm, rezilo ima okrašeno s pasovi vrezov, ročaj ima štiri predrtine za zakovice. Na ročaju je še ohranjen delček bronaste pločevine, ki je oklepala organsko snov, s katero je bil ročaj zapolnjen (sl. 18a in b). — Meč so kupili 1902 od antikvarja Kallala na Dunaju in naj bil po priloženem listku, ki je še ohranjen, iz Stične (Sittich, Krain).

Meč lahko uvrstimo v t. i. tip Terni, ki je bil v poznem 9., predvsem pa v 8. stol razširjen v centralni Italiji. (V. Bianco-Peroni, Die Schwerter in Italien, Prähistorische Bronzefunde, Abth. 4, Bb. 1, 90s, T. 35—38). Relativno visoka starost meča in razprostranjenost v centralni in južni Italiji nam pri dokončnem uvrščanju meča med najdbe iz Stične narekujejo previdnost. — M. G.

SVETO, MARTINIŠČE. Dne 21. 10. 1971 sem obhodil teren prazgodovinskega gradišča Martinišča (345 m) severno od Svetega. Gradišče se razprostira čez dva griča (C. Marchesetti, I castellieri preistorici di Trieste e della Regione Giulia, Trieste 1903, 47 sq., tab. 4/3). Na zahodnem griču sem našel na površini sz. dela »griže«, tj. ostankov prazgodovinskega obzidja in nasipa (sl. 19), naslednje predmete:

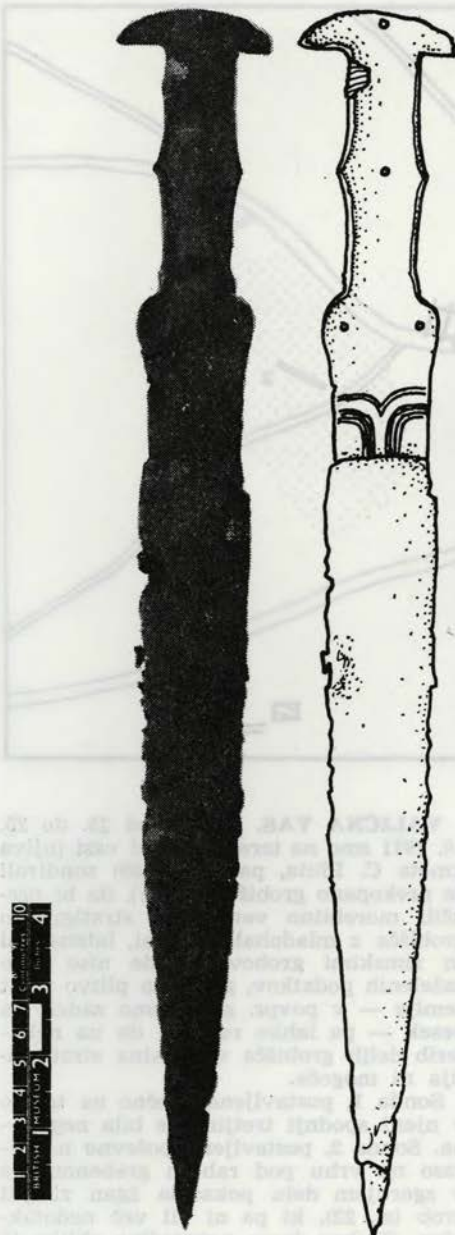
1. fragment držaja prostoročno izdelane posode iz slabo prečiščene glinice s primesjo kamenčkov in kremenčevega peska, žgane dobro v rjavo rdeči barvi, z grobo površino. Viden je okrogel čep v obliki prisekanega stožca, s katerim je bil držaj pritrjen na trup posode (sl. 20a);

2. fragment kamnitega brusa, močno izrabljen (sl. 20b);

3. fragment kolača, izdelanega ročno iz slabo prečiščene glinice s primesjo ka-

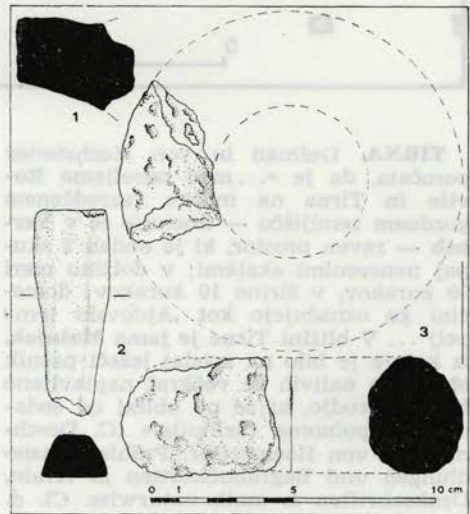
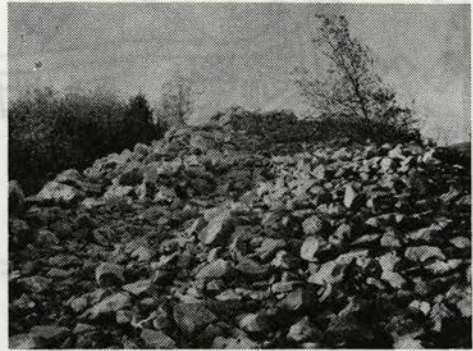
menčkov in kremenčevega peska, dobro žgane v rjavo rdeči barvi. Površina fragmenta je porozna in groba (sl. 20c).

Fragmenta držaja in kolača imata prazgodovinsko fakturo in zelo verjetno pripadata halštatskemu obdobju. Kamnatega brusa ni mogoče časovno opredeliti in lahko pripada tudi kakemu poznejšemu času. Najdene predmete hrani Goriški muzej v Novi Gorici. — D. V.

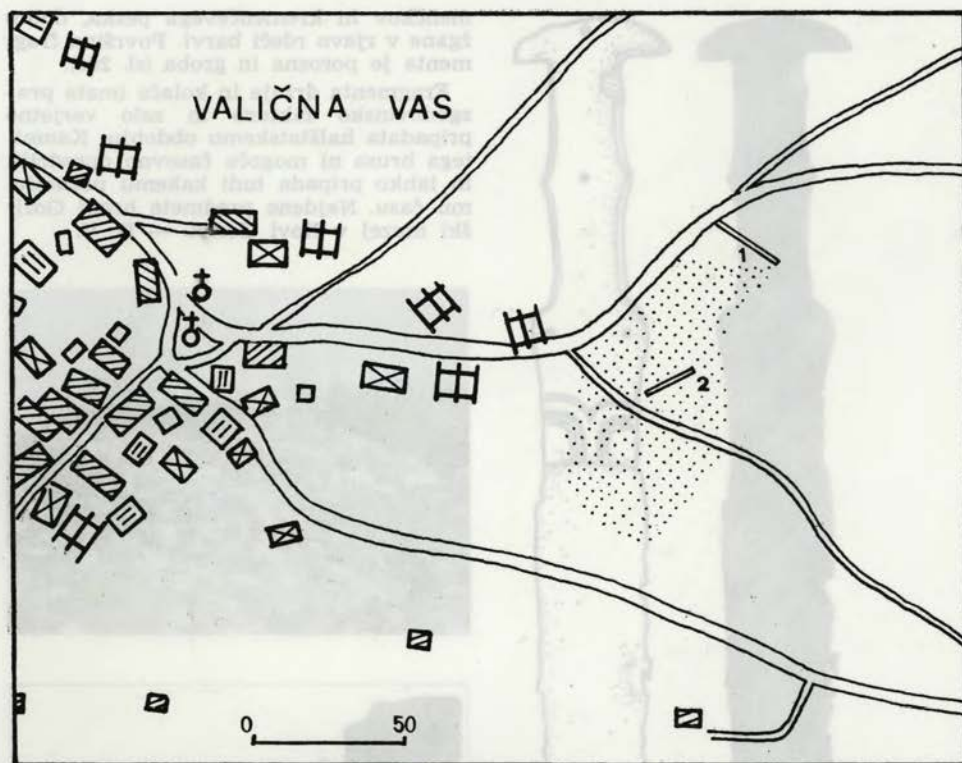
Sl. 18 a, b Meč iz Stične? (Trustees of the British Museum)

Fig. 18 a, b The sword from Stična? (Trustees of the British Museum)

Sl. 19—20 Sveto pri Komnu, Martinišče. Levo: ostanki prazgodovinskega nasipa; desno: površinske najdbe ob nasipu (risala V. Vidrih)

Fig. 19—20 Sveto near Komen, Martinišče. (Left) The NW part of the remains of the prehistoric wall and rampart. (Right) Some surface finds from along the ruins (Drawn by V. Vidrih)

TIRNA. Dežman in von Hochstetter poročata, da je »...med naseljema Roviše in Tirna na močno razredčenem gozdnem zemljišču — imenuje se v **Verheh** — raven prostor, ki je obdan s skupaj nanesenimi skalami; v dolžino meri 30 korakov, v širino 10 korakov; domačini ga označujejo kot „Ajdoovski temelj“... V bližini Tirne je jama **Mošnjak**, iz katere je bilo na spodaj ležeči pašnik ob hudih nalivih že večkrat naplavljeno železno orodje, ki se po obliki od sedanjega popolnoma razlikuje.« (C. Deschmann-F. von Hochstetter, *Prähist. Ansiedlungen und Begräbnisstätten in Krain, Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. Kais. Akad. d. Wiss.*, 42, 1879, 25). Dežman in von Hochstetter menita, da sta obe najdišči iz starejše železne dobe, vendar to še ni bilo preverjeno. Ustno izročilo tudi pravi, da je med Roviščem in Tirno v starodavnih časih stalo razsežno in obljudeno mesto, ki se je po izjavi kmetovalca Milana Garantinja iz Selc 2 imenovalo »Tir«. — D. V.

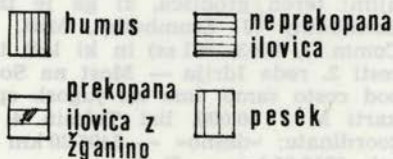
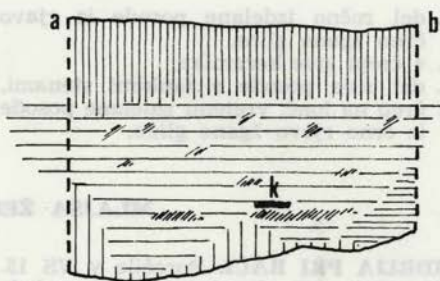
VALIČNA VAS. V času od 23. do 25. 10. 1971 smo na terasi vzh. od vasi (njiva kmeta C. Pluta, parc. št. 269) sondirali že prekopano grobišče (sl. 21), da bi preučili morebitno vertikalno stratigrafijo grobišča z mladohalštatskimi, latenskimi in rimskimi grobovi. Sonde niso dale zaželenih podatkov, glede na plitvo plast zemlje — v povpr. gl. 45 smo zadeli na pesek — pa lahko rečemo, da na nekaterih delih grobišča vertikalna stratigrafija ni mogoča.

Sonda 1, postavljena prečno na teraso v njeni spodnji tretjini, je bila negativna. Sonda 2, postavljena poševno na teraso na vrhu pod rahlim grebenom, je v zgornjem delu pokazala žgan rimski grob (sl. 22), ki pa ni bil več nedotaknjen. Grobna jama nepravilne oblike je bila vkopana v pesek ok. 70 gl. Poševne stene so v gl. 40 cm oblikovale nepravilno elipso s pr. 1×1.20 m. Prekopana zemlja je bila pomešana z žganino, ki je bila bolj strnjena samo v gl. ok. 55 cm in je vsebovala malo koščkov — B. T.

kalciniranih kosti. Črepinje posod so bile razmetane po grobu, črepi rdeče žgane posode (sl. 23) pa so bili zvečine zunaj groba. Bronaste najdbe so v glavnem nedoločljivi ostanki. Vse najdbe so v Nar. muzeju v Lj.

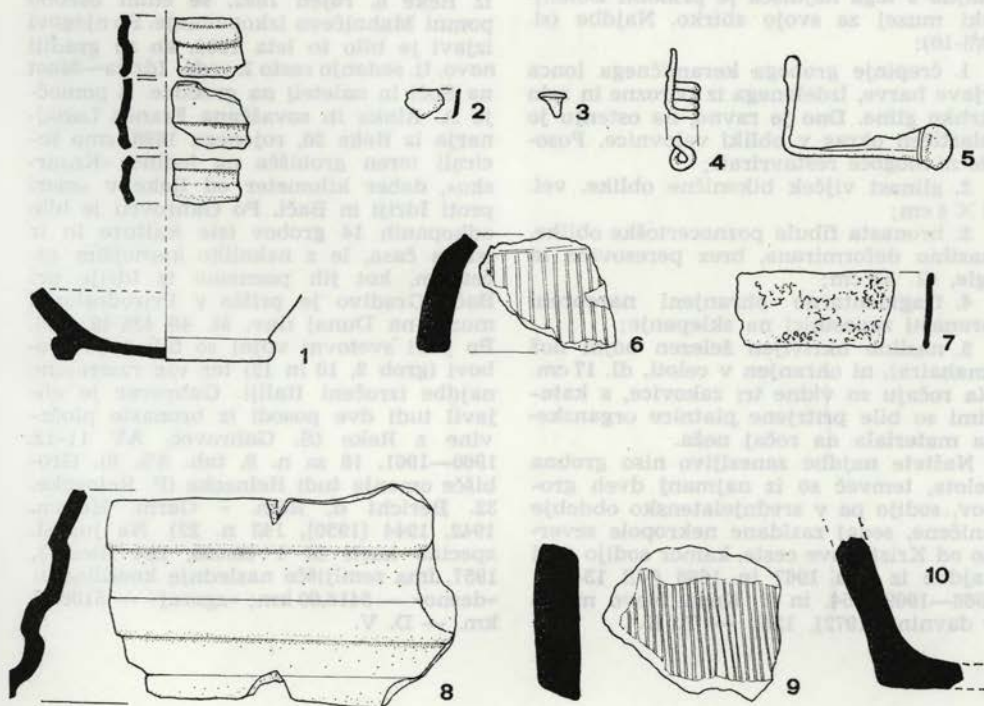
Najdbe iz groba:

1. razbita posoda iz rdeče pečene gline, izdelana na lončarskem vretenu: prstanasta stojna ploskev, stene so bile okrašene s širšimi in ožjimi vzporednimi rebri (sl. 23),
2. črep velike posode iz rdeče rjavo pečene gline s sledovi črnega premaza, narejene na lončarskem vretenu, okrašene s širokimi žlebovi oz. rebri (sl. 23),
3. del dna ročno izdelane posode iz zunanaj svetlo rjavo, znotraj črno pečene gline (sl. 23),
4. dva črepa ročno izdelanih posod iz črno oz. svetlo rjavo pečene gline, okrašenih z metličastim okrasjem (sl. 23/6),
5. 11 črepov na lončarskem vretenu izdelanih posod iz zunanaj svetlo rjavo rdeče, znotraj sivo pečene gline,

Sl. 21-23 Valična vas. Na str. 112: situacija sond v grobišču; zgoraj desno: pre-rez groba; spodaj: grobne najdbe (risala N. Trampuž)

Fig. 21-23 Valična vas. (On page 112) Plan of the burial complex and the two trenches. (Above right) Section of a grave. (Below) Grave finds (Drawn by N. Trampuž)

6. del ročno izdelane posode iz rjavo črno žgane gline,
7. 4 črepi sive keramike,
8. del sive posode s tankimi stenami,
9. črep na lonč. vretenu izdelane posode iz črno rjavo žgane gline,
10. kos bronaste peresovine fibule (23/4),
11. bronast fragment z gumbom na enem koncu (noga fibule?) (23/5),
12. del bronaste zakovnice (?). (23/3),
13. kos bronaste pločevine (23/2),
14. železen fragment (23/7). — B. T.

MLAJŠA ŽELEZNA DOBA

IDRIJA PRI BAČI. Poročilo v VS 15, 1970 (1972), 145, dopolnjujemo z naslednjim: teren grobišča, ki ga je izkopal Szombathy (J. Szombathy, Mitt. Präh. Comm. 1, 1903, 291 ss) in ki leži tik ob cesti 2. reda Idrija — Most na Soči ter pod cesto samo, ima na jugosl. special. karti M 1:50.000, list Tolmin 4, 1957, koordinate: »desno« — 5406,20 km »zgoraj« 5510,95 km. — D. V.

MOST NA SOČI. Glej: Rimska doba!

NOVO MESTO — KANDIJA. Pri polaganju kabla za telefon na v. strani stanov. hiše Kristanova cesta 8 so delavci prekopali in uničili najmanj 2 latenska groba z žganim pokopom. Nekaj razbitih najdb s tega najdišča je pridobil Dolenjski muzej za svojo zbirko. Najdbe (sl. 6/8-10):

1. črepinje grobega keramičnega lonca rjave barve, izdelanega iz porozne in zelo krhke gline. Dno je ravno, na ostenju je plastičen okras v obliki valovnice. Posode ni mogoče restavrirati;

2. glinast vijček bikonične oblike, vel. 3 × 4 cm;

3. bronasta fibula poznocertoške oblike, nasilno deformirana, brez peresovine in igle, dl. 5,5 cm;

4. fragmentarno ohranjeni narebreni bronasti zapestnici na sklepanje;

5. nasilno ukrivljen železen bojni nož (mahaira), ni ohranjen v celoti, dl. 17 cm. Na ročaju so vidne tri zakovnice, s katerimi so bile pritrjene platnice organskega materiala na ročaj noža.

Naštete najdbe zanesljivo niso grobna celota, temveč so iz najmanj dveh grobov, sodijo pa v srednjelatensko obdobje uničene, sedaj zazidane nekropole severno od Kristanove ceste, kamor sodijo tudi najdbe iz leta 1967 in 1668 (VS 13—14, 1968—1969, 154, in T. Knez, Novo mesto v davnnini [1972], 126). — T. K.

REKA, KOZARSKO. Poročilo v VS 15 (1970), 1972, 145 dopolnjujemo z nekaj podrobnejšimi podatki.

O prvih najdbah poročča za leto 1899 tedanji inženir Rudolf Mahnič (R. Machnitsch, Mitth. d. Centr. Comm. 25 [NF], 1899, 145 nr. 100) (v našem cit. poročilu je nepravilno navedena stran 154!). Ponoovno poročča Mahnič o Reki za leto 1907 že kot korespondent Centralne komisije, da je izkopal latensko grobišče in da imajo »nekateri grobovi zelo bogate pridatke« (id., Mitth. d. Zent. Komm. 3. F 6, 1907, 170). Da je Mahnič izkopal malo pred letom 1903, sklepamo po Marchesettijevi omembi grobišča na Reki (Cf. C. Marchesetti, I castellieri preistorici etc., Trieste 1903, 205). Domačin Anton Rink iz Reke 8, rojen 1892, še edini osebno pomni Mahničovo izkopavanje. Po njegovi izjavi je bilo to leta 1902, ko so gradili novo, tj. sedanjo cesto 2. reda Idrija—Most na Soči in naleteli na grobove. S pomočjo A. Rinka in sovaščana Franca Lahajnarja iz Reke 26, rojenega 1898, smo locirali teren grobišča na ledino »Kozarsko«, dober kilometer od Reke v smeri proti Idriji in Bači. Po Gabrovcu je bilo odkopanih 14 grobov iste kulture in iz istega časa, le z nekoliko kasnejšim začetkom, kot jih poznamo iz Idrije pri Bači. Gradivo je prišlo v Prirodoslovni muzej na Dunaj (inv. št. 49 435-49 540). Po prvi svetovni vojni so bili trije grobovi (grob 3, 10 in 12) ter vse raztresene najdbe izročeni Italiji. Gabrovec je objavil tudi dve posodi iz bronaste pločevine z Reke (S. Gabrovec, AV 11-12. 1960—1961, 18 ss n. 8, tab. 3/5, 6). Grobišče omenja tudi Reinecke (P. Reinecke, 32. Bericht d. Röm. - Germ. Komm. 1942, 1944 [1950], 143 n. 22). Na jugosl. special. karti M 1:50.000, list Bled 3, 1957, ima zemljišče naslednje koordinate: »desno« — 5416,60 km; »zgoraj« — 5108,95 km. — D. V.

RIMSKA DOBA

AJDOVSKI GRADEC — VRANJE PRI SEVNICI. Na mednarodnem izkopavanju Nar. muzeja in inštituta za pred in prazgodovino pri Münchenski univerzi 1970—1972 smo raziskali velik del Ajdovskega gradca.

Osrednje mesto zavzema na vrhu Ajdovskega gradca poudarjeno postavljena bazilika, vel. 13.65×7.60 m, zgrajena natančno po pravilih, ki so veljala za zgodnjekršćanske stavbe. Postavljena je natančno proti vzhodu. Notranjost je predeljena v prezbiterij za svečenike in v prostor za vernike. Ljudstvu namenjena vrata so bila š. 1.80 m. Prezbiterij je vzdolžno razčlenjen v prostor za svečenike, obredni del in kor. Južno pred cerkvijo je bila pokrita lopa, narteks. Pod njim smo našli nekaj zidanih grobnic.

Sočasna troladijska cerkvena stavba (13.13×8.25 m) z vgrajeno apsidno je bila zgrajena nekoliko niže, tako da je z gornjo cerkvijo in obzidjem sestavljala prostoran atrij. Sredi atrija je stala šestostrana krstilnica, baptisterij. V tej cerkvi so bile posamezne arhitektonske sestavine še bolj ohranjene. Srednja ladja se je namreč končala s polkrožno apsidno. Na notranji strani je bil temelj apside razširjen s klopjo za svečenike, ki se je na sredi stopničasto dvignila v katedro — škofovsko seduljo. Točno pred njim smo našli podnožje oltarne mize, marmorne odbitke same plošče in baze dveh stebričkov, ki so nosili oltarno menzo. V jz. kotu cerkve smo našli večjo memorijo, grobnico in v njej pet okostij.

Pod naselbino smo odkrili del nekropole iz 4.—6. stol.

Glede na dobljene podatke bi mogli dokončno uničenje trdnjave na Ajdovskem gradcu pripisati prodirajočim Slovanom konec 6. stoletja.

V letu 1972 smo preučili in preverili z. zaključek spodnje cerkve in krstilnice. Medtem se je namreč pokazalo, da sta nad živo skalo prazgodovinski (halštatski) horizont in še neka rimska faza, morebiti iz 3. stol. Zato smo letos odkopali tu dve sondi (12×8 in 4×8 m), da bi te podatke stratigrafsko dokumentirali. Rezultati so bili pozitivni. Poleg večjega števila prazgodovinske keramike v najnižjem horizontu smo našli v območju prvega rimskega tlaka novce Klavdija II., zato smemo tu domnevati fanum iz 3. stoletja. — P. P.

BENETE PRI CERKNICI. V okviru 5. mednar. mladinskega tabora v Cerknici 1971 je arheološka ekipa delala 3 dni pri Benetah. Ugotovila naj bi bila natančen potek limesa, ki tu še ni bil povsem jasen, ter zvezo med zaporo pri Benetkah in utrdbo na Taboršču v neposredni bližini. Ta bi lahko potekala čez hrib Kekelj z. od Benet, na katerem bi stal podoben stolp, kot so že znani. Zato smo izkopali sondo 6×3 m, gl. 25—30 cm. Izkop ni pokazal nobenih sledov stolpa. Izkopali smo še dve manjši sondi na vrhu Keklja, kjer so oblike zemljišča zbujele vtis umetno nastalih gomil, vendar sta bili prav tako negativni. Po teh sicer manjših izkopih torej sklepamo, da ni bilo neposredne povezave med zaporo na Benetah in utrdbo na Taboršču. — Odkopali smo tudi 1 m zapornega zidu 41 m s. od stolpa med T 11 in T 12, na robu manjše ravnice. Zid je bil ohranjen do višine 80 cm, š. 1 m. Od lani odkopanega zidu pri stolpu T 15—L 16 se loči po tem, da na zunanji strani nima prizidka. — M. U.

Sl. 24 Blanca: Dolge njive (foto S. Ciglencečki)
Fig. 24 Blanca, Dolge njive. Probable site of a Roman Villa (Photo: S. Ciglencečki)

BLANCA PRI SEVNICI. Ob topografskem pregledu okolice Vranja smo izvedeli od Tončke Božič, Blanca 6, in Štefana Simončiča, Blanca 2, da je bilo na z. robu blanškega polja nekoč pokopališče (»britof«), Janez Ašič, Blanca 29, pa je povedal, na blanškem polju na Dolgih njivah (gl. sl. 24) pogosto izorjejo opeko. Pravil nam je, da sta v zemlji dva zidova, ki potekata vzporedno (smer V—Z) in sta med sabo oddaljena približno 20 m. Ze omenjeni Š. Simončič je tudi povedal, da je pri kopanju vodnjaka pod njivo V ograji v gl. 8 m zadel na »velike cegle«.

Lokacija »britofa«, ki ga omenjata prva pripovedovalca, je na z. robu blanskega polja na dvignjeni terasi (specialka 1 : 50.000, Samobor 1 : 5.530.700—5.094.400). Na terenu ni arheoloških sledov. Pri obhodu blanskega polja smo na Dolgih njivah (večji kompleks njiv sredi blanskega polja) našli odlomek tegule. Arheološko je verjetno najpomembnejši areal V ograji. Lastnik parcele I. Jazbec nam je približno označil potek zidov, vendar zaradi strnišča na njivi in suhe zemlje nismo opazili sprememb v barvi prsti. Našli pa smo drobce ometa in opeke. Njiva V ograji leži na vzh. robu blanskega polja (specialka Samobor 1 : 5.531.200—5.094.200). Iz naštetih podatkov lahko domnevamo, da je na blanskem polju (ožja lokacija verjetno njiva V ograji) stala rimska stavba, najbrž villa rustica. Teren ni ogrožen. — S. C.

BONINI NAD VANGANELOM PRI KOPRU. Za hišo Benedikta Marsiča, Bonini 50 (Kaližburg), so dvigali kamenje in našli majhne glinaste svetlo rumene posode ter rumene in rdeče fragmente opek. Predmeti so danes izgubljeni, na njivah pa še najdejo kose rimskih opek, zato sklepamo, da gre za najdišče iz rimskega časa. — E. B. T.

BUČE. Ob cesti Prelasko—Buče, sv. od kraja, je ledina Groblje (AKJ, Blatt Rogatec, 17 s), kjer se razprostirajo ostanki rimske naselbine ca. 100 m v dolžino. Teren je zelo ugoden za poselitev, saj ves proti jugu narahlo pada. Podčetrtski župnik F. Strnad mi je povedal, da je pred leti našel tu oljenko, da-

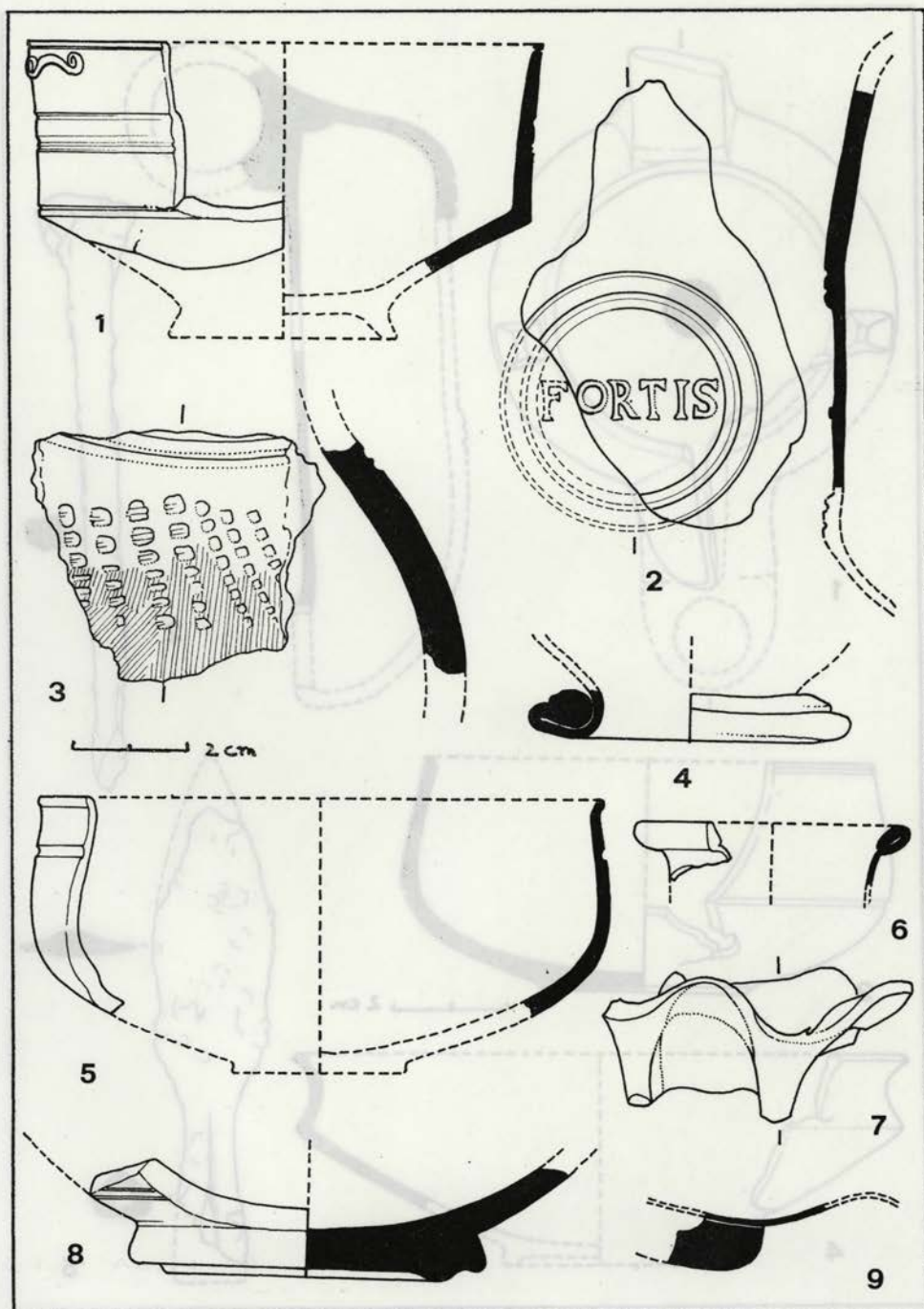
Sl. 25 Buče, v ozadju ledina Groblje
Fig. 25 Buče. Site of a Roman settlement

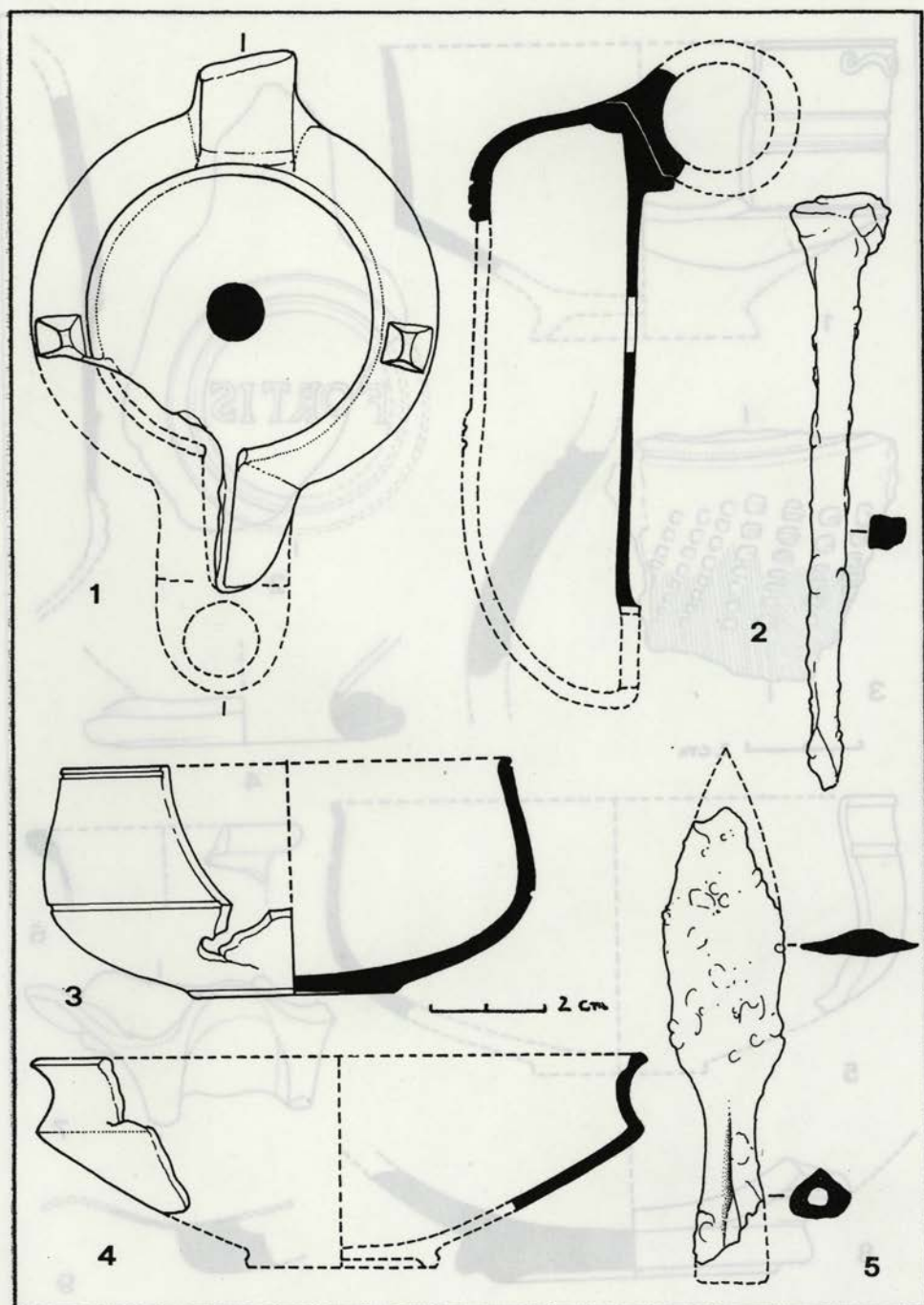
nes izgubljeno. Na njivah, ki so last Sinkoviča, Debelaka, Umeka, Valenčaka, Počivalška in Kmetijske zadruge (parc. št.: 462, 451/1, 450/1, 449, 414, 450/2, 451/2, 412, 1103, 413, 448, 441, 479, 443, 442, 480, 437, 439/1, 421/4, 421/5, 440, 418, 419/1, 419/2, 421/2, 421/3 k. o. Buče) sem našel precej fragmentov rimske keramike, ometa in opeke. Na več mestih se vidijo kupi kamenja, ki ga zmečejo z njive kmetje (sl. 25).

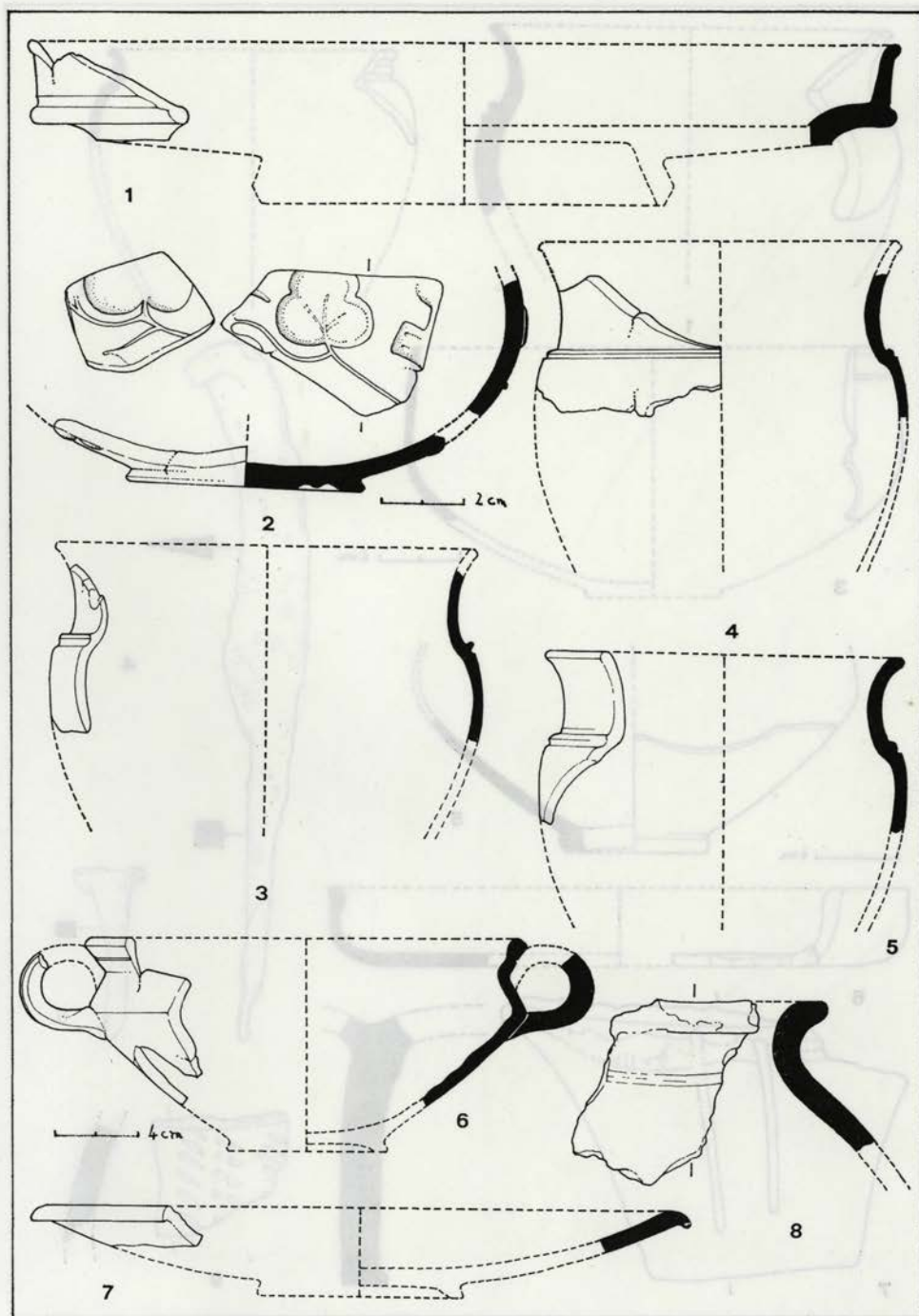
A. Sinkovič je našel pri kopanju jame za telegrafski drog skelet, ki je ležal med kamenjem, in sicer na jv. strani Grobelj, parc. št. 423 k. o. Buče. Po izjavi najditelja so bile zraven skeleta še črepinje. Okostje in črepinje so vrgli v stran. Sinkovič st. pa je povedal, da so na teh njivah že večkrat našli »mesingaste dnarje«. — S. C.

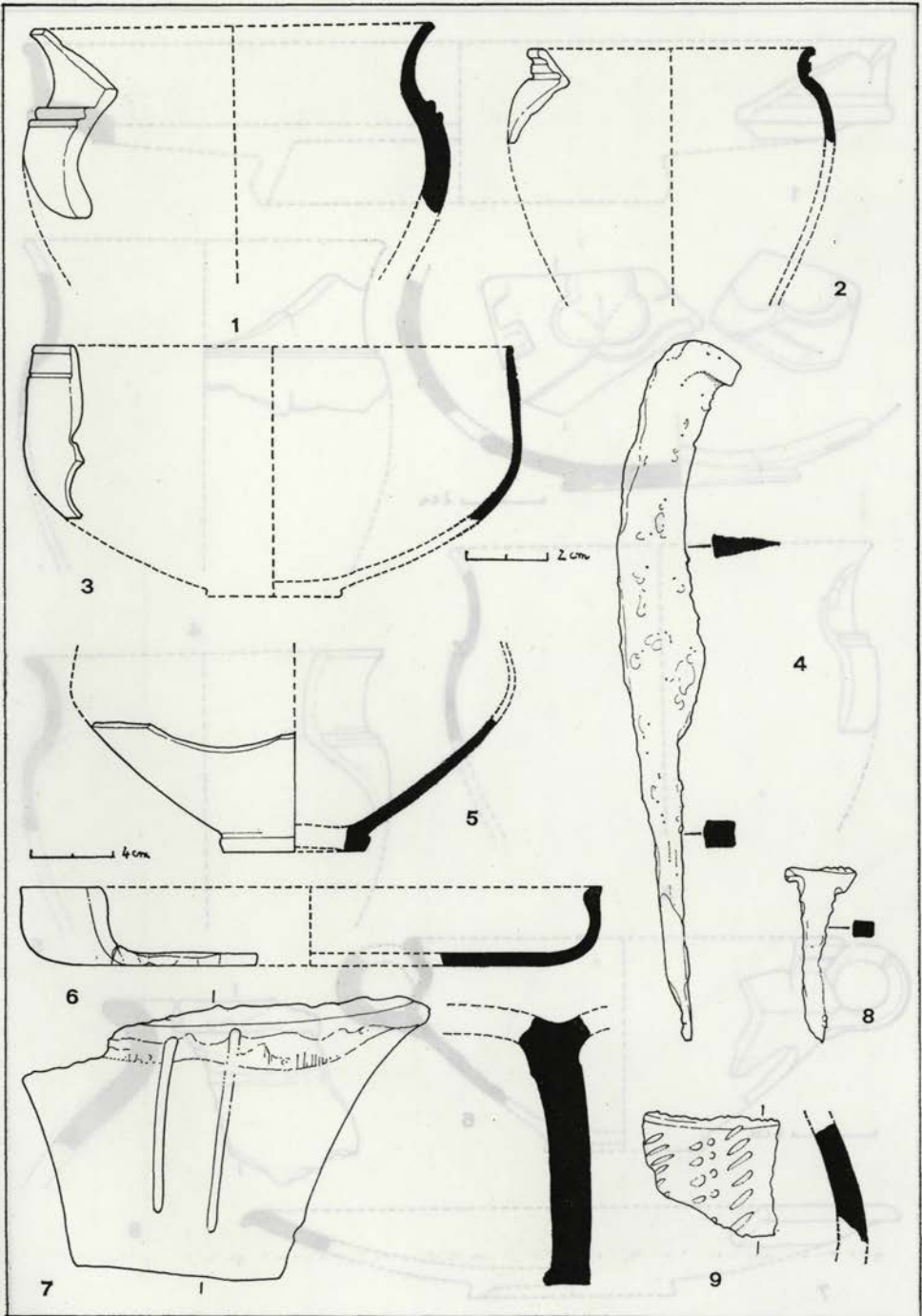
CERKNICA. V okviru 6. mednarodnega mladinskega tabora leta 1972 je ponovno delala arheološka ekipa, ki jo je vodila avtorica poročila. Manjša sondažna izkopavanja so bila opravljena v bližini pokopališča, na travniku J. Komovca ob vzhodni strani ceste na Dolenje jezero. Tu so jeseni 1971 našli pri izkopu jame za dvojni električni drog fragmente antične keramike. Že takrat je bilo iz profilov izkopane jame razvidno, da je v treh stenah jame kulturna plast. Zato smo izkopali dve sondi 3.2×1.2 m, in sicer eno severno od dvojnega električnega droga, drugo južno od njega, obe pa v njegovi neposredni bližini, računajoč, da gre po vsej verjetnosti za grobove. V sondah ni bilo bistvenih razlik. V obeh je bila pod rušnato 15—20 cm db. plastjo 25—35 cm db. plast temno rjave in ilovnate zemlje več ali manj brez kamenja. Pod to pa se je v gl. 40—55 cm začinjala kulturna plast, db. 30—50 cm, ki so jo sestavljali mestoma tudi večji apnenčasti bloki z drobnejšim dolomitnim kamenjem in svetlo rjava ilovica. Vmes je bilo veliko fragmentov najrazličnejših keramičnih posod, npr. črepi pečatnih in reliefnih oljenk, krožnika iz terre sigillate tip Drag. 15/17, skodelice tipa Ritt. 9, skodelic s tankimi stenami, lončkov, skled, vrčev in amfor. Bolj redki so bili kovinski predmeti (2 novca cesarja Nerona, želbli, sulična ost in nož) ter ostanki steklenih čaš (sl. 26—30).

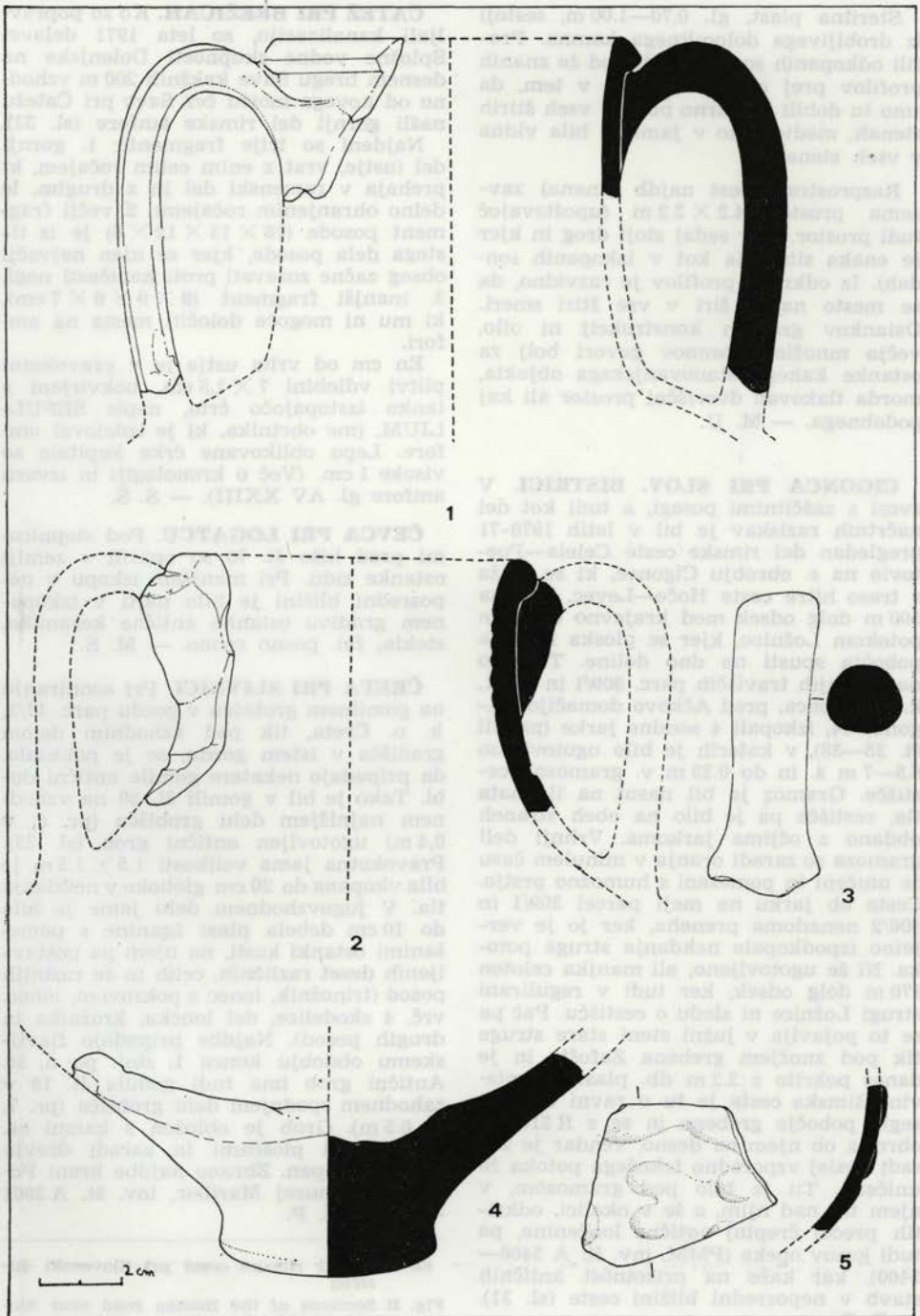
Sl. 26—30 Cerknica, 1. 1972 izkopano gradivo
Fig. 26—30 Cerknica. The in the year 1972 excavated material

Sterilna plast, gl. 0.70—1.00 m, sestoji iz drobljivega dolomitnega kamna. Profili odkopanih sond se ločijo od že znanih profilov prej odkopane jame v tem, da smo tu dobili kulturno plast v vseh štirih stenah, medtem ko v jami ni bila vidna v vseh stenah.

Razprostranjenost najdb (znana) zavzema prostor 4.2×3.2 m (upoštevajoč tudi prostor, kjer sedaj stoji drog in kjer je enaka situacija kot v izkopanih sondah). Iz odkritih profilov je razvidno, da se mesto najdb širi v vse štiri smeri. Ostanke grobnih konstrukcij ni bilo, večja množina kamnov govori bolj za ostanke kakšnega stanovanjskega objekta, morda tlakovan dvoriščni prostor ali kaj podobnega. — M. U.

CIGONCA PRI SLOV. BISTRICI. V zvezi z zaščitnimi posegi, a tudi kot del načrtnih raziskav je bil v letih 1970-71 pregledan del rimske ceste Celeia—Poetovio na s. obrobju Cigonce, ki se križa s traso hitre ceste Hoče—Levec. Gre za 500 m dolg odsek med krajevno cesto in potokom Ložnico, kjer se ploska ravnica pobočja spusti na dno doline. Tu smo na sedanjih traviških parc. 309/1 in 310/1, k. o. Cigonca, pred Ačkovo domačijo, Cigonca 14, izkopali 4 sondne jarke (profili št. 35—38), v katerih je bilo ugotovljeno 6.5—7 m š. in do 0.25 m v. gramozno cestišče. Gramoz je bil nasut na ilovnata tla, cestišče pa je bilo na obeh straneh obdano z ožjima jarkoma. Vrhnji deli gramozu so zaradi oranja v minulemu času že uničeni in pomešani s humozno prstjo. Cesta ob jarku na meji parcel 309/1 in 306/2 nenadoma preneha, ker jo je verjetno izpodkopala nekdanja struga potoka. Ni še ugotovljeno, ali manjka celoten 170 m dolg odsek, ker tudi v regulirani strugi Ložnice ni sledu o cestišču. Pač pa se to pojavlja v južni steni stare struge tik pod znožjem grebena Zafašta in je danes pokrito z 2.2 m db. plastjo naplavin. Rimska cesta je tu v ravni črti dossegla pobočje grebena in se z R 210 zabrnila ob njem na desno, vendar je zaradi doslej vzporedno tekočega potoka že uničena. Tu je bilo pod gramozom, v njem ter nad njim, a še v okolici, odkritih precej črepij antične lončenine, pa tudi kosov opeke (PMM, inv. št. A 5403—5460), kar kaže na prisotnost antičnih stavb v neposredni bližini ceste (sl. 31). — S. P.

ČATEŽ PRI BREŽICAH. Ko so popravljali kanalizacijo, so leta 1971 delavci Splošne vodne skupnosti Dolenjske na desnem bregu Save kakšnih 200 m vzhodno od novega mostu čez Savo pri Čatežu našli gornji del rimske amfore (sl. 32).

Najdeni so trije fragmenti: 1. gornji del (ustje, vrat z enim celim ročajem, ki prehaja v ramenski del in z drugim, le delno ohranjenim ročajem), 2. večji fragment posode ($18 \times 15 \times 12 \times 6$) je iz tistega dela posode, kjer se njen največji obseg začne zoževati proti koničasti nogi, 3. manjši fragment ($9 \times 9 \times 9 \times 7$ cm), ki mu ni mogoče določiti mesta na amfori.

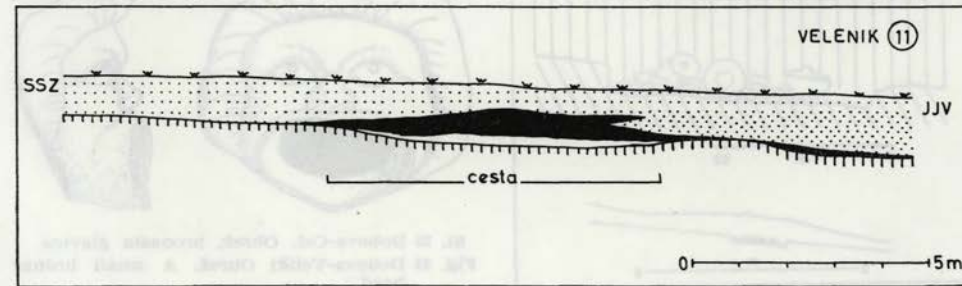
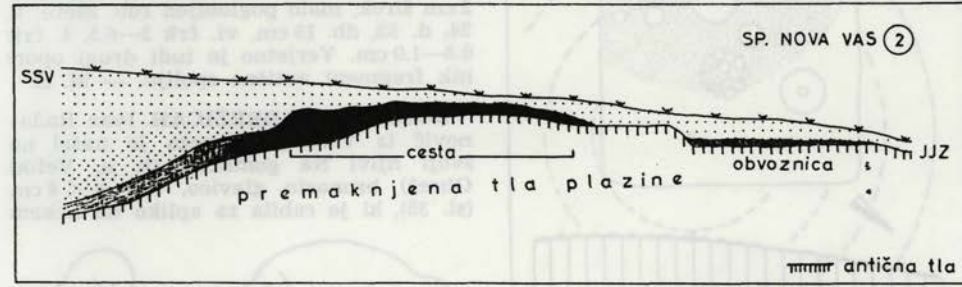
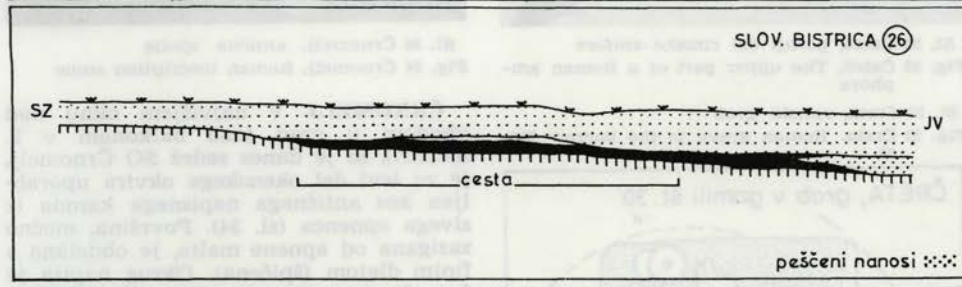
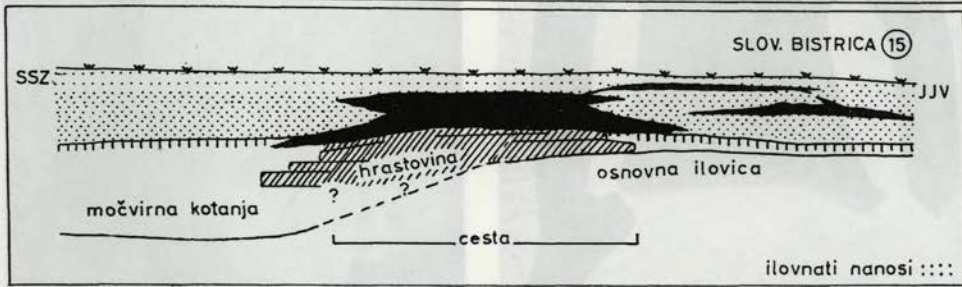
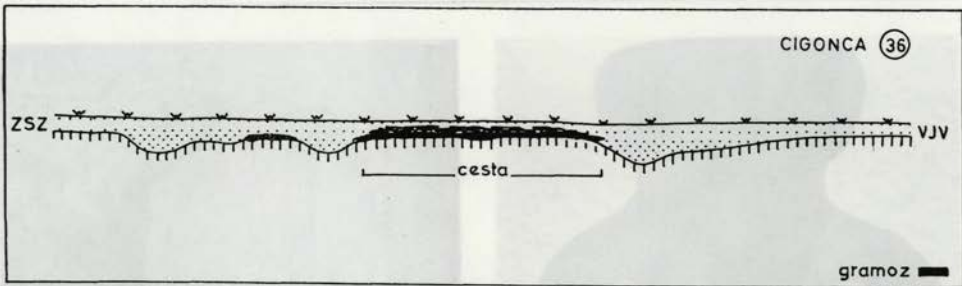
En cm od vrha ustja je v pravokotni plitvi vdlobini 7×1.5 cm, uokvirjeni s tanko izstopajočo črto, napis SEPULIUM, ime obrtnika, ki je izdeloval amfore. Lepo oblikovane črke kapitale so visoke 1 cm. (Več o kronologiji in izvoru amfore gl. AV XXIII). — S. Š.

ČEVCA PRI LOGATCU. Pod stopnicami pred hišo št. 70 so opazili v zemlji ostanke zidu. Pri manjšem izkopu v neposredni bližini je bilo najti v izkopanem gradivu ostanke antične keramike, stekla, žel. pasno spono. — M. S.

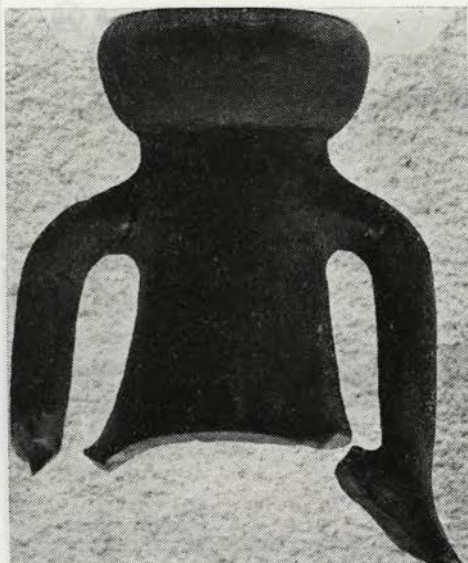
ČRETA PRI SLIVNICI. Pri sondiranju na gomilnem grobišču v gozdu parc. 11/1, k. o. Čreta, tik pod vzhodnim delom gradišča v istem gozdu, se je pokazalo, da pripadajo nekatere gomile antični dobi. Tako je bil v gomili št. 30 na vzhodnem najnižjem delu grobišča (pr. 6, v 0.4 m) ugotovljen antični grob (sl. 33). Pravokotna jama velikosti 1.5×1.3 m je bila vkopana do 20 cm globoko v nekdanja tla. V jugovzhodnem delu jame je bila do 10 cm debela plast žganine s pomešanimi ostanke kosti, na njem pa postavljenih deset različnih, celih in že razbitih posod (trinožnik, lonec s pokrovom, lonec, vrč, 4 skodelice, del lončka, krožnika in drugih posod). Najdbe pripadajo flavij-skemu obdobju konca 1. stol. po n. št. Antični grob ima tudi gomila št. 18 v zahodnem spodnjem delu grobišča (pr. 7, v. 0.5 m). Grob je obložen s kamni oz. pokončnimi ploščami in zaradi drevja ni bil odkopan. Zbrane najdbe hrani Pokrajinski muzej Maribor, inv. št. A 2961—2972 — S. P.

Sl. 31 Profili rimske ceste pri Slovenski Bistrici

Fig. 31 Sections of the Roman road near Slovenska Bistrica

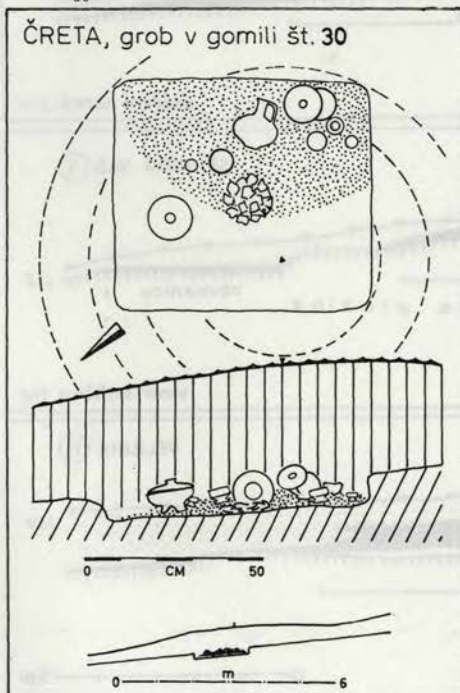

Sl. 32 Catež, gornji del rimske amfore
Fig. 32 Catež. The upper part of a Roman amphora

Sl. 33 Čreta, rimski grob

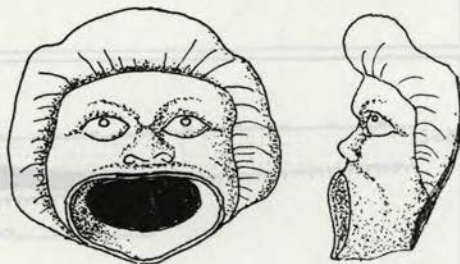
Fig. 33 Čreta. Roman grave in the barrow No. 30

Sl. 34 Črnomelj, antična spolia
Fig. 34 Črnomelj, Roman inscription stone

ČRNOMELJ. V najvišjem oknu nad vhodom v grad (nad balkonom v 2. nadstr.), ki je danes sedež SO Črnomelj, je za levi del okenskega okvira uporabljen kos antičnega napisnega kamna iz sivega apnenca (sl. 34). Površina, močno zasigana od apnene malte, je obdelana s finim dletom (špičena). Okrog napisa je 2 cm širok, malo poglobljen rob. Mere: š. 24, d. 55, db. 15 cm, vi. črk 5—6,5, š. črk 0,8—1,0 cm. Verjetno je tudi drugi opornik fragment antične spolije. — M. S.

DOBOVA PRI BREŽICAH. Ivan Radanovič iz Velikega Obreža je našel na svoji njivi Na gomilcah (k. o. Veliki Obrež) bronasto glavico, vel. 4 × 4 cm (sl. 35), ki je rabila za apliko na nekem

Sl. 35 Dobova-Cel. Obrež, bronasta glavica
Fig. 35 Dobova-Veliki Obrež. A small bronze head

rimskem predmetu (pohišstvo, oprema?). Glavica nikakor ni enkratno umetnikovo delo, ampak sodi med bronaste glave (maske?), ulite z modelom, ki so jih obrtniki izdelovali v velikih množinah za okraševanje predmetov. — S. Š.

DOLENJE BREZOVO. Severno od železniške čuvajnice št. 480 ob progi Zagreb—Zidani most in vzhodno od vasi Dolenje Brezovo (specialka 1 : 50.000, Samobor 1 : 5.528.600—5.094.650) je ledina Pod vinco, lastnik Jože Mirt, Zgornje Brezovo. August Sinkovič, Dol. Brezovo 18, in Martin Drugovič, Dol. Brezovo 25, sta povedala, da so na njivah Pod vinco pri oranju naleteli na kamenje, malto in opeko. Tu naj bi bil nekoč stal grad. M. Drugovič je tudi povedal, da je bila tu zakopana »zlata piška« (sl. 36).

O najdbi so poročali že Premerstein in Rutar, Röm. Str. (1899) 20 s, ter Pečnik IMK 14, 1904, 191 s, in sicer o najdbi rimskih žganih grobov na njivah Pri cesti.

Na njivi Pod vinco večkrat najdejo kose rimske keramike in opeke. Zanimiva so tudi imena njiv v bližini: vzhodno je njiva Grobelnica, še vzhodneje (preko potoka) pa je njiva Grubelno.

Slemenšek Mirko, Dol. Brezovje, ki si je zahodno od ledine Pod vinco postavil pred nedavnim novo hišo, je povedal, da so pri kopanju v globini 1,30—1,50 m našli kurišče in črepinje.

Po navedenih podatkih je možno, da je tu stala rimska villa rustica. Objekt je ogrožen.

Ogled je bil opravljen v okviru topografskih raziskav okolice Vranja. — S. C.

DOLINSKA POT PRI VRHNIKI — LIMES. Izvedli smo manjšo konservatorsko akcijo na poznoantičnem zapornem obzidju, limesu, na sektorju Dolinske poti nad Vrhniko. Delo na Müllnerjevem stolpu XXXIV (prim. A. Müllner, Argo 8, 1900, priloga) je potekalo v času 2.—11. 11. 1972, podprla pa ga je Temeljna kulturna skupnost občine Vrhnika. Stolp XXXIV je postal zanimiv takoj po dograditvi nove avtomobilske ceste med Vrhniko in Postojno, saj poteka trasa nove magistrale neposredno ob njem. Zaradi svoje izredne strateške lege je stolp že od daleč viden bodisi z vrhniške bodisi z logaške smeri. Med jesensko akcijo smo uspeli odpreti približno dve tretjini stolpa in del zunanje in notranje fasade zapornega zidu. Delo sta otežkočala

Fig. 36 Dol. Brezovo, ledina Pod vinco (foto: S. Ciglenečki)

Fig. 36 Dol. Brezovo. View of the probable site of a Roman Villa (Photo: S. Ciglenečki)

mrzlo vreme in težavno zemljišče. Zid se je kljub številnim koreninam in panjem sorazmerno dobro ohranil. Zaradi bližajočega se slabega vremena smo morali delo prekiniti. Pred tem smo stolp in zaporni zid dobro zavarovali pred zimo. Akcija se bo nadaljevala v letu 1973, ko bosta stolp in del zapornega obzidja dokončno odkopana, konservirana ter prezentirana. — D. V.

DOLNJE PRAPREČE. Objavljamo še eno fotografijo (sl. 37) uničenega antičnega groba, ki je ležal ob vzh. steni gospodarskega poslopja hiše št. 1 (VS XV, 149 s.). — M. S.

Sl. 37 Prapreče, uničen grob
Fig. 37 Dol. Prapreče. Destroyed Roman grave

Sl. 38—39 Donačka gora. Na levi: ledina v Gruševju; na desni: »Rimska cesta« (foto. S. Ciglenečki)
 Fig. 38—39 Donačka gora. (Left) View of an archaeological site. (Right) View of the so called Roman road (Photos: S. Ciglenečki)

DONAČKA GORA. Jv. od cerkve sv. Donata, pribl. na polovici višine hriba so v 19. stol. na nekoliko daljši terasi našli več rimskih novcev in drugih predmetov (I. Orožen, Das Bitsthum und die Diözese Lavant, Das Dekanat Rohitsch, 8 s), večino na ledini v Gruševju (sl. 38), parc. št. 1036/4 k. o. Donačka gora, lastnik V. Kitak, Donat 41. Okolne parcele imajo številke, 1036/6, 1036/2, 1036/3, 1020, 1021, 1022, 1036/1, 1039/1 k. o. Donačka gora, lastnik isti.

Orožen (o. c. 5 in 8 s) omenja tudi star kolovoz, ki ga domačini imenujejo »rimska cesta« in ki poteka od cerkve sv. Donata (ledina Pod sokolom) mimo ledine V Gruševju. M. Kitak, Donat 41. mi je pokazala tudi nadaljevanje te »rimske ceste« (sl. 39) v smeri proti SV. Trasa je nekaj časa vidna, nato pa se izgubi v valovitem terenu. Njena smer daje slutiti, da poteka proti prelazu med Donačko goro in pogorjem Macelj, kjer gre tudi danes cesta na Žetale in Ptuj. Ob tej »rimski cesti« mi je pokazala še kraj, kjer je po pripovedki zakopano »zlato tele« (nekoliko naprej sv. od ledine V Gruševju). Povedala je tudi, da je na tem mestu poizkusil kopati že njen oče, a ni našel ničesar. — S. C.

DRAGOMER. Ob cerkvi na pokopališču sv. Lovrenca so našli kos antične tegule in nekaj kosov keramike. — M. S.

DRAGONJA PRI SEČOVJAH. Gostilničar Mahnič Jože je za svojo hišo, Dragonja 46, pri Sečovljah kopal temelje za nove stanovanjske prostore. Hiša stoji ob križišču stare ceste Sečovlje—Koper—

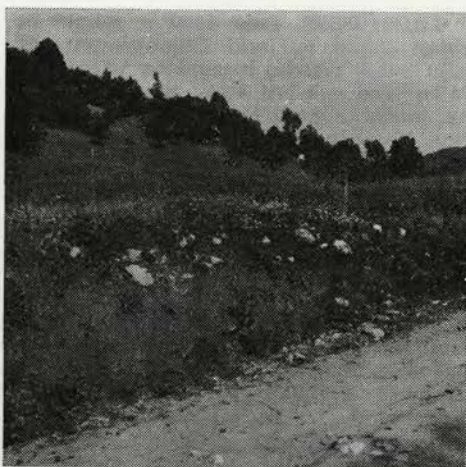
Buje. Pod ruševinami je našel temeljni zid in velik glinast vrč. Po opisu sodeč so poleg zidu našli rimsko amforo, kose razbite posode je odnesel zdravnik, ki je služboval v Sečovljah.

V bližnji okolici današnje stavbe je najti fragmente rimskih opek in drugih keramičnih predmetov iz istega časa. — E. B. T.

GORICA PRI DRNOVEM NA KRŠKEM POLJU. Dva vzdana rimska kamnita kosa na neki hiši naj bi bila po pripovedi očitvidca sedaj izginila. — M. S.

GRADEC NAD PODBOČJEM. Pri rekonosciranju terena v Gorjancih smo opazili, da so na njivah ob poti v vas (na levi strani) na kraju, imenovanem Grobeljce, last kmeta Sintiča iz Gradca št. 2, l. 1970 pri niveliranju deloma uničili dve, morda celo tri antične gomile. Gomile so bile doslej v celoti ohranjene in so jih s strojem odnesli do približno polovice njihove višine. Ves material je bil raznesen po njivi oziroma narinjen ob kraj ceste (sl. 40). Druga polovica gomil je še dobro ohranjena, kar je lepo vidno iz prečnega profila ene od gomil ob cesti (sl. 41), kjer je opaziti še zidno konstrukcijo osrednjega dela gomile. Prav tako je zaslediti v profilu ostanke grobnih pridevkov.

Na hribu sv. odtod pa je ob cerkvi, ki ima ohranjene doslej v literaturi še neomejene romanske arhitektonske elemente, dokaj raven plato, kjer je mogoče pričakovati antično selišče in morda še starejše naselje. Najdb tu ni bilo opaziti. — M. S.

Sl. 40—41 Gradec nad Podbočjem. Na levi: sled gomile na njivi (foto Slabe); na desni: v profilu opazni ostanki grobne arhitekture

Fig. 40—41 Gradec near Podbočje. (Left) Traces of a Roman burial mound. (Right) Section showing remains of tomb architecture (Photos: Slabe)

GROBELNO. Na ledini »Grobelce« med Grobelnim in Završami je že pred drugo svetovno vojno izkopaval dr. F. Lorger ter našel črepinje, malto, ostanke mozaika idr.

Danes je ledina »Grobelce« razdeljena med posestnika Mlinariča in Kristana. Zadnji mi je povedal, da je za temelj svoje nove hiše jemal s tega prostora kamenje in zvozil odtod že preko 40 voz kamenja. S. Kristan pa je dejal, da je nekoč pri oranju odkopal »obokano peč iz opeke« in še neki manjši prostor. Sam sem na tej in sosednji ledini (Na selah) našel več fragmentov rimske keramike in opeke (sl. 42), za Kristanovo hišo pa sem opazil dve celi teguli. — S. C.

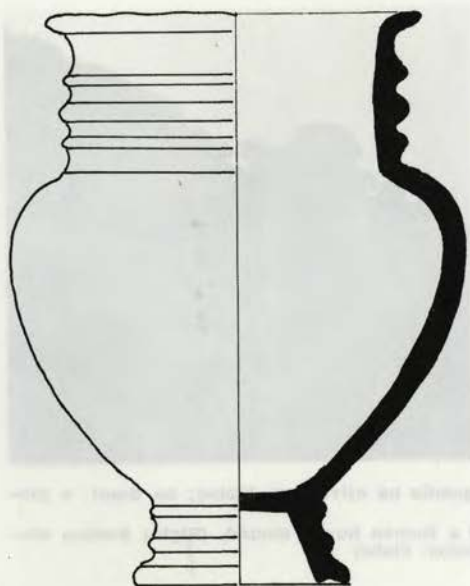

Sl. 42 Grobelno, lega rimske naselbine (foto S. Ciglencečki)

Fig. 42 Grobelno. View of the site of a Roman settlement (Photo: S. Ciglencečki)

GROBLJE PRI ŠENTJERNEJU NA DOLENJSKEM. Pri izkopu kanala za polaganje vodovodnih cevi so zadeli na rimsko poselitveno plast, ki se pričinja na prostoru pred cerkvijo sv. Martina in se nadaljuje do hiše Vide Franca, h. št. 21, na z. delu vasi. Od Martinove cerkve oz. vaškega vodnjaka proti v. koncu vasi ni bilo kulturnih ostalin. Zelo bogat s kulturnimi ostanki je bil izkop, ki teče od vaškega vodnjaka proti sv. delu vasi do hiše Janeza Sivca, h. št. 27. Najbogatejši je bil izkop med Martinovo cerkvijo in Videtovo hišo. Profila v iz-

kopu sta bila enotna in zelo izrazita. V gl. 60—70 cm pod današnjo površino, med h. št. 18 in 19, teče 10—15 cm debela plast estriha, nad katerim je 20 cm db. plast žganine, veliko opeke in drugega rim. gradbenega materiala. Na vrhu te plasti so ležali številni kosi visokosrednjeveške keramike, ki zbuja pozornost zaradi izredne tehnologije in zelo razgibanih oblik. V isti plasti je bil tudi fragment keramične ploščice — obloge, vel. 10 × 20 cm, na kateri je bil upodobljen lev v stoječem položaju, vidne so še šape in spodnji del telesa.

Sl. 43 Grosuplje, posoda na nogi
Fig. 43 Grosuplje. A vessel on foot

Posebnost izkopa na prostoru z. od Martinove cerkve so ostanki arhitekture (rimske). V gl. 70 cm pod današnjo površino, na prostoru med h. št. 18 in 19, potekata najmanj dva zidova v smeri SV—JZ. Zidova sta zgrajena iz apnenčevih lomljencev, ki so vezani z zelo kompaktno sivo malto. Nad zidovoma teče estrih, ki smo ga že omenili. Dimenzije stavbe, ki je stal na tem prostoru, so bile sočeč po merah estriha precejšnje. Velik blok iz obdelanega pohorskega marmorja, ki leži na dvorišču Jurgaličeve hiše in so ga našli pri izkopu temeljev za gospodarsko poslopje v neposredni bližini plasti z estrihom, dokazuje, da je tu stala neka reprezentančna stavba.

Srednjeveško in rimsko kulturno plast prekriva na prostoru od Martinove cerkve do Videtove hiše debela hudourniška plast, ki je nastala postopoma. Hudourniška struga je bila najgloblja pri Martinovi cerkvi, najplitvejša pa pri Videtovi hiši. Desni breg hudourniške struge je bil vzhodno od Martinove cerkve. Struga je nastala v času po pojavu visokosrednjeveške keramike in je zginila pred postavitvijo Martinove cerkve. — V. Š.

GROSUPLJE. Leta 1969 je slikar Božidar Jakac poklonil Dolenjskemu muzeju večjo rimsko keramično vazo, ki jo je že pred več leti kupil od domnevnega najditelja z najdiščno oznako »Grosuplje«. Natančnejše najdiščne okoliščine niso znane. Vaza je bila do vrha napolnjena z zemljo, pri vrhu pa so bile vanjo položeni večji fragmenti človeške zgornje in spodnje čeljusti z deloma ohranjenimi zobmi. Kostni ostanki in zobje kažejo na odraslo osebo. Vaza je zaobljena, sodčasto trebušaste oblike, ima profilirano konično nogo, dolg profiliran vrat in ravno izvihano ustje (sl. 43). Zunaj je rdeče barvana, znotraj pa kaže sledove črnega premaza. V. 27 cm, š. 22 cm. — T. K.

GRUBELCE PRI SEČOVLJAH. Jeseni 1971 je Pomorski muzej v Piranu pod vodstvom kustodinje E. Boltin-Tometove nadaljeval sistematično raziskovanje antične vile rustike v Grubelcah. V 20 dneh smo preiskali 260 m² površine.

Dokončno smo raziskali prostor 11 (9.3 × 7.4 m) in 1.2 m š. pas prostora 12, ki je, kot kaže, prav tako 9.3 m dolg in sega v še neprekopani del terena. V obeh prostorih je tlak-estrih ohranjen le v zgornji, s. polovici, kjer je bil pokrit z ruševinami (kosi malte, stenski omet, železni žebli, kosi grobe rimske keramike in opeke), medtem ko je bil v spodnji polovici uničen. Plast zemlje je bila tu do 70 cm gl. in še pred kratkim obdelana. Del ruševin ob s. steni prostora 11 je ležal na tanki plasti ogljenine. Z ozirom na to, da so bili med ruševinami najdeni večji kosi ožgane opeke in kamenja, je možno, da je bilo tu kurišče. Dokazov za potrditev te domneve (zaenkrat) še nimamo.

Na j. strani prostora 11 in deloma 12 so se ohranili 80 cm š. temelji zunanjega zidu stavbe, ki je bil hkrati tudi kot j. stena prostorov 11 in 12. Temelji tega zidu so bili letos odkriti tudi na j. strani prostorov 8 in 9.

Zid na s. strani prostorov pa sega iz že raziskanega predela stavbe in je tudi tu 60—70 cm visok. Tu so ohranjeni ostanki stenskega ometa, ker je bil hkrati tudi j. stena prostorov 11 in 12. Tega zida se na zunanji strani dotika po vsej verjetnosti kasnejše grajen zid.

Letošnje najdbe s. od prostora 11 in 12 kažejo, da se je stavba širila tudi proti S in je 2.1 m vi. zid pripadal drugemu prostoru, tanka plast kamenja pa naj bi bila podlaga tlaka s. od prostorov 9 do 12

ležečega enega ali več prostorov. Možno je tudi, da so pripadali drugi gradbeni fazi stavbe.

Z raziskovanji stavbe nameravamo v prihodnjih letih nadaljevati.

Med najdenimi drobnimi predmeti so fragmenti grobe keramike, železni žebliji in nekaj kosov belega stenskega ometa. Na petih fragmentih tegul so ohranjeni pečati opekarn z območja Akvileje. Vse najdene predmete kot tudi vso dokumentacijo hrani Pomorski muzej v Piranu. Arhitektonski ostanki so bili po končanih raziskovanjih pokriti s strešno lepenko in plastjo zemlje. — E. B. T.

HOM NAD ŠENTRUPETOM. Lj. reg. zavod za spom. varstvo je opravil in financiral zaščitna izkopavanja antične gomile. — M. S.

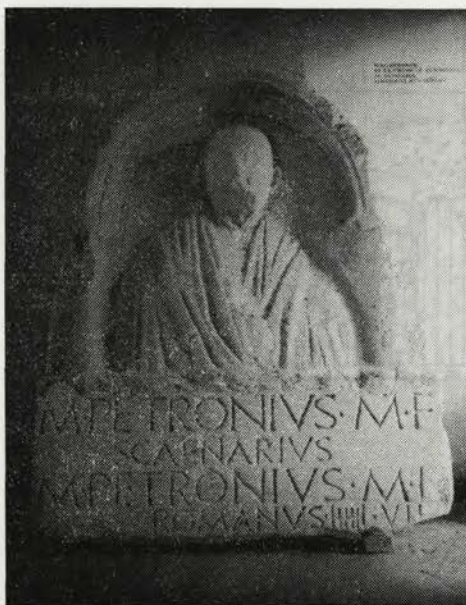
HOM, JERŠČE, KUKENBERK. Glej: Novejše dobe!

HRUŠEVLJE V BRDIH. Pri hiši št. 4 je bil že dolgo vzdian kamnit reliefni nagrobnik, sorazmerno dobro ohranjen, zadnja stran neobdelana (sl. 44). Prvotno najdišče ni znano, po ustnem izročilu v družini lastnikov hiše je znan v šlovrenski fari v Brdih že 700 let. Trenutno je razstavljen v Goriškem muzeju. Mere: največja v. 106, največja š. 82,5, db. 18 do 20 cm, sama napisna plošča pa meri 82 × 28 cm. Napis ima 4 vrste, ločila so trikotne oblike.

M. PETRONIVS. M. F.
SCAENARIUS
M. PETRONIVS M. I
ROMANUS. VII

Figuralni relief je postavljen v poglobljeno nišo polkrožne oblike s profiliranim robom in s pravokotnim nastavkom na vrhu. Obok niše sloni na dveh nizkih, v reliefu malo poudarjenih stebričkih, od katerih je levi v celoti odbit, desni delno ohranjen. Dopasna portretna podoba kaže plitve in shematične gube oblačila, dlan desne roke v razporku oblačila je le nakazana. Glava je v spodnjem delu poškodovana. — N. O.

HRUŠICA NAD COLOM. Eden največjih gradbenih spomenikov v Sloveniji so kasnoantične zapore od Baške doline do Jadrana, imenovane v virih **claustra al-pium Iuliarum**. Srčko zapor zavzema trdnjava **ad pirum**, zgrajena ob cesti Emona—Aquileia na prelazu iz Ljubljanske kotline v Vipavsko dolino.

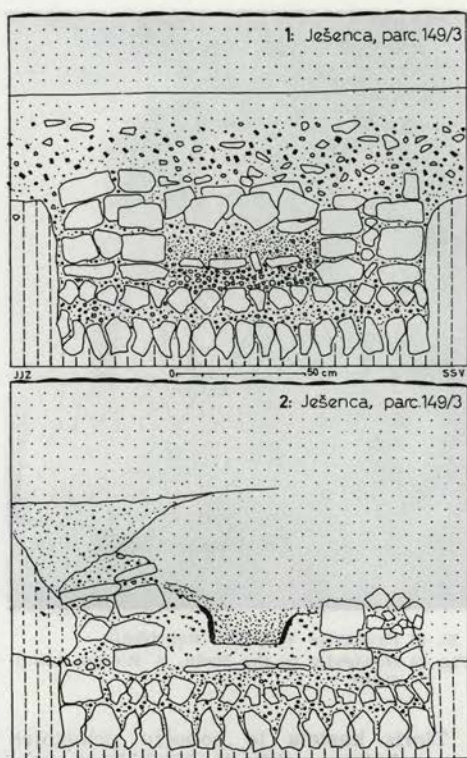

Sl. 44 Hruševlje v Brdih, nagrobnik
Fig. 44 Hruševlje in the Brda. A Roman tombstone

Tloris kastela je pobočju prilagojen mnogokotnik velikosti 250 × 80 m, razdeljen s prečnim obzidjem v dve neenaki polovici. 2,70 m debelo obzidje je okrepljeno s sedmimi stolpi. Na severu se nadaljuje zaporni zid proti Velikemu vrhu (in Vodicam?) in zapira cesto, ki vodi iz Hrušice proti Črnemu vrhu. Z jv. vogala pa se spusti zapora na Bršljanovec, kjer je na vrhu zelo verjetno manjši ogledni stolp.

Cesta preko Hrušice je bila speljana že v času Cezarja in Avgusta. Napisu spričujejo beneficiarsko postojanko že na začetku 3. stoletja. Za isti čas je izpričana tudi poštna postaja. Trdnjava ad pirum je bila v središču bojov med Magnencijem in Konstancijem II (leta 352), med Teodozijem in Magmom Maksimom (388) ter med Teodozijem in Eugenijem (394). Vemo tudi, da je Teodozij prebil noč pred bitko 4. septembra 394 v doslej neodkriti molilnici v trdnjavi.

Gradbena zgodovina kastela kaže, da so ga zidali postopoma. Zato se je Narodni muzej, čigar sodelavci Hicinger, Müllner in Schmid so ostaline že proučevali, odločil izpeljati načrtno raziskovanje. Za prva izdatnejša izkopavanja

Sl. 45 Ješenca pri Račah, prerez vodovodnega kanala

Fig. 45 Ješenca near Rače. Section of a water supply trench

smo pritegnili tudi Münchensko Univerzo, ki je s posebnim dveletnim raziskovalnim programom finančno in s strokovnjaki podprla ta izkopavanja. Nadaljevanje raziskovanj do 1977, ko bomo proučili tudi druge pomembnejše točke v sistemu zapor je zagotovil Sklad Borisa Kidriča.

V poletnih mesecih 1971—1972 smo z načrtnimi arheološkimi izkopavanji poskusili dobiti podatke o časovnem razponu naselitve na Hrušici. Pri tem smo s 14 sondami uspeli dokazati, da gornja trdnjava ni bila stalno naseljena, medtem ko segajo najstarejše plasti na južni polovici spodnje trdnjave v avgustejsko-tiberijski čas. Poleg tega je dokazljivo izredno bogato življenje tekom III. in IV. stoletja. V tej plasti smo odkrili namreč poleg kovačnice in verjetnega hleva tudi prave naselbinske ostanke, ki so bile npr. v sondi XIII

samo iz delov ženske oprave (zapestnice, fibule, lasnice, gumbi itd.). Hkrati s temi deli smo letos zaključili izkop ruševin cerkve sv. Jere in prišli pred cerkvijo do ostalin neke cisterne, ki je pa zaradi velikosti nismo mogli odkriti in bo po vsej verjetnosti raziskana v 1973. — P. P.

SV. JANEZ NAD LOGOM. V okolici p. c. je na njivi najti kose antične keramike. — M. S.

JEŠENCA PRI RAČAH. Pri obnovi železniške proge med Pragerskim in Račami so južno od žel. postaje Rače v naselju Ješenca izkopali dva odvodna jarka, ki sta na z. strani proge na travniku parc. 149/3, k. o. Ješenca presekala kanal rimskega vodovoda Fram—Ptuj. V poševnih pobočjih jarkov je bilo mogoče očistiti dvojce profilov na razdalji 40 m (sl. 45). V obeh je kanal zgrajen na enak način: v izkopan jarek so najprej naloženi navpik stoječi podolžni lomljenci, nad njimi plast manjših in bolj grudastih kamnov, nad to pa iz večjih, oglato lomljenih kamnov zgrajen obe steni kanala. Vrh teh sten ter kamnite plošče kot pokritje na teh mestih manjkajo. Notranje dno kanala je bilo prekrito z manjšimi ploščami, v profilu ob žel. progi pa še z ilovico, ki je obdajala tudi stene in je bila namerno opečena. Dno vkopa za kanal leži na teh mestih 1,35 oz. 1,45 m pod sedanjo površino. Kanal je širok 1,4 m in v sedanjem stanju še 0,7 m visok, sega torej do 0,6 oz. 0,7 m pod sedanjo površino. Steni kanala sta široki 0,4 m notranjost pa 0,6 m, ob ilovnatih prevleki le 0,27 m. Padec med obehma profiloma znaša 0,8 ‰, os kanala poteka v smeri 280° in prečka železniško progo 88 m sev. od žel. prehoda v Ješenci oz. pri 581.188 km

To odkritje je pojasnilo potek vodovoda od zadnjih sond iz leta 1970 (VS 15 za 1970 [1972] 154 ss) na parc. 959, k. o. Fram, v še nepreverjeni ravni črti do žel. proge ter blag S-ovinek pri prečkanju 2 m višjega terena s cesto Rače—Ješenca. To višinsko oviro so graditelji očitno odpravili z usekom oz. z zaprhim kanalom, kar pa bo treba še raziskati ob predvidenih novogradnjah na drugi strani žel. proge. Prva omemba: Večer št. 285, Maribor 9. 12. 1972, str. 4. — S. P.

JEZERO. Ob urejanju cerkvene fasade je na pobudo pristojnega spomeniškega

zavoda restavratorska delavnica sondirala in s skalpeli očistila v fasado vzdane z betonom prepleskane antične spoli-je in zafugirala stike med kamni in steno. Vsi kamni so zdaj zaščiteni s silikonom. Ponovno zaščito bo treba izvesti čez pet let.

V okolici cerkve je cerkovnik niveliral teren in pri tem zadel na kulturno antično plast. Pri tem je deloma poškodoval antične kulturne plasti, na kar bi kazali po površini ležeči razni antični kosi posod, steklo itd. Na dan pa je privlekel tudi 3 večje kamnite steklene bloke in dva od teh vzdal v stopnice v zakristijo. Na j. strani cerkve je opaziti v zemlji (ca. 1,5 m od stene) ostanke zidu, ki poteka vzporedno s cerkvijo. — M. S.

KANAL OB SOČI. V začetku septembra 1972 so pri kopenju v uličici na Grad našli star cevovod iz neenakomerno pečenih lončenih cevi, dl. 35 in db. 11—13 cm. Cevovod je bil položen v zidan kanal. — D. B.

SV. KATARINA — KEKEC. Glej starejša železna doba!

KLADJE PRI BLANCI. Kraj smo raziskali v okviru topografskih pregledov okolice Vranja. Po izjavi Rozalije Rađej in Slavke Pavlič, Kladje 1, so j. za njihovo hišo (domačija se imenuje Svetija) zadeli na zid in opeko. Opeko najdejo po njivah tudi zah. od Svetije, po vsem kladskem polju. Po pripovedovanju domačinov iz Blance in Kladij naj bi tu nekoč stalo mesto »Klaudija Romanorum«, iz česar naj bi bilo nastalo ime Kladje. V gozdu nasproti Svetije je bil po besedah S. Pavlič nekoč »britof«.

Na površini njive za hišo Kladje 1 nismo opazili arheoloških sledov, S. Pavlič pa nam je pokazala nekaj kosov opeke, za katero je menila, da so jo izkopali na njivi: nekaj kosov bi moglo biti rimskih. Svetija leži na terasi nad Savo; v vzh. delu kladskega polja (specialka 1:50000, Samobor 1:5532.200 — 5094.400). Ledina, na kateri naj bi bil »britof«, leži 200 m SV od Svetije (spec. Samobor 1:5532.400 — 5094.450). Na terenu, po katerem nas je vodila S. Pavlič, ni nič arheološko značilnega. Tudi na kladskem polju bi po zgoraj omenjenih podatkih lahko pričakovali kak rimski gradbeni objekt. Teren ni ogrožen. — S. C.

KOSEZE PRI LJUBLJANI. Izdano je bilo lokacijsko dovoljenje za gradnjo nove cerkve s pogojem, da je treba ves teren, kjer se razteza antična lokaliteta, prej raziskati. Župnijski urad se teh določil ni držal in je brez vednosti pristojne spomeniške službe zazidal spomeniško zaščiteno območje. Po kasnejšem ogledu je bilo mogoče ugotoviti, da je bil pri tem del zidov uničen in so bili drobni predmeti izgubljeni. — M. S.

Sl. 46 Kunšperk, prostor domnevne rimske naselbine (foto S. Ciglenečki)

Fig. 46 Kunšperk. View of the site of a Roman settlement (Photo: S. Ciglenečki)

KUNŠPERK. Severno od vasi se teren polagoma spušča proti Sotli ter se tik nad železniško progo konča v obliki visokega nasipa, ki kaže na umetno oblikovanje terena. Na njivah, ki so last F. Jazbeca, Kunšperg 16 in G. Božiček, Kunšperg 5, parc. št. 464, 469, 470, 472 k. o. Kunšperg sem našel nekoliko fragmentov rimske keramike (sl. 46).

Sledove rimske naselbine omenja v okolici Kunšperka že Klaić (V. Klaić, Hrvatsko kolo VI, 1910, 128 in 129 s), vendar se po skopih podatkih ne da ugotoviti, če misli pri tem na zgoraj omenjeni prostor. — S. C.

LAŠE PRI MESTINJU. Nekako 10 minut hoje od železniške postaje v Mestinju proti V, pod zaselkom Laše, je na koncu mogočnega plazu prostor, na katerem je po pripovedovanju domačinov »pogreznjena cerkev« oziroma po drugi verziji »stari grad«. Lastnik tega zemljišča Branko Vehovar, Laše št. 6, mi je povedal, da se ta ledina imenuje V ograji, medtem ko se sosednja ledina proti severu imenuje Groblja. Parc. št. so naslednje: V ograji 329 k. o. Mestinje,

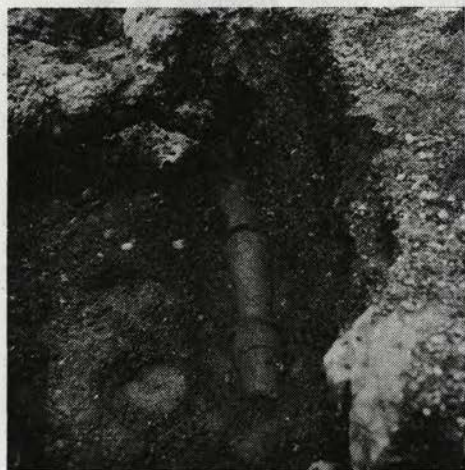

Sl. 47 Laše pri Mestinju, prostor domnevne rimske naselbine (foto S. Ciglenečki)
Fig. 47 Laše near Mestinje, View of a probable site of a Roman Settlement (Photo: S. Ciglenečki)

Groblja 787. B. Vehovar mi je tudi povedal, da je pri gradnji svoje nove hiše (na vz. delu ledine V ograji) našel v zemlji kosti, črepinje in neko »staro železo«. Najdbe niso ohranjene. Zraven nove hiše je izkopal jamo za temelje novega gospodarskega poslopja in tu sem v odkopani zemlji tudi sam našel fragment človeške kosti (tibia). Franc Krumpak iz Laš pa se je spomnil, da je njegov soseď Rupnik globoko v zemlji pred svojo hišo našel »oboče, zgrajene iz opeke«. Ta prostor je znan pri domačinih tudi kot Rotovž. Isti je še dodal, da so našli pri kopanju jam za nosilce električne napeljave, ki poteka nekako po s. robu

Sl. 48 Ljubljana, cevovod (foto Slabe)

Fig. 48 Ljubljana. Roman water pipes (Photo Slabe)

ledine V ograji, globoko v zemlji kose velike opeke.

Na njivah s parc. št. 332, 333, 339, ki so last B. Vehovarja in E. Mahajnce, Laše 3, pa so, kot je dejal F. Krumpak, našli veliko kamenja. Omenjene parcele označujejo kmetje tudi kot »pokopališče«. Se nekoliko južneje od tu pa je ledina, ki je v franciscejskem katastru označena z imenom Kamenjek, parc. št. 337, 346, 348 last J. Vehovar, Laše 2, čeprav danes tu ni opaziti kamenja.

Zanimiva je tudi nekaj metrov visoka kamnita škarpa, ki se dviga na severnem delu ledine Groblja in tvori neke vrste teraso. Pomen te škarpe ni jasen, vendar njena bližina kaže morda na povezavo s prostorom »pogreznjene cerkve« (verjetno so kmetje sem zvozili kamenja; ki so ga našli na ledinah Groblja in V ograji).

Prostor, kjer je »pogreznjena cerkev«, je travnik, ki leži na izteku hribovja, katerega najvišji vrh je bližnji Staršek in ki prehaja v ravnino ob potoku Mestinjščici. Omembe vredne je tudi studenec, ki leži nekoliko višje in po izjavi lastnika zemljišča nikoli ne presahne. S tega prostora sicer še nimamo otipljivejših materialnih dokazov o arheološkem objektu, vendar lahko sklepamo že po značilnih imenih, ki se posredno ali neposredno vežejo na ta prostor (Mestinje, Laše, Groblja, V ograji) in ugodni legi na obstoj rimske naselbine, verjetno manjše (sl. 47). — S. C.

LAŠKO. Spomladi 1970 so pri manjši prezidavi v pritličju j. trakta župnišča v Laškem našli fragment rimskega nagrobnika, ki je bil kot spolija vgrajen v zidu; gre za vrhnji levi del družinskega nagrobnika z doprskimi portreti pokojnih. Ohranjena je figura žene-matere in poleg nje podoba majhnega otroka. Spodnji, napisni del spomenika je odbit. Nagrobnik je izdelan iz belega pohorskega marmorja. Kamen bi kazalo vzdati v pročelje kaplanije, kjer je že vzdanih nekaj antik. — T. K.

LJUBLJANA. Pošta nam je 28. 6. 1971 javila, da so pri kopanju 0,5 m š. jarka ob robniku j. pločnika na **Ciril-Metodovem trgu** zadeli na glinaste cevi (sl. 48). Te so bile le deloma ohranjene, in situ samo med hišama št. 20 in 12, ob h. št. 12 3,10 m od s. fasade v gl. 0,50 m pod pločnikom. Po pripovedovanju nekega

starejšega delavca so ob gradnji predora pod Gradom l. 1950 zadeli na enake cevi.

Absol. nadm. višine antičnega vodovoda: pred h. št. 19: 290,15 m; pred h. št. 18: 290,08 m; pred h. št. 17: 289,60 m; pred h. št. 15: 289,60 m; pred h. št. 12: 290,14 m.

Po pripovedovanju Jerneja Korenčiča, delovodje pri Vodovodu, so sledovi rim. vodovoda tudi v **Streliški ul.** nasproti Jeretove hiše. Pod Streliško ul. so jih pred leti našli od predora do h. št. 8 3 m s. od robnika v globini 2 m.

Zaradi gradnje stanov. stolpnice (objekt C) ob **Igriški ul.** smo morali preiskati površino 720 m², z. predel gradbene parcele ob šoli Majde Vrhovnik. Temelji **Litografije Čemažar**, ki je stala na tem mestu, so precej uničili antične plasti. Iz stratigrafskih podatkov je bilo razvidno, da je bil prostor zazidan že v 1. stol. pr. n. š. in nepretrgoma posejlen do pozne antike, 5. stol. po n. š. Ohranjeni so nosilni zidovi, le deloma ohranjeni ilovnati in maltni tlakovi izpričujejo intenzivno pozidavo prostora v 4. stol. po n. š., v pozni antiki, verjetno v začetku 5. stol. pa dodatne gradbene spremembe z lesenimi vmesnimi stenami. Izkop je zajel osrednji del antične stavbe-insule.

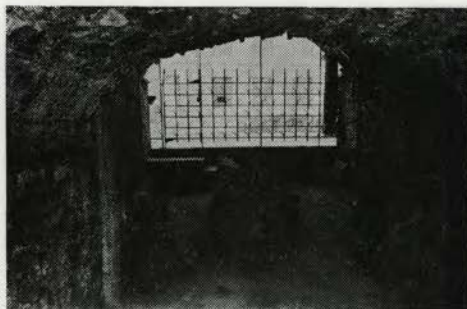
Keramika in na tem prostoru najdeno drobno gradivo potrjujeja kronološko vrednotenje tega antičnega objekta. Zaradi pospešenih pripravljalnih del za gradnjo objekta C smo 1972 nadaljevali izkop v izmeri 1250 m². Izkop je zajel še predel vzhodno od izkopa iz leta 1971.

V celoti smo odkopali v. del antične stavbe, ki smo jo pričeli kopati leta 1971. Tudi tu je bilo opaziti najbolj zgodnje zazidalne posege iz 1. stol. po n. š., večjo gradbeno dejavnost v 4. stol. ter poznoantične elemente lesenih pozidav. Vzh. fasada stavbe je bila odkopana v dolžini 30 m.

Z izkopom proti SV pa smo odkrili križišče 2 cest. Pod cesto v smeri V-Z je bila ohranjena kloaka, ki je bila na tem mestu v pozni antiki poškodovana ter popravljena s kosi kamnite ograje, ki so jo verjetno pripeljali z bližnjega, takrat že uničenega sev. emonskega grobišča.

Cesta v smeri S-J je bila široka 10 m ter prav tako kot cesta, ki je bila v smeri V-Z, izdelana v makadamski tehniki.

Vzhodno od ceste S-J smo odkopali sz. vogal druge antične stavbe. Izkop je za-

Sl. 49 Ljubljana, obnovljeni lapidarij v rimskem zidu

Fig. 49 Ljubljana. The restored lapidary in the Roman wall

jel 4 velike prostore, ki so bili tlakovani z estrihom in mozaikom. Ozka bordura črnega mozaika je bila ohranjena v sz. vogalni sobi. V vseh prostorih so bile stene ometane, omet je bil izdelan v afresco tehniki s preprostim geometričnim ornamentom. Mozaična obdelava tal ter stenska obloga sodi v zadnjo gradbeno fazo pred porušenjem. Pod tlakom estriha in mozaika pa smo dokumentirali še dve starejši gradbeni fazi z ostanke slikanega ometa iz najstarejšega gradbenega horizonta Emone. Z. fasada insule je bila odkopana v dolžini 20 m. — L. P.

Ob pločniku j. stavb na Ciril-Methodovi ul. so delavci pri izkopu jarka zadeli na več mestih na ostanke antičnih vodovodnih cevi (gl. zgoraj). Del vodovoda je shranjen v Mestnem muzeju, del pa je ostal in situ. V **Stritarjevi ul.** so ob tem izkopu zadeli še na ostanke srednjeveških zidov, verjetno pa gre tudi za antične sledove, na kar bi kazal zemeljski sloj z ostanke žganine in antičnimi keramičnimi ostanke.

Razstavljeni antični kamniti deli v **lapidariju v rimskem zidu** so bili ogroženi, zato smo s pomočjo SO Vič-Rudnik ponovno prezentirali najbolj prizadete kose, zamrežili vhodno in izhodno odprtino in zazidali stranski dve (sl. 49). Pred vhomom v Mercatorjevo stavbo na **Aškerčevi c.** je lastnik kljub dolgotrajnim urgencam spomeniške službe odstranil mozaik (sl. 50), ki so ga nato deloma deponirali študentje FAGG v kletih njihove stavbe. Na zahtevo LRZSV je bil zbran celotni mozaik in prenesen v restavr. oddelek ZSV SRS, kjer ga bodo

Sl. 50 Ljubljana, mozaik na Aškerčevi cesti v prvotnem stanju

Fig. 50 Ljubljana. View of the unearthed pavement mosaic in Aškerčeva Street

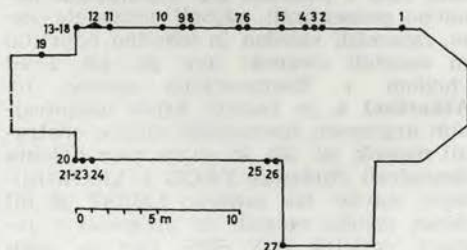
konservirali, da bo potem prezentiran pri spomeniku Emonca pri podhodu na Trgu revolucije. — M. S.

MIKLAVŽ NA DRAVSKEM POLJU.

Ko so obnavljali zunanjsčino ž. cerkve, očistili 80 cm vi. kamnito znožje in odstranili malto tudi z robov zvonika in dela ladje, je prišla na dan vrsta obde-

Sl. 51 Miklavž pri Mariboru, tloris cerkve z vzdanimi rimskimi kamni

Fig. 51 Miklavž near Maribor. Groundplan of the church showing the situation of the built-in Roman stones

lanih marmornih antičnih kamnov (sl. 51):

1. neraven izlizan kamen (š. 74, vi. 36 centimetrov); pri vogalu apside;
2. gladek kamen z oblim gornjim robom (š. 65, vi. 30 cm); v s. steni ladje;
3. gladek kamen (š. 43, vi. 15 cm), prav tam;
4. okrušen kamen (š. 49, vi. 20 cm), prav tam;
5. gladek kamen (š. 60, vi. 30 cm), prav tam;
6. spodaj gladko, zgoraj grobo luknjičasto izklesan kamen (š. 91, vi. 27 centimetrov), prav tam;
7. gladek kamen (š. 60, vi. 10 cm), prav tam;
8. del reliefa (š. 27, vi. 23 cm) - posoda s sadjem (AV 20, 1969, 114, T. 5, spodaj), prav tam;
9. okrušen izglajen kamen (š. 28, vi. 10 cm), prav tam;
10. okrušen kamen (š. 58, vi. 10 cm), prav tam;
11. okrušen kamen (š. 80, vi. 10 cm), prav tam;
12. ovršje nagrobnika (š. 195, vi. 67 cm): 2leva, med njima genij smrti (AV 20, 1969, 77, sl. 16), prav tam;
- 13—18. šest kamnov v vogalu ladje (od spodaj navzgor: a = d. 80, v. 37, š. 33 cm, b = 52/33/51, c = 50/28/50, č = 63/38/40, d in e = ožja in pribl. enako široka višje v steni);
19. kamen z deformirano, luščeno površino (š. 83, vi. 25 cm), v znožju s. stene zvonika;
20. del arhitrava, reliefno okrašen (d. 74, vi. 46, š. 36 cm): rozete z rastlinskimi liki in »bajlo« (AV 20, 1969, 114, T. 5, zgoraj), v znožju jz. vogala ladje;
- 21—23. troje gladkih, jamičasto izklesanih kamnov (od spodaj navzgor: a = d. 104, vi. 43, š. 44 cm, b = 54/30/44, c = 44/26/39), v znožju j. stene ladje poleg kamna št. 15;
24. grobo jamičasto klesan kamen (š. 76, vi. 18 cm), v znožju j. stene;
25. kamen z izlizano (reliefno?) površino (š. 56, vi. 30 cm), v znožju j. stene pri vogalu zakristije;
26. gladek jamičasto izklesan kamen (š. 45, vi. 28 cm), prav tam ter
27. enako klesan kamen iz apnenca (d. spodaj 52, zgoraj 36, vi. 23, š. 34 cm), v jz. vogalu zakristije.

V zidovih je verjetno še več marmornih kamnov. Vsi razkriti kosi so večinoma dobro očišчени in fugirani. — S. P.

MORJE PRI FRAMU. Po izjavah sedanjega lastnika F. Črneta v Ješenci 34 naj bi bili pred desetletji na ledini Kámešnica vzhodno od ovinka glavne ceste skozi Morje našli kos marmorja vel.: d. 1,2, š. 0,8, v. 0,36 m, ki je sedaj v rabi kot vodno korito (sl. 52). Sedanja odprtina $0,9 \times 0,55$ m je bila baje izklesana pozneje, prvotna je bila manjša in pokrita s kamnito ploščo, ki ni ohranjena. V tem primeru bi, tudi glede na krajevno tuj marmor, lahko šlo za antični grob s pepelnico. Na območju te ledine ni danes nobenih površinskih sledov morebitnih grobov. — S. P.

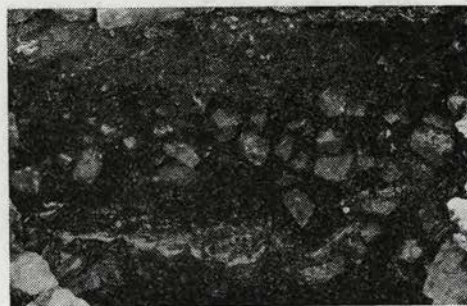
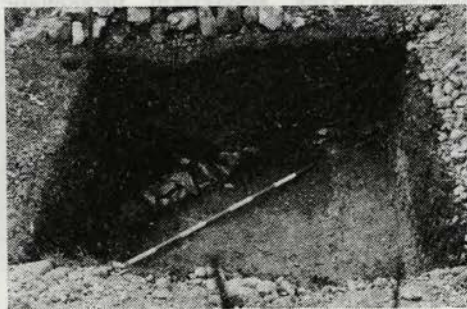
Sl. 52 Morje pri Framu, rimski kamen
Fig. 52 Morje near Fram. The Roman stone

MOST NA SOČI. Po naročilu OS Tolmin in s posredovanjem ZSV SRS je Goriški muzej v času od 5. 4. do 15. 4. 1971 s sredstvi OS Tolmin sondiral na ledini Mirišče s. in sv. od cerkve. Območje je znano kot arheološki spomenik prve vrste in je z novim zazidalnim načrtom ogroženo.

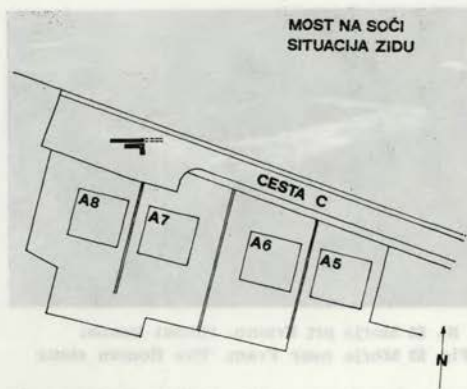
Izkopali smo 6 sond, in sicer 4 na prostoru, ki je predviden za gradnjo otroškega vrtca, parc. št. 43 k. o. Sv. Lucija, 2 pa na parcelah št. 48 in 49. k. o. Sv. Lu-

cija. Sonde so bile velike 2×2 m, le sonda 3 je bila d. 9 in š. 1 m.

V sondah 3 in 4 smo odkrili izrazito antično kulturno plast db. 20—49 cm, v njej pa slabo ohranjen bronast novc, bronasto iglo, drobce keramike in kosti. V sondi 3 je bil tudi slabo zgrajen zid v tehniki »ribje kosti«, ohranjen 45 cm visoko. V smeri V-Z, vzporedno s teraso, je stal na sterilni peščeni podlagi. Severno od zidu ni sledov antične kulturne plasti (sl. 53).

Sl. 53—56 Most na Soči; zgoraj: sonde 3 in 6, spodaj: sonda 7
Fig. 53—56 Most na Soči. (Upper row) Trenches 3 and 6. (Below) Trench 7.

Sl. 57—58 Most na Soči, situacija zidu
Fig. 57—58 Most na Soči. Plan of the Roman settlement site

Sondi 2 in 5 sta bili prazni.

Sonda 7 je bila izkopana v vrhu sedanjega sadovnjaka. V njej je bil odkrit del stavbe, ki se je s s. vogalom zajedala v pobočje, tako da se zdi, da je ostalina naselbine na terasah. Odkrita sta bila dela v. in s. stene v dolžini 120 cm, ohranjeni 70—150 cm visoko, do 25 cm pod današnjo površino. Pod plastjo humusa, db. 20—30 cm, je plast ruševin, ki segajo vse do hišnega tlaka 95 cm pod površino. Tlak sestavljajo neobdelane kamnite plošče, premazane s 3—14 cm (ob stenah) db. apnenim premazom. Pod tlakom je vse do sterilne peščene podlage sloj kamenja. V profilih sonde je bil jasno viden vsek stavbe v pobočje. Bivalna površina, v profilu jo je ponazarjal tanek sloj apna, je bila 45—80 cm pod današnjo površino. Na tlaku je bila izrazita kulturna plast s precej drobci keramike in opeke, posebej zanimiv pa je fragment keramike tipa Auerberg (sl. 55-56).

V sondi 6 je bil del stene neke stavbe, po gradnji in položaju povsem podobne ostankom v sondi 7. Zid je bil tu ohranjen le 25 cm visoko, prislonjen je ob sterilno gruščnato plast in je vanjo vkopan. Ob zidu je bil 12 cm db. sloj oglja (sl. 54).

Sonde 2 do 5 so nedvomno odkrile sledove rimske poselitve na Mostu na Soči. Odkriti objekti so nedvomno v povezavi z odkritimi leta 1881 in kasneje na sedanjem šolskem vrtu in vzhodno od njega. Sondi 6 in 7 pa sta odkrili doslej še neznanu ali le sluteni naselbinsko področje, ki kaže povezavo s predrimsko poselitvijo tega prostora.

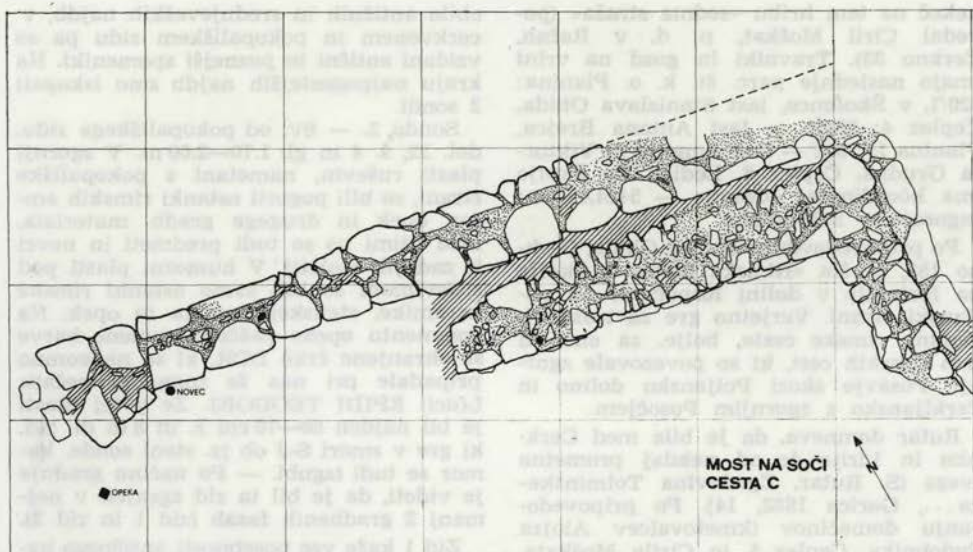
Ledino V mirišču z. od p. c. sv. Lucije (parc. št. 43, 44/1, 2, 42/1 in 48, k. o. Most

na Soči) pa so po l. 1971 zajeli v zazidalni načrt novega stanovanjskega naselja. Območje je bilo zavarovano, saj je znano po številnih naključnih najdbah sledov naselitve, ki so jo potrdila tudi sondiranja 1971.

Pri zravnavanju zemljišča za cestišče (cesta C) so znova razkrili sistem slabo ohranjenih zidov, ki se nadaljujejo v še neprizadeto območje (sl. 57).

Z zaščitnim odkopom smo odkrili 6,40 metra dolg zid iz neobdelanih lomljenec v obliki, ki jih je vezala slaba apnena malta, na več mestih pa le sprana peščena ilovnata zemlja. Zid, ki teče v smeri V-Z, je bil postavljen na sterilno rjavo peščeno ilovnato zemljo. Vzporedno, samo do 13 cm pomaknjen proti J, je bil podobno grajen, v dolžini 3,57 m odkrit zid, ki se je razlikoval od prvega le po velikosti za gradnjo uporabljenega kamenja. Ohranjen je bil do 36 cm visoko. Z njim je bil povezan do 4,12 m dolg zid enake strukture, potekajoč v smeri S-J, tako da sta zapirala kot 90°. Postavljen je bil na temeljni podstavek iz večjih neobdelanih kamnov, ki so na zunanji strani štrleli do 25 cm izpod zidu. Zidovi so bili db. 50—60 cm. Prostor med vzporedno postavljenima zidoma je bil zapolnjen z rjavo peščeno ilovnato zemljo (sl. 58). Kljub slabi ohranjenosti in fragmentarnosti odkritih zidov sodimo, da gre za ostanke stavbe, ki jo je na s. strani omejeval grobo in skoraj na suho narejen mejni zid, ki je v terasasto zasnovanem naselju razmejeval posamezno stavbna območja.

Ob notranji fronti mejnega zidu je bil najden slabo ohranjen bakren novc. Opredelil ga je Luka Strenar, kustos Pokrajinskega muzeja v Kopru.

Katalog:

AVGUSTUS 27. st. e. — 14. n. e.

za Tiberija

As

Rim

L. 10—11

Av.: TI CAESAR AVGUST F

Gola Tiberijeva glava desno

Rv.: PONTIFEX TRIBUN. POTESTATE

XII

Napis okrog velikega SC

9,35 g

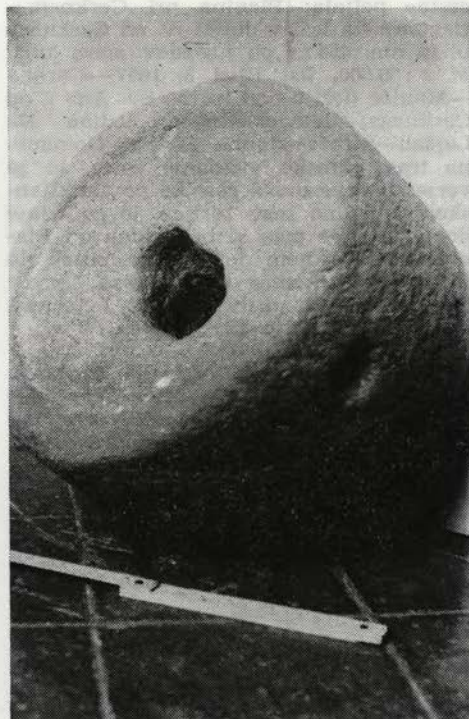
COH 27 RIC 220 BMC 585

Gre torej za as, poleg semisa in kvadransa najnižji zgodnjerimski novец, ki je v tem obdobju tehtal ok. 13,65 g. Očitno so novец dolgo časa uporabljali, potem pa izgubili (L. Strenar).

— D. S.

MRTVICE PRI KRŠKEM. Delavci Spl. vodne skupnosti Dolenjske so v desnem bregu Save pri Mrtvicah našli kamen rimskih žrnelj (sl. 59), ki ima obliko pri-sekanega stožca (sp. pr. 35, zgornji 30 cm). Sp. in zg. ploskev sta nekoliko poglobljeni, 4 cm pod vrhom je v obodu plitva luknja (pr. 3 cm). — S. Š.

PLANINA PRI CERKNEM: Drugi hrib nad Planino pri Cerknem ima ledinsko ime **Na Škofjem**. Na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Bled 3, 1957 je to kota Škofje, nm. v. 974 m. Po tradiciji je bila

Sl. 59 Mrtvice, rimske žrnelje
Fig. 59 Mrtvice. Roman querns

nekoč na tem hribu »sedma straža« (povedal Ciril Moškat, p. d. v Račah, Cerknno 33). Travniki in gozd na vrhu imajo naslednje parc. št. k. o. Planina: 520/1, v Škofence, last Stanislava Obida, Čepezl 4; 521/1 — last Antona Brejca, Planina 19; 522 — last Amalije in Viktorja Grudna, Čepezl 6. Ledina Na Škofje ima koordinate: »desno« — 5424,45 km; »zgoraj« — 5110,10 km.

Po pripovedovanju Marka Obida, Cerknno 185, je šla »Rimska cesta« s Škofja na Hotavljeh v dolini Kopačnice na poljanski strani. Verjetno gre za traso vicinalne rimske ceste, bolje, za eno od tras rimskih cest, ki so povezovale zgornje Posavje skozi Poljansko dolino in Cerkljansko z zgornjim Posočjem.

Rutar domneva, da je bila med Cerkninom in Idrijo že od nekdanj prometna zveza (S. Rutar, Zgodovina Tolminskega..., Gorica 1882, 14). Po pripovedovanju domačinov (kmetovalcev Alojza Podobnika, Čepezl 5, in Cirila Moškata, pd. v Račah, Cerknno 33, ter upokojenca Marka Obida, Cerknno 185) je »rimska cesta« peljala: Planina pri Cerknem—Cegunca (ta leži v dolini jv. od Cerknega blizu nm. 454 m, po jugoslov. spec. karti M 1 : 50.000, list Bled 3, 1957)—Cerknno—Manjše (leži ju nad ledino Sv. Ana j. od Cerknega)—Jelenek—Lajše, ledina, Na Lajšah—Straža—dolina Idrijce. Domnevna trasa rimske vicinalne ceste, ki je verjetno povezovala zaselke na Cerkljanskem z dolino reke Idrijce, je po izjavi domačinov še prav dobro vidna od Planine pri Cerknem do Jelenka, odtod do Straže, pa še komaj opazna steza. Ledina Na Lajšah vrh hriba je last Peternela s samotne kmetije Lajše. — D. V.

POMJAN. Na njivi Antona Veskovo, Pomjan 10, ob križišču ceste Pomjan—Šmarje—Ialabora, parc. št. 529/1 k. o. Pomjan, so pred 20 leti kopali vrt in našli velike glinaste posode v glinastim pečem podobnih objektih, pripoveduje nekdanji lastnik te njive Anton Jerman iz Pomjana. Najdeni predmeti so izgubljeni. Glede na že ugotovljene najdbe v bližnji okolici sklepamo, da gre za rimsko najdišče. — E. B. T.

PREDLOKA PRI ČRNEM KALU. Pomorski muzej Sergej Mašera v Piranu je s sredstvi sklada Borisa Kidriča in v sodelovanju s Pokr. muzejem v Kopru septembra 1972 raziskoval planoto jv. in sv. od ž. c. Janeza Krstnika, kjer je bilo že

obilo antičnih in srednjeveških najdb, v cerkvenem in pokopališkem zidu pa so vzdani antični in poznejši spomeniki. Na kraju najpogostejših najdb smo izkopal 2 sonde.

Sonda 2. — Sv. od pokopališkega zidu, dol. 22, š. 4 in gl. 1.70—2.00 m. V zgornji plasti ruševin, nametani s pokopališke strani, so bili pogosti ostanki rimskih amfor, opek in drugega gradb. materiala, med njimi pa so tudi predmeti in novci iz zadnjih stoletij. V humozni plasti pod ruševinami so bili samo ostanki rimske keramike, stenskega ometa in opek. Na fragmentu opeke peščeno rumene barve so ohranjene črke DOR, ki so nedvomno pripadale pri nas že znanemu pečatu L(uci) EPIDI TEODORI. Že v tej plasti je bil najden 60—70 cm š. in 8 m dl. zid, ki gre v smeri S-J ob jz. steni sonde, kamor se tudi izgubi. — Po načinu gradnje je videti, da je bil ta zid zgrajen v najmanj 2 gradbenih fazah (zid 1 in zid 2).

Zid 1 kaže vse posebnosti antičnega načina gradnje in je zgrajen na antičnem sipu, v katerem so drobci antične keramike, opek in malte. Po 3 metrih se nanj naslanja zid 2, postavljen le na močno stlačeno humuzno plast in zgrajen iz dveh vrst večjega kamenja, tako da je po vsej verjetnosti mlajša gradbena faza precej očitna. Kaže, da je ta zid po 3 m nasilno prekinjen, po 2 m presledka pa se pojavi nov, ki je prav tako zgrajen na humuzni plasti in se izgubi v profilu sonde. Zal leži ta del zida tik ob profilu in je še premalo odkrit, da bi ga mogli točneje opredeliti. Na jz. strani se pravokotno na zid 1 in 2 naslanjajo 4 le delno odkriti zidovi, ki so med seboj oddaljeni 1.4—2.4 m. Najjužnejši teh zidov je pripadal mlajši gradbeni fazi, saj se naslanja na zid 2 pri stiku zida 2 z zidom 1 in je enako zgrajen kot zid 2. Drugi priključni zidovi so preslabo ohranjeni in preslabo raziskani, da bi jih že lahko identificirali.

V sv. delu sonde odkriti zidovi in večje kamenje kažejo, da se je stavba tako v starejši kot v mlajši gradbeni fazi raztezala po vsej verjetnosti proti JZ na kraj današnjega pokopališča in župne cerkve, katere predhodnica naj bi stala že v 14. stol. ali že prej.

Sondo smo po končanih izkopavanjih zasuli, ker zaradi pokopališča raziskav ne bo mogoče nadaljevati. V bližnji prihodnosti bi bilo treba izkopati le nekaj kontrolnih sond okrog župne cerkve, kjer bi morda zadel še na temelje stavbe ali na zgodnjesrednjeveške grobove.

Sl. 60 Predloka pri Koprju, polkrožni zid
Fig. 60 Predloka near Koper. Trench II showing a semicircular wall

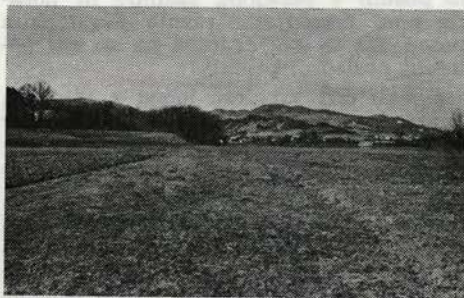
Sonda 2 leži na planoti jv. od ž. cerkve v smeri SV—JZ, dl. 25, š. 25 m. V njej smo odkrili 9 temeljnih zidov, ki so po načinih gradnje iz najmanj 3 gradb. faz. Najstarejši (zid 5, š. 80 cm) je na sterilni plasti na sv. strani sonde; verjetno gre za starejši antični zid, ki ga pa zaenkrat še ni mogoče natančneje opredeliti. Na jv. strani sonde odkriti polkrožni zid (sl. 60) sega v še neprekopani teren in po načinu gradnje pripada nekdanji poznoantični stavbi. Stoji na sterilni plasti. Vsi drugi zidovi v sondi so površno grajeni na plasti peščene zemlje. S trdno zgrajenim zidom 5 se vežejo vzporedno ali pravokotno, tako da lahko domnevamo, da gre za kasnejše srednjeveške dozidave. Jasnejšo sliko o povezavi in časovni pripadnosti zidov v sondi 2 pa bodo dale naslednje raziskave.

Drobnih arheoloških predmetov, ki bi jih lahko uporabili pri dataciji zidov, skoraj ni. V humozni plasti 30—38 cm globoko sta bila najdena rimska novca. Po mnenju kustosa Luke Strenarja spada večji novc, as, v Oktavijanov čas, drugega iz poznoantičnega časa pa ni mogoče točneje opredeliti, ker je zelo slabo ohranjen. Razen novcev so bili v tej plasti in spodnji plasti peščene zemlje le fragmenti rimskih amfor in kosi malte.

Ker nameravamo 1973. leta sondo širiti proti SV, kjer so verjetno temelji poznoantičnega sakralnega objekta, smo zidove le začasno zaščitili, okrog sonde pa postavili zaščitne ograje.

Vsi najdeni predmeti so začasno v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« v Piranu, ki je opravil tudi potrebna preparatorska dela na terenu in v delavnici. Po obdelavi bo drobno gradivo preneseno v Pokrajinski muzej v Koper. — E. B. T.

PRELASKO PRI PODČETRTEKU. Poleg velikega in znanega depoja rimskih novcev v tem kraju (W. Kubitschek, Jahrbuch für Altertumskunde 3, 1909, 277 ss; 4, 1910, 140 ss in 5, 1911, 211 in 218 s) je že Saria (AKJ, Blatt Rogatec, 49 s) domneval tu rimsko vilo. Ostanke kamena, fragmenti antične keramike in koščki opeke so na obsežni površini vzhodno od ceste Prelasko—Podčetrtek, na terasi, ki se konča pri Sotli (sl. 61). Parc. št. tega prostora so: 1345, 149, 1335, 1336, 1337, 1330, 1339, 1341, 1344, 1355, 1343, 1342, 1308, 1311 k. o. Sedlarjevo, lastnik I. Zakošek, Prelasko 12. Ta je tudi povedal, da je našel tu že več glinastih uteži, na s. delu tega kompleksa (parc. št. 1322 k. o. Sedlarjevo) pa je pri oranju zadel na močan zid. — S. C.

Sl. 61 Prelasko, rimska naselbina ob Sotli (foto S. Ciglenečki)
Fig. 61 Prelasko. View of the probable site of a Roman settlement (Photo: S. Ciglenečki)

PRIDVOR — KORTINA — gl. Starejša železna doba!

PRISTAVA PRI TREBNJEM (Praetorium Latobiorum). Dne 30. julija 1970 so delavci komunalnega podjetja iz Trebnjega za potrebe podjetja Elektro Ljubljana izkopali v Pristavi pri Trebnjem približno 100 metrov dolg in 50 cm širok jarek, da bi vanj položili električni kabel. Jarek so izkopali vzdolž ceste Trebnje—Štefan, ob južnem robu njivske parcele št. 232 k. o. Sv. Štefan. Pri tem delu so presekali tri rimske grobove z žganim pokopom. S hitro intervencijo na terenu nam je uspelo zbrati deloma razbite in raznešene najdbe (sl. 62), zabeležili smo najdišče okoliščine ter do konca izkopali dva groba, medtem ko je bil tretji grob že popolnoma uničen. Odkriti grobovi sodijo v veliko, še neodkopano

nekropolo antične naselbine Praetorium Latobiorum, kjer smo v zadnjih letih pri raznih gradbenih delih izkopali že 18 rimskih grobov (T. Knez, Razprave SAZU VI (1969), 120 ss). Zaradi lažje evidence in v izogib pomotam bomo te in vse naslednje grobove iz Pristave oštevilčili tekoče naprej.

Grob 19 je imel obliko pravokotne kamnite skrinje. Obdan je bil s ploščami iz lomljenega sivga apnenca, ki so bile samo nekoliko obdelane. Debelina plošč je bila 5,5–9 cm, notranja velikost groba: 90 × 58 cm. Vrh groba smo našli 33 cm pod rušo, grob sam pa je bil 64 cm globok. Okoliščine so kazale na to, da je bil grob prvotno pokrit s kamnito ploščo, ki pa so jo v preteklosti, najbrž z oranjem, že odstranili. Dno groba je bilo posuto s pepelom, žganino in posameznimi črepinjami raznih keramičnih posod. Na ta sloj žganine pa so bili položeni naslednji pridatki:

1. sivo črn kroglast lonec z visokim, dvakrat narebrnim vratom; v. 22, največja š. 21 cm;

2. majhna svetlo siva posodica, ohranjena samo v fragmentih;

3. v celoti ohranjena bronasta fibula kolenčastega tipa z gumbom na nogi; dl. 7,7 cm;

4. fina skodelica-čaša iz svetlo rumene gline, zunaj in znotraj rdeče barvana; v. 6,5, š. 8,7 cm; v skodelici je bilo precej drobcev (človeških?) kosti;

5. v celoti ohranjena keramična oljenka iz rdeče pečene gline z žigom FRONTO na dnu; dl. 9, š. 6,3 cm;

6. črepinje štirih različnih majhnih keramičnih posod (čaš), najbrž ostanke od pogrebne obreda.

Grob 20 je bil shranjen v visoki keramični žari, izdelani iz sivo rjave porozne gline, zmešane s plevami. Žara je ohranjena samo v fragmentih, rekonstrukcija ni možna. Na dno žare so nasuli pepel in ogljeno, nanjo so položili pridatke in vse zasuli z zemljo. Žara je na vrhu najbrž bila pokrita s kamnito ploščo. Pridatki:

1. fragmentirano ohranjena srebrna fibula, ohranjena dl. 3 cm;

2. na nosu odbita keramična oljenka iz zelo krhke rumene gline, na dnu oljenke nečitljiv žig; dl. 9,5, š. 6,5 cm;

3. bronast rimski as cesarja Antonija Pija (138–161), kovnica Rim.

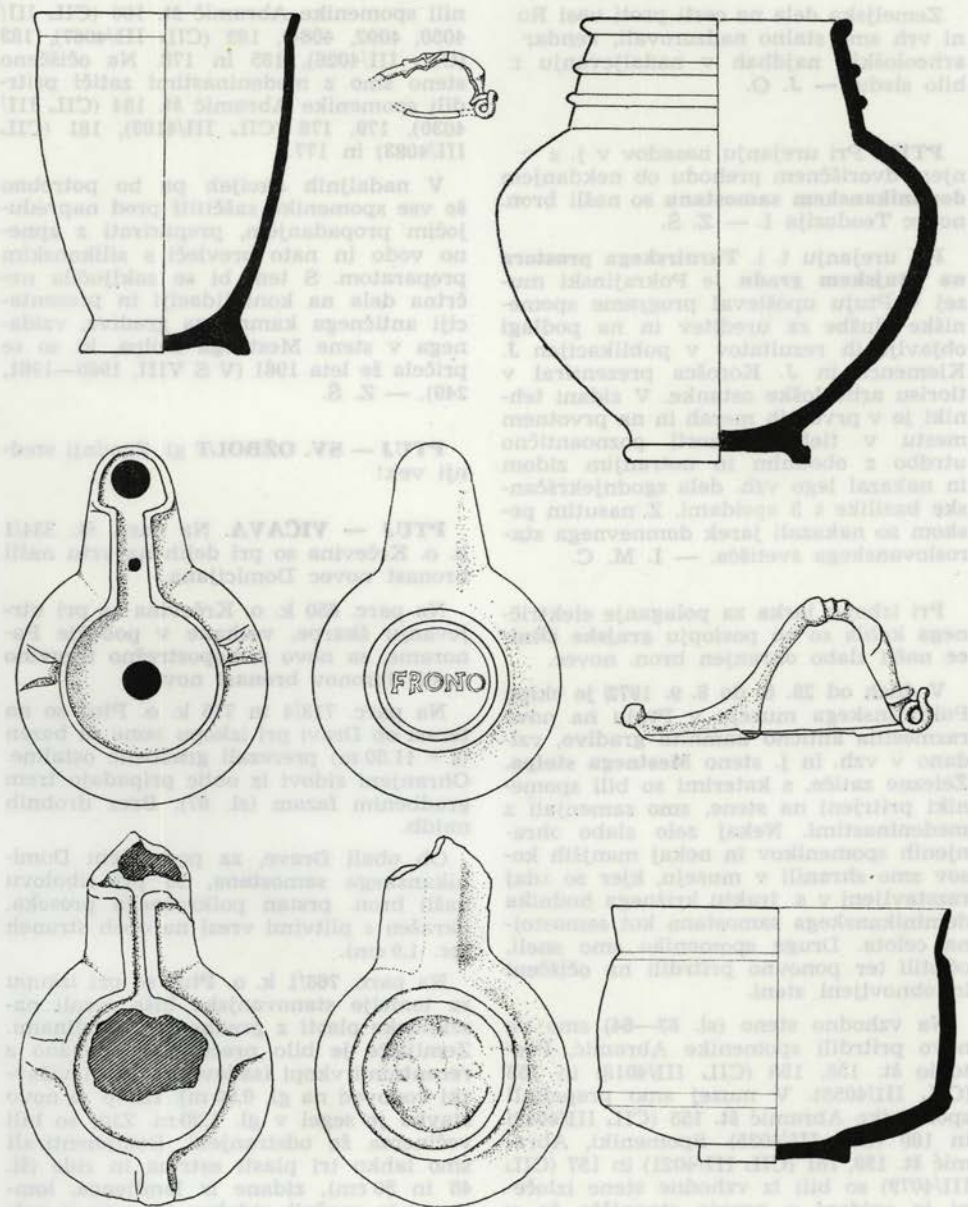
Grob 21 je bil ob našem prihodu na teren že popolnoma uničen. Grobna konstrukcija ni znana, ohranile so se samo črepinje štirih različnih posod neznane oblike in velikosti ter en pridelek, ki smo ga lahko rekonstruirali:

1. keramična čaša valjasto-konične oblike s prstanasto nogo, izdelana iz svetlo rumene gline, v. 8,5, š. 6,6 cm. — T. K.

Pri rekonstrukcijskih delih ceste Trebnje—Pluska na odseku Trebnje—Rožni vrh so delavci Cestnega podjetja iz Ljubljane nasproti hiše Pristava 1a naleteli na antične grobove.

Žal začetka del na sicer spomeniškovarstveno zaščitenem terenu niso sporočili, tako da le-ta sprva niso potekala pod nadzorstvom. Sele 7. 9. 1972 je domačin Anton Gabrijel iz Pristave 3 obvestil Dolenjski muzej o najdbah. Ob prihodu smo mogli ugotoviti le dejstvo, da so pri ravnanju prvega ovinka na omenjenem odseku s buldožerjem že uničili nekaj grobov (povsod po izkopu smo zasledili keramične fragmente), zemljo z ostanki pa odvozili. Po gostoti grobov, ki so jih dala nadaljnja zaščitna izkopavanja, lahko sklepamo, da jih je bilo 10–20. Ovinek so pozneje še izravnavali, zato je LRZSV ogrožene plasti z antičnimi ostanki sistematično raziskal. Pri teh delih (v presledkih med 7. in 27. 9. 1972) smo izkopali 25 (torej 22–46) grobov. Ker so grobovi ležali dokaj plitvo pod orno površino, ni med njimi praktično nobenega, ki ne bi bil kako poškodovan. Žare so imele navadno uničena ustja, konstrukcije iz kamnitih plošč pa so bile že precej premaknjene (razen pri grobu 35, ki pa je bil žal že izpraznjen). Način pokopa v ničemer ne spreminja že znane slike pokopa na Pristavi: 3 grobovi so imeli pepel pokojnika položen kar v grobno jamo, pri 7 grobovih je bil ta v žari, 2 sta imela kamnito oblogo in kar 11 jih je imelo preprosto konstrukcijo iz kamnitih plošč (opredelitev 2 grobov je negotova). Grobni inventar ni ravno bogat, čeprav trije ali štirje grobovi izstopajo iz povprečja. Material še ni natančno obdelan.

Pod vasjo Pristava (ok. 41 m z. od hiše Pristava 8) se je v novo odrezanem profilu ceste pojavila 0,70 m pod rušo bela proga kamenja, ki teče blago padajoč v profilu še kakih 51 m. Verjetno gre za ostanke nasutij rimske ceste, ki je morala potekati nekje tu mimo. Podrobno tega odseka nismo raziskali.

Sl. 62 Rimske najdbe iz grobov v Pristavi pri Trebnjem
 Fig. 62 Pristava near Trebnje. The excavated Roman grave goods

Zemeljska dela na cesti proti vasi Roč ni vrh smo stalno nadzorovali, vendar arheoloških najdbah v nadaljevanju r. bilo sledu. — J. O.

PTUJ. Pri urejanju nasadov v j. z. njem dvoriščnem prehodu ob nekdanjem **dominikanskem samostanu** so našli bron. novc Teodozija I. — Z. Š.

Pri urejanju t. i. **Turnirskega prostora na Ptujskem gradu** je Pokrajinski muzej v Ptujju upošteval programe spomeniške službe za ureditev in na podlagi objavljenih rezultatov v publikacijah J. Klemenca in J. Korošca prezentiral v tlorisu arheološke ostanke. V zidani tehniki je v prvotnih merah in na prvotnem mestu v tleh ponazoril poznoantično utrdbo z obodnim in notranjim zidom in nakazal lego vzh. dela zgodnjekršćanske bazilike s 3 apsidami. Z nasutim peskom so nakazali jarek domnevnega staroslovanskega svetišća. — I. M. C.

Pri izkopu jarka za polaganje elektrićnega kabla so ob poslopu **grajske žitnice** našli slabo ohranjen bron. novc.

V dneh od 29. 8. do 8. 9. 1972 je ekipa Pokrajinskega muzeja v Ptujju na novo razmestila antićno kamnito gradivo, vzdano v vzh. in j. steno **Mestnega stolpa**. Železne zatiće, s katerimi so bili spomeniki pritrjeni na stene, smo zamenjali z medeninastimi. Nekaj zelo slabo ohranjenih spomenikov in nekaj manjših kosov smo shranili v muzeju, kjer so zdaj razstavljeni v s. traktu križnega hodnika dominikanskega samostana kot samostojna celota. Druge spomenike smo sneli, očistili ter ponovno pritrđili na oćišćeni in obnovljeni steni.

Na vzhodno steno (sl. 63—64) smo na novo pritrđili spomenike Abramić, Poetovio št. 158, 156 (CIL III/4018) in 153 (CIL III/4055). V muzej smo prepeljali spomenike Abramić št. 155 (CIL III/4049) in 160 (CIL III/4035). Spomeniki, Abramić št. 159, 161 (CIL III/4021) in 157 (CIL III/4079) so bili iz vzhodne stene izloćeni in vzdani v ograjo stopnišća že v prejšnji akciji (VS IX, 1962—1964, 237). Spomenik Abramić št. 154 (CIL III/4028) smo postavili na južno steno.

Na južni steni smo na desni polovici gosto vzdane spomenike razvrstili vzdolž cele dolžine stene in jih tudi precej odstranili (sl. 65—66). V muzeju smo shra-

nili spomenike Abramić št. 180 (CIL III/4050, 4092, 4064), 182 (CIL III/4067), 183 (CIL III/4026), 185 in 178. Na oćišćeno steno smo z medeninastimi zatići pritrđili spomenike Abramić št. 184 (CIL III/4030), 179, 176 (CIL III/4103), 181 (CIL III/4083) in 177.

V nadaljnjih akcijah pa bo potrebno še vse spomenike zašćititi pred napredujoćim propadanjem, preparirati z apnenim vodo in nato prevleći s silikonskim preparatom. S tem bi se zaključila načrtna dela na konsolidaciji in presentaciji antićnega kamnitega gradiva, vzdane v stene Mestnega stolpa, ki so se pričela že leta 1961 (V S VIII, 1960—1961, 249). — Z. Š.

PTUJ — SV. OŽBOLT gl. Zgodnji srednji vek!

PTUJ — VIČAVA. Na parc. št. 334/1 k. o. Krćevina so pri delih na vrtu našli bronast novc Domicijana.

Na parc. 650 k. o. Krćevina so pri utrjevanju škarpe, vsekane v poboćje Panorame, za novo samopostrežno trgovino našli Neronov bronast novc.

Na parc. 713/4 in 715 k. o. Ptuj so na terasi ob Dravi pri izkopu jame za bazen (8 × 11.50 m) prerezali gradbene ostaline. Ohranjeni zidovi iz oblic pripadajo trem gradbenim fazam (sl. 67). Brez drobnih najdb.

Ob obali Drave, za podroćjem Dominikanskega samostana, so pri ribolovu našli bron. prstan polkrožnega preseka, okrašen s plitvimi vrezi na obeh straneh (pr. 1.9 cm).

Na parc. 768/1 k. o. Ptuj so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti z gradbenimi ostalinami. Zemljišće je bilo precej poškodovano z recentnimi vkopi (sadovnjak, stari vićavski vodovod na gl. 0.90 m). Izkop za novo stavbo je segel v gl. 1,20 m. Zidj so bili većinoma že odstranjeni. Dokumentirali smo lahko tri plasti estriha in zide (ši. 45 in 50 cm), zidane iz lomljenca, lomljenca in opečnih zidakov in samo iz polkrožnih opečnih zidakov (pr. 40, ši. 18, db. 8 cm). Brez drobnih najdb.

Na parc. 768/2 k. o. Ptuj so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinsko ruševinsko plast do gl. 1 m. Brez gradbenih ostalin in brez drobnih najdb (le bronast trakast okov). — Z. Š.

Sl. 63-66 Ptuj, (zgoraj) vzhodna in (spodaj) južna stena Mestnega stolpa pred obnovo in po njej
Fig. 63-66 Ptuj. (Top) The eastern and (bottom) the southern wall with the built-in Roman stones before and after restoration

Sl. 67 Ptuj-Vičava, pogled na izkop
Fig. 67 Ptuj-Vičava. View of the excavated area showing three building phases

PTUJ — ZG. BREG. Na parc. 1948 k. o. Novi Ptuj so pri izkopu za temelje nove stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti z gradbenimi ostalinami. Odkopali smo del stavbe s hipokavstom in kuriščem. Drobnogradivo je še v preparaciji.

Na parc. 1951/3 k. o. Ptuj (stara št. 290/27 k. o. Zg. Breg) so pri izkopu za temelje stanovanjske stavbe rezali naselbinsko ruševinsko plast z gradbenimi ostalinami do gl. 1,50 m. Drobnogradivo je še v preparaciji.

Na parc. 1958/1 in 2123/2 k. o. Ptuj so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti do gl. 0,70 m pod današnjo površino. Odkopali smo del rimske stavbe z zidovi, postamenti in ostanki tubulature. Zidovi so bili večinoma že odstranjeni in je ostala le sled. Drobnogradivo je še v preparaciji.

Sl. 68-70 Ptuj-Zg. Breg, del odkopanih grobov in (spodaj) zidana grobnica

Fig. 68-70 Ptuj-Zg. Breg. Views of the excavated burial complex and (below) a brick-built tomb

Sl. 68-70 Ptuj-Zg. Breg, del odkopanih grobov in (spodaj) zidana grobnica

Fig. 68-70 Ptuj-Zg. Breg. Views of the excavated burial complex and (below) a brick-built tomb

Na parc. 2142 k. o. Ptuj so z izkopom za temelje stanovanjske hiše segli v areal kasnoantičnega grobišča na Zg. Bregu v Ptuj. Na področju $5 \times 9,40$ m smo v gl. od 0,77 m do 1,47 m odkopali 32 grobov s skeletnim pokopom otrok in odraslih oseb (sl. 68-69). Večina jih je bila položenih neposredno v zemljo, dva sta bila obložena z zidaki ($40 \times 30 \times 4$ -

5 cm), eden je ležal na tegulah, eden je bil obložen in prekrit s tubuli in kamnitimi ploščami, mati z majhnim otrokom pa je bila pokopana v grobnico iz opečnih zidakov (sl. 70). Pridatki v grobovih so bili v keramiki, steklu, bronu, srebru, zlatu, kosti in svincu. Gradivo je še v preparaciji. — Z. Š.

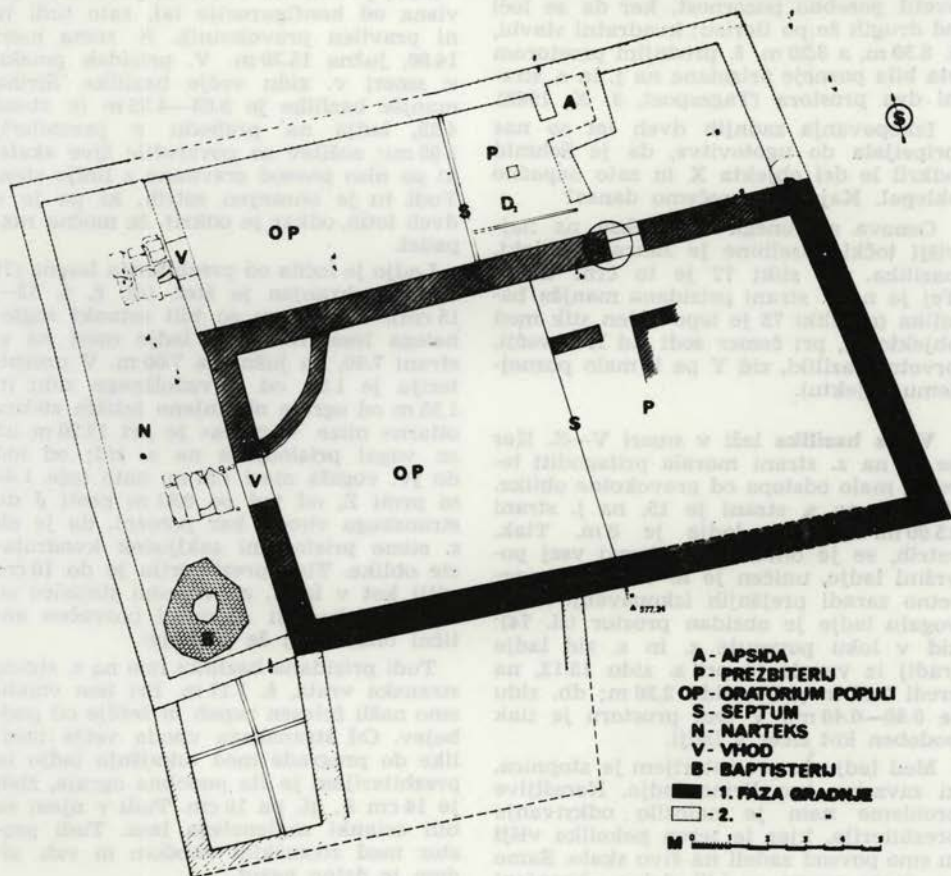
RAKA. Pred vhodom v park grajskega poslopja stoji ob desni strani ceste okrogel steber (sl. 7), ki naj bi bil antični miljnič z odklesanim napisom. — M. S.

RIFNIK. Poznoantično naselbino na Rifniku je odkril in jo 1941—1943 tudi raziskoval W. Schmid. V poročilu pravi, da je odkril 5 stanov. stavb in kopalnico, stavbe VI, VII in VIII naj bi bile stanovanjske z več prostori, objekt V lončarska delavnica, objekt X pa dvorec (Herrenhaus) (Tagespost 3. X. 1943).

Izkopavanja Pokr. muzeja v Celju v letih 1962 in 1963 so prinesla že prese-

Sl. 71 Raka, rimski miljnič
Fig. 71 Raka. Roman milestone

Sl. 72 Rifnik, situacija na vrhu po izkopavanju 1972
Fig. 72 Rifnik, Plan of the unearthed walls on the summit, after the 1972 excavations

neteljive rezultate, ki se pa niso docela ujemale s Schmidovimi. Obrambni nasip, ki ga je datiral v 5. in 4. stol. pr. n. š. in pripisal halštatskemu obdobju, pripada poznoantični naselbini. To je obdajal obrambni zid s stražarnico (V. Kolšek, Rifnik v antiki, Celjski zbornik 1965). Odkriti sta bili še dve stavbi s precej slabo ohranjenimi temelji. Stavbe V, VII in IX so se ujemale s Schmidovim opisom, pri stavbi VIII smo odkrili še manjši prizidek, podoben shrambi. Na mestu, kjer ima Schmid stavbo VI, nismo kopali, ker je tam njiva, temelji pa so očitno že odstranjeni, ohranjen pa je njen j. zid, ki je obenem obrambni zid naselbine.

V letih 1971 in 1973 pa smo se lotili še odkrivanja na najvišji točki naselbine, na mestu stavbe X, ki ji je Schmid posvetil posebno pozornost, ker da se loči od drugih že po tlorisu: kvadratni stavbi, š. 8.30 m, s 3.20 m, š. prednjim prostorom sta bila pozneje prizidana na j. in s. strani dva prostora (Tagespost, 3. X. 1943).

Izkopavanja zadnjih dveh let so nas pripeljala do ugotovitve, da je Schmid odkril le del objekta X in zato napačno sklepal. Kaj lahko rečemo danes?

Osnova stavbnega kompleksa na najvišji točki naselbine je sakralni objekt, bazilika. Na sliki 72 je to črni tloris. Tej je na s. strani prizidana manjša bazilika (na sliki 73 je lepo viden stik med objektoma, pri čemer sodi zid X k večji, prvotni baziliki, zid Y pa k malo poznejšemu objektu).

Večja bazilika leži v smeri V—Z. Ker se je na z. strani morala prilagoditi terenu, malo odstopa od pravokotne oblike. Dolžina na s. strani je 15, na j. strani 15.90 m. Dolžina ladje je 8 m. Tlak, estrih, se je ohranil po skoraj vsej površini ladje, uničen je le v sredini, verjetno zaradi prejšnjih izkopavanj. V sz. vogalu ladje je obzidan prostor (sl. 74): zid v loku povezuje z. in s. zid ladje (radij iz vogala je pri s. zidu 13.12, na sredi 2.05 in pri z. zidu 2.36 m; db. zidu je 0.40—0.46 m). V tem prostoru je tlak podoben kot sicer v ladji.

Med ladjo in prezbiterijem je stopnica, ki zavzema vso širino ladje. Nerešljive probleme nam je naložilo odkrivanje prezbiterija, kjer je teren nekoliko višji in smo povsod zadeli na živo skalo. Samo na enem mestu so bili delno ohranjeni ostanki zidu, a preprejeni z drevesnimi koreninami. Vsaka trditev o takšnem ali

drugačnem zaključku prezbiterija je samo hipotetična.

Na z. strani objekta je očitno že manjkalo ravnih tal in so nasuli precejšnje množine zemlje, ki so jo prinesli tudi z bližnje prazgodovinske naselbine. Zato je ob vsej dolžini z. stene trdo sphana, 30—60 cm db. plast ilovke, v kateri so bili črepi prazgodovinske keramike. Prav to velja tudi za stavbo, prizidano k s. steni bazilike — strmi padec terena na z. strani kaže slika 75.

Večja bazilika ima 2 vhoda, glavni (š. 1 m) je na z. strani, ni pa na sredi, ampak 3 m od s. vogala. Stranski vhod (š. 1 m) je v s. steni, 10.35 m od z. vogala.

Manjša bazilika, prisljonjena k s. steni vélike, je bila na v. strani prav tako odvisna od konfiguracije tal, zato tudi ta ni pravilen pravokotnik. S. stena meri 14.80, južna 15.20 m. V. prizidek poteka v smeri v. zidu večje bazilike. Širina manjše bazilike je 3.85—4.25 m (z. stena 4.25, ladja na prehodu v prezbiterij 3.85 m); zožitev so povzročile žive skale, ki pa niso povsod zravnane z linijo sten. Tudi tu je ohranjen estrih, ki pa je v dveh letih, odkar je odkrit, že močno razpadel.

Ladjo je ločila od prezbiterija lesena (?) ograja; ohranjen je žleb (dl. 8, š. 13—15 cm), v katerem so bili ostanki zoglenega lesa. Notr. luč ladje meri na s. strani 7.50, na južni pa 7.00 m. V prezbiteriju je 1.55 od s. vzdolžnega zidu in 1.55 m od ograje ohranjeno ležišče stebra oltarne mize. »Apsida« je pri 12.20 m od sz. vogal prisljonjena na s. zid; od tod do jv. vogala meri 1.57 m, nato teče 1.40 m proti Z, od tod pa 0.81 m proti J do stranskega vhoda, kar pomeni, da je ob s. steno prisljonjeni zaključek kvadratne oblike. Tlak prezbiterija je do 10 cm višji kot v ladji, za vmesno stopnico so uporabili boginji Akvoniji posvečen antični oltar (glej še pozneje).

Tudi prizidana bazilika ima na z. strani stranska vrata, š. 1.17 m. Pri tem vhodu smo našli železen zapah in žeblje od podbojev. Od stranskega vhoda večje bazilike do pregrade med tukajšnjo ladjo in prezbiterijem je šla podobna ograja, žleb je 14 cm š., gl. pa 10 cm. Tudi v njem so bili ostanki zoglenega lesa. Tudi prostor med stranskim vhodom in vzh. zidom je delno nasut.

Posebno pozornost zasluži okoliščina, da je tlak v jz. vogalu male cerkvice

uničen in upognjen v nekaj žlebič, na katerem je verjetno počivala deska. V vogalu je ohranjen tudi še stenski omet, ki pa ne gre pod tlak. Pod zidom je bil odtok vode, o čemer se še danes lahko prepričamo v deževnem vremenu. Tu je voda takoj odtekla, medtem ko se je drugje zadrževal v večjih ali manjših mlakužah.

Temelji zidu so ohranjeni pred obema vhodoma v cerkvi. Tudi ta zid je nastal šele ob zidavi manjše cerkvice. S. zid se pri z. steni ne konča. Z. stena manjše cerkvice je praktično le predelna stena.

Na s. strani je prostor pred cerkvijo š. 2.70 m, na j. pa 3.0 m. Nivo tal v tem prostoru je precej nižji, kakor so tla v obeh cerkvah. Višinsko razliko so premostili s stopnicami. Pred vhodom v manjšo cerkev so 3 stopnice, ki so se nam ohranile in situ. Prostor pred vhodom v večjo cerkev je bil bolj porušen. Nedotaknjena je ostala samo spodnja stopnica, medtem ko so bile druge razrušene. Ker so pa vsi elementi ležali v neposredni bližini, nam ponovna rekonstrukcija stopnišča ni delala posebnih težav.

Desno od vhoda v večjo baziliko smo v predprostoru — narteksu odkrili temelje nekega objekta. V osnovi je to okrogel tloris z zunanjim pr. 2.50—2.70 m. Db. zidu je ca. 1 m. Torej ostane v sredini nezazidana površina s pr. 0.70 m.

Na j. strani večje bazilike in predprostora sta prizidana še 2 prostora, ki ju še nismo v celoti odkrili. Omenjam ju samo zato, ker smo tu našli več rimskih novcev od 2.—4. stol. n. š. Tudi na z. steni večje bazilike so bili na zunanji strani še vidni sledovi ometa. Torej lah-

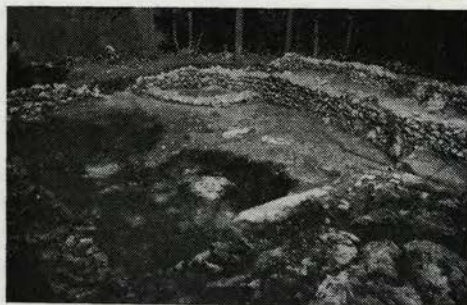

Sl. 73 Rifnik, stik zidov

Fig. 73 Rifnik. Junction of the walls of the older (X) and the later (Y) church

ko sklepamo, da sta bili ometani od notranje in zunanje strani.

Ob stopnišču v večjo baziliko smo našli več kosov peščenca, elementov portala.

Sl. 74—75 Rifnik; levo: večja bazilika; desno: padec zahodnega pobočja

Fig. 74—75 Rifnik. (Left) View of the large basilica. (Right) The decline of the western slope

Drobne najdbe:

Ob s. steni manjše bazilike smo našli koščke okenskega stekla. Pri stranskih vratih, ki so držala v prostor za »apsido«, smo našli ključavnico oziroma zapah in več žeblicev od podbojev.

V prostoru za apsidno smo našli bizantinski novce Justinijana I., kovan l. 541 (sl. 76), ki je torej skupaj z zlatnikom Justinijana I. in Klefa, odkritima na poznoantičnem grobišču (L. Bolta, Poznoantično grobišče na Rifniku pri Šentjurju, AV XXI—XXII, Lj. 1970-71, str. 129, sl. 4), med najmlajšimi najdbami na Rifniku. Poleg novca smo za apsidno našli še paterj podobno fragmentirano kovinsko posodo — praktično je ohranjen samo ročaj.

V sv. vogalu narteksa smo našli: manjši vrček (sl. 77) z ročajem in valovnico na ramenu (R. Egger, JÖAI 17, 1914, Beiblatt 30, sl. 16), tistemu v grobu podobni lonček iz črno žgane gline, mešane s kremencem, zgornji rob močno navzven zavihan, in še posodo iz črno žgane gline, mešane s kremencem. Nekaj črepov keramike je bilo tudi v jz. vogalu večje cerkve.

Že pri odkrivanju obrambnega zidu in stražarnice smo zadeli na številne antične spolije. Ob stavbi IX po Schmidovem načrtu smo našli fragmenta 2 različnih antičnih nagrobnikov. Na enem je v trikotni niši relief moža in žene.

Pri drugem je ohranjena spodnja desna četrtina napisa:

...NONI AN L
...IVS F F ET
...AEC P I

V ladji velike cerkve smo našli spodnji del nagrobnika (sl. 78):

AI EMERITAE (gornji del vrste močno poškodovan)
ATEGNATI F
XX AN XXXX

V jz. vogalu večje cerkve pa je bil v temelju vzdani antični oltar, posvečen Akvoniji (sl. 79). Napis se glasi:

AQVON
ABASCANTV
L T P S
V S L M

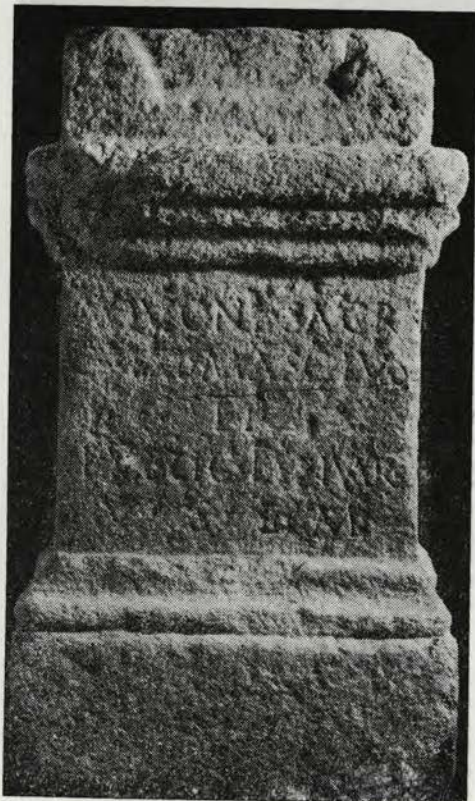
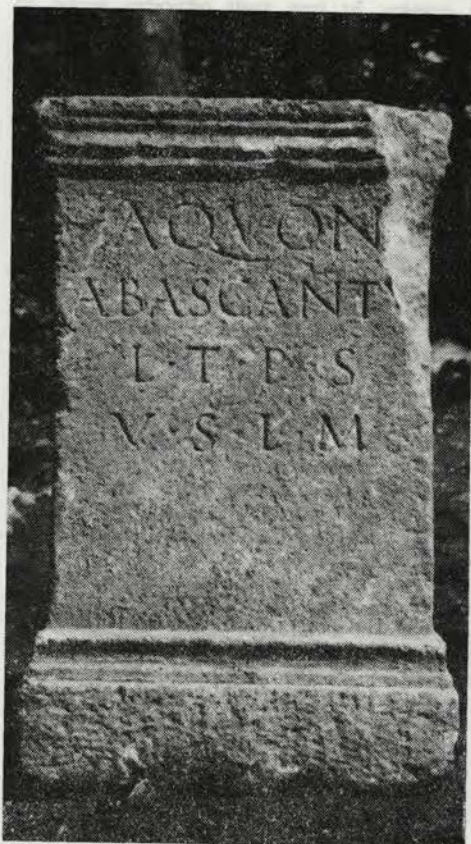
Napis na že omenjenem oltarju (sl. 80) v ladji manjše cerkve, tudi posvečen Akvoniji, pa se glasi:

AQVONI SACR
C STAT MASCLVS
ET
PVBLIC IANVAR
V S L M

Zadnja dva napisa sta posvečena istemu očitno rečnemu božanstvu, ki ga pa po doslej znanih napisih še ne poznamo, verjetno je bilo lokalno. V stavbi, pridan na južni strani cerkve smo našli del žrmlje in antične novce Favstine st., Avrelijana in Konstantina Gala. V letu 1973 bomo raziskovali prostor med cerkvo in lončarjevo hišo. — L. B.

Sl. 76-80 Rifnik; zgoraj: novc in vrček; v sredi: rimski kamen; spodaj: Aquonii posvečena oltarja

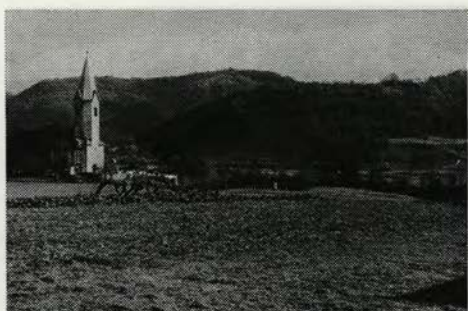
Fig. 76-80 Rifnik. (Top) A Justinian's coin and (right) a small jug. (Centre) A Roman stone. (Bottom) Two Aquonia altars

ROŽNO. Kraj smo raziskali v okviru topografske akcije v okolici Vranja. Po podatku iz AKJ, Blatt Rogatec, 54 s, so na posestvu Martina Govčka, Rožno 26 (l. 1939), pri oranju našli rimske novce, keramiko in zidovje.

Ana Stopar, Rožno 45, ki živi na nekdanjem Govčkem posestvu, nam je povedala, da je po pripovedovanju stal na njivah grad, ki so ga porušili Turki. Povedala je še, da pri oranju in vsepovsod pred hišo zadevajo na zidove (opeka, ka-

menje, malta). Govorice o najdbah pri cerkvi sv. Kancijana so razširjene po vsej okolici; posebno pogosto smo slišali pripoved o kopanju pred cekvijo, kjer so baje votli prostori. A. Stopar je povedala, da »ded z drogom ni dosegel konca jame«. Rozalija Radej, Kladije 1, je rekla, da so pri cerkvi našli slikan omet; po besedah Jožeta Vidriha iz Kladij so kopali za cerkvijo in jim je župnik rekel, da morajo povedati, če bodo našli denar, da ga bo požegnal.

Sl. 81 Ročno, prostor rimske vile
Fig. 81 Ročno. View of the probable site of
a Roman Villa

Pri ogledu terena zah. od cerkve sv. Kancijana in okrog nje (specialka 1 : 50.000, Samobor 1: cerkev je označena zah. od Rožnega) smo videli več od oranja zabrisanih vzpetin in na temenih našli številne kose rimske opeke. Gradbeni sledovi so vidni od pokopališča okrog cerkve (v zasipu današnjih grobov) in 100 m proti Z. Teren je valovit, posebno vidna je vzpetina nasproti cerkve, kjer je nekoč stala lipa. Zato teren tu ni bil preoran in je najbolj razgiban; ruševine se kažejo že na sami površini (opečni drobc, malta, fragmenti keramike). Tudi na tem mestu smemo domnevati rimsko villo (sl. 81). Areal je zelo bogat z gradbenimi ostanki in, kot lahko domnevamo po konfiguraciji terena, tudi izredno dobro ohranjen. Objekt ni ogrožen. — S. C.

SLOVENSKA BISTRICA. V zvezi z različnimi posegi, a tudi kot del načrtnih raziskav je bil leta 1971 pregledan odsek rimske ceste Celeia—Poetovio na Bistriškem polju med Boško in Kolodvorsko cesto oz. potokom Bistrice. Gre za 2.1 km dolgo traso, ki prečka ilovnato teraso Bistriškega polja in se nato spusti na dno doline. Tu je bilo na večinoma travniških parc. 646/3, 6, 5, 15, 20 in 1. 737/2, 1, 880-1, ter 894 ter 1056, zvečine v družbeni lastnini, izkopanih 20 sondnih jarkov (profili št. 11—29, 31), v katerih je bilo ugotovljeno 6—7 m š. in večinoma do 0.2 m vi. gramozno cestišče (sl. 31 in 82). Gramoz je bil deloma nasut na prvotna ilovnata tla, večinoma pa na sedaj 0.2 m debelo plast nasute ilovice. Pri prečka-

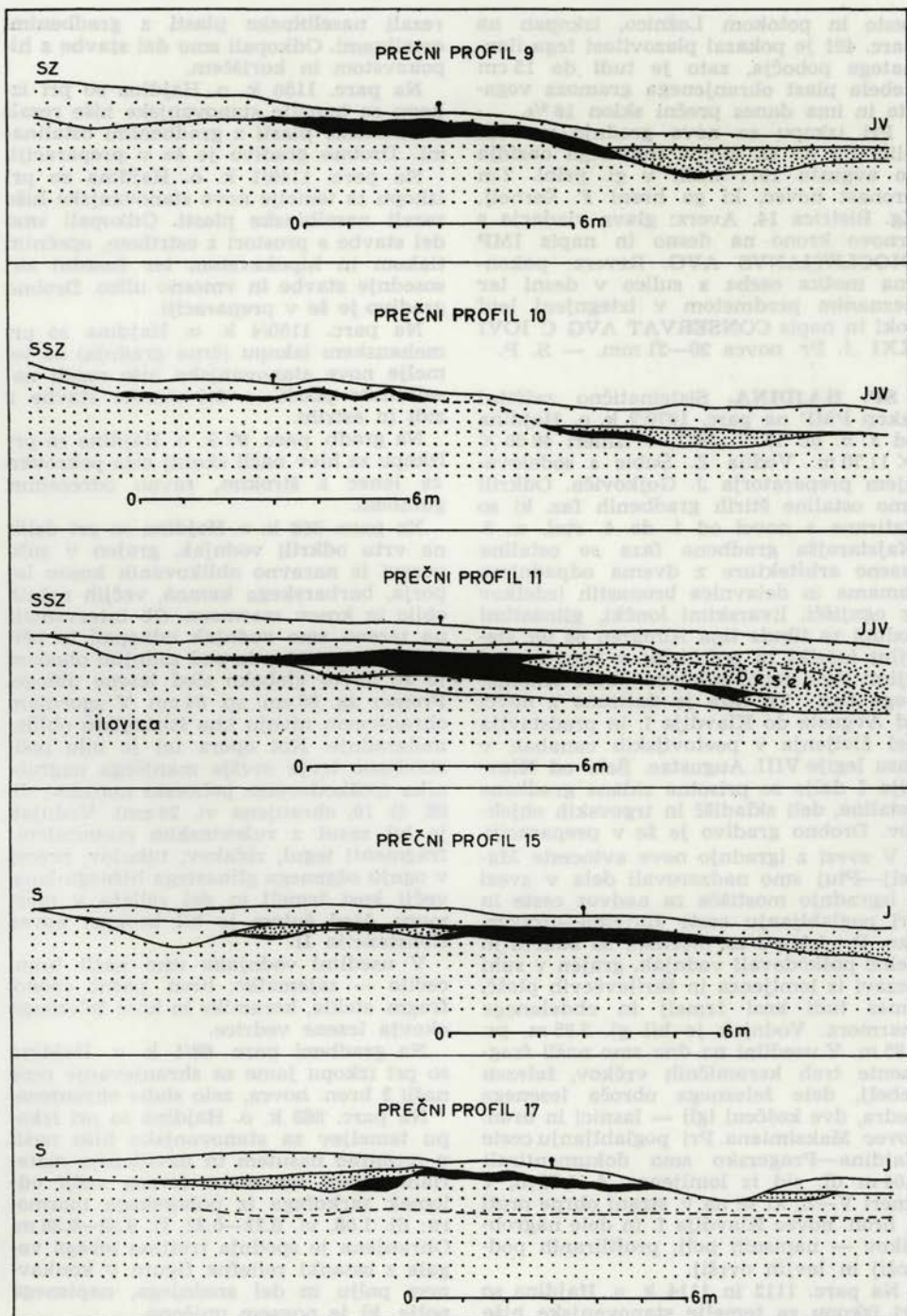
nju vmesne erozijske dolinice je bilo na močvirna tla najprej naloženih več leg hrastovih debel, gramoz pa nasut na to podlago (profil št. 15). Tu je cestišče danes do 1 m debelo, ker so gramoz ob ugrezanju postopoma dosipavali. Cesta poteka po višjih legah ravnice po nizkem nasipu, ki je zaradi oranja večinoma že zabrisan. Po spustu s terase k dnu doline Bistrice leži gramozno cestišče v do 20 m š. useku, ki ima tudi odvodni jarek in je bil pozneje večkrat preplavljen. Zaradi naplavinjskih plasti tu o useku na površini ni sledu, cestišče pa leži do 2 m globoko. Trasa je v glavnem premočrtna in ima le dva vmesna odklona za 4° na levo, ki sta nastala verjetno zaradi popravkov pri trasiranju.

Na dveh mestih leže tik ob njej ostanki antičnih stavb, ki so na terasi pri profilu št. 26 že znani (VS 7 za 1957—1959 [1960] 293), tisti pribl. 500 m vzhodnjeje na nižjem delu Bistriškega polja pri profilu št. 31 pa so bili odkriti šele sedaj. Medtem ko obseg in značaj teh ruševin še ni znan, se njihova bližina kaže v profilih s povečanim številom črepinj antične lončenine in opeke. Dospelj zbrane najdbe hrani PMM, inv. št. A 5462—5467. V ruševinah verjetno upravičeno domnevamo stavbe v zvezi s priključki k pohorskim ležiščem marmora kot tudi ostanke morebitne občestne postaje na razdalji VI mp med **mansio Regando** in **mutatio Pultovia**.

Izmero trase je opravil Zavod za kataster v Slov. Bistrici. Večina sondnih jarkov — z izjemo tistih pri bodočem priključku na hitro cesto Hoče—Levec, profili št. 18—21 — je bila po preučitvi profilov zasutih. Ta del terena z ostanki rimske ceste bo po dograditvi hitre ceste predvidoma pozidan. Raziskovanje na odsekih med potokom Ložnico in Boško cesto ter med Kolodvorsko cesto ter doseданjo strugo Bistrice še ni zaključeno.

V nadaljevanju raziskav poteka rimske ceste na zahodnem obrobju Bistriškega polja smo na parc. 550/2, k. o. Slov. Bistrice pri odcepu ceste za Poljčane izkopali profilna jarka št. 9 in 10 (sl. 73). Pri tem se je pokazalo, da je gramoz s cestišča na vrhu pobočja nad prečno dolnico v useku ceste deloma (št. 10) oz. docela (št. 9) odplavljen, dotlej ravna trasa ceste pa se pričinja kriviti v S črto, v kateri je prečkala vmesni »Šugarski graben«. Profil št. 1 med Ljubljansko

Sl. 82 Profili skozi rimsko cesto pri Slovenski Bistrici
Fig. 82 Sections through the Roman road near Slovenska Bistrice

cesto in potokom Ložnico, izkopen na parc. 491 je pokazal plazovitost tega ilovnatega pobočja, zato je tudi do 15 cm debela plast ohranjenega gramoza vegasta in ima danes prečni sklon 16%.

Pri izkopu za novo gradnjo v Ozki ulici tik ob sz. stolpu mestnega obzidja so avgusta 1971 našli v gl. pribl. 2 m bronast novce, ki ga hrani F. Šerbelj, Zg. Bistrica 14. Averz: glava vladarja s trnovo krono na desno in napis IMP DIOCLETIANVS AVG. Reverz: pokončna moška oseba s sulico v desni ter neznanim predmetom v iztegnjeni levi roki in napis CONSERVAT AVG C IOVI XXI Δ. Pr. novca 20—21 mm. — S. P.

SP. HAJDINA. Sistematično zaščitni izkop PMP na parc. 1070/2 k. o. Hajdina od 3. 6. do 17. 7. 1971, v izmeri 48.60 × 11.70 m. Vodila Z. Šubic s sodelovanjem preparatorja J. Gojkoviča. Odkrili smo ostaline štirih gradbenih faz, ki so datirane z novci od 1. do 4. stol. n. š. Najstarejša gradbena faza so ostaline lesene arhitekture z dvema odpadnima jamama in delavnica bronastih izdelkov (z ognjišči, livarskimi lončki, glinastimi kalupi za fibule tipa Almgren 68 ter številni izdelki in polizdelki v bronu, med njimi tudi napol izdelane fibule omenjenega tipa). Ta faza je datirana z novci od Avgusta do Klavdija I. in predstavlja del življenja v poetovijskih canabah v času legije VIII. Augustae. Šele od Klavdija I dalje so prisotne zidane gradbene ostaline, delj skladišč in trgovskih objektov. Drobnogradivo je še v preparaciji.

V zvezi z igradnjo nove avtoceste Maelj—Ptuj smo nadzorovali dela v zvezi z izgradnjo mostišča za nadvoz ceste in pri poglobljanju ceste Hajdina—Pragersko. Pri izkopu za mostišče so odkrili in delno poškodovali vodnjak, grajen v suhi vezavi iz lomljenca in škrilavčevih plošč, vmes tudi kosi žrmelj in obdelanega marmora. Vodnjak je bil gl. 5.85 m, pr. 0.85 m. V usedlini na dnu smo našli fragmente treh keramičnih vrčkov, železen žebelj, dele železnega obroča lesenega vedra, dve koščeni igli — lasnici in bron. novce Maksimiana. Pri poglobljanju ceste Hajdina—Pragersko smo dokumentirali 4.04 m dl. zid iz lomljenca, š. 1.20 m, v smeri V—Z, ki se na v. strani obrne proti J, bron. novce Klavdija I. in dele nagrobnikov — napisnih polj, profiliranih podnožij in levjih ovršij.

Na parc. 1112 in 1114 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše

rezali naselbinske plasti z gradbenimi ostalinami. Odkopali smo del stavbe s hipokavstom in kuriščem.

Na parc. 1150 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti z gradbenimi ostalinami. Drobnogradivo je še v preparaciji.

Na parc. 1149/1 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje nove stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti. Odkopali smo del stavbe s prostori z estrihom, opečnim tlakom in hipokavstom ter fasadni zid sosednje stavbe in vmesno ulico. Drobnogradivo je še v preparaciji.

Na parc. 1150/4 k. o. Hajdina so pri mehanskem izkopu (črna gradnja) za temelje nove stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti — del rimske stavbe z zidi in estrihi.

Na gradb. parc. 97 k. o. Hajdina so pri izkopu za hlev našli skoraj celo pokrovko za lonec s širokim, ravno odrezanim gumbom.

Na parc. 369 k. o. Hajdina so pri delih na vrtu odkrili vodnjak, grajen v suhi vezavi iz naravno oblikovanih kosov laporja, barbarskega kamna, večjih rečnih oblic in kosov marmora. Ob intervenciji na terenu smo vodnjak odkopali in očistili. Gl. je 3.40 m in pod zadnjim obodom je še 54 cm globoko sled lesenega obloge. Premer zg. 60 cm, sp. 84 cm. V zgornjem ohranjenem nivoju ima štirioglato obliko nadgradnje. Kot opora tej je bilo postavljeno levje ovršje manjšega nagrobnika (poškodovano, pohorski marmor, dl. 86, ši. 19, ohranjena vi. 24 cm). Vodnjak je bil zasut z ruševinskim materialom: fragmenti tegul, zidakov, tubulov, precej v ognju ožganega glinastega hišnega lepa, večji kosi žrmelj in del reliefa v marmoru. Med šutom je bil bronast novce Konstancija II.

V usedlini vodnjaka smo našli bron. cedilo — zajemalko, bron. pasno spono, fragm. stekla, keramike in kose železnega okovja lesenega vedrice.

Na gradbeni parc. 68/1 k. o. Hajdina so pri izkopu jame za shranjevanje repe našli 2 bron. novca, zelo slabo ohranjena.

Na parc. 863 k. o. Hajdina so pri izkopu temeljev za stanovanjsko hišo našli v recentno nasutem in navoženem materialu zaradi izravnave terena večji odlomek sarkofaga iz pohorskega marmora: dl. 1.08, vi. 0.22—0.32, ši. 0.32—0.36 m. Ohranjena je spodnja tretjina levega vogala z ostanki reliefne figure v konkavnem polju in del srednjega, napisnega polja, ki je povsem uničeno.

Na parc. 1112 in 1114 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske ruševinske plasti z gradbenimi ostalinami. Izkop je segel v gl. 0.60 oz. 1.10 m (teren pada od S proti J). Odkopali smo z. fasadni zid stavbe s postamenti in ulico. Ob zidu je bil grob s skeletnim pokopom, brez pridatkov. Položen je bil tik ob fasadni zid in na nivo ulice (sl. 83). Drobno gradivo je še v preparaciji.

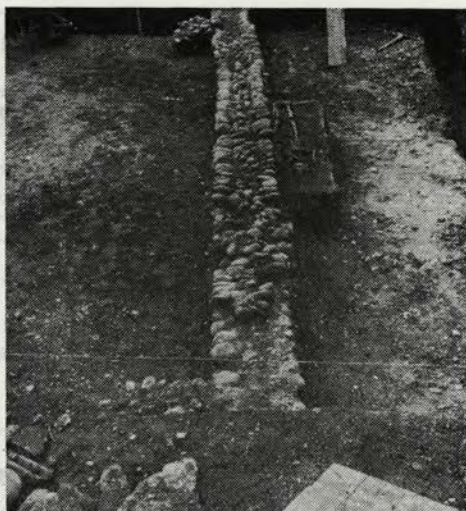
Na parc. 1117/2 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti z gradbenimi ostalinami. Izkop je segel do gl. 1,20 m. Odkopani zidovi sodijo v okvir večjega stavbnega kompleksa, katerega dele smo odkrili že na parc. 1117/5 k. o. Hajdina (V S XIII—XIV, 191) in na parc. 1117/2 k. o. Hajdina (V S XIII—XIV, 170 in V S XV, 159). Drobno gradivo je še v preparaciji.

Na parc. 1149/1 k. o. Hajdina so pri delih okrog nove stanovanjske hiše (gl. poročilo za l. 1971) odkrili in odstranili tlak iz šesterokotnih opekic. Ker so bile dobro ohranjene, enakomerno velike in številne (360 kosov), ki smo jih vse prepeljali v muzej.

Na parc. 1150/2 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske plasti z gradbenimi ostalinami. Dokumentirali smo 0.75 m š. temelj vogalnega zidu stavbe, ki se nadaljuje na parc. 1150/3 k. o. Hajdina. Drobno gradivo je še v preparaciji. — Z. Š.

SP. IN. ZG. HAJDINA. V zvezi z izgradnjo nove hitre ceste Macelj—Ptuj smo ves čas od pomladi do zime nadzorovali dela pri poglobljanju ceste Hajdina—Pragersko za podvoz (gl. poročilo za l. 1971), ki poteka prek areala grobišča na Sp. in Zg. Hajdini (Blatt Ptuj, 60 ss in Blatt Rogatec 24 ss). Dela so izvajali s stroji. Dokumentirali smo 4 skeletne pokope, 19 grobov z žganim pokopom, 7 vodnjakov (sl. 84), temeljne zide grobnih parcel in postamentov, kamnite spomenike (poškodovano pepelnico, fragmentiran nagrobnik, plastiko leva, Minerve, dele grobnih ograj itd., vse pohorski marmor), posamezne predmete iz uničenih grobov in dve amfori. Vsi vodnjaki so bili zasuti z zemljo in številnimi keramičnimi fragmenti. Gradivo je še v preparaciji.

Zemeljska dela na tem delu podvoza še niso zaključena in nadzor bo potreben še prihodnje leto. — Z. Š.

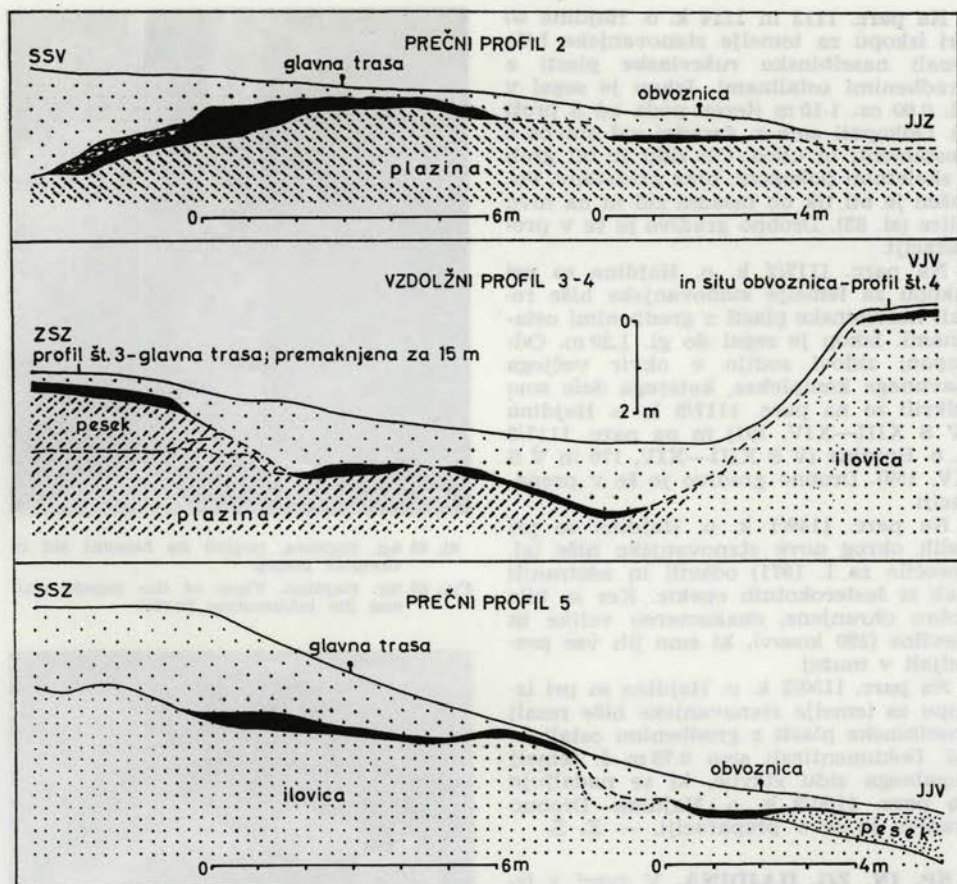

Sl. 83 Sp. Hajdina, pogled na fasadni zid in skeletni pokop
Fig. 83 Sp. Hajdina. View of the façade wall and the inhumation burial

Sl. 84 Sp. in Zg. Hajdina, vodnjak B
Fig. 84 Sp. and Zg. Hajdina. Cistern B

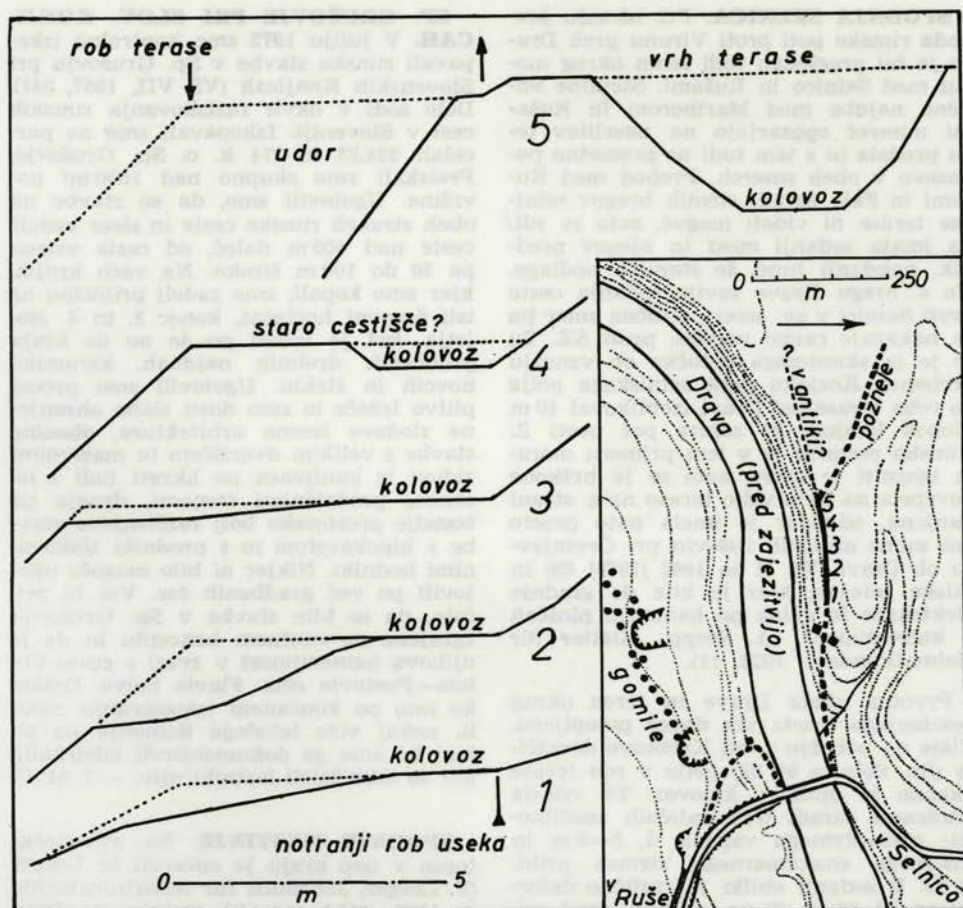
SP. NOVA VAS PRI SLOV. BISTRICI. V zvezi z zaščitnimi ukrepi, a tudi kot del načrtnih raziskav je bil leta 1971 pregledan tisti del rimske ceste Celeia—Poetovio, ki se od potoka Bistrica v 320 m dolgem poteku vzpne na 30 m višje sedlo

Sl. 85 Sp. Nova vas, profili rimske ceste
 Fig. 85 Sp. Nova vas. Sections of the Roman road

grebena v zaselku Brinje, odkoder se cesta zlagoma spušča v dolino potoka Devine. Sondiranja so bila izvršena na njivi parc. 249 ter travnišču parc. 250, k. o. Sp. Nova vas, ki ležita na oblem pobočju plazine pod strmino grebena in potokom. Plazina je dl. 100 in š. 60 m ter je verjetno nastala že pred gradnjo ceste, saj je bila ta zgrajena po njenem hrbtu. Cesta se je vzpela nanjo s sklonom do 10 %, vendar ta del pobočja ni več ohranjen. Nato se je zaobrnila ob pobočju na desno ter se po prekoračenju plazine s sklonom 10–12 % dvignila na višji del grebena proti sedlu. Vsi trije profilni jarki št. 1–3 na plazini leže sedaj zunaj prvotne osi ceste, ker se je plaz pozneje — zaradi izpodjedanja potoka? — še pre-

maknil in dvakrat preklal. Tako je na prvotnih tleh le dobrih 20 m dolg del ceste v gozdu parc. 248/2, na z. strani omejen z udorom plazu, na v. pa z erozijskim jarkom. Tu sta bili v profilih št. 4 in 5 ugotovljeni dve cestišči: višje prvotno (gramoz: št. 5–7, db. še 0.1–0.35 m), ki ga je s pobočja zasipavala denudirana ilovica ter nižje ležeča poznejša obvoznica (gramoz: št. 4.5–5, db. še 0.05–0.2 m). Obvoznica je pribl. 100 m dl. in je v vzporednem loku spremljala glavno cesto. Ta se je z usekom skozi rob terase vzpela na višje pobočje, kjer je v profilu št. 6 še dobro ohranjena, medtem ko so dalje proti sedlu njeni ostanki zaradi erozijskega delovanja v sedaj 26 m š. useku verjetno uničeni. Arheoloških najdb .e

Sl. 86 Sp. Selnica, prostor rimske ceste

Fig. 86 Sp. Selnica. Plan of the area with the Roman road and barrows, and schematic sections of the river terrace in the past

bilo v profilih št. 2—6 le nekaj črepij antične lončenine, železnih žebeljev in koscev opeke (PMM inv. št. A 5468—5472). Ta del terena bo z gradnjo hitre ceste Hoče—Levec povsem spremenjen, saj prečka greben na istem sedlu in bo imela pri vrhu globok usek, pri znožju pa visok nasip prav nad profili št. 3—5 (sl. 85).

V nadaljevanju raziskav poteka rimske ceste prek zahodnega pobočja grebena Sp. Nove vasi pri zaselku Brinje smo na polici plazu nad potokom Bistrico podaljšali in poglobili profilni jarek št. 2 iz lanskega leta. Pri tem je bil ugotovljen severni rob cestišča oz. v jarek plazine nanesenega gramoza, kar je potrdilo na-

ziranje, da je bila cesta tu prvotno speljana ob zgornjem robu plazu, ki se je nato še dalje premikal ter poglobljaval vmesni jarek. Dna plazine zaradi globine in od talne vode prepojenih plasti ni bilo mogoče doseči. Zaradi enakih težav je bilo tudi profil št. 3 mogoče dopolniti le na spodnjem robu, kjer leži gramoz na plasti peska. Podolžni profil št. 3—4 je pod naplavinjskim nanosom pokazal nekdanja tla, ko jih je plaz odrgal od pobočja in tako dokončno prekinil traso ceste. Na tem delu pobočja leži 55 m dolg del rimske ceste v premaknjeni legi, njen podaljšek v smeri proti dolini pa je skoro v celoti odplavljen. — S. P.

SPODNJA SELNICA. Pri iskanju prehoda rimske poti proti Virunu prek Drave je bil pregledan tudi teren okrog mostu med Selnico in Rušami. Številne antične najdbe med Mariborom in Rušami namreč opozarjajo na naselitev tega predela in s tem tudi na prometno povezavo v obeh smereh. Prehod med Rušami in Falo zaradi strmih bregov selniške terase ni videti mogoč, zato se zdi, da imata sedanji most in njegov prednik, nekdanji brod že starejšo podlago. Na s. bregu Drave zavije sedanja cesta proti Selnici v sv. smeri, antična smer pa se nakazuje ravno narobe, proti SZ. Tu se je iz skromnega potočka ob vnožju grebenov Kozjaka prek selniškega polja do roba terase pri Dravi izoblikoval 40 m globok kanjon, ki zapira pot proti Z. Rimska cesta se je v tem primeru morala izogniti te ovire, zato se je bržkone povzpela na 80 m višjo teraso na z. strani kanjona, odkoder je imela nato pristo pot mimo antičnih ruševin pri Črešnjevcu ob Dravi (VS 11 za 1967 [1969] 88) in falske soteske, kjer je bila do gradnje elektrarne še vidna po kamnitih ploščah s kolotečinami (A. Serpp, *Blätter für Heimatkunde* 4, 1926, 11).

Prvotna obala Drave in teren okrog nekdanjega broda sta danes potopljena. Višje na pobočju z. od Krebsove domačije (Sp. Selnica št. 82) pelje v rob terase vkopan že opuščen kolovoz. Ta vzbuja pozornost zaradi treh antičnih značilnosti: premočrtnega vzpona, š. 5—8 m in zmernega enakomernega strmca pribl. 10%. V sedanji obliki je različno deformiran (sl. 86: 1—3) na travniku pred pričetkom gozda je sedanji kolovoz primaknjen k notranjemu robu odkopa, druga polovica pa je travišče, 4) v gozdu pod vrhom terase se sedanji kolovoz ob notranjem robu pričrta poglabljati, zunanji del odkopa pa je porasel z drevjem, in 5) tik pod vrhom terase je sedanji kolovoz že v 2.5 m gl. navznoter odklonjenem useku, ob njem pa je viden ostanek starega roba. Po tem se je prvotna trasa vzpenjala do vrha terase in ga dosegla na mestu, ki sedaj zaradi udorov v globel Drave ni več ohranjen.

Povezava te trase z antičnimi najdbami pri Fali na danes pretežno kultivirani selniški terasi nima opaznih zunanjih sledov, vendar je nekaj razkopanih mest v bližnji selniški Dobravi, kjer naj bi bila po krajevnem izročilu nekoč stala »stara Selnica«. — S. P.

SP. GRUŠOVJE PRI SLOV. KONJICAH. V juliju 1972 smo kontrolno izkopavali rimske stavbe v Sp. Grušovju pri Slovenskih Konjicah (VS VII, 1957, 341). Delo sodi v okvir raziskovanja rimskih cest v Sloveniji. Izkopavali smo na parcelah 324,33 in 274 k. o. Sp. Grušovje. Preiskali smo skupno nad 1000 m² površine. Ugotovili smo, da so stavbe na obeh straneh rimske ceste in sicer vzdolž ceste nad 400 m daleč, od ceste v stran pa 30 do 100 m široko. Na vseh krajih, kjer smo kopali, smo zadeli približno na isti časovni horizont, konec 3. in 4. stoletja, kot je videti po še ne do kraja proučenih drobnih najdbah, keramiki, novcih in steklu. Ugotovili smo precej plitvo ležeče in zato dosti slabo ohranjene sledove lesene arhitekture, obsežne stavbe z velikim dvoriščem in masivnimi zidovi iz lomljenca pa hkrati tudi z lesenimi predalčnimi stenami, druge pa temelje prostorsko bolj razčlenjene stavbe s hipokavstom in s prodniki tlakovanimi hodniki. Nikjer ni bilo mogoče ugotoviti po več gradbenih faz. Vse bi pričalo, da so bile stavbe v Sp. Grušovju zgrajene po enotnem konceptu in da je njihova namembnost v zvezi s cesto Celeia—Poetovio ozir. Flavia Solva. Ostanke smo po končanem izkopavanju zasuili, nekaj više ležečega kamenja pa po tem ko smo ga dokumentiralj odstranili, ker so tako želeli lastniki njiv. — I. M. C.

SPODNJE MESTINJE. Na arheološki teren v tem kraju je opozoril že Lorger (F. Lorger, *Jahrbuch für Altertumskunde* 3, 1909, 115 b ss), ki omenja tu fragmente antične keramike, opeko in kose obdelanega kamenja. Posebej je poudaril tudi pripovedke o »potopljenem mestu« in »potopljeni cerkvi«, ki so med domačini še zelo žive. Prostor je nekoliko sv. od vasi na obširni ravnici, ki je na s. strani omejena s potokom Mestinjščico, proti jugu pa se teren nekoliko dviguje in sega do bližnjih gozdov (sl. 87).

Pri ogledu tega prostora sem našel na zelo veliki površini fragmente rimske keramike in koščke opek na njivah, ki so last Popoviča, Petaverja, Jeranka in Andrejška s parc. št.: 234, 238, 238, 279/1, 279/2, 282, 280, 281, 286, 284, 285, 283, 277/3, 277/1, 278, 241, 242, 244, 243, 236, k. o. Pristava. Od Popoviča sem tudi izvedel, kako je njegova mati pravila, da je na v. delu tega terena »potopljena cerkev«, Petaver pa je »potopljeno cer-

kev« lociral na nasprotni z. konec, tja, kjer je danes močan izvir vode. L. Andrenšek mi je dal novec, ki ga je našel pri oranju svoje njive, parc. št. 274 k. o. Pristava. Novec je zelo slabo ohranjen, A. Jeločnik pa ga postavlja v čas prve tetrarhije.

Že po navedenih skromnih podatkih lahko ugotovimo približen obseg arheološkega terena, ki ga že Lorger ceni na več 1000 m² in kjer je bil verjetno neki večji rimski naselbinski kompleks. — S. C.

STARI GRAD NAD PODBOČJEM.

Glej Starejša železna doba!

STARI TRG. Zavod je izdal odločbo o kulturnem spomeniku in prepovedi gradnje na parc. št. 218 in 219, last Klančar Antona, Stari trg 48, oz. Sfrle Stanislava, Stari trg 49, kjer leže ostanki utrjene antične vile. — M. S.

STRANSKA VAS. Dne 4. septembra 1971 je bil Dolenjski muzej obveščen, da so pri hiši Franca Novaka iz Stranske vasi 40 a pri Novem mestu, naleteli pri kopanju temeljev za verando hiše na rimski grob obložen s kamnitimi plo-

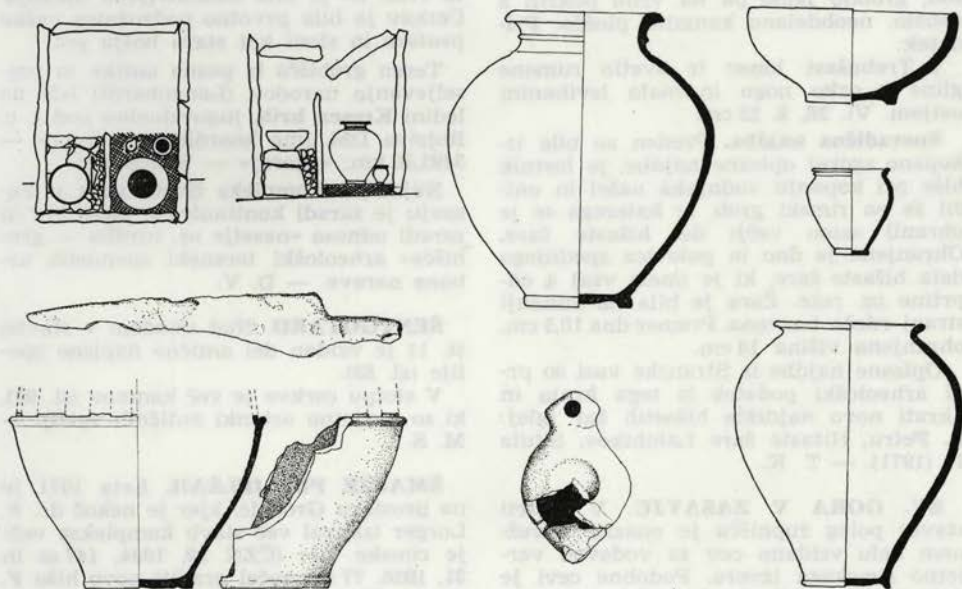

Fig. 87 Sp. Mestinje. View of the probable site (foto S. Ciglencečki)

Fig. 87 Sp. Mestinje. View of the probable side of a Roman settlement (Photo: S. Ciglencečki)

ščami. S takojšnjo intervencijo na terenu smo rešili najdbe in ugotovili naslednje:

Grob 1 z žganim pokopom je bil pravokotne oblike, obložen z neobdelanimi kamnitimi ploščami, debelimi do 5 cm in pokrit s tremi, do 8 cm debelimi ploščami. Del groba je bil s 37 cm dolgo ploščo predeljen na dva dela. Velikost groba 97 × 73 cm, višina groba 80 cm, vrh

Sl. 88 Stranska vas, predmeti iz grobov
Fig. 88 Stranska vas. Grave-goods

groba je bil najden na globini 54 cm pod rušo. V ožji grobni pregradi je bila narejena iz kamnov zložena polica, na katero sta bila položena črna skleda z veliko drobci človeških kosti in železen nož. V drugi pregradi pa je bil na 4 cm debeli plasti žganine položen večji lonec, siva keramična čaša, majhna oljenka, črepinje vsaj treh keramičnih posodic in dva drobna kosa stekla. Opis pridatkov:

1. Velik trebušast lonec iz svetlo rumene gline z ozkim vratom, močno izvihanim ustjem in ozko prstanasto nogo. Vi. 29, š. 25.2 cm.
2. Siva keramična čaša z ozko prstanasto nogo. Vi. 8.6, š. 8. cm.
3. Majhna oljenka iz krhke svetlo rumene gline in drobnim trikotnim ročajem. Dl. oljenke 8 cm.
4. Sivo črna skleda z ozko prstanasto nogo. Vi. 9.2 cm, š. 20.3 cm.
5. Železen nož s trnom za nasaditev ročaja, rezilo je že močno izrabljeno oz. obrušeno. Dl. 18 cm, š. rezila do 3 cm.

Grob 2 je bil najden v neposredni bližini hišnega vogala. Grob je bil z žganim pokopom, vendar ne več intakten. Verjetno gre za preprosto grobno jamo, v katero so položili sežgane ostanke človeških kosti, nanje položili keramični lonec in črepinje vsaj treh manjših posod, grobno jamo pa na vrhu pokrili z debelo, neobdelano kamnito ploščo. Pridatek:

1. Trebušast lonec iz svetlo rumene gline z ozko nogo in malo izvihanim ustjem. Vi. 26, š. 22 cm.

Sporadična najdba. Preden so bile izkopane zgoraj opisane najdbe, je lastnik hiše pri kopanju vodnjaka našel in uničil še en rimski grob, iz katerega se je ohranil samo večji del hišaste žare. Ohranjeno je dno in polovica spodnjega dela hišaste žare, ki je imela vsaj 4 odprtine oz. reže. Žara je bila na zunanji strani rdeče barvana. Premer dna 10,5 cm, ohranjena višina 18 cm.

Opisane najdbe iz Stranske vasi so prvi arheološki podatki iz tega kraja in hkrati novo najdišče hišastih žar (glej: P. Petru, Hišaste žare Latobikov. Situla 11 (1971). — T. K.

SV. GORA V ZASAVJU. V podrti stavbi poleg župnišča je opaziti v večnem delu vzdano cev za vodovod verjetno rimskega izvora. Podobne cevi je naše tudi župnik, ko je z delavci napeljeval strelovod ob cerkvi. Vse izkopano gradivo je zavrgel. Sicer pa je na neka-

terih mestih na griču pod cerkvijo zaslediti kose antične keramike. — M. S.

O najdiščnem kompleksu Sveta gora v Zasavju (Sv. g. nad Savo, VS XV, 1972, 171) prinašamo nekaj novih podatkov.

Teren prazgodovinskega gradišča, poznoantičnega pribežališča (refugia) oz. utrdbe iz časa langobardske oblasti nad nekdanjima poznoantičnima provincama Savio in Noricum Mediterraneom (547/548—568) ter poznosrednjeveškega tabora, ki leži na vrhu ploskega grebena z ž. c. **Rojstva DM**, ima na jugosl. special. karti M 1 : 50 000, list Celje 3, 1956 označeno nm. v. 849 m in naslednje koordinate: »desno« — 5492,20 km; »zgoraj« — 5109,45 km. Antično poseljenost ploščadi na vrhu hriba potrjuje tudi najdba antičnih lončenih vodovodnih cevi (glej zgoraj). Od poznosrednjeveškega tabora se je najbolje ohranil prav stolp ob vходу na z. strani. Ima še vidne zazidane strelne line. Dandanes služi stolp kot cerkveni zvonik. Ostalo taborsko obzidje se je mestoma ohranilo v prvotni obliki, vendar je bilo v novejšem času prezidavano in prilagojevano funkciji pokopališkega zidu. Cerkev s pokopališčem znotraj taborskega obzidja je zelo stara. Kot kapela se omenja že 1250, nato 1472 in 1526. Sedanja cerkvena stavba je iz leta 1753, ko je bila ustanovljena lokalija. Cerkev je bila prvotno podružnica vaške prafare in slovi kot stara božja pot.

Teren grobišča iz pozne antike in preseljevanja narodov (Langobardi) leži na ledini **Kresen hrib**, jugovzhodno pod ž. c. **Rojstva DM**. Ima koordinate: »desno« — 5492,30 km; »zgoraj« — 5109,60 km.

Najdiščni kompleks Sveta gora v Zasavju je zaradi kontinuirane naselitve in zaradi odnosa »naselje oz. utrdba — grobišče« arheološki terenski spomenik urbane narave. — D. V.

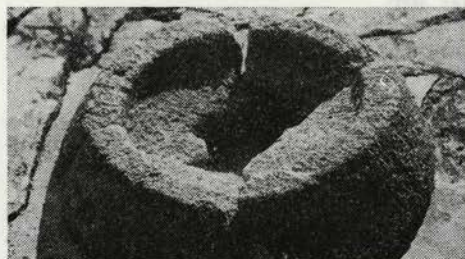
ŠENTGOTARD. Nad vhodom v stavbo št. 11 je vzdian del antične napisne plošče (sl. 89).

V stolpu cerkve je več kamnov (sl. 90), ki so verjetno ostanke antičnih spolij. — M. S.

ŠMARJE PRI JELŠAH. Leta 1971 je na prostoru Grobelc, kjer je nekoč dr. F. Lorgier izkopal več stavb kompleksa večje rimske vile (ČZN 29, 1934, 147 ss in 31, 1936, 77 ss), začel graditi novo hišo F. Guzej. Ko sem prišel tja, izkopa nisem več videl, ker je bil prostor že zazidan. Delavci pa so mi povedali, da so spodaj

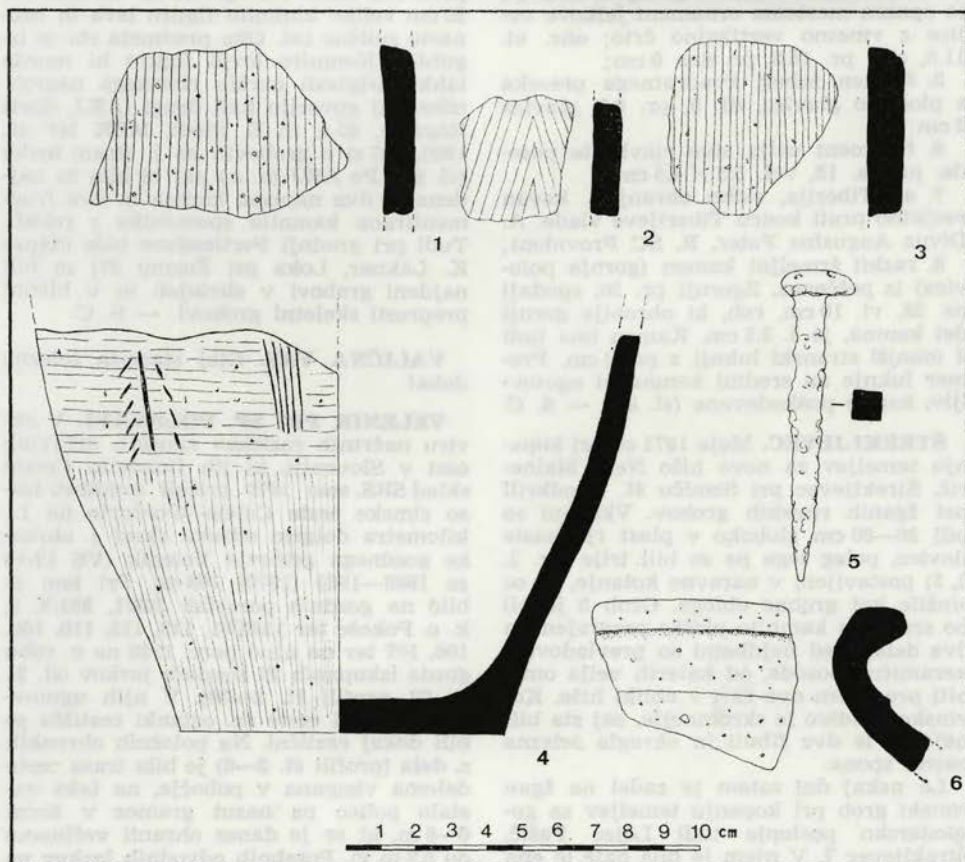

Sl. 89-90 Sentgotard, rimska kamna v zidu hiše in cerkve
 Fig. 89-90 Sentgotard. Roman stones in the walls of a house and of the church

Sl. 91-92 Smarje pri Jelšah, rimske žrmlje in (spodaj) nekaj rimskih predmetov (foto in risbe S. Ciglenečki)

Fig. 91-92 Smarje pri Jelšah. Roman querns and (below) some more finds (Photo and drawings: S. Ciglenečki)

našli nek zid in precej oglja. Guzej si je hišo zgradil ravno na prostoru Lorgerjeve stavbe IV. Ko sem se pozanimal za najdbe, mi je eden izmed delavcev dal zelo poškodovan Tiberijev novc. Iz zemlje okrog izkopa sem nabral nekaj rimskih črepinj in rimski žebelj, delavci pa so mi dali tudi črepinje lonca, ki ga je bilo mogoče delno sestaviti. Med izkopanim kamenjem sem našel tudi razbit rimski žrneljni kamen (sl. 91). Opis najdb (sl. 92):

1. fragment stene grobe rjavo rdeče posode, ornamentiran z glavničastim ornamentom, vel. 6.5×4 cm;

2. enak, vel. 5×4.5 cm;

3. fragment stene grobe sive posode, ornamentiran z glavničastim ornamentom, vel. 3.5×3 cm;

4. delno ohranjen lonec sivo rjave barve s precejšnjo primesjo kremenčevega peska, na spodnjem delu je vertikalni glavničast ornament, na gornjem delu pa je opazen mestoma ornament jelkove vejice z vmesno vertikalno črto; ohr. vi. 11.5, ohr. pr. 16.5, pr. dna 9 cm;

5. železen žebelj kvadratnega preseka s ploščato glavico, dl. 9, pr. 0.8, glavica 2 cm;

6. fragment ustja sivo rjavkaste posode, pr. ca. 18, vel. 5.5×4.5 cm;

7. as Tiberija, slabo ohranjen, kovan verjetno proti koncu Tiberijeve vlade. A. Divus Augustus Pater, R. SC Provident;

8. razbit žrneljni kamen (gornja polovica) iz peščenca. Zgornji pr. 30, spodnji pr. 38, vi. 10 cm, rob, ki obrobja gornji del kamna, je š. 3.5 cm. Kamen ima tudi 2 manjši stranski luknji s pr. 3 cm. Premer luknje na sredini kamna ni ugotovljiv, ker je poškodovana (sl. 91). — S. C.

ŠTREKLJEVEC. Maja 1972 so pri kopanju temeljev za novo hišo Neže Malnerič, Štrekljevec pri Semiču št. 6, odkrili pet žganih rimskih grobov. Vkopani so bili 30–80 cm globoko v plast rjavkaste ilovice, poleg tega pa so bili trije (gr. 2, 3, 5) postavljeni v naravne kotanje, ki so služile kot grobne obloge. Grob 2 je bil po sredini s kamnito ploščo pregrajen na dva dela. Med najdbami so prevladovala keramične posode, od katerih velja omeniti predvsem dve žari v obliki hiše. Kovinsko gradivo je skromnejše, saj sta bili najdeni le dve fibuli in okrogla železna pasna spona.

Le nekaj dni zatem je zadel na žgan rimski grob pri kopanju temeljev za gospodarsko poslopje tudi Lojze Pašič, Štrekljevec 7. V njem je bila baje le ena

posoda, ki so jo pa že med deli razbili. Tako sta prispela v Belokranjski muzej od tega groba le dva večja fragmenta bikoničnega lonca iz svetlo sive gline.

Te najdbe potrjujejo domnevo, da je bilo v Štrekljencu pri Semiču rimsko grobišče, ki se je razprostiralo na prostoru, kjer sedaj stoji vas (cfr. S. Rutar, Letopis Matice slovenske 1891, 193). Poročilo o najdbah je v pripravi, del keramičnih najdb še ni prepariran. — J. D.

TINJE PRI ŽUSMU. Ob ogledu tega najdišča mi je A. Hernaus, Loka pri Žusmu 26, ki stanuje tik pod koto 461, kjer je nekoč stal grad Saldenburg (sl. 93), dal novc Gratiana z av. DN GRATIANUS PF AVG in rv. GLORIA ROMANORUM, datiran 24. avg. 367 — 17. nov. 375. Našel ga je pri obdelovanju njive, nekoliko vzhodno od hiše.

Hernaus ml. pa mi je povedal, da je pred leti našel na njivah sz. od hiše ok. 20 cm veliko kamnito figuro leva in bronasto sulično ost. Oba predmeta sta se izgubila. Kamnito levjo figuro bi morda lahko pripisali ovršju rimskega nagrobnika, saj govorijo tudi drugi (AKJ, Blatt Rogatec, 65 s, in E. Riedl, MZK NF 26, 1900, 107 s) o grobovih na j. strani hriba (sl. 94). Po AKJ (o. c.) naj bi bila tu najdena še dva napisna kamna in dva fragmentirana kamnita spomenika z reliefi. Tudi pri gradnji Pertinačeve hiše (danes K. Lakner, Loka pri Žusmu 27) so bili najdeni grobovi v skrinjah in v bližini preprosti skeletni grobovi. — S. C.

VALIČNA VAS. Glej starejša železna doba!

VELENIK PRI SP. POLSKAVI. V okviru načrtnih raziskav rimskih državnih cest v Sloveniji, ki jih financira Cestni sklad SRS, smo 1970 pričeli sondirati traso rimske ceste Celeia—Poetovio na 1.1. kilometra dolgem odseku skozi j. obronke gozdnega gričevja Velenik (VS 13-14 za 1968—1969 [1970] 168 ss). Pri tem je bilo na gozdnih parcelah 352/1, 351/3, 2, k. o. Pokošje ter 1336/81, 113, 112, 110, 109, 106, 107 ter na njivi parc. 1338 na v. robu gozda izkopanih 22 sondnih jarkov (sl. 31 in 82, profili št. 2—30). V njih ugotovljeni sledovi ceste oz. ostanki cestišča so bili dokaj različni. Na položnih obronkih z. dela (profili št. 2—6) je bila trasa ceste deloma vkopana v pobočje, na tako nastalo polico pa nasut gramoz v širini 6—8 m, ki se je danes ohranil večinoma do 0.2 m vi. Posebnih odvodnih jarkov na

Sl. 93-94 Tinje pri Zusmu; levo: prostor gradu in poznoantičnega pribežališča; desno: prostor nekropole (foto S. Ciglenečki)

Fig. 93-94 Tinje near Zusem. (Left) Site of the Saldenburg castle and of the presumed late-antique refuge. (Right) Site of the Roman necropolis (Photo: S. Ciglenečki)

gornji strani ceste ni bilo opaziti, s cestišča sprano prašnato-peščeno gradivo pa leži pod cesto v pobočni plasti. Na bolj zravnanim pobočju proti V (profil št. 10-14) je cesta v useku prečkala hrbele prečnih obronkov, vmesne kotanje prečnih dolinic pa je premostila z debelejšim gramoznim nasipom (profil št. 11). Pri prečkanju največje prečne doline med z. in v. grebenom Velenika je cesta zadela na močvirna tla, kjer so graditelji pod gramoz podložili hrastove hlode (profil št. 18). Hrbet jv. grebena Velenika je cesta prekoračila v useku, ki se je pozneje z vzdolžno erozijo poglobil do današnje oblike, pri čemer je antični nivo s cestiščem v največji meri uničen (profil št. 20-27). Na prehodu s pobočja Velenika v ravnino proti Pragerskemu je cesta z danes 1.5 m vi. gramoznim nasipom premostila dno doline potoka Polskave (profil št. 30). Tudi tu so bili na močvirno ilovico najprej položeni hrastovi hlodi v dveh legah. Debelino gramozne plasti je mogoče razložiti z dosipavanjem gramoz, kolikor se je cestišče postopoma ugrezalo, okoliška tla pa z zaplavljanjem ilovnatih peščenih plasti dvigala.

Medtem ko današnja cesta obkroža ta del Velenika, ga je rimska, potekajoča po višjih suhih tleh, deloma presekala. Njen potek je kljub prilagajanju terenu dokaj naravnosten, saj imajo krivine skromne odklone. Tudi podolžni sklonj antičnih tal dosega na z. strani do 2.3 ‰, na v. pa pribl. do 7 ‰, kar je deloma istovetno z današnjo površino (VS 15, 169). Čeprav je bilo arheoloških najdb le malo (črepinje, podkev, žebelj, kos žrmlja: PMM inv. št. A 5401-5407), pa širši gramozni tlak na hrbtu vzhodnega grebena skupno s

tamošnjimi gomilami nakazuje obstoj še neznane naselbine ali obcestne postojanke.

Izmero trase z načrtom in podolžnim nivelmanom je opravil dipl. inž. dr. P. Leber iz Celovca. Že pričeto sodelovanje s strokovnjaki za geologijo in pedologijo se je zaradi nasprotujočih si mnenj izjalovilo.

V nadaljevanju raziskav poteka rimske ceste skozi gozd Velenik smo podaljšali tri stare (št. 0, 11 in 18/ex17) ter izkopali sedem novih profilnih jarkov (št. 7, 8, 9, 12, 15, 17 in 20), da bi zapolnili vrzeli v dotlej preiskani trasi ter razrešili nekatere nejasnosti (VS 15 za 1970 [1972] 165 ss). S temi sondami je sedaj trasa ceste skozi z. del Velenika od vstopa v gozd pa do osrednje vmesne doline na meji k. o. Pokoše in Sp. Polskava v glavnem preiskana (gl. sl. 31 in 32).

Dopolnitve profila iz leta 1970 so k poznavanju rimske ceste doprinesle naslednje: podaljšek profila št. 10 proti jugu je pokazal, da leži del sicer v cestišču le skromno ohranjenega gramoz v 1 m gl. jarku pod cesto, ta jarek pa je kot odvodnik spremljal spodnji rob ceste na prehodu prek obronka pobočja, kjer je bila ta sicer nekoliko vkopana v pobočje. Podaljšek profila št. 11 je pokazal, da peščena plast ob gramoznem cestišču na spodnji strani ceste ni naravno, temveč le s ceste sprano peščeno gradivo, kot smo to v skromnejši meri opazili še pri večini drugih profilov. Spiranje je bilo na tem mestu posebno intenzivno zato, ker je gramozni nasip ceste premostil prečno dolinico brez vodnega prepusta, zato so deževne vode tekle prek ceste in pri tem odnašale drobni material, ki se

je naložil ob cestišču v širini vsaj 25 m ter do 1.3 m na debelo. V podaljšku profila št. 18/ex17 pa se je hkrati z ugotovitvami v novem profilnem jarku št. 17 pokazalo, da najnižja lega prodnikov ni ostanek cestišča, temveč po prečni dolini, najdaljši v Veleniku, nanesen prod. Vrhnji gramoz leži tu na plasti mivkastega peska, ki so jo, kot je bilo opaženo še ponekod drugod, nasuli kot podlago.

Letos izkopani novi profilni jarki so pokazali različno stanje cestišča. V profilu št. 7 na pobočju z 10 % prečnim sklonom je bila plast gramoza le še 10 cm debela, v profilu št. 8 v useku na pobočju je ni bilo, v profilih št. 9 in 15, na bolj zvravnanih tleh pa je dosegla db. do 30 centimetrov. Podobno kot v profilu št. 10 je bila gramozna plast le šibko ohranjena še v profilu št. 12 na podobni legi. Novi profil št. 20 (poleg ex 19) na pričetku daljšega useka v vzhodnem predelu Velenika je imel prav tako že močno odplavljeno cestišče, razjasnil pa je potek ceste na s. robu ob vznožju 25 m š. useka.

S podatki iz letošnjih profilov je bilo mogoče izpopolniti glavni načrt cestne trase ter podolžni profil, vendar še ne v toliki meri, da bi bila raziskovalna dela na tem odseku že zaključena. — S. P.

VELIKE MALENCE. Avto-moto Brežice je zaprosil za izvedbo motokros proge na poznoantični lokaliteti. Prošnja je bila zavrnjena.

Pod cerkvijo sv. Martina, ob poti v cerkev, je opaziti tik pod rušo na več mestih večje kose antične keramike in zidne ostanke. Prav tako je precej antične keramike mogoče najti na samem pokopališču. V ograji cerkve so vzdani kosi kamnov, ki so ostanki antičnih stavb; med njimi pa je ponekod vzdana tudi antična opeka.

Na prošnjo SO Brežice za razširitev pokopališča je zavod sicer izdal dovoljenje, vendar s pogojem, da je treba programirani del novega pokopališča prej arheološko raziskati. — M. S.

VRH PRI KRIŽU. Jeseni leta 1971 so na njivi Franca Hribarja iz Vrha pri Križu št. 11, parc. št. 773/2 k. o. Gornji Križ našli:

1. fragmentirano in nasilno zvito bronasto rimsko fibulo noriško-panonske oblike, še ohranjena dl. 4.5 cm (sl. 95), in

2. bronast rimski novc — as cesarja Vespazijana (69—79), kovan leta 74 v Rimu (RIC 666).

Antične najdbe s te parcele so precej pogoste (glej: VS 13—14, 1968—1969, 172) in kažejo na manjše rimsko grobišče na tem kraju. Opisane najdbe je Dolenjskemu muzeju daroval g. Alojz Zupanc, župnik v Šmihelu pri Žužemberku. — T. K.

ZG. HAJDINA. Na parc. 460/1 in 406/2 k. o. Hajdina, kjer smo že leta 1970 sistematično sondirali zaradi izgradnje cestnih priključkov na novo hitro cesto Macelj—Ptuj (VS XV, 1970, 160), smo letos od 2. 10. do 18. 10. ponovno sistematično odkopali del tega področja. Ugotovili smo, da zidovi, dokumentirani s sondami (sl. 96), sodijo k temeljnim zidovom velikih grobnih parcel v arealu že raziskanega grobišča (Blatt Ptuj, 60 s in Blatt Rogatec 24 ss).

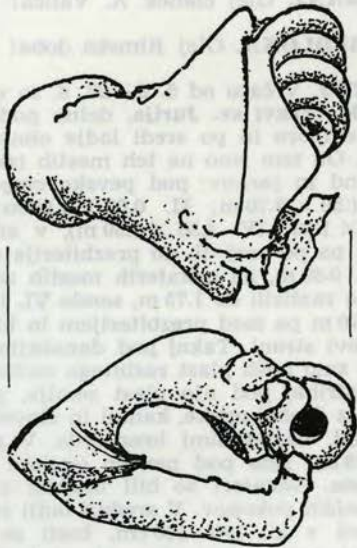
Na parc. 363/1 in 363/2 k. o. Hajdina so pri snemanju humusa v gramoznici — separaciji peska rezali tudi gradbene ostaline in grobove z žganim pokopom. Iz poškodovanega groba smo rešili še fragmente v ognju deformiranih balsamarijev, železne žeblice in zapestnico, zvito iz dveh bronastih žic, na njej pa je bilo obešenih 7 srebrnih obročkov oglata preseka.

Na parc. 1076/1 k. o. Hajdina so pri postavljanju ograje okrog hiše našli bron. novc — centenionalis Konstancija II.

Na parc. 44/2 k. o. Hajdina, na področju rimske nekropole, smo pri rušenju profila v gramoznici našli malo pepelnico že izropanega groba. Pohorski marmor, dl. 38, ši. 37, vi. 24, notr. gl. 17 cm.

Ob delih v gramoznici — separaciji peska so odkrili in poškodovali vodnjak, ki je bil zasut in pokrit s kosi obdelanega pohorskega marmora: deli Jupiteru posvečenega oltarja s profiliranim ovršjem in bazo ter reliefi na obeh stranskih ploskvah (126 × 77—68—79 × 27 cm); spodnja polovica oltarja, ki ima v polju ohranjeno le črko L (56 × 56 × 30 cm); cel postament z grobo obdelano spodnjo ploskvijo (64 × 61 × 17—21 cm); del postamenta (3 kosi, 45 × 62,5 × 14 cm). V usedlini vodnjaka smo našli fragmente keramike in del zidaka. — Z. Š.

ZIBIKA. Na ledini Slatina, pribl. 1 km vzhodno od ž. c. sv. Jerneja je l. 1928 našel M. Kos, učitelj z Zibiki, bronasto fibulo (ČZN 23, 1928, 110 s). Na tej ledini izvira mineralna voda in tu v bližini sem našel po njivah nekaj fragmentov rimske keramike. Ta teren se razprostira

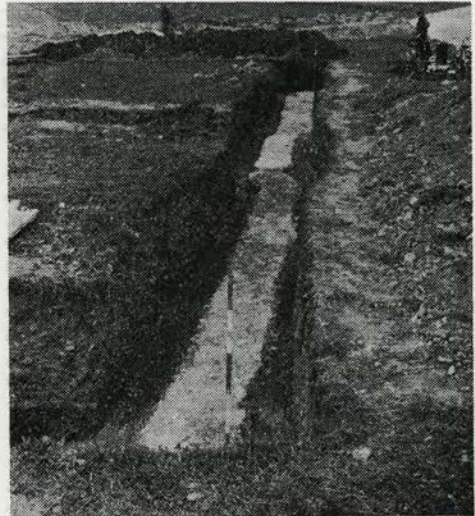

Sl. 95 Vrh pri Križu, rimska fibula
Fig. 95 Vrh near Križ. A Roman fibula

s. od ceste Sp. Mestinje—Zibika in se proti J rahlo spušča. Lastnik tega zemljišča je Popovič Jožef, Sv. Jernej, št. 5, parc. številke pa so: 199, 200, 231/1, 234/2, 234/3 k. o. Roginska gorca. Nekaj fragmentov atipične keramike sem našel tudi nekoliko južneje na parc. št. 237, 238 in 239 k. o. Roginska gorca, last Planinšek Antonije, v jarku, ki so ga izkopali za vodovod, v gl. 1 m.

Najditelj fibule M. Kos mi je tudi povedal, da je 1928 našel pri poizkusnem, kopanju poleg fibule še pravokotno obdelane kamnite plošče in precej keramike. — S. C.

ZETALE. V zunanji s. steni cerkvene ladje (ž. c. sv. Mihaela) so pri odstranjevanju ometa 0.65 m nad tlemi zadeli na vodoravno prav vzdian čelni relief po-

Sl. 96 Zg. Hajdina, zid ob grobni parceli
Fig. 96 Zg. Hajdina. View of part of the wall of a large grave plot

Sl. 97 Zetale rimski kamen
Fig. 97 Zetale. Part of a Roman cinerary urn

krava rimske pepelnice s portreti pokojnikov. Relief je zanimivo delo iz domačega kamna in iz neke domače delavnice (sl. 97), zahteva še podrobnejšega študija in obdelave. Časovna opredelitev po obliki kamna in upodobitev v 2. stol. določena ob ogledu na topografiji. I. M. C.

ZGODNJI SREDNJI VEK

BATUJE. Goriški muzej je 1972 nadaljeval in zaključil raziskovanje zgodnje-srednjeveškega grobišča ob cerkvi, posvečeni sv. Juriju, (VS XII, Lj. 1968, 99, in XV, 1972, 168). Odkritih je bilo 16 novih skeletnih grobov, v celoti pa so bili

raziskani 1970 le deloma odkriti grobovi 82, 83 in 84 na z. robu grobišča, tako da smo skupno raziskali 100 grobov. V načinih pokopa novi grobovi niso prinesli bistvenih novosti, pomembno pa je vsekakor dejstvo, da so ponovno potrdili

domnevo o največji zgoščenosti grobov ob cerkvi. Kakor prej so bili med pridatki najbolj pogosti bronasti in srebrni obsenčni obročki, našli pa smo še železne nože, prstan, železno ost in povsem uničen srebrn novc. Grobišče je bilo omejeno v vseh smereh.

V celoti smo raziskali tudi v. rob terase ob kolovozu nad potokom Konjščakom, omejene z nizkim suhim zidom. Ugotovili smo, da so ga naredili po porušenju cerkve sv. Jurija iz tamkajšnjega kamnja, nato pa teraso zravnali za poljedelske namene. Tedaj so v veliki meri uničili tudi skupino grobov na v. robu grobišča. Najdbe ob omenjenem zidu, predvsem novc z letnico 1786, kažejo, da je bila cerkev dokončno porušena v drugi polovici 18. stol. — D. S.

BISTRICA OB SOTLI. Župnik p. Martin Panič je prenavljal prezbiterij v ž. c. sv. Petra glede na nove cerkvene predpise. Pri tem so vzdignili keramične plošče in jih po nasvetu konservatorja ZSV Celje nadomestili z velikimi kamnini, ki so bile pod današnjim tlakom. Z delom so začeli v v. polovici prezbiterija in takoj naredili cementno podlago. Pri tem so delavci našli grobove in razmetane človeške kosti, zato je župnik poklical tudi arheologe. Dne 2. 2. 1971 smo s sondo 2 × 3 m sredi prezbiterija v smeri cerkvene osi odkrili del zidu, zato smo potem raziskali še nezacementirani del prezbiterija. Pokazalo se je, da ležijo vzporedno s stranskima stenama apside verjetno temelji starejšega prezbiterija. J. zid sega nekoliko globlje pod današnjega kot severni. Zidova sta bila izdelana precej grobo iz neobtesanih kamnov, povezanih z obilo malte, nedvomno tehnika, sorodna tistj iz predromanske in zgodnjeromske dobe. Ko smo zaradi prvotno najdenega groba, ki je za dober meter prehajal na to polovico apside, smo odkrili še tretji zid, ki je ležal glede na prva dva počez, a ne pravokotno, na j. strani je imel nagib proti Z. Izdelan je bil iz otesanih kamnov in trdne malte, z. stran je bila ravna in gladka. Očitno je starejši, saj sta stranska dva šla čezenj. Verjetno se nadaljuje zunaj današnje cerkve. Ne glede na to je jasno, da sta bili na tem prostoru najmanj dve starejši gradbeni fazi. Medtem ko sta stranska zidova mogoče pripadala štirioglatemu prezbiteriju iz zgodnjeromske dobe, ki ji pripada tudi današnja cerkvena ladja, je tretji, počezni, lahko precej starejši. — J. K.

KRANJ. Glej članek A. Valiča!

PREDLOKA. Glej Rimska doba!

PTUJ. V času od 5. 6.—23. 6. so v proštijiški cerkvi sv. Jurija, delno pod pevsko emporo in po sredi ladje obnavljali tlak. Ob tem smo na teh mestih izkopali 6 sond in jarkov: pod pevsko emporo 4 (I. 1.50 × 3.70 m; II. 0.60 × 1.90 m; III. 0.60 × 1.10; IV. 4.30 × 1.50 m), v srednji ladji pa po vsej dl. do prezbiterija sondo V, š. 0.60 m, na nekaterih mestih smo jo lahko razširili do 1.75 m, sondo VI, 1.10 × 1.70 m pa med prezbiterijem in klopmi na levi strani. Takoj pod današnjim tlakom smo našli plast razbitega romanskega estriha, pod njo plast zemlje, pomešane z drobci opeke, kamni in človeškimi kostmi, nametanimi brez reda. V gl. 76 do 78 cm smo pod pevsko emporo našli skelete. Nekateri so bili uničeni zaradi poznejših pokopov. V srednji ladji so bili skeleti v gl. 120—140 cm, kosti so bile skoraj popolnoma preperle, orientirani pa so bili Z-V in pokopani v lesenih krstah, od katerih so se ohranili železni kovani žebli. Ležali so na hrbtu v iztegnjeni legi z rokami sklenjenimi ali prekržanimi na prsih. Bili so brez pridatkov. Pod skeleti pod pevsko emporo smo odkrili še fragmente opeke, malte in žganino; v sondi VI pa v gl. 142 cm (v čisti ilovici) premetane človeške kosti. V sondi IV smo v gl. 82 cm našli moški skelet, ki je imel kot pridatek ob glavi rdeč koničen pladenj, sivo črn vrček hruškaste oblike, v katerem je bila visoka konična steklena čaša. Na desni rami je imel veliko bronasto pozlačeno fibulo s čebulastimi glavicami, na palcu leve roke bronast prstan z odebelenimi konci, na pasu pa ovalno pasno spono. Vkopan je bil v ilovico, ležal je na deski v iztegnjeni legi, desko je imel položeno tudi čez prsi, orientiran je bil JJV-SSZ. Tlak ali ostanek zidu iz grobega peščenca mu je odrezal nogi nad koleno. Sonde nismo mogli več razširiti zaradi cerkvenih klopi. Na prehodu pevske emfore v ladjo smo v gl. 20 cm tik pod današnjim tlakom odkrili romanski zid, š. 116 cm, ki je segal do gl. 98 cm. Zidan je bil iz peščenca in marmornih kamnov, od katerih so bili nekateri tudi obdelani. V sondi IV smo našli Z, v sondi V pa 3 srebrne obsenčne obročke s široko S petljo, od katerih je eden fragmentiran. V bližini romanskega zidu smo odkrili tudi fragmente črne žganega lonca. V srednji

ladji smo na koncu klopi v gl. 40 cm odkrili zid pravokotne oblike (120 × 48 cm), zidan iz peščenca in zalit z estrihom, ki je segal do gl. 95 cm. Delo v cerkvi je bilo zelo težko zaradi omejenega prostora, časa in slabe razsvetljave.

7. III. 1972. so na platoju pri **cerkvi sv. Ožbolta** delavci kopali jamo za električni A drog. V gl ok. 150 cm so našli in uničili skelet, orientiran V-Z.

Od 6. 7.—4. 8. 1972. smo na ravnici okrog cerkve, katere ladja je romanska, izkopali 15 sond in jarkov (I 4.10 × 2.30 metra; II 4 × 4 m; III 3.10 × 2.20 m; IV 4 × 1.20 m; V 4 × 4 m; VI 5.80 × 4 m; VII 14 × 3.50 m; VIII 2 × 3 m; IX 4 × 1.80 m; X 1.80 × 3 m; XI 3.20 × 0.80 m; XII 3 × 2 m; XIII 2.80 × 0.70 m; XIV 3.60 × 0.70 m; XV 3 × 0.70 m). Pri tem smo odkrili 27 skeletnih grobov v gl. 1—1.95 metra. Različno orientirani so bili pokopani v ilovico ali rjav gramoz v krstah, od katerih so se nam ohranili železni kovani žebli. Ležali so na hrbtu v iztegnjeni legi, z rokami sklenjenimi ali prekržanimi na prsih. Okostja so bila zelo slabo ohranjena zaradi poznejših pokopov ali pa so bila popolnoma preperela. Skoraj vsi so imeli kot pridatke križce in svetinjice. V sondah I in II, izkopanih tik ob j. steni ladje in prezbiterija na obeh straneh vhodnih vrat v prezbiterij smo poleg grobov odkrili 2.60 m dl. in 0.70 m š. zidova iz opeke, peščenca, marmornih kamnov in profiliranih peščenih kamnov, delov gotskega oltarčka, na katerih je bila ohranjena originalna barva. V sondi I smo našli še srebrn srednjeveški novc, bronaste obročke s prepletanimi konci, modre steklene bisere in pravokotni železni pasni sponi. V sondi II smo v gl. 150 cm našli manjšo zeleno kamnito sekuro trapezoidne oblike brez sledov uporabe. V sondi IV, izkopani na sz. delu platoja, tik ob zvoniku, smo poleg grobov in nametanih kosti našli še 2 srebrna srednjeveška novca, od katerih so enega uporabljali kot obesek, in prevrtano koščeno ploščico (pr. 2.4, db. 0.23 cm). V sondi VI, ki smo jo izkopali tik ob s. steni zakristije, smo našli nekaj fragmentov atipične keramike in bronast rimski novc, ki je zaradi slabega stanja nečitljiv. V tej sondi smo tudi odkrili vhod v kostnico, ki je pod zakristijo (dl. 4.40, š. 2.40, vi. 3.30 m). Vhod je bil iz lomljenecv in opeke, pozneje zazidan in zasut. V sondi VII, izkopani na sv. strani platoja, med zakristijo in prezbiterijem, smo v gl. 112—142 cm v ilovici

zasledili polkrožno, 90—110 cm š. sled, ki je potekala od prvega stebra prezbiterija na sv. strani do sv. vogala zakristije. Ponekod je bila uničena zaradi poznejših pokopov. V gl. 96 cm smo odkrili 46 cm vi. in 35 cm š. zidova iz oblic in opeke, ki sta potekala od omenjenega stebra prezbiterija do v. stene zakristije. Med zidovima na dnu je bilo gašeno apno in nekaj srednjeveške keramike (verjetno apnena jama). V sondi XIII, izkopani na j. platoju ob vходу v cerkev, smo našli tudi srebrn zgodnesrednjeveški prstan okroglega preseka.

Pri zravnavanju in čiščenju terena na j. strani z. stolpa, že zunaj današnjega obzidja, ki obkroža **turnirski prostor na gradu**, so delavci zadeli na skelet. Zato smo 22. 6.—1. 7. 1971. ta prostor, vel. ok. 4.5 × 5 m, raziskali in izkopali 7 skeletov, med katerimi je bil tudi dvojni grob. Vsi grobovi so bili vkopani delno na, delno pa v rimske zidove. Od skeletov ni bil nobeden popolnoma ohranjen, uničeni so bili zaradi poznejših zemeljskih erozij, saj se tu hrib že strmo spušča. Izkopavanja l. 1909 in pozneje 1946 in 1947 tega prostora niso zajela. Tedaj je bilo odkritih 377 grobov, zato smo novo odkrite grobove označili 378—384. Grobovi so bili orientirani V-Z z manjšimi odkloni in brez pridatkov, razen dvojnega groba 379 in 380, ki sta bila orientirana JV-SZ in sta imela pridatke. Grob 379 je imel kot pridatek železen nož, fragment večjega železnega noža, bronasto pasno spono, rimski novc in tri kresilne kamne, skelet 380 pa je imel v levi dlani podolgovat železen predmet. — M. T. J.

SVETE GORE NA BIZELJSKEM. Tretja arheološka izkopavanja smo opravljali 12.—31. 8. 1971. Ko so obnavljali strelod, so morali žico speljati v velikem loku na prostoru v. od **Marijine cerkve** med zvonikom in stopniščem, da bi jo spojili z žico z z. strelododa. Pri tem so našli večje število okostij. Odkrili smo 8 grobov in kosti razmetanega groba v sekundarni legi, povsod pa še ostanke uničenih skeletov (sl. 98). Grobovi so ležali v 2 plasteh, večinoma usmerjeni Z-V, nekaj pa tudi J-S z večjim ali manjšim odklonom. Lega skeletov je bila hrbtna, roke so bile ob telesu ali pa zvite na medenici. Nekaj grobnih jam je bilo vklepanih v živo skalo, nekatere so izoblikovali z večjimi kamni. Gl. pri nogah je bila 0.70 m, pri glavi, kjer je danes na-

sip, ob temeljih zvonika 1.10 m. Trije grobovi so imeli pridatke, kulturno in kronološko enake tistim v grobovih pri kapeli sv. Boštjana.

Na v. strani grobišča smo ugotovili sled zidu, ki je verjetno nekoč obdajal zemljišče ob veliki cerkvi, ko še ni imela današnje prostornine. Zid je mlajši kot grobišče, to kažejo odrezane noge nekaterih skeletov. Poleg tega so se ob s. strani sonde pokazali ostanki drugega zidu, ki sega pod stopnišče in ki ima v razliko od vzhodnega, ki je iz grobo otesanih nepravilnih kamnov, dobro strukturo iz otesanih kamnov, bolj pravilnih kvadrov. Nedvomno gre za zid nekega objekta pod današnjim stopniščem, ki se mogoče širi še pod cerkev (sl. 99).

Med naključne najdbe sodita dobro ohranjen srednjeveški srebrnik in bronast predmet kavljaste oblike, verjetno iz latena.

Ob tem, ko so restavriral v konservirali freske v **kapeli sv. Boštjana**, smo raziskali tudi prostor v njej. Hrib je tod denudiran in je vi. temeljev skoraj enaka vi. tal. Samo med oltarjem in stenami apside je enak humus kot na pobočnem z zunanje strani. V ladji je bilo na več mestih opaziti sledove štirioglatih jam, polnih humusa. Po njihovi velikosti in smeri sklepamo, da so to ostanki grobnih jam, omenjeni humus za oltarjem pa grobni humus. Za oltarjem smo odkrili še kos zidu, dolgega kot kubusni del današnjega oltarja. Ker tla na tem mestu naglo prehajajo iz humusne plasti v skalo in je nad zidom oltar, nismo mogli ugotoviti db. zid. Kolikor je bilo mogoče dognati stik z zidanim delom oltarja, je š. pribl. toliko kot zidovi kapele. V prostoru kapele ni bilo najti nobene kulturne sledi. Zunaj grobov z zunanje strani apside ni bilo najdb.

Na ovinku, kjer strma steza, ki vodi na vrh hriba, prehaja v **stopnišče**, smo naredili sondo dl. 7 m. Tu se je spomladi odtrgal kos zemlje nad cesto in so se pokazali kosi kamnov, ki so imeli videz zidu. Raziskave so dale številne živalske kosti in fragmente keramik raznih obdobj. Posebno pozornost vzbujajo tisti primeri, ki sicer niso določljivi, a sodijo v prazgodovino. Na vrhu je bil gozdni subhumus s kamenim drobižem, ki govori, da je bil prostor večkrat posut za pešpot. Pod njim so bili veliki nepravilni kameni kosi, povezani z obilico močno apnenčaste malte. Ni dvoma, da ta del zidu sodi v obzidje, ki je obkrožalo cer-

kveni prostor na hribu. Višina ohranjenega zida je 1—1.20 m. Med najdenimi fragmenti smo našli dva kosa, ki sodita v skupino apulske keramike. Med osteološkimi najdbami so bili samo 4 kosi človeških kosti. Ne glede na to, kateremu času pripadajo te najdbe, jih moramo šteti za erozijske najdbe z vrha.

S četrtimi arheološkimi raziskavami (29. 6.—15. 7. 1972) smo želeli sistematično zajeti prostor, ki naj bi povezal vse dosedanje sonde na zgornji terasi hriba. Glede na to, da je bil sektor j. od Marijine cerkve že prekopan na vsej v. strani od zvonika do Jurijeve kapele, smo v isti smeri nadaljevali na prostoru s. od **Marijine apside**. Na ta način smo povezali prostor od omenjenega zidu do sonde iz leta 1968 in od sonde iz leta 1967 dalje proti S. Na prvem delu smo odkrili 3 grobove s 4 vkopi (en dvojen grob). Čeprav v teh grobovih ni bilo pridatkov, nedvomno sodijo v del nekropole staroslovanskega obdobja.

V drugem delu smo odprli teren s. od **Boštjanove kapele** (10 × 5,5 m), s tem da smo zajeli tudi prostor s sondama 5 in 5a, ki je 1967 zaradi deževnega obdobja nismo prekopali do konca. Nekaj fragmentov drobnih človeških kosti na tem mestu je potrdilo prvotno domnevo, da gre za uničen grob. Tudi najdeni predmeti, kot so umbo, dva noža, več fragmentov bronaste in železne pločevine in keramike, kažejo, da sodijo s fragmentirano sulico ter tedaj najdenimi fragmenti keramike v isto kulturno celoto. Majhna skodelica tipa Vinačic in umbo zanesljivo datirata celotno najdbo v zadnja desetletja petega in prva šestega stol.

Tudi na v. strani tega prostora smo zasledili že omenjeni zid, ki je zapiral prostor okrog cerkva. Na s. koncu sonde smo zasledili grabbene groblje, ostanke temeljev ali zidu neke manjše stavbe.

Zunaj dela, kjer je uničen grob, ter v sondi (4 × 4 m) na nekoliko nižje ležeči mali jasi s. pod **Lurško kapelo** smo zadeli na fragmente keramike, ki bi jo lahko imenovali provincialno rimsko (čeprav izraz ni primeren). Zanj je značilna faktura, pri kateri je v ilovici dodan velik odstotek drobnega kvarcita, ki daje posodi pri dotiku posebno pust občutek. Značilna je tudi ornamentika v obliki gostih vodoravnih kanelur.

Enako keramiko, nekaj nožev in železen zapah za vrata smo našli tudi vzdolž vozne ceste, ki pelje na vrh hriba.

Sl. 98—99 Svete gore, del sonde z grobovi pri veliki cerkvi in (desno) sonda z ostankom zidu starejše gradbene faze (foto Korošec)

Fig. 98—99 Svete gore. Part of a trench near the large church showing graves. (Right) View of the trench showing the remains of a wall from an earlier phase (Photo: J. Korošec)

V omenjeni sondi na majhni jasi se je izkazalo, da je bil odprti prostor na redko tlakovan s srednje velikimi kamenimi ploščami. Kaj je na tem mestu, bodo pokazale nadaljnje raziskave.

V **Martinovi kapeli** smo vzdignili tla in očistili spodnji del ladijskega zidu, na katerem je bil pred leti snet omet. Tudi te raziskave so potrdile starejše domneve in dale še nekaj dragocenih novih napotil za študij te kapele.

V poletnih mesecih so obnavljali vso zunanost **Marijine cerkve**, pri čemer se je porušil levi stranski zid stopnic, ki peljejo v vežo pod zvonikom. Pri teh delih smo lahko zasledili nekaj več že omenjenega zidu, ki verjetno ne leži samo pod stopniščem, temveč gre tudi pod desno stransko ladjo cerkve. — P. K. in J. K.

ŠENTVIŠKA GORA. Poročilo v VS 15 (1970), 1972, 176, dopolnjujemo z naslednjim. Teren verjetnega zgodnje-, visoko- in poznosrednjeveškega grobišča okoli ž. c. sv. Vida na Šentviški gori (sektor Most na Soči, arheol. enota Tolmin, obč. Tolmin) ima na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Bled 3, 1957 označeno nm. v. 645 m in naslednje koordinate: »desno« — 5413,00 km; »zgoraj« — 5108,85 km.

Cerkev sv. Vida na Šentviški gori mora biti zelo stara, vsaj že romanska. Prvič se omenja skupno s svojimi kapelami v buli papeža Celestina III. z dne 24. novembra 1192 (prim. F. Kos, Gradivo za zgod. Slovencev v sr. veku 4, v Ljubljani 1915, 404 nr. 815 n. 1, 611; S. Rutar, Zgodovina Tolminskega itd., Gorica 1882, 34 ss). Mogoče sega najstarejša cerkev sv.

Vida celo v čas, ko je bilo okoli nje zgodnesrednjeveško staroslovansko grobišče.

Po Rutarju naj bi bili Slovenci že zgodaj naselili Šentviškogorsko planoto glede na to, da je šentviška fara ena najstarejših na Tolminskem, starejša od Cerknega (Rutar, o. cit. 35). Dalje Rutar domneva, da so bile na planoti že pred-slovanske naselbine. Torej moremo pričakovati v najdiščnem kompleksu Šentviške gore tudi sledove staroselske naseljenosti (Rutar, 13). — D. V.

TURNIŠČE PRI PTUJU. Po slučajno najdenem grobu leta 1954 (dr. B. Perc je pri ogledu terena našla nekaj človeških kosti, ki pripadajo ženski osebi in večji fragment ornamentiranega lončka) na že znani staroslovanski nekropoli (Razprave III, 1953), je letošnje izkopavanje drugo nadaljevalno izkopavanje na tem prostoru, ki je trajalo od 23. 10.—7. 11. 1972.

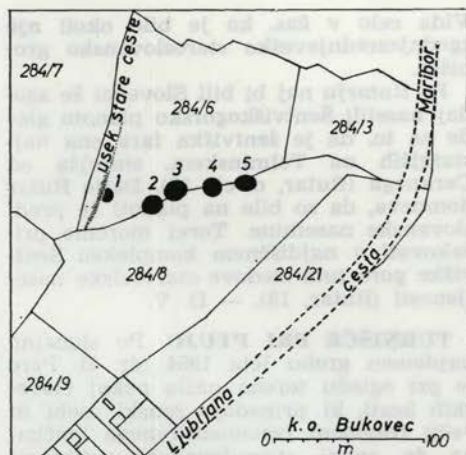
V neposredni bližini že prej raziskane-ga terena, na parc. št.: 3650 k. o. Ptuj smo izkopali 12 sond v velikosti 4 m × 4 m, kjer smo našli v sondi 5 ognjišče elipsaste oblike (120 cm × 100 cm), v sondi 11 oziroma 12 pa kamniti brus in zid iz lapornega kamna. Na parc. št.: 3464 k. o. Ptuj tik ob nekdanji stari dravski terasi smo izkopali dva kontrolna jarka in to II in IV v velikosti 4 m × 2 m in 6,50 m × 2 m, kjer nismo zasledili nobenih ostankov, ki bi govorili o širjenju imenovane nekropole proti severu. Na parc. št.: 3717 k. o. Ptuj, ravno tako v neposredni bližini stare dravske terase smo izkopali sedem kontrolnih jarkov, označeni kot: I, III, V, VI, VII, VIII in IX v velikosti: 3 m × 3 m; 4 m × 6 m;

5 m × 3,5 m; 6 m × 5 m; 4 m × 4,10 m; 5 m × 3 m in 6 m × 3 m. V kontrolnem jarku III smo našli ognjišče, v VI in VIII pa jame od večjih brun, kjer je bila v nekaterih keramika iz srednjeveškega obdobja.

Za razliko od prvega nadaljevalnega izkopavanja (VS XV, 171), ki ne le da govori o širjenju staroslovanske nekropole, temveč tudi o časovni spremembi v začetek obstoja le-te, sodeč po dvorednem koščenem glavniku z dvema

vrstama različno gostih zobcev, nam letošnje izkopavanje glede na nekatere zgoraj omenjene elemente omogoča drugačen pristop k raziskovanju tega prostora. Zanimivo je, da sta bili odkriti ognjišči v precejšnji oddaljenosti druga od drugega in na globini 50 cm, kar bi morda kazalo na prostorno večjo naselitev. Seveda pa je točna, časovna in prostorninska opredelitev te naselbine zaenkrat brez večjih posegov nemogoča. — B. J.

NOVEJŠE DOBE IN NEOPREDELJIVO

Sl. 100 Bukovec, situacija gomil
Fig. 100 Bukovec. Site map of the mounds

BUKOVEC PRI ZG. POLSKAVI. Jv. gozdno pobočje Bukovca nad cesto Ljubljana—Maribor ima ledinsko ime »Gomila«. Na rtaštem v. zaključku grebena tik nad cesto je na ploskem hrbtu v gozdu parc. 284/6 in 284/8, k. o. Bukovec, še vidnih petero gomil, ki leže v vrsti od JZ proti SV (sl. 100). Najbolj zahodna med njimi leži tik nad globljim usekom kolovoza, ki tu prečka greben in je ohranjena le do polovice. Gomile ne kažejo sledov odkopavanja, so pa deloma deformirane, ker poteka čeznje gozdna pot. Pr. in vi.: 1 = 7.8/1.2, 2 = 12—14/0.4, 3 = 13.5—15/1.0, 4 = 12/0., = 11—14.5/0.6 m. O morebitnih najdbah ni podatkov, zato časovna pripadnost ni znana. — S. P.

CELJE, STARI GRAD. Raziskovanja na Starem gradu v Celju so se pričela 28. VIII. 1972 in trajala do 3. X. 1972. Raziskana sta bila oba prostora stanovaljskega stolpa, pri čemer je južni označen kot sektor A in severni kot sektor B. Poleg teh pa je bil raziskan tudi s. obrambni stolp ob palaciju, označen kot sektor C. Načrtovana restavracija in rekonstrukcija Starega gradu zahteva vrsto raziskav in ima namen ugotoviti gradbene faze in njih kronološko zaporedje, obenem pa materialno kulturo tudi v drobnem gradivu. To je historično nedvomno eden izmed osrednjih grajskih objektov slovenskega ozemlja vsaj za visoki in pozni srednji vek. Že po zidovih nad zemljo in na osnovi raznih arhitektonskih elementov je bilo ugotovljeno devet gradbenih faz, pri čemer nekatere predstavljajo samostojne celote, nastale pri rasti in večanju gradu, nekatere pa so bile le dopolnitve in prezidave s stilnimi oznakami obdobja, v katerem so nastale. Seveda pa vidno zidovje ne more dati odgovora na vrsto vprašanj brez arheoloških raziskovanj plasti znotraj grajskega kompleksa, še manj pa osvetliti pričakovane starejše horizonte iz časov pred prvimi srednjeveškimi zidavami. Raziskovanja zemeljskih plasti so dala tudi nekatere korekture v zaporedju in dimenzijah najstarejših zidanih objektov na samem vrhu grajskega hriba, poleg tega pa so odkrila tudi dve starejši še zgodnesrednjeveški gradbeni fazi, ki sta nastali pred gradnjo prvega stolpatega gradu, katerega eksistenca je po virih utemeljena v sredini 12. stoletja. Po značilnostih keramičnega gradiva zgodnesrednjeveški fazi sodita 10. in 11. stoletju. Raziskovanja so pokazala, da je

južni del stanovanjskega stolpa trapezoidne oblike najstarejša zidana arhitektura in prvi stolpasti grad na tem prostoru. Vse štiri stene je v globini med 70—90 cm pod današnjo površino povezoval zlasti ob zidovih zelo dobro ohranjen estrih, ki je bil obenem prva hodna površina stolpa. Neposredno pod estrihom je bila plast tudi do 10 cm debele žganine in pod njo zemljeni pod iz zbite gline, ki je bil močno prežgan in izredno kompaktno ohranjen zlasti v vzhodnem delu. V tem horizontu so bile najdene jame za vertikalne kole — nosilce lesene stavbe, katere zahodna stena je potekala neposredno ob zahodni steni omenjenega zidanega grajskega stolpa. Celoten prostor lesene stavbe je bil razdeljen z vrsto lesenih vertikalnih stebrov v dva prostora, pri čemer je bil zahodni, kakor so pokazale najdbe (številna keramika in živalske kosti ter vzdignjeno ognjišče v severnem delu), najverjetneje kuhinja; vzhodni z močnim podom iz zbite gline in manj številnimi navedenimi zlasti kostnimi najdbami pa najverjetneje soba. Pod tem tako imenovanim 1. stanovanjskim horizontom je bil odkrit 2. stanovanjski horizont, prav tako z mestoma dobro ohranjenim nabitim zemljinim podom. Nivo tega horizonta je bil zlasti v zahodnem delu precej uničen z ukopi za postavitev vertikalnih kolov 1. stanovanjskega horizonta. Oba horizonta lesenih stavb je delila močna plast žganine, ki dokazuje, da sta leseni stavbi propadli v požaru. Oba navedena stanovanjska horizonta oziroma njune plasti pa se neposredno naslanjajo na nehomogeno grajen zid iz velikega neobdelanega kamena, vezanega z malto, ki je bil 3 m debel in je tekkel po vzhodnem robu grajskega hriba in predstavlja zidan utrdbeni pas, ki je bil zgrajen pred gradnjo najstarejšega zidanega objekta in vsaj še v času drugega oziroma sedaj ugotovljenega najstarejšega horizonta lesenih stavb. Za zidan stolp iz prve polovice 12. stoletja je to obzidje služilo kot fundament vzhodni steni stolpa, medtem ko sta južna in zahodna stena bili vkopani do žive skale skozi oba horizonta lesenih stavb in sta ju na jugu in zahodu uničili. Severna stena stolpa je počivala na vzdignjeni živi skali, do koder oba omenjena stanovanjska horizonta nista segala. Pod obema stanovanjskima horizontoma lesenih stavb smo našli na sivkasto humozno plast, ki predstavlja prvotni humus oziroma hodno površino pred gradnjo vseh objektov na tem mestu. Plast iznad estri-

ha (15—70 cm) v stanovanjskem stolpu je ruševinska nasutina sestavljena pretežno iz kamena, keramike in opeke, ki po svoji sestavi ne kaže bistvenih razlik, te pa so vidne v zastopanem keramičnem gradivu, ki razvojno kaže razpon med koncem 12. stoletja pa vse v 16. stoletje. Taka kronološka razporeditev je stratigrafsko fundirana, detajlnejša analiza drobnega gradiva pa je v obravnavi. Vrhnja plast (0—15 cm) je pretežno recentni produkt, ki pa je že mešan z najkasnejšo tod ugotovljeno visokosrednjeveško keramiko.

V severnem obrambnem stolpu označenem kot sektor C, lahko sloj do globine 50 cm izpod površine označimo še kot recentni sloj, ki je vsaj deloma nastal ob izravnavanju in popločevanju površine za sedanji razgledni stolp. Vendar pa je bila plast bogata s srednjeveško keramiko in bo po končanih študijah tipološko oprijemljiva. Na celotni površini stolpa je v globini 180—200 cm zelo dobro ohranjen estrih, na površini vzhodne njegove polovice pa je bila tudi nekaj cm debela plast pepela. Celoten sloj do te globine označuje izredno bogata keramika, plast sama pa je izrazita ruševinska nasutina. Pod estrihom smo v vzhodni tretjini stolpa ugotovili kompakten zid, ki je s tem položajem zmanjševal prostor v stolpu za tretjino. Zidu samega nismo mogli raziskati, niti odkriti njegove vzhodne fasade, ker ta leži ob zahodni fasadi vzhodnega gornjega zidu stolpa. Raziskovanja na tem mestu bo potrebno nadaljevati še iz vzhodne strani oziroma iz smeri obrambnega kompleksa, ki se nadaljuje vzhodno od obravnavanega obrambnega stolpa. V zahodnih dveh tretjinah obrambnega stolpa je pod estrihom plast izrazite ruševinske nasutine, zlasti z zelo bogato keramiko, ki gre do globine 4,45 m, kjer se zopet pojavi estrih, vendar manj kompakten kot gornji. Datacija navedenih plasti je v pretežni meri odvisna od analize drobnega gradiva, ki je še v obdelavi. Vendar pa kaže gradivo, da je spodnji estrih v obrambnem stolpu (sektor C) po dataciji zelo blizu plasti nad estrihom v sektorju A in bi tako sodil njegov nastanek v drugo polovico 12. stoletja. — T. B.

CERKNO. Po pripovedovanju domačinov (19. 5. 1970 kmetovalec Ciril Moškát, p. d. v Račah, Cerkno 33, in upokojenec Marko Obid, Cerkno 185) je bila stara župna cerkev s pokopališčem vred na mestu, kjer dandanes stoji pokopališka

cerkev sv. Jerneja v Cerknem. Do prvotne župne cerkve je po ustnem izročilu vodil z gradu na ledini na Gradišu nad Cerknom podzemeljski rov. Podr. cerkev sv. Jerneja ima parc. št. 149 k. o. Cerkno, sedanje pokopališče okoli nje pa parc. št. 597. Oboje je last ž. urada Cerkno. Na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Bled 3, 1957, ima Sv. Jernej naslednje koordinate: »desno« — 5421,60 km; »zgoraj« — 5109,60 km. — D. V.

ČRNEČA VAS NAD KOSTANJEVICO. Glej starejša železna doba!

GABROVKA. Po poročilu grofa Pacea iz Turna ted. muzejskemu kustosu v Ljubljani K. Dežmanu sta bila v gozdu »Erjauka« (»Rjavka«), levo od ceste Moravče—Turn, najdena dva človeška okostnjaka. Ležala sta poleg venca iz kamnov (C. Deschmann — F. von Hochstetter, Prähist. Ansiedlungen und Begräbnisstätten in Krain, Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. Kais. Akad. d. Wiss. 42, 1879, 32). Po dosedanjem poizvedovanju nismo mogli podrobneje locirati te grobne najdbe iz neopredeljenega obdobja. Domačini pravijo »Rjavka« vsemu z gozdom poraslemu grebenu j. od Gabrovke (sektor Gabrovka, arheol. enota Ljubljana, obč. Litija), med cestama Dedjek (križišče cest južno pod Rojami pri Moravčah!) — Gabrovka in Dedjek — Turn (Gabrška gora) — Čatež. Greben ima na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Novo mesto 1, 1959, označeno najvišjejo nm. v. 479 m. — D. V.

Sl. 101 Hruševo pri Polhovem gradcu, ostanki zidovja

Fig. 101 Hruševo near Polhov gradec. Remains of walls

GORCA V HALOZAH. Na ledini Popovski vrh na hribu nad Popovci (parc. 204, 203 k. o. Gorca) pravijo najvišji točki Gradiše. Točko pozna tudi H. Pirchegger (Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gültlen, Städte, und Märkte, München 1962, 94). Vrh, ki je oster in strm, kot so sicer vsi haloški vrhovi, ne kaže danes nobene posebnosti, na njem ni moč zaslediti tudi nobenih ruševin ali kulturne plasti. — I. M. C.

GORENJI MOKRONOG. Kljub predhodnim pismenim navodilom je dala Sk. občine Trebnje brez vednosti Zavoda raz. širiti cesto pod današnjo cerkvijo. Pri tem so odnesli ca. 1,5 zemljišča in uničili grobišče (6—8 grobov), čigar provenienca doslej še ni detajlneje ugotovljena. Nekaj kosov pobrane keramike in stekla kaže verjetno poleg srednjeveškega tudi na antični izvor. Po sledovih na kosteh je jasno, da so imeli nekateri skelci kovinske pridevke. — M. S.

GRAHOVO. Po pripovedi domačinov naj bi bili 50 m pod današnjo cesto pri hiši Grahovo št. 1, na kraju, imenovanem Pasji griček, zasuti ostanki cerkve sv. Roka. — M. S.

HOM, JARŠČE, KUKENBERG. Steklasa omenja vrh hriba kot kraj srednjeveških razvalin. Pri ogledu ugotovili naslednje: vrh hriba je raven plato ovalne oblike (ok. 40 × 80 m), okrog platoja poteka ponekod zelo opazen 1—2 m gl. jarek, š. do 2,5 m. Na j. strani viden v enem izkopu zid iz kamna in malte, ki poteka verjetno okrog vsega platoja. Posamezni kosji najdene antične keramike, kosi železa in žindre nakazujejo, da gre tudi za antično postojanko. — M. S.

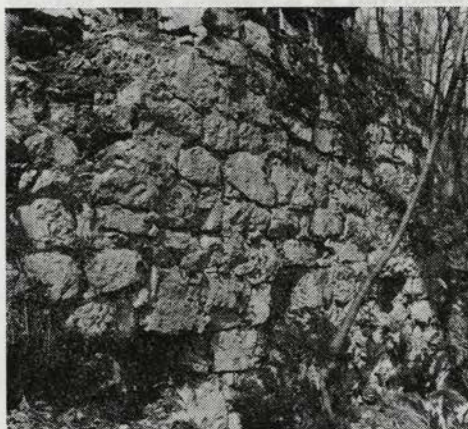
HRASTOVEC V HALOZAH. V gozdu na s. pobočju hrastovskega grebena pri topografskem delu ugotovljen na ledini Šoljek (parc. 189/1, 189/2, 188, 191/1, 2 k. o. Hrastovec, SLP) porušen elipsast objekt približno 15 m širok. Sip kamenja je preko 1 m visok. Malo zahodno od tod pa je ledina Poštni breg, kjer naj bi bila pošta. Sledov ni videti. — I. M. C.

HRUŠEVO PRI POLHOVEM GRADCU. Onkraj potoka pri zaselku Hrstenice se strmo dviga previs hriba, na vrhu katerega so ohranjeni iz apnenčastih kamnov in žive malte lepo zidani ostanki časovno nedoločljivega objekta (sl. 101). — M. S.

cerkev sv. Jerneja v Cerknem. Do prvotne župne cerkve je po ustnem izročilu vodil z gradu na ledini na Gradišu nad Cerknom podzemeljski rov. Podr. cerkev sv. Jerneja ima parc. št. 149 k. o. Cerkno, sedanje pokopališče okoli nje pa parc. št. 597. Oboje je last ž. urada Cerkno. Na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Bled 3, 1957, ima Sv. Jernej naslednje koordinate: »desno« — 5421,60 km; »zgoraj« — 5109,60 km. — D. V.

ČRNEČA VAS NAD KOSTANJEVICO. Glej starejša železna doba!

GABROVKA. Po poročilu grofa Pacea iz Turna ted. muzejskemu kustosu v Ljubljani K. Dežmanu sta bila v gozdu »Erjauka« (»Rjavka«), levo od ceste Moravče—Turn, najdena dva človeška okostnjaka. Ležala sta poleg venca iz kamnov (C. Deschmann — F. von Hochstetter, Prähist. Ansiedlungen und Begräbnisstätten in Krain, Denkschriften d. math.-naturwiss. Cl. d. Kais. Akad. d. Wiss. 42, 1879, 32). Po dosedanjem poizvedovanju nismo mogli podrobneje locirati te grobne najdbe iz neopredeljenega obdobja. Domačini pravijo »Rjavka« vsemu z gozdom poraslemu grebenu j. od Gabrovke (sektor Gabrovka, arheol. enota Ljubljana, obč. Litija), med cestama Dedjek (križišče cest južno pod Rojami pri Moravčah!) — Gabrovka in Dedjek — Turn (Gabrška gora) — Čatež. Greben ima na jugosl. special. karti M 1 : 50.000, list Novo mesto 1, 1959, označeno največjo nm. v. 479 m. — D. V.

Sl. 101 Hruševo pri Polhovem gradcu, ostanki zidovja
Fig. 101 Hruševo near Polhov gradec. Remains of walls

GORCA V HALOZAH. Na ledini Popovski vrh na hribu nad Popovci (parc. 204, 203 k. o. Gorca) pravijo najvišji točki Gradiše. Točko pozna tudi H. Pirchegger (Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gültlen, Städte, und Märkte, München 1962, 94). Vrh, ki je oster in strm, kot so sicer vsi haloški vrhovi, ne kaže danes nobene posebnosti, na njem ni moč zaslediti tudi nobenih ruševin ali kulturne plasti. — I. M. C.

GORENJI MOKRONOG. Kljub predhodnim pismenim navodilom je dala Sk. občine Trebnje brez vednosti Zavoda raz. širiti cesto pod današnjo cerkvijo. Pri tem so odnesli ca. 1,5 zemljišča in uničili grobišče (6—8 grobov), čigar provenienca doslej še ni detajlneje ugotovljena. Nekaj kosov pobrane keramike in stekla kaže verjetno poleg srednjeveškega tudi na antični izvor. Po sledovih na kosteh je jasno, da so imeli nekateri skelci kovinske pridevke. — M. S.

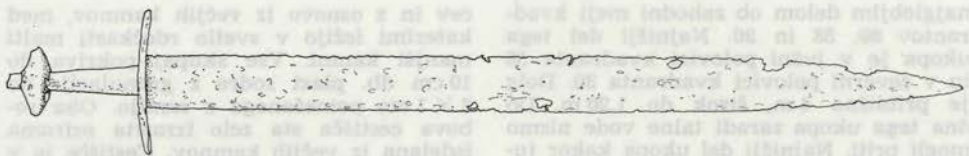
GRAHOVO. Po pripovedi domačinov naj bi bili 50 m pod današnjo cesto pri hiši Grahovo št. 1, na kraju, imenovanem Pasji griček, zasuti ostanki cerkve sv. Roka. — M. S.

HOM, JARŠČE, KUKENBERG. Steklasa omenja vrh hriba kot kraj srednjeveških razvalin. Pri ogledu ugotovili naslednje: vrh hriba je raven plato ovalne oblike (ok. 40 × 80 m), okrog platoja poteka ponekod zelo opazen 1—2 m gl. jarek, š. do 2,5 m. Na j. strani viden v enem izkopu zid iz kamna in malte, ki poteka verjetno okrog vsega platoja. Posamezni kosji najdene antične keramike, kosi železa in žindre nakazujejo, da gre tudi za antično postojanko. — M. S.

HRASTOVEC V HALOZAH. V gozdu na s. pobočju hrastovskega grebena pri topografskem delu ugotovljen na ledini Šoljek (parc. 189/1, 189/2, 188, 191/1, 2 k. o. Hrastovec, SLP) porušen elipsast objekt približno 15 m širok. Sip kamenja je preko 1 m visok. Malo zahodno od tod pa je ledina Poštni breg, kjer naj bi bila pošta. Sledov ni videti. — I. M. C.

HRUŠEVO PRI POLHOVEM GRADCU. Onkraj potoka pri zaselku Hrstenice se strmo dviga previs hriba, na vrhu katerega so ohranjeni iz apnenčastih kamnov in žive malte lepo zidani ostanki časovno nedoločljivega objekta (sl. 101). — M. S.

Sl. 102 Krško, železen srednjeveški meč
Fig. 102 Krško. A medieval iron sword

KORITNICA. Po pripovedovanju Ivana Lesjaka, Koritnica 53, leži ledina **Zalajšče** ob cesti 2. reda med Koritnico in zaselkom Zarakovcem, nad desnim bregom rečice Bače. Ledina obsega majhne njive in travnike. Verjetno gre za traso rimske vicinalne ceste, Stare ceste, katere sledovi so vidni pod sedanjo cesto 2. reda ob Bači.

Po pripovedovanju domačinov leži ledina **Trebišče** nad domačijo Janeza Brouča, Koritnica 67. in sicer na ploščadi nedvomno umetnega nastanka. Mogoče je ledina v zvezi s kakim arheološkim obdobjem. — D. V.

KRŠKO. Pri regulacijskih delih so delavci Splošne vodne skupnosti Dolenjske našli v desnem savskem bregu približno 300 m v. od mostu čez Savo pri Krškem dobro ohranjen železen meč dl. 86 cm (rezilo 74, ročaj 12 cm).

Glede na mandeljnasto formo na koncu ročaja, značilno za v 11. stol. kovane meče, datiramo najdbo pod konec 11. ali v zač. 12. stol. To je bil čas dolgotrajnih bojev na ozemlju ob ogrsko-nemški državni meji, ki so se končali z mirom, sklenjenim leta 1131. — S. S.

LJUBLJANA-ŠIŠKA. Pri stari cerkvi, so bili opravljeni izkopi za cevovod, pri tem pa so zadeli na ostanke nekdanjega obzidja okrog cerkve in nekaj skeletov iz poznega srednjega veka, ki so ležali med cekvijo in tem obzidjem. Odkopan je bil tudi romanski portal, ki bi ga bilo treba primerno prezentirati. — M. S.

MAJSKI VRH V HALOZAH. Pri topografiji smo pregledali tudi vzpetino Gradše, kjer so nekoč našli rimske kamne. (V. Skrabar, MZK 3, F, 4, 1905, 303). Na ostrem izrazitem vrhu (parc. 257, 263/3, 260/2 k. o. Majski vrh) so sledovi ruševin dosti dobro vidni, ker so vinograd spremenili v terase. Gradivo teh ruševin pa je izrazito recentno in sicer je moč spoznati gradivo iz novejšje dobe (ptujska opeka iz preteklega stoletja) in nekaj

starejše, a še vedno nearheološko gradivo. Rimski kamni so bili zelo verjetno v sekundarni rabi. — I. M. C.

MAKOLE. Vzhodno od ceste, drugi obronek proti jugu od pokopališča, so na temenu hriba ruševine nekega manjšega pravokotnega, z malto zidanega objekta, ob vznožju hriba pa sled manjšega nasipa. Objekt je treba še pregledati. — I. M. C.

OTOK PRI DOBRAVI — GUTENWERTH. Po programu iz leta 1970 smo razširili izkopno polje za 1 vrsto kvadrantov proti S, in sicer od zaporedne številke 65 do 72. Poleg tega smo nadaljevali podrobno raziskovanje »peči« v kvadrantih 30 in 29, kjer je zmrzal porušila stavbno plast nad »pečjo«. Temu je sledil še odkop (»peči« za bron) znotraj temeljev cerkve v kvadrantu 29. S tem smo dokončno končali izkopavanje polja na j. delu gutenwerškega kompleksa. Torej smo na tem prostoru sistematično raziskali še naslednjih sedem kvadrantov (65—72) ter dodatno še tri (30, 29, 28). Opazovali smo tudi strukturo zidov predromanske in romanske stavbe.

Sistematično smo odkopali še nadaljnjih dvanajst kvadrantov (501—503, 511 do 513). To izkopno polje je na osrednjem prostoru gutenwerške površine v neposredni bližini sond 1 in 1a iz leta 1967.

Z izkopom vrste kvadrantov 65—72 smo v glavnem sklenili podobo delavniških kompleksov, ki smo jih odkrivali v prejšnjih letih. S situacijo v kvadrantu 68 in 69 smo odkrili tudi v celoti »peč«, katere osrednji oziroma najgloblji del je bil v kvadrantih 58 in 30. V novo nastali situaciji se je pojavil pred nami cel objekt, vendar s popolnoma drugačnimi značilnostmi in merami. Dosedanja »peč« je samo osrednji in najnižji del objekta z naslednjimi značilnostmi.

Na površini kvadrantov 68, 69, 57 in 58 ter na površini kvadrantov 37 in 30 je približno 10 m dolg stopničast ukop z

najglobljim delom ob zahodni meji kvadrantov 69, 58 in 30. Najnižji del tega ukopa je v južni polovici kvadranta 58 in v severni polovici kvadranta 30. Dolg je približno 4 m, širok do 1,20 m. Do dna tega ukopa zaradi talne vode nismo mogli priti. Najnižji del ukopa kakor tudi najširši, ki je dolg približno 10 m, širok do 8 m ima ovalno obliko. V SV vogalu kvadranta 68 ter ob južnem robu kvadranta 8, so večji popolnoma okrogli ukopi, ki dajejo vtis o pravilnem oz. pravokotnem tlorisu okoli že opisanega stopničastega ukopa. Se posebej je zanimiv oris stratigrafije posameznih najdb v okviru tega objekta. Tako smo npr. v okrogli jami SV kvadranta 58, dobili čep prav fragmentirano, vendar skoraj celo keramično posodo večjega tipa. Po brežini in terasah ob zahodnem robu ukopa, tj. v kvadrantih 58 in 30 smo na sterilni osnovi dobili strnjeno površino žlindre, kosov litega železa in nekaj kosov železne rude. Žlindro smo našli tudi v dnu najnižjega dela opisanega ukopa in sicer po celi njegovi površini. Nad horizontom žlindre v dolžini okoli 3 m in širini okoli 1 m je bila 40 cm debela plast rastlinskih ostalin, med katerimi smo našli fragmente keramike in usnja. To plast smo označili za čreslovino. Ko pravilno presojam situacijo, potem je pred nami ukop, ki je bil v svoji najstarejši fazi povezan že z železarsko predelovalno dejavnostjo in komaj po odmiranju slednje prihaja do sekundarne uporabe, za katero je značilno »čreslovina«. Ukop, ki smo ga morali zaključiti ob južni meji kvadranta 37, tj. po s. zidovih ladje, se nadaljuje še naprej proti osrednjemu delu kvadranta 38, kjer se zopet zaključí s popolnoma okroglim ukopom s premerom 1 m, ki sega tudi do 1 m pod najstarejšo hodno površino. Ukop v kvadrantih s. od cerkve z okroglim ukopom v kvadrantu 38 je povezan s plitvejšim kanalu podobnim ukopom, ter je dolg okoli 2 m. Tudi v okroglem ukopu v kvadrantu 38 smo dobili žlindro. V sedanjem stanju poznavanja tega objekta moramo zaključiti z naslednjo ugotovitvijo, da je pred nami objekt, pri katerem razlikujemo najmanj 2 fazi: starejša, ki je povezana z železarsko predelovalno in v drugi najbrž s strojarsko dejavnostjo. Objekt je starejši od cerkve, kar kaže stratigrafski odnos med s. zidom ladje in pa opisanim objektom.

V dvanajstih kvadrantih (501—503, 511—513, 521—523, 531—533) na osrednjem delu gutenwerške površine smo odkrili cestišče, izdelano iz oblic in lomljen-

cev in z osnovo iz večjih kamnov, med katerimi ležijo v svetlo rdečkasti mali manjši kamni. Vse skupaj pokriva do 10 cm db. plast sodre z granulacijo do 2×1 cm pomešanega z zemljo. Oba robova cestišča sta zelo izrazita oziroma izdelana iz večjih kamnov. Cestišče je v osi tistega dela ceste, ki smo jo odkrili na južnem delu gutenwerške površine in se skoraj praviloma ujema s smerjo današnjega kolovoza od Miklavževe cerkve proti Drami. Cestišče je tu široko 6 m. Zahodno od cestišča v kvadrantu 512 je cestišče razširjeno v dolžini okoli 4 in v dolžini okoli 2 m. V kvadrantu 513 in 523 je ruševinska plast, ki jo sestavljajo praviloma kamni, za katere domnevamo, da so sestavni del neke arhitekture. V kvadrantih 521, 522 ter 531, 533 so ostanki kurišč, ob katerih je bilo veliko keramike.

Na vzhodni polovici kvadranta 503 se je pojavil del zidu, ki je izdelan iz velikih kosov lomljenca in oblic, ki jih praviloma moramo definirati kot kamnite bloke, ki so položeni tako, da dajejo videz vogala z lepo prirejenim notranjim in zunanjim licem. Kamni so postavljeni zelo na gosto in zid dosega širino do 12 m. Obe smeri zidu se izgubljata kot neizkopana profila tega kvadranta.

Zdi se, da se objekt nadaljuje tudi proti vzhodu. Z ozirom na lokacijo ter izročilo ni treba izključiti možnosti, da smo zadeli na cerkev Sv. Katarine.

Na cestišču smo našli številne živalske kosti in enako veliko število železnih najdb, med katerimi je treba še posebno poudariti puščice ter dele konjske in konjeniške opreme: npr. podkev, uzde, ostroga.

Vsa ta oprema je po svojem značaju neenotna in bi jo po svojem značaju lahko delili v dve skupini. Med podkvami razlikujemo velike in zelo majhne. Isto velja za železne ostroge.

Potem, ko smo 1971 končali izkopavanje polja št. 1, se je izoblikoval pred nami kot poslednji izsledek delavniški kompleks za strojenje usnja. Pri slednjem razlikujemo strojarsko jamo št. 1, ki je na prostoru severno od cerkvene ladje na izkopnem polju št. 1 in pokriva kv. 8, 30, 58, 59, 68 in 69 in strojarsko jamo št. 2, ki je na prostoru vzhodno od pravokotnega prezbiterija in deloma tudi pod njim. Ta jama se širi na površini kv. 47, 48, 49, 50 in 55. Prostor med obema jamama funkcijsko povezuje obe strojarski jami. Da bi nam podoba strojarske jame št. 1 bila jasnejša, smo v letu 1972

napravili številne mikrosonde, ki so nam omogočile, da rekonstruiramo prvotno obliko jame. Splošna značilnost za obe zgoraj omenjeni jami je, da sta bili vkopani v najstarejšo hodno površino, ki je bila neposredno nad sterilno plastjo.

Strojarska jama št. 1 je po svoji daljši osi dolga 10 in široka do 5 m. Sestoji se iz večjega oblikovnega dela, ki se širi znotraj meja kv. 30 in 58 in manjšega okroglega ukopa, ki je v kv. 69. Ledvičasto dno večjega vkopa je bilo napolnjeno s čreslovino, v kateri smo našli še kose prepariranega usnja. V manjši jami v kv. 69, ki ima premer 1.00 m ter je globoka do 0.9 m pod tedanjo hodno površino, je bil večji lomljenec velikosti $30 \times 30 \times 20$ cm in fragmenti večjega bikoničnega lonca. V času obratovanja je jama bila premostena z desko. Ob zahodnem robu strojarske jame je bilo pet manjših lukenj za katere dopuščamo, da so služile kot gradbene jame za postavitev stebrov, ki so služili po vsej verjetnosti kot nosilci strešne konstrukcije. Strojarska jama dimenzij kot jih navajamo, je nenavadna za primitiven način strojenja, ki je bil v navadi oz. je še v polpretekli in sedanji dobi. Njena zmogljivost je namreč nesorazmerno velika za primitivno metodo strojenja.

Relativna kronologija strojarske jame št. 1 je nesporna, saj je zanesljivo starejša od severnega zidu cerkvene lačje. Kot prispevek k absolutni kronologiji pa nam lahko poslužijo le fragmenti zgodnesrednjeveške keramike z valovnico, ki je bila v okviru te jame. Pri mikroraziskovanju smo ugotovili, da je strojarska jama služila za železarsko predelovalno dejavnost. Namreč 5 do 10 cm pod površino, ki je služila strojarskim namenom, je nova površina, ki jo pokriva plast žlindre. To smo našli tudi pod plastjo čreslovine v sami jami. Na temelju vseh okoliščin dopuščamo možnost, da je strojarski kompleks deloval v času 10. ali tudi začetka 11. st. To še posebno velja, če je cerkev imela tudi svojo predromansko fazo kot smo to doslej praviloma domnevali. Datacija se pomakne nekoliko navzgor, če je cerkev nastala šele v romani. V vsakem slučaju je ta objekt arheološko izredno zanimiv in edinstven v okviru naše arheologije.

Strojarska jama št. 2 je bila izkopana samo z namenom, da bi služila za strojarsko dejavnost. Dolga je 6-7 in široka do 3 m ter je enako kot jama 1 sestavljena iz dveh delov, iz manjšega s premerom do 90 cm ter globoka 40 cm

in z utrjenimi stenami. V sredini jame je bil keramičen lonček bikonične oblike z navzven zavahanim ustjem. Večji izkop ima eliptično obliko, dolg je okoli 4-5 m in širok nekaj manj od 3 m ter z gladkim in ožajočim se dnom. Tudi tukaj smo našli čreslovino, živalske kosti in v višjih plasteh visokosrednjeveško keramiko. Zahodni del jame pokriva vzhodna stena pravokotnega prezbiterija. Dostop do jame vodi preko terasasto oblikovane površine v kv. 55.

Na prostoru med strojarsko jamo št. 1 in jamo št. 2 sta dva manjša vkopa, ki sodita po vsej verjetnosti v okvir iste dejavnosti. Tudi za kompleks strojarske jame št. 2 velja ista časovna opredelitev kot za jamo št. 1.

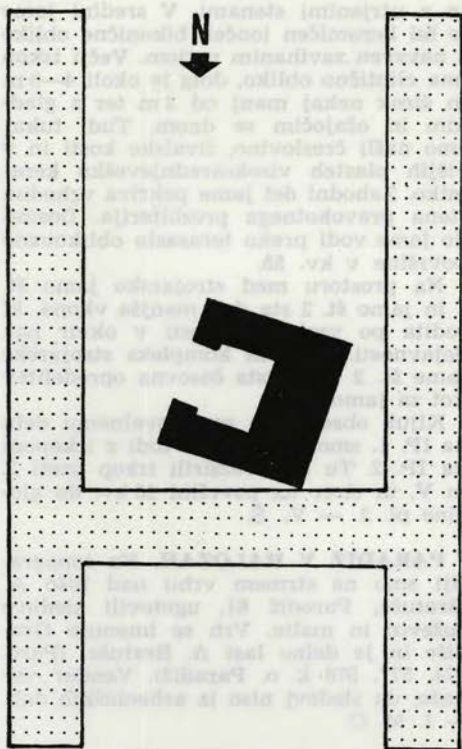
Kljub obsežnemu raziskovalnemu delu na IP. 1, smo nadaljevali tudi z izkopom na IP. 2. Tu smo razširili izkop proti Z in V, in sicer na površini 28 kv. do globine pl. 2. — V. Š.

PARADIŽ V HALOZAH. Na topografiji smo na strmem vrhu nad hišo A. Bratuše, Paradiž 61, ugotovili sledove ruševin in malte. Vrh se imenuje Gradše in je delno last A. Bratuše. (Parc. 574, 577, 576 k. o. Paradiž). Vendar vse kaže, da sledovi niso iz arheoloških dob. — I. M. C.

PLANINA PRI CERKNEM. Na vrhu hriba nad Planino pri Cerknem (sektor Cerkno, arheol. enota Tolmin, obč. Idrija) je ledina pri Rotovžu. Tu je po ustnem izročilu nekdanja »kamnita miza, pri kateri so sodili« (19. 5. 1970 kmetovalec Ciril Moškát p. d. v Račah iz Cerknega 33). Verjetno je v neposredni zvezi s to ledino tudi domače ime kmetije pri Kamniti mizi, mimo katere je vodila stara tovorna pot iz Hotavelj v dolini Kopačnice na poljanski strani proti Cerkljanskemu (21. 5. 1970 kmetovalec Miha Piriš, Podlanišče 15). Mogoče je ledina pri Rotovžu v zvezi s kakim arheološkim obdobjem. Tovorna pot je bila lahko tudi trasa ene od rimskih vicinalnih cest, ki so povezovale Poljansko dolino preko Cerknega z dolino reke Soče.

Ledina pri Rotovžu obsega parcele, porasle z gozdom in travo, parc. št. k. o. Planina 407/1, 434/1-2, 410/3 — vse last Cirila Čadeža, Planina 13. Pot s parc. št. 292/3 je občinska last. — D. V.

PODVRH. Zaradi pripovedi, da so nekdanj pri izkopu temeljev za Klenovško vo kapelico v Podvrhu (Rogatec 3:

Sl. 103 Podvrh, negativna sonda
Fig. 103 Podvrh. Plan of a negative trial trench

5527.900—5099.200; lastnik Alojz Klenovšek, Podvrh 39) zadeli na človeške kosti, pri kateri so našli bronaste »šnole« (pasne sponse?), smo — v okviru raziskovanja kasnoantične naselbine nad Vranjem — 12.—15. XI. 1972 sondirali na omenjenem mestu. Sonda v obliki črke H, ki je oklepala kapelico, je bila negativna (sl. 103). Dl. sonde 10 m, razdalja med krakoma 4 m. — Ti. K.

POHORJE V HALOZAH. Južno od cerkve sv. Elizabete na parc. 366/1,2, 367/1, 2, in 368 k. o. Pohorje smo pri topografskemu delu leta 1970 zasledili podobne ruševine kot v Paradižu. — I. M. C.

PRAPETNO BRDO. Kmetovalec Viktor Pervanja, Prapetno brdo 18, je povedal, da je pred pribl. 35 leti našel na svojji njivi z imenom Mrzla draga bronasto fibulo, ki jo je kasneje prodal. Njiva spada pod Prapetno brdo in leži pod cesto Slap ob Idrijci — Prapetno brdo — Sentviška gora. Najdbe ni mogoče po-

drobneje časovno opredeliti, nedvomno pa gre za arheološko najdišče. — D. V.

PTUJ. Cerkev sv. Ožbolta — glej Zgodnji srednji vek!

RIHEMBERK. Ekipa ZSV SRS je od septembra do novembra 1971 raziskovala prostor dvorišča na južni strani južnega palacija rihemberškega gradu oziroma obzidja s cinami, ki tvorita skupaj z osrednjim okroglim velikim stolpom osrednje trdnjavske jedro gradu. Dvorišče leži na umetno nasuti terasi. Pri izkopavanju smo naleteli na štiri gradbene faze, ki imajo približni časovni razpon od nekako visokega srednjega veka do prejšnjega stoletja. Najbolj zanimiva in najbolj ohranjena je gradbena faza II, ki ji pripada vodni stolp nepravilne okrogle oblike s perimetralnim obzidjem (sl. 104). Stratigrafsko faza sodi v visoki srednji vek. Gradbena faza I je stratigrafsko še starejša od gradbene faze II; njen najzanimivejši ohranjeni del predstavlja porušeni obok v obliki spodmaknjene pete. Ker zaradi pomanjkanja denarnih sredstev nismo mogli prodreti do hodnega nivoja te gradbene faze (pokriva jo namreč preko 3 m debela ruševinska plast nasutja terase!), je časovna opredelitev gradbene faze I zelo težavna. Gradbena faza III pripada verjetno poznemu srednjemu veku ali začetku novega veka. Gradbena faza IV pa je bržkone iz 19. stoletja. Pri izkopavanju smo našli številne primere visoko- in poznosrednjeveške ter novoveške lončenine, steklenine, železine itd. Pogosto smo našli na živalske kosti in na lupine morskovodnih školjk in polžev. Med razpokami žive skale smo ugotovili v sekundarni legi fragmente prazgodovinske keramike in hišnega lepa. Čeprav skromne, pa te najdbe nesporno dokazujejo, da je na grajskem hribu nekoč stalo prazgodovinsko gradišče. Ves prostor dvorišča na terasi, kjer smo izkopavali, smo označili kot **izkopano polje A**.

Pri planiranju ruševin na terasi pod severnim in severovzhodnim grajskim obzidjem je buldozer izrinil na površje številno visoko- in poznosrednjeveško ter novoveško lončenino, steklenino ter kovinske predmete. Najdbe smo sproti pobirali za buldozerjem.

Na terasi pod vzhodnim grajskim obzidjem smo izkopali **sondo I**. V dveh plasteh, nasutih očitno v neznatnem časovnem zaporedju, smo našli na med seboj pomešane najdbe prazgodovinske ke-

ramike in hišnega lepa, visoko- in pozno-srednjeveške ter novoveške lončenine itd. Zanimiv je primer novoveške pečnice, ki je okrašen s figuralno upodobitvijo. Po najdbah sodeč je bila terasa nasuta verjetno v renesančnem času.

Nadaljevanje izkopavanja na gradu Rihemberku je v letu 1972 vodil in finančiral goriški ZSV, izvajal pa ZSV SRS. Delo je trajalo od 14.—23. decembra 1972, nakar smo ga morali prekiniti zaradi slabega vremena. Kopalj smo v notranjosti že obnovljenega poznogotskega južnega palacija. Ves pritlični prostor smo označili kot **izkopno polje B**. Pri raziskovanju notranjosti palacija smo naleteli na več stratigrafsko in časovno različnih tlakov. Našli smo tudi precejšnje število keramičnih in kovinskih predmetov. Najstarejše najdbe sodijo v čas pozne gotike. Delo bomo nadaljevali. — D. V.

SELA PRI VOLČAH. P. c. sv. Marije Magdalene. Cerkev ima poligonalni reb-rasti gotski prezbitenij. Okoli nje je majhna ploska, nekoliko dvignjena terasa, porasla s travo. Na terasi domnevamo prisotnost srednjeveškega grobišča (dne 22. 6. 1970). Na jugosl. special. karti M 1 : 50 000, list Tolmin 4, 1957 je cerkev označena kot razvalina in ima nm. v. 227 m. Koordinate: »desno«: — 5401,10 km; »zgoraj« — 5111,40 km.

Pri vasi sta tudi ledini »**Luckov britof**« in »**za Gomilo**«, na katerih so v terasah urejene njive (Kraj. leks. Slovenije, Lj. 1968, 420). Obe ledini opozarjata na možnost grobnih najdb. — D. V.

SERDICA. Kmetovalec Anton Šandor, p. d. pri Županovih, Serdica 68, je povedal, da je izkopal leta 1962 na svoji njivi dva okrogla ploščata kamna. Bila sta iz peščenca, v sredini nista imela nikakršne luknje ali vdolbine. Kamna nista več ohranjena. Najdišče obeh kamnov leži v dolini ob vzhodju hriba, ki se spušča proti rečici Ledavi. Teren je položen in dolina se na tem mestu precej razširi. Zemljišče je obdelovalna površina in meji na južni strani s skupnico hiš ob kolovozu, ki vodi od doline Ledave proti posameznim hišam kraja Serdice, raztresenim po pobočju Serdiškega brega (nm. v. 418 m), ter proti Ocinju. Na mestu, kjer sta bila najdena oba kamna, je po pripovedovanju A. Šandorja stala stara **Logarnica** ali **Jägerhaus**. Pravili so ji tudi pri Lončarjevih.

V bližini razpotja med kolovozom za Ocinje in potjo, ki vodi po desnem bregu

Sl. 104 Rihemberk, temelji izkopanega, mogoče vodnega stolpa (foto D. Vuga)

Fig. 104 Rihemberk., View of the excavated foundation walls, possibly of a water tower (Photo: D. Vuga)

rečice Ledave navzgor proti državni ineni z Avstrijo, je po pripovedovanju A. Šandorja stala **Pristava**. Poslopje je bilo še ohranjeno v času pred prvo svetovno vojno. Zdaj na tem mestu ni več nobenih sledov in zemljišče služi kot obdelovalna površina.

Koordinate Logarnice so na jugosl. special. karti M 1 : 50 000, list Murska Sobota 1, 1954, 2. izdaja, naslednje: »desno« — 5578,25 km; »zgoraj« — 5187,50 km. Koordinate Pristave pa so: »desno« — 5578,30 km; »zgoraj« — 5186,35 km. Objektov po dosedanjih ugotovitvah ne moremo točneje časovno opredeliti. Ni izključeno, da ne pripadata novejšemu času in sploh nista arheološka spomenika.

Kmetovalec Rudi Gaber, p. d. pri Gabrovih, **Serdica 69**, je povedal, da je pri prezidavanju svoje več kot 150 let stare domačije izkopal v zemlji ob hišnem zidu večji bakren in manjši srebrn novce. Starosti novcev nismo mogli preveriti; ker jih ima lastnik doma nekje založene. V bližini novcev je ležala tudi lita železna okrogla ploščica »čudne oblike«. Domačija leži na pobočju Serdiškega brega nad dolino Ledave. — D. V.

SPODNJA POLSKAVA. Na topografski karti 1 : 25.000 je na travnikih med Sp. Polskavo in Pragerskim vrisanih troje gomilam podobnih vzpetin. Pri ogledu tega območja se je pokazalo, da od zahodnih dveh ni nobenega sledu, tretja ovalne oblike (pr. 6—8, v. o. 0.6 m) pa leži sredi travnika parc. 813, k. o. Sp. Polskava. Čeprav brez sondiranja ni mogoče reči nič zanesljivega, se zdi, da gre tu za deloma že odkopano gomilo. Njive

in travniki severno od tod, na vzhodnem obrobju Sp. Polskave imajo ledinsko ime »Gomile«. O »mogilah v dolnji Pulskavi« je poročal že J. Gomilšak, Kmet. in rokod. novice 22, 1864, 293. Po legi je ta najdba podobna večjim gomilam pri Stražgojnci in Sp. Jablanah (Blatt Rogatec [1939] 28, 61). V bližini so bile prazgodovinske najdbe doslej odkrite le na severnem robu Pragerskega, kjer je bilo na ploskem hrbtu v profilu rimske ceste pobranih nekaj prazgodovinskih črepinj (VS 9 za 1962—1964 [1965] 182). — S. P.

STARI GRAD NAD PODBOČJEM. Glej Starejša železna doba!

ŠKOFJA LOKA. Na grajskem dvorišču so bila izvedena raziskovanja po arheološki metodi; odkriti so bili posamezni zidni ostanki porušenih grajskih objektov, ter osrednjega stolpa. Nikjer pa ni bila dokazana kultura, ki bi pripadala starejšim arheološkim obdobjem.

Podobna dela so bila opravljena tudi na **Mestnem trgu**, kjer so zasledili ostanke obzidja in stolpa ter vhodnih vrat z mostom kakor tudi drugih mestnih objektov (Na Komun itd.). — M. S.

ŠMARNA GORA. Pri izkopu jarka za strelovod so zadeli na poznosrednjeveške skelete. Starejšega gradiva ni bilo. — M. S.

ŠTANJEL. V okviru obnovitvenih del gradu v Štanjelu, ki jih financira Investicijski sklad Štanjel iz Sežane, je arheološka ekipa ZSV SRS izvedla v juliju in avgustu 1972 več arheoloških posegov v naselbinskem kompleksu Štanjela.

Na ledini na **Trn** na vrhu Štanjelskega hriba smo izkopavali v notranjosti porušenega objekta, imenovanega Gledanica. Odkrili smo, da se objekt na eni strani končuje v obliki abside, na drugi strani pa z nepravilno oblikovanimi vogali. Zid je debel preko 2 m in je od njega ohranjena pretežno le sredica. Plašč je bodisi odpadel, bodisi so ga porabili za gradnjo štanjelskih domov, na zidu se ga je ohranilo bolj malo. V notranjosti objekta nismo več našli prvotne hodne površine. Vse najdbe so ležale v humusu oziroma v subhumusu, pomešanem s peskom in gruščem. Najdbe obsegajo nekaj rimske lončenine, dalje pretežno visoko- in poznosrednjeveško lončenino. Najdenih je bilo tudi nekaj kovinskih predmetov in novoveške keramike. Tik ob notranjem

zidu smo našli in situ v globlini približno 1 m od površine bronast follis Licia iz 1. tretjine 4. stoletja. Rimski novic in kosi antične lončenine dopuščajo možnost, da je Gledanica nastala že v poznoantičnem času. Verjetno bi lahko služila kot stražarnica, saj je z vrha Štanjelskega hriba dober razgled na vse strani in daleč naokoli. Objekt je nedvomno služil kot opazovalnica tudi v srednjem veku in celo še v 17. stoletju, kar dokazuje upodobitev Gledanice na oltarnem reliefu v ž. c. sv. Danijela v Štanjelu.

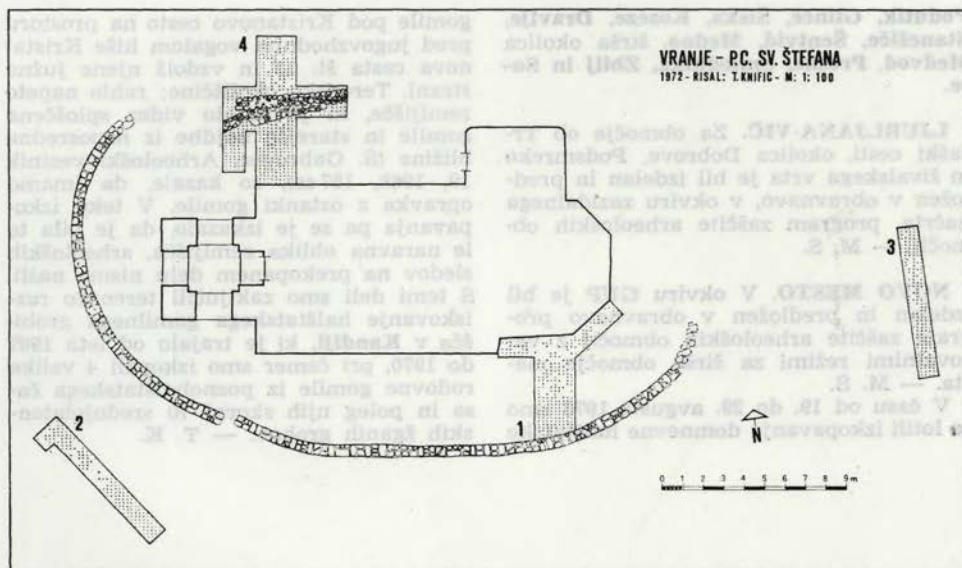
Med obnovitvenimi deli v **gradu Štanjelu** smo dokumentirali najdbe novoveške lončenine v prostoru na južni strani okroglega stolpa z renesančnim kamnitim vencem. Prav tako smo nadzorovali izkop v samem stolpu z renesančnim kamnitim vencem in pri tem odkrili kar pet različnih tlakov s pripadajočimi štirimi gradbenimi fazami (tri gradbene faze okroglega stolpa in ena gradbena faza vijugastega obzidja — najstarejša, iz visokega srednjega veka). V plasteh smo odkrili stratigrafsko dobro dokumentirane številne primere lončenine, železnine itd. — D. V.

TIRNA. Na kraju, imenovanem Čelišek, naj bi po pripovedi domačinov stal nekoč starodaven tempelj. — M. S.

Po pripovedovanju kmetovalca Milana Garantinija, Selca 2, naj bi bil v zvoniku **p. cerkve** v Tirni vzdignjen »keltski« kamen (zap. 18. 4. 1970). Podatka nismo preverili in je za zdaj časovno neopredeljivo. — D. V.

TURŠKI VRH V HALOZAH. Pri topografskem delu smo izvedeli, da so na skrajnem s. izrastku Turškega vrha, na hribu Greblica (parc. 7/1 in 8 k. o. Turški vrh), našli pred desetletji ruševine. Vrh je na prostoru 50 × 50 m v pes razkopan. Na v. pobočju smo opazili tri gomilam podobne tvorbe. — I. M. C.

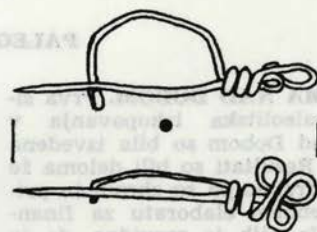
VRANJE. V dneh 19.—29. IV. in 12.—18. XI. 1972 smo pri p. c. sv. Štefana v zaselku Vranje izkopali 4 sonde (položaj sond gl. sl. 105). Sondi 2 in 3 sta bili negativni, v sondah 1 in 4 pa smo odkrili srednjeveške skelete (sonda 1: 13, sonda 2: 3 skeleti). Drobne najdbe v grobovih so značilne za mlajše krščanske pogrebne običaje (ostanki 4 rožnih vencev), številni železni žebli pa so sledovi lesenih krst, ki so bile v navadi pri pokopu. V grobu (na grodnici skeleta) je bila najdena tudi

Sl. 105-106 Vranje pri Sevnici, Sv. Stefan (zgoraj) in najdena zaponka (risal T. Knific)

Fig. 105-106 Vranje near Sevnica. Plan of the trenches dug out near the church. (Below) A buckle from a grave (Draw: T. Knific)

zaponka iz tenke bronaste (?) žice (sl. 106). V sondi 4 smo odkopali temelj (2 gradbeni fazi) pokopališkega zidu, ki na z. in j. strani še danes ograjuje cerkveno dvorišče. — Sondiranje pri p. c. sv. Štefana sodi v program raziskovanja kasnoantične naselbine na Gradcu nad Vranjem pri Sevnici (podrobnejše poročilo je v tisku: Katalogi in monografije 11, 1974). — Ti. K.

ZAVRČ V HALOZAH. Na topografskem delu smo ugotovili, da je novo naselje za združnim domom v Zavrču zgrajeno na ledini V zideh (parc. 12/5-7 k. o. Goričak), kjer naj bi bil nekoč stal grad. Na površini je opazna kulturna plast s sledovi žganine in precej keramike, ki pa je pretežno recentna, le nekaj je take, da bi mogla biti iz rimskega časa. — I. M. C.

RAZNO IN NEGATIVNO

LJUBLJANA. V okviru GUP je bil ponovno korigiran in detajlneje izdelan program zaščite arheoloških območij na območju mesta Ljubljane. Program je bil že sprejet. — M. S.

LJUBLJANA-POLJE. V okviru zazidalnega načrta je bil izdelan in predložen v

obravnavo program zaščite arheoloških območij za **Dolsko, Dol, Sostro, Polje, Zalog**, obe strani Save.

LJUBLJANA-SIŠKA. V okviru zazidalnega načrta, je bil izdelan in predložen v obravnavo program zaščite arheoloških območij na predelu **Kamna gorica**,

Podutik, Glince, Šiška, Koseze, Dravlje, Stanežiče, Šentvid, Medno, širša okolica Medvođ, Preske, Smlednika, Zbilj in So-re.

LJUBLJANA-VIČ. Za območje ob Tržaški cesti, okolica Dobrove, Podsmreke in živalskega vrta je bil izdelan in predložen v obravnavo, v okviru zazidalnega načrta, program zaščite arheoloških območij. — M. S.

NOVO MESTO. V okviru GUP je bil izdelan in predložen v obravnavo program zaščite arheoloških območij z varovalnimi režimi za širše območje mesta. — M. S.

V času od 19. do 29. avgusta 1970 smo se lotili izkopavanja domnevne halštatske

gomile pod Kristanovo cesto na prostoru pred jugovzhodnim vogalom hiše Kristanova cesta št. 12 in vzdolž njene južne strani. Terenske okoliščine: rahlo napeto zemljišče, ki je dajalo videz sploščene gomile in starejše najdbe iz neposredne bližine (S. Gabrovec, Arheološki vestnik 19, 1968, 157 ss), so kazale, da imamo opravka z ostanki gomile. V teku izkopavanja pa se je izkazalo, da je bila to le naravna oblika zemljišča, arheoloških sledov na prekopenem delu nismo našli. S temi deli smo zaključili terensko raziskovanje halštatskega gomilnega grobišča v **Kandiji**, ki je trajalo od leta 1967 do 1970, pri čemer smo izkopali 4 velike rodovne gomile iz poznohalštatskega časa in poleg njih skoraj 70 srednjelatskih žganih grobov. — T. K.

1973

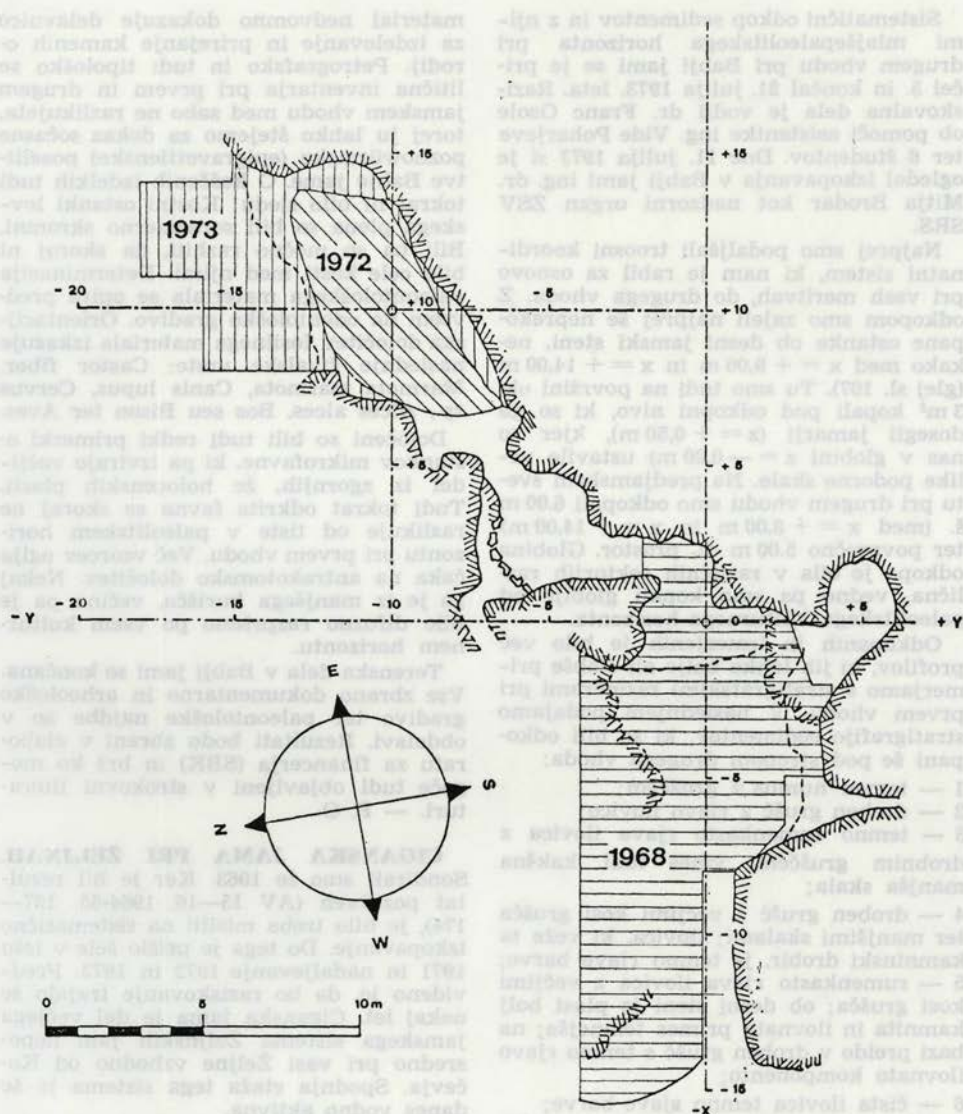
PALEOLITIK

BABJA JAMA NAD DOBOM. Prva sistematična paleolitska izkopavanja v Babji jami nad Dobom so bila izvedena poleti l. 1968. Rezultati so bili deloma že objavljeni, nadrobno pa so zbrani in prikazani v posebnem elaboratu za financerja (FNT). Iz njih je razvidno, da je bila jama poseljena v zaključnih fazah pleistocena (epigravettien), in sicer pri jamskem vходу. Poselitev je, po najdbah sodeč, trajala le krajši čas. Vse okoliščine so nakazovale, da dalje v notranjosti ni tako starih sedimentov, ki bi lahko vsebovali še mlajšepaleolitske kulturne horizonte. To naj bi veljalo tudi za sedimente v končnem delu jame, ki so se dokaj strmo dvigali skoraj do jamskega stropa, kjer se je odpirala ozka špranja na površje. Sklepali smo, da je ta špranja le ostanek stropnega udora, skozi katerega so se s časom nasuli v jamo grušč, skale in prst ter skoraj zatrpali udorno okno. Domžalski jamarji, ki so nam pri raziskavah vedno uspešno pomagali, so celo sklepali, da omenjeni stropni udor na koncu Babje jame verjetno prekinja podzemeljsko zvezo z bližnjo, turistično že urejeno Železno jamo. Ko odstranijo nasip, so upali, bodo povežali rove obeh jam in tako povečali in popestrili turistično obhodno pot. Z na-

šim dovoljenjem so 1972 začeli odkopavati in odvažati nasuti material, s pogojem, da pri morebitnih najdbah kosti ali celo kamenih artefaktov takoj ustavijo delo in nas nemudoma obveste. Že konec marca 1972 smo dobili od predsednika domžalskih jamarjev tov. S. Stražarja prvo obvestilo o najdbah kosti in na dan so prihajali tudi redki sileksi. Temu pozivu je sledilo več naših obiskov jame (31. III., 3., 5., 7. IV.), ki so imeli v glavnem namen locirati paleolitski kulturni horizont in poskrbeti za strokovni izkop.

Ob prvem pogledu smo že spoznali, da v zadnjem delu jame ne gre za nasip skozi stropni udor, temveč za pravi drugi jamski vhod, ki je skoraj do stropa zasut s sedimenti. S to ugotovitvijo je postala situacija povsem drugačna in prisotnost paleolitskega kulturnega horizonta v tem delu Babje jame tudi razumljiva. S študenti smo nadrobno pregledali že prekopane sedimente v jami in tudi na nasipu pred jamo. Našli smo nekaj sileksov in kostnih fragmentov, ki so kazali vse znake ostankov lovskega plena. Profile, ki so nastali pri tem jamarskem odkopu, smo očistili, narisali in fotografirali. Na njih je bilo mogoče dobro razločiti posamezne plasti in prav na dnu smo ugotovili tudi kulturni horizont. Iz

Sl. 107 Tloris Babje jame nad Dobom

Fig. 107 Plan of the excavation areas in the Babja jama cave near Dob

prečnega profila za točko $x = +13,00$ m smo vzeli 4 vzorce plasti za granulometrično analizo.

Jamarski odkop na koncu Babje jame je torej pokazal novo naseljitveno mesto v jami, ki pa je bilo že nekoliko prizadeto. Takoj smo ustavili vsa nadaljnja dela. Prvotno smo nameravali sistematično

raziskati to novo najdišče v več sobotnih in nedeljskih akcijah, ker so nam domažalski jamarji ponudili vso pomoč. Ta načrt smo kmalu opustili, kajti po presoji kubičnih metrov, ki bi jih bilo treba naddrobno prekopati v sami jami in na predjamskem prostoru, ne bi bili gotovi čisto pozne jeseni. Odločili smo se za časovno strnjen odkop v poletnih mesecih 1973.

Sistematični odkop sedimentov in z njimi mlajšepaleolitskega horizonta pri drugem vходу pri Babji jami se je pričel 5. in končal 21. julija 1973. leta. Raziškovalna dela je vodil dr. Franc Osole ob pomoči asistentke ing. Vide Poharjeve ter 6 študentov. Dne 11. julija 1973 si je ogledal izkopavanja v Babji jami ing. dr. Mitja Brodar kot nadzorni organ ZSV SRS.

Najprej smo podaljšali troosni koordinatni sistem, ki nam je rabil za osnovo pri vseh meritvah, do drugega vhoda. Z odkopom smo zajeli najprej še nepreko-pane ostanke ob desni jamski steni, nekako med $x = +9,00$ m in $x = +14,00$ m (glej sl. 107). Tu smo tudi na površini ok. 3 m^2 kopali pod odkopni nivo, ki so ga dosegli jamarji ($z = +0,50$ m), kjer so nas v globini $z = -0,20$ m ustavile velike podorne skale. Na predjamskem svetu pri drugem vходу smo odkopali 6.00 m š. (med $x = +8,00$ m in $x = +14,00$ m) ter povprečno 5.00 m dl. prostor. Globina odkopa je bila v različnih sektorjih različna, vedno pa smo kopali globlje od paleolitskega kulturnega horizonta.

Odkopanih in izmerjenih je bilo več profilov, ki jih lahko bolje ali slabše primerjamo s stratigrafskimi razmerami pri prvem vходу. V naslednjem podajamo stratigrafijo sedimentov, ki so bili odkopani še pod stropom drugega vhoda:

- 1 — temen humus z gruščem;
- 2 — droben grušč z rjavo ilovico;
- 3 — temno rumenkasto rjava ilovica z drobnim gruščem, vmes tudi kakšna manjša skala;
- 4 — droben grušč z večjimi kosi grušča ter manjšimi skalami; ilovica, ki veže ta kamninski drobir, je temno rjave barve;
- 5 — rumenkasto rjava ilovica z večjimi kosi grušča; ob desni steni je plast bolj kamnita in ilovnata primes temnejša; na bazi preide v droben grušč s temno rjavo ilovnato komponento;
- 6 — čista ilovica temno rjave barve;
- 7 — debelejši grušč, vmes večje skale; primešana ilovica je rumenkasto rjave barve; skalno dno ni bilo doseženo

V spodnji tretjini 5. plasti je bil ugotovljen mlajšepaleolitski kulturni horizont (epigravettien, pozni glacial). Iz njega je ok. 150 kamenih predmetov. Od tega je le manjši del (ok. 10 %) pravih artefaktov, vse drugo so razni odbitki in kamena jedra, da o številnih odkruških in iverih, ki niso zajeta v to število, sploh ne govorimo. Ta odpadni kameninski

material nedvomno dokazuje delavnico za izdelovanje in prirejanje kamenih orodij. Petrografske in tudi tipološko se litična inventarja pri prvem in drugem jamskem vходу med sabo ne razlikujeta, torej ju lahko štejem za dokaz sočasne poznouwürmske (epigravettien) poselitve Babje jame. O koščenih izdelkih tudi tokrat ni bilo sledu! Kostni ostanke lovskega plena so bili sorazmerno skromni. Bili pa so močno razbiti, da skoraj ni bilo cele kosti med njimi. Determinacija paleontološkega materiala se opira predvsem na odontološko gradivo. Orientacijska določitev fosilnega materiala izkazuje naslednje živalske vrste: *Castor fiber*, *Marmota marmota*, *Canis lupus*, *Cervus sp.*, *Alces alces*, *Bos* seu *Bison* ter *Aves*.

Določeni so bili tudi redki primerki ostankov mikrofavne, ki pa izvirajo večidel iz zgornjih, že holocenskih plasti. Tudi tokrat odkrita favna se skoraj ne razlikuje od tiste v paleolitskem horizontu pri prvem vходу. Več vzorcev oglja čaka na antrakotomsko določitev. Nekaj ga je iz manjšega kurišča, večina pa je bilo difuzno razpršeno po vsem kulturnem horizontu.

Terenska dela v Babji jami so končana. Vse zbrano dokumentarno in arheološko gradivo ter paleontološke najdbe so v obdelavi. Rezultati bodo zbrani v elaboratu za financerja (SBK) in brž ko mogoče tudi objavljeni v strokovni literaturi. — F. O.

CIGANSKA JAMA PRI ŽELJNAH.

Sondirali smo že 1963. Ker je bil rezultat pozitiven (AV 15—16, 1964—65, 167—174), je bilo treba misliti na sistematično izkopavanje. Do tega je prišlo šele v letu 1971 in nadaljevanje 1972 in 1973. Predvideno je, da bo raziskovanje trajalo še nekaj let. Ciganska jama je del večjega jamskega sistema Željnskih jam neposredno pri vasi Željne vzhodno od Kočevja. Spodnja etaža tega sistema je še danes vodno aktivna.

Levo (gledano v jamo) od vzdolžne jamske osi smo začeli kopati v nizko pobočje pred jamo, tako da smo odkopavali še vso gravetinsko kulturno plast. Odkopani nivo se v glavnem krije s površino vodnih sedimentov, ki tvorijo podlago. V letu 1971 smo prišli do profila $x = +1,00$. Š. izkopa je bila 9 m. V letu 1972 smo končali s profilom $x = +5,00$, poleg tega pa smo pri jamskem vходу razširili izkop še za 3 m. V jami je sonda 20 metrov za vходом pokazala, da kul-

turna plast še ne sega do tja. Dalje v jami, kjer rov ostro zavije v desno, ni sondiranje dalo nobenega rezultata. V letu 1973 smo nadaljevali izkopavanje do profila $x = +10,00$, še vedno vse levo od osi ($y = -$). Ker se jamska stena približuje osi, je prvotna širina precej zmanjšana. Za informacijo glede naslednjih raziskav je bilo v bližnji okolici izkopanih več sond, ki so bile pa vse negativne. Profil kaže preprosto stratigrafijo. Pod humusom, v katerem je precej najdb iz halštata in bronaste dobe (najdbe so predane dr. F. Lebnu v obdelavo), sledi postglacialna siga. Takoj pod sigo že zadenemo na poprečno 0.75 m db. drobnogruščno plast iz zadnjega viška würmske poledenitve. V tej plasti smo odkrili doslej okrog 1000 kamenih artefaktov in odtikov ter le posamezne koščene izdelke gravetienske kulture.

Pod njo smo v sondi leta 1963 zadeli na ilovnate sedimente, ki so kazali vse znake vodnega nastanka. Ker pa takrat nismo prišli do skalnega dna, smo ob koncu izkopavanja leta 1973 to ponovno poskusili z boljšimi pričakovanji, saj smo začeli z izkopanega nivoja, kjer so bili zgornji sedimenti že odstranjeni. Dna pa kljub temu nismo dosegli, ker je jamo prej zalila talna voda. Tako ostane problem geneze jame še vedno odprt. Ugotovili pa smo, da je v sedimentih poleg z vodo prinesenih ilovic tudi precej avtohtonih gruščev. Največje presenečenje pa so sledovi kulturne plasti v teh sedimentih. Poleg nadaljnega sistematičnega raziskovanja gravetienske kulturne plasti bodo morala biti bodoča izkopavanja posvečena razreševanju problematike, ki jo postavljajo omenjene ugotovitve. — M. B.

NEOLITIK IN ENEOLITIK

HRASTOVEC PRI ZAVRČU. Tod naj bi bila najdena po posredniku pridobljena kamnita sekira, ki jo hrani Gustl Vojsk v Zagobji v svoji zbirki. Sekira je ploščata, preluknjana, odlomljena. — I. M. C.

IG, MAHARSKI PREKOP. Raziskovanja kolišča ob Maharskem prekopu pri Igu sodijo med sistematična v okviru odkrivanja celotnega kolišča in so že tretja po vrsti. Zato je 1973 raziskani teren povezan z prejšnjima dvema kampaњnoma. Z 1 m š. presledkom j. od prostora raziskanega 1970 in 1972, smo raziskali površino dvanajst kvadrantov (kv. XV—XXVI), skupno 192 m². Izbiro tega prostora je narekovala nekoliko vzdignjena lega terena, za katera se je že v prejšnjih letih izkazalo, da je nastala zaradi nalaganja plasti pod platojem kolišča oziroma med vertikalnimi nosilci.

Tako smo pri teh raziskovanjih v celoti odkril jv. rob kolišča z ohranjenim valobranom, vidnim v dveh vrstah tesno drug ob drugem zabitih tanjših kolov; med katerimi so zlasti v notranji vrsti v dokaj enakomernih razdaljah (ca. 60 cm) zabiti močnejši koli, ki krepijo celotni valobranski sistem. V skrajnem jv. delu kolišča (na prostoru kv. XXIV in delno kv. XX) pa smo zadeli prav tako na valobran, ki se je po gradnji nekoliko raz-

likoval od prejšnjega. Sistem tanjših, pretežno pa debelejših navpičnih kolov v dveh vrstah je bil dopolnjen z horizontalno podloženimi debelejšimi in tanjšimi bruni, ki so obdajala vertikalne v obliki mreže vsaj v štirih vertikalno naloženih vrstah. Po še preostalih horizontalnih kolih, ki so ležali v neposredni bližini tega valobranskega sistema, pa kaže da je bila višina valobrana, zgrajenega iz mrežasto položenih horizontalnih brun, še znatno višja. Tako zgrajen valobran je skoraj zagotovo stal v dveh vrstah, od katerih se nam je bolje ohranila notranja, bližja notranjosti kolišča. zunanja pa slabša, ker je bila bližja jarku, za katerega smo mogli že tudi v preteklih letih ugotoviti, da je bil struga tekoče vode. Večja bližina zunanje vrste valobrana tekoči vodi ga je tudi bolj uničila, vendar je ohranjenih dovolj elementov, ki dokazujejo, da je taka rekonstrukcija dopustna tudi za zunanjo vrsto valobrana.

V notranjosti kolišča smo odkrili vertikalne kole, v pretežnosti klane (hrast), ki so v vrstah potekali v smeri SV—SZ. Te vrste tokrat niso sestavljali samo v skupinah zabiti koli, ampak po dva in dva zabita kola, ki sta med seboj oddaljena ok. 50 cm. Tak način razporeditve vertikalnih nosilcev daje vrsto, ki je dejansko sestavljena iz dveh vzporednih

vrst vertikalnih kolov. Takšne razporeditve vertikalnih kolov, vsaj tako izrazite, doslej še nismo ugotovili na nobenem raziskanem kolišču. Na letos raziskanem terenu je očitna predvsem v z. delu raziskanega terena. Na jz. predelu kolišča še nismo zanesljivo ugotovili njegovega roba. Vidna pa je očitna sprememba v vrstah kolov, zlasti po višini, v kateri so prelomljeni. V j. raziskanem predelu (kv. XXV, kv. XXVI in j. del kv. XXII in kv. XXIII) so bili vertikalni koli znatno nižje prelomljeni kot tisti proti sredini kolišča (za ok. 50 cm). Poleg tega so vrste v j. predelu sestavljene pretežno iz tanjših kolov, torej ravno narobe kot nosilci pod osrednjim delom kolišča. Po vsem tem lahko domnevamo, da vrste kolov na tem skrajnem jz. delu kolišča niso nosile platoja. Možno je, da je bil tu dohod na kolišče, ki se je v obliki mostovža spuščal na breg struge tekoče vode. Raziskovanja na tem prostoru se bodo še nadaljevala.

Na prostoru kv. XVII in kv. XVIII smo zadeli na ostanke, ki po svojih značilnostih sodijo k stavbam na kolišču. Med pomembna odkritja, ki so doslej prav tako neznana, sodi kos, ki najbrže pripada steni hiše. Na obeh zunanjih straneh je bila izdelana iz lubja ali prepletene trsja (analiza še ni gotova), sredina pa izpolnjena, in sicer pol z glino, pol pa z

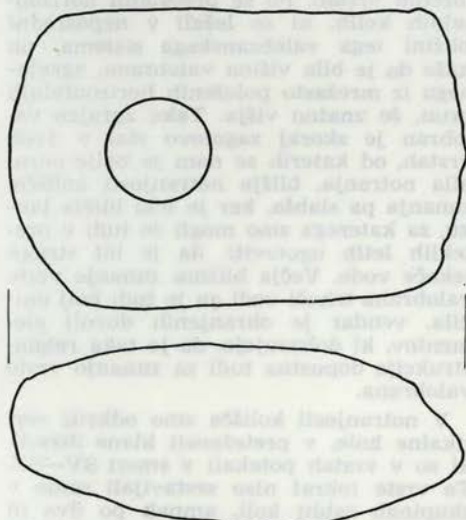
mahu podobno organsko tvarjo. Tak večji kos stene in nekaj manjših fragmentov je ležalo v plasti zdrobljene in delno tudi ožgane gline, ki je prekrivala ves kv. XVII in njegovo sosesčino, sodi pa gotovo k podu hiše, ki se je zrušil in obležal pretežno v plasti neposredno nad navpičnimi koli. Tudi najdeno oglje, kamenje, ki je včasih tudi ožgano, potrjuje, da je tu stala hiša. Ta najdba se ujema s podobnimi ugotovitvami pri izkopavanjih 1972, ko smo v kv. XII in XIII, torej v neposredni sosesčini kv. XVII in kv. XVIII, našli ostanke arhitekture. Najbrže imamo tod opravka z isto hišno celoto.

Odkrito keramično gradivo se v bistvu ujema z ugotovitvami iz preteklih let. Do neke mere se je izpopolnil repertoar form in ornamentalnih prvin. Preseneča pa število najdb koščenega orodja, zlasti šil, predvsem pa najdbe več prevrtanih roženih sekir s koščenimi zatiči na čelu. Pretežno število tovrstnih najdb je bilo prav na prostoru domnevne stavbe in torej sodijo k hišnemu inventarju. — T. B.

PONIKVA. V okrnjeni zbirki barona Gugenthalla (današnji lastnik Gobeč Stanko, Ponikva 1) je preluknjan tolkač iz serpentina, d. 9,4, š. 6, db. 3,7 in pr. luknje 2,1 cm (sl. 108). Čeprav nimamo najdiščnih podatkov, lahko domnevamo, da je bil najden nekje v okolici Ponikve, saj so takšne najdbe na tem prostoru dokaj pogoste (glej: Slatina pri Ponikvi, Hoernes, MAGW 17, 1887, 84s; Vodeno, Bolta VS 7, 1958-59, 327s in Rifnik, Riedl, MZK NFF XXVII, 1901, 108s). — S. C.

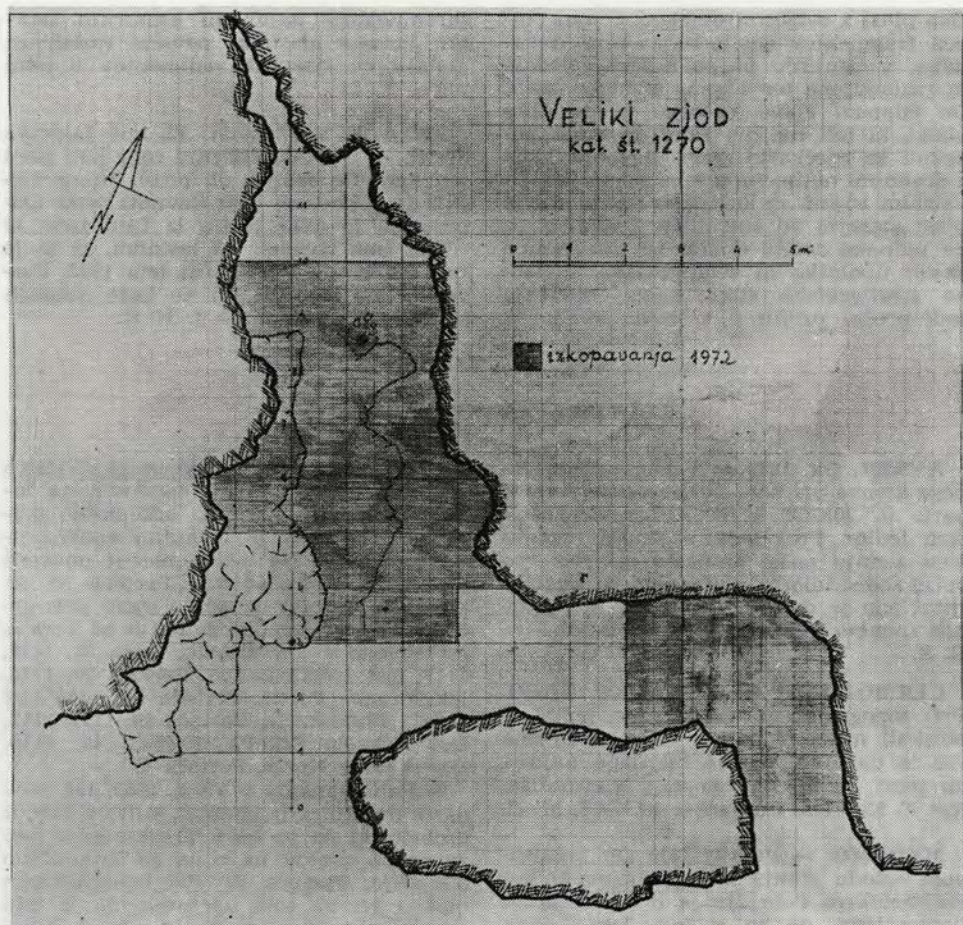
VELIKI ZJOT PRI VINICI. Kraška podzemeljska jama Veliki zjot, ki jo domačini imenujejo tudi »džot«, je večji v krednih apnencih izoblikovan spodmol z dvema vhodoma, ki se odpirata »V stelah« prepadnega južnega pobočja Obloga, dvigajočega se nad Kolpo in cesto iz Vinice proti Učakovcem. Jama je suha in svetla, predjamski prostor pa strm in zaraščen.

Sistematična izkopavanja od 19. 6. — 1. 7. 1972 in od 20.—30. 6. 1973 je organiziral in vodil Inštitut za arheologijo SAZU. Že slučajne najdbe (F. Leben, Naše jame 11, 1969, 31) in pa kopianje ravnatelja viniške osemletke tov. Antona Trohe so opozorila, da jama morda le hrani zajetnejše plasti z ostanki materialne kulture prazgodovinskih obdobj.

Sl. 108 Kamnita sekira iz Ponikve (risala D. Lunder)

Fig. 108 The stone axe from Ponikva (Drawn: D. Lunder)

Sl. 109 Veliki zjot (risal F. Leben)

Fig. 109 Plan of the Veliki zjot cave near Vinica (Drawn: F. Leben)

V obeh rovih smo odkrili 48 m² površine in povsod kopali do živoskalnatih jamskih tal (sl. 109). Glavni, s. jamski rov smo prekopali predvsem v srednjem delu, kjer je bilo nakopičenih največ sedimentov. Pri vhodu se namreč skalnata tla dvignejo do površja, v zadnjem delu pa se plasti izklinijo, ko se rov končuje z dvigajočo se skalnato razpoko. Ožji v. rov smo začeli kopati na skalnati polici drugega vhoda in prodrli navzgor proti Z. do glavnega vhoda, kjer se jamski sedimenti dvignejo do nivoja v glavnem s. prostoru.

V glavnem s. rovu je bila površina na več mestih prekopana, do domala 1 m

gl. pa je kopal A. Troha na začetku rova med kamnitim pragom in v. jamsko steno. Le tik ob steni smo lahko še sledili nedotaknjeni jamski stratigrafiji 1.20 m gl. Za dokumentacijo smo izrisali na več mestih prečne in vzdolžne profile jamskih sedimentov, ki odkrivajo tri kulturne plasti jamske poselitve. Na površini je tanka plast jamskega humusa s podorninami. Pod njim je črnkasta plast z žgano in keramiko najmlajše prazgodovinske poselitve. To so tipološke značilnosti posodja zgodnjega halštatskega obdobja. Vodilne oblike so skodele z uvihanim ustjem, oblikovanim s poševnim žlebičenjem; kovinskih najdb ni bilo. Sledi

siva plast z ostrim drobirjem, v njej obilica fragmentov eneolitike grebene keramike, v ognjišču pa še koščeno bodalo in razlomljene ter ožgane živalske kosti. Do rumeno rjave peščene preperinske plasti, ki leži na živi skali, je vmes ponekod še rdečkasto rjava ilovnata plast z drobnimi netipičnimi kosi keramike, živalskim rogom in košenim šilom. Ali je plast starejša od eneolitske poselitve, še ne moremo trditi, dokler ne razvrstimo najdb tipološko in stratigrafsko. Podobno stratigrafsko sliko nam odkrivajo tudi prečni profili v v. rovu, vendar s

skromnejšimi najdbami kulturnih ostalin. Jamske plasti so povsem raziskane, globljih in starejših sedimentov v jami ni. — F. L.

ŽETALE. Pri hiši št. 22, last Ludvika Jeriča, so našli ob čiščenju roba poti pred leti kamnito sekuro, dl. pribl. 10 cm. Ležala je v povsem čisti ilovnati prsti. Odnesel jo je neki geolog iz Ljubljane. O sekiri smo izvedeli od lastnika, ki jo je tudi našel, ob topografiji leta 1973. Preverili smo najdišče, ki ne kaže nobenih naselbinskih sledov. — I. M. C.

KULTURA ŽARNIH GROBOV

AVBER. Ok. 1939 so v kamnolomu črnega kamna pri kalu Drnovc s. od Avbra, parc. št. 2082/30 k. o. Avber, družbena last, ledina Prek sela, v skalni razpoki med zemljo našli bronasto sekirico, po opisu sodečo tulasto z ušescem. Ni ugotovljivo, kje je danes. Na terenu ni posebnih znakov. Verjetno osamela najdba. — B. S.

ČERMOŽIŠE POD DONAČKO GORO. Pri topografskem delu smo ponovno obiskali mesto depoja v zaselku Pridna vas in ugotovili, da je bil depo najden na parc. št. 226 in 255 k. o. Čermožiše, last F. Kodriča, Čermožiše 30. — I. M. C.

MARIBOR — POBREŽJE. Ob kontrolnem ogledu stanja žarnega grobišča na mariborskem Pobrežju je bilo novembra ugotovljeno, da so v tem letu veliko gramoznico razširili tudi na območja še nepreiskanih površin parc. 394/4, 393, 391 in 390, k. o. Pobrežje severno od Vzhodne ulice. Tako so uničili z. in j. rob grobišča, na parc. 391 pa tudi njegov dotlejš še neprekopani osrednji del. O najdbah ni bilo poročano ničesar, po izjavah tam zaposlenih pa jih ob strojnem odkopu baje niti niso opazili. V v. steni novega odkopa je bilo načetih 7 že na pol uničenih grobov, ki so imeli večinoma velike žare (grobovi 172—178). Te je skupina mariborskih muzejcev v decembru tudi odkopala, med najdbami pa so bile le nekaj bronastih predmetov (fibula očaprivedne posode in samo v enem grobu larka, pleteninasti obroček id.). Tako je sedaj ostal ohranjen le še jv. predel grobišča na parc. 383, kamor odkop ni segel in ki ga varuje gozd. — S. P.

PERTOČA. Poleg omenjenega najdišča bronaste ovratnice smo ugotovili na ledini **Na gomili** verjetno arheološko grobiščni kompleks iz trenutno nedoločljivega obdobja. Na ledino nas je opozoril gostilničar Franc Partl, Pertoča 58, ki meni, da je bilo nekoč tu staro pokopališče. Ledina leži kakih 100 m od cerkve sv. Helene v Večeslavcih; parc. št. 1116, 1117, last Jožeta Langa, Pertoča 50; 1118, last Franca Partla, Pertoča 58; 1115 last Jožefa Flajšokerja, Pertoča 49; 1112, 1113, last Mihaela Receka, Pertoča 48; 1119, last Antona Kozla, Pertoča 47.

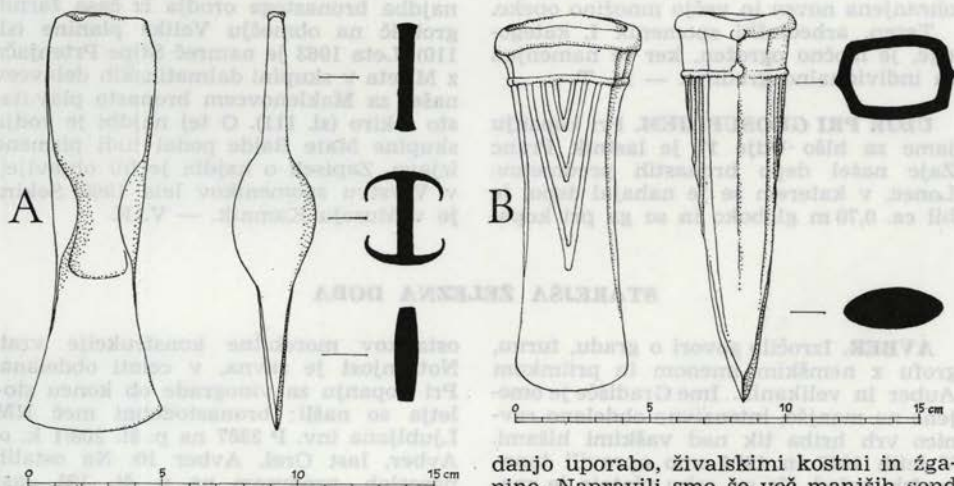
S. Pahič omenja v VS 9, 1965, 138 bronasto ovratnico iz obdobja kulture žarnih grobišč, ki so jo našli pri kopenju jam za sadno drevje na njivi za Mihaličevo domačijo, **Pertoča 62.** Pri topografskem ogledu terena smo ugotovili, da je bila ovratnica najdena na terenu, ki je danes nasajen s sadnim drevjem, ribezom in trto. Ovratnico je imel v lasti vse do nedavnega Anton Mihalič, Murska Sobota, Ul. oktobrske revolucije 12, in jo je, kot je izjavil, pri selitvi izgubil. Parc. št. terena, kjer je bila najdena ovratnica, je 1258 k. o. Pertoča. Teren najdene ovratnice leži na v. pobočju Kūharjevega brega. Kūharjev breg, nm. vi. 359 m, je na vrhu dokaj sploščen in torej ugoden za naselitev. Lahko domnevamo, da je bila na Kūharjevem bregu v času kulture žarnih grobišč naselbina s pripadajočo nekropolo spodaj. — I. H. Š.

RABELJČJA VAS. Pri sondiranju terena v Rabeljčji vasi pri Ptujju, da bi ugotovili obseg rimskih opekarskih peči, so v sondi 10 na p. št.: 178/10 k. o. Ptuj, odkrili tudi prazgodovinsko naselbinsko

Sl. 110—112 Velika planina, najdišči bronastih sekir in (spodaj) sekiri (risal V. Kopač)

Fig. 110—112 Velika planina. (Above) Site map of the bronze axe finds and (below) drawings of the axes (Drawn: V. Kopač)

plast. Da bi vsaj približno ugotovili obseg omenjene naselbine, smo od 5. VII.—16. VII. 1973 nadaljevali s sondiranjem terena. Sondo 10 smo najprej razširili do velikosti 4 m × 3.75 m. V njej smo ugotovili jamo elipsaste oblike, ki je bila globoka 30 cm in zapolnjena z veliko množino hišnega lepa, keramiko za vsak-

danjo uporabo, živalskimi kostmi in žganino. Napravili smo še več manjših sond na drugih parcelah, ki smo jih označili od 10 A—10 G in sicer na parc. št.: 178/10 k. o. Ptuj, sonde 10 A, 10 C in 10 D v velikosti: 4,25 m × 1,25 m; 7,25 m × 1,25 m—1,75 m ter 4,25 m × 1 m. V sondi 10 C smo odkrili 20 cm globoko jamo s pr. 30 × 35 cm, ki je bila zapolnjena z lomljenim kamenjem. Na parc. 178/8 k. o. Ptuj, smo izkopali sonde 10 E in 10 F, v veli-

kosti 4 m × 1 m in 4,5 m × 3,75 m. V sondi 10 F smo odkrili jame od kolov, keramiko za vsakdanjo uporabo, nekaj vretenca, hišni lep in živalske kosti. Sonda 10 G smo izkopali pod bodočo cesto, na parc. št.: 178/2 k. o. Ptuj, v velikosti 4,65 m × 1 m—3,25 m. V njej smo zasledili nekaj jam od kolov ter nekaj manjših fragmentov keramike. Sonde 10 A, 10 D in 10 E, so bile negativne.

Od 16. X.—12. XII. smo nadaljevali z izkopavanjem na parc. št.: 178/8 k. o. Ptuj, in sicer smo razširili sondo 10 F do velikosti 15 m × 11 m. V njej smo odkrili sledove jam od kolov, večjo množino hišnega lepa, več fragmentov keramike za vsakdanjo uporabo, uteži, vretenca in živalske kosti. Koli so imeli pr. 20 × 30 cm, najpogosteje 20 × 22 cm.

Tik ob zahodni steni sonde, smo odkrili 1,70 m globoko jamo, ki je imela stene obložene s prepletom iz vejevja. Jama je bila dolga 1,20 m širine nismo mogli ugotoviti, ker se širi izven sonde. Zapolnjena je bila delno z žganino, ter rimskimi in prazgodovinskimi ostalinami. V tej sondi, kot tudi v ostalih, smo odkrili 40 cm debelo rimsko kulturno plast, v kateri smo odkrili nekaj fragmentov keramike za vsakdanjo uporabo, dva bronasta slabo ohranjena novca in večjo množino opeke.

Teren, arheološki spomenik I. kategorije, je močno ogrožen, ker je namenjen za individualno gradnjo. — M. T. „

UDJE PRI GROSUPLJEM. Pri kopanju jame za hišo Udje 17 je lastnik Franc Zajc našel depo bronastih predmetov. Lonec, v katerem se je nahajal depo, je bil ca. 0,70 m globoko in so ga pri kopa-

nju razbili, tako da so se ohranili le posamezni fragmenti. Depo šteje 50 kosov, katerih ohranjenost kaže, da gre za surovinski depo že rabljenih, poškodovanih in odpadnih predmetov (srpi, sekire, fragmenti bronaste pločevine, fragment rezila meča, fragmenti obeskov, zapestnice, ročaj bronaste posode, sulična ost, dleto) ter kosov surove kovine.

Depo sodi v čas starejših založnih najdb kulture žarnih grobišč (Ha A1) jugovzhodnoalpskega področja. — T. B.

VELIKA PLANINA. Na planini Dovja raven je pastirica Jožefa Humar, p. d. Debevčeva Zefa z Vodice, ki planinuje tod že blizu 50 let, lani 1. julija našla na planini Dovja raven v travnatu ruši, raziriti od divjih prašičev, bronasto tulasto sekiro (sl. 112). Kraj kjer je sekira našla, nosi ledinsko ime Gradišče, njegov pečevnat skok na vzhodu pa Gradiška griča. Sekiro hrani še najditeljica.

V sekiri, ki je pokrita z močno, deloma že odlučeno patino, je tičal kos odlomljenega toporišča, ki je bilo, kot je ugotovil dr. Alojz Šercelj v palinološkem laboratoriju Inštituta za arheologijo SAZU, iz hrastovega lesa.

V zadnjih desetih letih je to druga najdba bronastega orodja iz časa žarnih grobišč na območju Velike planine (sl. 110). Leta 1963 je namreč Stipe Prtenjača z Mljetu v skupini dalmatinskih delavcev našel za Maklenovcem bronasto plavutasto sekiro (sl. 111). O tej najdbi je vodja skupine Mate Balde podal tudi pismeno izjavo. Zapisek o najdbi je bil objavljen v Varstvu spomenikov leta 1965. Sekira je v Muzeju Kamnik. — V. K.

STAREJŠA ŽELEZNA DOBA

AVBER. Izročilo govori o gradu, turnu, grofu z nemškimi imenom in priimkom Auber in velikanih. Ime Gradišče je omejeno na manjšo, intenzivno obdelano ravnico vrh hriba tik nad vaškimi hišami. V letih 1972 in 1974 smo opravili topografski ogled. Na sv. robu platoja je značilna ruševina obzidja prazgodovinskega gradišča z grobljo, vi. z notranje strani do 2 m, in mogočnim posutjem; rob platoja je terasast, na V in S deloma s posutjem, sicer pa zaraščen, na J recentno podzidan z do 5 m vi. škarpo. Vhod je z V, konstrukcija vrat s presegajočim j. krakom? — po izročilu pa je bil vhod tudi z Z, dohod iz vasi ne kaže jasnih

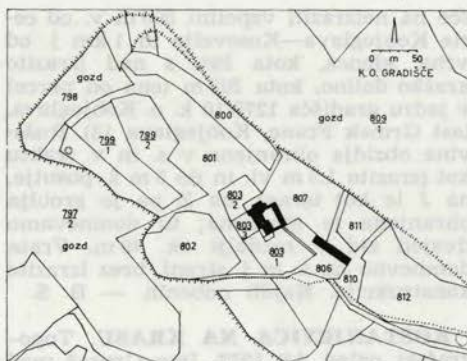
ostankov morebitne konstrukcije vrat. Notranjost je ravna, v celoti obdelana. Pri kopanju za vinograde ob koncu stoletja so našli: bronastodobni meč NM Ljubljana inv. P 3387 na p. št. 208/1 k. o. Avber, last Orel, Avber 10. Na ostalih parcelah, predvsem pa p. št. 191, last Ukmar Stanko, Avber 21 (tu ok. 1908): glinaste posode (tudi »lonce z ogljem«), sulice, opeke (»plošče iz opeke«!), »kanale od gradu«, tlak. predmeti niso ohranjeni, zbirala menda ž. V. Šček in učitelj Albert Poljščak. Arhitekturni ostanki verjetno v veliki meri uničeni. Izoblikovanost terena ne govori v prid izročilu o srednjeveški utrdbi (prim. tudi doku-

ment iz l. 1204 — vas Alber), arhitektura rimska? (Ledina Straža SV pod Gradiščem brez sledov utrdbe). — B. S.

BRESTOVICA PRI KOMNU. Topografski ogled AS 1971. Ime: Gradina (oz. Gredina); Marchesettijevo Nad Ulinco po jami oz. ledini Ulinca (Linca) S pod gradiščem. Mogočno gradišče z dominantno lego v spodnjem delu Dola (opis, mere in skica pri Marchesettiju). Utrjevalna dela v 1. svetovni vojni skoraj povsem uničila ostanke prečnega notranjega obzidja, ostalo v manjši meri prizadeto. Vrata z gotovostjo ugotovljena le na v (»rimska pot« s SV na gradišče); Notranjost zakrasela, porasla z grmovjem, provizorne utrdbe iz 1. vojne. Obilo grobe keramike na grži obzidja, nekaj fragmentov izdelanih na lončarskem vretenu (v Goriškem muzeju). (Prazgodovinski utrdbi na Grmadi in Gradišče nad Flondarjem so na oni strani meje). — B. S.

GRADIŠČE PRI SLOVENJEM GRADU. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila poskušala ugotoviti obseg in sledove utrditve prazgodovinske naselbine na 515 m visokem hribu v naselju Gradišče tik nad dolino. Čeprav s te v vrhnjem delu njive in travišča spremenjene kope doslej ni bilo zanesljivih najdb se tu že od srede 19. stol. dalje domneva prazgodovinsko gradišče (literatura v 720 let Ravne na Korškem [1968] 45). Tokrat je bilo ugotovljeno, da sledov izrazitih nasipov okrog vrha kope ni, a da bi jih bilo mogoče domnevati po robovih obrobni teras. Na teh terasah so v večini primerov še danes njive, zato je prav tako mogoče, da so sedanjo obliko dobile od dolgotrajnega oranja, kot je to v hribovitem svetu običajno. Nepojasnjene so ostale nekatere gomilam podobne vzpetine ponekod na vogalnih mestih teh teras. Po teh današnjih površinskih oblikah domnevani naselitveni prostor gradišča obsega pribl. 500 m dolg in do 180 m širok obel hrbet z današnjo kmetijo na vrhu ter terasata pobočja na njeni severni, severozahodni in južni strani, t. j. parcele 798, 799, 800, 801, 802, 303, 806, 807, 810, 811 in 812 k. o. Gradišče (sl. 113). Površinskih najdb na vsem tem področju ni bilo, s poskusnimi sondami pa je bilo zbrano nekaj črepij posod prazgodovinskega tipa le na njivi parc. 802 južno pod vrhom. Te najdbe sicer potrjujejo obstoj naselbine, vendar bo njen obseg ter način utrditve mogoče zanesljivo določiti le z obsežnejšimi sondami. — S. P.

Sl. 113 Floris Gradišča nad Slovenjgradcem
Fig. 113 Gradišče near Slovenjgradec. Plan of the hillfort site

KAZLJE. — Topografski ogled AS 1972 in 1973. Izročilo o Judih; o zakladu, zlategem teletu. Obzidje prazgodovinskega gradišča je dvojno, zgornje zaobjema vrh, spodnje Z pobočja hriba. Ruševina je mogočna v celem poteku, le na J samo kot terasa nad vasjo; fronta zidu vidna na mnogih mestih, izrazita na SZ stiku obzidij. »Stara cesta« vstopi v gradišče na J, konstrukcija vrat? Skozi zgornje obzidje z JZ (porton) — izrazita konstrukcija dohoda. Notranjost pokriva gmajna, zakraselo. Da bi prišli do zaklada »morskih roparjev«, so domačini kopalni že pred 1. vojno (»pismo iz Grčije na faro«), resneje pa pred zadnjo vojno in to z vrha (čiščenje ozkega ponora S tik pod vrhom) in od vznožja ob pečini na p. št. 777 k. o. Kazlje, last Orel Franc, Kazlje 35, ledina Rupa (kjer naj bi prišli do vodoravnega rova pod pečino in bi tako prodrli z dveh strani do skrivališča sredi hriba). Na vrhu prišli do globine 12 m (najdbe — keramika, železo, ni ohranjeno), spodaj do globine 15 m. Delo so prekinili zaradi zunanjih ovir. — B. S.

KOBDILJ. Topografski ogled AS 1972 Sistem dveh prazgodovinskih gradišč — manjšega na vrhu kota 406 m in večjega na vrhu nekaj nad 400 m SZ od prejšnjega, spojenih z veznim zidom. (Opis in mere pri Marchesettiju). Ruševina veznega zidu se na sv. strani grebena izgubi ok. 40 m pred grizo manjšega gradišča, na jz. strani pa je ohranjena le kot terasa. Najdb nobenih. — B. S.

KOBEJGLAVA. — Topografski ogled AS 1972 in 1974. Prazgodovinsko gradi-

šče na neizraziti vzpetini 500 m v. od ceste Kobjeglava—Kosovelje in 1 km j. od vrha Jelenca, kota 294, s nad izrazito kraško dolino, kota 203 m (ena od parcel v jedru gradišča 1279/10 k. o. Kobjeglava, last Grmek Franc, Kobjeglava 13). Ruševina obzidja ohranjena v s. in v. traktu kot izrazito 1.5 m vi. in do 5 m š. posutje; na J le kot terasa, na Z pa je groblja ohranjena le mestoma; tu domnevamo dvojen zid v razdalji ok. 40 m. Vrata domnevno na s. in j. strani, brez izrazite konstrukcije. Najdb nobenih. — B. S.

KOSTANJEVICA NA KRASU. Topografski ogled AS 1972. Ime Grnsač med anketiranimi ni znano. Izročilo: zlato tele. Prazgodovinsko gradišče na vzpetini nekaj nad 380 m, 1 km sz. od Novela in 1.5 km sv. od Kostanjevice kot zadnji obronek vrhov, ki se od Fajtega hriba in Triješnika spuščajo proti JZ (opis in mere pri Marchesettiju). Ostanke obzidja na Z in J strani skoro povsem uničeni od jarkov iz 1. svetovne vojne. Stolpa nismo zasledili. Kopal Stanko Godnič, Kostanjevica, pred ok. 20 leti, našel »rdečo, črno in belo« keramiko; ni ohranjeno. — B. S.

LEGEN PRI SLOVENJEM GRADCU. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila ponovno izmerila gomile v Florjanovem gozdu (parc. 73/5, k. o. Legen). Prvi tloris dela tega grobišča je tik pred prvo svetovno vojno izdelal P. Schlosser (v Schmidovi zapuščini v Joaneju v Gradcu). Sedaj je bilo ugotovljeno 63 gomil, vendar velja to število kot približno, ker zlasti pri manjših vzpetinah ni mogoče zanesljivo razločiti, ali gre za umetne oz. naravne pojave, del grobišča pa leži tudi izven gozda na sedaj kultiviranih tleh. Grobišče tvori podolgovato gručo gomil, med katerimi je 10 m širok prazen pas z nasipom v smeri JZ—SV, domnevno rimska cesta (glej Rimska doba, sl.). Le 9 gomil je nepoškodovanih, velika večina drugih (41) pa je bila že prekopana ali kakor drugače poškodovana oz. celo uničena. Velikost gomil se giblje v razponu od 4.0/0.2 do 20.0/2.0 m, pri čemer so najštevilnejše tiste s pr. 5—7 m, najredkejše pa tiste s pr. nad 10 m. Gomile so večinoma nizke, saj jih je več kot polovica le 0.2—0.3 m visokih, tretjina ima višine med 0.4 in 0.6, posamične pa segajo tudi od 0.8 do 2.0 m visoko. Največji del dosedanjih najdb je shranjen v graškem Joaneju in še ni objavljen. Zapiske o Schmidovih kopanjih hrani Joanej,

dosedanja literatura o tem grobišču pa je zbrana v zborniku 720 let Ravne na Koroškem (1968) 46. O novejših najdbah tokrat ni bilo poročil, prav tako gomile v zaščitenem gozdu večinoma niso izrazito ogrožene, žal pa se gozd ob novi stanovanjski soseski bolj spreminja v smetišče kot park. — S. P.

LEVAKOVA JAMA. Glej: Rimska doba!

LUKOVEC. Topografski ogled AS 1972. Monumentalna prazgodovinska kamnita gomila na hribu **Rabotnica**, kota 430 m, sz. od Lukovca (opis in mere pri Marchesettiju). Vkop (Marchesetti), menda kopali tudi po 1. vojni iz Trsta) je jasno viden, očitno je šel od vrha proti centru.

Monumentalna prazgodovinska kamnita gomila na hribu **Škratljeвица** kota 434 m v. od Lukovca (opis in mere pri Marchesettiju). Izročilo o dveh škrtatih na Rabotnici in na Škratljevici, ki sta se obmetavala s kamenjem. Nedotaknjeno, deloma zaraslo z grmovjem. — B. S.

MOST NA SOČI. V naselbinskem kompleksu, ki pripada veliki svetolucijski nekropoli, so bila 1973 (7. 2. do 15. 7.) opravljena zaščitno-sistematična izkopavanja na parcelah 48/1 do 48/8, k. o. Sv. Lucija (nova parcelacija parcele št. 48), ki so bile zajete v novi zazidalni načrt Most na Soči.

Vsako gradbeno parcelo, označene so bile z A 1 do A 8, smo raziskali s tremi vzdolžnimi 1 m š. jarki, ki smo jih po potrebi razširili. Sistematično smo raziskali del gradbene parcele A 2 (parc. št. 48/2) in prostor med gradbenima parcelama A 2 in A 3, večje razširitve pa so bile izkopane v A 2, sonda 1—2, v A 3, sonda 1—2, v A 5, sonda 1—3 in v A 8, sonda 3. Z izkopavanji v letu 1973 smo odkrili prvo hišo v prazgodovinski naselbini (v A 2 do A 3), sledove prazgodovinske poselitve pa smo odkrili tudi v razširitvah sond v A 2, A 3 in A 8. Posebej pomemben rezultat teh izkopavanj je ugotovljena kontinuiteta naselja, čeprav ne neprekinjena, v mlajši čas. V neposredni bližini halštatske hiše smo namreč deloma raziskali stavbo, ki se je po načinu gradnje in po najdbah v njej bistveno ločila od ostalin halštatske hiše. Osnovna razlika je bil pojav malte v stenah rimskodobnega objekta, ki je bil zgrajen v kombinaciji gradnje na suho in gradnje z malto. Tak način gradnje rimskodobnih objektov na Mostu na Soči, ki jim gornjo mejo tre-

nutno postavlja srebrnik iz let 92—91 pr. n. št., smo odkrili tudi v sondah, izkopsanih v naselbinskem kompleksu 1971, in med zaščitnim izkopom pri gradnji ceste »C« v novi stanovanjski soseski.

Prvi objekt prazgodovinskega naselja, stanovanjska hiša, smo odkrili zunaj tistega prostora ob sv. Mavru, ki ga je C. Marchesetti opredeljeval kot središče prazgodovinskega naselja, obdanega z obrambnimi nasipi, potrjuje torej domnevo, da gre na Mostu na Soči za prazgodovinsko naselje odprtega tipa, postavljeno v naravno varovalno okolje sovodnji Soče, Idrijce in Bače. Dobro ohranjene ostaline te prve hiše pa so dale tudi prva spoznanja o načinu gradnje in življenja v prazgodovinski vasi.

V tlorisu skoraj kvadratna stavba, z notranjo površino 4.60×5 m, je bila postavljena na zravnano teraso, tako da se je s s. vogalom zajedala v pobočje in so bile zato tri njene stene deloma vkopane v zemljo, povsem prosta je ostala le vhodna, jz. stena. Pravilno obliko stavbi so dajala lesena bruna, iz katerih je bila hiša zgrajena. Lesene stene so bile premazane z glinastim ometom, ki se je ohranil v številnih fragmentih in v katerih so sledovi okroglega in klanega lesa. Stene so imele 30—40 cm š. zravnani kamnit temelj, na tistih mestih, kjer so bile deloma v zemlji, pa jih je varoval drenažni zid, ki je polnil praznino med profilom gradbene jame in stenami. Hiša je bila dvocelična, kar poleg kvalitetne gradnje priča o razviti stanovanjski kulturi.

Značilnost ožjega prostora na sv. strani hiše, kjer je bila najgloblje vkopana in zato za bivanje najmanj primerna, so bile tri jame s pr. 68—78 cm, gl. 45—55 cm, v katerih so stale najverjetneje velike shrabske posode (doliji). Večji prostor, 3.07×4.60 m, je bil pravi bivalni prostor. Vanj se je vstopalo skozi glavni vhod v jz. steni. Tlak v tem prostoru je bil iz spahne, v ognju, ki je uničil hišo otrdele ilovice, v ožjem prostoru pa je ilovnat tlak nadomeščala trda peščena skorja, ki se pogosto pojavlja v ledeniških nanosih v okolici Mosta na Soči. V tlaku večjega prostora sta izstopali dve kvadratni površini, veliki 85×85 in 80×80 cm, ki sta bili za nekaj cm dvignjeni nad nivo tlaka.

Druga predelna stena v hiši je bila postavljena v obdobju, ko so stavbo obnavljali na istih temeljih, le v nekoliko ožji varianti. Časovno podrobneje teh faz hiše ni bilo mogoče opredeliti (sl. 114).

Sl. 114 Most na Soči, pogled na izkopane tlorise (foto D. Svoljšak)

Fig. 114 Most na Soči. View of the unearthed houses from the Hallstatt period and (right) from antiquity (Photo: D. Svoljšak)

Najdbe iz prazgodovinske hiše se sestojijo iz ne preveč bogate keramičnega gradiva in velike količine fragmentov glinastih svitkov, kovinskih najdb z izjemo dveh predmetov nedoločljive oblike ni bilo. Keramično gradivo kaže predvsem lokalne značilnosti in pripada hišni keramiki, novosti so predvsem grobo izdelani glinasti predmeti, okrašeni s plastičnimi, poševno narezanimi rebri, kosi ognjiščnih kozic in pa keramika s sledovi glajenja z metličastim oz. glavnika-stim predmetom, kakršno poznamo tudi v grobovih na Bledu in v Tolminu. Večina najdb opredeljuje hišo v mladohalštatsko obdobje, v svetolucijsko II b stopnjo (HaD), upoštevajoč seveda, da najdbe pripadajo samo mlajši fazi hiše.

Prvo poročilo o rezultati izkopavanja na Mostu na Soči leta 1973 bo izšlo v 1. številki zbornika Goriškega muzeja »Goriški letnik«, ki bo izšel predvidoma v prvi polovici leta 1974. — D. S.

Na parc. št. 40/3, k. o. Sv. Lucija, ledinsko ime **Munihov vrt**, kjer bo v l. 1974 zgrajen otroški vrtec KS Most na Soči, smo v oktobru 1973 sondirali z gradnjo ogroženi teren, v okolici katerega so bile v preteklosti odkrite predvsem antične stavbne ostaline (izkopavanja župnika A. Carlja leta 1881 in 1888 ter konservatorja Maionice 1890). S sondami smo odkrili dva prazgodovinska poselitvena kompleksa in pa ostaline rimskih objektov, ki so verjetno del antičnega kompleksa, odkritega na nekdanjem šolskem vrtu (danes šolsko igrišče). Pred gradnjo vrta bomo glede na rezultate v sondah ogroženi teren še sistematično raziskali. — D. S. in Mi. B.

POLHOGRAJSKA GORA. — Glej: Rimska doba!

POVIR. Topografski ogled AS 1972. Prazgodovinsko gradišče zajema 3 vrhove: **Tabor** na Z s skromnimi ostanki srednjeveške utrdbe na vrhu (minirano v zadnji vojni), **Štirca** z zasutim vodnjakom na vrhu (teren imenovan paradiž) in **Ravni vrh** na V. Tabor in Štirca imata vsak samostojno obzidje, med seboj povezano z veznima zidovoma prek sedla. Obzidje Ravnega vrha je prislonjeno na Štirco. Ruševina je zlahka razpoznavna razen v z. traktu obzidja Štirce, kjer je uničena zaradi kamnolomov, in pri Tabru, kjer je deloma delocirana. Vhod na sedlu med Tabrom in Štirco, nismo opazili izratzite konstrukcije. Teren v notranjost Tabra skalovit, sedlo zakraselo; kamnolomi, Štirca porasla z gmajno; zakraselo, Ravni vrh travnik. Nismo zasledili arhitekturnih ostankov na Štirnci (Marchesetti). pri iskanju zaklada sv. pod ruševinami Tabra so domačini našli »glinaste posode«. Ni ohranjeno. Na travniku Kariž Matije, Povir 67, p. št. 1219 k. o. Povir, ledina **Podstol**, pod s. pobočjem Štirce s prazgodovinskim gradiščem (Tabor), so ok. 1935 pri čiščenju grmovja v gl. 20–30 cm razkrili skrilo nepravilne oblike, pr. ok. 1 m, in pod njo žarni grob — pepel in 3 posode. Ni ohranjeno (skrila razbita pri vходу na parcelo z J). Lokacija »nekaj grobov na nekem travniku ob vznožju gradišča« (po Marchesettiju) ni uspela. Anketirani domačini ne poznajo. Prim. žarni grob na ledini Počstol. — B. S.

SKOPO. Topografski ogled AS 1972 in 1974. Izročilo: stara vas, grad (duhovska skupnost); rov, votlina z zakladom; zlato tele. Intenzivno obdelan in deloma pozidan plato (p. c. sv. Mihaela, šola, 4 hiše, hiše ob j. robu). Ruševina obzidja prazgodovinskega gradišča izrazita na z, večinoma pa ohranjena kot posutje pod terasastim robom platoja; na J in V uničena. Naravni vhod z V, nejasno. Najdbe: po vojni mleli kamenje iz posutja sv. trakta obzidja za cesto; uničili mnogo keramike in druge »ropotije«, našli menda »zlat okrasek« (več nismo zvedeli), znotraj Gradišča: p. št. 18 k. o. Skopo — ok. 2 m dolga železna plošča »citraste oblike« (razlomljeno v več kosov) z 2 cm visokim robom, ni ohranjeno; p. št. 19 — »kotel«, ni ohranjen; p. št. 11 — keramika, ni ohranjeno; zidovje pri cerkvi, negotovo. — B. S.

STIČNA. V letu 1973 se je nadaljevalo sistematično raziskovanje stiškega prazgodovinskega naselja, ki se je začelo leta 1967. (Dosedanja poročila: VS 12, 1967, 83 s. AV 20, 1969, 177 ss. Germania 48, 1970, 12 ss., in članek v tem zvezku VS). Izkopali smo sondo XX (glej načrt pri omenjenem članku str.), ki kaže vse doslej izkopane sonde, in sicer v skrajnem s. delu naselja, v v. nadaljevanju sonde XV. Zaradi značilnega, že na zunaj opaznega uvoja obzidja, smo tu domnevali vrata naselbine. Izkopavanja so pokazala, da je bil omenjeni uvoj naraven, pogojen s stikom dveh kraških vrtač, in da se zid strnjeno nadaljuje, čeprav se v svojem teku rahlo prelomi in se nekoliko spremeni tudi njegova konstrukcija. V nasprotju s pričakovanji pa je bil zid zelo dobro ohranjen (sl. 115 in 116), in sicer v dveh kronoloških fazah, ki jih sicer v s. območju naselbine še nismo imeli možnosti tako jasno opazovati in dokumentirati. Prav tako smo v zidu lahko zelo dobro ugotovili stojke, to je ležišča za pokončna bruna, ki so ojačevala zid, grajen v suhi tehniki oz. nosila streho nad njim. V zunanji fronti smo odkrili dvoje stojk, ki sta bili med seboj oddaljeni skoraj 3,50 m, v notranji samo eno (zaradi ožjega odkopa notranje fronte). V letu 1974 bomo zid na tem mestu zasledovali še proti V.

Sondo XX smo izkopali v š. 6 m in dl. 10 m. Izkop je segal v gl. do 2 m.

Sočasno z izkopavanji smo detajlno izmerili ves arheološki teren v Stični. Do sedaj je bil izveden geodetski posnetek, vendar le za strogo področje naselja, ne pa tudi za celotno področje gomil, ki leže v radiju skoraj 2 km okoli naselja. Gomile smo vrisali le v katastrski načrt, kar pa ne zadostuje za potrebe dokončne publikacije. Ker v bližnjem času tudi še ni predvidena nova uradna izmera za potrebe gospodarske karte Slovenije, je to izmero v teku letošnjih izkopavanj opravil dr. ing. M. Brodar. Izmera je bila kompromis med pravo geodetsko izmero (ki bi bila predraga) in prenosu obstoječe specialke v merilu 1 : 25000 v merilo 1 : 5000. Nova izmera je gomile same horizontalno in vertikalno natačno fiksirala, plastnice pa so bile prevzete iz karte 1 : 25.000 in predvsem v bližini gomil le dopolnjene in popravljene. Tako nova karta v merilu 1 : 5.000 kaže točno situacijo, hkrati pa je v nasprotju s katastrsko karto vendarle zadovoljivo viden tudi relief. Ob tej prilož-

Sl. 115—116 Stična-naselje. Levo: Sonda XX, zunanja fasada, dobro se vidita obe stojki. Desno: sonda XX, notranja fronta s stojko

Fig. 115—116 Stična. Views of the trench XX in the prehistoric settlement showing (left) the outer front and two post-holes, and (right) the inner side of the wall and the post-hole

nosti smo tudi podrobno pregledali ves arheološki teren Stične in kontrolirali načrt gomil. Za vsako gomilo je bil izdelan tudi poseben načrt s plasticami na 20 cm in v merilu 1 : 400 in podroben opis. Tako ima sedaj vsaka gomila svoj kartotečni list z opisom, risbo in izmero. — S. G.

SVETO. Topografski ogled AS 1971. Izročilo o zlati kočiji in drugih zakladih, zakopanih v votlini v hribu za turških vojn. Ime Martinišče (Marchesetti) za gradišče ni pravilno, tako se imenuje parcella s prazgodovinskim grobiščem. Kompleks prazgodovinske utrdbe (Marchesetti) tjeva skica ni korektna) zaobjema 2 vzpetini s. nad Svetim, tako da ima Sv. Miklavž samostojno obzidje, obzidje Gradišča na Z pa se naslanja nanj in zaobjema tudi ravnico med obema, omejeno na S in J z vrtačama (pri čemer se j. vrtača — Gradu globoko zajeta v obseg gradišča). Obzidje tako v z. kot v v. delu v s. traktu oblikuje žepast predprostor. Sicer je ohranjeno kot monumentalno posetje, uničeno je le na J proti vasi, večinoma zaradi njivskih teras. Konstrukcija vrat iz Sv. Miklavža na JZ h kalu pod obzidjem v ravnici Gradišča; sicer neizrazito in negotovo (pot Sveto—Škrbina čez v. del). Cerkev sv. Miklavža je po izročilu stala na vrhu v. vzpetine, danes ni več razpoznavno. Na lokaciji cerkve pred 1. vojno »pod kamnom« menda najden »zlat kelih«, izročen ž. Oblaku v Gorjanskem. Pokopališče — njiva k. št. 572/1 k. o. Sveto, last Stantič Valentin, Sveto 38, v SV delu tik za obzidjem Sv. Mi-

klavža ob poti Sveto—Škrbina; zemija temna, mnogo kosov prazgodovinske keramike. V. ob prehodu te poti so ok. 1934 v samo obzidje postavili drog električne napeljave — našli mnogo keramike in kosti. 1973 neodgovorni domačini kopali na obzidju ok. 20 m v. od droga, razkrili 1.5 m fronte zidu; ni bistvene škode.

Lokacija prazgodovinskih grobišč. Grobišče MAGW 35, 1905, 1271 domačini potrčili na obširni terasi Martinišče tik j. pod v. delom prazgodovinske utrdbe (Sv. Miklavž). Marchesettijevih grobov (0,5 kilometra od Gradišča na nekaterih travnikih vasi Sveto) nismo mogli locirati. Žarni grobovi najdeni še a) na p. št. 980 k. o. Sveto, last Makovec Julij, ob cesti Sveto—Lipa pred 1. vojno iz tržaškega muzeja iskali zaman na osnovi podatka o starejši najdbi žarnega groba na tem mestu. b) v vrtači, njive p. št. 634—637 k. o. Sveto, našli oglje, lončenino, šilo, druge bronaste predmete, »meč« (blizu skalnega roba). Ni ohranjeno. — B. S.

ŠIBELJI. Lokacija najdbe kamnite sekirice MAGW 35, 1905, 26 s. Domačini ne pomnijo. Na podlagi Moserjevega opisa in lastništva z veliko verjetnostjo: opušen vinograd p. št. 1512/2 k. o. Škrbina, last Fakin Marija, r. Kovačič, Komen 29, ledina Na njivah. Teren brez posebnosti; verjetno osamela najdba. — B. S.

ŠKRBINA. Sv. Katarina-Lipovnik, topografski ogled AS 1971. Po Marchesettiju 2 prazgodovinski utrdbi povezani v enoten kompleks. Vrh Lipovnik V od Sv. Katarine obdaja obzidje prazgodovinske-

ga gradišča, ohranjeno na V kot mogočno posutje, na Z pa se navezuje na naraven skalni rob in se izgubi. Ni opaziti posebne konstrukcije vrat. Teren strm in skalnat. Ni površinskih najdb. Ruševina veznih zidov čez dolgo sedlo proti Sv. Katarini ugotovljiva morda v SV traktu v navezavi na obzidje Lipovnika; na J naraven skalni rob. Teren večinoma zakrasel, površinskih najdb ni. Nad prelazom Železna vrata se teren zaključí v vrhu Sv. Katarine. Vrh pokrit s kamnito grobljo, na njej ruševina cerkvice (zidovi ohranjeni preko 2 m; portal z letnico 1649 vzdian na dvorišču Škrbina 57), last Derman Karlo, Lipa 2). Groblja, po Marchesettiju ruševina obzidja z obsegom 70 m, daje prej vtis velike gomile. Negotovo, strateška točka. Najdb ni.

Sv. Martin, topografski ogled AS 1971. Ime po cerkvi Sv. Martina (ruševina) na vrhu. Prazgodovinsko gradišče na koti 476 m, ki izstopa proti J iz masiva Voučnjak—Šumka, ob prelazu proti Braniku. Obzidje je dvojno, ohranjeno v celotnem poteku, kot dobro razpoznavna večinoma porasla ruševina, zaobjema z. s. in deloma v. pobočje z vrhom. Pristop s sedla na S, v zunanjem obzidju jasna konstrukcija vrat ob 2 m vi. skalah s presegajočim Z krakom. Teren: plato s cerkvico na skalnem čoku na vrhu, med obema obzidjema strmo, gozd, manjše terase (»zeljniki«). Našli smo prazgodovinsko keramiko. Ruševina cerkvice razpoznavna še v tlorisu: nenavadna stolpasta konstrukcija $7 \times 6,25$ cm, os 40° proti V (zunaj SV zidu polkrožno omejena groblja); zidano iz nepravilno pravokotno obdelanih kamnov (do $30 \times 20 \times 20$), vezanih z rjavo malto. Na groblji notranjega obzidja sledimo (ok. 60 m) z malto vezan zid; refugij?

Šumka, topografski ogled AS 1971. Prazgodovinska (?) kamnita gomila na vrhu hriba Šumka, kota 518 m, pr. 20 m, ohranjena vi. 2 m. Vkopi v 1. vojni je niso bistveno prizadeli.

Mali hrib, topografski ogled AS 1971. Prazgodovinska (2) kamnita gomila pr. 15 m, nizko razvlečena, na koti 514 m na v. koncu grebena Mali hrib.

Mali Voučnjak, topografski ogled AS 1971. Prazgodovinska (?) kamnita gomila pr. 17 m, vi. 3 m, na vrhu hriba Mali Voučnjak, kota 575 m. Ni prekopavano. Prazgodovinska (?) kamnita gomila pr. 8 m, vi. 1 m, slabo ohranjena, na vrhu ok. 200 m z. od kote 575 m. — B. S.

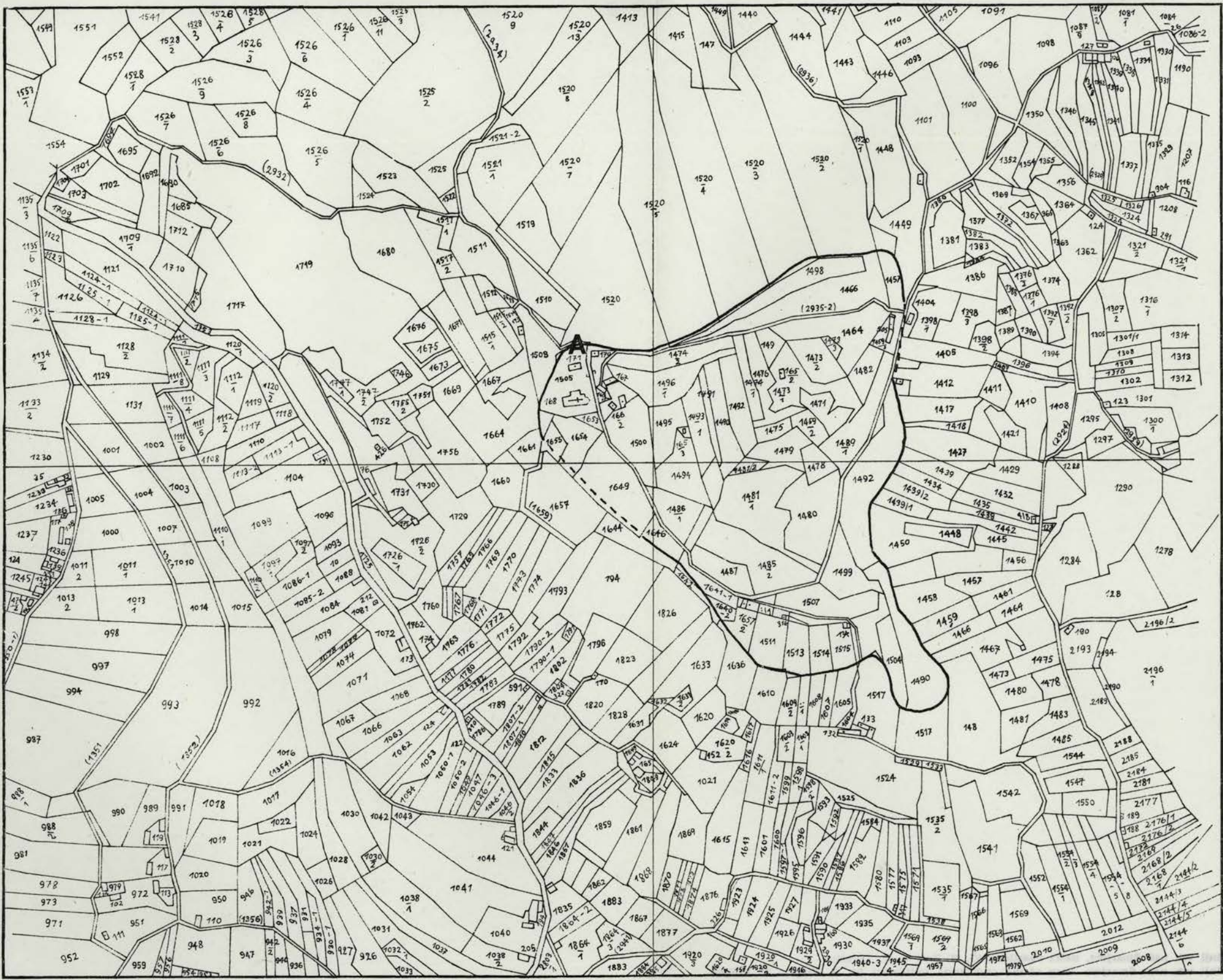
ŠMARJETA — VINJI VRH. Glej VINJI VRH!

STORJE. Topografski ogled AS 1972 in 1973. Cerkvica sv. Mihaela (ruševina) na sz. nosu grebena tik znotraj obzidja prazgodovinskega gradišča. Izročilo: groblja od kamenja, ki so ga za pokoro prinesli romarji k sv. Mihaelu. Obzidje gradišča zaobjema SZ del ozkega grebena (z vrhom), na robu kraške planote nad Rašo; ruševina monumentalna na samem grebenu (proti jv.), sicer kot terasa z mogočnim posutjem; v sv. traktu (nad Rašo) tik pod ruševino obzidja do 4 m široka terasa z nejasno funkcijo. Vhod v jz. traktu, izrazita ureditev dohoda z JV ob obzidju, konstrukcija vrat s presegajočim z. krakom. Notranjost porasla z borovci. Večkrat kopano: Moser; domačini pred 1. vojno pred cerkvijo tik za obzidjem do globine 10 m (»vodnjak«), najdeni »stari lonci«; po 2. vojni (pred ok. 20 leti) na točneje neugotovljivem mestu za »znanstvenike iz Trsta«, našli »dosti stare ropotije«; pri kopanju ok. 10 m jv. pod cerkvijo (po 1. vojni?) znotraj obzidja dobili skelete (izročilo o pokopališču), prstan (ni ohranjen).

Lokacija domnevnih prazgodovinskih gomil po Moser, Der Karst (1899) 109. Ledine Gomile (»pod Sv. Mihaelom«) domačini ne poznajo. »Velikih in malih zemljenih gomil nad Kazljami in Sv. Mihaelom« (torej z. od Sv. Mihaela!) nismo mogli z gotovostjo identificirati, domačini o takih formacijah ne vedo nič. Tik z. pod Sv. Mihaelom v ogradi p. št. 2053 k. o. Kazlje, last Kjuder Alfonz, Kazlje 12, in j. od te na delu gmajne 1009/1, družbena last, je okoli 10 manjših (premer 4—10 m, vi. 1 m) gomilam podobnih formacij, verjetno niso zemljene. Podatek obravnavati z vsjo previdnostjo.

Najdba žarnega groba j. pod vznožjem hriba Sv. Mihaela s prazgodovinskim gradiščem, p. št. 2037/1 k. o. Kazlje, družbena last. Ok. 1952 pri udarniškem čiščenju gmajne kopali zemljo za izravnavanje terena (jama 4×4 m) nad potjo s. ob vrtači p. št. 2040 in 2041. Na globini 1 do 1,5 m naleteli na »črno zemljo«, zraven pa: zemljen lonec ok. 1,5 l, menda okrašen; manjši lonec; še 3 drugi predmeti, morda iz medenine, kosti? Predmeti niso ohranjeni. — B. S.

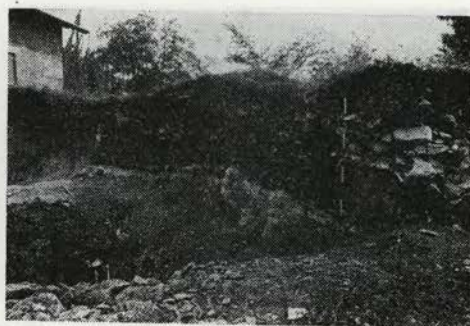
TOMAJ. Topografski ogled AS 1972. Ime **Gradišče** se nanaša samo na z. del platoja s prazgodovinskim gradiščem, v. del Tabor po srednjeveški utrdbi. Domi-

Sl. 117 Vinji vrh nad Smarjeta, načrt naselbine (O. H. Frey — V. Pingel)
Fig. 117 Vinji vrh near Smarjeta. Plan of the prehistoric settlement (O. H. Frey — V. Pingel)

Sl. 118—119 Vinji vrh nad Šmarjeto, profil zidu in (desno) profil of notranji strani zidu ob robu peskokopa (foto S. Habič)

Fig. 118—119 Vinji vrh near Šmarjeta. (Left) Section through the wall of the settlement. (Right) Section through the wall showing its inner side on the brink of the sand pit (Photo: S. Habič)

nantna lega sredi Gorenjega Krasa. Intenzivno obdelano, v v. delu pozidano (ok. 1894-95 samostan na mestu tabora in kapele sv. Pavla, ž. c. sv. Petra in Pavla). Obzidje gradišča ohranjeno kot 1 m visok zaraščen nasip na Z, kot posutje pod terasastim robom platoja na S, na J kot poraščena terasa, na V uničeno... Vhod na Z — rampa, konstrukcija vrat? Najdbe: pri gradnji 1894-95 (MZK 25, 1899, 94); keramika na njivah.

Lokacija najdbe plavutaste sekire MZK (1907) 127. Domačini pomnijo najdbo »rumene sekirice z rezilom spredaj, pikonom zadaj in luknjo za nasajanje v sredini« ok. 1905 pri krčenju za vinograde na globini ok. 50 cm na nekdanji parceli Emila Črneteta, verjetno p. št. 283 k. o. Tomaj, družbena last, ledina Strešnice s. od Tomaja. Nekaj časa hranil najditelj, kasneje izgubljen. Podatki razen opisa predmeta se skladajo z MZK. Na terenu nobenih posebnih znakov. Verjetno osamela najdba. — B. S.

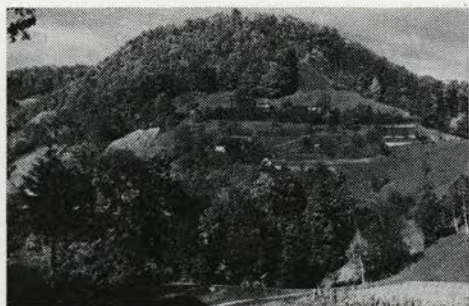
VINJI VRH NAD ŠMARJETO. Ob obisku prazgodovinskega gradišča na Vinjem vrhu smo opazili, da so pri novjšem reguliranju ceste iz vasi Strelac na Vinji vrh uničili del prazgodovinskega zidu naselbine, oddaljenega nekaj m od nekdanje meznarije cerkve Sv. Jožefa (mesto je označeno na načrtu naselbine — sl. 117 — s črko A). Ker cesta reže zid skorajda pravokotno in je bila zaradi peskokopa ogrožena tudi notranjost zidu, smo očistili in zrisali oba profila.

Prerez skozi zid (sl. 118), ki je potekal v smeri JV-SZ, je pokazal, da so pri dnu profila strnjeni veliki kamni v širini

2.50 m, ki še segajo v neodkopane plasti. V predelu med robom profila in notranjim frontnim kamnom zidu je sloj temnejše, precej zbite rjave zemlje, v kateri so tudi drobcu lepa in oglja. V višji plasti se kamenje zidu razširi proti notranjosti za ca. 0.70 m. Ves ta kompleks kamenja kaže, da je zložen zid ohranjen in sítu. Nad temi večjimi kamni zidu leži sloj drobnega gruščca, ki je zbit z rumenkasto zemljo. Grušč pada v smeri pobočja, zlasti je opazen padec za zunanji strani frontnimi kamni zidu, kjer se grušč spusti do roba izkopa. Nad gruščnato plastjo je plast drobnejšega kamenja, ki se pojavi nekje sredi profila in pada v dolžini 3 m vse do konca izkopa. To kamenje leži zelo nestabilno, kar da misliti, da je ruše vina. Nad njo je plast humusa. Zdi se, da je zid grajen v treh fazah, vendar bo dokončna sodba možna šele, ko bodo odkopane vse kulturne plasti do sterilnega peska. Najstarejša faza zidu bi bili veliki spodnji kamni v širini 2.50 m, v drugi fazi se je zid razširil proti notranjosti za ca. 0.70 m. Kamen notranje strani druge faze je verjetno kamen na robu profila (prim. sl. 118 in 119), zunanji frontni kamni obeh faz pa so enotni.

Drugo fazo zidu pokriva gruščnata plast, na katero je bil postavljen nov zid, ki pa je v celoti pomaknjen navzven. Širina in zunanja fronta te najmlajše faze zidu je nejasna, saj se zdi, da je bil v celoti porušen.

Profil ob notranji strani zidu na robu peskokopa (sl. 119) se deli v dva dela. Jasno je viden pribl. 3.50 m š. vkop v sterilno plast peska, zapolnjen z zemljo, polno drobirja. Pri dnu so večji kamni,

Sl. 120—121 Zagaj pod Bočem, Gradišjek in (desno) severni nasip (foto. S. Ciglenečki)
 Fig. 120—121 Zagaj pod Bočem. View of the Gradišjek hill and (right) the northern rampart on it (Photo: S. Ciglenečki)

na katerih so bili sledovi malte, drobcji oglja in keramike, prazgodovinske kot tudi srednjeveške. V drugem delu profila pa sta se ločili v glavnem dve prazgodovinski plasti. Spodnja plast je rjavkasta, le čisto pri dnu je bolj rumenkasta. V njej so drobcji lepa in fragmenti prazgodovinske keramike. Nad to plastjo pa so v nekoliko svetlejši plasti manjši, proti robu izkopa pa tudi večji kamni, ki sodijo k drugi fazi zidu. Ta razlika je posledica usločenosti profila, ki se proti JZ oddaljuje od zidu.

Obzidje naselbine na Vinjem vrhu je opisal že S. Rutar (Mitt. d. Centr. Com. NF 27, 1901, 27 ss), vendar je njen prvi načrt šele v letu 1969 izdelal Seminar za prazgodovino iz Marburga na Lahni pod vodstvom prof. dr. O. H. Freya in dr. V. Pingla (sl. 117). Profil, ki ga je naredila cesta, pa je le podatek več pri poznavanju te naselbine. — B. T. in A. Z.

VOJŠČICA. Za Marchesettijev podatek o prazgodovinskem gradišču na Tabru topografski ogled AS 1972 in 1974 ni dal nedvoumni potrdil. Antične (glej) in srednjeveške (glej) konstrukcije pa njivske terase ter utrdbe iz prve svetovne vojne so močno preoblikovale vrh. Brez sondiranja težko oceniti, ali je groblja na JV strani hriba ostanek ruševine prazgodovinskega obzidja. Prazgodovinskih najdb oz. zadevnega izročila nismo zasledili. Lega govori v prid gradišču. Prim. tudi (časovno nedoločljiv) žarni grob na Logu. — B. S.

VRHOVLJE. Topografski ogled Medvedka AS 1972. (Ime Medvedjak na specialki 1 : 50.000; domačini dosledno Medvedek). Prazgodovinska gomila na koti

475 m je bila skoro povsem uničena pri gradnji vojaških stavb v 1. vojni. Večji del ostanka gomile je na italijanski strani meje. — B. S.

ZAGAJ POD BOČEM. Nekaj sto metrov s. od ceste Stojno selo—Kostrivnica se dviga lepo oblikovan, strm hrib Gradišjek (sl. 120) — kakor ga imenujejo domačini. Angela Jančič, Zagaj pod Bočem 24, je povedala, da je od svojih staršev slišala pripovedke o »gradu« na Gradišjeku, pri obdelovanju njiv na tem prostoru pa da so večkrat našli »stare črepinje in kuglce«. Kamenje, ki so ga našli na tem mestu, naj bi bili uporabili pri gradnji več bližnjih hiš.

Gradišjek (specialka 1 : 50.000, Rogatec 2 : 5547.700-5124.500; parcele so last Bezjak Joža in Gobec Marije iz Zagaja pod Bočem) je dolg ca. 110 m, širok pa 40 m in je skoraj pravilne elipsoidne oblike. Dostop nanj je z V, J in Z zaradi velike strmine izredno težak, na S pa loči vrh od sedla, ki ga veže s sosednjim hribom, le dobrih 10 m višinske razlike. Hrib je na vrhu popolnoma izravnán, z vseh strani pa je zelo dobro viden ostro oblikovan nasip, ki je posebno izrazit na S (sl. 121), kjer je dostop na vrh najlažji. Na v. robu Gradišjeka je pas kamenja, verjetno segment kamnitega venca okoli gradišča. Po njivi na vrhu sem nabral nekaj fragmentov halštatske keramike.

Toponomastično je zanimivo ime hriba Gradišjek. »Na selah« je to ime sosednjega hriba na sev. z okolico, Gradiški dol pa se imenuje pokrajina južno pod Gradišjekom skoraj do Tekachevega.

Gradišjek je eno redkih halštatskih gradišč, ugotovljenih na širšem predelu

Obstotelja in verjetno vzpostavlja kontinuiteto s številnejšimi rimskodobnimi najdišči na tem prostoru. Zaradi skromnih površinskih del in dejstva, da ga še niso načeli divji kopači, je le to v zelo majhni meri poškodovano gradišče zato pomemben arheološki objekt, ki bi ob načrtnem izkopavanju dal sliko od veliki halštatskih središč odmaknjenega gradišča. — S. C.

ZAGRAJC. Topografski ogled AS 1971. Dominantna vzpetina Gradišče (Britof) na robu Kostanjeviškega Krasa. Ime Britof

po pokopališču ob cerkvi sv. Janeza Krstnika na vrhu (ni sledov, v 19. stol. cerkev prestavljena V pod hrib nad vas Ivanji grad; gotski portal). Izročilo o vasi in cerkvi na Gradišču. Obzidje prazgodovinskega gradišča oklepa vrh, ohranjeno kot do 4 m visoko posutje, na J je dvojno. Notranjost zakrasela, skromne plasti premešane zaradi mlajših konstrukcij in vinogradov. Notica o najdbi prazgodovinske keramike se morda nanaša na vinograde v gradišču. Domačini ne pomnijo najdbe rimskih grobov, nismo mogli locirati. — B. S.

MLAJŠA ŽELEZNA DOBA

POLHOV GRADEC. — Glej: Rimska doba!

RIMSKA DOBA

BELI KAMEN PRI KOPRU. Leta 1973 je bil v koprski muzej prepeljan rimski kamen. — I. M. C.

BOGENŠPERK. — Glej: Zgodnji srednji vek!

DANE PRI LOŽU. Dane Franc, Dane pri Ložu 22, je pri izkopu v peskolomu na parceli Pod češnjo (pod hribom Devin) v gl. 41 cm zadel na skeletni grob. Pozneje smo ugotovili, da gre za odraslega moškega dl. pribl. 1.40 m, smer VZ, z rokami ob telesu in zravnanimi nogami. Glava je baje ležala na prsih (verjetno netočna predstava). Od pridakov so ohranjeni: del keramičnega lonca ob nogah (pozneje v celoti rekonstruiran), prevrtan novc, 2 bronasta obročka z nastavki, pasni jeziček, del bronastega kraguljčka, kos železnega noža in nožnice. Zaporedje plasti: ruša, rjavkasta humusno ilovnata plast, sterilna plast peska na katerem je ležal skelet. — M. S.

DOLINSKA POT PRI VRHNIKI. Do konca smo očistili in konservirali stolp v limesu (glej poročilo za 1972). Do ohranjene višine smo obnovili razpadlo vezivo s podaljšano malto (apno : cement v razmerju 2 : 1), vrh pa zakrili z rušo. — D. V.

DOLNJE PRAPREČE. Za skednjem hiše št. 1 je na s. strani lastnik zravnal teren s buldožerjem in zadel na rimske grobove. Pri tem je tla močno poškodoval, tako da smo mogli rešiti le še ostanke 4 grobov (sl. 122).

Grob 1. Žgan grob z žganino predvsem v severnem delu groba, nekaj kosov keramike. Obložen s 4 apnenčastimi ploščami (23 × 34 cm, 95 × 47 cm). Globina 90 cm (sl. 123).

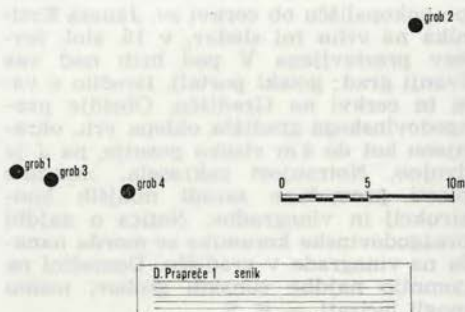
Grob 2. Dno groba 128 cm pod obstoječo hodno površino uničen, nekaj ostankov žganih kosti, fragment steklene žare in nekaj kosov keramike. Pokrit je bil s kamnito ploščo (87 × 87 cm db. 25 cm). Po profilu sodeč je bil grob zasut najpreje s humusom in nato s plastjo drobirja, ki se je v loku širil preko grobne jame.

Grob 3. Dno groba 100 cm pod površino. Na treh straneh kosi kamnitih plošč, na eni del tegule (Ohr. mere 85 × 75 cm). Pod vrhno ploščo ostanki žganine, žganih kosti in dno lončka.

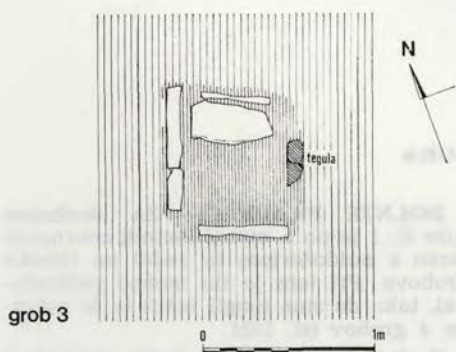
Grob 4. Ostala le še sled groba (dno na globini 95 cm) z ostanki žganine in kosti.

Po pripovedi sosede naj bi bili ob napeljavi vodovoda tudi 50 m z. od tod na njivi našli nekaj predmetov, ki so jih pa zavrgli.

Grobišče se širi tudi po ostalem izravnem delu in okolici. Vendar zaenkrat

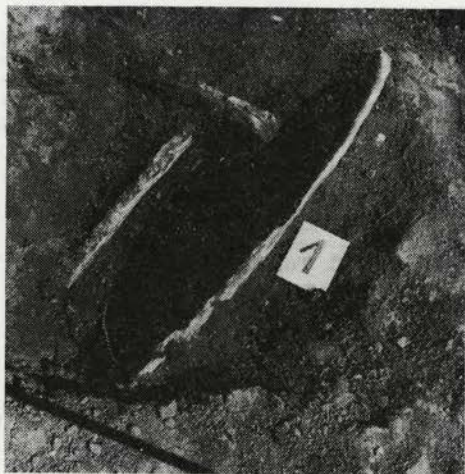
situacija grobov

ni v nevarnosti da bi ga nadalje poškodovali, čeprav bi bilo potrebno celotni kompleks grobišča enkrat za vselej dokončno raziskati. — M. S.

DRNOVO. Barbič Milan, Drnovo 75, je izkopal 130 cm gl. gradbeno jamo na vrtu za hišo. Pri tem je uničil antične plasti, ki so vsebovale vrsto različnih keramičnih ostankov. Opaziti je bilo tudi precej močno plast z žganino, verjetno ostanki nekega ognjišča. Vse izkopano gradivo z najdbami je bilo navoženo onkraj ceste, ki poteka ob hiši. — M. S.

DUTOVLJE. Poskus lokacije novčnega depoja MZK 16, 1890, 66. parcela na ledini Črnovka, za katero smo mogli ugotoviti, da je bila nekoč v lasti Janeza Vrabca, je p. št. 4242 in 4243 k. o. Dutovlje, last Štefanič Mavricij, Dutovlje 127 in Danev Karel, Dutovlje 126, v vrtači ob cesti v Štanjel. Po Puschiju levo t. j. Z od ceste. Anketa negativna — B. S.

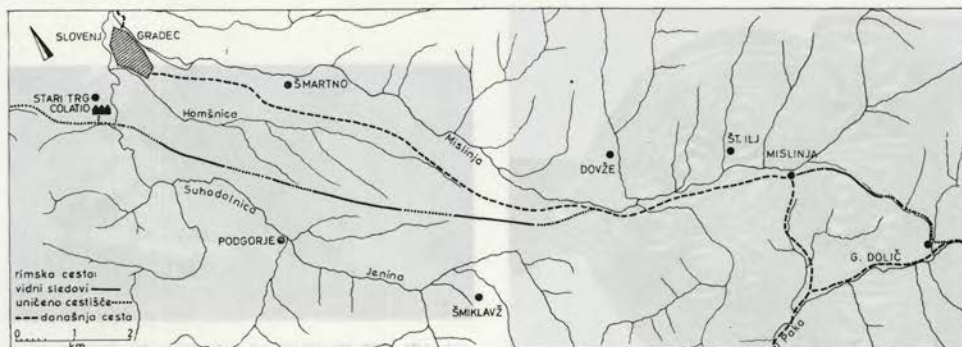

Sl. 122—123 Dol. Prapreče, situacija in tloris rimskih grobov ter (desno) ostanek enega izmed njih

Fig. 122—123 Dol. Prapreče. (Left) Site plan of the Roman graves, plan of grave 3. (Right) View of the remains

FORMIN. V letu 1973 smo (v novembru) začeli s pripravo zaščitnih del ob gradnji hidroelektrarne Srednja Drava II. Pri tem smo izkopali prve orientacijske sonde skozi cestišče rimske ceste in prostor prazgodovinskega in rimskega grobišča okoli parc. 74 k. o. Formin. Našli smo 4 rimske grobove. Sonde so določile le obseg potrebnega sistematičnega izkopa. Z delom bomo nadaljevali. Gradivo je v Pokrajinskem muzeju v Ptujju. Sonde smo zasuli. — I. M. C.

GORNJI DOLIČ. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila pregledala teren med cesto Vitanje — G. Dolič in dolino Turjačnice, ki bi prišel v poštev za traso rimske ceste Celeia—Virunum (F. Ferk, Mh VSt 41, 1893, 219). Ugotovljeno je bilo, da bi to moglo biti le na črti sedanjega kolovoza vzhodno od vasi, ki se odcepi od ceste pri domačiji Plevnikovih v Sr. Doliču 22 in nato pošev vzpne na nizek greben, ki ga sedaj prekorači v globokem useku. Ker gre za zelo ozko pot, bi morali biti v tem primeru sledovi nekdanje ceste že povsem zabrisani in uničeni, vendar pa je v useku še vidna višja polica nekdanjega prehoda. Po prekoračenju potoka v vasi bi morala stara trasa voditi prek pokopališča vzhodno od holma s cervkviyo sv. Florjana ter čez njive v gozdno pobočje doline Turjač-

Sl. 128 Zemljevid Legna in Mislinjske dobrave
Fig. 128 Site map of Legen and Mislinjska dobrava

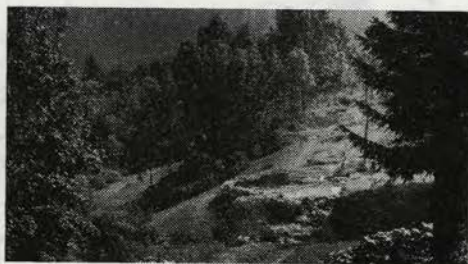
v njenem V oz. SV delu po 1. vojni na globini 0,5 m našli 6—8 grobo obdelanih kamnitih blokov dolžine ok. 1 m; razložili kot stopnice od Porebri oz. Sela k Jezeru.

Kontrolna sonda AS na ledini Poreber v Z delu p. št. 1136, last Švagelj Stefanije, Kopriva 48, ob vrzeli, na mestu, kjer so bile sporočene »apnence z veliko oglejvne in krčevne«, najdene pri iskanju zaklada 1929-30. Namen — časovna določitev kompleksa izročila o Ajdovski vasi (glej). Sonda 2 × 7 m ob parcelni meji s 1135 je zajela dele 4 prostorov antične arhitekture, od katerih so 3 nakazani s skromnimi ostanki izoranih temeljnih zidov, četrti, deloma vklesan 0,5 m v živo skalo, pa je vseboval bogato ruševino, v največjem delu uničeno in premešano 1929-30. Ostanki izkazujejo z malto vezano zidavo, v ohranjenem prostoru neravno in grobo ometano. Po odtiskih robov v ometu sodeč tla (10 cm nad izklesanim nivojem) in S stena obloženi (ni jasnih sledov o materialu). Kritje s tegulami in imbreksi, 2 teguli z žigom Q: Klodija Ambrozija. Uničeno v močnem požaru (plast žganine, prežgan omet). Najdbe: fragmenti zgodnjericke keramike, zoglenelo žito in razni plodovi. — B. S.

KOSTANJEVICA NA KRKI. Po pripovedi domačinov naj bi ob zadnjem prekopu jarkov za kanalizacijo oz. vodovod naleteli pred ograjo farne cerkve na obokan kanal iz kamna, ki naj bi bil še rimski. Kljub večkratnim poskusom in pregledom tega podatka nismo mogli preveriti. — M. S.

KRAJNA VAS. Topografski ogled AS 1972 in 1974. Ime: ledina v Grižcah, kjer naj bi stala stara vas z imenom Krajna. Izročilo: stalo je 13 hiš, porušili so jih Turki. Izpostavljena lega med kraškimi dolinicami (Merišnik na J, Stari britof na S) ok. 700 m S od p. c. sv. Neže v Krajni vasi. Na terenu zlahka razločimo in omejimo mesto nekdanje naselbine. Večji del je porasel z gmajno in je le skromno izčiščen (p. št. 250, 258, 256, 257, 226 k. o. Krajna vas). Tu so groblje močne in razporejene v logičnem medsebojnem odnosu, tako da marsikje kažejo na arhitekturo pod sabo. Nekaj ozkih pasov je izčiščenih, danes so tu travniki (p. št. 259, 260, deloma 261, deloma 225). Na grižah med njimi smo našli nekaj kosov korcev in pobrali fragment tegule. J tik pod staro vasjo je Gorjup Anton, Krajna vas 35, menda kmalu po 1. vojni na svoji parceli št. 228, ledina Merišnik, pri rigo-lanju za vinograd našel kos opeke (»planelte«), en kos »z vtisnjenimi številčkami« in pa »stara železo« (morda gre za material s stare vasi in ne za samostojno najdišče). Izvir je bil SZ pod naseljem, ledina struge, p. št. 248, danes zasut. Pokopališče je bilo po izročilu v dolinici Stari britof S tik pod naseljem; do nedavnega njiva, parcela pravokotne oblike št. 252, last Gorjup Anton, Krajna vas 35. — B. S.

LEGEN PRI SLOVENJEM GRADCU. Topografska ekipa Inštituta za arheologijo SAZU je aprila pregledala traso domnevne rimske ceste, ki naj bi potekala v smeri od J proti S, t. j. od pričetka legenske terase pri cerkvi sv. Ju-

Sl. 123—127 Hrušica, del kastela in pasna sporna (na levi)

Fag. 126—127 A belt buckle and (above) view of part of the Roman fort

obzidja tenak sloj humusa oz. humuzirane malte, ki spričuje, da je bilo to obzidje nekaj časa porušeno, da je moglo priti do prepevevanja. Na tej podlagi so nato izgradili novo obzidje. Sodeč po zaključni antični plasti in v njej odkritem gradivu, je bilo obzidje obnovljeno šele koncem 4. stoletja (sl. 126—127).

Zunaj obzidja smo napravili sondo v prehodu spodnje rimske ceste skozi j. krak obzidja (ok. 200 m od jv. vogala trdnjave). Odkrili smo večji stolp, ki je bil očitno porušen v bitki, ker je bilo med ruševinami več pušičnih osti. — P. P.

IZOLA — SIMONOV ZALIV. Deli lončenih vodovodnih cevi so prepepljeni v Pokrajinski muzej v Kopru. — I. M. C.

KOPRIVA NA KRASU. Topografski ogled »Ajdovske vasi«, AS 1972 in 1973. Izročilo: velika vas, porušil Atila; zaklad; straši, Zaobjema obširen teren — ledine Zatrop, Poreber, Sv. Lovrenc, Šekovc, Selo, Merišče, Za cerkev — SV od današnje vasi. Hiše po izročilu na Porebri: najdbe — pred ok. 100 leti pri obdelovanju p. št. 1135 k. o. Kopriva, last Ukmar Zdravko. Kopriva, »lonec s starim denarjem, rinkami, naprstniki — pozlačeno, kufarno, srebrno«, prodano v Trst; kasneje na isti parceli »zlata rinka«; 1928—29 pri iskanju zaklada na p. št. 1136, last Švagelj Štefanija, Kopriva 48 a) zid v smeri S-J 5 m od V roba njivskega dela parcele, ni uničen; b) kamnit tlak, uničen? c) »štirnca« v JV travniškem robu parcele — okrogla kamnita zidava premera 1 m globina malo več, pokrita s skrilo, popločena s tegulami, znotraj pepel, »kos

medeninastega svečnika«, verjetno tudi keramika; popločenje uničeno, zidava nazaj zasuta, od materiala ohranjeno le nekaj kosov tegul d) »apnenca« v skrajnem Z delu parcele pri vrzeli; kontrolna sonda AS na tem mestu (glej) odkrila antične stavbne ostanke. Lega Porebri izpostavljena, teren intenzivno obdelan. Šekovc pobočje, ki od Porebri pada proti JV. Na nekdanje hiše naj bi kazale groblje med nekaterimi parcelami; v zgornjem delu intenzivneje izčiščeno, fragmenti tegul na grobljah, spodnji del močno zakrasel. Manj izrecno izročilo o hišah še za ledini Selo in Za cerkev; tu 1929—30 najdba »zlatega prstana s kamnom« na parc. št. 83, last Pirc Milko, Kopriva 57; prodano v Sežano. Cerkev. Dokumentiran obstoj c. sv. Lovrenca na lokaciji Ajdovske vasi verjetno do Jožefa II. Ledina sv. Lovrenc p. št. 1492 ali 1491, last Pirc Milko, Kopriva 57. Ni sledov. Na p. št. 1491 pri kopanju na gl. 30 cm najdena dva skeletna groba, en obzidan, zidanje vezano z malto. Danes vinograd. Cerkev po drugi varianti na Merišču; izročilo o zakladu in o ajdovskem britofu, pri iskanju zaklada pred 1. vojno na p. št. 1541, družbena last, najden »lonec s pepelom«. Kasneje na isti parceli najdeni 2 žlički, eno dalj v župnišče v Tomaj, druga v Trstu (nismo uspeli preveriti). Izpostavljena lega, intenzivno obdelano, ob njivah oz. vinogradih velike groblje kamenja. Pokopališče: sv. Lovrenc. Ajdovski britof. Turški britof v dolinici prek dula p. št. 90, 92. Pri kopanju zemlje do globine 4 m pred 2. vojno najden »velik okostnjak« na V strani, pogled proti Z; brez pridatkov. Voda je bila v dolinici Zatrop, kjer je bilo jezero — kal (Jezero);

nice, kjer je nad sedanjim kolovozom ob potoku vidna zravnanja polica. Ta bi mogla biti ostanek stare ceste, vendar je na obeh koncih s strmimo pobočij povsem odrezana. Na s. strani ni v dolini danes videti ničesar drugega kot sedanji kolovoz nizko ob pobočju, ki poteka mimo kapelice s sledovi ruševin neke stavbe 8.5×8.5 m naprej proti Tolstemu vrhu. V kraju ni tradicije o rimski cesti, ta pa doslej tudi ni potrjena z najdbami; čeprav bi na trasi prek Vitanja edina prišla v poštev. — S. P.

GROBLJE. Skozi vas je bil izkopan dober meter globok jarek za vodovod. Pri tem so bili poškodovani antični sloji. Dela so bila opravljena brez vednosti in dovoljenja LRZSV. Po kasnejšem ogledu smo mogli najti na vrhu zasipnega sloja ostanke antičnih keramičnih posod, opeke itd. — M. S.

HOM NAD ŠENTRUPERTOM. Na nji-vi, imenovani Vedrina, je kmet Krnc Franc. Hom 10, odkopal 10 cm pod površjem sledove ostankov zidov ali tlaka iz kamena, povezanega z glino. Kamenje je v glavnem drobnejše. Ponekod je zaslediti med temi ostanki antično keramiko in kose antične opeke ter srednjeveških posod, ki je raztresena po širšem arealu. Ohranjeni so do globine 20—25 cm in še to le v posameznih krpah, vendar so jasna sled o obstoju nekega objekta na tem mestu (sl. 124—125). Po pripovedi kmeta je tudi v sami okolici njihove hiše najti precej kamena pod hodno plastjo. Verjetno je treba te ostanke navezovati s predhodno odkritimi antičnimi gomilami na severnem pobočju tega grebena. — M. S.

HRUŠICA. Nadaljevanje izkopavanj v notranjosti trdnjave ad pirum smo opravili od 1. VIII.—6. IX. z 12 delavci in izmeničnim sodelovanjem 12 študentov ter štirih vodij izkopavanj, ker so bila izkopavanja mednarodna. Vodstvo izkopavanj so sestavljali: T. Ulbert (Institut für Vor- und Frühgeschichte, München), P. Petru (Narodni muzej), F. Leben (Institut za arheologijo SAZU) in D. Svovljšak (Goriški muzej).

V notranjosti trdnjave smo izkopali in dokončali izkop 8 sond vel. 8×8 m (XI—XIX). Pri tem smo docela očistili v osnovi romansko cerkev, kasnejšo cisterno in rimsko stavbo južno od tega območja. Od stavbe smo odkrili temelj s prepro-

Sl. 124—125 Hom nad Sentrupertom, ostaline na njivi Vedrina

Fig. 124—125 Hom near Sentrupert. Ancient remains on the Vedrina field.

stim hipokavstom ogrevanega apsidalnega prostora, ki je imel vogale zaobljene. Pisani vir sicer govori o tem, da je Teodozij prebil noč pred bitko 5. sept. 394 v neki molilnici na Hrušici, verjetno pa je ta apsidalni prostor del neke kopalnice.

Posebej zanimive so bile ugotovitve o časovnem zaporedju obzidja. Letošnji sondi (predvsem XI in XIV) sta pokazali, da je avgustejsko-tiberijska plast, ki smo jo zadeli že lani, segala tudi iz obzidja. Zato je odpadla možnost, da bi bila spodnja plast temeljev iz zgodnje antike. Ta del obzidja ima namreč ravno in zelo skrbno grajeno prednje lice. Glede na Konstantinov novec in *terro sigillato* chiaro, ki smo jo našli v plasti nad tem delom zidu, nam je uspelo postaviti čas izgradnje tega prvega zidu v prehodno obdobje iz III. v IV. stoletje. Sledi preko

rija na J do njenega zaključka nad Mislinjo na S. To traso med Celeio in La'botsko dolino so nekateri prikazovali že pred odkritjem Colatia v Starem trgu, omenjali pa so jo brez določenih podatkov še pozneje, literatura v 720 let Ravne na Koroškem [1968] 47. Po podatkih domačinov naj bi bila njen potek s kopanjem pred zadnjo vojno zasledovala J. Soklič in F. Baš. Tudi ekipa SAZU je poskušala s sondo preveriti stvar in je zato izkopala prečni profilni jarek v Florjanovem gozdu (parc. 73/5, k. o. Legen), kjer se po praznem pasu med prazgodovinskimi gomilami vleče raven, 6—7 m š. in do 0,3 m vi. nasip.

Rezultat ni bil povsem prepričljiv in bi ga bilo treba zato preveriti z nadaljnjimi sondami. Talno osnovo tvori na tem predelu oz. po vsej legenski terasi prod rdečkasto rjave ali sivo rjave barve. Na njegovi površini je v profilu nasipa ležalo več do 15 cm velikih ploščatih prodnikov, vse pa v debelini 40 cm prekrija plast rjave peščene ilovice s humusom. Nasip tako v sedanji obliki tu ni iz nasutega gramoza, temveč ilovice naravnega videza. Na oranih površinah južno od Florjanovega gozda je spočetka vidna podolgovata vzpetina v isti smeri, kjer je opazno več prodnikov, na kakršne nalete večkrat pri oranju. Cesta bi zato naj bila zgrajena iz zloženih ploščatih prodnih kamnov na prodni podlagi? Čeprav ta domneva kot tudi premočrtna smer in očiten nasip med gomilami govorijo za možnost trase rimske ceste pa zbuja pomisleke smer mimo Colatia ter pomanjkanje sledov v obeh smereh legenske terase proti Šmartnu oz. Golavabuki na jugu ter po Mislinjski dolini proti severu. Do nadaljnjih prepričljivejših sond zato ne kaže izključevati možnosti naravnih tvorb ali kakšnih drugih pojavov. — S. P.

LEVAKOVA JAMA — DOL PRI ŠUTNI. Člani kluba jamarjev na Krki so pri raziskavah jame odkopali ostanke dveh skeletov in več keramičnega gradiva iz različnih arheoloških obdobij. Od tod izvira tudi srebrn prstan z gemo. — M. S.

LJUBLJANA. Mestni muzej je od septembra do decembra 1973 začel s prvo fazo predhodnih zaščitnih izkopavanj na lokaciji Šumi med zahodnim zidom Vegove gimnazije, Titovo cesto in 50 m od severnega emonskega obzidja. Izkopanih je bilo 640 m² površine, povprečna globi-

na je bila 270 cm z do 100 cm debelo antično ruševinsko plastjo. Na osnovi gradbenih faz in drobnega materiala sta ugotovljeni dve fazi: zgodnjeantična (1—2 stoletje) in poznoantična (Konstantinovi novci, pasne sponje, keramika). Čas preseljevanja pa izpričujeta dve drobni najdbi: fragment ročaja s pečatnimi ornamentami in bronasta živalska fibula v obliki leva. Med ruševinskim materialom smo našli tudi fragmentiran nagrobnik iz 1. stoletja. Podrobnejša poročila, zlasti o arhitekturi na tem sektorju, bomo lahko podali po končanih izkopavanjih 1974.

Prav na koncu **Dalmatinove ulice**, oz. začetku Komenskega ulice smo ob gradbenih delih vzdolž Dalmatinove ulice ugotovili ostanke žganega rimskega groba. Našli smo del spodnje tegule in fragment keramike ter sledi žganine. — L. P.

V letu 1973 so začeli graditi zadnji objekt v kompleksu med Igriško, Gregorčičevo in Rimsko ulico ter Gradiščem (**Ferantov vrt**), in sicer objekt pri Gradišču. Temelji rimske emonske forumske bazilike in nanjo navezanih tržnih stavb ostajajo delno ohranjeni med »vodnjaki«, na katerih počiva sodobna stavba, bodo dostopni v prizemni etaži stavbe. Fasadna oblikovanost stavbe optično opozarja na starine, čeprav s svobodnim oblikovnim elementom, ki ne poskuša ponazarjati dejanskega stanja rimskih objektov in tudi ni bil del strokovnega prezentacijskega programa.

V letu 1973 je urejen del podhoda ob **severnih emonskih vratih** kot razstavni prostor Mestnega muzeja: pokriti del ločujejo od nepokritega steklene stene. Ureditev še ni končana, ker ravni zaključek vidnega dela obzidja ni sprejemljiv, prav tako so v načrtih povezave tega podhoda s katerim od sosednjih objektov. Za prezentacijo severnih emonskih vrat je bilo pripravljeno obsežno programske gradivo, sedanjo, trenutno še nepopolno ureditev pa so narekovale dejanske možnosti investitorjev in potreb institucije, ki za objekt skrbi. Celotno gradivo pa bo treba ob nadaljevanju del objaviti v obsežnejšem poročilu. — I. M. C.

LOKA PRI ČRNEM KALU. V l. 1973 je bil prepeljan v Pokrajinski muzej v Koprno rimski kamen. — I. M. C.

LOKEV. Topografski ogled Merišča AS 1972. Ime po izročilu od morišče — stara vas, vse prebivalce pomorili Turki, O Ajdih, o velikanih. Kapelo Matere

božje škapulirske v Lokvi a) zidali Ajdje b) stoji na mestu, kjer so Ajdje imeli svoj tempelj. Stara vas stala J tik vasi nad staro potjo v Bazovico. Ledino Merišče omejujejo na V pot 4491 (k. o. Lokev), na S in Z terasast prehod v kraške dolinice, na J strmina pobočja. Intenzivno obdelano, med parcelami močne groblje kamenja. Najdbe: pred vojno so pri gradnji ceste Bazovica—Lokev drobili kamenje z grobelj na Merišču, pri tem našli z malto vezane zidove in številne drobne najdbe, precej novcev, ostenke. Ni ohranjeno (Trst?) J tik nad Meriščem, p. št. 1388, ledina Pozen dol. ok. 1940 lastnik Maver Anton pri kopanju na globini ok. 1 m našel kose keramike in »glinaste podobe«. Ni ohranjeno. Sulico z Merišča je ž. V. Šček poslal na Dunaj v muzej. Staro pokopališče ljudi iz stare vasi je bilo SV od Merišča onkraj poti 4491 ledina Jarovce, na parceli Ban Jožeta na »veliki globini« dobili dva skeleta. — B. S.

MERČE. Topografski ogled Merišča AS 1972 in 1974. Izročilo o stari vasi. »Stari pil« (znamenja ne pomnijo več) na križišču Marske poti (seka ovinek nove ceste pri Merčah) in poti Merče—Žirje, na JZ robu stare vasi. Ledino Merišče omejujejo poti 2448/1, 2450/4, 2449/3 in 2450/3; vse k. o. Merče, in pa izrazit rob, od katerega padajo z gmajno porasli bregovi proti SV in S. Od tega obsega teren nepravilno amfiteatrsko pada proti nekaj dolinicom v središču. Je intenzivno obdelan oz. izčiščen, od okolice se loči po velikih grobljah kamenja med parcelami. Pri obdelovanju često dobivali keramiko. Pobrli smo kos tegule in ročaj amfore (Goriški muzej). Na travniku Pirjevec Stanka, Merče 23, p. št. 461, ki predstavlja najvišjo točko Merišča, nekakšen plato na njegovem JV robu, so na celi dolžini parcele opazne značilne formacije v logičnem medsebojnem odnosu, morda temelji večje arhitekture; znotraj je zemlja črna, materiala nismo dobili. Značilne formacije še na p. št. 543, sicer izravnano. — B. S.

MISLINJSKA DOBRAVA. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila pregledala večinoma gozdnato planoto med dolinama Mislinje in Jenine oz. Suhodolnice od Dovž do Starega trga, da bi ugotovila morebitne arheološke najdbe. Pri tem se ni posrečilo preveriti podatka o najdbi antičnega nagrobnika (720 let Ravne na Koroškem [1968] 47),

ker ni uspelo ugotoviti mesta najdbe. Tudi gomile, ki jih je ugotavljal F. Ferik, Ferien-Tagebuch 1897, 25 ss (rokopis v Joaneju v Gradcu) pri sedaj opuščnem ribniku »Dobravskega gradu« (Hartenstein) so se pokazale kot ostanki razkopanega terena, ko so neznankdaj kopali v rob terase. Takšni stranski ukopi v pobočje, za katerimi ostajajo gomilam podobni kupi zemlje ali podolžni grebeni, se pojavljajo tu še na več mestih grebena planote proti zaselku Preseka v Podgorju, prav tako na vzhodnem robu planote zahodno od bivše žel. postaje Dovže, znani pa so tudi drugod (ob Dravi med Laznico in Rušami, na s. pobočjih gričev v Slovenskih goricah id.). Videti je, da je šlo tu za pridobivanje kamenja, večinoma v ilovici pomešanih oblic, opaziti pa je bilo tudi sledove starega opekarništva.

Neznane starosti je pravokotni okop na ravnici planote v gozdu parc. 876, k. o. Podgorje I, pribl. 300 m j. od domačije Krenkerjevih v Preseki (= Podgorje 88) v neposredni bližini takih odkopov. Okop sestavlja nasut zemeljski nasip, ki obdaja 21 × 24 m veliko notranjo ravnico brez sledov kašne stavbe ali podobnega. Nasip je deloma že deformiran, vi. do 2 m in ima na s. strani useku podoben izhod, š. pri dnu 1.5 m. Domačini komaj vedo zanj, ne poznajo posebnega imena, niti njegovega pomena.

Ob predpostavki, da je rimska cesta Celeia—Virunum tekla prek Vitanja in Mislinje je bilo po zemljevidu mogoče ugotoviti najugodnejši potek med severnim znojzem Turjaka (glej Tolsti vrh!) oz. Dovžami in Starim trgom prek planote Mislinjske Dobreve, saj so ji bile tu zagotovljene tri prednosti: premočrten potek, enakomeren vzdolžni profil ter varna lega pred poplavami vod na obeh straneh (sl. 128). Ekipa je zato poskušala na tem doslej neraziskanem terenu najti sledove morebitne ceste. Njene ugotovitve, združene z nekaj poznejšimi podrobnimi opazovanji, podpirajo domnevo, da so rimsko cesto zgradili prav tod. Po tem, ko po spustu s Turjaka med Mislinjo (sv. Lenartom) in pričetkom planote Mislinjske Dobreve ob Mislinji ni o njej nobenih sledov, je bilo mogoče v gozdovih ugotoviti vrsto pobočnih usekov in nasipov, ki imajo enotno smer in jih je mogoče tudi prek vmesnih prekinitev na obdelanih ali kako drugače spremenjenih tleh združiti v enovito traso. Po teh opazovanjih se je rimska cesta v okolišju žel. postaje Dovže pričela pošev vzpenjati

na planoto, ker na travniškem pobočju sicer ni več vidno, vendar pa se takoj na robu gozda pojavlja pobočni usek š. 5—6 m, ki se vzpne na rob planote, tam pa preide v izrazit nasip enake širine. Ta se drži v. roba planote, poteka tik ob pobočnih ukopih in je od njih deloma tudi poškodovan. Na gozdni jasi se črta nasipa nadaljuje prek domačije Vošnarjevih v Mislinski Dobravi 104 in je deloma viden na robu gozda do pričetka polj okrog Dobravskega gradu, kjer o njem na razdaljo 1 km sledi izginejo. Nato se nasip v izraziti obliki pojavi spet na jv. robu gozda in poteka v ravni črti večinoma dobro viden in na zahodni strani obdan z globokim in širokim jarkom 1.5 km daleč do naslednje gozdne jase z domačijo Hribernikovih, p. d. Topovškovič, Šmartno 179. Na travniških j. od domačije je viden v isti smeri le jarek, ki je, kot je opaziti takoj naprej v gozdu, uničil večinoma nasipa. V 0.5 km dolgem pasu gozda se v isti smeri nadaljuje najpoprej do 10 m š. pobočni usek nad globeljo enega izmed pritokov Homšnice, ko pa ta zavije proti S, je v nadaljevanju smeri opaziti že močno deformirane ostanke nasipa do gozdne jase okrog domačij nad Podgorjem. Na obdelanih površinah ni zunanjih sledov ceste, v povezavi s sledovi v gozdovih na obeh straneh pa se je nadaljevala po v. robu vrha grebena prek domačije Zvikartovih (poprej p. d. Repnikovih). Podgorje 20. V zadnjem odseku gozda je najpoprej mogoče pripisati rimski cesti sledove nasipa med dvema recentnima usekoma kolovozov, nato sledi kratek pobočni usek, v nadaljevanju pa poteka sedanji do 8 m š. pretežno premočrten in dobro ohranjen kolovoz na nizkem nasipu najverjetneje po rimski cesti. Ta kolovoz pred koncem gozda zavije na z. rob planote, zato ni jasno, ali se je trasa nadaljevala v ravni črti do konca grebena in se po vmesni globeli spustila v dolino in prek Suhodolnice h kolacijskemu grobišču, ali pa se je spustila v dolino po z. pobočju grebena pri nekdanji graščini Zalenhofen.

Posebne tradicije o rimski cesti pri redkih prebivalcih večinoma gozdne planote ni. Nekateri se spominjajo najdb gramoza pod svinjaki Dobravskega gradu, kar je ugotovil tudi F. Ferik (kot prej. 28). Ljudje vedo povedati tudi, da je tekla stara cesta prek planote od Dobravskega gradu do Zalenhofna. V doslej pregledanih nasipih in usekih je le tu in tam na površini opaziti gramoz, prav no-

benih sledov pa ni o njem na obdelanih površinah. Glede na obsežnost omenjenih pobočnih vkopov bi lahko domnevali, da so nekateri oz. tisti, ki so trasi ceste najbližji, nastali že v antiki, drugi pa so morebiti v zvezi s srednjeveškimi gradnjami ali z gradbenimi deli tistega preteklega časa, ki je izven spomina sedanjih prebivalcev. To traso rimske ceste, za katero govorijo sedaj le študij topografskih kart in najdbe nasipov in usekov v tej smeri, bo mogoče ugotoviti le s prečnimi profili in morebitnimi drugimi najdbami. — S. P.

MOST NA SOČL. — Glej: Starejša železna doba!

NOVO MESTO. Na pobudo ljubljanskega ZSV in v sodelovanju z Dolenjskim muzejem smo 9. 4.—15. 9. 1973 na nekdanjem Beletovem vrtu (parc. št. 233/3 k. o. Novo mesto) ob s. strani Ljubljanske ceste sistematično raziskali in izkopali nekropolo iz rimskega časa. Izkopavanje je ob sodelovanju študenta arheologije D. Breščaka vodil T. Knez, krajši čas pa sta sodelovala še konservatorja I. Curk in M. Slabe. Nadzor nad izkopavanjem je imel P. Petru. Izkopano gradivo in dokumentacija sta v arheološki zbirki Dolenjskega muzeja.

Nekropola na Beletovem vrtu, ki je le del obsežnega grobišča, kjer so pokopavali že tudi v predrimskem času, je bila ob j. vznožju prazgodovinskega gradišča na Marofu. Na dobrih 1.000 m² raziskane površine Beletovega vrta smo odkrili 97 grobov iz rimskega časa, trije med njimi so poznolatenški. Menimo, da raziskano območje predstavlja v. rob in jv. del antične nekropole.

Odkrivanje oz. reševanje rimskih grobov iz nekropole pod Marofom v Novem mestu se je pričelo že 1890 ob gradnji Ljubljanske ceste od starega mestnega pokopališča proti Bršljinu (S. Ručar, LMS 1891, 192 s.; S. Ručar, MZK N. F. Bd. 17, 1891, 197 s.). Sočasno poročilo navaja, da so ob teh delih odkrili pribl. 20 rimskih grobov (Slovenski narod 26. septembra 1890). Še več rimskih grobov s te nekropole so odkrili pri kopanju temeljev za stavbo okrajnega glavarstva l. 1902 (S. Petru, Novo mesto 1365—1965, prisojki za zgodovino mesta (1969), 70 ss). Poročilo navaja ok. 40 fibul in nad 100 keramičnih posod (F. Komatar, MMK 17, 1904, 54 s.). Najdbe z obeh kampanj so prišle v Deželni muzej v Ljubljano. Še dva groba s te nekropole sta bila najdena leta 1936 na j. strani Ljubljanske ceste na Skaber-

netovem vrtu (T. Knez, Razprave SAZU VI, 1969, 109 ss) in ponovno leta 1954 na skrajnem j. robu Beletovega vrta, ko so širili Ljubljansko cesto in škarpirali s. del (V. Šribar, AV 9—10, 1958—1959, 110 s).

Izkopavanje na Beletovem vrtu je razkrilo specifično grobno arhitekturo antične Dolenjske in nekatere karakteristične pridatke v grobovih. Hkrati je opozorilo na kontinuiteto poznolatskih oblik materialne kulture, predvsem keramike, v zgodnjeantični čas, kar kaže na materialno kulturo avtohtonih staroselcev.

Vsi grobovi na Beletovem vrtu imajo žgan pokop. Poleg grobov smo odkrili na j. delu grobišča še debel sloj žganine, raztresene na večji površini v sklenjeni plasti, pomešani z obilico črepinj mnogih keramičnih posod in razlomljenih kosov bronastega nakita. Menimo, da ta plast žganine predstavlja ostanek sežigališča-ustrine.

Najstarejši grobovi iz spodnjega horizonta nekropole so brez kamnite konstrukcije in grobni pridatki so preprosto zakopani v grobne jame, le na vrhu so včasih pokriti s ploščatim kamenjem. Ti najstarejši grobovi so zelo bogati s pridatki, med keramiko izstopajo izdelki iz tere sigilate in njene imitacije. Odkrili smo tudi grobove, ki so vsebovali kar cel servis sigilatne posode. Tip preprostih grobnih jam je v uporabi okvirno od Avgusta do Klavdija, tj. do sredine 1. stol. n. š.

Mlajši grobovi so narejeni iz tesno sestavljenih, vendar klesarsko neobdelanih kamnitih plošč, ki sestavljajo pravokotne kamnite skrinje ali zaboje. Ta tip grobne arhitekture je posebna značilnost antične nekropole v Novem mestu in osrednji Dolenjski sploh. Na vrhu so bile te skrinje pokrite s ploščo, pa tudi dno je bilo pogosto tlakovano z eno ali več tankimi kamnitimi ploščami. Pepel sežganih mrtvecev so največkrat raztrosili na dno skrinje, nanj pa so položili po več keramičnih posod, včasih še oljenko in bronast novc, v bogatejših ženskih grobovih pa še steklen balzamirij in nakitne predmete (fibule, prstan in podobno).

Grobovi do sredine 1. stol. n. š. so bogatejši, kar kaže na večje blagostanje prebivalcev Novega mesta za vlade cesarjev od Avgusta do Klavdija. Iz kasnejšega časa so grobovi po zgradbi in obliki zahtevnejši in monumentalnejši, vsebina pa ni več tako bogata. Vse manj je luksuznih in uvoženih predmetov, iz

česar lahko sklepamo na upad ekonomske moči Novega mesta po sredini 1. stol. n. š. To bo treba najbrž povezati z gradnjo magistralne rimske ceste Emona—Siscia, ki je stekla mimo Novega mesta, in z ustanovitvijo mesta Neviudunum (flavijska ustanova) ok. 1. 70 n. š., kamor se je preselilo administrativno in ekonomsko središče antične Dolenjske in s tem osiromašilo prebivalce rimske naselbine v Novem mestu.

Kar zadeva kronologijo rimskih grobov, odkritih 1973 v Novem mestu, smo po tipologiji značilnih pridatkov (terra sigillata, fibule, oljenke) in priloženih novcev dognali, da so na Beletovem vrtu pokopavali od Avgusta do prvih desetletij 2. stol. n. š. To je okvirna datacija, natančnejša bo mogoča šele tedaj, ko bodo vse najdbe restavrirane in preparirane. Po dosedanjem stanju raziskav rimske nekropole pod Marofom se zdi, da je v. del nekropole, prav na območju Beletovega vrta, najstarejši del rimskega grobišča. Veljavna ocena zapuščine iz rimske nekropole bo možna šele takrat, ko bo ovrednoteno celotno izkopano gradivo, ki ga hranijo Narodni muzej v Lj., Dolenjski muzej v Novem mestu in Prirodnoznanstveni muzej na Dunaju.

Preseneča dejstvo, da je bilo kar 36% vseh grobov na Beletovem vrtu že v antičnem času odprtih in izropanih! Visoki odstotek oplenjenih grobov kaže na bogatejši inventar v izpraznjenih grobovih, ki so se praviloma odlikovali po velikosti in lepi izdelavi ter zato bili za plenilce grobov najbolj privlačni. Na nekropoli v Novem mestu nas preseneča pomanjkanje kamnoseško obdelanih grobnih spomenikov in napisnih kamnov, kar si razlagamo tako, da so bili tu pokopani nepismeni staroselci. Pomanjkanje orožja v grobovih pa govori za civilno naselbino.

Iz grobnega inventarja je jasno razvidna močna tradicija avtohtonih oblik materialne kulture in določen konservativizem staroselcev, ki so pokopavali svoje mrtve v rimskem času na Beletovem vrtu. Najbrž so bili to keltski Latobiki in Tavrski ter potomci še starejših Ilirov. Staroselci so po končani japonski vojni in prihodu Rimljanov na Dolenjsko sicer sprejeli nekatere rimske civilizacijske norme in dobrine, romanizacija in latinizacija pa jih v 1. stol. n. š. še nista prevzeli. Kaže, da so živeli prebivalci Dolenjske pod rimsko upravo v 1. stol. v miru in gospodarskem blagostanju. — T. K.

POLHOGRAJSKA GORA. V okviru raziskovalne teme Kasnoantični utrdbeni sistem v Sloveniji je LRZSV izvedel tudi prvo raziskovalno akcijo na tej planoti. Program raziskav je obsegal v letu 1973 predvsem sondiranje obrambnega sistema obzidja na tem sedlastem grebenu. Izkopano je bilo 21 sond in 28 smernih jarkov, delo je trajalo 14 dni. Ugotovili smo potek obrambnega zidu v celotnem radiusu spodnjega platoja pod cerkvijo, ne pa še njegove smeri proti vrhu s cerkvijo. Zid poteka v glavnem po robu strmine in oklepa naselbinski sedlasti plato. Ponekod je že odnesen, sicer pa je ohranjenost različna. Zlasti sta zanimiva lepo ohranjena vogala na sz. oz. sv. predelu. Na dveh stikih oz. vogalih je zid imel že opornika. Struktura zidu se odraža povsod z zunanjima dobro vidnima frontama in sredico, ki je ponavadi iz drobnejšega kamenja. Zid je bil vezan z malto, ki je danes močno izprana. Kamen je bil neobdelan, le tu in tam še grobo obtolčen. Š. zidu je 80—120 cm, največja ohranjena vi. pa 155 cm. Širina seveda ni povsod prvotna. Zid je bil zidan povsod na živo skalo — dolomitno tlo, ki so ga večkrat predhodno pripravili za postavitev temeljev. Stratigrafija v izkopih je zelo siromašna, le na s. delu so plasti močnejše, vendar gre tu največkrat za narive. Od drobnih najdb je največ keramike, prazgodovinske, antične in srednjeveške. Večina je domača. V prazgodovinsko obdobje spada tudi kamnito rezilce. Gradbene stavbne ostanke predstavljajo antične opeke-tegule, glinasti lep, ki kaže na primitivno gradbeno de-

javnost v antičnem ali starejšem obdobju. — M. S.

POLHOV GRADEC. Pri pregledu arheološkega gradiva, ki ga hrani Osnovna šola v Polhovem gradcu, smo mogli inventizirati še naslednje predmete:

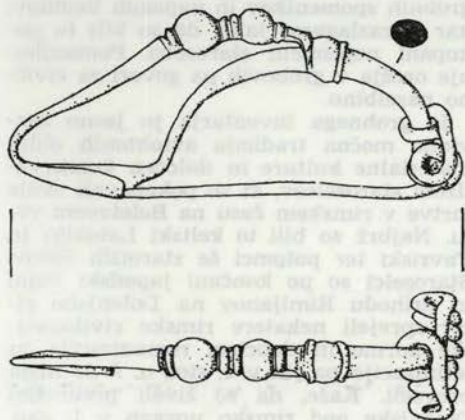
A. Predmeti, ki jih objavlja R. Ložar v GMDS 19, 1938, 85 ss:

1. Umbo, R. Ložar, GMDS 19, 1938, 95 in Pod. 22d
2. Sulična ost, r. t., 95 in Pod. 22a
3. Sulična ost, r. t., 95 in Pod. 22b
4. Sulična ost, r. t., 95 in Pod. 22c
5. Glinasta vodovodna cev, r. t., 95, 28 (4 kom)
6. Čaša iz terre sigilate, r. t., 94 in Pod. 20, prvi kos od desne
7. Čaša iz terre sigilate, r. t., 94 in Pod. 20, drugi kos od leve
8. Glinasta steklenica (2 fragmenta), r. t., 95, 27 (.)
9. Balzamarček, r. t., 93 in Pod 20, prvi kos od leve

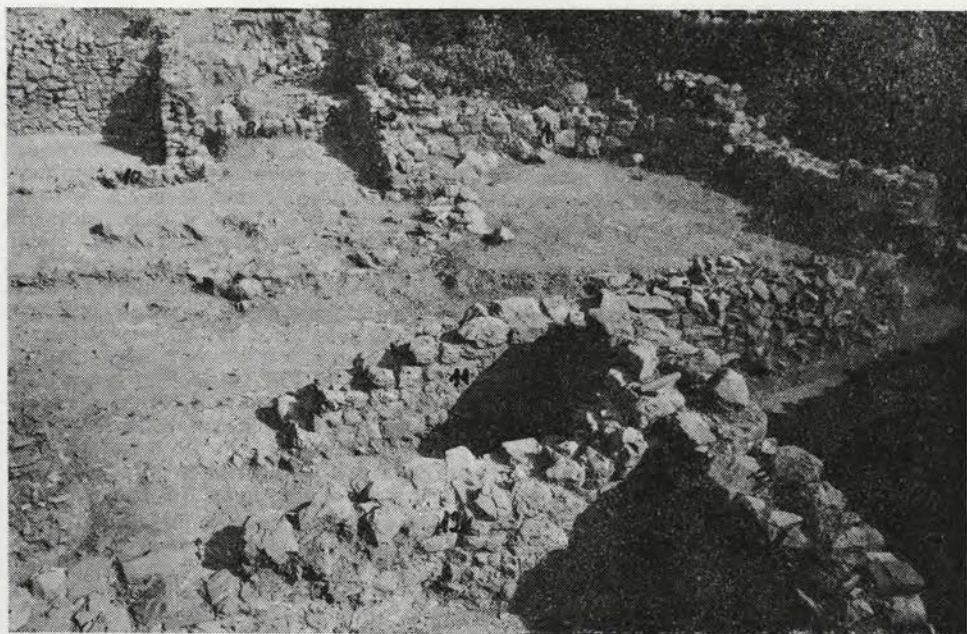
B. Predmeti, ki so bili najdeni kasneje in so neobjavljeni:

1. Štiriogeljna kopača (Sv. Lovrenc), železo, dl. 27 cm, š. 31.5 cm
2. Trinožno stojalo (Sv. Lovrenc), kovano iz železa, vi. 16.5 cm, š. 21 cm
3. Tehtnica (Sv. Lovrenc?), kovana iz železa. Vzvod je kvadratnega preseka s sploščenim koncem, kjer sta kavljja za obešanje tehtnice. Dl. vzvoda 71.5 cm. Kavljja za obešanje tovora sta iz kavljja in dveh tordiranih palic. Celotna dl. 59.5 cm.
4. tež, iz železa, izdelana iz dveh biko-ničnih delov. Zgornji del je ornamentiran s kanelurami, spodnji pa je naguban. Celotna dl. 17.5 cm.
5. Motika, kovana iz železa, uho je fragmentirano, dl. 14.4 cm, š. rezila 9.3 cm
6. Škarje (Babna gora), železo, ročaj iz kovane polkrožno. Dl. 18.2 cm
7. Škarje, kovane iz železa, močno načete od rje (prazgodovina?) Dl. 15 cm
8. Latenska fibula (najdena v dolini med gradom in Goro), bron, s popolnoma ohranjeno samostrelno peresovino, noga se nadaljuje nazaj v lok, kjer sta dve jagodi. Dl. 7 cm (sl. 129).
9. 7 novčičev iz kasnega antičnega obdobja: Honorius (395—423), Constantinus (306—337), Bizantinec (?), Konstantin II. (335—361), Claudius II. Gothicus (268—270), Valens (364—378), Gratianus (?).

Kje so drugi predmeti, ki jih navaja literatura, ni znano. — M. S.

Sl. 129 Polhov Gradec, fibula
Fig. 129 Polhov Gradec. A fibula

Sl. 130—131 Predloka, izkopana situacija in detajli
 Fig. 130—131 Predloka. Views of the excavated site

POVIR. Topografski ogled merišča AS 1972 in 1973. Ime po izročilu od moriščed — stara vas, vse prebivalce pomorili a) Turki b) pokončani v vesoljnem potopu. Rahlo izpostavljena lega, intenzivno obdelan teren tik SV od vasi ob cesti proti Divači; omejujejo na SZ pot 3937/3 in 2 (k. o. Povir), na V pot 3795/1, parcela 2237, na J železniška proga. Najdbe znotraj tega areala: z malto vezan zid v J delu p. št. 2245/1, last Mahnič Andrej, Povir 8; kamnit podboj na p. št. 2230, last Beker, Merče. Na robu areala; zidovje in opeka na Z delu p. št. 2381/1, last Mahnič Viktor, Povir 9. V bližini: z malto vezano »belo kamenje« (apnec) in opeka na p. št. 2213/1, last Štok Roman, Povir 2, jedina Gorenje njive; z malto vezan zid šir. 70 cm SV-JZ 5 m od JV konca njive p. št. 2429/2, last Štok Peter, Povir 1 a. Teren je v veliki meri izoran oz. izravnán, med parcelami so močne groblje kamenja. Našli konico amfore. — B. S.

PREDLOKA PRI ČRNEM KALU. Piranski Pomorski muzej je v l. 1973 nadaljeval raziskovanje prostora okrog ž. c. Janeza Krstnika. Dela so trajala 2 meseca, vodila jih je v. kustos E. Tomeboltin, sodeloval je kustos L. Strenar iz Pokr. muzeja v Kopru, denar je dal Sklad B. Kidriča pri RSS.

Sondo II/72 s polkrožnim zidom smo širili proti Z in SV, kamor so šli tudi temelji. Izkopali smo 189 m² površine in odkrili 10 temeljnih zidov, ki smo jih po načinu gradnje in legi poskušali opredeliti. Vse pa kaže, da je to le majhen del stavbe, dokazov, da bi bil tu stal poznoantičen sakralni objekt, tudi še nimamo.

Zidovi 5, 7, 10 in 15 v skrajnem sv. delu izkopa obdajajo prostor I (5,40 x 3,25 m), njihovi temelji segajo 40 cm globlje kot drugi, ki so na sterilni plasti. Zidovi 5, 7 in 15 so ohranjeni do 2,30 m vi., profil pa kaže, da so bili nadzidani na starejše temelje, čeprav kažejo vsi posebnosti antičnega načina gradnje. Zid 10 je ohranjen samo v temeljih do 40 cm vi., š. 80 cm, zgrajen iz večjega kamenja. V prostoru I je ob zidu 5 vkopan v temelj kanal, š. 20 in gl. 40 cm, obložen z opečnatim na eni in kamnitim zidom na drugi strani, prekrit s tegulami. Verjetno je potekal tudi ob zidu 7, le da je tu ohranjen kamniti zid ob sterilni plasti, na več mestih pa so ostanki tegul, s katerimi je bil verjetno prekrit. V prostoru I, pokritem s tanko plastjo stlačene peščene zemlje, so v 20-25 cm db. plasti mastne

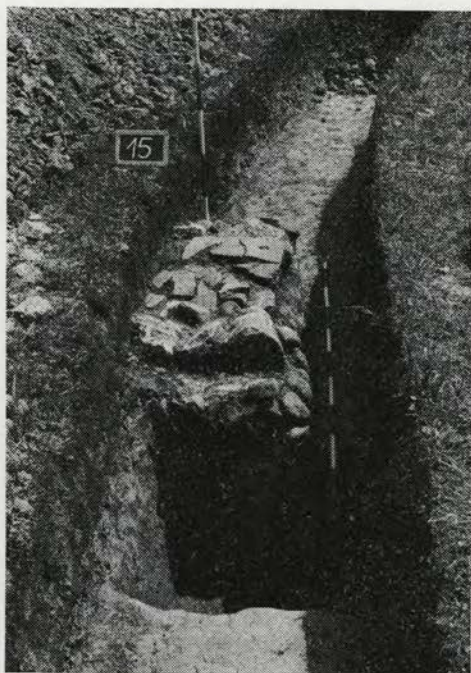
črne zemlje, pomešane z ogljem, ležale glinaste tlačne ploščice, s katerimi so bila verjetno pokrita tla.

Na jz. stran² se na ta prostor naslanja prostor II (š. 8 m), katerega jv. steno zaključuje apsida. Ostanek zidu 11 je verjetno del jz. stene tega prostora, zid 8, ki ga lahko povežemo z ostankom zidu 10, pa je bil sv. stena. Zidovi 2, 8, in 11 so db. samo 60—65 cm, verjetno notranji zidovi stavbe. Stojijo na sterilni plasti, so zgrajeni na antični način, le da z manjšim kamenjem kot temeljni zidovi prostora I. Izjema je polkrožni, do 80 cm š. zid, ki kaže na v. strani starejšo gradbeno fazo in stik z zidom 2, ki je bil verjetno sočasen. Zid 1 a je verjetno mlajša poznoantična faza, zgrajen iz drobnejšega kamenja in kosov antične opeke. Enako je zgrajen zid 14, s katerim sta prejšnja dva povezanca in ki segata proti JZ v še neprekopani del terena.

Po vsem tem (sl. 130-131) lahko domnevamo, da je prostor I pripadal najstarejši, zgodnjeantični gradbeni fazi, pa so ga pozneje vključili v nov, nekaj mlajši antični objekt, ki mu je pripadal prostor II s polkrožno apsido. Domnevo potrjujeta ostanka zidu 8, ki ju lahko povežemo čez zid 10 in z mlajšo fazo zidu 15. Stavbi sta verjetno pripadala tudi kanala, katerih ostanki so v prostoru II. Na kamniti plošči, ki je prekrivala kanal, so ostanki malte, kar bi kazalo, da bo bila v tej višini tla stavbe. Ohranjeni kanal v prostoru I in v neposredni bližini najdeni ostanek tubulusa kažeta, da je bila stavba ogrevana. Ni pa še dovolj pričevanj o namembnosti stavbe.

Mlajši del polkrožnega zidu kaže, da je bila stavba v poznoantičnem času obnovljena. Verjetno pa je tedaj izgubila prvotni namen. Zidovi 8 a, 16 in 17, ki so grajeni na antičnem sipu, so nedvomno najmlajši, verjetno srednjeveški. Kot kaže razprostranjenost teh zidov, se je stavba v tem času širila proti V. Domnevo o navedenih gradbenih fazah potrjujejo tudi ruševinske plasti, vidne v sz. profilu izkopa.

Drobnega arheološkega gradiva letošnja raziskovanja niso dala veliko, vendar dovolj, da z njim datiramo najdišče: kosi rdeče in črno pečenih posod grobe zgodnjeantične keramike, fragmenti skodel iz rdeče in rdeče-rumene dobro prečiščene gline, ki kažejo na imitacijo posod tere sigilate 1. in 2. stol. Poznorimska keramika je zastopana s sicer slabo ohranjenimi fragmenti črno pečenih po-

Sl. 132-133 Ptuj, Volkmejerjeva c., postament v sondi 15 in (desno) temeljni zid v sondi 7
 Fig. 132-133 Ptuj, Volkmer Street. Views of the trench 15 (left) showing one of the substructures and (right) of the trench 7 showing the foundation wall of the building

sod z razmeroma hrapavo površino, kjer je glina mešana z zrcni drobnega peska.

Metalni predmeti so zelo redki. Omenim naj le okroglo ploščico z bradavicami na obodu, ki je po vsej verjetnosti pripadala poznoatični bronasti fibuli. Železne pušične konice so atipične in neuporabne za časovno opredelitev. Zelo slabo ohranjeni novci najdeni v ruševinskih plasteh, spadajo v čas 1.-4. stol.

Raziskovanja še niso končana. Pričakujemo, da jih bo Pokrajinski muzej v Kopru 1974 nadaljeval, zato nismo izvedli posebnih zaščitnih ukrepov. Drobní arheološki predmeti bodo do konca obdelave shranjeni v Pomorskem muzeju v Piranu, kasneje pa jih bo prevzel Pokrajinski muzej v Kopru. — E. B. T.

Iz Predloke je bil prepeljan v Pokr. muzej v Kopru fragment rimskega nagrobnika. — I. M. C.

PRISTAVA PRI TREBNJEM. Z denarjem KSS je ljubljanski ZSV v sodelovanju z Dolenjskim muzejem opravil drugo

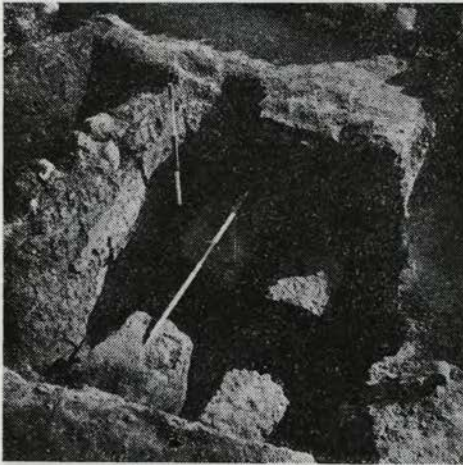
zaščitno akcijo na tem grobiščnem kompleksu. L. 1972 smo ob regulaciji odkopali 24 (najmanj 10 uničenih) grobov, 1973 še 60. Predvidevamo večletno izkopavanje grobišča. Letos smo izkopavali levo od ceste Trebnje—Štefan. Vsi dosedanji grobovi so bili žgani, a različno grajeni (obloženi s kamnitimi ploščami, zidane grobnice pravokotnih oblik, pokopi v žarač, navadno vkopani grobovi).

Grobovi so zaradi izjemno visoke lege stalno izpostavljeni kmečkim izkopom in so zelo slabo ohranjeni. Pogosto jih je mogoče ugotoviti le še po sledi žganine ali drugih neznatnih ostankih. Grobni pridatki: oljenke, novci, kosi keramike, steklene posode, fibule itd. — M. S.

PTUJ. V Rajičevi ul. so ob urejanju prostora okrog Sole za kovinsko stroko našli bronast novc.

Na Volkmerjevi c. so pri strojnem izkopu za komunalno ureditev novega zidalnega območja delno poškodovali ostanke večje opekarske delavnice. Od 8. 6. do 2. 7. 1973 smo ogroženi teren

sistematično sondirali (1920 so tu odkrili del peči: A. Smodič, Dve rimski keramični peči iz Ptujja, A. V. IX—X/1, Lj.

Sl. 134 Ptuj, Volkmerjeva cesta, lončarska peč
Fig. 134 Ptuj, Volkmer Street. View of the pottery kiln

Sl. 135 Ptuj, Zg. Breg, baza
Fig. 135 Ptuj, Zg. Breg. The base of a column

1958—1959, 39 ss). Na parc. 178/8, 178/9, 178/10, 178/11, 178/2, 178/1, 512 in 513 k. o. Ptuj smo izkopali različno velikih 31 sond, sočasno pa nadzorovali ročni izkop jarka za kanalizacijo in vodovod ter dokumentirali temeljne zidove manjših rimskih stavb na parc. 514/2 in 178/9 k. o. Ptuj. S sondiranjem smo ugotovili, da so peči locirane na križišču obeh prihodnjih cest v naselju (parc. 178/2, 513 in j. vogal parc. 178/1). Zidani postamenti iz oblic in lomljenca v sondi 15 (sl. 132) dokazujejo, da so na parc. 178/1 stali potrebni stranski objekti (pokrite sušilnice, lope za oblikovanje opeke, skladišča itd.). Zidovi, ki smo jih odkopali v sondah 6, 7, 19, 20, 21, 22 in 25 (sl. 133), ter velika količina keramičnih izdelkov v njih pa dokazujejo, da se je opekarski in keramični obrat z manjšimi delavnicami, poslopji in upravnimi prostori širil tudi na parc. 178/11, predvsem pa na parc. 512. Odkritje potrjuje domnevo o koncentraciji izdelovanja opek in keramičnih izdelkov v v. suburbanem predelu Poetovia (Z. Šubic, Kompleks rimskih opekarskih peči v Ptujju, AV XIX, Lj. 1968, 469). Številno drobno keramično gradivo je še v preparaciji. V sondi 10 smo pod rimskim nivojem odkrili še ostanke materialne kulture KZG obdobja. —Z. Š.

V Volkmerjevem naselju ob Rabelčji vasi, na parc. 514 k. o. Ptuj na prostoru, ki je predviden za gradnjo delavskih stanovanj, smo na ok. 3700 m² izkopali 36 sond, dl. 7—27 x 1—7 m, gl. 0.50—3 m, v smereh S—J, V—Z, SV—JZ, in sicer v j. delu z manj izrazitimi kulturnimi plastmi zavarovalne in orientacijske, v s. delu pa smo sistematično snemali plasti, kot so to narekovala prvotne orientacijske sonde. Po dosedanjih rezultatih lahko sklepamo, da gre za bolj ali manj osamljen večji naselbinski objekt z manjšo lončarsko (sl. 134) pečjo in delavnico v v. suburbanem predelu Poetovia ob cesti Poetovio—Savaria.

Obilico naselbinskega gradiva moremo ločiti v skupine z raznorodnimi elementi in domačo materialno kulturo. Med najdbami je najštevilnejše lončarsko gradivo; saj so večino izdelali kar na mestu samem (številni kalupi za izdelovanje oljenk, ki predstavljajo pomembno vejo v keramični proizvodnji). Po dosedanjih rezultatih vemo, da je bil objekt dvakrat požgan in pod močnima ruševinskima plastema s sledovi žganine so bili zelo slabi temelji nekdanjih nadgradenj.

Osnovno zapažanje pri splošnem pregledu lahko zaključimo z velikim številom odkritih novcev, ki gradivo datirajo v grobem med 2. in sredino 4. stol.

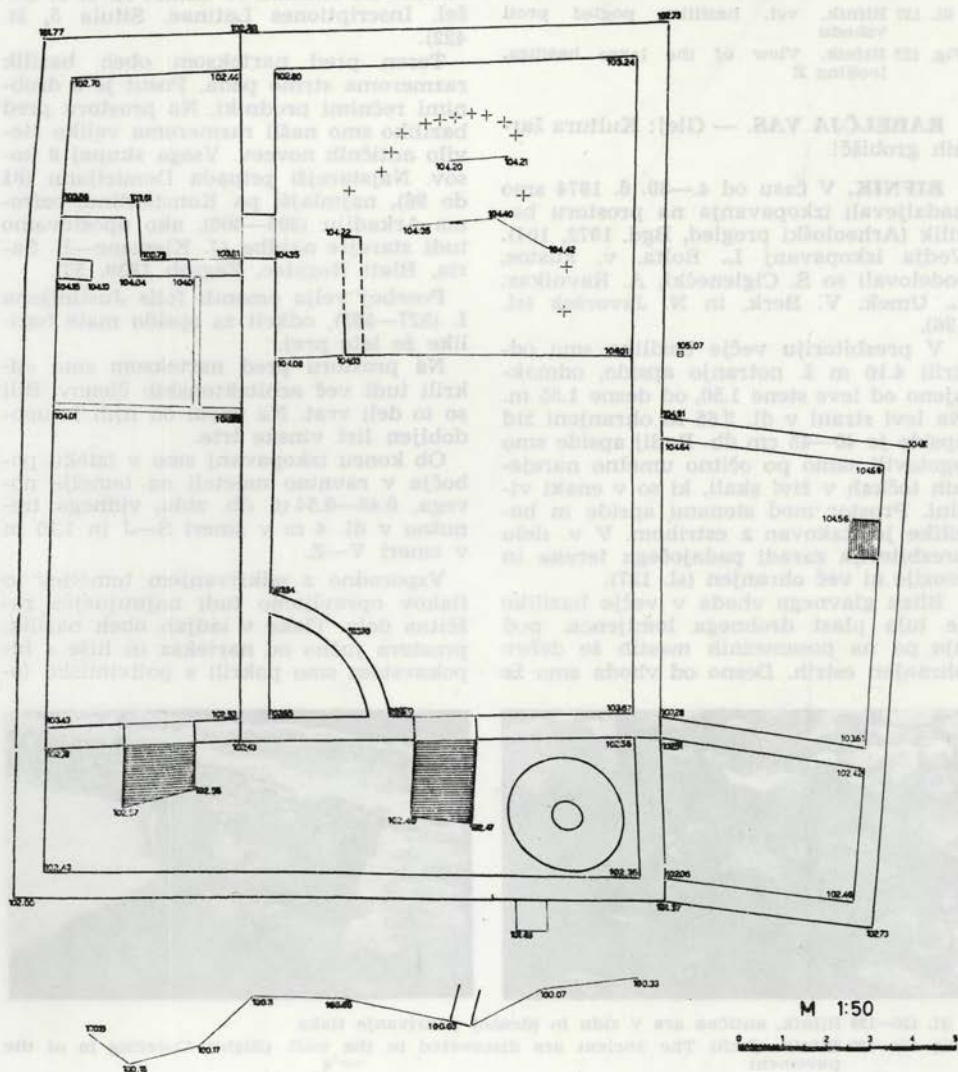
Najdbe hrani PM v Ptuj. Lončarsko peč smo prekrili z zemljo. — Mi. S.

Na parc. 2164/1—2, 2165/1—2, 2166 do 2169, 1062/2 k. o. Ptuj (zaščiteno območje na Zg. Bregu v neposredni bližini III mitreja) so za napeljavo vodovoda strojno

izkopali jarek, ši. 0,6 m in gl. 1 m. Pri tem so sekali plasti rimskih cest in gradbene ostaline naselbinskega predela. Med slednjimi smo našli tudi bazo iz pohorskega marmora: debela plošča s pravokotno odprtino v sredini (32 x 22 cm) in stopničasto obklesanimi vogali (sl. 135). Osnovna ploskev pa je na vogalih ohranjena in db. 5 cm. Dl. 98, š. 70, db. oz. vi. 22 cm. — Z. Š.

Sl. 136 Rifnik, do zdaj odkriti temelji

Fig. 136 Rifnik. Groundplan of the up to the present unearthed foundations

Sl. 137 Rifnik, vel. bazilika, pogled proti vzhodu

Fig. 137 Rifnik. View of the large basilica, looking E

RABELČJA VAS. — Glej: Kultura žarnih grobišč!

RIFNIK. V času od 4.—30. 6. 1974 smo nadaljevali izkopavanja na prostoru bazilik (Arheološki pregled, Bgd. 1972, 104). Vodja izkopavanj L. Bolta, v. kustos, sodelovali so S. Ciglencečki, A. Ravnikar, L. Umek, V. Berk, in N. Javoršek (sl. 136).

V prezbiteriju večje bazilike smo odkrili 4.10 m š. notranjo apsido, odmaknjeno od leve stene 1.50, od desne 1.55 m. Na levi strani v dl. 2.65 m ohranjeni zid apsida je 40—45 cm db. Radij apsida smo ugotovili samo po očitno umetno narejenih točkah v živi skali, ki so v enaki višini. Prostor med stenami apsida in bazilike je tlakovan z estrihom. V v. delu prezbiterija zaradi padajočega terena in erozije ni več ohranjen (sl. 137).

Blizu glavnega vhoda v večjo baziliko je bila plast drobnega lomljenca, pod njo pa na posameznih mestih še dobro ohranjen estrih. Desno od vhoda smo že

1972 odkrili okrogel zidan prostor, v bistvu okrogel zid, db. 60—70 cm, notranja površina ima pr. 70 cm. Nad estrihom je po vsej površini nartekisa ok. 5 cm db. plast žganine. Na žganino nad estrihom smo zadeli tudi v ladjah obeh bazilik v prostoru južno od nartekisa. V jz. vogalu nartekisa smo odkrili antično ar. z napisom (sl. 138): AQVON / L TROSIVS / ABASCAN / V S L M. To je torej tretja Akvoniji posvečena ara in druga, ki jo je dal postaviti neki Abaskant (L. Bolta, Napisi in reliefi s poznoantične naselbine na Rifniku /v tisku/. A. et J. Šašel. Inscriptiones Latinae, Situla 5, št. 422).

Teren pred nartekisom obeh bazilik razmeroma strmo pada. Posut je z drobnimi rečnimi prodniki. Na prostoru pred baziliko smo našli razmeroma veliko število antičnih novcev. Vsega skupaj 8 kosov. Najstarejši pripada Domicijanu (81 do 96), najmlajši pa Konstantinu, oziroma Arkadiju (395—408), ako upoštevamo tudi starejše najdbe (J. Klemenc—B. Saria, Blatt Rogatec, Zagreb 1939, 53).

Posebej velja omeniti folis Justinijana I. (527—565), odkrit za apsido male bazilike že leto prej.

Na prostoru pred nartekisom smo odkrili tudi več arhitektonskih členov. Bili so to deli vrat. Na enem od njih je upodobljen list vinske trte.

Ob koncu izkopavanj smo v izteku pobočja v ravnino naleteli na temelje novega, 0.48—0.54 m db. zidu, vidnega trenutno v dl. 4 m v smeri S—J in 1,10 m v smeri V—Z.

Vzporedno z odkrivanjem temeljev in tlakov opravljamo tudi najnujnejša zaščitna dela. Tlake v ladjah obeh bazilik, prostora južno od nartekisa in hiše s hipokavstom smo pokrili s polivinilsko fo-

Sl. 138—139 Rifnik, antična ara v zidu in (desno) pokrivanje tlaka

Fig. 138—139 Rifnik. (Left) The ancient ara discovered in the wall. (Right) Covering in of the pavement

lijo, pokrili z zemljo (sl. 139) in zasejali s travo. Prej omenjene arhitekturne člene bomo skušali uporabiti pri rekonstrukciji glavnega vhoda. — L. B.

SLOVENSKA BISTRICA. Raziskovanje ostankov rimske ceste s. od Kolodvorske ceste, ki ga že več let vodi S. Pahič, je pokazalo, da bo treba od regulirane struge Bistrice (parc. 1056) pred začetkom zemeljskih del na trasi avtoceste od Celja do Maribora zavarovalno izkopavati sledove **rimskih stavb**. Drenažna dela kot priprava za gradnjo so prostor s stavbami omejila, prav tako jim je s. rob določilo že raziskano rimsko cestišče. Izkopavanja med 16. in 27. 7. 1973, kjer je sodelovalo 6 dijakov, je nekoliko določilo značaj in starost stavbnih objektov, nekaj podrobnosti iz florisa in zveze s cestiščem pa so določile še jesenske sonde S. Pahiča, ko se je zemljišče, ki je precej močvirno, bolj osušilo.

Na prostoru j. od Bistrice so vzdolž roba rimske ceste, preden se ta vzpne v griče Sp. Nove vasi, na prostoru 150 x 50 m stale vsaj štiri stavbe. Njihov floris smo v enem primeru, torej prve stavbe z Z preverili v celoti, drugje pa le kontrolirali in se zdi, da je povsod enak. Gre za skoro kvadraten zidan floris z več prostori, od katerih eden, daljši seže do stranske fasade, kjer je moral biti vhod vanj. Zidan sledovi se omejujejo na nekaj plasti temelja iz debelejših potočnih oblic in vezanega z malto. Zgrajen pa je bil ta temelj v plitve temeljne jarke, vkopane v ilovico do ok. 0.75 m pod današnjo površino. Rimska ni bistveno pod današnjo. Na obličnem temelju je počival iz domačega lomljenca zgrajen zid, vedno tako, da so večje ploskve kamnov obrnjene na zunanjo stran (sl. 140). Stran od ceste, pa so se ob tem zidanem delu stavbe vedno še vrstili podolgovati leseni prostori. O stenah v teh so pričali poglobljeni pasovi kulturne plasti, le izjemno je na stičišču dveh sten stala pokončna soha, katere jama smo zasledili.

Stratigrafija je bila na moč preprosta. V zidanem delu stavbe je pod oranico in nad sterilno ilovnato plastjo bilo opaziti le tu in tam po nekaj cm glinastega natusja za tlak. V 'lesenem' delu stavbe pa je bilo pod oranico tudi do 30 cm kulturne, močno humozne plasti, ki je z izjemnimi koli za sohe segla do 1 m v sterilno ilovico. V kulturni plasti je bilo precej najdb, medtem ko smo v zidanem delu stavbe našli le nekaj drobnosti. Med

Sl. 140 Slov. Bistrica, temelji
Fig. 140 Slov. Bistrica. View of the unearthened foundations of the Roman buildings

najdbami je prevladovala domača keramika iz razvitega rimskega cesarskega časa, predvsem konec 1. in prve polovice 2. stol. Našli smo le nekaj drobnosti stekla, ves raziskani prostor pa ni dal nobene novca. Zanimivo je še, da smo zlasti v bližini domnevnih lesenih sten našli mnogo črepinj velikih domačih loncev in sicer črepinj, iz katerih je bilo mogoče sestaviti večji del profila.

Izkop je zasut, gradivo pa v Pokr. muzeju v Mariboru. — I. M. C.

V nadaljevanju raziskav poteka **rimске ceste** prek doline Bistrice smo v treh izkopanih jarkih, drugih sondah in vrtinah ugotovili, da je cestišče med Kolodvorsko cesto in potokom Bistrico v dolžini 400 m razen j. obrobja uničil stari tok Bistrice, nato pa naslednjih 150 m do znojka grebena Sp. Nove vasi sploh zmanjka (prodna tla odplavljena). Na robu ceste je v 50 m š. pasu do nasipa hitre ceste in v dolžini 150 m na parc. 1056, k. o. Slov. Bistrica ugotovljeno mesto vsaj štirih antičnih stavb, od katerih je bila tista na Z (20 x 20 m) delno raziskana (glej zgoraj!). — S. P.

SP. HAJDINA. Na parc. 491 in 493 k. o. Hajdina so pri izkopu temeljev za hlev rezali ruševinske naselbinske plasti brez gradbenih ostalin. Drobnosti gradivo je še v preparaciji.

Na parc 1076/1 k. o. Hajdina so pri delih na vrtu našli dva bron. novca.

Na parc. 1108/2 in 1106 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske ruševinske plasti do gl. 0.50—0.60 m. Prek celega izkopa je bil 30 cm pod površino ohranjen fasadni zid iz oblic in lomljenca, 45. v temelju pa v 65 cm. (sl. 141). Brez drobnosti najdb.

Sl. 141—143 Sp. Hajdina, zid iz oolit in lomljenca; spodaj levo; del rimske stavbe s kanalom; spodaj desno: del stavbe z mozaikom

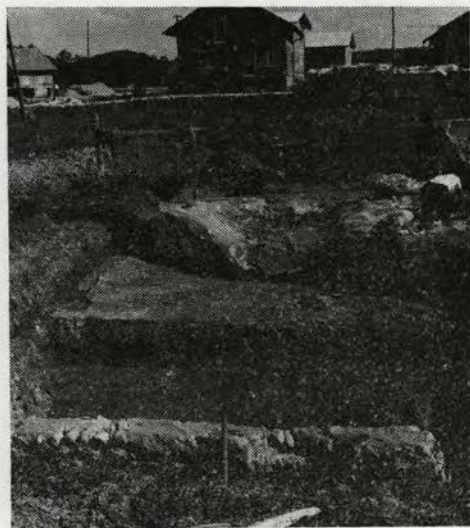
Fig. 141—143 Sp. Hajdina. A façade wall built of pebbles and rubble. (Below left) Part of a Roman building with a drain. (Below right) Part of a house with pavement mosaic

Na parc. 1111/1 in 1112/6 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinsko ruševinsko plast z gradbenimi ostalinami do gl. 1.20 m. Ohranjeni zidovi iz oolit in lomljenca pripadajo več gradbenim fazam. Ohranjeno je tudi dno večjega odtočnega kanala, tlakovanega s kosi tegul in imbreksov (notr. š. kanala je 55 cm), ki se nadaljuje še iz izkopa (sl. 142). Med drobnim gradivom so bili tudi fragmenti tegul z žigom QSP in ADIECTI ter del roba rumeno zeleno glazirane mevnice iz delavnice Justinijana.

Na parc. 1111/6 in 1112/8 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinsko ruševinsko plast do gl. 1.20 m. Teren je bil že prekopan in gradbene ostaline odstranjene. Brez drobnih najdb.

Na parc. 1110/5, 1111/4 in 1112/5 k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovanjske hiše rezali naselbinske ruševinske plasti z gradbenimi ostalinami do gl. 1.20 m. Ko se je ob robu izkopa, 15 do 20 cm pod površino, pojavil barvast mozaik, smo z uvidevnostjo lastnika parcele in z zaščitno odločbo Zavoda za spomeniško varstvo Maribor razširili izkopno polje (sl. 143). Dokumentirali smo več gradbenih faz. Najmlajši nivo predstavlja tlak z mozaikom z novci iz 4. stol. Mozaik, ki je prvotno prekrival prostor ca. 8 × 8 m, je le mestoma ohranjen. Osrednja podoba kaže Belerofonta na konju, ko s sulico ubija zmaja. Obrobljajo jo pasovi z živalskim in rastlinskim mo-

tivom in ob robu širok pas s kasetnimi motivi. Vsi pasovi so med seboj ločeni s pleteno kito. Mozaik smo dvignili in jo shranjen v Pokrajinskem muzeju v Ptujju. Drobno gradivo (keramika, steklo, bron, železo) je še v preparaciji.

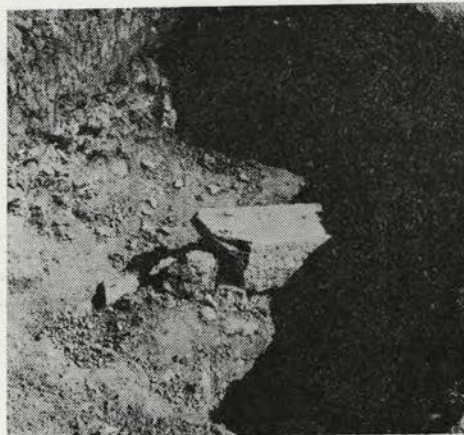
Na **parc. 1110/3, 1111/2 in 1112/1** k. o. Hajdina so pri izkopu za temelje stanovaljske hiše rezali naselbinske ruševinke plasti z gradbenimi ostalinami do gl. 1.20 m. Področje je bilo že delno prekopano in zidovi uničeni. Drobno gradivo je še v preparaciji.

Na **parc. 1117/5** k. o. Hajdina so pri delih na vrtu našli bron. novec Vespazijana. — Z. Š.

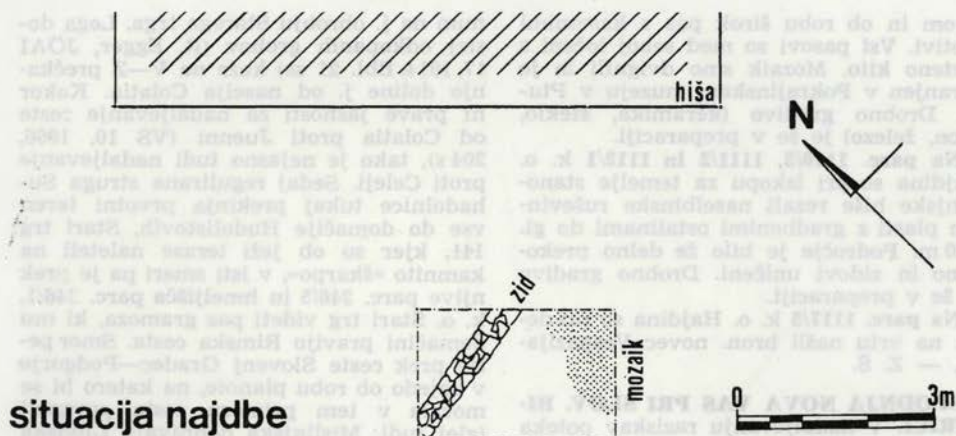
SPODNJA NOVA VAS PRI SLOV. BISTRICI. V nadaljevanju raziskav poteka rimske ceste prek grebena Sp. Nove vasi je bilo letos tu izkopanih 15 profilnih jarkov v gozdnih parcelah od vrha grebena do vzhodnega znožja ob potoku Devini. Z njimi je bil podrobneje lokaliziran večinoma že uničen prehod čez greben ter trasa ceste po ploskem pobočju do dna doline, kjer cestišča tik izven gozda na travniku **parc. 128/1** k. o. Sp. Nova vas zaradi odplavljenega terena zmanjka. Antično cestišče je v tem predelu precej poškodovano, ker so v isti smeri odteka tudi nalivne vode. Na navedenem travniku so bili tik severno ob cesti ugotovljeni temelji manjše stavbe, katere tloris še ni znan. Na isti strani ceste, 200 m proti Z, je na gozdni parceli 153 osamljena gomila (pr. 8.5, vi. 0.6 m), oddaljena od ceste le 12 m. V gomili smo odkrili v sredini žgan grob, za 10 cm v prvotna tla poglobljeno pravokotno jamo (60 × 70 cm). Do vrha in čez je bila nasuta s pepelom in ostanki kosti, vmes pa sta ležali dve oljenki tipa I (Ivanyi), preveznjena čaša na nogi, nespoznaven novc ter košček železnega žeblija. Nekaj najdb je bilo tudi izven groba: na sz. strani skupina neznanih železnih predmetov, na s. strani še en nespoznaven novc, na jv. strani pa ostanki razbitega trinožnika ter drugih posod. Nekoliko višje v zasipu je bil na j. strani še 50 cm širok kupček pepela s kostmi z nekaj črepijami (naknadni pokop?). Rjava tla, nekaj črnih lis ter železni predmeti (žebliji?) govore za možnost, da so bili v grobu tudi lese- ni predmeti — S. P.

STARI TRG PRI SLOVENJEM GRADCU. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila pregledala možnosti za potek rimske ceste Celeia—Viru-

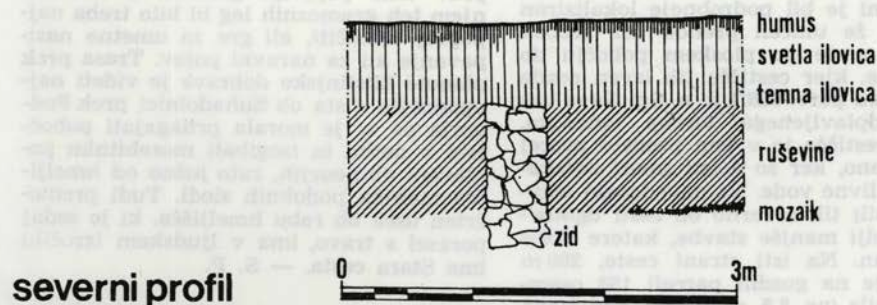
num na j. obrobju Starega trga. Lega do- slej odkopanih grobov (R. Egger, JÖAI 17, 1914, Bbl. 21 ss) kaže na V—Z prečka- nje doline j. od naselja Colatia. Kakor ni prave jasnosti za nadaljevanje ceste od Colatia proti Juenni (VS 10, 1966, 204 s), tako je nejasno tudi nadaljevanje proti Celeji. Sedaj regulirana struga Su- hadolnice tukaj prekinja prvotni teren vse do domačije Hudolistovih, Stari trg 141, kjer so ob ježi terase naleteli na kamnito »škarpo«, v isti smeri pa je prek njive **parc. 246/5** in **hmeljšča parc. 246/1**, k. o. Stari trg videti pas gramoza, ki mu domačini pravijo Rimska cesta. Smer pe- lje prek ceste Slovenj Gradec—Podgorje v zajedo ob robu planote, na katero bi se morala v tem primeru cesta povzpeti (glej tudi: Mislinjska dobrava!). Ljudska tradicija govori o Rimski cesti tudi na **hmeljšču parc. 338** in **400** v smeri proti JZ vzporedno s podgorsko cesto, kjer se prav tako pojavlja gramoz. S sondira- njem teh gramoznih leg bi bilo treba naj- poprej razločiti, ali gre za umetno nasi- pavanje ali za naravni pojav. Trasa prek planote Mislinjske dobrave je videti naj- ugodnejša, tista ob Suhadolnici prek Pod- gorja pa se je morala prilagajati poboč- jem v dolini in izogibati morebitnim po- plavam ob neurjih, zato južno od **hmelj- šča** manjka podobnih sledi. Tudi premo- črten usek ob robu **hmeljšča**, ki je sedaj porasel s travo, ima v ljudskem izročilu ime Stara cesta. — S. P.

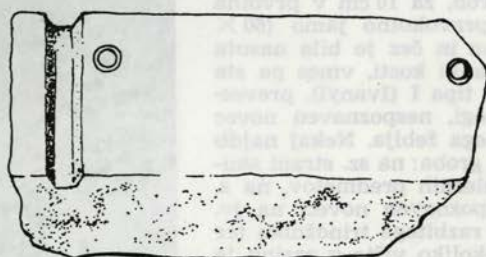
Sl. 144—145 Stari trg pri Trebnjem, situacija ostalin (str. 214) in pogled nanje
Fig. 144—145 Stari trg near Trebnje. (P. 214) Plan and section of the excavated part of a Roman house, and (above) view of the remains

situacija najdbe

severni profil

kamniti blok-"prag"

STARI TRG PRI TREBNJEM. Jože Balle (Lj., Zaloška c. 40) je pri izkopu jame na j. strani pred hišo na parc. št. 105/27 zadel na antične gradbene ostanke. Po prijavi najdbe smo dokumentirali v jami 3×2 m še naslednje (sl. 144): 60 cm pod današnjim nivojem se je dvigal osta-

nek zidu antične stavbe. Zid je potekal v izkopani jami v smeri SV-JZ. Ohranjen je do višine 77 cm in širok ca. 45 cm. Na notranji strani je bil ponekod ohranjen še omet z rdečim robom na dnu. Na globini 140 cm se je pojavil mozaični tlak iz črno sivih kock z motivom običajne

mreže, položen na estrih, db. ca. 5 cm. Mozaični tlak se je širil po delu, ki so ga oklepali zid in stene jame, in še v profil ob straneh. Na mozaičnih tleh je ležal v sekundarni legi prag vhoda — kamnit blok z dvema okroglima vdolbinama na krajnih koncih, ležajema nosilcev vrat (sl. 145). V enem okroglem utoru je bil še železen obroč (4,5 × 2 × 6 cm). Poleg tega je bil na nepoškodovanem končnem delu bloka prečni žleb pravokotnega preseka. Blok je lastnik kljub prepovedi kasneje razbil. Zemeljski sloj je naslednji: zgornja humusna ilovnata plast db. 45 cm, temno rjava ilovnata plast (75 cm), pod njo ruševinska plast (20 cm).

Drobne najdbe: kosi antične keramike in tegul oz. imbreksov. — M. S.

SVETO. Poskus lokacije antične arhitekture Na Grmeku MZK 4, 1905, 140. Grmek je z gozdom in gmajno poraščena vzpetina Z nad cesto Komen—Škrbina v višini prazgodovinskega gradišča na Sv. Miklavžu pri Svetem V pod vasjo Sveto. Najdbe (pred 1905, pri kopanju jarka) domačini ne pomnijo. Morda gre za jarek za odtok vode (→dosti pred 1. vojno kopano) ob J v znožju griča ob robu njivskih parcel Oreški. Sumljiva konfiguracija terena na p. št. 364/1 k. o. Sveto, last Jazbec David, Sveto 33. Negotovo: Površinskih najdb ni. — B. S.

TOLSTI VRH. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila pregledala traso stare ceste prek Turjaka, ki bi prišla v poštev za smer rimske ceste Celeja—Virunum (F. Ferk, MhVSt 41, 1893, 219). Njeni sledovi so na dnu doline Turjačnice s. od kapelice sprva dobro vidni kot zravnano kolovoz na nasipu, a se po 100 m izgube v travniških tleh, ki so večinoma močno načeta od hudourniških voda. Opazno je mesto prehoda čez potok na pobočje Turjaka, ob katerem se je cesta vzpenjala v blagem loku s strmcm 12 % vse do sedla. Usek stare ceste se je zaradi mehkih kamenin v poznejši dobi še poglobil, tako da je sled prvotne ceste sedaj vidna kot obrobna polica v useku, do 1 m višja od sedanje večinoma opuščene poti. Na vrhu grebna, na višini 726 m v. pod Turjakom, je cesta tekla mimo sedanje domačije Kranjčevih, Tolsti vrh 19, kjer še vedno nalete na stare zidove. Tudi na s. pobočju Turjaka se cesta s strmcm 12 % spušča v dolino Mislinje. Tod so danes vidni pri vrhu le vzporedni useki kolovozov ob robu gozda, dokler jih ne prekine jama novega

kamnoloma. Pod kamnolomom je sled stare ceste nekaj časa še vidna na gozdnem pobočju nad sedanjo krajevno cesto, a se proti naselju Mislinja v smeri proti cerkvi sv. Lenarta nazadnje povsem izgubi. Trasa te ceste bi mogla biti antična, vendar za to doslej še ni na voljo arheoloških dokazov (profilov, najdb itd.). — S. P.

VELENIK PRI PRAGERSKEM. V nadaljevanju raziskav poteka rimske ceste skozi gozd Velenik smo letos izkopali profilne jarke št. 1—2, 19, 21 in 23, vrsto drugih pa smo s podaljšanjem jarkov ali vrtinami skušali izpopolniti s stratigrafskimi podatki. Zanimivi so zlasti: profil št. 2, kjer se naravne lege proda tega dela Velenika neposredno spajajo z nasutim gramozom iz okolice, profil št. 19 z debelejšo in sedaj globlje ležečo dvojno plastjo gramoza ter profil št. 23 v poantičnem useku, kjer se je ohranil le rob cestišča na sedanji polički na pobočju, medtem ko leži dno useka sedaj 1.2 m nižje. — S. P.

VOJŠČICA. Ostanke antične arhitekture na Tabru. Na terasah tik pod obzidjem tabora, največ na njivi p. št. 184/2 k. o. Vojščica, družbena last, pobirajo grobe bele in črne kocke mozaika (Goriški muzej, stranica ok. 1 cm). Kmalu po zadnji vojni so na vrhu Tabra pri čiščenju terena pred fasadno steno porušene c. sv. Vida ok. 30 cm pod nivojem cerkve oz. nekdanjih tal naleteli na tlak iz kamnitih plošč nepravilnih oblik, ki ga je na Z zaključeval zid, katerega usmeritev se ni skladala z orientacijo cerkve (pribl. S-J). Tlak ni bil v celoti izčiščen (izkop ok. 4 × 4 m), verjetno ni bil uničen. Znova zasuto. Rimsko? — B. S.

VRANJE PRI SEVNICI. V l. 1973 so začela pritekati prva fin. sredstva za konservacijo ostankov poznoantičnih stavb na Ajdovskem gradu nad Vranjem. ZSV SRS je v kraju zbral delovno skupino, ki je spričo poznega letnega časa samo pripravila gradbišče. Odkriti zidovi v času, ko so bili odkriti še niso utrpeli velike škode. Atmosferske vode so izprale le vezivo iz temeljev in spodnjih delov zidov, ki je bilo že povsem uničeno, vezivo v tlakih pa se je razmeroma zelo dobro ohranilo. Skrbno pa je delovna ekipa pospravila rastline, ki so se le mestoma naselile med ostalinami.

Konservatorska komisija za ureditev ostalin je ponovno potrdila svoje stali-

šče, da je treba spričo odročnosti objekta prikazati le tlorisno zasnovo glavnih stavb, utrditi s podaljšano malto in nekaj vrstami kamenja prehod med zgornjo in spodnjo cerkvijo, zavarovati in ev. pokriti piscino, tlake in qbrobno, močnejše uničeno zidovje pa samo zasuti. Delo se bo nadaljevalo. — I. M. C.

VRHNIKA. Na s. delu zaščitnega kompleksa Turnovše, parc. št. 688/3 k. o. Vrhnika, je novi lastnik Jože Miklavčič, Sinja gorica 63, začel brez dovoljenja kopti gradbeno jamo. ZSV Ljubljana je ustavil gradnjo in dosegel, da kompleksa ne bodo zazidali, marveč bomo arheološke ostaline odkopali, prezentirali in vključili v novo kulturno turistično okolje. Pri izkopu je lastnik na s. delu delno posegel že v spomenik (kopica na vrhu) z antič-

Sl. 146 Ptuj, restavrirani sarkofag z Zg. Hajdine v muzejskem parku

Fig. 146 Ptuj. The restored sarcophagus from Zg. Hajdina, in the Museum Park

nimi črepi. Ok. 90 cm pod rušo smo v plasti peska z ilovico našli ostanke lonca s črnim premazom. — M. S.

ZG. HAJDINA. Na parc. 48/1 k. o. Hajdina so z izkopom za temelje stanovanjske hiše segli v grobišče ob cesti Poetovio-Celeja. V profilih izkopa smo našli sledove 4 žganih pokopov. Grobne jame so bile navadno vkopane, dno je bilo v gl. 0.60—0.70 m. Samo v grobu št. 2 smo našli črepe sivo črno žganega lončka z žigosanim okrasom.

V zvezi z gradnjo hitre ceste Ptuj—Macelj smo nadzorovali strojna zemeljska dela pri poglobljanju ceste Hajdina—Pragersko (glej poročilo za 1971 in 1972), ki poteka prek grobišča na Sp. in Zg. Hajdini (Blatt Ptuj, 60 ss, in Blatt Rogatec, 24 ss). Kot zadnjo najdbo v triletni akciji smo rešili sarkofag z dvojnimi skeletnimi pokopom.

Sarkofag (sl. 146) je bil sestavljen prav za dvojni pokop: plošče pohorskega marmorja ($1.98 \times 0.80 \times 0.20$ m in $0.84 \times 0.70 \times 0.7$ m) so bile zvezane z malto, na zgornjem robu kotno zvezane z železnimi sponami. Pokrov ($1.10 \times 2.15 \times 0.20$ — 0.40 metra) je buldožer ob odkritju prelomil. Dno sarkofaga je bilo sestavljeno iz dveh plošč. Večja ($1.33 \times 0.58 \times 0.06$ m) ima profiliran okvir. Notranje mere sarkofaga so bile 1.70×0.87 m, gl. pa 0.70 m. Ob skeletih so bili v sarkofagu pridatki v jantarju, kosti, kalcedonu in bronu, zunan sarkofaga pa še pridatki v bronu in kosti. Gradivo je v preparaciji. — Z. S.

ŽIRJE. Na parceli 1534 k. o. Merče, last Kocjan Drago, Žirje 1, ledina Makunce. Ok. 1937 pri kopianju hrasta na JZ robu parcele ob poti, ki 30 m dalje v smeri proti Brestovici na ledini Križišče seka staro pot Žirje—Povir, najdena med koreninami »zemljena lučka« iz tanke rdeče lončenine, velika ok. 10 cm, »z ročko in pa luknjo na vrhu«, zelo verjetno rimska oljenka. Ni ohranjena. Menijo, da ni bilo žganine zraven. Mesto izkopa je še opazno na terenu. — B. S.

ZGODNJI SREDNJI VEK

CERKNICA. V okviru 7. mednarodnega mladinskega raziskovalnega tabora 1973 je arheološka ekipa izkopavala okoli farne cerkve. Zaradi časovne omejitve in kratkega časa in majhnega števila ljudi smo izkopali le manjši sondi tik ob cerkvi. Prva (2.5×2 m) na j. strani cerkve

ob kasneje prizidani kapeli sv. Antona, kjer so večkrat našli človeške kosti, je dala do gl. 0.80 m več ali manj razbite in raztresene človeške kosti ter ostanke krst (les in železne žeblice). V gl. 0.90 m pa so bili že nedotaknjeni skeleti, ki so ležali na hrbtu, obrnjeni proti cerkvi

(J-S). Na lobanjah so bili ostanki bronastih venčkov z obeski. Pod temi skeleti je ležal v gl. 1—1.20 m skelet, ki je že obrnjen stran od cerkve (S-J). Tik nad sterilno plastjo v gl. 1.40 m je bil manjši obdelan kos kremenjaka. V neodkopani steni sonde smo videli skelet v smeri Z-V, ki ga nismo odkopali.

Drugo sondo smo izkopali na s. strani cerkve pravokotno na taborsko obzidje v obliki črke L, š. 1 m in s. po 4 m dl. kraki. Tudi tu so bile do gl. 0.40 m raztrezene in razbite človeške kosti z ostanki krst, vendar nekoliko manj. V gl. 0.50 m pa so bili 3 otroški skeleti z ostanki krst ter podobnimi obeski, kot smo jih našli že v sondi na j. strani cerkve. V delu sonde, ki je bil bližji taborskemu obzidju, je bilo več ruševinske plasti in manj ostankov skeletov. Poleg ostankov skeletov smo v tej sondi našli zid s prizidkom neke starejše stavbe, ki je potekal v smeri V-Z, vzporedno z današnjo cerkvijo. Ob zidu je bila debelejša plast žganine z redkimi ostanki keramike ter kosi skrila, nekdanje strehe stavbe, ki jo je po teh znamenjih sodeč uničil požar. Tu smo še v gl. 0.70 m našli ostanke otroškega skeleta z obeski in venčkom na glavi. Sonda je bila izkopana do gl. 1.40, kjer je ležal skelet z lego Z-V. Zaradi pomanjkanja časa in nevarnosti posipavanja skeleta nismo odkopali in sonde nismo izkopali do sterilne plasti. Izkopno polje bo treba še precej povečati.

Sondi se. četudi le malo oddaljeni, razlikujeta. V prvi vse kaže na poznejše prekope, ki so stratigrafijo uničili. Ohranjena bo le v globini nad samo sterilno plastjo. Seveda pa bo treba za dokončne ugotovitve odkriti večje površine. Sonda na s. strani pa kaže z ostanki arhitekture na starejšo stavbo, mogoče cerkev, ki so jo v 15. stol. požgali Turki. Na požar kažejo ostanki žganine z ruševinsko plastjo. Delno odkriti skelet na dnu sonde pa s svojo smerjo izpričuje starejši pokop. — M. U.

GRADIŠČE NAD PIJAVO GORICO.

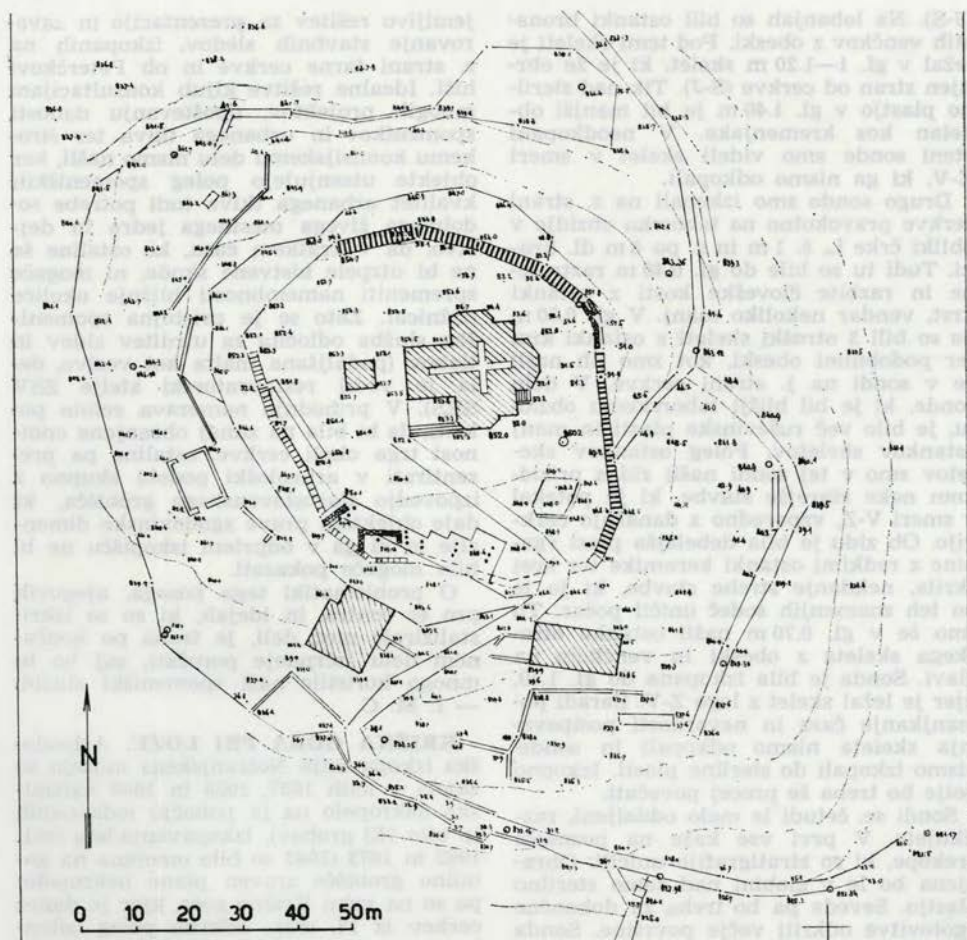
Po pripovedi Jamnik Franca, Gradišče 8, so med zadnjo vojno pri izkopu grobne jame za pokop ob z. steni cerkve zadeli na ostanke okostij, ki so imeli pridane keramične lončke oz. črepinje. Jama je še danes opazna za cerkvijo sv. Primoža in Felicijana v Gradišču. — M. S.

KRANJ. V letu 1972. in 1973. sta Gorenjski muzej in ZSV Kranj ob sodelovanju ZSV SRS iskala vsestransko spre-

jemljivo rešitev za prezentacijo in zavarovanje stavbnih sledov, izkopanih na s. strani farne cerkve in ob Peterčkovi hiši. Idealne rešitve kljub konsultacijam mnogih projektov, upoštevanju danosti spomenikov in urbanega tkiva ter širokemu komisijskemu delu nismo našli, ker objekte utesnjujejo poleg spomeniških kvalitet urbanega tkiva tudi potrebe sodobnega živega mestnega jedra in dejstvo, da v kratkem času, ko ostaline še ne bi utrpele bistvene škode, ni mogoče spremeniti namembnosti bližnje okolice (tržnica). Zato se je pristojna spomeniška služba odločila za utrditev zidov in tlakov (podaljšana malta kot vezivo, dela je vodil restavratorski atelje ZSV SRS). V prihodnje namerava celoto pokriti, da bi bila na zunaj ohranjena cnotnost trga okoli cerkve, ostaline pa prezentirati v arheološki podobi skupno z izpovedjo staroslovanskega grobišča, ki daje objektom prave zgodovinske dimenzije in ki ga v odprtem izkopišču ne bi bilo mogoče pokazati.

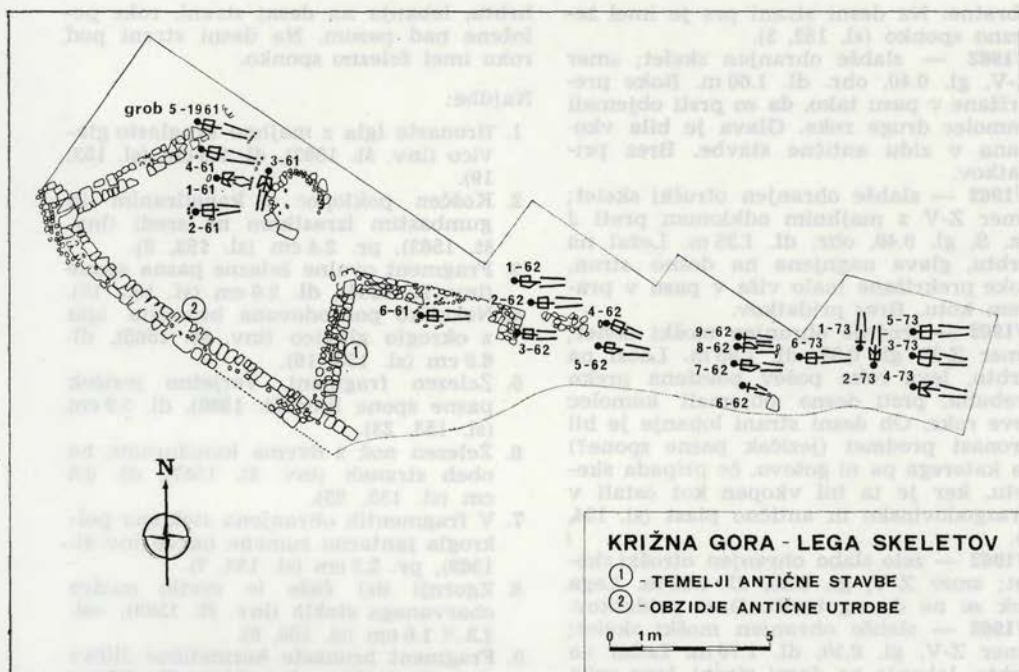
O problematiki tega posega, njegovih pro et contra, in idejah, ki so se izkristalizirale med deli, je treba po končanem delu izčrpnije poročati, saj bo to mnogo koristilo naši spomeniški službi. — I. M. C.

KRIŽNA GORA PRI LOŽU. Arheološka izkopavanja Notranjskega muzeja so zajela v letih 1957, 1958 in 1959 halštatsko nekropolo na jz. pobočju (odkopanih je bilo 153 grobov), izkopavanja leta 1961, 1962 in 1973 (1963 so bila omejena na gomilno grobišče zraven plane nekropole) pa so na vrhu Križne gore, kjer je danes cerkev iz 17. stol., odkrila poleg ostankov prazgodovinskega gradišča tudi obzidje antične utrdbe, zidove antičnih stavb in druge predmete antičnega izvora (sl. 147a). Obseg antične utrdbe, ki je zajemala neravno planoto samega vrha, kjer je danes cerkev, je 213 m. Obzidje je ohranjeno v d. 135 m (obširnejše poročilo o odkopu prazgodovinske naselbine in antične utrdbe je v katalogu Križne gore, str. 63ss). Pri izkopavanjih na vrhu pri cerkvi pa smo že od vsega početka zadevali na srednjeveške skelete, in sicer na j. strani cerkve, medtem ko jih na drugih straneh ni bilo. V letu 1961 smo odkopali 6 grobov, od katerih so bili štiri pokopani v eni vrsti v smeri Z—V (gl. 1, 2, 4, 5), groba 4 in 5 sta bila z zgornjim delom vkopana v antični zid, grob 3 pa je bil vkopan poleg venca kamnov vprašljivega pomena s. od obzidja v sme-

ri S—J, s pogledom proč od cerkve. Grob 6 je bil delno vkopan v s. zid antične stavbe, katere j. stena je bilo obzidje, ki pa je naprej proti V uničeno. V letu 1962 smo odkopali 9 skeletov, ki so ležali v vrstah po 3, 2 in 4 skeleti, vsi so imeli smer Z-V, nekateri z manjšimi odkloni. Skelet 3 je bil delno vkopan v v. zid antične stavbe. V letu 1973 smo odkopali nadaljnjih 6 skeletov, ki so ležali v vrsti v smeri V-Z, dva pa J-S, prva, obrnjena k današnji cerkvi. Pri grobovih ni bilo moč ugotoviti prave grobne jame — najbrže je tudi ni bilo. Vsi so bili vkopani v plast temne prsti, v kateri so bili tako prazgodovinski kot antični predmeti, največ je bilo keramike. Nekateri pa so bili vkopani v zidove antičnih stavb, odkritih na jz. strani cerkve. To kaže, da so

bile stavbe že razrušene, ko so pokopavali te mrtvece. Vsi odkriti grobovi so bili na lahno viseči ravnici j. (JZ) od cerkve, katero je omejevalo obzidje antične utrdbe, danes na tej strani že več ali manj uničeno (sl. 147b). Sonde so bile izkopane tudi na v. in z. strani cerkve, kjer pa skeletov nismo našli. Mogoče so jih povsem uničili pri gradnji cerkve, saj je bilo na splošno zelo malo zemlje, mestoma je bila že pod rušo živa skala, na s. strani cerkve pa je le-ta vidna že na sami površini. Zato so bili tudi vsi grobovi zelo plitvi oziroma takoj pod površjem. Grobovi so bili najbrž še tudi proti J od današnjih, vse do obzidja, bili pa so z njim vred uničeni, za kar govorijo najdbe človeških kosti (razbitih) na samem robu ravnice.

Sl. 147 a, b Križna gora, Str. 218: vrh s cerkvijo, sondami, grobovi antičnim obzidjem in stavbami. Zgoraj: sonda z antičnim obzidjem in skeleti

Fig. 147 a, b Križna gora. (P. 218) Plan of the summit with the church, of the trial trenches graves, ancient enclosure and buildings. (Above) Plan of the burial complex and the ancient walls

Grobovi:

1/1961 — srednje ohranjen otroški skelet; smer Z-V, gl. 0.40, dl. 1.2 m. Ležal na hrbtu, levica položena na prsi, desna manjka. Ob koncu hrbtnice železna spona (sl. 152, 1).

2/1961 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.36, ohr. dl. 1.45 m. Ležal na hrbtu, lobanja na desnem sencu, roke prekrizane tako, da dlan ene roke prehaja komolec druge. Za glavo in ob pasu nekaj kamnov. Brez pridatkov.

3/1961 — srednje ohranjen skelet; smer S-J, gl. 0.35, ohr. dl. 1.40 m. Ležal na hrbtu, roke prekrizane tik pod brado v obliki narobe obrnjene črke V. Brez pridatkov.

4/1961 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.40, dl. 1.85 m. Ležal na hrbtu, lobanja na desni strani, roke položene na trebuhu druga nad drugo, vendar ne prekrizane oz. sklenjene. Delno je bil vkopan (glava) v antični zid. Brez pridatkov.

5/1961 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.30, dl. 1.85 m. Ležal na hrbtu, lobanja na desni strani, roke niso več ohranjene v celoti. Grob je bil vkopan v zgornji polovici v antični zid in je ležal v vrsti z grobovi 1, 2 in 4. Na prsih je imel železno sponko (sl. 152, 4).

6/1961 — sorazmerno ohranjen skelet; smer Z-V, gl. 0.5, dl. 1.68 m. Ležal na hrbtu, roke prekrizane v pasu. Severna polovica skeleta je bila vkopana v zid antične stavbe. Na desni roki je imel bronast prstan (sl. 152, 8).

1/1962 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.40, dl. 1.75 m. Desno roko je imel položeno preko trebuha, leva pa je objemala komolec desne roke. Na desni strani prsi je imel železno sponko (sl. 152, 10).

2/1962 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.30, dl. 1.85 m. Ležal na hrbtu, roke v pasu prekrizane tako, da so prsti ene objemali komolec druge in

obratno. Na desni strani prs je imel železno sponko (sl. 152, 3).

3/1962 — slabše ohranjen skelet; smer Z-V, gl. 0.40, ohr. dl. 1.60 m. Roke prekrizane v pasu tako, da so prsti objemali komolec druge roke. Glava je bila vkopana v zidu antične stavbe. Brez pridatkov.

4/1962 — slabše ohranjen otroški skelet; smer Z-V z majhnim odklonom proti J oz. S, gl. 0.40, ohr. dl. 1.35 m. Ležal na hrbtu, glava nagnjena na desno stran, roke prekrizane malo više v pasu v pravem kotu. Brez pridatkov.

5/1962 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.35, dl. 1.85 m. Ležal na hrbtu, leva roka pošev položena preko trebuha, prsti desne objemali komolec leve roke. Ob desni strani lobanje je bil bronast predmet (jeziček pasne spone?) za katerega pa ni gotovo, če pripada skeletu, ker je ta bil vkopan kot ostali v prazgodovinsko in antično plast (sl. 154, 3).

6/1962 — zelo slabo ohranjen otroški skelet; smer Z-V, gl. 0.30, dl. 0.90 m. Lega rok se ne da ugotoviti. Brez pridatkov.

7/1962 — slabše ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.30, dl. 1.70 m. Ležal na hrbtu, lobanja na desni strani, leva roka objemala komolec desne, ki položena preko trebuha. Brez pridatkov.

8/1962 — slabše ohranjen otroški skelet; smer Z-V, gl. 0.30, ohr. dl. 0.80 m. Brez pridatkov.

9/1962 — slabše ohranjen otroški skelet; smer Z-V, gl. 0.25, ohr. dl. 0.90 m. Sredi prs je imel železno sponko (sl. 152, 7).

1/1973 — povsem uničen skelet; smer J-S. Brez pridatkov.

2/1973 — zelo slabo ohranjen otroški skelet; smer J-S, gl. 0.15, gl. 1.10 m. Roke imel položene na prsih pod vratom. Brez pridatkov.

3/1973 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.25, dl. 1.90 m. Ležal na hrbtu, roke sklenjene v pasu. V višini pasu imel železno sponko (sl. 151, 1).

4/1973 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.25, dl. 1.90 m. Ležal na hrbtu, lobanja na desni strani, roke je imel položene na prsa pod vratom. Brez pridatkov.

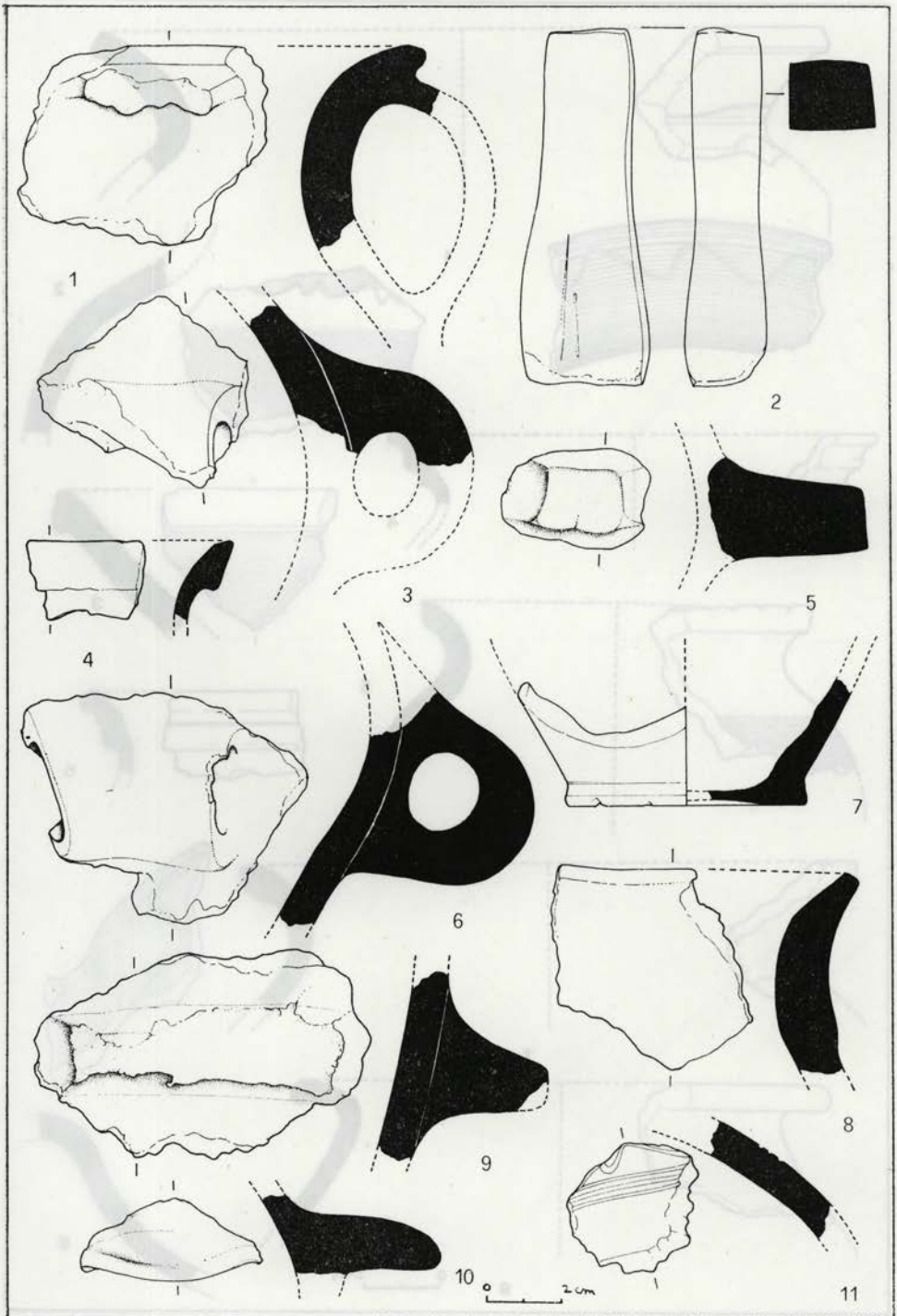
5/1973 — srednje ohranjen moški skelet; smer Z-V, gl. 0.20, dl. 1.95 m. Ležal na hrbtu, lobanja na desni strani, roke položene nekoliko više od pasu. Na levi strani prs je imel železno sponko (sl. 151, 6).

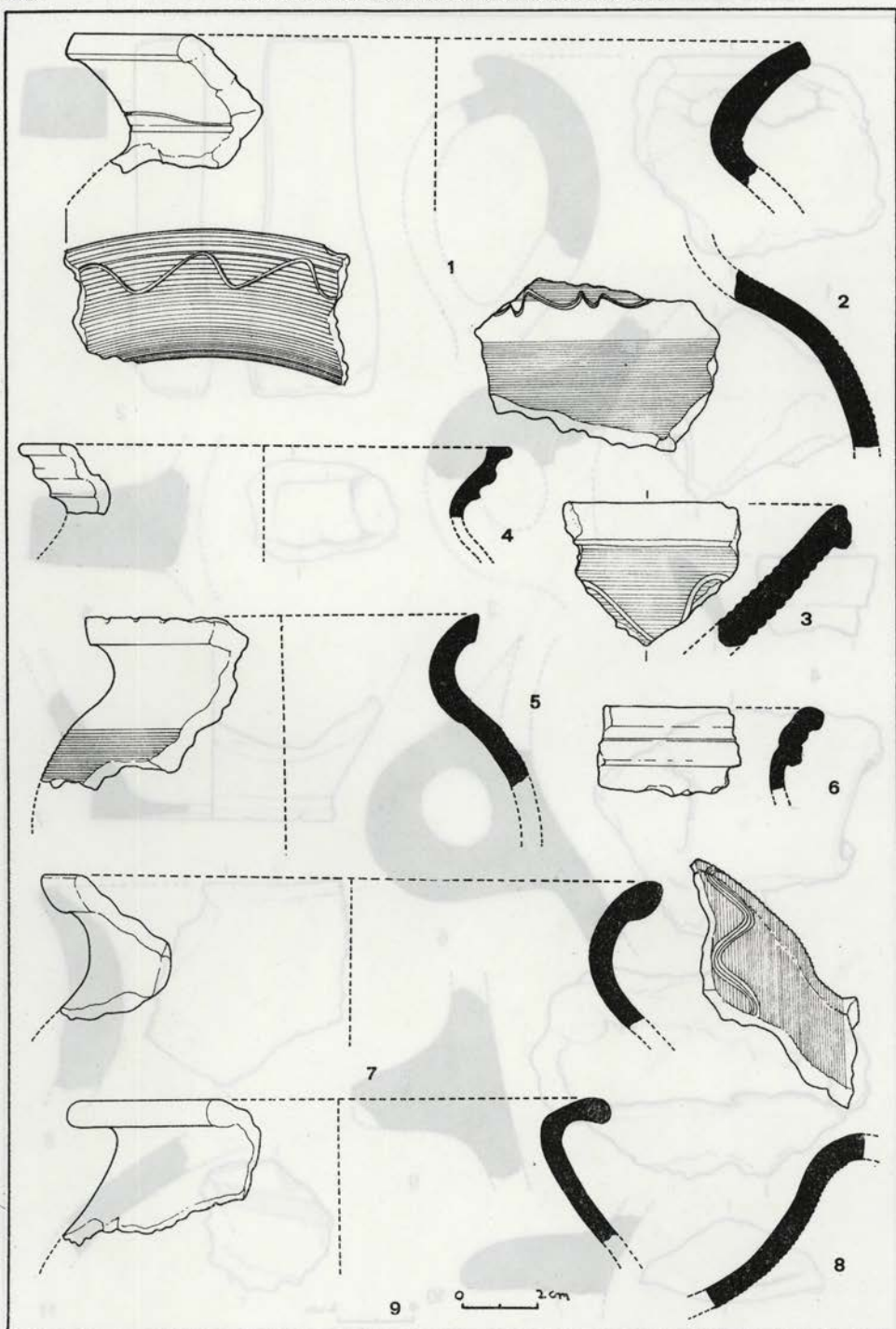
6/1973 — slabše ohranjen skelet; smer Z-V, gl. 0.50, ohr. dl. 1.15 m. Ležal na

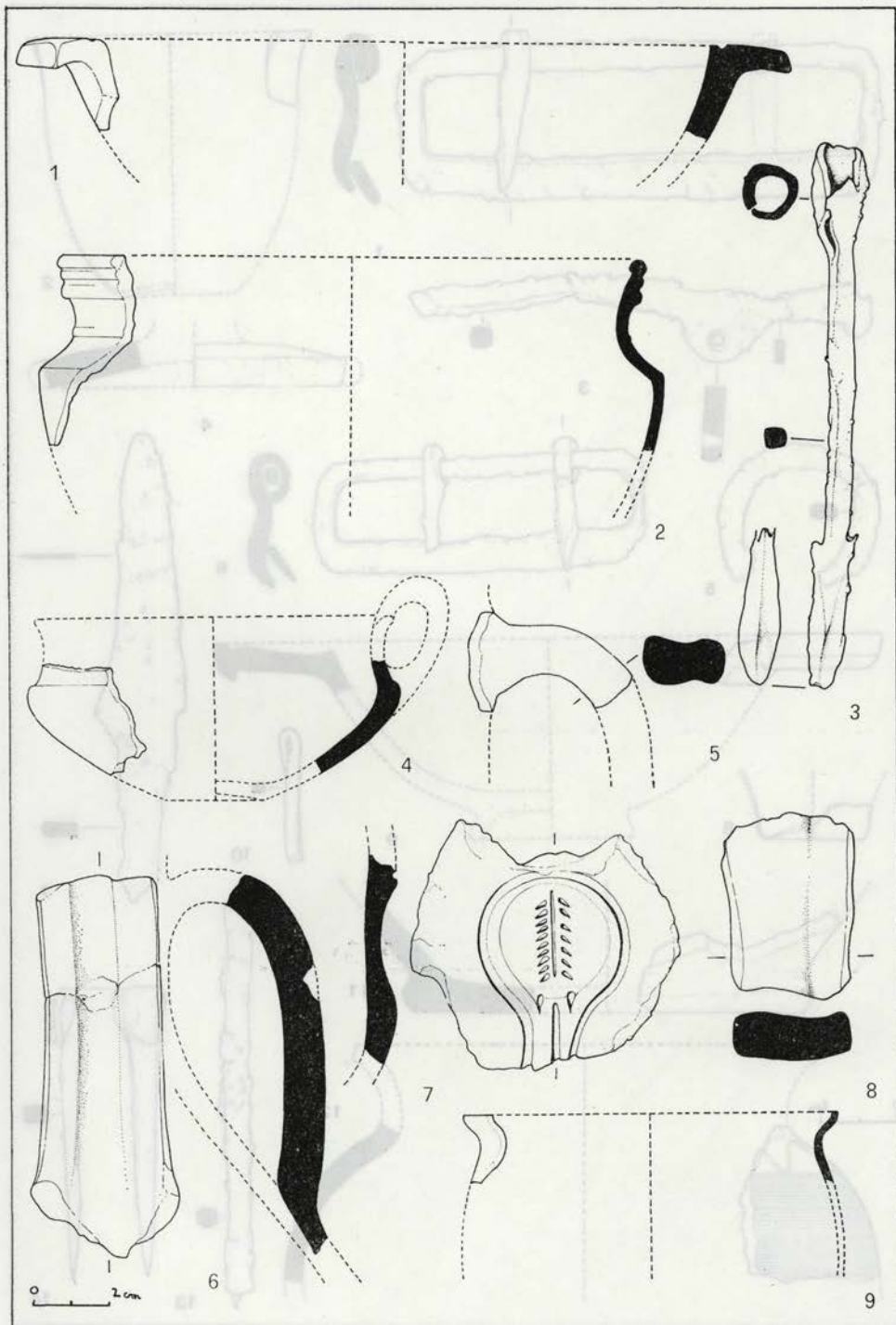
hrbtu, lobanja na desni strani, roke položene nad pasom. Na desni strani pod roko imel železno sponko.

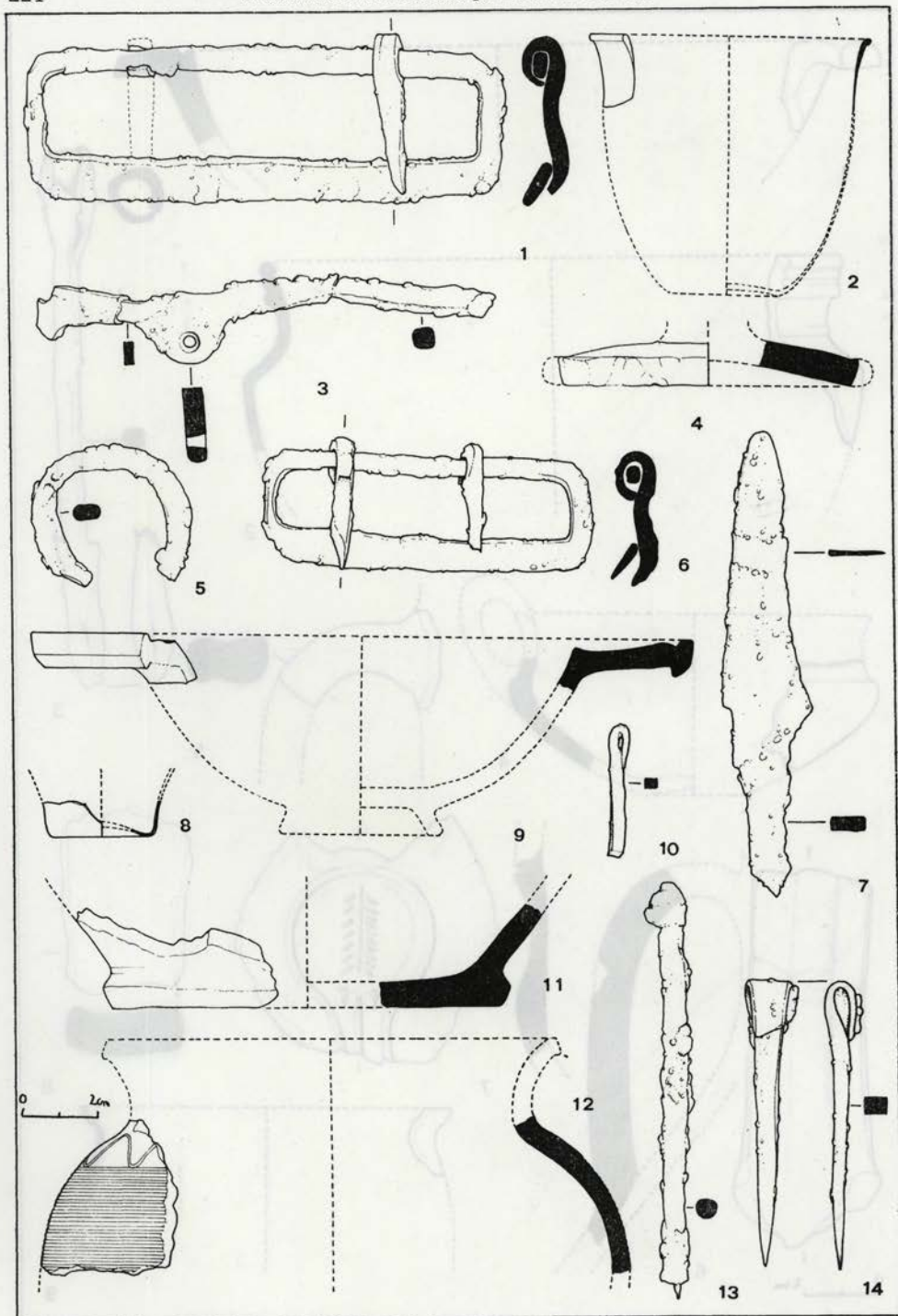
Najdbe:

1. Bronasta igla z majhno kroglasto glavico (inv. št. 1562), dl. 9.5 cm (sl. 153, 19).
2. Koščen poklopec s kaneliranim in gumbastim izrastkom na sredi (inv. št. 1563), pr. 2.4 cm (sl. 153, 8).
3. Fragment ovalne železne pasne sponke (inv. št. 1564), dl. 2.6 cm (sl. 153, 12).
4. Nekoliko poškodovana bronasta igla z okroglo glavico (inv. št. 1565), dl. 6.9 cm (sl. 153, 16).
5. Železen fragment, verjetno jeziček pasne sponke (inv. št. 1566), dl. 5.9 cm (sl. 153, 23).
6. Železen nož z dvema kanelurama na obeh straneh (inv. št. 1567), dl. 9.3 cm (sl. 153, 25).
7. V fragmentih ohranjena steklena polkrogla jantarno rumene barve (inv. št. 1568), pr. 2.2 cm (sl. 153, 7).
8. Zgornji del čaše iz svetlo modro obarvanega stekla (inv. št. 1569), vel. 2.3 × 1.6 cm (sl. 153, 6).
9. Fragment bronaste kozmetične žličke (inv. št. 1570), ohranjena dl. 2.7 cm (sl. 153, 5).
10. Zgornji del bronaste igle s čebulasto glavico, ornamentirano z vrezi (inv. št. 1571), ohr. dl. 4.2 cm (sl. 153, 18).
11. Železna pasna spona z enim jezičkom (inv. št. 1572), dl. 6.8 cm (sl. 153, 17).
12. Večji kovan žebelj iz železa (inv. št. 1573), ohr. dl. 11.5 cm (sl. 151, 13).
13. Fragment železnega okova in obročka (inv. št. 1574) (sl. 151, 3,5).
14. Fragment zgornjega dela čaše in podstavka iz olivno zeleno obarvanega stekla (inv. št. 1575), pr. 3.3 cm (sl. 150, 9 in 153, 20).
15. Fragment bronaste igle, zanke in prevrtane pločevine (inv. št. 1576), (sl. 153, 14).
16. Večja železna spona z dvema jezičkoma (inv. št. 1577), dl. 13.5 cm (sl. 151, 1).
17. Železna spona z dvema jezičkoma (inv. št. 1578), dl. 8.9 cm (sl. 151, 6).
18. Železen nož z odbitim držajem (inv. št. 1579), dl. 12.7 cm (sl. 151, 7).
19. Upognjen železen jeziček sponke (inv. št. 1580), (sl. 153, 13).

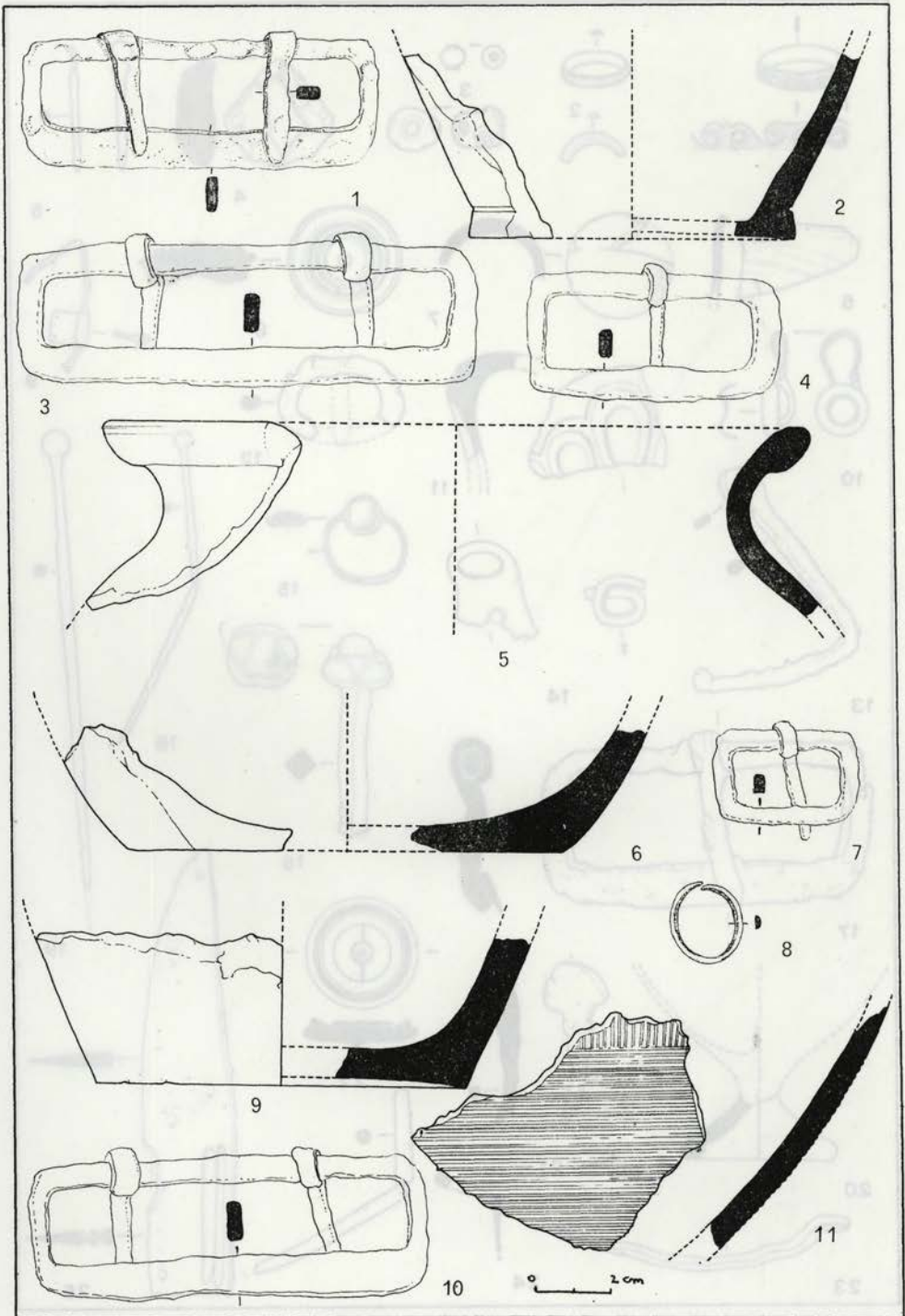

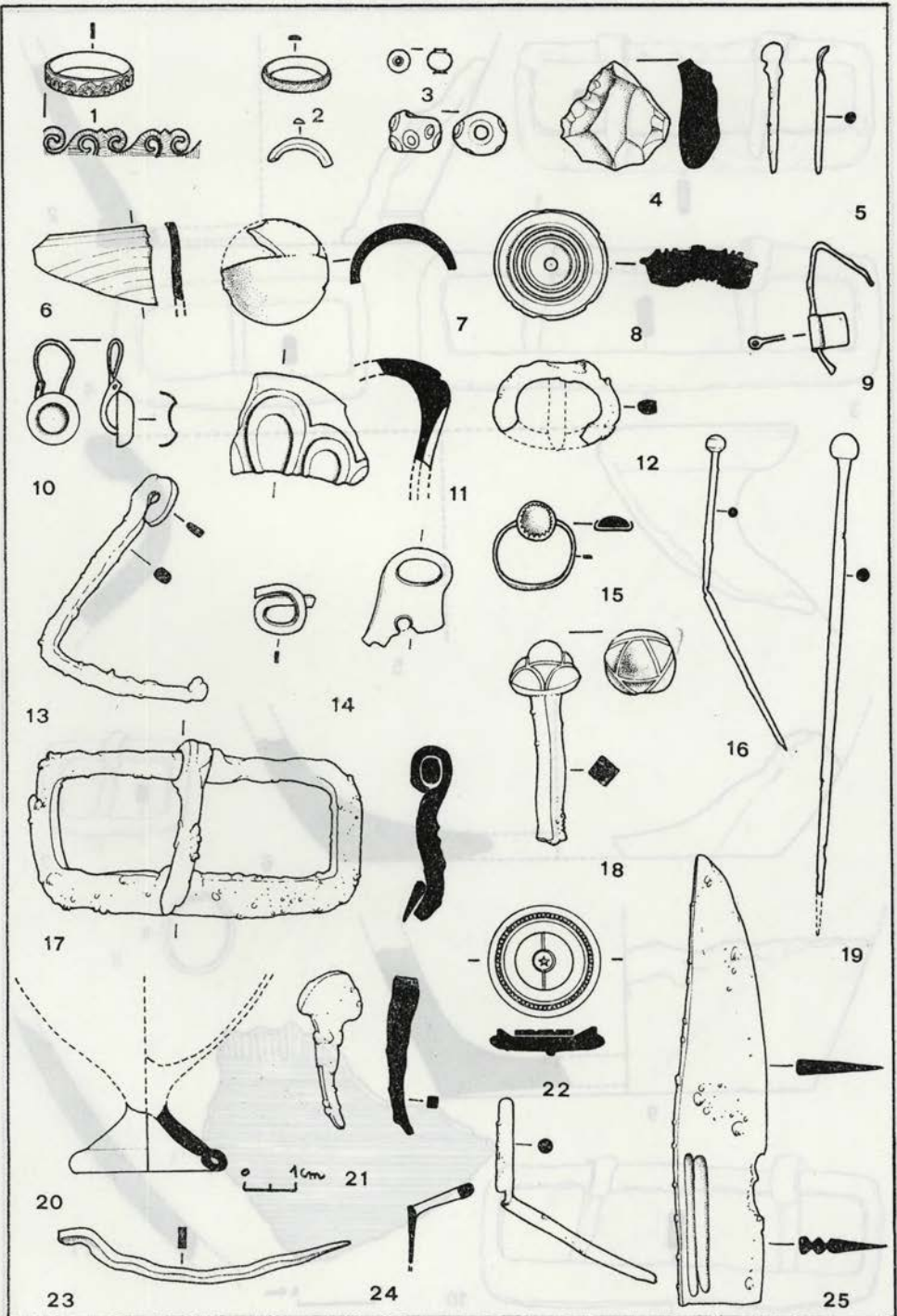

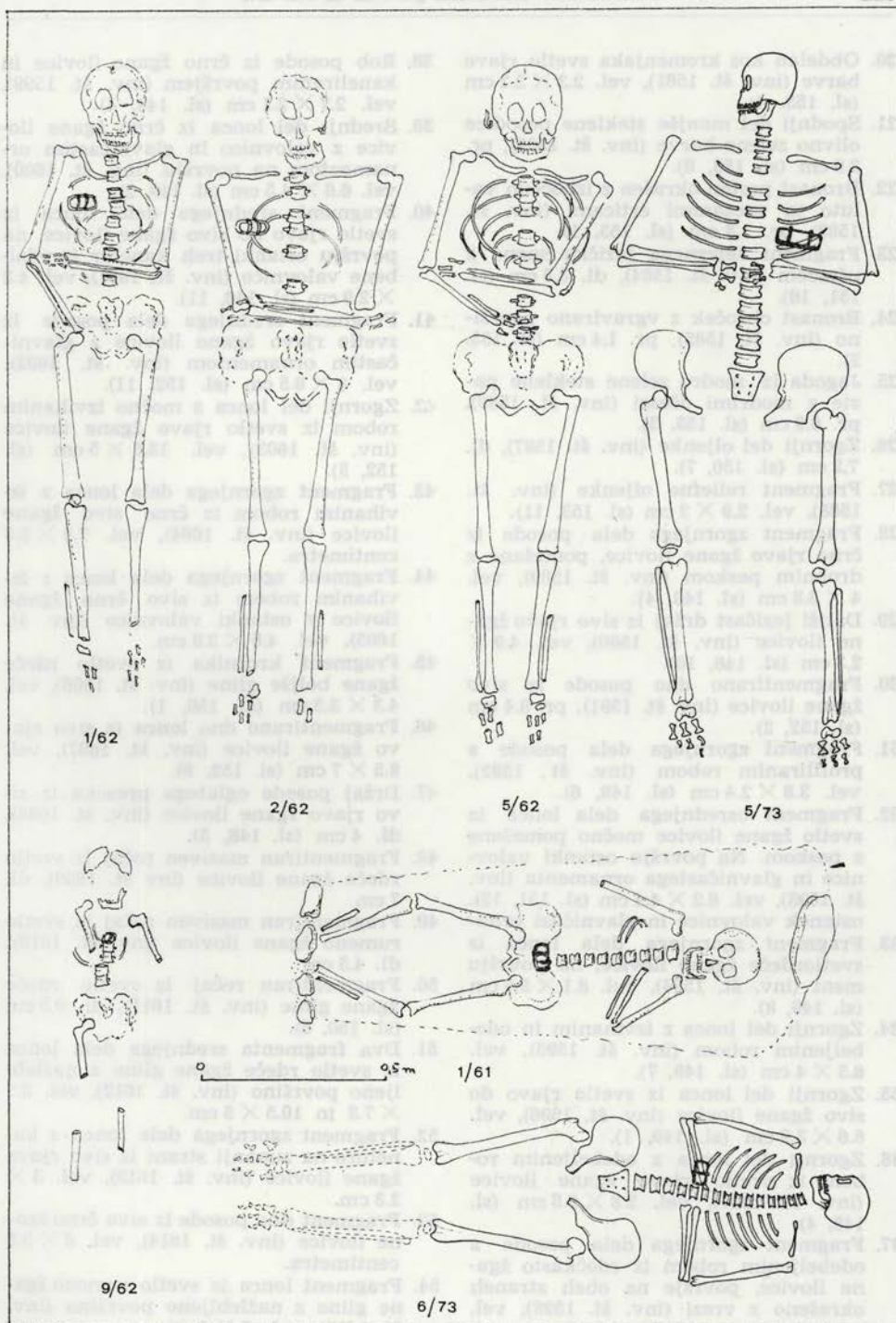

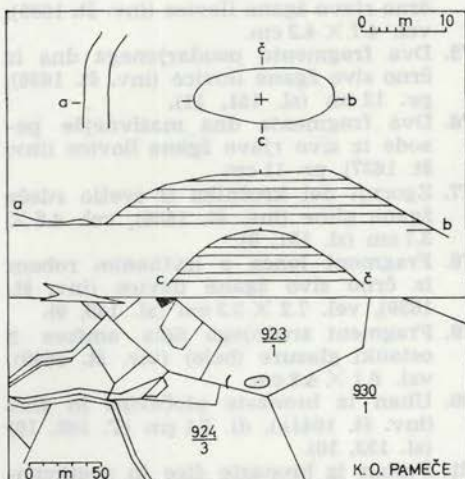

20. Obdelan kos kremenjaka svetlo rjave barve (inv. št. 1581), vel. 2.3×2.2 cm (sl. 153, 4).
21. Spodnji del manjše steklene posodice olivno zelene barve (inv. št. 1582), pr. 2.9 cm (sl. 153, 8).
22. Bronast prstan okrašen z izbočeno valuto in vrezanimi črticami (inv. št. 1583), pr. 1.8 cm (sl. 153, 1).
23. Fragment železnega jezička spona z ušescem (inv. št. 1584), dl. 3.5 cm (sl. 151, 10).
24. Bronast obroček z vgravirano površino (inv. št. 1585), pr. 1.4 cm (sl. 153, 2).
25. Jagoda iz modro zelene steklene paste z modrimi očesci (inv. št. 1586), pr. 0.9 cm (sl. 153, 3).
26. Zgornji del oljenke (inv. št. 1587), dl. 7.2 cm (sl. 150, 7).
27. Fragment reliefne oljenke (inv. št. 1588), vel. 2.9×2 cm (sl. 153, 11).
28. Fragment zgornjega dela posode iz črno rjavo žgane ilovice, pomešane z drobnim peskom (inv. št. 1589), vel. 4×3.8 cm (sl. 149, 4).
29. Daljši jezičast držaj iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1590), vel. 4.9×2.3 cm (sl. 148, 10).
30. Fragmentirano dno posode iz sivo žgane ilovice (inv. št. 1591), pr. 8.4 cm (sl. 152, 2).
31. Fragment zgornjega dela posode s profiliranim robom (inv. št. 1592), vel. 3.8×2.4 cm (sl. 149, 6).
32. Fragment osrednjega dela lonca iz svetlo žgane ilovice močno pomešane s peskom. Na površju ostanki valovnice in glavničastega ornamenta (inv. št. 1593), vel. 6.2×4.4 cm (sl. 151, 12). ostanek valovnice in glavničast ornament (inv. št. 1594), vel. 8.1×5.5 cm (sl. 149, 8).
33. Fragment zgornjega dela lonca iz svetlordeče žgane ilovice, na površju svetlordeče žgane ilovice, na površju svetlordeče žgane ilovice, na površju svetlordeče žgane ilovice (inv. št. 1594), vel. 8.1×5.5 cm (sl. 149, 8).
34. Zgornji del lonca z izvihanim in odebeljenim robom (inv. št. 1595), vel. 6.5×4 cm (sl. 149, 7).
35. Zgornji del lonca iz svetlo rjavo do sivo žgane ilovice (inv. št. 1596), vel. 6.6×3.9 cm (sl. 149, 1).
36. Zgornji del lonca z odebeljenim robom iz svetlo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1597), vel. 2.8×2.5 cm (sl. 148, 4).
37. Fragment zgornjega dela posode z odebeljenim robom iz rdečkasto žgane ilovice, površje na obeh straneh okrašeno z vrezi (inv. št. 1598), vel. 4.5×4 cm (sl. 149, 3).
38. Rob posode iz črno žgane ilovice in kaneliranim površjem (inv. št. 1599), vel. 2.7×2.1 cm (sl. 149, 4).
39. Srednji del lonca iz črno žgane ilovice z valovnico in glavničastim ornamentom na površju (inv. št. 1600), vel. 6.6×4.5 cm (sl. 149, 2).
40. Fragment srednjega dela lonca iz svetlo rjavo do sivo žgane ilovice, na površju ostanki treh kanelur in vdolbene valovnice (inv. št. 1601), vel. 4.2×2.9 cm (sl. 148, 11).
41. Fragment srednjega dela posode iz svetlo rjavo žgane ilovice z glavničastim ornamentom (inv. št. 1602), vel. 8×6.5 cm (sl. 152, 11).
42. Zgornji del lonca z močno izvihanim robom iz svetlo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1603), vel. 13.5×5 cm (sl. 152, 5).
43. Fragment zgornjega dela lonca z izvihanim robom iz črno sivo žgane ilovice (inv. št. 1604), vel. 7.5×3.5 centimetra.
44. Fragment zgornjega dela lonca z izvihanim robom iz sivo črno žgane ilovice z ostanki valovnice (inv. št. 1605), vel. 4.6×3.9 cm.
45. Fragment krožnika iz svetlo rdeče žgane boljše gline (inv. št. 1606), vel. 4.3×3.5 cm (sl. 150, 1).
46. Fragmentirano dno lonca iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1607), vel. 8.5×7 cm (sl. 152, 9).
47. Držaj posode ogletega preseka iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1608), dl. 4 cm (sl. 148, 5).
48. Fragmentiran masiven ročaj iz svetlo rdeče žgane ilovice (inv. št. 1609), dl. 7 cm.
49. Fragmentiran masiven ročaj iz svetlo rumeno žgane ilovice (inv. št. 1610), dl. 4.5 cm.
50. Fragmentiran ročaj iz svetlo rdeče žgane gline (inv. št. 1611), dl. 9.5 cm (sl. 150, 6).
51. Dva fragmenta srednjega dela lonca iz svetlo rdeče žgane gline z nažlebljeno površino (inv. št. 1612), vel. 8.2×7.3 in 10.5×5 cm.
52. Fragment zgornjega dela lonca s kaneluro na zunanji strani iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1613), vel. 3×2.3 cm.
53. Fragment dna posode iz sivo črno žgane ilovice (inv. št. 1614), vel. 6×3.5 centimetra.
54. Fragment lonca iz svetlo rumeno žgane gline z nažlebljeno površino (inv. št. 1615), vel. 6×4 cm.

55. Fragment vrča iz svetlo rdeče žgane gline s kanelirano površino (inv. št. 1616), vel. 6×5.8 cm.
56. Fragment zgajenega peščenjaka, verjetno brusni kamen (inv. št. 1617), vel. 7.5×4.5 cm.
57. Fragment zgornjega dela lonca iz sivo črno žgane ilovice (inv. št. 1618), vel. 5.5×5.2 cm (sl. 150, 2).
58. Fragmentirano dno posode iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1619), vel. 8×4.9 cm.
59. Fragment zgornjega dela lonca iz svetlo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1620), vel. 4×3.2 cm.
60. Fragment srednjega dela lonca iz sivo rjavo žgane ilovice, ki ima na površju glavničast ornament (inv. št. 1621), vel. 4.5×3.7 cm.
61. Fragment srednjega dela vrča iz svetlo rdeče žgane gline z rebri (inv. št. 1622), vel. 5.5×5 cm.
62. Fragmentiran ročaj iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1623), š. 3.2 cm (sl. 150, 8).
63. Fragment zgornjega dela lonca z ostankom ročaja iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1624), vel. 6.5×5.7 centimetra (sl. 148, 1).
64. Spodnji del posode iz svetlo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1625), vel. 3×4 cm (sl. 152, 6).
65. Fragmentirano dno lončka iz svetlo rjavo žgane gline (inv. št. 1626), pr. 6.2 cm (sl. 148, 7).
66. Fragmentiran brusni kamen iz sivega peščenjaka (inv. št. 1627), dl. 9.7 cm (sl. 148, 2).
67. Fragmentiran ročaj s kaneluro v sredini iz svetlo rdeče žgane gline (inv. št. 1628), dl. 4.3 cm (sl. 150, 5).
68. Zgornji del lonca z nazobčanim robom iz sivo črno žgane ilovice, na površju pas drobnih vrezov (inv. št. 1629), vel. 6.2×4.5 cm (sl. 149, 5).
69. Fragment skodelice iz črno sivo žgane ilovice (inv. št. 1630), vel. 4.1×3.5 cm (sl. 150, 4).
70. Fragment zgornjega roba posode iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1631), vel. 5.2×4.7 cm (sl. 148, 8).
71. Fragmentiran držaj masivne posode iz sivo rdeče žgane ilovice (inv. št. 1632), vel. 8.5×5 cm (sl. 148, 9).
72. Širši ročaj iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1633), š. 4 cm (sl. 148, 6).
73. Fragmentiran širši ročaj iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1634), vel. 6.5×5.5 cm (sl. 148, 3).
74. Fragment srednjega dela posode iz črno rjavo žgane ilovice (inv. št. 1635), vel. 4.7×4.2 cm.
75. Dva fragmenta poudarjenega dna iz črno sivo žgane ilovice (inv. št. 1636), pr. 12 cm (sl. 151, 11).
76. Dva fragmenta dna masivnejše posode iz sivo rjavo žgane ilovice (inv. št. 1637), pr. 11 cm.
77. Zgornji del krožnika iz svetlo rdeče žgane gline (inv. št. 1638), vel. 4.6×3.7 cm (sl. 151, 9).
78. Fragment lonca z izvihanim robom iz črno sivo žgane ilovice (inv. št. 1639), vel. 7.2×3.2 cm (sl. 149, 9).
79. Fragment srednjega dela amfore z ostanki glazure (bele) (inv. št. 1640), vel. 6.1×4.8 cm.
80. Uhan iz bronaste pločevine in žice (inv. št. 1641a), dl. 2.1 cm (T. 165, 10) (sl. 153, 10).
81. Prstan iz bronaste žice in svetlomodrim kamnom (inv. št. 1641b), pr. 1.7 cm (sl. 153, 15).
82. Železen gumb s svetlomodrim vložkom iz steklene paste (inv. št. 1641c), pr. 2.4 cm (sl. 153, 22).
83. Fragmentiran železen predmet vprašljivega pomena (inv. št. 1641d), dl. 3 cm (sl. 153, 9).
84. Podolgovata železna spona z dvema jezički (inv. št. 1270), grob 1/1961 dl. 9.9 cm (sl. 152, 1).
85. Železna spona z enim jezičkom (inv. št. 1472) grob 5/1961, dl. 6.9 cm, (sl. 152, 4).
86. Bronast prstan z nesklenjenimi konci (inv. št. 1280), grob 6/1961, pr. 2 cm (sl. 152, 8).
87. Podolgovata železna spona z dvema jezički (inv. št. 1475), dl. 10.4 cm grob 1/1962, (sl. 152, 10).
88. Podolgovata železna spona z dvema jezički (inv. št. 1470), grob 2/1976, dl. 12,3 cm (sl. 152, 3).
89. Manjša železna sponka z enim jezičkom (inv. št. 1471), grob 9/1962, dl. 3.9 cm (sl. 152, 7).
90. Novec, Julianus Apostata (360—363), Aes III. Aquileia, LRBC 658.
91. Novec, Anastasius I. (491—518) bron M-večji format, Konstantinopol, BMC 17 sl. Novec je rabil kasneje za obsek, ker ima manjšo luknjico na robu.
92. Srebrn novce, Friderik II (1218—1250), Verona, skledasti denar (pikolo), CNI 11.

Predmete od 1—83 in 90—92 smo izkopali 1973, izkopavanja je financirala RSS, predmete od 84—89 pa 1961 in 1962 (pra-

Sl. 155 Pameče, tloris

Fig. 155 Pameče. Plan, section and site plan of the fort

zgodovinski in antično gradivo s teh izkopavanj je objavljeno v katalogu Križne gore).

Iz gradiva je razvidno, da so izkopani prazgodovinski predmeti bolj redki kot v letih 1961 in 1962 (sl. 148, 1—6, 8—10; sl. 153, 3, 18), čemur je vzrok manjša izkopna površina in večja plitvina oziroma pomanjkanje zemlje. Več je bilo predmetov antičnega izvora tako keramike (sl. 149—151) in drugih drobnih predmetov (sl. 153, 1—2, 6—8, 11, 20), ki pa sodijo podobno kot najdbe iz prejšnjih let v čas od začetka 2. stol. tja v 4. stoletje (AV 19, 1968, 479). Skeletni grobovi so imeli enake pridatke, zaenkrat nepredeljive železne sponke z enim ali dvema jezički (sl. 152, 1, 3, 4, 10; sl. 153, 6, 13). Najdbe keramike (sl. 149, 2, 4, 5, 9) in srebrnika Friderika II. (1218—1250) pa kažejo na to, da tudi skeleti oziroma grobovi najbrže ne izstopajo iz 13. stoletja. Najdba bizantinskega novca Anastazija I, ki je bil tu v sekundarni rabi (bil je kot obesek), pa je zaenkrat preveč osamljena, da bi lahko iz nje sklepali na kontinuirano poselitve iz 4. v 5. in 6. stoletje.

V okviru izkopavanj 1973 smo tudi sondirali okoli cerkvice sv. Ane na prevalu pod Križno goro, kjer so pred leti odkrili na zunanji severni steni freske iz začetka 14. stol. Vas Podlož, h kateri spada cerkvice, se v pisanih virih omenja že v 13. stoletju. Izkopali smo 4 sonde, v ka-

terih pa razen recentnih žebeljev ni bilo ničesar. — M. U.

LEVKOVA JAMA — Glej: Rimska doba!

POLHOGRAJSKA GORA — Glej: Rimska doba!

PAMEČE. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila letos preverila lego in obliko utrdbe na 455 m visokem obronku Pohorja severno nad vasjo, ki jo je opisal W. Schmid, ZhVSt 18, 1922, 42. Umetno zravnan kopa s pr. 7 oz. 16 m leži v gozdu parc. 923/1, k. o. Pameče in je od podaljška grebena proti jugu oddeljena s plitvim jarkom in nasipom, medtem ko druge strani varujejo strma pobočja (sl. 155). Poskusne sonde tudi tokrat niso dale nobenih najdb. — S. P.

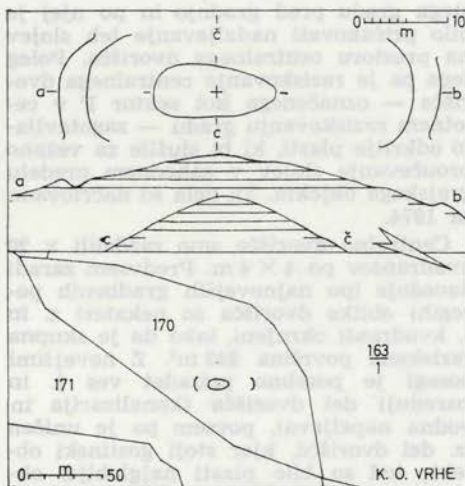
SVETJE PRI MEDVODAH. V oktobru 1973 smo si po sporočilu LM Medvode ogledali skelet, izkopan na terenu za temelje kleti pod garažo Mirka Mihevcva, Svetje 39, Medvode. Skelet je ležal v gl. 1.6 m in v humusni plasti, tik nad prodom, orientiran S-J, obložen z vencem kamenja, a brez pridatkov. Glede na okoliščine najdbe in neposredno okolico (dokumentacija o najdbah na tem terenu hrani ljublj. ZSV) sklepamo, da sodi ta pokop v poznoantično obdobje. — I. S.

TOMAJ. Pri gradnji samostanskega poslopja na Tabru 1894-95 podrt kapela sv. Pavla; obenem našli več skeletov, privedki označeni kot staroslovanski 8-9. stol. Marchesetti, Cast. 45. MZK 25, 1899, 94. (IMK 9, 1899, 37). Človeške kosti najdene kasneje pri kopanju za vodovod pri zvoniku nove ž. c. sv. Petra in Pavla in pri popravljanju stopnišča, ki z J vodi na Tabor. Staroslovansko grobišče ob kapeli sv. Pavla?

Lokacija zgodnjerednjeveškega grobišča na Gradišču: dveh grobov 1898 (IMK 9, 1899, 37) ni mogoče točno locirati. Grobovi MAGW 36, 1906, 14 so najdeni na parceli »kmeta Gorup«, p. št. 1020 k. o. Tomaj, last Gorup Miroslav, Tomaj 11. Po anketi ok. 1905 najdeni grobovi na tej in na sosednji parceli št. 1018, last Zlobec Karolina (Pri Seražin), Tomaj 56 (2 groba), vse na samem JZ robu Gradišča ter na p. št. 1021/4, ledina Hrbec, last Škerl Pavel, Tomaj 53, že pod robom Gradišča na pobočju (2 groba). Staroslovansko grobišče na Gradišču. — B. S.

VRHE PRI SLOVENJ GRADCU.

Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila 1973 preverila lego in obliko utrdbe »apaško gradišče« nad kmetijo p. d. Apačnik, ki jo je omenil W. Schmid, MPK 2/4, 1924, 266, sl. 2, 4. Utrdba leži na ozkem gozdnem grebenu j. od zaselka s cerkvijo sv. Miklavža na parc. 170, k. o. Vrhe. Kopa ovalne oblike z okroglo ravnico s pr. 5 m v j. delu je na obeh straneh obdana s prečnima nasipoma in jarkoma, medtem ko podolžni stranici varuje strmo pobočje. Jarek na s. strani je 1 m š. in 0.5 m g l., na j. strani pa je 3 m širši in 0.9 m globlji, medtem ko sta nasipa za njima vi. 1.2 oz. 0.9 m (sl. 156). V manjših poskusnih sondah ni bilo prepričljivih najdb, čeprav naj bi bil W. Schmid našel »debele halštatske črepinje, kosce fine temno sive skodelice s črticami na vratu in brusnik iz granatnega amfibolita« (rokopis v Schmidovi zapuščini v Gradcu — neobjavljeno). — S. P.

Sl. 156 Vrhe pri Slovenj Gradcu, utrdba
Fig. 156 Vrhe near Slovenj Gradec. Plan, section and site plan of the fort

NEOPREDELJIVO IN NOVEJŠE DOBE

BOGENŠPERK. Od tod so prinesli kos ročaja antične anfore in dna lonca z znamenjem križa, verjetno srednjeveškega. Lokacije nismo mogli ugotoviti, verjetno gre za predmete, ki so jih zavrgli pri preurejanju gradu. Po pripovedi J. Stareta je Meklenburška kopala na **Lupinici** prazgodovinske in antične grobove; pod ruševinami starega gradu pri Bogenšperku, kjer se je nekdanja stavba imenovala pri Kamnečanu (prazgodovinski grob,) ter na Hudičevih njivah v Črnem potoku (prazgodovinski grobovi).

Po J. Staretu naj bi potekala **rimska cesta** preko Pila v Moravško dolino, druga pa čez Vratca, Leskovec, Reka, Gojzd itd. — M. S.

BRESTOVICA PRI KOMNU. Keramika na njivi Antonič Alojza, Brestovica 112, p. št. 553/2 k. o. Brestovica, 200 m in 65° Z od c. sv. Anastazije oz. 30 m Z od ponora Dolence. Med obema vojnama so pri oranju do globine 70 cm našli kos ok. 30 cm visoke keramične posode. Ni ohranjeno. Starost povsem negotova. Na sosednjih njivah (orjevo do globine 40 centimetrov) ne poznajo arheoloških najdb. Dvomljivo.

Lokacija **stare ž. cerkve**. Ž. c. sv. Lov-

renca stoji danes na V robu Dolenje Brestovice, nadomestila je v 1. vojni porušeno cerkev, ki je stala na S robu vasi na ledini Farovž, p. št. 40 k. o. Brestovica, družbena last. Na terenu je še mogoče slediti formacijam, ki razkrivajo tloris cerkve pravokotne oblike 12.40 × 7.20 m s 4.6 m dolgim pravokotnim presbiterijem. Ohranjeni redki arhitektonski deli in kosí baročnih kipov (na lokaciji cerkve; glavi sv. Petra in sv. Pavla? so na našo zahtevo 1971 spravili v sosednji mežnariji). — B. S.

BRJE. 100 m V od vasi Brje S pod cesto v Veliki dol na p. št. 861 k. o. Brje, last Pangos Franc, Brje 39, ledina Na ravni, pri kopianju zemlje do globine 6 m dobili 3 ena nad drugo ležeče plasti čistega oglja debeline ok. 0,2 m, premera ok. 0,5 m. Nobenih sledov na površini. — B. S.

CELJE, STARI GRAD. V času od 24. 9. do 2. 11. 1973 smo raziskovali predvsem osrednje grajsko dvorišče (1972) smo prekopali ves v. del palacija in s. obrambni stolp ob dvorišču (rezultati so v tisku: Celjski zbornik 1973). Po lani ugotovljeni stratigrafiji znotraj najstarejšega stolpa-

stega gradu pred gradnjo in po njej je bilo pričakovati nadaljevanje teh slojev na prostoru centralnega dvorišča. Poleg tega pa je raziskovanje centralnega dvorišča — označenega kot sektor F v celotnem raziskovanju gradu — zagotavljalo odkritje plasti, ki bi služile za vezano proučevanje slojev v zahodnem predelu grajskega objekta. Ta dela so načrtovana za 1974.

Centralno dvorišče smo razdelili v 20 kvadrantov po 4×4 m. Predvsem zaradi današnje (po najnovejših gradbenih posegih) oblike dvorišča so nekateri z. in j. kvadranti okrnjeni, tako da je skupna raziskana površina 243 m^2 . Z novejšimi posegi je posebno prizadet ves j. in osrednji del dvorišča (kanalizacija in vodna napeljava), povsem pa je uničen jz. del dvorišča, kjer stoji gostinski objekt; tod so bile plasti najgloblje, obenem pa je bil tu po verjetni rekonstrukciji najbrže že v gotski fazi, gotovo pa v renesančni, pokrit hodnik in vhod v z. del palacija, vsekakor pa vsaj povezovalni verjetnega križnega hodnika.

Na raziskanem predelu smo ugotovili 4 kronološke horizonte. Najstarejšo doslej ugotovljeno fazo predstavlja najnižji sloj z značilno zgodnesrednjeveško keramiko, ki je po značilnostih povsem enaka gradivu obeh lani ugotovljenih stanovanjskih horizontov lesenih stavb na prostoru stolpastega gradu iz časa, preden so ga postavili. Ta sloj se je ohranil v j. in jv. delu dvorišča, je pa močno prizadet od kasnejših gradbenih posegov, zato tudi ni bilo mogoče ugotoviti kakršnih koli arhitektonskih ostalin. Posamezno keramično gradivo tega obdobja je v fragmentih prisotno po vsej raziskani površini, ohranilo se je predvsem v razpokah v živi skali.

V drugo gradbeno fazo sodi na prostoru centralnega dvorišča okrogla zidana vodna cisterna z notranjim pr. 5 m, ki se lijakasto zožuje proti dnu. Nastala je v času gradnje najstarejšega zidanega stolpastega gradu in njegove utrditve z obzidjem, ki je zapiralo ves grajski vrh. Leži v j. polovici dvorišča. Zgodnjo datacijo potrjuje s. ob njej narejeni estrih, ki je zbiral vodo in jo odvajal v cisterne skozi odprtino v njeni steni. Tako zbiranje vode pa so kmalu opustili, kar izpričuje nalaganje sloja nad estrihom, ki je po karakteristikah keramičnega gradiva enak tistemu pod njim. To gradivo ima še vrsto značilnosti zgodnesrednjeveške keramike, sicer že evoluirane, ki

po primerjavi s historično izpričanim nastankom stolpastega gradu in njemu pripadajočim drobnim gradivom sodi vsaj še v konec (ali drugo polovico) 12. stoletja. Po taki značilnosti sloja nad estrihom ob cisterni je razvidno, da je bil estrih kot zbiralnik v rabi zelo kratek čas. To potrjuje tudi z ilovico zatrpna odprtina v steni cisterne, ki jo je pokrila isti sloj.

Tretja gradbena faza na prostoru centralnega dvorišča že predstavlja prvo smotno ureditev dvoriščnega prostora z ohranjenim nasutjem mešanice ilovice in kamenja, kar je zlasti dobro vidno v osrednjem in južnem delu dvorišča. Na tem delu je mestoma ohranjeno preko te plasti peščeno nasutje, v zahodnem delu pa tudi fragmenti s kamnitimi ploščami popločene hodne površine. Po značilnostih popločevanja ter po drobnem gradivu nastanek tega horizonta sodi v gotško fazo.

V četrto in obenem zadnjo gradbeno fazo, ki je zajela celotno grajsko dvorišče, sodi homogena preureditev osrednjega grajskega prostora — centralnega dvorišča v času renesanse. To je obenem tudi zadnji veliki poseg, ki je oblikoval arhitekturo osrednjega dela gradu. Severni del dvorišča, ki doslej vsaj po vidnih ostalinah ni bil urejen preko naravno pogojene hodne površine, je bil s tremi ohranjenimi postamenti za stebre urejen v križni hodnik. Ta se je nadaljeval tako ob vzhodnem kot zahodnem robu dvorišča, pri čemer je bil zahodni prav tako prekrit in se sklenil z urejenim dohodom v zahodni del palacija. Južni in vzhodni del dvorišča je v tem obdobju doživel največje spremembe in dopolnitve ne samo z urejenim pokritim hodnikom, ampak s popolnoma na novo pozidanim kletnim prostorom v jugovzhodnem delu dvorišča, ki je bil preko stopnišča povezan z južnim arkadnim sistemom in preko njega z odprtim dvoriščem. V ta čas sodi tudi sistematična ureditev osrednjega odprtega prostora dvorišča, ki je bil prav gotovo prekrit z estrihom, zaradi naravno neravnega terena pa vsaj dvakrat stopničasto premoščen. Dvorišče je bilo po vsej verjetnosti popločeno, kar dokazujejo najdeni odtisi v malti, zato je najverjetneje bil maltasti preliv le utrditvena podloga popločenemu dvorišču. Te plošče in tudi drugi boljši arhitektonski elementi se nam niso ohranili, bili so v kasnejših stoletjih odneseni in uporabljeni pri ka-

snejših gradnjah izven kompleksa Starega gradu. V ureditev dvorišča sodi tudi izgradnja novega vodnjaka v centru stare cisterne, ki je v prvotni obliki funkcionirala vse do renesanse. Čas renesanse predstavlja na sektorju F — centralnem dvorišču — obdobje posegov, ki so enakovredno zajeli ves letos raziskani areal in so obenem tudi zadnji vidnejši prispevek k ureditvi tega prostora. — T. B.

DOBRAVLJE. Izročilo o stari vasi na rahli vzpetini, ledina **Selo**, ok. 200 m J od današnje vasi desno nad cesto proti Križu. Pokopališče imeli v dolinici J pod vzpetino, še ledina Selo. Cerkev imeli na ledini Ograda (glej). Kuga pomorila vse a) razen Triglavčkov, se preseli, h. št. 21, Dobravlje b) takrat prišli novi rodovi. Vzpetina intenzivno obdelana, površinskih sledov ni, najdbe niso sporočene.

Sledovi arhitekture v vinogradu Živec Antona, Dobravlje 2, p. št. 327/3 k. o. o. Utovlje, ledina **Ograda**, na J robu vasi nad hišami št. 2 in 3. Izročilo o »stari cerkvi« stare vasi na Selu, brez patrocinija. Zakopani zvonovi. Pri kopanju za vinograd naleteli na zelo močno, z malto vezano zidovje in veliko količino skril. Izpostavljena lega, površinskih sledov ni. Miniaturna suhozidna kupolasta konstrukcija J pod »**Staro cerkvijo**« v vinogradu Živec Alojza, Dobravlje 2, p. št. 236/1 k. o. Utovlje, ledina Vrt. Pred več leti pri obdelovanju vinograda ok. 5 m od JZ in ok. 10 m od JV roba parcele na globini ok. 70 cm zadeli na suhozidno lažno kupolo z veliko skrilom na vrhu. premer ok. 1,5 m, višina ok. 1,5 m. Porušili. Ni gotovo, ali je bilo prazno. Na robu parcele J od te točke se je po deževju vdrlo; morda analogna konstrukcija pod zemljo (tu teren ni kraški)?

Ok. 200 m V od »stare cerkve« pri hiši **Dobravlje 19**, Lah Stanislav, hišna p. št. 17, k. o. Utovlje. AS je izčistil domnevni vodnjak, najden pri kopanju za temelje dozidka v marcu 1972 3 m JZ od vogala hiše. Objekt je vkopan v krhko kamninsko osnovo, premer vkopa 206 cm, popločeno in na suho obloženo z zidom debeline 30 cm, ohranjenim do višine 1 m. Objekt je bil zapolnjen z lastno ruševino (oblika in dimenzije kamnov) kot posledico enkratnega rušenja (medprostor naknadno zapolnjen z zemljo). Najdb nobenih, tudi ne sledov sedimentov ali ognja. Glede na ruševino menimo, da se je objekt morda zaključeval kupolasto (glej Dobravlje Vrt). (Prim. tudi obliko kraških obokanih vodnjakov.). — B. S.

Sl. 157 Dobrina, ledina Na turni (foto S. Ciglencečki)

Fig. 157 Dobrina. View of the Na turni hill, from the N (Photo: S. Ciglencečki)

DOBRIINA PRI ŽUSMU. V zakotni dolini nad vasico Dobrino je podolgovat strm hrib. Na turni (spec. 1:50000, Rogatec 3:5538.000—5111.500), dl. pribl. 100 m, š. 50 m, na svoji s. strani vi. ok. 20—30 m (sl. 157), na j. strani pa strmo pada k potoku Brode. Pribl. 70 m od z. roba se strmo vzpne in tvori visoko kopo, kjer na vrhu na travnatem terenu še opazimo sledove zidov pod valovito površino. Razločno je viden floris (10 × 10 metrov), v njegovi notranjosti se vidijo delitev še na vsaj tri prostore. Sonda na tem mestu bi zelo nazorno prikazala višez »turna«, saj je površina popolnoma nedotaknjena in pokrita s travo. Na v. strani so vidni trije jarki, ki so otežkočali pristop sicer nekoliko lažje dostopnega dela. Ravnica z. od stolpa, 70 × 50 metrov, je na sredini rahlo konveksna; robovi pa so na vseh straneh precej ostrji. Zakošekovi so baje na tem prostoru izkopali veliko kamnito mizo, precej kamenja in stare črepinje. Najdb nisem videl.

Z z. strani vodi na vrh star kolovoz, ki se po j. strani spušča v dolino in povezuje ta objekt z bližnjim Tinjem. Oblika (predvsem dimenzije floris na vrhu) kaže, da je objekt verjetno srednjeveški, čeprav lahko domnevamo poselitev že v zgodnejših obdobjih, za kar govori predvsem odlična obrambna lega. Če je objekt srednjeveški, pa se vprašujemo, kako to, da so na tako majhnem in skromno poseljenem prostoru kar trije gradovi (poleg omenjenega še žusemski in tinski. — S. C.

DOMANJŠEVCI. Nad vasjo Domanjševci v sv. delu Goriškega je že 1208 stala na mestu današnje kapele romanska

cerkev sv. Vavilava. Med restavratorskimi deli 1973 so pri planiranju zemljišča okrog cerkve zadeli na skeletne ostanki nekdanjega grobišča. Nekaj metrov niže od cerkvice se širi današnje pokopališče. Na ravnici okrog cerkvice bi bilo verjetno srednjeveško grobišče, lahko pa pričakujemo tudi najdbe iz zgodnjega srednjega veka. Parc. št. cerkve je 4002/2, pokopališča pa 4002/1 in je last katol. ž. urada Kančevci. — I. H. Š.

Sl. 158 Drevenik, okop (foto S. Ciglencečki)
Fig. 158 Drevenik. View of a rampart (Photo: S. Ciglencečki)

DREVENIK PRI ROGAŠKKI SLATNI

Med goricami ob vznožju Boča je visok hrib, Mali Drevenik (spec. 1 : 50000, Rogatec 2 : 5546.000—5125.250), kjer je po pripovedi Janeza Ogrizka, Gabrovec 7, stal »stari grad«. Na J je hrib posejan z vinogradi, sicer pa popolnoma zaraščen z gozdom, stoji pa sz. na Kostrivnico in tamkajšnjo t. i. rimsko cesto. Na j. strani proti S izdolženega hriba ni videti sledov umetnega oblikovanja, precej razločno pa je viden okop na s. strani (sl. 158). Hrib ima na vrhu tri večje kope, okopi pa so vidni predvsem pri tretji (sev.). Najdbe niso znane. — S. C.

DUTOVLJE. Na njivi Milana Šuca, Dutovlje 62, p. št. 2357 k. o. Dutovlje) ledina. Dolge njive, 1908 pri kopanju za vino grad najden obzidan »rimski« grob, v njem »lopaticam podobno« okrasje, »ne zlato« (bronasto?). Uničeno. Zabeleženo v kroniki tomajske župnije; anketa negativna. — B. S.

FILIPČJE BRDO. Briški tabor, topografski ogled AS 1972 in 1974. Izročilo, da so se tja ljudje pred Turki zatekali. Razsekan in razskrapljen skalni vršič

fantastičnih oblik na izpostavljeni legi ok. 700 m JZ od vasi, p. št. 1453/117 k. o. Križ. Ni sledov umetne utrditve (recen ten suh zid v dolžini 4 m na skali na SV robu). Naravno zatočišče. — B. S.

GABROVICA. Poskus lokacije s skrilami obloženega groba skrčenca MZK 4, 1905, 140. Najdbe domačini ne pomnijo. Ledina Na luži se najverjetneje nanaša na Lokev Luža v SZ robu vasi, p. št. k. o. Gabrovica. Nobenih novih najdb. — B. S.

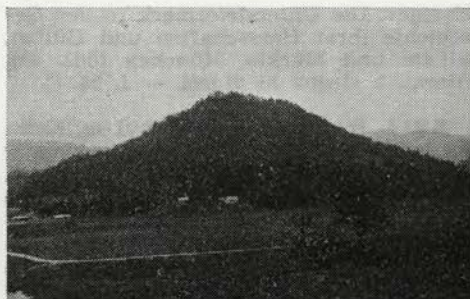
GERLINCI. Pahič omenja (VS 9, 1965, 165) skeletne grobove iz neznanega časa, črepinje posod in razne druge predmete, kar je danes vse izgubljeno. Domačini so povedali, da je na skelete zadel Franc Ružič že pred 2. svet. vojno, ko so sekali kostonje. Teren pada precej strmo in se izoblikuje v teraso, kjer so našli skelete (parc. št. 762, last občine Murska Sobota). — I. H. Š.

GORICA PRI SLIVNICI PRI CELJU.

Sv. od Gorice je na v. strani nekoliko podolžnega hriba Gradišče (kota 440 m, specialka 1 : 50000, Rogatec 3 : 5533.800—5116.900) s tremi nekoliko bolj izoblikovanimi vrhovi, na najvišjem (v.) mogoče spoznati jarek in visoke okope. Vrbošek Ivan, Gorica 11, mi je povedal, da je tu nekoč stal »grad« (sl. 159). Z okopom obdani del objekta meri ok. 70 × 40 cm. Okop je na bolje ohranjenih mestih do 2 m vi., od dna jarka do vrha gradišča pa se dvigne teren za 3—6 m. Površina je na z. delu nekoliko pridvignjena. Gradišče ima zelo pravilno elipsoidno obliko. Okop je še izredno ohranjen (sl. 160) in, kot kažejo luknje, že večkrat sondiran. V profilih okopa nisem opazil kamenja, ampak samo zemljo. Najdbe s tega prostora niso znane, pa tudi v stenah starih sond nisem opazil arheološko zanimivih predmetov. — S. C.

GRADNJE PRI AVBRU.

Lokacija c. sv. Janeza Krstnika. Izročilo k povsem konkretno in jasno: stala J pod cesto proti Gradnjam tik pod vasjo Gradnje na p. št. 311 k. o. Avber, last Tomažič Viktor, Avber 16; predniki videli, kako so jo podirali (se sklada s časom Jožefa II.). Arhitektonske dele uporabili pri zidavi cerkve v Šmarjah pri Sežani (izrecno za to), deloma raznesli kmetje (seznam tudi cerkvene opreme, v kroniki V. Ščeka, Paberki 1, 155; 8, 11). Pri kopanju za vinograd so na tej parceli naleteli na

Sl. 159—160 Gorica pri Slivnici. Gradišče in okop

Fig. 159—160 Gorica near Slivnica. View of the Gradišče hill, from the N. (Right) Part of a rampart

zidane temelje (verjetno uničeno). Najdba »ključa s križem« (ni ohranjeno?). Vinograd. Po izročilu naj bi bil na dan sv. Ivana ob cerkvi semenj, prodajali so ovce. — B. S.

HRUŠEVICA. Topografski ogled Ledince, AS 1972 in 1974. Izročilo: ob dolini Pijavec, kjer je bil kal, so stale ob »rimske cesti« hiše, kjer so konje prepregali. Na V robu doline, na travnikih p. št. 129 in 139/1 k. o. Hruševica, sledimo jasnim do 0.5 m (mestoma griža 1 m) visokim pravokotno organiziranim formacijam, ki izdajajo arhitekturo: večjo dolžine 20 m (SV-JZ) in manjšo 6 × 6 m znotraj te, 45° nanjo. Pri čiščenju travnika razkrili z malto vezan zid. Od »rimske ceste« se po umetno podzidani rampi spusti pot k njivam v dnu doline, nekdanjega kala Pijavec. Zdi se, da so sledovi arhitekture tudi S od »rimske ceste« na p. št. 224/2; znotraj teh veliko manj izrazitih formacij je zemlja skoro črna. Ni znakov oz. materiala, ki bi najdišče časovno nedvoumno določali.

Ne povsem zanesljiv podatek o najdbi groba na njivi Marjana Zege, Hruševica 18, p. št. 772 k. o. Hruševica, ledina **Podkal**, JZ pod prvim kalom J za vasjo. Izročilo o zlatem zvonu. Po 1. vojni naj bi bili tu najdeni lonci s pepelom, menda tudi skelet. Podatek o najdbi je treba obravnavati s previdnostjo. Na terenu ni posebnih znakov. — B. S.

JURIJ. Cerkev se prvič omenja 1366 ob popisu gornjelendavskega posestva, okrog nje je staro pokopališče s kostnico sv. Mihaela, leži pa na manjši vzpetini (parc. št. 695, last rimokat. ž. urada Jurij). Teren je nedvoumno spomenik srednjeveške arheologije!

Verjetno smo ugotovili še en arheološki spomenik. Aleksander Rigač, Jurij 124, nas je opozoril na Turško gomilo, pr. 7, vi. 1.50 m, na griču, na kateri stoji ok. 3 m vi. zidano znamenje, Perešov križ. Franc Ficko, Večeslavci 112, je menda gomilo razkopaval in našel človeške kosti. Travnik, na katerem leži že precej poškodovana gomila, ima parc. št. 1514 k. o. Jurij in je last Neže Horvat, Jurij 66. — I. H. Š.

KAZLJE. Zaleskovje, stara vas, topografski ogled AS 1972 in 1973. Izročilo o stari vasi, nekateri o 3—4 hišah. Ime tudi Na rudi. Gmajna J od c. sv. Lovrenca ob poti proti Vrhu (kota 380). Med izčiščenimi deli pašnikov in plitvim dolinami, z njivami obširni pasovi kamnitih grobelj (ok. 150 m), deloma poraščenih, kj naj bi prekrivale stare arhitekture. Na Z robu njive Zlobec Jožeta, Kazlje 7, p. št. 1815/2 k. o. Kazlje, so pri kopanju večkrat naleteli na apno in opeko (ravno!); ni ohranjeno. Nobenih indikativnih površinskih najdb. Časovno težko opredeljivo, morda rimsko. — B. S.

KOMEN. Izročilo o cerkvi sv. Marjete in stavbah na meji med devinsko in riemberško posestjo na rahli vzpetini med Komnom in Gorjanskim S nad cesto, ledina Sv. Margeta. Cerkev je stala na vrhu, na parceli Žegen p. št. 747 k. o. Gorjansko, last Bandelja Jožefa, Presarje 2: travnik 41 × 24 m, pravilno orientiran, nikoli ni smel biti obdelovan; v ogradi kamenje s sledovi malte. Ohranjeni deli: stranski oltar sv. Marjete v p. c. sv. Andreja, Gorjansko; kamnit okvir vrat z vklesano letnico 16 gp 55 — Štrekelj, Gorjansko 100; nosilni steber kora in baza — Pipan Jože, Presarje 14; no-

silni steber kora — Lozej Miroslav, Pre-sarje. Niže ob cesti na p. št. 750, druž-bena last, rahlo vglobljen prostor pravil-nih oblik, po izročilu a) cerkev b) poko-pališče c) stavbe.

C. sv. Lovrenca je stala na JVV robu vasi Na Pivki (h. št. 48—51), p. št. 255/4, družbena last. Danes ok. 2 m visoka le deloma zarasla razvlečena groblja; trav-nik pod njo ima ledinsko ime Pri sv. Lovrencu. Cerkev vrisana v prvem fran-ciscejskem katastru. — B. S.

KOPRIVA. Najdba »raznih kovinskih predmetov« na njivi Antona Guliča, Ko-priva 2, p. št. 237/1 k. o. Kopriva, ledina **Zahrastje**, ok. 300 m J od vasi. Najdno pred vojno pri sajenju trt. Prodano v Trst.

Najdba skeletnih grobov na njivi Franceta Geca, Kopriva 56, p. št. 13 k. o. Kopriva, ledina **Krtovšče**, na S robu va-si. 1924 našli skelet, obdan s skrilami, čez glavo imel tudi položeno kamnito ploščo. Brez pridatkov. Zabeležena ana-logna najdba 2 skeletov na isti lokaciji ok. 1880 (Milko Matičetov). Skeleta drug ob drugem, vsak pokrit s skrilom, pogled proti V. Brez pridatkov. Kostni so se pri dotiku razsule. — B. S.

KOSOVELJE. Gradina, topografski ogled AS 1972 in 1974. Ime Gradina, Sta-re šance. Ruševine utrdbe nepravilne krožne oblike premera ok. 90 m na polo-žnem S pobočju z borovim gozdom pokrite vzpetine (ok. 50 m pod vrhom) pribl. 1 km SZ od vasi Kosovelje na sami meji k. o. Pliskovica in Gabrovica. Utrdba se na JV in S strani naslanja na rob kra-ških dolin, ruševina obzidja je ohranje-na kot 6—7 m široka in do 1,5 m visoka groblja, na S strani mestoma vidna do 1 m visoko fronta suhega zidu. Vhod na V? Notranjost zelo zakrasela, borovci. Najdb nobenih. Prazgodovinsko? (Mar-chesetti ne omenja). Ar. Tr. 3, 1872-75, 54 govori o menjalni postaji pri Kosove-ljah. To najdišče menjalna postaja go-tovo ni, ni pa izključeno, da je avtorju bilo osnova za izpeljavo. — B. S.

KOZMINCI V HALOZAH. Pri topo-grafskem delu smo pregledali tudi »gra-dišče« v Kozmincih na koti 468 nad cest-nim križiščem. Na ostrem vrhu so jasni sledovi s tlemi zravnane okroglega ob-jekta, utrjenega še z dodatnim nasipom. Sledovi pričajo o stolpu, enakem tistemu na Dravinjskem vrhu nad Vidmom, kjer je stal v 12. stol. gradič Trann (H. Pir-

chegger, Die Untersteiermark in der Ge-schichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte, München 1962, 93). Starejših sledov ni videti. — I. M. C.

KRIŽ. Izročilo o stari cerkvi sv. Križa na ledini **Na Križu V** od vasi, točneje v J delu ledine med hrasti J ob cesti proti Filipičjem brdu. (Oskrbovali naj bi jo kapucinarji, ki da so potem šli k bliž-njemu sv. Antonu.) Tik ob poti v SV kotu p. št. 1540 k. o. Križ, last Seražin An-ton, Križ 37, stoji visoka groblja kame-nja (dolžina čez 10 m), edina daleč na-okrog, na najvišji točki, sumljiva za lo-kacijo arhitekture. Ok. 60 m JV od grob-lje na p. št. 2750, družbena last, je stal vodnjak, danes zasuto.

Sledovi arhitekture? v vinogradu Go-mizelj Henrika, Križ 41, p. št. 1514 k. o. Križ, ledina **Velike njive**, ok. 200 m J pod lokacijo »stare cerkve sv. Križa« (glej). Ok. 1940 pri kopanju za trte pri srednji od 3 vrst v srednjem delu parce-le v dolžini 35—40 m od globine 50—60 centimetrov dalje (kopali do 80 cm) opa-zili, da je zemlja močno pomešana z mal-to; vmes keramika (»kosi kozice za 6—7 l«), železo, »pravilneje oblikovani« kam-ni; material ni ohranjen. Površinskih sledov ni. — B. S.

MARTJANCI. Okrog znane cerkve iz 1392, ki leži na nekoliko vzdignjenem te-renu, je verjetno bilo pokopališče, vse skupaj pa je spomeniški kompleks sred-njeveške arheologije. — I. H. Š.

MEDVEDJE BRDO. Na njivi pred vaš-ko cerkvijo (8 m jz. od cerkvenega zidu) so pri izkopu lukenj za mlaje pred zad-njo vojno našli ostanke človeških kosti (podatek Frančiške Žakelj, Medvedje brdo 12). — M. S.

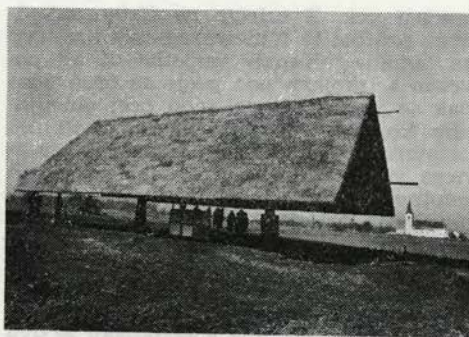
OCINJE. Marija Keimel (p. d. Peiper-ca), Ocinje 35, nam je povedala za ledino Kirchefeldacker, kjer naj bi bila nekoč stala cerkev, okrog nje pa pokopališče. Cerkvenim razvalinam pravijo Weisse Kirche. Ugotovili smo, da leži ledina na z. pobočju grebena, poraslega z grmičev-jem, in so razvaline vidne. Pravokotna ledina, 45 × 45 m, je ugodna za naselitev (parc. št. 546 in 547 k. o. Ocinje, last KIK Pomurka iz Rakičana). Verjetnega arheološkega spomenika zaenkrat ne mo-remo časovno opredeliti. — I. H. Š.

OTOK PRI DOBRAVI. Po programu iz 1972 smo 1973 zaključili raziskovanje

strojarske jame s. od temeljev predromanske cerkve, ki smo jo odkrili na IP 1, ter začasno konzervirali in prezentirali cerkvene temelje, nad njimi pa postavili streho. Vzporedno z deli na IP 1 smo nadaljevali odkrivanje IP 2 na osrednjem delu otoškega prostora. Terensko raziskovalno delo sta nam otežkočili strahovita suša v poletnih mesecih in zgodnjem jesenskem času, ki je skoraj onemogočila izkopavanje na IP 2, olajšala pa izkop v strojarski jami na IP 1, ki je zaradi visoke talne vode v prejšnjih sezonah nismo mogli raziskati, v drugi polovici septembra pa neurje s poplavo, kakršne ni bilo na tem prostoru že od 1937. Ta nam je omejila možnosti in smo dela na IP 1 lahko končali šele na prehodu v zimo, na IP 2 pa smo dokončali izkop le do planuma 4, nismo pa mogli dokončati potrebnih opazovanj. Zato sta dokumentacija in vrednotenje izsledkov IP 1 dokončna, za IP 2 pa le delna.

Izkopavanje na IP 1

1. Da bi lahko začeli s postavitvijo zaščitne stavbe, smo najprej odstranili zaščitno plast s temeljev in s cele površine tlorisa znotraj kulturnega objekta, ki smo jo nasuli v jeseni 1972, kot zaščito proti vodi in zmrzali. Projektant je predvidel za zaščitno stavbo le dva nosilna stebra in to znotraj tlorisa kulturne stavbe in sicer na prostoru presbiterija romanske stavbe in ob zahodni steni ladje. Z izkopom temeljev v romanskem presbiteriju smo izkopali ves prostor presbiterija do notranjega lika polkrožne apside. Ker smo že pri sistematskem izkopavanju prišli do sterilne plasti je ukop za temelj šele začel v sterilni plasti ilovice, ki je v nižjih legah prehajala v srednje rumeno, svišču podobno glino. Globina izkopa je bila 2 m. Izkop vzhodnega temelja je pokazal stratigrafske razloge, zakaj je prišlo do opuščanja starejšega pravokotnega prezbiterja pri kulturni stavbi na tem prostoru. Dno temeljev pravokotnega prezbiterja leži namreč na plasti gline, ki nima potrebne nosilnosti za tak velik oziroma težek objekt. Že pri prejšnjih opisih pravokotnega prezbiterja smo ugotovili, da je njegova vzhodna stena nagnjena proti vzhodu ter globlje vkopana, kakor severna in južna stena prezbiterja, ter da sta bila jugovzhodni in severozahodni vogal pravokotnega prezbiterja podprta s podpornimi zidovi. Posebno močno je bil grajen podporni

Sl. 161 Otok pri Dobravi, zavarovalna stavba nad ostalinami

Fig. 161 Otok near Dobrava. The protective structure over the church foundations

zid ob jugovzhodnem vogalu prezbiterja. Toda tudi oba podporna zidova nista ustavila pogrezanja pravokotnega prezbiterja. To je pripeljalo do krajanja prezbiterja z vgrajevanjem polkrožne apside, ki ima plitvejšo vkopane temelje in leži le v plasti ilovice za katero lahko trdimo, da ima večjo nosilnost od nižje ležeče gline. Čeprav izkop temeljev za zaščitno konstrukcijo nad tem objektom ni formalno vezan na raziskovanje, je ta izkop dal pomemben prispevek k stavbni zgodovini objekta, ki smo ga odkrili.

Za raziskovanje je bil pomemben tudi izkop temelja za zahodni nosilni stebel zaščitne stavbe. Stratigrafija je tu enaka, kot pri zahodnem temelju; plasti sterilne ilovice, ki je debela en meter, sledi slabo nosilna srednja siva glina. Tudi tu je dno temelja zalivala talna voda. S svojim severovzhodnim vogalom je ta temelj, čigar površina meri 2×2 m, na prostoru prejšnjega izkopa, oziroma zgodnje srednjeveške jame, ki smo jo ugotovili pod visoko srednjeveško pečjo za bron na osrednjem delu kv. 29. To pomeni, da je večji del površine tega temelja bil vkopan v sterilno plast, razen na prostoru pravkar omenjenega zgodnesrednjeveškega ukopa. Do izredno pomembne ugotovitve smo prišli na zahodnem profilu temelja, ki teče pod nekdanjim kuriščem, ki smo ga ugotovili v stičišču kv. 1, 9, 28 in 29. Pod tem objektom oz. kuriščem je tekel kanal, ki je bil širok pol metra in globok en meter. Kanal je bil zapolnjen s plastjo srednje sivega subhumusa, oglja, s fragmenti žlindre in nekaj kosi keramike iz prehodnega obdobja iz zgodnjega v visoki

srednji vek. Z ozirom na širino zahodnega profila, tj. 2 metra, se začenja vkop za temelje. »Kanal« verjetno ni bil povezan z izkopom pod pečjo za bron, ampak se je zaključeval, pod prej omenjenim kuriščem, ki smo ga ugotovili na prostoru pod začetkom našega koordinatnega sistema pri $x, y = 0$. Ker smo pri celotnem izkopavanju upoštevali princip nerušenja oziroma ohranjanja objektov, ki jih odkrivamo, nismo prej odkrili pravkar opisanega kanala. Po situaciji v profilu sodeč prihaja kanal z zahodne strani izkopnega polja oziroma s prostora kv. 9, kjer sta bila v podaljšku še dva objekta, ki sta nam onemogočala izkop do sterilne plasti, če smo ju želeli ohraniti. Tako smo prišli s kanalom do suhega zidu, ki teče vzporedno z zahodnim zidom cerkvene ladje in teče diagonalno skozi kv. 2 in 10. Že pri opisu izsledkov izkopavanja na kvadrantih v letu 1968, smo ugotovili, da je pod tem zidom bilo veliko kurišče in ob njem mnogo žlindre ter da je tudi pod to kurišče prihajal kanal, ki je vodil z mejnega prostora med kv. 2, 3, 7 oziroma pod merniškim stebričkom pri $x = +4$ in $y = -8$. Če združimo oba izsledka tj. spoznanje o kanalu, ki smo ga odkrili v letu 1973 in odkritje kanala iz leta 1968 bi se mogoče dalo govoriti o nekem sistemu kanalov po katerih so dovajali zrak pod kurišča. Šele odkritje kanala v letu 1973 je pokazalo nedvomno funkcijo kanalov oziroma njegovo povezanost s prostorom kurišč. To je izredno pomembna ugotovitev, ki zelo dopolnjuje naše pomanjkljivo znanje o naši železarski dejavnosti v obdobju na prehodu iz zgodnjega v visoki srednji vek.

Po zaključenem opazovanju profilov in celotne situacije smo pristopili h konzervaciji temeljev kulturnega objekta in sicer po standardnih načelih ohranjanja tovrstnih objektov. S tem, da smo v sedanjih fazi predvsem utrjevali vidno plast kamnov v temeljih, ter da smo za leto 1974 pustili utrjevanje oziroma vezanje celega zidu, kar se lahko doseže edino-le s potiskanjem veznega gradiva pod določenim pritiskom (3—5 atmosfer). To nismo mogli opraviti zaradi pomanjkanja odgovarjajoče opreme ter iz bojazni, da se gradivo znotraj zidov ne bi posušilo pred zmrzovanjem.

Po tem, ko smo končali s konzervacijskimi deli, je posebna ekipa tesarjev izvršila montažo lesene konstrukcije, ki smo jo po zaključnih montažnih delih pokrili s slamo (sl. 161).

Zaščitno stavbo je projektiral ing. arh. Oton Jugovec, direktor regionalnega zavoda za spomeniško varstvo Ljubljana, statični izračun pa je opravil ing. Stojan Ribnikar, direktor splošnega projektivnega biroja v Ljubljani. Obdelava lesa za konstrukcijo, ki ga je darovalo Gozdno gospodarstvo Novo mesto, je obdelalo podjetje »Hoja« iz Ljubljane. Vsi omenjeni so svoje delo opravili gratis.

Konstrukcija zaščitne stavbe ima naslednje značilnosti:

1. v celoti je lesena;
2. stavba predstavlja posodobljeno konstrukcijo kozolca;
3. stavba je dolga 17 m, visoka 8 m, streha je dvokapna in ima površino okoli 200 m²;
4. oba nosilna stebra sta hrastova, vsi ostali elementi pa so smrekovi;
5. zaradi posebnega načina oblikovanja strešne konstrukcije in zaradi obeh stebrov, dobimo vtis o dvoladijskem prostoru pod streho, kar na določen način oživlja nekdanji ambient;
6. zaradi svojega izgleda se stavba izredno vključuje v vaški ambient Drame in ne moti enotnosti velike in ravne otoške površine.

Ker so temelji do en meter pod današnjim nivojem travniške površine, smo okoli zidov naredili brežino z nagibom 1:1 ter jo obložili s travnimi vanžami, tako da dobimo enotnost travniške površine, vse do samih temeljev. Okoli temeljev teče 50 cm široka steza, ki je skupaj s prostorom znotraj temeljev posuta s plastjo drobno granuliranega peska. Ob robu brežine teče 20 cm visok ter 80 cm širok obhodni podest. Na ta način smo po konservaciji izvršili tudi prezentacijo temeljev ter jih istočasno zaščitili z že opisano konstrukcijo. S travniške površine vodijo k temeljem lesene stopnice, ki so pa le začasne.

V sedanjih izvedbi objekt še ni v popolnosti zaključen in urejen. Manjkajo še vsa konzervacijska dela na zaščitnem objektu. Ko bo to v l. 1974 opravljeno, bomo predlagali Skladu in ostalim zainteresiranim sestanek na terenu, ko bi obravnavali nadaljnje raziskovalno delo ter prezentacijo drugih objektov, ki smo jih že ali jih bomo šele odkrili.

Posebna funkcija zaščitne stavbe je tudi muzeološka prezentacija dosedanjih izsledkov dela. Že v jeseni leta 1973 smo naredili odgovarjajoč poskus, ko smo na posebnem panoju predstavili historično in materialno problematiko Gutenwertha. Čeprav je bila tovrstna prezentacija le

nekaj dnevna, smo lahko ugotovili, da ima ta način pri obiskovalcih velik odziv. To nam daje pobudo, da se bomo v letu 1974 izdatneje potrudili za muzeološko predstavitev rezultatov raziskovanj. Pod zaščitno stavbo bomo razstavili razne arhitektonske elemente in vitrino z odlitki. Na obeh dostopih na otoško površino, to je ob cesti pri Miklavževi cerkvi ter ob poti na Otok pri vasi Drama, bomo postavili velike plošče, ki bodo z besedo in risbo predstavile zgodovino in izsledke raziskovanja na Otoku.

2. Pri opisu delovnih procesov na prostoru temeljev kulturne arhitekture na IP 1 smo opazili, da se je delo v celoti podrejalo postavljanju zaščitne konstrukcije. Isto moramo ugotoviti tudi za raziskovalno delo na prostoru strojarske jame št. 1, tj. severno od kulturnega objekta. Postavljanje zaščitne stavbe je terjalo tudi ureditev prostora severno od objekta, oziroma njegovo raziskovanje ter zasipanje. Uvodoma smo že ugotovili, da je v poletnih mesecih 1973 bila taka suša, kakršne ni bilo zadnjih deset let in da smo zahvaljujoč temu lahko nadaljevali z izkopom v strojarski jami št. 1, ki je bila v letu 1972 poplavljen s talno vodo. Situacija iz leta 1972 je bila izhodišče za naše delo na tem objektu v letu 1973.

Poglejmo si najprej do kakšnih izsledkov smo prišli na tem prostoru v letu 1972: na površini kv. 68, 69, 59, 58, 8 in 30 je vkop v sterilni plasti ilovice, ki začena na 80–90 cm pod današnjo površino. V kv. 69 je izkop nepravilno krožne oblike in pokriva velik del površine kvadranta. Na osrednjem delu kvadranta je izkop globok 2 m. Stene izkopa so oblikovane terasasto. V kv. 68, 58 in 59 je izkop plitvejši (detajlni opis tega objekta smo podali v poročilu o raziskovanju na Otoku v letu 1972 na s. 2–13). Tedaj smo tudi ugotovili, da se južni zaključek strojarske jame izgublja pod severnim zidom ladje. V južnem ovalnem delu jame smo našli številne najdbe, ki govorijo o prvotni železarski ter poznejši strojarski dejavnosti. Veliki kosi žlindre, ki so ležali nad nu jame, so bili prekriti z debelo plastjo čreslovine. Na dvojno uporabo tega objekta kaže tudi njegova izredna razčlenjenost, ki je nastala postopoma. Šele dokončen izkop nam je omogočil, da natančneje opredelimo kateri deli jame so starejši in kateri so nastali šele ob uveljavljanju strojarske dejavnosti (glej situacijo tega izkopa v merilu 1 : 50 s kotiranimi izohipsami, ki kažejo razčlenjenost ter ukope znotraj objekta).

Po odstranitvi čreslovine in živalskih kosti na osrednjem delu jame tj. na površini kv. 57 in 37, smo lahko še enkrat ugotovili, da se izkop širi ob skupni abscisi omenjenih šestih kvadrantov tj. v smeri sever-jug z majhnim odklonom v smeri severovzhod—jugovzhod. Najnižji ovalni del jame je dolg 6 metrov ter širok 2,5 m. Južni del jame je širši oziroma se zožuje proti severu. Na južnem robu jame je utrjena površina temno rdeče rjave barve v velikosti 120×80 cm, ki pada od juga proti severu. Površina z enakim značajem je na osrednjem delu dna jame, tj. ob njenem vzhodnem robu in meri 40×80 cm ter se nagiba od vzhoda proti zahodu (ta površina je na skici situacije označena s številko 3). Na osrednjem delu jame je nepravilno oblikovana površina v velikosti 100×100 centimetrov temno sive pepelnate barve in je popolnoma trda (na skici površina številka 2). Na dnu jame je bilo več kosov žlindre. Dno jame pada od zahoda proti vzhodu. Na vzhodni strani jame je enoten rob v višini okoli 40 cm nad dnom, medtem ko je rob ob zahodni strani jame oblikovan stopničasto oziroma v dveh horizontih. Na dnu jame so bili tudi trije manjši ukopi, velikosti od 15×30 do 50×60 cm (glej situacijo strojarske jame).

Posebej je poučen in dokumentaren zahodni profil ob strojarski jami od $x = +8$ do $x = +12$ vzdolž osi $y = -4$. Ta profil je kombinacija plasti v profilu pod zahodnim robom izkopnega polja ter projekcija plasti, ki smo jih ugotavljali pri izkopu strojarske jame, od dna prej omenjenega profila do dna izkopa. Tako smo dobili odnos strojarske jame s svojimi hodnimi površinami do današnje hodne površine. Ta tehnika nam je tudi omogočila natančen potek ukopa, ki pada od 70 do 250 cm pod današnjo površino. Kričuljo tega profila pa podajamo v profilu A — B. Tu se vidita tudi obe nekdanji hodni površini. Prva najnižja je zelo izrazita, saj so na njej sledovi kurjenja ter številne najdbe, ki pričajo o železarski in usnjarsko-strojarski dejavnosti. V to površino je bila vkopana strojarska jama. Najstarejšo hodno površino in omenjen ukop je začela pokrivati nova ilovnata plast, ki se ostro loči od višje ležeče subhumusne in humozne plasti. Zdi se, da je zgornja površina tega zasipa služila za naslednjo hodno površino. Na njej so najdbe redke in ne tako bogate kot na nižji hodni površini. Mlajši hodna površina pada od juga proti severu. Menimo, da proces zasipanja stare hodne

površine ni bil naraven, ampak umetno peševan.

Na obeh straneh zgornje polovice profila sta dva ukopa. Južni oziroma levi je najbrž recenten, medtem ko je severni zanesljivo star in je verjetno povezan z nasipom plasti številke 4. (glej risbo profila). To je plast svetlo rjave in rdeče rumene ilovice, ki je mestoma pomešana z rjavim in črnim humusom ter s koščki žlindre in oglja.

Površina profila pada od juga proti severu in enako lahko rečemo za humozno in subhumozno plast v profilu (številka 1 in 2) ter plast ilovnatga nasipa, ki predstavlja mlajšo hodno površino. Starejša hodna površina je skoraj ravna in je v globini do 90 cm pod današnjo površino. Ukop za strojarsko jamo, projekiran v profil, pada od zahoda proti vzhodu ter leži 250 do 260 cm pod današnjo površino. Ukop na južni strani strojarske jame je globok do 150 cm, na severu pa do 108 cm, pod današnjo površino. Osrednji del jame pod čreslovino, ki je zanesljivo služil le železarski dejavnosti je bil okoli 190 cm pod današnjo površino.

Ceprav nam ni uspelo natanko izločiti vsega, kar je sodilo k železarski fazi tega izkopa, lahko zanesljivo trdimo, da je bila železarska dejavnost na tem prostoru starejša od strojarske. Kot je pokazal profil, leži namreč čreslovina in ostanki kosti nad plastjo, v kateri smo našli žlindro. Čreslovina je prišla v jamo, ko je bilo dno vkopa že zasuto z mlajšo plastjo.

Potem ko smo zaključili z odstranjevanjem drobnih najdb s prostora ukopa za strojarsko oziroma železarsko jamo (tj. bila čreslovina in žlindra) ter ponovno preverili obstoj kanala pod severnim zidom ladje, v času pred postavitvijo prve cerkvene stavbe, smo na tem prostoru zaključili z izkopavanjem in ostalimi raziskovalnimi deli. Ves izkop smo strojno zasuli ter površino vrtnarsko zravnali, tako da je prostor severno od zaščitne stavbe postal enoten ter se je vključil v prezentacijo objekta pod zaščitno stavbo.

Izkopno polje 2 — na osrednjem delu otoške površine (natančen opis lokacije je v poročilu za leto 1972).

Po zaključku raziskovalnih del v letu 1972 na prostoru IP 2, je bilo odkritih skupno 42 kvadrantov, vendar od tega je le površina, ki je bila odkrita v letih 1972 (skupno devet kvadrantov 501—503, 511—513 in 521—523) bila raziskana dokončno. Vsa ostala površina je po zaključku raziskovanja v sezono 1972 bila

izkopana le do globine planuma 3. Na površini, ki je bila odkrita v letu 1972 je prišlo na dan cestišče za katero smo domnevali, da se nadaljuje proti jugu in proti severni meji IP 2. V letu 1973 smo celo površino poglobili do globine 4 oziroma 5. planuma. Z izkopom do globine pl. 4 je bila dokončno raziskana vsa vzhodna polovica IP 2. Na zahodni polovici IP 2, kljub izkopu do globine pl. 5 se kulturna plast še nadaljuje. Zaradi poplav, o kateri smo govorili že uvodoma, nismo mogli nadaljevati z izkopom na zahodni polovici IP, niti zaključiti z dokumentacijo vzhodne polovice IP. Oboje bomo morali opraviti v poletju 1974. S tem bo tudi zaključno raziskovanje na tej površini. Da ne bi prišlo do odvečnega ponavljanja dokumentacije, bomo celotno poročilo (teksti, načrti in fotografije) objavili šele po zaključku izkopavanja na tej površini, predvidoma v letu 1974. V poročilu za leto 1973 se bomo zadovoljili le s sumaričnim prikazom dosedanjih izsledkov na IP 2 (sl. 162).

Najpomembnejši izsledek, do katerega smo prišli že leta 1971 ob južnem robu IP 2 je podlaga za cestišče, zloženo iz oblic in lomljencev v velikosti od 10×15 do 50×60 cm. Cestišče je široko okoli 4 m ter z izrazito poudarjenim vzhodnim in zahodnim robom, ki ga sestavljajo v zaporedje postavljeni veliki lomljenci. V osnovi cestišča tj. med kamni smo našli več sledov malte, za katero menimo, da je vezala podlago cestišča. Ob zahodnem robu cestišča, na površini kv. 522—523 in 532—533 se cestišče razširi v podest, širok do 3 m in dolg do 8 m. Najdba cestišča na južni polovici IP 2 je samo potrdila našo tezo o srednji ulici, ki je vodila skozi vse naselje. Zato je bila opravičljiva domneva, da bomo z izkopom severne polovice IP v letu 1973 odkrili nadaljevanje cestišča proti severni meji IP. Z izkopom do globine pl. 4 smo lahko na vsej površini IP 2 ugotovili naslednje:

1. Iz kv. 513 in 523 se cestišče nadaljuje proti severnemu robu IP 2, kjer se izgubi pod profilom v kv. 536 in 546.

2. Na površini vzhodno od ceste smo ugotovili, da vzporedno z vzhodnim robom cestišča teče zid na razdalji 3 m, ki je bil izdelan iz velikih lomljencev in oblic v velikosti 50×60 cm.

3. Prostor med vzhodnim robom cestišča in pravkar omenjenim zidom (pod številko 2) je bil prazen, razen v kv. 502, 513, 515 in 526, kjer sta vzporedna zidova

Sl. 162 Otok pri Dobravi, pogled na izkop. Osi tlakovane ceste in sedanjega kolovoza se popolnoma ujemata

Fig. 162 Otok near Dobrava. View of the excavation site. The axis of the paved road and that of the present cart-way are identical

povezana s štirimi prečnimi zidovi. Tako je prostor med obema zidovima razdeljen v zaporedje celičnih prostorov velikosti do 6×3 m.

4. V nadaljevanju proti severnemu in vzhodnemu robu IP je v globini pl. 4 sterilna plast zemlje, razen na površini kv. 495 in 494, kjer smo našli improvizirana kurišča. Gotovo lahko trdimo, da vzhodno od temeljev, ob vzhodnem robu cestišča na IP 2 ni ostankov arhitekture.

5. Zaporedje pravokotnih celic ob vzhodnem robu cestišča smo opredelili, kot zaporedje enoceličnih stavb s skupno fasado, ki sloni na vzhodnem robu cestišča ter s skupnim vzhodnim oz. hrbtnim zidom. V nadaljevanju tega poročila, ko obravnavamo vse elemente arhitekture in urbanizma, ki smo jih doslej spoznali na Otoku, smo zaporedju teh enoceličnih stavb dali delovni naslov »trgovine«, kajti ta sistem stavb se v popolnosti razlikuje od stavbnih tlorisov katerih del smo ugotovili med zahodnim robom cestišča in zahodno mejo IP 2.

6. Vzporedno z zahodnim robom cestišča tudi teče zid skozi kv. 545, 544, 534, 533, vendar le na razdalji 2 m. Na svojem severno zahodnem delu ta zid izginja pod severno mejo IP, na jugovzhodnem delu pa se naslanja na razširjeno cestišče v kv. 533, 522 in 532. Dvometrski pas med zahodnim robom cestišča in vzporednim zidom je arheološko prazen. Med obema vzporednima zidovima ni nobenih povezav. Vzporedni zid, po dosedanjih spoznanjih, opredeljujemo šele kot

začetek velikega stanovanjsko stavbnega kompleksa, ki se širi proti zahodu IP. Pravokotno na ta zid tečeta najmanj dva zidova s kamnitimi temelji in najbrž leseno nadgradnjo, ki dajejo slutiti, da imamo zahodno od cestišča opraviti z zelo razčlenjeno arhitekturo, ki je zaradi najdb opredeljujemo kot stanovanjske stavbe. Tukaj so razen številnih železnih najdb tudi mnogi fragmenti keramike. Obe vrsti najdb imajo naselbinski značaj. Pri keramiki gre za domačo uporabno keramiko, med železjem pa je v glavnem hišno okovje. Ker raziskovanje na tem prostoru nismo zaključili, trenutno še nismo v stanju razčleniti posamezne stavbe, kajti odkrili smo le njihov vzhodni del, ki se nadaljuje pod izkopno zahodno mejo IP 2. Trenutno si lahko dovolimo le ugotovitev, da smo zadeli na dele večjega števila stanovanjskih prostorov ter da imajo vsi nekatere skupne značilnosti. Tako smo npr. lahko ugotovili, da je bila v vsakem prostoru večje ali manjše kurišče in da je v vsakem prostoru bil tudi okrogel ukop s premerom do 60 cm z utrjenimi stenami, danes votel, ki jim še nismo mogli določiti niti globine niti funkcije.

O natančni obliki stavb ter o njihovih dimenzijah in razporeditvi prostorov bomo lahko govorili šele po zaključenem izkopavanju na celotni površini IP 2 ter po dodatnem izkopu ene ali več vrst kvadrantov ob zahodnem robu IP. Trenutno pa se le zadovoljujemo z ugotovitvijo, da imamo na prostoru zahodno od cestišča opraviti z razčlenjeno stavbno arhitekturo.

ro, za katero menimo, da je bila namenjena za stanovanjske potrebe.

Izsledke izkopavanja na IP 2 v času 1972 in 1973 lahko povzamemo v naslednje sumarične ugotovitve:

a) Vzhodno od cestišča, s fasado neposredno na vzhodnem robu cestišča, so stale enocelične stavbe, ki so služile najbrž za »trgovske« namene;

b) Za temi stavbami, dalje proti vzhodu, je bil prazen prostor, na katerem ni sledov zidane arhitekture;

c) S cestišča so proti zahodu bili razširjeni pločniki, ki so služili za dostop k stavbam z zelo razčlenjenim tlorisom in so verjetno služili za stanovanja. — V. Š.

Sl. 163 Pečica, umetno oblikovana kopa na vrhu hriba (foto S. Ciglenečki)

Fig. 163 Pečica. View of the artificially shaped mound on the summit (Photo S. Ciglenečki)

PEČICA NAD LAMBERGOM PRI SMARJU.

Na vrhu prelaza na Pečici, med Dolgo goro in z. odrastki Boča, stoji hrib, ki je na specialki 1:50000 (Rogatec 1:5543.5505125.750) označen s koto 474. Ljudska tradicija o njem molči, niti imena zanj nisem mogel ugotoviti. Na vrhu sta na v. strani vidni dve terasi, prva (višja) š. 10 m, druga 15 m. Premer kope na vrhu je ok. 30 m (sl. 163). Vidni so še tudi sledovi starih sond, vendar nikjer ni opaziti elementov, ki bi potrdili obstoj objekta že v arheološko zanimivih obdobjih. Omeniti velja tudi strateško in obrambno zelo pomembno lego, ki dopušča možnost, da je bil objekt obljuden daljši čas, saj stoji ob večkrat omenjani domnevni rimski cesti, ki prihaja iz dolenjske smeri, teče ob Sotli in potem čez Podplat in Pečico na Poljčane in od tod v Ptuj. Nadvojvoda Ivan omenja cesto v začetku 19. stol. že kot »staro« (Anton Schlossar, Erzherzog Johanns Tagebuchaufzeichnungen, 34s). — S. C.

PLISKOVICA. Topografski ogled AS 1972. Na vrhu hriba kota 168 J od Pliskovice je na ledini Karminje nenavadna tvorba, imenovana **Stara cerkev**. Izročilo: turn, stara cerkev (brez patrocinija); Turki. Gre za naravno skalno tvorbo, razpokan skalni čok, za katerega pa moremo domnevati, da je bil prirejen in izrabljen za neko miniaturno arhitekturo (ok. 6 × 6 m). Ob SV robu teče hodnik (kot se zdi v S delu zavije proti Z) višine 90 cm, širine 40—50 cm; verjetno je izkoristil skalno razpoko, stene so dograjene s suhim zidom in hodnik je prekrit s ploščami (le dve sta ohranjeni). Čeprav ne moremo izključiti možnosti, da gre za igro narave (v tem primeru bi »Stara cerkev« bila interpretacija nenavadnih naravnih oblik) ali pa za recentno adaptacijo (pastirji), moramo glede na izročilo in po ogledu dopustiti tudi možnost, da gre za zanimiv arheološki teren. V sv. delu njive **Ravnje**, last Alojza Ščuke, Pliskovica 2, p. št. 2468 k. o. Pliskovica, na prisojnjem bregu nad cesto Krajna vas — Pliskovica, so pred ok. 50 leti pri kopanju zemlje v gl. ok. 4 m našli pepel, oglje in nekaj črepinj lončenih posod, »potem so zasadili palico, ki se je naprej mehko vdrla, zato so se prestrašili in so vse zasuli«. — B. S.

PONIKVE. Ostanke arhitekture 1 km SV od vasi na robu kraške doline Petrinovec na p. št. 2085/27 k. o. Avber, last Fabjan Milan, Ponikve 26. Izročilo: hiša prvega prebivalca vasi, ovčarja Petrina. Vidno kot groblja kamenja. Časovno težko določljivo. Arheološko-etnološki objekt? — B. S.

POVIR. Ostanke arhitekture na travniku Mahnič Andreja, Povir 8, p. št. 284 k. o. Povir, S od vasi ob poti Povir—Štorje, ledina Debeli kamen. Pri čiščenju razkrili z malto vezan zid. Na terenu so jasno opazne značilne formacije v logičnem medsebojnem odnosu, ki kažejo na pravokotno se sekajoče zidove na skupni površini 25 × 14 m. Kompleks se nadaljuje proti Z na p. št. 281 in 282, last Mahnič Viktor, Povir 9. Vendar so površinski sledovi tu z oranjem zabrisani. Ni materiala za časovno določitev arhitekture. — B. S.

ROGAŠEVCI. Kolovoz, ki gre iz Rogoševcev v Fikšince, se imenuje Stara pot. Aleksander Rigač nam je povedal, da pravijo kolovozu tudi Katarska cesta, ker

deli Rogaševce in Juriš. Cesta ima parc. št. 651 in 1154 in je občinska last k. o. Rogaševci. — I. H. Š.

SELA NA KRASU. Topografski ogled AS 1972 in 1974. Vzpetina nekaj nad 280 metrov slab kilometer SV od vasi Sela ob poti Sela—Kostanjevica, skrita nedaletč za robom kostanjeviškega Krasa, z ostanki prazgodovinskega? gradišča. Jedro je na p. št. 1687/342 k. o. Sela na Krasu, last Blažič Angela, Čargona p. Cerkvenjak, Slov. Gorice. Komaj je še mogoče slediti ruševino obzidja okoli vrha; je neizrazita, do 1 m visoka, razen na J zarasla s travo, povsod pa zelo uničena zaradi vojaških vkopov iz 1. vojne, tako da morebitne konstrukcije vrat ni mogoče zaslediti. Oklepa prostor ok. 30 m (V-Z) × 60 m (S-J), skalnat, porastel z gmajno. Keramike nismo dobili. Marchesetti Graca ne omenja. V kraški dolini Podgrac SZ pod Gracom (med vzpetino in potjo Sela—Kostanjevica) p. št. 927, last Pahor Marijo, Sela 24, je menda tujec, preoblečen v župnika pred 1. vojno iskal — in tudi našel — »zlat zaklad«. — B. S.

SELO. Rotunda, okrog katere je bilo verjetno grobišče iz zgodnjega srednjega veka, parc. št. 215, last katol. ž. urada Kančevci, je spomeniški kompleks srednjeveške arheologije. — I. H. Š.

SEŽANA. Po podatku iz kronike (Črtice) so 1879 pri kopanju novega kala v sežanski vasi našli 2 skeleta in nekaj razbitin glinastih posod. Domačini ne pomnijo, pri vrtnih in gradbenih delih v okolici nobenih najdb. — B. S.

SKOPO. Na Gradišču v bližini p. c. sv. Mihaela zunaj današnjega pokopališča na p. št. 19, last Gulič Emilija, Skopo 33, ledina Čerabišče, so pred ok. 30 leti odkopali skelet, obdan s skrilami, zraven da je bila sablja. Po nasvetu župnika menda zakopali nazaj. — B. S.

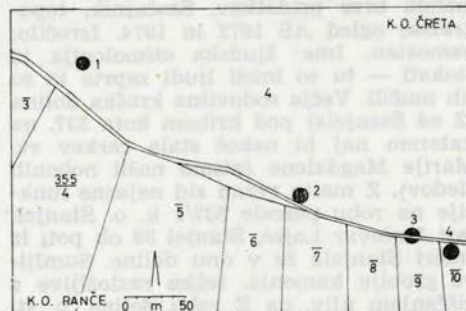
STRMEC PRI ROGATCU. Vzhodno od romarske cerkve Marija Ložno stoji majhen, a zelo strm in na vrhu kopasto oblikovan hrib Turnše (sl. 164; specialka 1 : 50000, Rogatec 2 : 5554.200—5124.900). Po pripovedovanju lastnika Maksa Kosa, Strmec 11, naj bi bili Turki tu zakopali »zlat tele«. Kopa na vrhu ima pr. ca. 30 m; mala terasa (š. 2 m) na S je očitno v zvezi z obrambo tega prostora, saj je na tej strani dostop na vrh najlažji. M.

Sl. 164 Strmec pri Rogatcu, pogled od daleč (foto S. Ciglencečki)
Fig. 164 Strmec near Rogatec. A distant view (Photo: S. Ciglencečki)

Kos je omenjal še eno teraso nekoliko nižje, na Z, ki pa danes ni več vidna. Zaradi popolnega pomanjkanja arheoloških ostalin je časovna opredelitev tega objekta problematična. Točka je sumljiva tudi iz drugih razlogov: zaselek se imenuje Gradišče (vendar je še vprašanje, ali velja ime za Turnše ali sosednji Kamenjak, ki so ga domačini prav tako omenjali kot prostor, kjer naj bi bilo zakopano »zlat tele«). Turnše stoji tudi nedaletč od ceste, ki jo domačini imenujejo »rimska« in vodi iz Stojnega sela mimo Kostrivnice v Gabrnik, kjer se združi s cesto Podplat—Poljčane, za katero nekateri menijo, da je potekala v tej smeri že v rimski dobi. — S. C.

ŠESTDOBE NA SLIVNIŠKEM POHORJU. Na hrbtu gozdnega grebena pol km v. od vasi so ob kolovozu štiri gomile iz neznane časa (sl. 165, sl. 166). Prvi dve ležita severno ob kolovozu v gozdu parc. 4, k. o. Čreta in sta 200 m vsaksebi: z. (pr. 12, vi. 1 m) na kopastem vrhu

Sl. 165 Sestdobe, gomile
Fig. 165 Sestdobe. Site plan of the mounds

25 m od kolovoza je nepoškodovana, v. (pr. 13, vi. do 1 m) pa je v j. polovici presekala opuščeni kolovoz. Tretjo gomilo (pr. 13, vi. 1.5 m) 90 m proti V razpolavlja sedanji kolovoz in leži zato deloma na parc. 4, k. o. Čreta in parc. 355/9, k. o. Ranče. Četrta, najbolj vzhodna, 35 metrov dalje na parc. 355/10, k. o. Ranče (pr. 13, vi. 1.2 m) ima na vrhu sledove kopanja (od štora?). O morebitnih najdbah ni podatkov. — S. P.

ŠTANJEL. Merce, topografski ogled AS 1972 in 1974. Izročilo: staro mesto, stara vas. Travniške parcele na proti S padajočem bregu hriba kota 303 J nasproti Stanjela. V delu Merc V ob cesti Stanjel—Hruševica na parcelah: deloma 807/1, 807/3, 807/4, deloma 802/1, vse k. o. Stanjel, sumljive kamnite groblje, deloma porasle z gmajno in drevjem; na izčiščenih travnikih je mogoče slediti zanimivim formacijam v terenu, morda so naravne, morda pa skrivajo zidovje nasebine iz izročila. Nobene opeke ali keramike. Najdbe tudi sicer niso znane. S nad tem terenom vodi »rimska pot«, ki je razmeroma ravna povezava Tupelče—Kobdilj.

V manjši vrtači, p. št. 793 k. o. Stanjel, last Ferjančič Ana, Kobdilj 2, v trikotju med cestama proti Hruševici in Kobjeglavi. Pred ok. 30 leti pri kopanju gramoza tu najdena lobanja in glinena posoda. Ni ohranjeno.

Najdba skeletnih grobov zunaj srednjeveškega obzidja v parku levo od poti od SJV mestnih vrat proti sv. Gregorju (p. št. 13 k. o. Stanjel, družbena last ledina Vrt. 1 skelet pred 2. vojno pri gradnji ledenice, natančnejših podatkov nismo dobili. 1 skelet po vojni pri gradnji odvoda od mestnih vrat proti greznici v skrajnem JZ delu parka; gledal proti Z, menda brez pridatkov. Stočajnik, topografski ogled AS 1972 in 1974. Izročilo: samostan. Ime: ljudska etimologija iz stokati — tu so imeli ljudi zaprte in so jih mučili. Večja rodovitna kraška dolina (Z od Stanjela) pod hribom kota 337, na katerem naj bi nekoč stala cerkev sv. Marije Magdalene (nismo našli nobenih sledov). Z malto vezan zid nejasne funkcije na robu parcele 537/1 k. o. Stanjel, last Hočevar Lojze, Stanjel 39 ob poti iz smeri Stanjela že v dnu doline. Sumljive groblje kamenja, težko razložljive s čiščenjem njiv, na Z robu doline, p. št. 540, 541 in 542. Ni znakov oz. materiala, ki bi najdišče časovno nedvoumno določali. — B. S.

TUPELČE PRI ŠTANJELU. V vinogradu Jazbec Jožefa, Tupelče 12, ledina Ograda, p. št. 1676 k. o. Kobjeglava, ok. 100 m za zadnjimi hišami v smeri proti Hruševici. 1947 so pri obdelovanju na globini ok. 40 cm naleteli na črno skrilo premera ok. 0.5 m, pod njo je bil lonec iz temno pečene gline, višine ok. 20 cm, poln žganine. Ni ohranjen. Teren na tem mestu rahlo pada v smeri proti Hruševici in je pokrit z vinogradi. Druge najdbe niso sporočene.

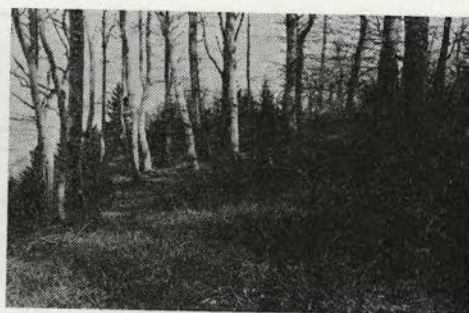
V vrtači, ki že spada pod ledino Merce, pribl. 1 km V od vasi, ok. 300 m S od ceste Kobjeglava—Stanjel, p. št. 2668 k. o. Kobjeglava, last Grmek Franc, Tupelče 1. 1932 so pri kopanju zemlje na globini 3—4 m naleteli na žaro s pepelom, zraven »svetilka iz zarjavelega železa«. Ni ohranjeno. — B. S.

VAREJA V HALOZAH. Na posestvu A. Gabrovec, Vareja 33, k. o. Vareja parc. 1., ki je na dnu dolinice, ki se prva odcepi na Z od ceste iz Vidma v Leskovec, ko ta pride čez greben od Drave v notranjost, le nekaj 100 m stran od ceste, gomili podobna tvorba, vi. pribl. 3, pr. 5 m; je izrazito nasuta. — I. M. C.

VEČESLAVCI. P. c. sv. Helene iz 16. stol., od katere se je ohranil še poznogotški prezbiterij, stoji na griču, katerega vrh so nekoč zravnali, da je nastala majhna terasa. Na v. strani griča je bilo verjetno staro pokopališče (danes se ta kraj imenuje Na gomili, spada pa že v k. o. Pertoča, medtem ko ima cerkev parc. št. 185 k. o. Večeslavci, last katol. ž. urada Pertoča).

Sv. (ok. 200 m) od p. c. je ledina **Bojna**, kjer naj bi bilo staro pokopališče, na katero nas je opozoril gostilničar Franc Partl, Pertoča 58, češ da so tam pokopani vojščaki iz časa turških vojn. Verjetno gre za srednjeveško grobišče. Našli smo kose keramike in ometa, mogoče ostanke kapelice. Bojna ima parc. št.: 1535, last Franca Rogana, Večeslavci 42; 1530, last Jožefa Klemarja, Večeslavci 80; 1539, last Franca Holsedla, Večeslavci 34; 1532, last Jožefa Šarla, Večeslavci 42; 1531, last Jožefa Nemca, Večeslavci 43. — I. H. Š.

VELIKI DOL. Na ledini Škrljevec S nad Velikim dolom so ok. 1953 pri pozgodovanju na točneje danes težko določljivem mestu na globini ok. 40 cm našli verjetno železno pušično ost z votlim

Sl. 166—167 Zbelovska gora, Gradišče za cerkvijo Marija Ločno in (desno) severna stran Gradišča (foto S. Ciglenečki)

Fig. 166—167 Zbelovska gora. View of the Gradišče hill behind the Marija Ločno church and (right) view of its northern slope

tulcem in dvema ozkima dolgima kriloma. Ni ohranjena. Verjetno gre za osamelo najdbo. — B. S.

VOJŠČICA. Južno nad vasjo je stala nad vasjo p. c. sv. Vida, obdana z obzidjem (**Tabor**). Med 1. svet. vojno je topniško obstreljevanje avstrijsko utrdbo in tabor zravnilo z zemljo, od p. c. pa stoji še v. zid prezbiterijskega. Kmalu po 2. svet. vojni so pri čiščenju terena pred cerkvijo našli v j. vogalu fasadnega zidu pod nivojem nekđ. tal nišo (pribl. 30×25 cm) in v njej človeško lobanjo. Pokopališče je bilo predstavljeno iz obzidja l. 1857.

Na v. delu ledine **Log**, parc. št. 687 k. o. Vojščica, družbena last, so ob stari, skoraj premočrtni cesti Vojščica—Kostanjevica pred 1880 pri kopanju zemlje (5×5 m) v gl. 1.5 m našli žaro s pepelom. Po župnikovem nasvetu so jo zakopali nazaj. — B. S.

ZBELOVSKA GORA NAD LOČAMI.

Sz. za romarsko cerkvijo sv. Marije je nekoliko višji hrib (sl. 166), ki ga nekateri domačini imenujejo še Gradišče

(spec. 1:50000, Rogatec 1:5542.000 do 5127.500). Pri ogledu sem videl precej značilen okop, posebno lepo viden na V in Z. Tam, kjer kolovoz preseka okop (na V), je v preseku vidno kamnito jedro. Za okopom je teren nekaj metrov raven, nato pa se dvigne v precej prostoren plato (ok. 160×60 m), popolnoma poraščen z gozdom.

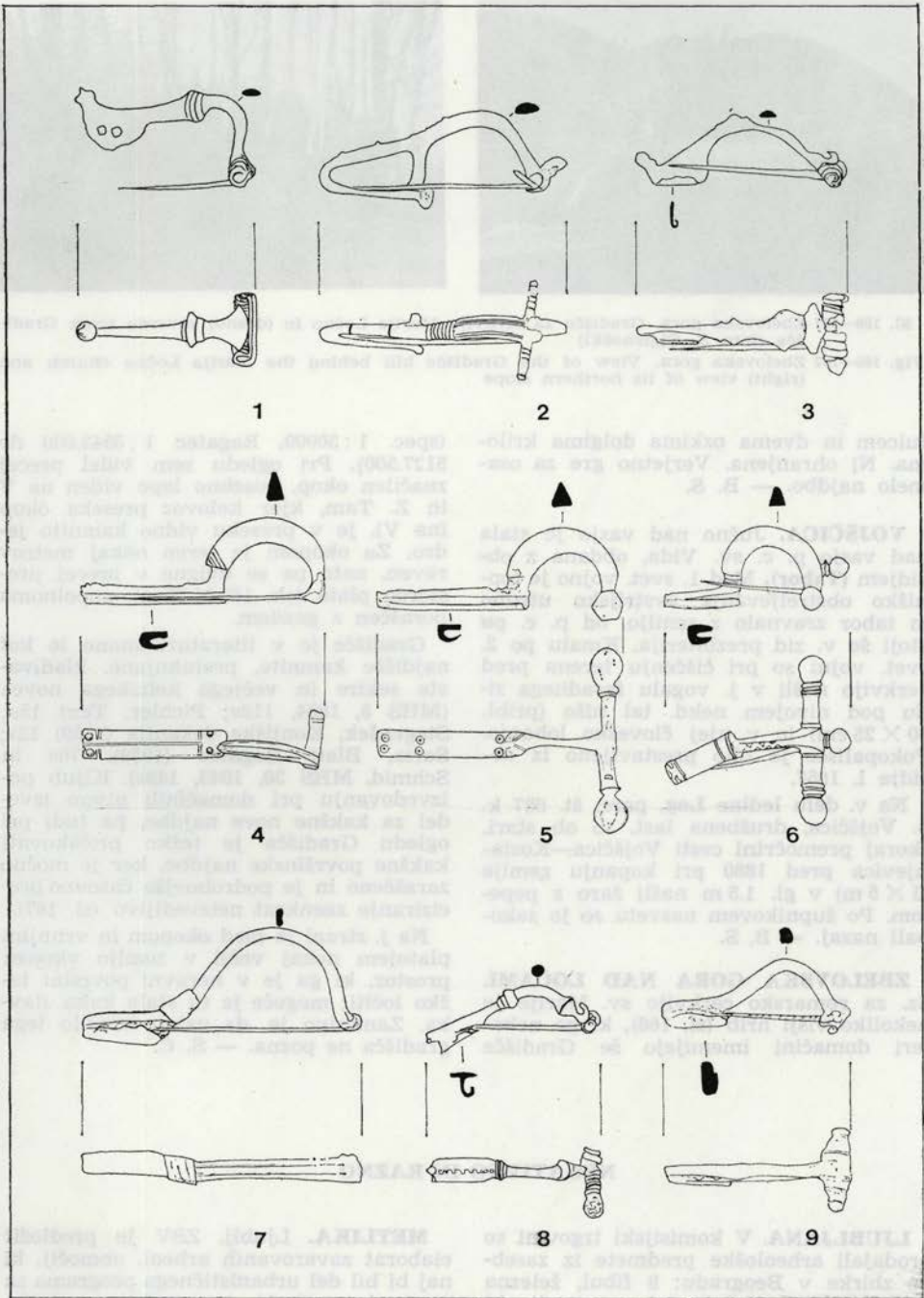
Gradišče je v literaturi znano le kot najdišče kamnite, preluknjane, kladiva-ste sekire in večjega keltskega novca (MHS 5, 1854, 112s; Pichler, Text 15s; Stegenšek, Konjiška dekanija (1909) 12s; Saria, Blatt Rogatec (1939), 70s in Schmid, MHS 36, 1943, 149s). Kljub pozivedovanju pri domačinih nisem izvedel za kakšne nove najdbe, pa tudi pri ogledu Gradišča je težko pričakovati kakšne površinske najdbe, ker je močno zaraščeno in je podrobnejše časovno preciziranje zaenkrat neizvedljivo (sl. 167).

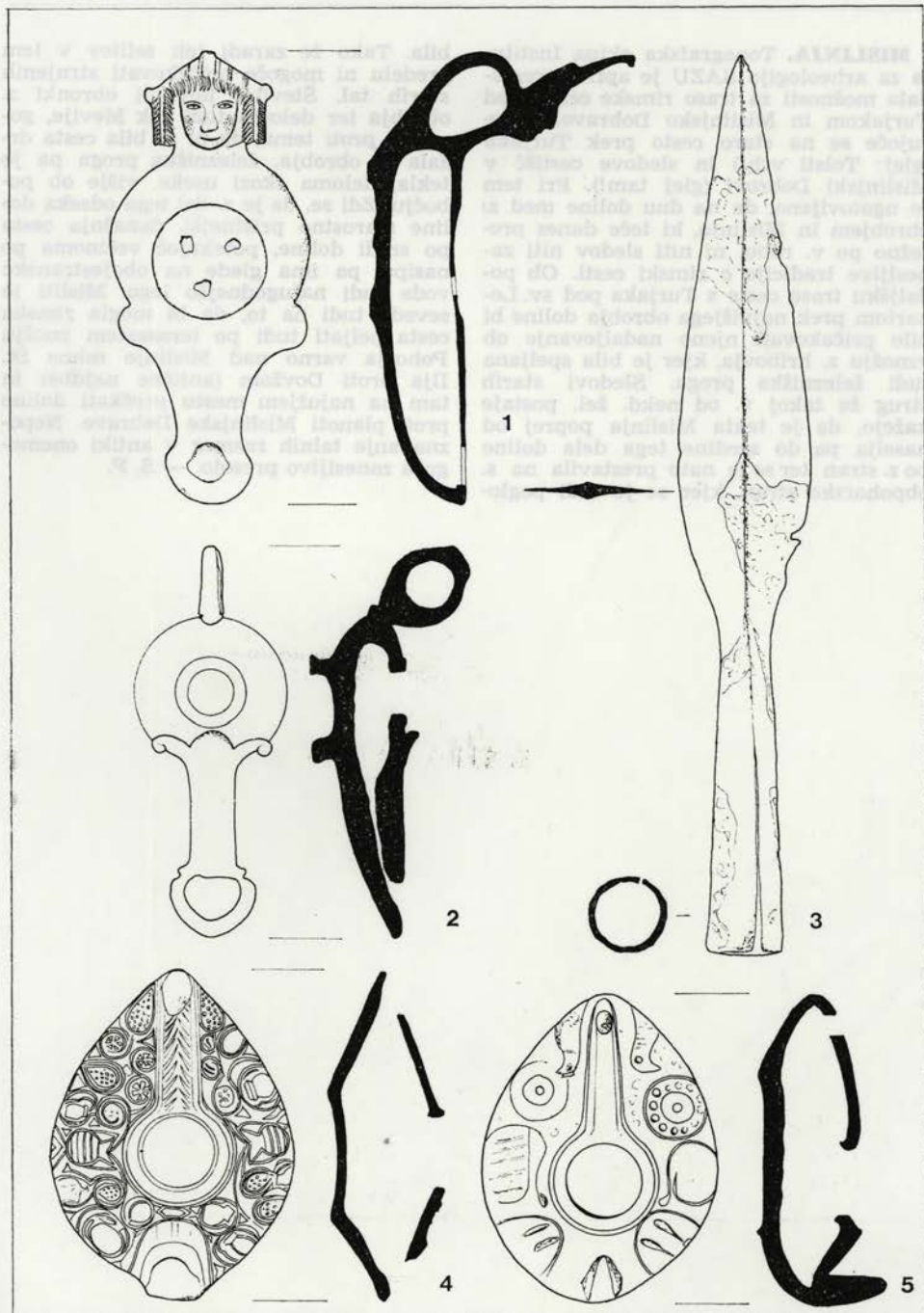
Na j. strani je med okopom in vrhnjim platojem nekaj večji v zemljo vkopan prostor, ki ga je v neravni površini težko ločiti; mogoče je tu stala kaka stavba. Zanimivo je, da ustno izročilo tega gradišča ne pozna. — S. C.

NEGATIVNO IN RAZNO

LJUBLJANA. V komisijski trgovini so prodajali arheološke predmete iz zasebne zbirke v Beogradu: 9 fibul, železna sulica, 2 keramični in 2 bronasti oljenki (sl. 668-169). — M. S.

METLIKA. Ljublj. ZSV je predložil elaborat zavarovanih arheol. območij, ki naj bi bil del urbanističnega programa za mesto in vsebuje topografske podatke ter spomeniškovarstvene pogoje. — M. S.

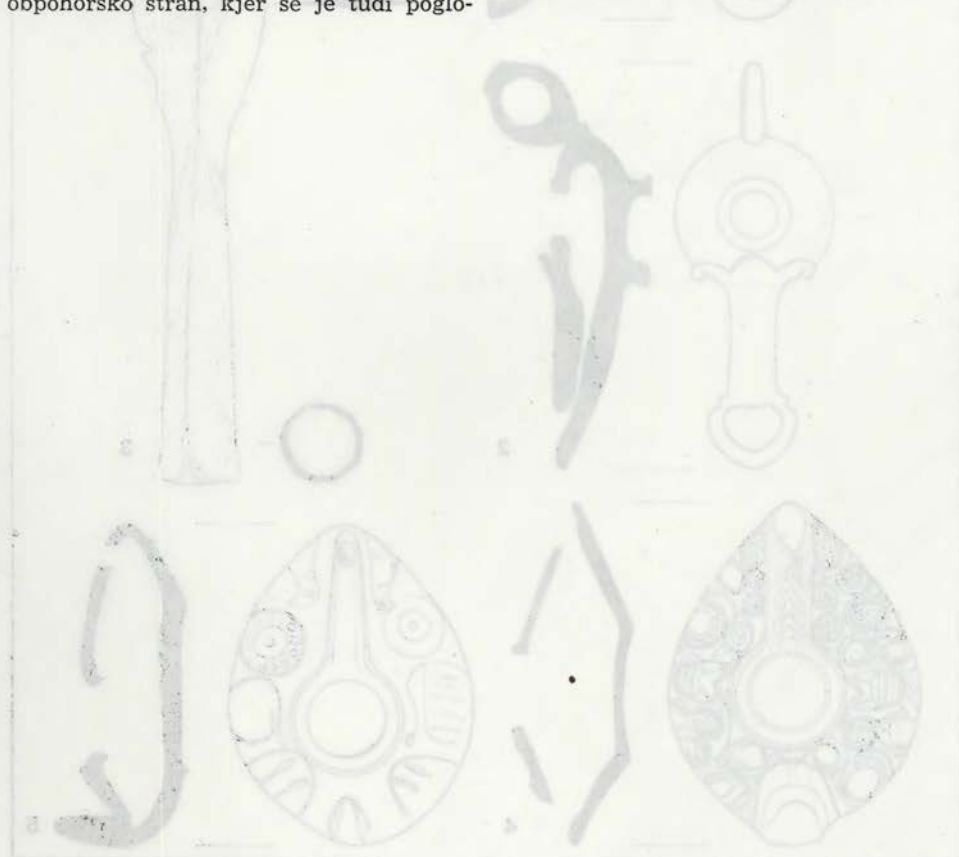

Sl. 168—169 Gradivo v komisijski prodaji iz Beograda (?)
 Fig. 168—169 Archaeological objects originating from Belgrade (?) at a second-hand shop in Ljubljana

MISLINJA. Topografska ekipa Instituta za arheologijo SAZU je aprila pregledala možnosti za traso rimske ceste med Turjakom in Mislinjsko Dobravo, navezujoče se na staro cesto prek Turjaka (glej: Tolsti vrh!) in sledove cestišč v Mislinjski Dobrovi (glej tam!). Pri tem je ugotovljeno, da na dnu doline med z. obrobjem in Mislinjo, ki teče danes pretežno po v. robu, ni niti sledov niti zanesljive tradicije o rimski cesti. Ob podaljšku trase ceste s Turjaka pod sv. Lennartom prek najvišjega obrobja doline bi bilo pričakovati njeno nadaljevanje ob vznožju z. hribovja, kjer je bila speljana tudi železniška proga. Sledovi starih strug že takoj v. od nekd. žel. postaje kažejo, da je tekla Mislinja poprej od naselja pa do sredine tega dela doline po z. stran ter se je nato prestavila na s. obpohorsko stran, kjer se je tudi poglo-

bila. Tako že zaradi teh selitev v tem predelu ni mogoče pričakovati strnjenih starih tal. Številni ilovnati obronki z. obrobja ter deloma tudi tok Mevlje, govorijo proti temu, da bi se bila cesta držala z. obrobja, železniška proga pa je tekla, deloma skozi useke, višje ob pobočju. Zdi se, da je z. del tega odseka doline starostno pristnejši, današnja cesta po sredi doline, potekajoč večinoma po nasipu, pa ima glede na obojestranske vode tudi najugodnejšo lego. Misliti je seveda tudi na to, da bi mogla rimska cesta peljati tudi po terasastem znožju Pohorja varno nad Mislinjo mimo Št. Ilja proti Dovžam (antične najdbe) in tam na najožjem mestu prečkati dolino proti planoti Mislinjske Dobrave. Nepoznavanje talnih razmer v antiki onemogoča zanesljivo presojo. — S. P.

(*) Najdbe v okolici Turjaka in Mislinjske Dobrave (glej tam!) in (**) najdbe v okolici Turjaka in Mislinjske Dobrave (glej tam!).